

N. A. KUN

STAROŘECKÉ BÁJE

PRAHA 1957

STÁTNÍ PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ

**Z ruského originálu „Legendy i mify dřevněj Greciji“, který vydal
Učpedgiz r. 1954, přeložila dr. Marie Pravdová.**

**Schváleno výnosem ministerstva školství a kultury ze dne 22. května
1957, č. 23. 428/57 - AI/1, v prvním vydání jako nepovinná pomocná
kniha pro školy všeobecně vzdělávací a pedagogické.**

ÚVOD

Obsahem knihy zesnulého profesora N. A. Kuna, jednoho z nejvýznačnějších sovětských historiků, zabývajících se starověkou řeckou kulturou, je systematické vyprávění řeckých bájí. Bájemi nazýváme vyprávění o fantastických, nadpřirozených bytostech, o bozích a hrdinech. Staří Řekové věřili, že tyto bytosti žijí a zasahují do života lidí. Legendární božstva zosobňovala ve vědomí obyvatel starého Řecka rozličné přírodní síly. Řecké báje vypravují o dobrodružstvích a hrdinstvích lidí — héróů. Héróové byli většinou dětmi četných bohů a bohyň a byli obdařeni nadpřirozenou mocí, odvahou a obratností. Tyto legendy potom od Řeků převzali i Římané. Označujeme je obecným názvem „stará řecká mythologie“.

Jednotlivé místní cykly bájí, které vznikly v různých částech evropského Řecka (v Attice, Boiótii, Argolidě, Aitólíi, Thessalii atd.), na ostrovech Egejského moře (Kréta, Rhodos, Délos) a v řeckých osadách na západním pobřeží Malé Asie, postupně splynuly v systém svérázného náboženského světového názoru, založeného na zbožnění nepochopitelných jevů přírodních a na uctívání památky předků.

Starořecké báje i epické básně (Homérova „Ílias“ a „Odysseia“, Hésiodova „Theogonia“, „Argonautika“ Apollónia Rhodského a j.), které na jejich podkladě vznikly, podobně jako legendy a vyprávění jiných národů starověkého světa, odrážely do určité míry přírodní a historické jevy toho přírodního a společenského prostředí, v němž vznikly.

Mythologické zkazky o životě bohů a hrdinů vznikaly v různých oblastech Řecka na přelomu II. a I. tisíciletí př. n. l. Skládali je potulní

pěvci — aoidové, kteří přecházeli z jednoho sídla do druhého a ubytovali se v domech kmenových vůdců. Přednášeli je za doprovodu kithary na shromážděních kmenové šlechty k počtě bohů nebo na počest vůdců příslušného kmene či hrdinů, považovaných za předky těchto kmenových vůdců.

Postupně v jednotlivých oblastech starého Řecka byly složeny celé cykly pověstí. Tak v největším boiótském městě Thébách se zpívaly písně a zkazky o bohu vína a veselí Dionýsovi, o nešťastné matce Niobě, kterou bůh Apollón potrestal za její pýchu tím, že zabil všechny její děti, o nešťastném králi Oidipovi, který spáchal bezděčně strašné zločiny a musil je vykoupit krutým strádáním.

V Argu, rozkládajícím se na východním pobřeží Pelopponésu, se vyprávěly báje o hrdinovi Perseovi, o strašné smrti vůdce Agamemmona, přemožitele města Troje, který byl zrádně zavražděn vlastní ženou, i o jeho synovi Orestovi, který pomstil otcovu smrt.

Na ostrově Krétě byly rozšířeny pověsti o mocném bohu Diovi, který v podobě býka uloupil Európu, od níž pak pocházel rod krétských vládců.

V Attice a v Athénách byla rozšířena vyprávění o synu mořského boha Poseidóna, o Théseovi, který sjednotil různé attické kmeny ionské v jeden celek, vybudoval město Athény a vykonal řadu hrdinských činů.

Všude byly dobře známy báje o Hérakleovi — silném synovi nej-mocnějšího boha Dia, o jeho činech a tragickém konci, o dalekých, málo známých, pohádkových končinách, o Argonautech, hrdínech, kteří na lodi Argó pluli do dalekých zemí, o výpravě řeckých kmenových vůdců a jejich družin proti maloasijskému městu Troji a o strádání a příhodách mnohých z nich, zvláště krále Odyssea, při návratu do vlasti.

Na základě těchto starých písní a vyprávění někteří aoidové vytvořili větší epické básně, eposy. Nejpopulárnější z nich byly eposy slepého pěvce Homéra „Ílias“ a „Odysseia“. První z nich obsahovala líčení některých episod, které Řekové prožili v posledním roce svého boje s Trojany. Druhá popisovala příhody vůdce Odyssea v krajích západních oblastí Středomoří a jeho šťastný návrat na rodný ostrov Ithaku.

Homérový verše se přenášely od úst k ústům po několik pokolení.

Obr. 1. Homéros (Paříž, Louvre)

Konečně v 6. st. př. n. l. byly zapsány v Athénách a stalo se z nich písemné literární dílo. Učilo se jim ve školách starověkého Řecka, později ve školách hellenistických států, utvořených řeckými dobyteli v Asii, a konečně ve školách římského imperia.

Význam básnických eposů Homérových zdůraznil již starořecký filosof Platón, žijící v 4. stol. př. n. l., který o něm napsal: „Tento básník vychovával Helladu.“ Avšak nehledě na nejširší popularnost Homérovu, jeho životopis a dokonce i místo narození byly neznámy. Ve starém Řecku se sedm měst přelo o právo nazývat se rodištěm tohoto slavného básníka. Nedostatek životopisných zpráv o básníkovi dovolil některým badatelům starořeckých dějin a literatury pochybovat o historické osobnosti Homérově. Koncem 18. stol. německý histo-

rik a filosof Wolf vystoupil s názorem, že Homérovy eposy „Ílias“ a „Odysseia“ jsou výsledkem lidové tvorby. Wolf a po něm i jiný německý vědec, filosof Lachmann, považovali „Ílias“ a „Odysseiu“ za soubor mnoha starých písní utvořených různými aoidy.

Proti takovému vysvětlování vzniku „Íliady“ a „Odysseie“ vystoupil vynikající německý básník Friedrich Schiller, který ukazoval na uměleckou jednotu obou eposů a hájil názor osobního autorství Homérova.

Tak vznikla „homérská otázka“, která se stala předmětem opakujících se diskusí mezi filology a historiky v 19. století. V 18. a v první polovině 19. stol. převážná většina evropských historiků pohlížela na mytické pověsti a na obsah starořeckých eposů jako na zcela fantastické. Mnozí z historiků a archeologů dokonce odmítali uznat historickou existenci samého města Troje. Avšak koncem 19. a počátkem 20. století archeologické nálezy objevené v místech staré Troje, v mykénské pevnosti a na ostrově Krétě, vrhly nové světlo na historii vzniku různých starořeckých vyprávění.

Archeologické objevy do značné míry potvrdily řadu faktů, připomínajících se v různých pověstech. Skutečně je pravděpodobné, že ve starším období vládcové Kréty drželi v područí řadu osídlených ostrovů a pobřeží Attiky, což je připomínáno v bájích o Théseovi.

Vykopávky také potvrdily, že město Troja bylo skutečně několikrát zbořeno nepřáteli. Na základě toho pak můžeme výpravu řeckých vůdců s jejich družinou proti Trojanům považovat za historickou skutečnost. (V eposu Homérově je tato výprava jen neobyčejně silně dokreslena vymyšlenými epickými podrobnostmi.)

Jest zcela přirozené, že vzpomínky na velkou výpravu na maloasijské pobřeží se uchovaly v paměti řeckého obyvatelstva. Během věků se vyprávění o skutečném průběhu událostí smísilo s fantastickým vyprávěním o činech vůdců, účastníků výpravy, o zázračných událostech a o zasahování bohů do válečných událostí. Aoidos, obdařený básnickým nadáním, známý nám pod jménem Homér, vytvořil své eposy na podkladě pověstí — vyprávění. Protože Řekové tehdy ještě neznali písmo, tyto eposy se přenášely z pokolení na pokolení ústním podáním.

Takovým způsobem se do původního textu Homérových eposů

dostala řada dodatečných doplňků, což filologové zkoumající text „Íliady“ postřehli.

U většiny sovětských historiků starověku otázka autorství jednoho básníka, vytvořivšího „Íliadu“ a „Odysseiu“, v podstatě nevyvolává pochybnosti. Avšak otázka, zdali se tento básník skutečně jmenoval Homér nebo zdali to byla jen přezdívka, zůstává otevřena. Neznámé jsou i jakékoliv údaje o životě a tvorbě tohoto vynikajícího básníka.

Z ostatních děl starořecké literatury, v nichž se vykládají mytické zkazky o božstvech, je třeba ukázat na epos „O původu bohů“ (Theogonia); vytvořený boiótským rodákem Hésiodem v 8. stol. př. n. l. Kromě toho převládající většina tragedií athénských dramatiků v 5. st. př. n. l. (Aischyla, Sofoklea, Euripida) podává umělecké zpracování starých mytických zkazek o bozích a héróích.

Mythických námětů však využívali ve svých dílech i mnozí starořečtí lyričtí básníci (Pindaros a j.).

Mnoho starořeckých vyprávění se zachovalo do dnešní doby i v dílech řeckých a římských spisovatelů, žijících v epoše římského imperia. Takové jsou Vergiliova „Aeneis“, Ovidiovy „Metamorfosy“ (Proměny) a „Heroiny“ (1. st. př. n. l.), „Popis Hellady“ od Pausania (2. st. př. n. l.) a některá jiná díla.

S připomínkami o jednotlivých božstvech a těch či oněch mytických hrdinech se setkáváme skoro ve všech dílech antických autorů.

V mnoha případech se starořečtí umělci a zvláště sochaři snažili zobraziti ve svých dílech celé mytické výjevy. K takovému typu antických soch náleží zejména slavná sochařská skupina „Laokoón“, vytvořená v 1. st. př. n. l. rhodskými sochaři Agesandrem, Polydorem a Athenodorem (viz str. 415), ohromné sousoší vytvořené rhodskými sochaři Apollóniem a Tauriskem, zobrazující potrestání zlé královny Dirké hrdiny Zétem a Anfionem (viz str. 163), a jiná socha „Meneláos zachraňující tělo padlého Patrokla“ ze 4. st. př. n. l. a jiné. Jednotlivé náměty mythologických vyprávění zobrazovaly se též na freskách zdobících zdi staveb ve starých městech. Takovéto nástěnné malby byly nalezeny při vykopávkách ve starověkém městě Pompejích (viz ilustraci na str. 317, 324 a j.). Velké množství jednotlivých mythologických episod bylo zobrazeno na starořeckých vázách (mnohé z nich jsou uvedeny v této publikaci).

Vcelku možno říci, že starořecká mythologie byla jedním z nejdůležitějších prvků antické kultury.

Antická řecko-římská kultura měla silný vliv na kulturní rozvoj všech současných evropských národů.

Počínaje obdobím renesance, po řadě století zapomenutí díla antické kultury a zároveň s tím i náměty starořecké mythologie znovu upoutaly k sobě pozornost a zájem vládnoucích vrstev evropské feudální společnosti i rodící se městské buržoasie. Spisovatelé, umělci a hudebníci různých evropských zemí znovu si začínali vybírat jako náměty svých děl episy ze starořecké mythologie. Zobrazení mythických božstev a námětů jsou věnována některá díla vynikajících italských umělců epochy renesance, Leonarda da Vinci (busta bohyně Flory), Sandra Botticelli („Zrození Venuše“, „Vesna“), Tiziana („Venuše před zrcadlem“) a j. Ze starořecké mythologie vzal si námět pro svou znamenitou sochu Persea slavný italský sochař Benvenuto Cellini.

V 17. a 18. st. bylo využívání námětů ze starořecké mythologie v evropském umění zvláště rozšířeno. Na náměty vzaté ze starořecké mythologie malovali své obrazy vynikající holanďští a francouzští umělci: P. P. Rubens (Perseus a Androméda), Rembrandt (Danae, Hlava bohyně Athény), Poussin (Echo a Narcis, Nymfa, Krajina s Polyfémem, Krajina s Hérakleem a j.), Bouchet (Apollón a Dafné) a francouzští spisovatelé druhé poloviny 17. st. Corneille a Racine. Obrazy starořecké mythologie obráželi v mnohých dílech Goethe a Schiller. V české literatuře zpracoval antické náměty Jaroslav Vrchlický (trilogie „Hippodamie“).

Obeznamení se s obsahem starořeckých mythů rozšiřuje kulturní obzor i dnešního člověka, seznamuje čtenáře se základy bohaté antické kultury, působí i na morální a estetickou výchovu.

Při přípravě českého vydání se překladatel a redakce drželi co nejvěrněji ruského originálu. Na základě odborných posudků byly provedeny pouze drobné úpravy ve vysvětlujících poznámkách, které byly v některých případech poněkud zastaralé nebo se vztahovaly přímo k ruským čtenářům a pro naše čtenáře by byly nepochopitelné.

U řeckých jmen a názvů bylo použito přepisu, který co možná nejvěrněji vystihuje podobu jména v původním řeckém znění. Této, dnes již převážně užívané transkripce bylo použito i u jmen, pro která

se v češtině vžil poněkud odlišný způsob psaní (tak místo Hades píšeme Hádés, místo Herakles Héraklés a pod.) Protože se v této publikaci vykládá především obsah řeckých děl básnických, kde dlouhé samohlásky mají svou zvláštní funkci, bylo po dohodě s odborníky z oboru klasické filologie a pracovníky Ústavu pro jazyk český tohoto způsobu přepisu použito zásadně pro všechna jména.

BOHOVÉ

VZNIK SVĚTA A BOHŮ

[Mythy o bozích a jejich zápasu s giganty a Títány jsou v podstatě vyprávěny podle Hésiodova eposu Theogonia (O původu bohů). Některá vyprávění jsou převzata také z Homérových eposů Íliady a Ódysseie a z básnického cyklu římského básníka Ovidia Metamorfosy (Proměny).]

Na počátku byl jen věčný, nekonečný, temný Chaos. V něm tkvěl pramen všeho života. Z nekonečného Chaosu vzniklo vše, celý svět i nesmrtelní bohové. Z Chaosu povstala i bohyně Země — Gaia. Rozprostřela se do široka, mohutná, dávající život všemu, co na ní žije a roste. Hluboko pod Zemí, tak daleko, jak je od nás vzdáleno nekonečné, jasné nebe, v nezměrné hlubině se pak zrodil Tartaros — strašná propast, naplněná věčnou tmou. Z Chaosu, pramene života, zrodila se tmocná síla, vše oživující láska — Éros. Začal se vytvářet svět. Nekonečný Chaos zrodil věčnou Tmu — Ereba a temnou Noc — Nyx. Z Noci a Tmy vzniklo však věčné světlo — Aithér a radostný světlý Den — Hémerá. Světlo se rozlilo po světě a začaly se vzájemně střídat noc a den.

Mocná, blahodárná Země zrodila nekonečné modré Nebe — Úrana, a Nebe se rozestřelo nad Zemí. Hrdě se k němu vzepjaly vysoké Hory, zrozené Zemí, a široce se rozlilo věčně šumící Moře. Z matky — Země se zrodilo Nebe, Hory a Moře, které nemají otce.

Úranos — Nebe ovládl svět. Vzal si za manželku blahodárnou Zemi. Šest synů a šest dcer, mohutných, hrozných Títánů, měli Úranos a Gaia. Jejich syn, Títán Ókeanos, který jako řeka bez břehů oblévá celý svět, s bohyní Téthydou přivedli na svět všechny řeky, jejichž vlny se valí k moři, a mořské bohyně Ókeanovny. Títáni Hyperión a Theia pak dali světu děti: Slunce — Héliá, bohyni měsíce — Seléné a ruměnou Zoru — růžovoprstou Éós. Z Astraia a Éóie vznikly všechny hvězdy, planoucí na temném nočním nebi, a všechny větry: bouřlivý severní vítr Boreás, východní Euros, vlahý jižní Notos a západní vlídný vítr Zefyros, přinášející mraky bohaté deštěm.

Vedle Títánů zrodila mocná Země tři obry — kyklópy — s jediným okem na čele a tři padesátihlavé obry vysoké jako hory — Storuké (Hekatoncheiry), nazývané tak proto, že každý z nich měl sto rukou. Proti jejich strašné síle se nemohl postavit nikdo, jejich živelná síla neznala mezí.

Úranos zanevřel na své děti — obry, svrhl je do nitra bohyně Země v hlubokou temnotu a nedovolil jim vycházet na světlo. Jejich matka — Země se trápila. Tížilo ji strašné břímě uvězněné v jejím nitru. Přivolala své děti Títány a přemlouvala je, aby povstali proti otci Úranovi; ti se však báli pozdvihnout ruku na svého otce. Jen nejmladší z nich, proradný Kronos, lstí svrhl svého otce a odňal mu moc.

Bohyně Noc zrodila za trest Kronovi celý zástup strašných bohů: Thanata — smrt, Eridu — svár, Apaté — klam, Kéra — zničení, Hypna — boha snu s rojem temných těžkých vidění, odpuštění neznající Nemesis — pomstu za zločiny — a mnoho jiných. Strach, sváry, klam, boje a neštěstí přinesli tito bohové na svět, kde na trůn svého otce zasedl Kronos.

ZEUS

Obr. 2. Zeus Otrikolský (Řím, Vatikán)

ZROZENÍ DIA

Kronos tušil, že se mu nepodaří navždy udržet vládu ve svých rukou. Báł se, že také proti němu povstanou jeho děti a obětují jej stejnému osudu, jaký on určil svému otci Úranovi. Báł se svých dětí. I přikázal své manželce Rheii, aby mu vždy přinesla každé novorozené dítě, které pak bez milosti pohltil. Rheia byla zděšena, když viděla osud svých

děti. Již pět jich Kronos pohltil: Hestii, Démétér, Héru, Háda a Poseidóna.

Rheia nechtěla ztratit i své poslední dítě. Na radu svých rodičů, Úrana — Nebe i Gaii — Země, vzdálila se na ostrov Krétu a tam se jí v hluboké jeskyni narodil nejmladší syn Zeus. V této jeskyni Rheia skryla svého syna před krutým otcem a Kronovi dala pohltit místo syna dlouhý kámen zabalený do plen. Kronos netušil, že ho manželka přelstila.

Zeus zatím vyrůstal na Krétě. Nymfy Adrásteia a Ída opatrovaly malého Dia, krmily jej mlékem božské kozy Amaltheie. Včely přinášely mladému Diovi med se svahů vysoké hory Dikté. U vchodu do jeskyně pak mladí Kúrétí tloukli meči do štítu po každé, když malý Zeus zaplakal, aby jeho pláč neuslyšel Kronos a aby Dia nestihl osud jeho bratří a sester.

Obr. 3. Hlava Títána, z vlýsů Diova oltáře v Pergamu (Berlín)

Obr. 4. Boj bohů s giganty, vázová kreba

ZEUS SVRHNE KRONA. ZÁPAS OLYMPSKÝCH BOHŮ S TÍTÁNY

Krásný a silný bůh Zeus vyrostl a dospěl. Povstal proti svému otci a přinutil jej, aby opět vrátil na svět své pohlcené děti. Jednoho po druhém vyvrhl Kronos z úst; byly to krásné a jasné děti. Ty začaly bojovat s Kronem a Títány o vládu nad světem.

Strašný a tvrdý byl tento boj. Děti Kronovy se opevnily na vysokém Olympu. Na jejich stranu se postavili i někteří Títánové, především Títán Ókeanos a jeho dcera Styx s dětmi: Silou, Mocí a Vítězstvím. Nebezpečný byl tento zápas pro bohy olympské. Mocní a strašní byli jejich protivníci Títáni. Diovi však přišli na pomoc kyklóповé. Ukovali mu hromy a blesky, které Zeus vrhal na Títány. Zápas trval již deset let, ale vítězství se neklonilo ani na jednu, ani na druhou stranu. Konečně se Zeus rozhodl vysvobodit z nitra země storuké obry — Hekatoncheiry — a přizval je na pomoc. Hrozní, obrovití jako hory, vyšli z nitra země a vrhli se do boje. Rvali z hor celé skály a vrhali je na Títány. Stovky balvanů létaly proti Títánům, když se přiblížili k Olympu. Země sténala, rachotem se naplnil vzduch, vše kolem se chvělo. Dokonce i Tar-

taros se otrásal tímto zápasem. Zeus metal jeden plamenný blesk za druhým a za nimi ohlušující, burácející hromy. Oheň zachvátil celou zemi, moře se vzdouvalo, dým a zápach zahalily vše hustou clonou.

Konečně mohutní Títáni zakolísali. Jejich síla byla zlomena, byli poraženi. Olympští je spoutali a svrhli do temného Tartaru, do věčné tmy. U nezničitelné měděné brány Tartaru stanuli na stráži storucí Hekatoncheirové. Střeží mohutné Títány, aby se z Tartaru nedostali zpět na svobodu. Vláda Títánů na světě pominula.

ZÁPAS DIA S TYFÓEEM

Tím však zápas neskončil. Gaia — Země se na Dia rozhněvala, protože tak krutě jednal s jejími poraženými dětmi Títány. Pojala za manžela zachmuřeného Tartara a přivedla na svět strašnou stohlavou příšeru Tyfóea. Nesmírně veliký, se stovkou dračích hlav zdvihl se Tyfóeus z nitra země. Svým divokým vytím rozvířil ovzduší. Z tohoto vytí zazníval štěkot psů, lidské hlasy, řev rozzuřeného býka, řvaní lva. Bouřlivé plameny se vzdouvaly kolem Tyfóea a země se kolébala pod jeho těžkými kroky. Bohové se zachvěli hrůzou. Avšak hromovládny Zeus se na něho odvážně vrhl. Vzplanul boj. Znovu se zatřpytily blesky v ruku Diových, zaduněly rány hromu. Země i nebeská klenba se otráslaly do základů. Jasným plamenem opět vzplanula země jako v době zápasu s Títány. Moře se vzdouvalo, sotva se jen Tyfóeus přiblížil. Po stovkách se sypaly ohnivé šípy — blesky Dia hromovládného. Zdálo se, že se od jejich ohně vznítilo i samo ovzduší a že hoří i temná hrozivá oblaka. Zeus sežehl Tyfóeovi všech sto hlav. Tyfóeus upadl na zem; z jeho těla vycházel takový žár, že se vše kolem roztavilo. Zeus uchopil Tyfóeovo tělo a svrhl je do temného Tartaru, který jej zrodil. Ale i v Tartaru Tyfóeus ještě hrozí bohům a všemu živému. Vyvolává bouře a soptění; spolu s Echidnou, zpola ženou, zpola hadem, zplodil strašného trojhlavého psa, pekelného Kerbera, lernskou hydru a Chimairu; často Tyfóeus otrásá zemi.

Olympští bohové zvítězili nad svými nepřáteli. Nikdo se již nemohl protivit jejich moci. Nyní mohli klidně vládnout nad světem. Nejmnější z nich, hromovládny Zeus, si přisvojil nebe, Poseidón moře

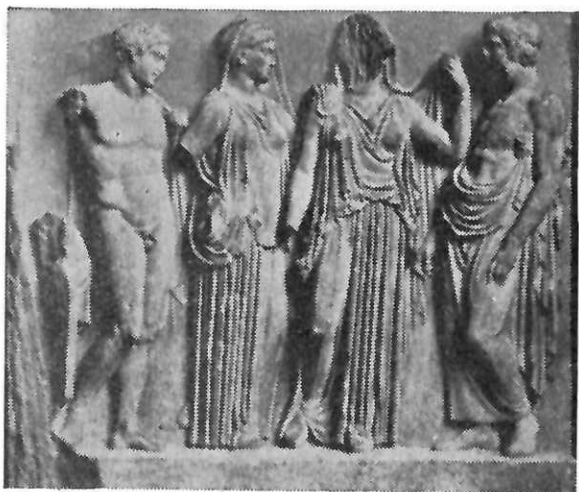

Obr. 5. Zeus zápasí s Tyfócem, vázová kresba

a Hádés podzemní království duší zemřelých. Země pak zůstala pod společnou vládou. I když se synové Kronovi mezi sebou rozdělili o moc nad světem, přece však nad nimi všemi panuje vládce nebe Zeus. Vládne nad lidmi i bohy, řídí všechno na světě.

OLYMPOS

Vysoko na jasném Olympu vládne Zeus, obklopen zástupem bohů. Tu je i jeho manželka Héra i zlatovlasý Apollón se svou sestrou Artemidou i zlatovlasá Afrodité i mocná dcera Diova Athéna a mnoho jiných bohů. Tři překrásné Hóry střeží vstup na vysoký Olymp. Když bohové sestupují na zem nebo se vznášejí ke světlému Diovu paláci, Hóry pozvedají hustý oblak, zakrývající neustále bránu. Vysoko nad Olympem široce se rozprostřelo modravé nekonečné nebe, s něhož se rozlévá zlaté světlo. V Diově království nikdy neprší, nikdy nepadá sníh, je tam věčně jasné, radostné léto. Nižle však se válejí oblaka, která občas zakrývají vzdálenou zemi. Tam na zemi jaro a léto vystřídá podzim a zima, radost a veselí vystřídá neštěstí a hoře. Je pravda, že i bohové znají smutek, ale ten rychle přejde a na Olympu se znova usídle radost.

Obr. 6. Skupina bohů na Olympu (Kodaň)

překrásná, vznešená bohyně Héra, manželka Diova. Zeus si váží své ženy; Hére, ochránkyni manželství, prokazují všichni olympští bohové úctu. Když velická Héra zářící svou krásou v nádherném šatě vstoupí

Obr. 7. Iris, poselkyně bohů, obraz na váze

Bohové hodují ve svých zlatých komnatách vybudovaných Diovým synem Héfaistem. Vládce Zeus sedí na vysokém zlatém trůně. Velikostí a hrdým i klidným vědomím vlády a moci dýše mužná a božsky překrásná tvář Diova. U jeho trůnu je bohyně míru Eiréné a stálá průvodkyně Diova, okřídlená bohyně vítězství Niké. Tu vchází do hodovní síně, všichni bohové povstanou a ukloní se před ženou hromovládného Dia. A ona, hrdá na svou moc, kráčí k zlatému trůnu a usedá vedle vládce bohů a lidí Dia. U trůnu Hérina stojí její poselkyně, bohyně nebeské duhy, lehkonohá Íris, vždy připravena rychle vzlétnout na duhových křídlech do nejvzdálenějších končin země, aby splnila příkazy Héřiny.

Bohové hodují. Dcera

Obr. 8. Ganymédés, podle Leochara (Řím, Vatikán)

Diova, mladá Hébé, a syn trojského krále Ganymédés, oblíbenec Diův, jehož hromovládce obdařil nesmrtelností, přinášejí jim ambrosii a nektar — pokrm a nápoj bohů. Přečrásné Charitky a Músy je oblažují tancem a zpěvem. Uchopí se za ruce a předvádějí jim tance a bohové se kochají jejich lehkými pohyby a podivuhodnou, věčně mladou krásou. Hostina Olympanů stává se veselejší. Na těchto hostinách rozhodují bohové o všech věcech, při nich určují osudy světa a lidí.

S Olympu Zeus sesílá lidem své dary a upevňuje na zemi pořádek a zákony. V rukou Diových je osud lidí; štěstí i neštěstí, dobro i zlo, život i smrt — vše je v jeho rukou. Dvě velké nádoby stojí u brány Diova paláce. V jedné jsou dary dobra, v druhé — zla. Zeus z nich

nabírá dobro i zlo a posílá je lidem. Běda tomu člověku, pro něhož hromovládce čerpá dary jen z nádoby naplněné zlem! Běda tomu, kdo porušuje Diem stanovený pořádek na zemi a nedbá jeho zákonů! Hrozivě zvedne syn Kronův husté obočí a tehdy černé mraky zastřou nebe. Rozhněvá se veliký Zeus a hrozivě se zvednou vlasy na jeho hlavě, oči zahoří nesnesitelným leskem; máchne svou pravicí — a údery hromu se rozběhnou po celém nebi, sjede plamenný blesk a zachvěje se vysoký Olymp.

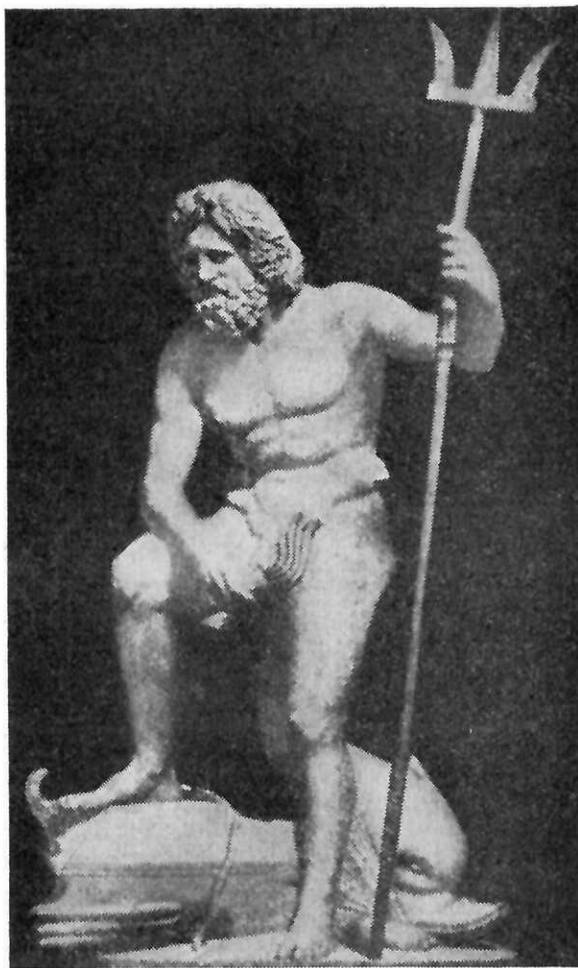
Zákony však nestřeží jen Zeus. U jeho trůnu stojí i bohyně Themis, ochránkyně zákonů. Svolává podle příkazu hromovládce shromáždění bohů na jasném Olympu i lidová shromáždění na zemi a dbá, aby nebyl porušován pořádek a zákon. Na Olympu je i Diova dcera bohyně Diké, která nabádá ke spravedlnosti. Přísně trestá Zeus nespravedlivé soudce, když mu Diké žaluje, že nedbají zákonů daných Diem. Bohyně Diké je ochránkyní pravdy a nepřitelem podvodu.

Zeus ochraňuje pořádek a pravdu ve světě a sesílá lidem štěstí i hoře. Ačkoli štěstí a neštěstí posílá lidem Zeus, osudy lidí přesto určují neúprosné bohyně osudu — Moiry, žijící na jasném Olympu. I osud samého Dia je v jejich rukou. Osud vládne nad smrtelníky i nad bohy. Příkazu neúprosného osudu neujde nikdo. Není síly ani moci, která by mohla změnit cokoli na tom, co je předurčeno bohům i smrtelníkům. Je možno jen usmířeně se sklonit před osudem a podrobit se mu. Jedině Moiry znají příkazy osudu. Moira Klóthó přede nit života člověka, určuje, jak dlouho bude žít. Nit se přetrhne a život se končí. Moira Lachesis poslepu vytahuje los, který na člověka v životě připadne. Nikdo není s to změnit osud určený Moirami, protože třetí Moira Atropos vše, co její sestry ustanovily v životě člověka, zanáší do dlouhého svitku, a co je zaneseno do svitku osudu, to je neodvratné. Velké, kruté Moiry jsou neúprosné.

Na Olympu je ještě jedna bohyně osudu; je to Tyché, bohyně štěstí a blahobytu. Z rohu hojnosti, z rohu božské kozy Amaltheie, jejímž mlékem byl odkojen sám Zeus, sype lidem dary. Šťasten je ten, kdo na své životní pouti potká bohyni štěstí Tyché. Ale stává se to zřídka a nešťasten je zase člověk, od něhož se bohyně, která mu právě poskytla své dary, náhle odvrátí.

Tak panuje na Olympu veliký vládce lidí i bohů Zeus, obklopený zástupem jasných bohů, a chrání pořádek a pravdu na celém světě.

POSEIDÓN A MOŘSKÁ BOŽSTVA

Obr. 9. Poseidón (Řím)

Hluboko v propasti moře stojí nádherný palác velikého bratra hromovládného Dia, Poseidóna, který otrásá zemi. Poseidón vládne nad moři a mořské vlny jsou poslušny nejmenšího pohybu jeho ruky, ozbrojené strašným trojzubcem. Tam, v hlubinách moře, žije s Poseidónem i jeho překrásná manželka Amfitrité, dcera mořského starce,

věštce Nérea, již mu veliký vládce mořských hlubin Poseidón násilím uloupil. Jednou ji spatřil, jak tančila se svými sestrami Néreovny na břehu ostrova Naxu. Bůh moře byl okouzlen překrásnou Amfitritou a chtěl ji odvézt na svém voze. Ale Amfitrité se skryla u Títána Atlanta, který drží na svých mohutných bedrech nebeskou klenbu. Dlouho nemohl Poseidón nalézt překrásnou dceru Néreovu. Konečně mu odhalil její úkryt delfin; za tuto službu Poseidón začlenil delfíny do počtu nebeských souhvězdí. Poseidón Atlantovi překrásnou Néreovu dceru uloupil a vzal si ji za ženu.

Od té doby žije Amfitrité se svým manželem Poseidónem v podmořském paláci. Vysoko nad palácem šumí mořské vlny. Poseidóna obklopuje zástup mořských božstev poslušných jeho vůli. Mezi nimi je i Poseidónův syn Trítón, který hromovým zvukem své trouby zhotovené z mušle vyvolává strašné bouře. K božstvům patří i překrásné Amfitritiny sestry, Néreovny. Poseidón vládne nad mořem. Když na svém voze, do něhož jsou zapřaženi nádherní koně, uhání po mořské pláni, rozestupují se věčně šumící vlny a uvolňují cestu svému veliteli Poseidónovi. Svou krásou roven samému Diovi, bystře se nese po nesmírném moři; kolem něho si hrají delfini, ryby vyplouvají z mořské hlubiny a tísni se kolem jeho vozu. Když Poseidón máchne svým hrozným trojzubcem, tu se vysoko jako hory zvedají mořské vlny pokryté bílými hřebeny pěny a na moři řádí krutá bouře. Vlny se s hukotem rozbíjejí o pobřežní skály a otrásají zemí. Ale Poseidón vztáhne nad vlnami svůj trojzubec a ty se uklidňují. Bouře se utiňuje, moře je opět klidné, hladké jako zrcadlo a sotva slyšitelně pleská o břeh, mocné a nekonečné.

Mnoho božstev obklopuje velkého Diova bratra Poseidóna; mezi nimi je i moudrý mořský stařec, věštec Néreus, který zná všechny skryté taje budoucnosti. Néreovi jsou cizí lež a klam; jen pravdu odhaluje bohům i smrtelníkům. Rozumné jsou rady, které dává moudrý stařec. Padesát překrásných dcer má Néreus. Vesele si pohrávají mladé Néreovny v mořských vlnách, zářice uprostřed nich svou božskou krásou. Držíce se za ruce, v dlouhé řadě vyplouvají z mořské pěny a tančí na břehu při laškovném pleskání mořských vln tiše narážejících na břeh. Ozvěna pobřežních skal opakuje zvuky jejich něžného zpěvu podobajícího se tichému šumění moře. Néreovny ochraňují mořeplavce a popřávají jim šťastnou plavbu.

Mezi mořskými božstvy je i stařec Próteus, který podobně jako moře mění svou podobu a proměňuje se podle svého přání v rozličné živočichy a nestvůry. Je též věštcem, avšak je třeba vědět, jak jej neočekávaně zastihnout, zmocnit se ho a přinutit ho, aby odhalil taje budoucnosti. Mezi průvodci Poseidóna-zemětrása je i bůh Glaukos, ochránce plavců a rybářů; také on vládne darem předvídání. Když vyplul z mořských hlubin, odhaloval smrtelníkům často budoucnost a dával jim moudré rady. Mocní jsou mořští bohové a veliká je jejich moc; nade všemi však vládne veliký Diův bratr Poseidón.

Všechna moře i celou zemi obtéká šedý Ókeanos¹ — bůh — Títán, který je slávou a počtami roven samému Diovi. Žije daleko na hranicích světa a jeho srdce neznepokojují věci pozemské. Ókeanos má tři tisíce synů, říčních bohů, a tři tisíce dcer Ókeanoven, bohyň potoků a pramenů. Synové a dcery velkého boha Ókeana poskytují blaženost a radost smrtelníkům svou věčně tekoucí živou vodou, již napájají celou zemi a všechno živé.

¹ Řekové tvrdili, že celou zemi obtéká řeka, která své vody čerpá z věčného vodního víru.

KRÁLOVSTVÍ ZACHMUŘENÉHO HÁDA

Hluboko pod zemí vládne neúprosný, zachmuřený Diův bratr Hádés. Jeho království je plné chmur a děsu. Nikdy sem nepronikne radostný paprsek jasného slunce. Bezedné propasti vedou s povrchu zemského do smutného království Hádova. Tekou v něm temné řeky. Tam protéká i vše zmrazující posvátná řeka Styx, při jejíchž vodách se bohové zapřísahají.

Obr. 10. Hádovo království, podle vázové kresby

Obr. 11. Charón, převozník duší zemřelých, podle vázové kresby

Tam valí své vody Kókýtos i Acherón; jejich temné břehy jsou naplněny teskným sténáním duší zemřelých. V podzemním království proudí vody Léthé, které dávají zapomenout na vše pozemské. Po temných luzích Hádova království, porostlých bledými květy tulipánů, vznášejí se nehmotné, lehké stíny zemřelých. Bědují nad svým neradostným životem, bez světla a bez přání. Tiše zaznívají jejich steny, sotva postižitelné, podobné šelestu uvadlého listí, hnaného podzimmím větrem. Pro nikoho není návratu z tohoto království smutku. Trojhlavý pekelný pes Kerberos, na jehož šíji se pohybují s hrozným syčením hadi, střeží východ. Krutý starý Charón, převozník duší zemřelých, nepřeveze přes temné vody Acherontu ani jednu duši nazpět, tam, kde jasně svítí slunce života. Duše zemřelých jsou odsouzeny k věčnému, bezradostnému bytí v temném království Hádově.

V tomto království, do něhož nepříjde ani světlo, ani radost, ani strasti pozemského života, vládne Diův bratr Hádés. Sedí na zlatém trůnu se svou manželkou Persefonou. Jemu slouží neúprosné bohyně pomsty Erínye. Hrozná bohyně s bičí a hady pronásledují provinilce; neposkytují mu ani minutu klidu a trýzní jej výčitkami svědomí; nikde se nelze před nimi ukrýt, všude si najdou svou oběť. U Hádova trůnu sedí soudci království zemřelých, Mínós, Rhadamanthys a Aiakos. Zde u trůnu stojí také bůh smrti Thanatos s mečem v rukou, v černém plášti, s ohromnými černými křídly. Hrobový chlad čiší z těchto křidel, když Thanatos přilétá k loži umírajícího, aby svým mečem uřízl kadeř vlasů s jeho hlavy a osvobodil duši. Zároveň s Thanatem přilétají i temné Kéry. Na svých křidlech přinášejí zuřivé bitvy. Kéry jásají,

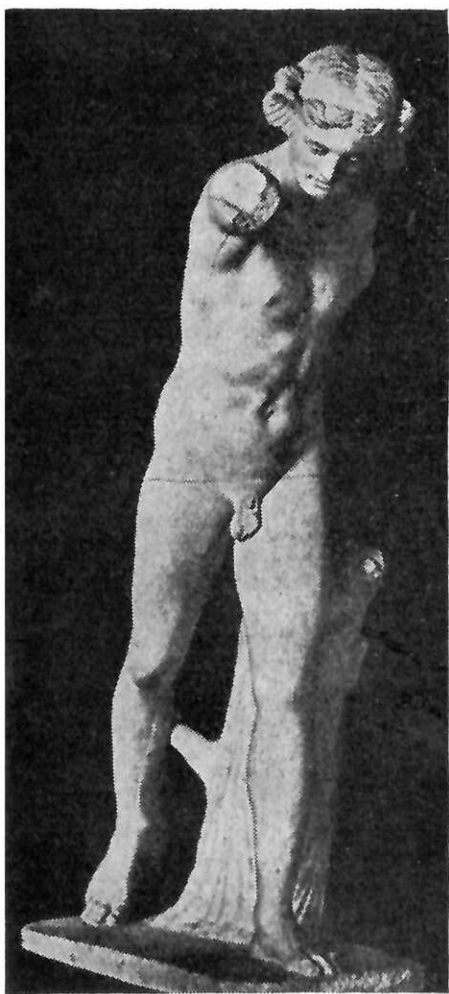
když vidí, jak zasažení hrdinové padají jeden po druhém; svými krvavě rudými ústy přisávají se k ranám, žádostivě pijí horkou krev padlých a vytrhávají z jejich těl duši.

Zde u trůnu Hádova pobývá také překrásný mladý bůh spánku Hypnos. Neslyšně se vznáší na svých křídlech nad zemí s makovicemi v ruce a lije z rohu uspávací nápoj. Jemně se dotýká svým kouzelným žezlem očí lidí, tiše jim semkne víčka a ponořuje smrtelníky do sladkého spánku. Bůh Hypnos je mocný, nemohou se mu protivit ani smrtelníci,

ani bohové, dokonce ani hromovládny Zeus; i jemu Hypnos semkne hroživé zraky a pohrouží jej v hluboký spánek.

V temném království Hádově vznášejí se i bohové snů. Mezi nimi jsou bohové, kteří dávají věštecké a radostné sny, ale jsou tu i bohové strašných, tísnivých snů, které lidi děsí a mučí. Jsou tu i bohové klamných snů, které člověka přivedou k omylům a často vedou k jeho záhubě.

Království neúprosného Háda je plno temnoty a hrůzy. Tam bloudí ve tmách hrůzná příšera Empúsa s oslíma nohama; v noční tmě lstí láká lidi na osamělé místo, vyssává z nich krev a požívá jejich tělo ještě se chvějící. Bloudí tam i příšerná Lamnia; v noci vniká do ložnice šťastných matek a krade jim děti, aby se mohla napít jejich krve. Nade všemi přízraky a příšerami vládne veliká bohyně Hekaté. Má tři hlavy a tři těla. Bloudí bezměsíční nocí v hluboké temnotě po cestách a kolem

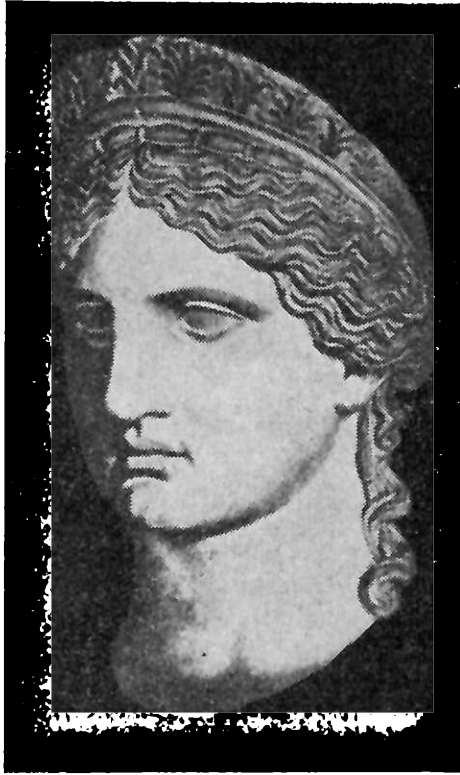
Obr. 12. Hypnos (Madrid)

mohyl s celým svým příšerným průvodem, obklopeným divými psy¹. Sesílá hrůzy a těžké sny na zemi a ničí lidi. Hekatu lidé přivolávají jako pomocníci v kouzlech, ona jediná však také pomáhá proti kouzlům těm, kteří ji uctívají a přinášejí jí v obět psy na rozcestích, kde se rozcházejí tři cesty. Příšerné je království Hádovo a lidé je nenávidí.²

¹ Nestvůrní psi podzemního království Hádova s břehů podzemní řeky Stygu.

² Podzemní bohové zpodobovali hlavně hrozné přírodní síly; jsou starší než bohové olympští. V lidových pověrách měli velký význam.

HÉRA¹

Obr. 13. Héra Ludovisi (Řím)

Velká bohyně Héra, manželka štítovládného Dia, je ochránkyní manželství a dbá na posvátnost a neporušitelnost manželských svazků. Sesílá manželům četné potomstvo a žehná matce při porodu dítěte.

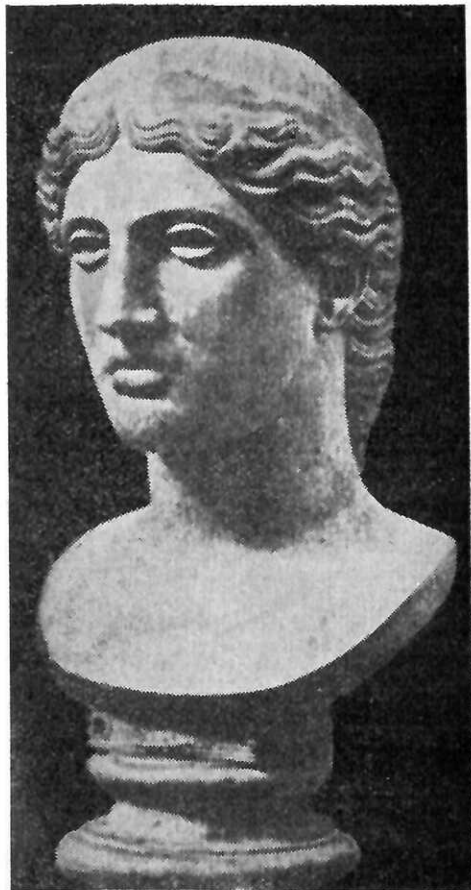
Když Kronos, poražený Diem, vyvrhl ze svých úst velikou bohyni

¹ Héra je bohyně nebe, ochránkyně manželství, ochránkyně matek při porodu; zvláště byla ctěna ve Spartě, v Korinthu, v Olympii a v Argu, kde byl její významný chrám. V mythech o Hěře odrazilo se postavení ženy v Řecku. Jako řecká žena nepožívala rovnoprávnosti s muži a byla ve značné míře podrobena muži, tak i Héra byla podrobena svému manželu Diovi. V kultu Héry se zachovaly stopy totemismu; máme svědectví, že ji kdysi zobrazovali s koňskou hlavou. Již to ukazuje, že Héra je jedna z nejstarších bohýň řeckých.

Héru, její bratry a sestry, odnesla ji její matka Rheia na kraj země k šedému Ókeanu. Tam Héru vychovávala bohyně Téthys. Héra dlouho žila daleko od Olympu v tichu a klidu. Velký hromovládny Zeus ji spatřil, zamiloval si ji a uloupil ji Téthydě. Bohové honosně slavili svatbu Dia s Hérrou. Íris a Charitky oblékly Héru v nádherný šat a ta zářila svou mladou velebnou krásou v zástupu bohů na Olympu, sedíc na zlatém trůně spolu s velikým vládcem bohů a lidí, Diem. Všichni bohové přinášeli vítězné Héře dary; bohyně Země Gaia pro ni vypěstovala ve svém nitru divukrásnou jabloň se zlatými plody. Vše v přírodě oslavovalo vládkyni Héru a vládce Dia.

Héra vládne na vysokém Olympu. Vládne jako její manžel Zeus hromy a blesky, na její slovo se nebe pokryje temnými deštivými mraky, mávnutím ruky vyvolává hrozné bouře.

Překrásná je veliká Héra, vo looká, běloloktá, zpod čelenky jí spadají ve vlnách překrásné kadeře, její oči hoří vědomím moci a vznešené velebnosti. Bohové ctí Héru, ctí ji i její manžel, Zeus, sběratel mraků, a často se s ní radí. Ale nezřídka jsou mezi Diem a Hérrou i spory. Héra Diovi často odporuje a pře se s ním na poradách bohů. Tehdy se hromovládny hněvá a hrozí své manželce tresty. Tu Héra umlká a zadržuje hněv. Vzpomíná, jak ji Zeus potrestal bičováním, jak ji zlatými řetězy spoutal a zavěsil mezi zemí a nebem a přivázal k jejím nohám dvě těžké kovadliny.

Obr. 14. Héra Farneská (Neapol)

Mocná je Héra, není bohyně, která by se jí vyrovnala mocí. Vznešená, v dlouhém nádherném oděvu, utkaném samou Athénou, v povoze, do něhož jsou zapřaženi dva nesmrtelní koně, sjíždí Héra s Olympu. Celý povoz je ze stříbra, z čistého zlata jsou kola, jejichž paprsky září mědí. Příjemná vůně rozlévá se po zemi tam, kudy Héra projíždí. Vše živé se před ní sklání, před velikou vládkyní Olympu.

ÍÓ

(Podle Ovidiových Metamorfos)

Héra často trpí urážkami od svého manžela Dia. Tak tomu bylo, když si Zeus zamiloval krásnou Íó. Aby skryl Íó před svou manželkou Hérrou, proměnil ji v krávu. Ale tím hromovládny Íó nezachránil. Héra spatřila sněhobílou krávu Íó a požádala Dia, aby jí krávu daroval. To Zeus nemohl Hére odepřít. Když se Héra stala majitelkou Íó, dala jí pod ochranu stookého Arga (l. p. Argos). Nešťastná Íó trpěla a nikomu nemohla povědět o svých strastech; proměněna v krávu byla zbavena daru řeči. Argos, jenž neznal spánku, střežil Íó a ona se nemohla před ním skrýt. Zeus viděl její strádání. Zavolal svého syna Herma a nařídil mu, aby Íó osvobodil.

Rychle se přihnál Hermés na vrcholek hory, kde stooký strážce střežil Íó. Svým povídáním Arga uspal. Sotva jen se uzavřelo jeho sto očí, Hermés vytasil svůj zahnutý meč a jedním úderem usekl Argovi hlavu. Íó byla osvobozena. Ani tím však Zeus neuchránil Íó před hněvem Hériným. Héra na ni poslala strašného ováda. Ovád svým hrozným žihadlem hnal se strany na stranu nešťastnou trpitelku Íó, která tímto mučením přišla o rozum. Nikde nenabyla klidu, ve zběsilém útěku prchala stále dál a dál. Ovád letěl za ní a každou chvilku vbodával do jejího těla žihadlo, které páliło Íó jako rozzhavené železo. Kudy jen Íó neproběhla, v kterých končinách jen nepobývala? Ko- nečně se po dlouhém bloudění dostala do země Skýthů, ležící na nejvzdálenějším severu. Přišla ke skále, k níž byl přikován Títán Prométheus. Ten předpověděl nešťastnici, že jedině v Egyptě se zbaví svých

muk. Íó se hnala dále pronásledována ovádem. Mnoho muk protrpěla, mnoho nebezpečí prožila, než se dostala do Egypta. Tam na březích blahodárného Nilu vrátil jí Zeus její dřívější podobu a tam se jí narodil syn Epafos. Byl prvním vládcem Egypta a zakladatelem velkého pokolení héróů, k němuž náležel i největší řecký hrdina Héraklés.

APOLLÓN¹

Obr. 15. Apollón Belvederský, podle Leochara (Řím, Vatikán)

ZROZENÍ APOLLÓNA

Bůh světla, zlatovlasý Apollón, narodil se na ostrově Délu. Jeho matka Létó, pronásledována hněvem bohyně Héry, nikde nemohla nalézt přístřeší. Pronásledovaná hadem Pýthónem, jehož na ni poslala Héra, bloudila po celém světě, až se konečně skryla na Délu, který se v té době vznášel na vlnách rozbouřeného moře. Sotva jen Létó vstou-

¹ Apollón je jeden z nejstarších bohů řeckých. V jeho kultu se zřetelně zachovaly stopy totemismu, jako na př. v Arkadii, kde se klaněli Apollónovi zobrazenému v podo-

pila na Délos, tu se z mořského víru zvedly obrovské skály a zahradily k tomuto pustému ostrovu cestu. Stanul pak pevně na tom místě, kde je i dnes. Kolem Délu šumělo moře. Smutně se zvedaly délské skály, holé, bez nejmenšího rostlinstva. Jen mořští rackové nalézali v těchto skalách úkryt a naplňovali je svým smutným křikem. Sotva však se narodil bůh světla Apollón, všude se hned rozlily proudy jasného světla. Jejich paprsky zalily délské skály. Všechno kolem rozkvetlo, zazářilo: pobřežní skály i hory Kynthos i údolí i moře. Bohyně, které se shromáždily na Délu, hlučně oslavovaly narození nového boha a přinesly mu ambrosii a nektar. Celá příroda vůkol plesala spolu s bohyněmi.

BOJ APOLLÓNA S PÝTHÓNEM A ZALOŽENÍ DELFSKÉ VĚŠTÍRNY

Mladý Apollón šířící světlo se vznášel na azurovém nebi s kitharou¹ v ruce a se stříbrným lukem na plecích; zlaté šípy jasně zvonily v jeho toulci. Hrdý, jásající, vznášel se Apollón vysoko nad zemí, hroze všemu zlému, všemu, co bylo zrozeno temnotou. Spěchal tam, kde žil hrozný Pýthón, který pronásledoval jeho matku Létó; chtěl se mu pomstít za všechno zlo, které jí způsobil.

Apollón rychle dosáhl temné úžlabiny, v níž měl Pýthón svůj úkryt. Kolem se tyčily skály strmící vysoko k nebi. Temnota vládla v úžlabině. Na jejím dně se prudce valil horský potok, pěnou zbarvený do šeda, a nad potokem se kupily mlhy. Strašný Pýthón vylezl ze svého doupěte. Jeho ohromné tělo, pokryté šupinami, se v nespočetných

bě berana. Původně byl Apollón bohem ochraňujícím stáda. Postupně se stále více stával bohem světla. Později jej začali považovat za ochránce vystěhovalců, za ochránce zakládaných řeckých kolonií a potom za ochránce umění, poesie a hudby. Mimo to se Apollón stal bohem předpovídajícím budoucnost. V celém starověkém světě byla proslavena jeho svatyně v Delfech, kde věštila kněžka Pýthie. Tyto věštby ovšem sestavovali kněží, kteří dobře věděli, co se v Řecku děje, a sestavovali je tak, že je bylo možno vykládat na ten i onen způsob. Ve starověku byla známa věštba daná v Delfech lýdskému králi Kroisovi v době jeho války s Persií. Řekli mu: „Překročíš-li řeku Halys, zničíš velikou říši,“ ale o kterou říši šlo, zda o jeho či perskou, řečeno nebylo.

¹ Starořecký strunný hudební nástroj, podobný lyře.

zákrutech vinulo mezi skalami. Skály a hory se chvěly pod tíží jeho těla a posouvaly se se svých míst. Rozzuřený Pýthón zanechával za sebou poušť a šířil kolem sebe smrt. V hrůze prchaly nymfy a vše živoucí. Mohutný, zuřivý Pýthón se zdvihl, otevřel svoji strašnou tlamu a již chtěl pohltit zlatovlasého Apollóna. Tu zazněl zvuk tětiny stříbrného luku, jako jiskra mihl se vzduchem zlatý šíp neznající omylu, za ním druhý, třetí; šípy se sypaly jako déšť na Pýthóna, až obluda bez dechu padla k zemi. Halasně zazněla triumfální vítězná píseň (paján) zlatovlasého Apollóna, vítěze nad Pýthónem, za doprovodu zlatých

Obr. 16. Had Pýthón pronásleduje Létu a její děti Apollóna a Artemidu, podle vázové kresby

vzlétl z mořských vln na jeho záď. Apollón dovedl koráb k přístavu města Krísy¹ a za zvuků své zlaté kithary vedl plavce úrodnou rovinou do Delf. Učinil z nich první kněze své svatyně.

strun jeho kithary. Apollón zakopal Pýthónovo tělo tam, kde stojí posvátné Delfy, a založil v Delfech svatyni a věštírnu, aby v ní lidem sděloval vůli svého otce Dia.

S vysokého břehu daleko na moři uviděl Apollón koráb krétských plavců. V podobě delfína ponořil se v modravé moře, dostihl koráb a jako zářivá hvězda

DAFNĚ

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Jasný, radostný bůh Apollón zná však i žal, i jeho postihlo hoře. Poznal hoře záhy po svém vítězství nad Pýthónem. Když Apollón, hrdý na své vítězství, stál nad nestvůrou, již srazil svými šípy, spatřil vedle

¹ Město na břehu Korinthskeho zálivu, sloužící jako přístav Delfům.

Obr. 17. Apollón, vůdce Mús, podle Skopy (Řím, Vatikán)

sebe mladého boha lásky Eróta, jak napíná svůj zlatý luk. Apollón mu řekl se smíchem:

„K čemu je tobě, dítě, tato hrozná zbraň? Ponech raději mně vysílání zlatých ničivých šípů, jimiž jsem právě zabil Pýthóna. Cožpak se můžeš slávou rovnat mně, dalekostřelnému Apollónu? Chceš snad dosáhnout větší slávy než já?“

Uražený Erós hrdě odpověděl Apollónovi:

„Střely tvoje, Foibe-Apollóne, zasáhnou vše, ale moje střela zasáhne tebe.“

Erós zamával svými zlatými křídly a v okamžiku vzlétl na vysoký Parnásos. Tam vyňal z toulce dva šípy: jeden zraňující srdce a vyzývající k lásce, tímto proklál srdce Apollónovo, a druhý lásku zabíjející, tím střelil do srdce nymfy Dafné, dcery říčního boha Péneia.

Apollón jednou spatřil překrásnou Dafné a zamiloval se do ní. Ale jakmile jen Dafné spatřila zlatovlasého Apollóna, tu se s rychlostí větru dala do běhu — vždyť jejím srdcem pronikl šíp zabíjející lásku. Stříbroluký bůh za ní pospíšil.

„Stůj, překrásná nymfo,“ vyzval ji Apollón, „proč přede mnou prcháš jako ovečka pronásledovaná vlkem? Vznášíš se jako holubice prchající před orlem. Vždyť nejsem tvým nepřitelem! Pohled, zranila sis nohy o ostré trny křoviska. Ó, počkej, zastav se! Vždyť já jsem Apollón, syn hromovládného Dia, nejsem prostý smrtelný pastýř.“

Ale překrásná Dafné utíkala ještě rychleji. Jako na křídlech uhání za ní Apollón. Je stále blíže. Již ji dostihuje. Dafné cítí jeho dech. Síly ji opouštějí. Úpěnlivě prosí svého otce Péneia:

„Otče Péneie, pomoz mi! Necht se rychle rozestoupí země a pohltí mě! Odejmi mi tuto podobu, neboť mi způsobuje jen strádání!“

Sotva to dopověděla, tu ihned ochably její údy. Kůra pokryla její něžné tělo, vlasy se proměnily v listy a ruce, vzepjaté k nebi, se proměnily ve větve. Apollón dlouho truchlivě stál před vavřínem a konečně promluvil:

„Necht věnec jen z tvé zeleně zdobí moji hlavu, necht od nynějška zdobíš svými listy i moji kitharu a můj toulec. Necht nikdy, vavříne, neuvadá zeleň tvých listů! Zůstaň věčně zelený!“

A vavřín tiše zašelestil Apollónovi v odpověď svými hustými větvemi a jakoby na znamení souhlasu sklonil svou zelenou korunu.

APOLLÓN U ADMÉTA

Apollón se musil očistit od hříchu prolítí Pýthónovy krve. Vždyť on sám očišťuje lidi, kteří se dopustili vraždy. Podle rozhodnutí Diova se vzdálil do Thessalie, ke krásnému a urozenému vládci Admétovi. Tam pásł vládcova stáda a touto službou vykoupil svůj hřích. Když Apollón hrával na pastvě na flétnu z rákosu nebo na zlatou kitharu, tu vycházela z lesní houštiny, očarována jeho hrou, divoká zvěř. Pardálové a ukrutní lvi se klidně procházeli mezi stády, jeleni a srny se sbíhali při zvucích flétny. Klid a radost vládly vůkol. Blaženost se usídlila v domě Admětově; nikdo neměl tak bohatou úrodu, jeho koně a stáda byla nejlepší z ce-

lé Thessalie. To vše mu dal zlatovlasý bůh. Apollón pomohl Admétovi získat ruku Alkéstidy, dcery vládce Iólku Pelia. Otec ji slíbil za ženu tomu, kdo dokáže zapřáhnout do svého vozu lva a medvěda. Tu Apollón dal svému oblíbenci nepřemožitelnou sílu a ten splnil Peliovu podmínku. Apollón sloužil u Adméta osm let. Když prošla lhůta zkoušky, již vykoupil svůj hřích, vrátil se do Delf.

Na jaře i v létě žije Apollón v Delfech. Když pak nadchází podzim, květy uvadají a listí na stromech žloutne, když se již blíží chladná zima a vrcholky Parnásu se pokrývají sněhem, tu Apollón jede na svém voze taženém sněhobílými labutěmi do krajů Hyperboreů, kde neznají zimy, do krajů věčného jara. Tam prožívá celou zimu. Když se pak znovu v Delfech vše zazelená, když se pod životodárným dechem vesny rozpuknou květy a pestrým kobercem se pokryjí údolí Krísy, vrací se zlatovlasý Apollón na svém voze do Delf, aby lidem předpovídal vůli Dia hromovládného. Tehdy v Delfech oslavují návrat boha — věštce Apollóna ze země Hyperboreů. Po celé jaro i léto žije Apollón v Delfech a navštěvuje i svůj rodný ostrov Délos, kde také má nádhernou svatyni.

Obr. 18. Apollón s ještěrkou, podle Praxitela (Řím, Vatikán)

Obr. 19. Úraniá, Músa hvězdářství (Řím, Vatikán)

APOLLÓN A MÚSY

Na jaře i v létě na svazích lesnatého Helikónu, tam, kde tajuplně zurčí posvátné vody pramene Hippokréné, a na vysokém Parnásu u čistých vod kastalského pramene tančí Apollón s devíti Músami. Mladé, překrásné Músy, dcery Dia a Mnémosyny¹, jsou stálými průvodkyněmi Apollónovými. Apollón je v čele sboru Mús a doprovází jejich zpěv hrou na svoji zlatou kitharu. Vznešeně kráčí Apollón v čele

¹ Mnémosyné je bohyně paměti.

sboru, ověnčen vavřínovým věncem, a za ním následuje všech devět Mús: Kalliopé — Músa epické poesie, Euterpé — Músa lyriky, Erató — Músa milostných písní, Melpomené — Músa tragedie, Thaleia — Músa komedie, Terpsichoré — Músa tance, Kleió — Músa historie, Úraniá — Músa astronomie a Polyhymnié — Músa posvátných hymnů. Vítězně zaznívá jejich sbor a celá příroda jako očarována naslotichá jejich božskému zpěvu.

Když se pak Apollón v průvodu Mús objeví ve shromáždění bohů na jasném Olympu a zazní tóny jeho kithary a zpěv Mús, tu vše na Olympu zmlkne. Arés zapomene na hluk krvavých bitev, neblýskají se blesky

Obr. 20. Polyhymnié, Músa náboženských zpěvů (Berlín)

v rukou mraky pohánějícího Dia, bohové zapomínají na sváry, mír a klid zavládnou na Olympu. Dokonce Diův orel spustí svá mohutná křídla a zavírá své pronikavé oči, zmlkne jeho hrozný skřek a orel tiše dřímá na žezle Diově. V naprostém tichu vítězně zvučí struny Apollónovy kithary. Když pak Apollón vesele udeří do zlatých strun, jasný, jiskřivý tanec zavíří v hodovní síni bohů. Músy, Charitky, věčně mladá Afrodíté, Arés s Hermem — všichni se účastní veselého tance a přede všemi se vznáší vznešená panna, sestra Apollónova, překrásná Artemis. Zaliti proudy zlatého světla, tančí mladí bohové při zvucích Apollónovy kithary.

SYNOVÉ ALÓEOVI

Hrozný je rozlíčený Apollón ve svém hněvu; pak jeho šípy neznají slitování. Mnohé již srazily. Jimi zahynuli synové Alóeovi Ótos a Efialtés, pyšníci se svou silou. Již v raném dětství se proslavili svým vysokým vzrůstem, svou silou a bezmeznou statečností. Již jako jinoši začali Ótos a Efialtés hrozit olympským bohům:

„Ó, nechte nás jen vyrůst v muže, nechte nás jen dosáhnout plné míry naší nadpřirozené síly. Nakupíme na sebe hory Olympos, Pélion a Ossu¹ a vystoupíme po nich na nebe. A tehdy vám, Olympané, násilím uneseme Héru a Artemidu.“

Tak podobně jako Titáni hrozili Olympským hrdí synové Alóeovi. Svou hrozbu by byli splnili. Vždyť dokonce řetězy spoutali strašného boha války Area; plných třicet měsíců se trápil v měděném vězení. Dlouho by se byl ještě trápil v zajetí bojechtivý Arés, kdyby ho zeslabeného nebyl unesl rychlý Hermés. Mocní byli Ótos i Efialtés. Apollón nesnesl jejich hrozby. Napjal svůj dalekonosný stříbrný luk; jako jiskry plamene zableskly vzduchem jeho zlaté šípy a Ótos a Efialtés padli zasaženi k zemi.

¹ Nejvyšší hory v Řecku, na pobřeží Egejského moře v Thessalii.

Obr. 21. Marsyás, podle Myrona (Řím)

MARSYÁS

Krutě potrestal Apollón i fryžského satyra Marsya za to, že se odvážil soutěžit s ním v hudbě. Na kitharu hrající Apollón nesl takové drzosti. Jednou se Fryg Marsyás potuloval po polích a našel rákosovou flétnu. Zahodila ji bohyně Athéna, když si povšimla, že hra na flétnu, již sama vynalezla, znetvořuje její překrásnou tvář. Athéna své znetvoření proklela a řekla:

„Nechť je krutě potrestán ten, kdo zvedne tuto flétnu.“ Marsyás, který nevěděl nic o tom, co Athéna řekla, zvedl flétnu a brzy se naučil na ni hrát tak krásně, že všichni se zaposlouchávalo do této prosté hudby. Marsyás zpyšněl a vyzval samého ochránce hudby Apollóna k soutěži.

Apollón se na vyzvání objevil v dlouhé, nádherné říze, s vavřínovým věncem a se zlatou kitharou v rukou.

Jak nicotný se před vznešeným překrásným Apollónem zdál obyvatel lesů a polí Marsyás se svou ubohou flétnou z rákosu! Sotva by mohl vydat z flétny takové nádherné zvuky, jaké se linuly ze zlatých strun kithary Apollónovy. Apollón, vůdce Mús, zvítězil. Rozhněván výzvou, přikázal pověsit nešťastného Marsya za ruce a sedříti s něho za živa kůži. Tak zaplatil Marsyás za svoji smělost. Marsyovu kůži zavěsili v jeskyni u Kelain ve Frygii a pak se vyprávělo, že se vždy začínala pohybovat, takřka tancovat, když do jeskyně zalétaly zvuky fryžské rákosové flétny, a zůstávala nehybnou, když se rozléhaly vznešené zvuky kithary.

Obr. 22. Athéna a Marsyás, podle vázové kresby

ASKLÉPIOS

Avšak Apollón není jen mstitelem, nesesílá jen záhubu svými zlatými šípy; léčí též bolesti. Apollónův syn Asklépios pak je bohem lékařů a lékařského umění. Moudrý kentaur Cheirón vychoval Asklépia na svazích Pélia. Pod jeho vedením se Asklépios stal tak dovedným lékařem, že předčil dokonce svého učitele Cheiróna. Asklépios nejenže vyléčil všechny nemoci, ale dokonce vracel zemřelým život. Tím si roz-

hněval vládce říše zemřelých Háda a hromovládce Dia, neboť porušil zákon i pořádek stanovený Diem na zemi. Rozhněvaný Zeus vrhl svůj blesk a Asklépiu srazil. Lidé však ctili syna Apollónova jako boha — lékaře. Vybudovali mu mnoho svatyní, mezi nimi i slavnou svatyni Asklépiovu v Epidauru.

Bůh Apollón byl uctíván po celém Řecku. Řekové jej ctili jako boha světla, jako boha, který očišťuje člověka od poskvrnění prolitou krví, jako boha, který věští vůli svého otce Dia, jako boha trestajícího, jako boha, který sesílá nemoci, ale také je léčí. Mladí Řekové jej považovali za svého ochránce. Apollón je ochráncem mořeplavectví; pomáhá zakládat nové kolonie a města. Umělci, básníci, pěvci a hudebníci stojí pod zvláštní ochranou Apollóna, boha, který hraje na kitharu a vede sbory Mús. Poctami, které mu Řekové vzdávali, se Apollón může rovnat samému Diovi.

Obr. 23. Asklépios (Neapol)

ARTEMIS¹

Obr. 24. Artemis Versailleská, podle Leochara (Paříž, Louvre)

Věčně mladá, překrásná bohyně narodila se na Délu v stejný čas se svým bratrem, zlatovlasým Apollónem. Jsou to blíženci. Nejupřímnější láska, nejtěsnější přátelství spojují bratra a sestru. Oba hluboce milují i svou matku Létó.

Artemis dává život všemu. Pečuje o vše, co žije na zemi, co roste

¹ Artemis je jedna ze starších řeckých bohyň. Je možno předpokládat, že Artemis – bohyně-lovkyně – původně bývala ochránkyní zvířat jak domácích, tak i divokých.

v lesích i na polích. Pečuje o divokou zvěř, o stáda domácího skotu a též o lidi. Vyvolává růst rostlin, květů i stromů, žehná zrození, svatbě i manželství. Řecké ženy přinášejí bohaté oběti slavné Diově dceři Artemidě, která požehnává i dává štěstí v manželství a která léčí, ale i sesílá nemoci.

Věčně mladá, krásná jako jasný den, bohyně Artemis s lukem a toulcem na plecích, s loveckým kopím v rukou, vesele loví ve stinných lesích a v polích zalitých sluncem. Hlučný zástup nymf ji doprovází a ona — vznešená — v krátkém šatu lovkyně, který jí sahá jen po kolena, rychle se vznáší po lesnatých svazích hor. Před jejími šípy, neznajícími omylu, se nezachrání ani bojácný jelen, ani plachá laň, ani rozružený kanec, skrývající se v rákosí. Za Artemidou pospíchají její průvodkyně nymfy. Veselý smích, křik, štěkot smečky psů se daleko rozléhají po horách a hlasitě jim odpovídá horská ozvěna. Když se bohyně na lovu unaví, tu spěchá s nymfami do posvátných Delf k svému milovanému bratru, stříbrolukému Apollónu. Tam odpočívá. Za božských zvuků zlaté kithary Apollónovy tančí s Músami a nymfami. V čele průvodu kráčí Artemis, ztepilá a překrásná. Je nejkrásnější ze všech nymf a Mús a o celou hlavu je převyšuje. Artemis ráda odpočívá také v jeskyních obrostlých zelení a dýchajících chladem, daleko od lidských zraků. Běda tomu, kdo poruší její klid. Tak zahynul i mladý Aktaión, syn Autooé, dcery thébského krále Kadma.

AKTAIÓN

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Kdysi Aktaión lovil se svými druhy v lesích kithairónských. Nadešlo žhavé poledne. Unavení lovci se rozložili k odpočinku ve stínu hustého lesa. Mladý Aktaión se od nich vzdálil, aby si vyhledal stín v údolí

Sama Artemis se ve starší době zobrazovala někdy v podobě zvířete, na př. medvědice. Tak se zpodobovala Artemis Braurónská v Attice nedaleko Athén. Později se Artemis stala bohyní ochraňující matky při porodu, měla vliv na šťastný průběh narození dítěte. Jako sestra Apollóna, boha světla, byla také bohyní luny a ztotožňovala se s bohyní Selénou. Kult Artemidy byl z nejrozšířenějších v Řecku. Slavný Artemidin chrám byl v městě Efesu (Artemis Efeská).

Kithairónu. Vstoupil do zeleného, kvetoucího údolí Gargafié¹, zasvěceného bohyni Artemidě. V dolině se pyšně rozrostly platany, myrty a bílé jedle, jako šípy se tyčily štíhlé cypřiše a zelená tráva se pestřila květy. Průzračný potok zurčel v údolí. Všude vládlo ticho, klid a chlad. V příkrém horském svahu spatřil Aktaión půvabnou jeskyni, celou obrostlou zelení. Přistoupil k této jeskyni nevěda, že často slouží za místo odpočinku Diově dceři Artemidě.

Když se Aktaión přiblížil k jeskyni, právě tam vešla Artemis. Luk i šípy dala jedné z nymf a připravovala se ke koupeli. Nymfy sňaly bohyni sandály, vlasy jí spoutaly do uzlu a již chtěly jít k prameni nabrat studené vody, když se u vchodu do jeskyně ukázal Aktaión. Nymfy hlasitě vykřikly, když spatřily vstupujícího Aktaióna. Obstoupily Artemis, neboť jí chtěly skrýt před pohledem smrtelníka. Jako se purpurovým ohněm zažehují oblaka od paprsků vycházejícího slunce, tak se hněvem zardělo líce bohyně, zajiskřily jí oči a byla ještě krásnější ve svém hněvu. Artemis se rozhněvala, protože Aktaión porušil její klid. Ve svém hněvu proměnila nešťastného Aktaióna ve štíhlého jelena.

Na hlavě Aktaiónově vyrostly rozvětvené parohy. Nohy i ruce se proměnily v nohy jelena. Jeho šíje se protáhla, uši se zašpičatěly, skvrnitá srst pokryla celé jeho tělo. Plachý jelen se rychle dal na útěk. Aktaión spatřil svůj obraz v potoce. Chtěl vykřiknout „Ó, běda!“, ale nemá dar řeči. Slzy se mu vyřinuly z očí, z očí jelena. Jen lidský rozum mu zůstal. Co má dělat? Kam běžet?

Aktaiónovi psi ucítili jelení stopu; nepoznali svého pána a s divokým štěkotem se vrhli za ním. Přes údolí, po úžlabinách Kithairónu, po svazích hor, přes lesy a pole, jako vítr nese se překrásný jelen, hlavu s rozvětvenými parohy má zvrácenu nazad a za ním se ženou psi. Stále blíže a blíže jsou psi, již jelena dohánějí a jejich ostré zuby se již zahryzly do těla nešťastného Aktaióna-jelena. Aktaión chce vykřiknout „Ó, ustaňte! Vždyť jsem to já, Aktaión, váš pán!“. Ale z hrudi jelena vyrazí jen ston, z něhož je slyšet zvuk lidského hlasu. Jelen-Aktaión padl na kolena. Žal, hrůza a úpěnlivá prosba je zřejmá v jeho očích. Jeho záhuba je neodvratná, rozzuření psi rvou jeho tělo na kusy.

¹ Údolí v Boiótii, kde pramenil potok protékající celým údolím.

Přispěchavší druhové Aktaiónovi litovali, že s nimi není při takovém šťastném lovu. Nádherného jelena psi uštvali. Aktaiónovi druhové nepoznali, kdo je tento jelen. Tak zahynul Aktaión, který porušil klid bohyně Artemidy, jediný ze smrtelníků, který spatřil nebeskou krásu dcery hromovládného Dia a Létó.

PALLAS ATHÉNA

Obr. 25. Athéna Parthenónská, podle Feidia (Athény)

ZROZENÍ ATHÉNY

Bohyně Pallas Athéna byla zrozena samým Diem. Zeus hromovládny věděl, že bohyně rozumu, Métis, bude mít dvě děti: dceru Athénu a syna, který bude neobyčejně chytrý a silný. Moiry, bohyně osudu, odhalily Diovi tajemství, že jej syn bohyně Métis svrhne s trůnu a odejme mu vládu nad světem. Veliký Zeus se polekal. Aby unikl hroznému osudu, který mu přisoudily Moiry, uspal bohyni Métis vlídnými řečmi a pohltil ji dříve, než se jí narodila dcera, bohyně Athéna. Po

nějakém čase pocítoval Zeus strašnou bolest hlavy. Tu si pozval svého syna Hérafaista a přikázal mu, aby mu rozpoltil hlavu, aby se tak zbavil nesnesitelné bolesti a hučení v hlavě. Hérafaistos se rozmáchl sekyrou a mocným úderem rozpoltil Diovi lebku, aniž mu uškodil; z hlavy hromovládce vyšla na svět mohutná bojovnice, bohyně Pallas Athéna. V plné zbroji, v lesknoucí se helmici, s kopím a štítem objevila se před úžasnými zraky olympských bohů. Hrozivě zamávala svým, třpytícím se kopím. Její bojovné volání se rozlehlo daleko po nebi a jasný Olympos se zatřásl do samých základů. Překrásná, vznešená stála

Obr. 26. Narození bohyně Athény, podle obrazu na váze

Athéna před bohy. Její modré oči planuly božskou moudrostí, celá zářila podivuhodnou, mocnou nebeskou krásou. Bohové slavili milovanou Diovu dceru, zrozenou z otcovy hlavy, ochránkyni měst, bohyni moudrosti a vědění, nepřemožitelnou bojovnici Palladu Athénu.

Athéna ochraňuje řecké hrdiny, dává jim své rady plné moudrosti a pomáhá jim, sama jsouc nepřemožitelná, v době nebezpečí. Ochraňuje města, pevnosti a jejich hradby. Dává moudrost a vědomosti, učí lidi umění a řemeslům. I řecké dívky uctívají Athénu proto, že je učí ručním pracím. Nikdo ze smrtelníků ani z bohyň nemůže předčít Athénu v umění tkát. Všichni vědí, jak nebezpečné je v tomto s ní soupeřit, vědí, jak to odpykala Arachné, dcera Idmonova, která v tomto umění chtěla stát výše než Athéna.

ARACHNÉ

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Po celé Lýdii¹ byla Arachné proslavena svým uměním. Často sestupovaly nymfy se svahů Tmólu i od břehů zlatonosného Paktólu, aby se potěšily její prací. Arachné předla z nití podobných mlze tkanivo průzračné jako vzduch. Byla hrdá na to, že se jí nikdo na světě nevyrovná v umění tkát. Kdysi zvolala:

Obr. 27. Athéna Parthenónská, pohled se strany

¹ Země v Malé Asii.

„Nechť přijde sama Pallas Athéna a soutěží se mnou! Nepodaří se jí nade mnou zvítězit; nebojím se toho.“

A hle, v podobě šedivé, shrbené stařeny, opírající se o berlu, objevila se před Arachné bohyně Athéna a řekla jí:

„Stáří s sebou nepřináší jen zlo, Arachné; léta přinášejí i zkušenosti. Uposlechni mé rady: snaž se překonávat svým uměním jen smrtelníky. Nevyzývej bohyni k soutěžení! Pokorně se modli, aby ti odpustila tvá pyšná slova. Prosícím bohyně odpouští.“

Arachné pustila z rukou tenkou přízi; hněvem jí zablýskly oči. Přesvědčena o svém umění, směle odpověděla:

„Ty nerozumná stařeno, stáří tě zbavilo rozumu. Taková naučení říkej svým snachám a dcerám, mne nech na pokoji. Já si dovedu poradit. Co jsem řekla, necht se i stane. Pročpak nepříjde Athéna, proč nechce se mnou soutěžit?“

„Zde jsem, Arachné!“ zvolala bohyně, přijavši svou skutečnou podobu.

Nymfy a lýdské ženy se hluboko sklonily před milovanou dcerou Diovou a blahořečily jí. Jediná Arachné mlčela. Jako za ranního jitra zahoří obzor krvavým světlem, když růžovoprstá Zora — Éós — vzlétne na nebe na svých třpytivých křídlech, tak se zalilo nacheť hněvu líce Athénino. Arachné trvá na svém rozhodnutí a jako dříve přeje si soutěžit s Athénou. Netuší, že jí hrozí brzká záhuba.

Soutěž začala. Veliká bohyně Athéna vetkala do svého závoje uprostřed obraz vznešené athénské Akropole a na ní zobrazila svůj zápas s Poseidónem o moc nad Attikou. Deset jasných bohů olympských, a mezi nimi její otec, hromovládny Zeus, sedí jako soudci tohoto zápasu. Zemětřas Poseidón uchopil svůj trojzubec a udeřil jím o skálu; i vytryskl slaný pramen z neplodné skály. A Athéna v helmici, se štítem a s aigidou zatřásla svým kopím a hluboko je zatkla do země. Ze země vyrostla posvátná oliva. Bohové přiřkli vítězství Athéně a uznali, že její dar Attice je cennější.¹ V rozích závoje zobrazila bohyně, jak bohové trestají lidi za pýchu, a kolem vetkala věnec z olivového listí. Arachné pak zobrazila na svém závoji mnoho scén ze života bohů, v nichž se bo-

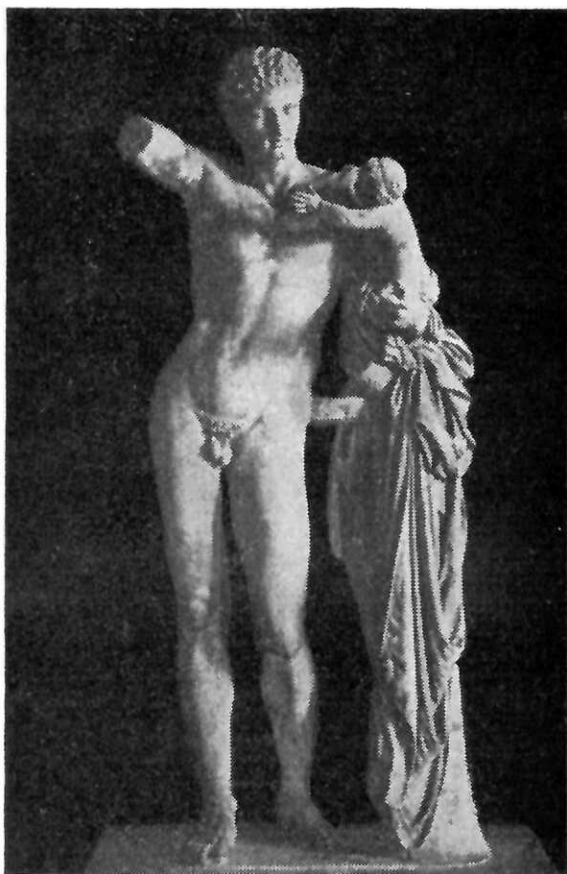
¹ Scéna sporu Athény s Poseidónem byla zobrazena na štítě chrámu Parthenónu v Athénách význačným řeckým sochařem Feidiem (V. st. př. n. l.); ve značně poškozené podobě se štít zachoval do naší doby.

hové ukazují jako slabí a obtíženi lidskými strastmi. Kolem pak vetkala Arachné věnec z květů propletených břečtanem. Práce Arachny byla vrcholem dokonalosti, svou krásou nestála za prací Athény, ale v jejích vyobrazeních byla zřejmá neúcta k bohům, dokonce i přezírání. Athéna se strašně rozhněvala, roztrhala práci Arachny a udeřila ji člunkem. Nešťastná Arachné nesnesla pohany; svinula provaz, udělala smyčku a pověsila se. Athéna Arachnu osvobodila ze smyčky a řekla jí:

„Žij, zpupná! Budeš však věčně viset a věčně tkát a tento trest se přenesení i na tvé potomstvo.“

Athéna pokropila Arachnu šťávou kouzelné byliny a její tělo se ihned scvrklo, husté vlasy spadly s hlavy a dívka se proměnila v pavouka. Od těch dob visí pavouk-Arachné ve své pavučině a věčně ji tká, tak jako Arachné tkala za svého života.

HERMÉS

Obr. 28. Praxitelés: Hermés s maličkým Dionýsem (Olympie)

V jeskyni hory Kylléné v Arkadii narodil se syn Dia a Maie bůh Hermés, posel bohů. S rychlostí myšlenky přenáší se s Olympu do nejbzdálenější končiny světa na svých okřídlených sandálech, s žezlem v rukou. Hermés chrání cesty; jemu zasvěcené hermy¹ je možno spatřit při cestách, na křižovatkách a u vchodů do domů všude ve starém

¹ Kamenné sloupy, v jejichž horní části byla vytesána hlava Hermova.

Obr. 29.
Odpočívající
Hermés
(Neapol)

Řecku. Chrání poutníky na cestách života, duše zemřelých pak vede na jejich poslední pouti do smutného království Hádova. Svým kouzelným žezlem zavírá oči lidí a hrouží je do snů. Hermés je ochráncem cest a poutníků a bohem obchodních vztahů i obchodu. Dává v obchodě zisk a sesílá lidem bohatství. Vynalezl i míry, čísla a abecedu a naučil tomu všemu také lidi. Je též bohem řečnického umění, a zároveň s tím chytrosti a podvodu. Nikdo jej nemůže předčít v chytrosti, bystrosti a dokonce ani v krádeži, protože je to zloděj neobyčejně vychytralý. To on kdysi ukradl Diovi i jeho žezlo, Poseidónovi trojzubec, Apollónovi zlaté šípy a luk, Areovi jeho meč.

HERMÉS KRADE APOLLÓNOVY KRÁVY

Sotva se Hermés narodil v chladné jeskyni Kylléné, tu si již vymyslí svůj první podařený kousek. Rozhodl se ukrást krávy stříbrolukému Apollónovi, který v tu dobu pásł božská stáda v údolí Píerií v Make-

donii. Tichounce, aby matka nic nepozorovala, vybalil se Hermés z plenek, vyhoupl se z kolébky a vykradl se k východu z jeskyně. U samé jeskyně spatřil želvu, sebral ji a z želvího štítu a tří větévek udělal první lyru, na niž napjal sladce zvučící struny. Potají se vrátil Hermés do jeskyně a ukryl lyru ve své kolébce. Pak opět rychle odešel a jako vítr se nesl k Píerii. Tam pochytil z Apollónova stáda patnáct krav, přivázel jim k nohám rákos a větve, aby za sebou zametly stopy, a rychle hnal krávy směrem k Peloponnésu. Když Hermés již pozdě k večeru hnal krávy přes Boiótii, potkal starce, který pracoval na své vinici.

„Vezmi si jednu z těchto krav,“ řekl mu Hermés, „jen nikomu neříkej, že jsi viděl, jak jsem tudy hnal stádo.“

Štědře obdarovaný stařec dal Hermovi slovo, že bude mlčet a že nikomu neukáže, kudy hnal krávy. Hermés šel dále. Ale nedospěl ještě daleko, když se mu zachtělo stařika vyzkoušet, bude-li držet dané slovo.

Ukryl krávy v lese, změnil svůj vzhled, vrátil se zpět a otázal se starce:

„Řekni mi, zda-li tu nějaký chlapec nehnal krávy? Jestli mi ukážeš, kudy je hnal, dám ti býka a krávu.“

Stařík dlouho váhal, má-li říci či nikoliv. Velmi rád by byl dostal ještě býka a krávu, i ukázal Hermovi, kudy hnal chlapec krávy. Hermés se na starce strašně rozhněval za to, že nedržel slovo, a v hněvu ho proměnil v němou skálu, aby věčně mlčel a pamatoval si, že je třeba držet dané slovo.

Potom se Hermés vrátil ke kravám a rychle je hnal dále. Konečně je přihnal do Pylu. Dvě krávy obětoval bohům. Potom zničil všechny stopy po oběti a zbývající krávy ukryl v jeskyni, kam je zavedl pozpátku, aby kravské stopy nevedly do jeskyně, ale ven.

Když toto vše udělal, klidně se vrátil do jeskyně k své matce Maii, lehl si potichounku do kolébky a zabalil se do plenek.

Maia však zpozorovala nepřítomnost svého syna. Vyčítavě mu řekla:

„Špatnou věc sis usmyslil. Proč jsi uloupil Apollónovy krávy? Apollón se rozhněvá; vždyť víš, jak hrozný je ve svém hněvu. Cožpak se nebojíš jeho neomylně zasahujících šípů?“

„Nebojím se Apollóna,“ odvětil Hermés matce, „necht se hněvá. Jestliže si usmyslí zahubit tebe i mne, tu já v odvetu zničím jeho svatyni v Delfech, ukradnu všechny jeho trojnožky, zlato i stříbro a jeho oděvy.“

Apollón však již zpozoroval ztrátu krav a jal se je hledat. Ale nikde je nemohl nalézt. Konečně ho věštecký pták dovedl do Pylu, ale zlatovlasý Apollón nenašel své krávy ani tam. Do jeskyně pak, kde byly krávy ukryty, nevešel, vždyť stopy vedly z jeskyně ven, nikoli dovnitř.

Konečně po dlouhém, bezvýsledném hledání přišel k Maiině jeskyni. Když Hermés uslyšel, že se Apollón přiblížil, zahrabal se ještě hlouběji do své kolébky a pevně se zavinul do plen. Rozhněvaný Apollón vešel do Maiiny jeskyně a spatřil, že Hermés s nevinnou tváří leží ve své kolébce. Začal Herma plísnit za krádež krav a žádal, aby mu je vrátil. Hermés však všechno zapíral. Přesvědčoval Apollóna, že ani nepomyslnil na to, aby mu ukradl krávy, a že ani netuší, kde krávy jsou.

„Poslyš, chlapče!“ rozkřikl se v hněvu Apollón, „svrhnu tě do temného Tartaru a nezachrání tě ani otec, ani matka, jestliže mi nevrátíš mé krávy!“

„Ó synu Létó!“ odvětil Hermés, „neviděl jsem, nevím, ani od nikoho jiného jsem neslyšel o tvých kravách. Což mám čas na takové věci? Nyní mám jiné starosti. Starám se jen o spánek, o mateřské mléko a o své pleny. Ne, přísahám ti, že jsem zloděje tvých krav dokonce ani neviděl.“

Ať se Apollón hněval jak chtěl, nemohl se od chytrého, lstivého Herma nic dozvědět. Konečně zlatovlasý bůh Herma vytáhl z kolébky a přinutil jej, aby v plenkách šel k jejich otci Diovi, který měl jejich spor rozřešit. Oba bohové přišli na Olymp. Ať se Hermés vykrucoval, ať se-bevíce chytračil, Zeus mu přesto přikázal vrátit Apollónovi ukradené krávy.

S Olympu vedl Hermés Apollóna do Pylu a cestou sebral lyru, kterou si udělal ze štítu želvy. V Pylu ukázal, kde jsou krávy skryty. Zatím co Apollón vyháněl krávy z jeskyně, Hermés si sedl nedaleko na kámen a začal hrát na lyru. Čarovné zvuky rozezněly se údolím i po písčitém břehu moře. Překvapený Apollón s nadšením naslouchal Hermově hře. Za jeho lyru dal Hermovi ukradené krávy, tak jej okouzly zvuky lyry. A Hermés, aby se zabavil, až bude pást krávy, vyrobil si pastýřskou píšťalu, tak oblíbenou řeckými pastýři.

Vynalézavý, zručný, jak myšlenka rychle světem se nesoucí překrásný syn Maie a Dia Hermés, který již v raném dětství ukázal svoji chytrost a obratnost, představoval také zosobnění jinošské síly. Jeho

sochy stály všude v palaistrách¹. Je bohem mladých atletů. Ti je vzývali před zápasem a před závoděním v běhu.

Kdo by byl ve starém Řecku neuctíval Herma? Ctil ho poutník i řečník, kupec i atlet a dokonce i zloději.

¹ V antickém Řecku existovaly hlavně při školách zvláštní prostory často obklopené sloupy, kde se učilo gymnastice, zápasu, pěstnímu boji atd. Takové prostory se nazývaly palaistry.

ARÉS, AFRODÍTÉ, ERÓS A HYMÉN

Obr. 30. Arés Ludovisi (Řím)

ARÉS¹

Bůh války, zuřivý Arés, je synem hromovládného Dia a Héry. Zeus jej nemá rád. Často říká svému synu, že je mu ze všech olympských bohů nejprotivnější. Zeus tohoto syna nemá rád pro jeho krvežíznivost. Kdyby Arés nebyl jeho synem, už dávno by jej byl svrhl do temného

¹ Arés je bůh války, přinášející záhubu a ničení. Ve srovnání s ostatními řeckými bohy byl méně uctíván. Ukazuje se to i v tom, že sám Zeus podle slov Řeků nemiloval svého syna Area, který neustále budil nespáry, ničil lidi a radoval se, když v bitvě tekla lidská krev proudem.

Tartaru, tam, kde se trápí Títáni. Srdce krutého Area těší jen zuřivé bitvy. Divoký Arés vznáší se jen v rachotu zbraní, v halasu a stonu bitvy mezi bojujícími, sám v zářící zbroji s velikým štítem. V jeho stopách nesou se bohové Deimos a Fobos — děs a hrůza — a zároveň s nimi bohyně sváru Eris a bohyně Enýó, rozsévající záhubu. Kypí a hřmí bitva; tehdy Arés jásá, zatím co bojovníci se sténáním umírají. Raduje se Arés, když svým čarovným mečem srazí bojovníka a na zemi se řine vřelá krev. Bez výjimky bije vpravo i vlevo; kolem krutého boha se vrší hromada těl.

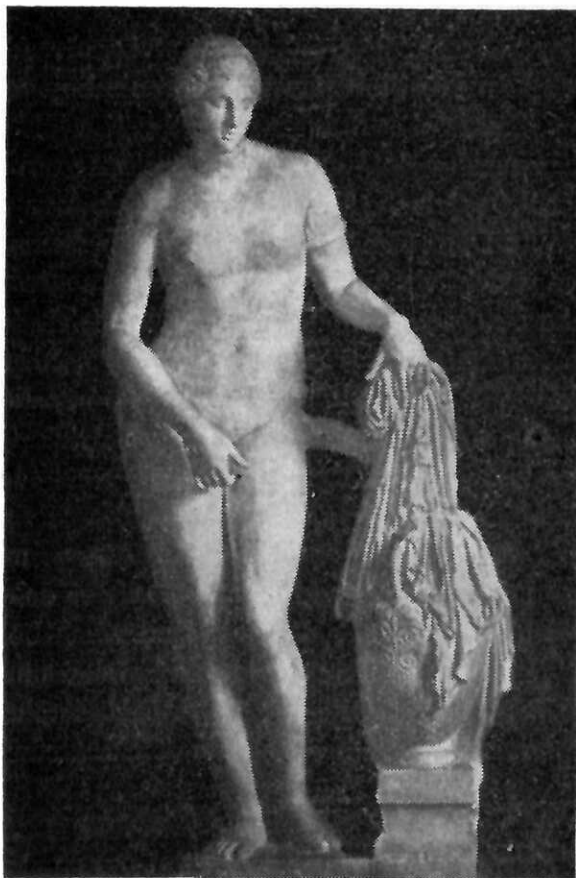
Sveřepý, zuřivý a hrozný je Arés, ale vítězství nepřipadne vždy jemu. Často se stane, že Arés na bitevním poli ustupuje bojovné dceři Diově Palladě Athéně. Ta vítězí nad Areem moudrostí a klidným vědomím síly. Nezřídka i smrtelní hrdinové nabývají nad Areem vrchu, zvláště jestliže jim pomáhá světlooká Pallas Athéna. Tak Area poranil měděným kopím hrdina Diomédés u trojských hradeb. Sama Athéna řídila úder. Daleko se rozlehl v trojském i řeckém vojsku strašný křik zraněného boha. Jako by deset tisíc bojovníků vstupujících do zuřivé bitvy naráz vykřiklo, tak zařval bolestí Arés, pokrytý měděným brněním. Otráslí se strachem Řekové i Trojané a zuřivý Arés, zalitý krví, se pod ochranou temného oblaku vznesl s žalobami na Athénu k svému otci Diovi. Ale otec Zeus nevyslechl jeho žalob. Neměl rád svého syna, který měl zalíbení jen v nesvárech, bitvách a dokonce v zabíjení.

Když se Arés v bitevní vřavě střetne s Athénou, milovaná dcera hromovládného Dia nad ním vždy zvítězí, zvítězí dokonce i tehdy, pomáhá-li mu jeho manželka, nejkrásnější ze všech bohyň Afrodíté. Bojovnice Athéna jedním úderem srazí k zemi překrásnou bohyni lásky Afrodítu. Slzíc vznese se na Olymp věčně mladá, čarokrásná Afrodíté a v jejích stopách se rozlehá vítězný smích a nesou se posměšky Athéniny.

AFRODÍTĚ¹

Rozmazlené a lehkomyšlné bohyni Afrodítě nepřísluší zasahovati do krvavých bitev. Afrodítě vzbuzuje v srdcích bohů i smrtelníků lásku. Díky této moci vládne nad celým světem.

Nikdo nemůže uniknout její moci — dokonce ani bohové. Jen bojovnice Athéna, Hestiá a Artemis nejsou podmaněny její moci. Vysoká,

Obr. 31. Afrodítě, podle Praxitela (Řím)

¹ Afrodítě byla z počátku bohyní nebe, sesílající déšť, a také pravděpodobně i bohyní moře. Na Afrodítě a jejím kultu se silně ukázal její východní původ. Postupně se Afrodítě stala bohyní lásky. Bůh lásky Erós je její syn.

ztepilá, s něžnými rysy tváře, s měkkou vlnou zlatých vlasů, které jako věnec spočívají na její překrásné hlavě, je Afrodité ztělesněním božské krásy a neuvadající mladosti. Když kráčí v lesku své krásy ve skvoucím oděvu, tu jasněji svítí slunce, nádherněji rozkvétají květy. Kráčí-li lesem, divoká lesní zvěř se k ní sbíhá z lesní houštiny, houfně se k ní slétají ptáci. Lvi, pardálové, rysové i medvědi chovají se k ní krotce. Afrodité klidně kráčí uprostřed divoké zvěře, hrdá na svou zářivou krásu. Její průvodkyně Hóry a Charitky, bohyně krásy a půvabu, jí přisluhují. Oblékají bohyni do nádherných oděvů, češou její zlaté vlasy, věncí její hlavu třpytným diadémem.

Afrodité, dcera Úranova, zrodila se ze sněhobílé mořské pěny u ostrova Kythéry. Lehký laškovný větřík přinesl ji na ostrov Kypros.¹ Tam obklopily mladé Hóry bohyni lásky, která vystoupila z mořských vln. Oblékly ji do šatu utkaného ze zlata, ověnčily ji vínkem z vonných květů. Kam Afrodité vstoupila, tam vyrostly nádherné květiny a celé ovzduší se naplnilo vůní. Erós a Himeros² odvedli čarokrásnou bohyni na Olymp. Bohové ji hlučně uvítali. Od té doby stále žije zlatá Afrodité mezi olympskými bohy, věčně mladá, nejkrásnější ze všech bohyň.

PYGMALIÓN

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Afrodité dává štěstí tomu, kdo jí věrně slouží. Tak dala štěstí i Pygmalionu, velikému kyperskému umělci. Pygmalión nenáviděl ženy a žil osaměle, vyhýbaje se manželství. Jednou vytvořil z lesknoucí se bílé slonové kosti sochu neobyčejně krásné dívky. Jako živá stála tato socha v dílně umělcově. Zdálo se, že dýchá, zdálo se, že se již již zvedne, vykročí a promluví. Celé hodiny kochal se umělec svým dílem a nakonec se zamiloval do sochy jím vytvořené. Dával jí drahocenné náhrdelníky, náramky a náušnice, odíval ji v krásné šaty, zdobil její hlavu věncem z květů. Jak často šeptal Pygmalión :

¹ Podle ostrova Kypru často Afrodítu nazývali Kypřankou.

² Himeros je bůh vášnivě lásky.

„Ó, kdybys byla živá, kdybys mohla odpovídat na mé otázky, ó, jak bych byl šťasten!“

Ale socha byla němá.

Nadešly dny slavností, které se konaly na počest Afrodítinu. Pygmalión přinesl bohyni lásky v oběť bílou jalovici s pozlacenými rohy; vztáhl k bohyni ruce a s modlitbou zašeptal:

„Ó, věční bohové, i ty, zlatá Afrodíto! Jestli modlícímu se můžete dáti vše, pak mi dejte ženu stejně krásnou, jako je socha dívky, kterou jsem sám vytvořil!“

Pygmalión se neodvážil prosit bohy, aby oživil jeho sochu, bál se pohněvat takovou prosbou olympské bohy. Jasně vyšlehl obětní plamen před obrazem bohyně lásky Afrodíty; tím bohyně dávala Pygmalionu najevo, že bohové uslyšeli jeho modlitbu.

Umělec se vrátil domů. Přistoupil k sošce a hle, ó jaké štěstí, ó jaká radost! Soška ožila. Její srdce bije, v jejích očích svítí život. Tak bohyně Afrodíté dala Pygmalionovi ženu krasavici.

NARKISSOS

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Kdo však zlatou Afrodítu neuctívá, kdo jejími dary opovrhne, kdo se protíví její moci, toho bohyně lásky nemilosrdně trestá. Tak potrestala i syna říčního boha Kéfisa a nymfy Leiriopy překrásného, ale chladného a hrdého Narkissa. Nemiloval nikoho než sebe, jen sebe považoval za hodna lásky.

Jednou, když při lovu zabloudil v hustém lese, spatřila ho nymfa Échó. Nymfa nemohla Narkissa oslovit sama. Tížil ji trest bohyně Héry. Musila mlčet a na otázky mohla odpovídat jen tím, že opakovala jejich poslední slova. S nadšením hleděla Échó na ladného, krásného jinocha, skryta před ním lesní houštinou. Narkissos se ohlédl kolem, nevěda, kudy se dát, a hlasitě vzkřikl:

„Ej, kdo tu?“

„Tu!“ ozvala se hlasitá odpověď Échó.

„Pojď sem!“ zvolal Narkissos.

„Sem,“ odpověděla Échó.

Obr. 32. Afrodité Mělská (Paříž, Louvre)

S podivem hleděl překrásný Narkissos na všechny strany. Nikdo tu. Překvapen hlasitě vzkřikl:

„Sem, rychle ke mně!“

Radostně odpověděla Échó:

„Ke mně!“

Nymfa vztahovala ruce a spěchala z lesa k Narkissovi, ale překrásný jinoch ji hněvivě odstrčil. Rychle od ní odstoupil a skryl se v temném lese.

V lesním neprostupném houští skryla se i odstrčená nymfa. Nešťastná Échó strádá láskou k Narkissovi, nikomu se neukazuje a jen smutně se ozývá na jakékoliv zvolání.

A Narkissos zůstal i nadále hrdým, samolibým. Odvrhoval lásku všech. Jeho hrdost učinila mnoho nymf nešťastnými. Jedna z odvržených nymf jednou zvolala:

„Zamiluj se i ty, Narkisse! Ale necht' člověk, kterého si zamiluješ, tvou lásku neopětuje!“

Přání nymfy se splnilo. Bohyně Afrodíté se rozhněvala, že Narkissos jejími dary opovrhne, a potrestala ho. Jednou na jaře v době lovu přišel Narkissos k potoku a chtěl se napít studené vody. Ještě nikdo se nedotkl vody tohoto potoku, ani pastýř, ani horské kozy, ani jednou nepadla do potoka zlomená větévka, dokonce ani vítr do něj nezanesl lísteček nádherných květů. Jeho voda byla čistá a průzračná. Jako v zrcadle odráželo se v ní vše vůkol: keře rostoucí na břehu, ladné cypřiše i modravé nebe. Narkissos se nahnul k prameni, opírá se rukama o kámen vystupující z vody; v potoce se obrazil jeho postava v celé své kráse. A tu jej stihl trest Afrodítin. V údivu hledí na svůj obraz ve vodě a silná láska jej ovládne. Očima plnými lásky hledí na svůj obraz ve vodě, vábí jej, volá, vztahuje k němu ruce. Narkissos se naklání do vodního zrcadla, aby svůj obraz políbil, ale líbá jen studenou, průzračnou vodu potoka. Narkissos zapomněl na vše. Neodchází od potoka, neodtrhuje se, líbí se sám sobě! Nejí, nepije, nespí. Konečně pln touhy Narkissos vztahuje ruce k svému obrazu a volá: „Ó, kdo strádal kdy tak krutě! Nás nedělí hory ani moře, ale jen hladina vody, a přesto nemohu být s tebou. Vyjdi přec z potoka!“

Narkissos se zamyslí a hleděl na svůj obraz ve vodě. Tu mu vstoupila do hlavy hrozná myšlenka, a nakloniv se k samé vodě, tiše šeptá svému obrazu:

„Ó, běda! Bojím se, nezamiloval-li jsem se sám do sebe! Vždyť ty — to jsem já sám. Miluji sám sebe. Cítím, že nebudu dlouho žít. Sotva jsem rozkvetl, uvadnu a odejdu do temného království stínů. Smrt mne neděsí, smrt ukončí muka mé lásky.“

Narkissa opouštějí síly, bledne a cítí již blízkost smrti, ale přesto se nemůže odtrhnout od svého obrazu. Narkissos pláče. Jeho slzy padají do průzračných vod pramene. Na hladkém povrchu vody se ukázaly kruhy a krásný obraz se propadl. Se strachem vzkřikl Narkissos:

„Ó, kde jsi? Vrať se! Zůstaň! Neopouštěj mne, vždyť je to kruté. Ó, nech mne hledět na tebe!“

Ale voda je opět klidná, opět se objevil obraz, od něhož se Narkissos nemůže odtrhnout, stále naň hledí. Narkissos se ztrácí jako rosa na květech v paprscích žhnoucího slunce. I nešťastná nymfa Échó vidí, jak Narkissos trpí. Miluje ho stejně jako dříve; utrpení Narkissovo bolestně svírá její srdce.

„Ó, běda!“ volá Narkissos.

„Běda!“ odpovídá Échó.

Konečně zmučený Narkissos zvolal slábnoucím hlasem, hledě na svůj obraz:

„Odpust!“

A ještě tišeji, sotva slyšitelně zazněla odpověď nymfy Échó:

„Odpust!“

Hlava mu klesla na zelenou trávu na břehu a stín smrti zastřel jeho oči. Narkissos zemřel. Plakaly v lese mladé nymfy a plakala Échó. Nymfy zbudovaly mladému Narkissovi mohylu, ale když přišly pro jeho tělo, nenašly je. Na místě, kde se sklonila na trávu hlava Narkissova, vyrostl bílý vonný kvítek — kvítek smrti; nazývají jej narcis.

ADÓNIS¹

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Bohyně lásky, která tak potrestala Narkissa, však sama také znala muka lásky a také musila oplakávat svého milovaného Adónida. Milovala syna kyperského krále Adónida. Nikdo ze smrtelníků se mu nevyrovnal krásou, byl dokonce krásnější než olympští bohové. Afrodité pro něho zapomněla i na Pathmos, i na kvetoucí Kythéru. Adónis jí byl dokonce milejší než jasný Olymp. Celý čas trávil s mladým Adónidem. S ním lovila v horách a lesích Kypru, podobna panenské Artemidě. Afrodité zapomněla na své zlaté šperky, na svou krásu. Pod horoucími paprsky i za nepohody lovila zajíce, plaché jeleny a srny, odřikajíc se

¹ Mythos o Adónidovi a Afrodité převzali Řekové od Foiníčanů. Jméno Adónis není řecké, ale semitské, a znamená „pán“. Foiníčané pak tento mythos převzali od Babyloňanů, u nichž byl rozšířen mythos o bohyni lásky Istar a překrásném Tamuzovi, umírajícím a každé jaro znovu vzkříšenému bohu.

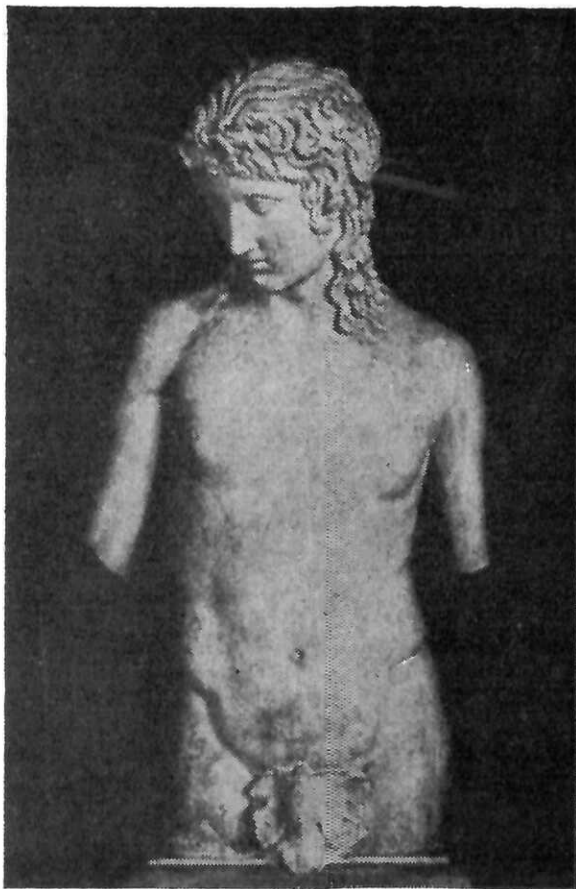
Obr. 33. Zrození Afrodítiny z mořské pěny (Řím)

lovu na strašné lvy a kance. Prosila také Adónida, aby se zřekl nebezpečného honu na lvy, medvědy a kance, aby se mu nepříhodilo neštěstí. Zřídka opouštěla bohyně královského syna a při loučení jej po každé prosila, aby nezapomněl na její prosby.

Jednou na lovu za nepřítomnosti Afrodítiny přišli Adónidovi psi na stopu velkého kance. Vyplašili zvíře a s radostným štěkotem je hnali. Adónis se radoval z tak bohaté kořisti; netušil, že je to jeho poslední lov. Štěkot psů se ozýval stále blíže, tu se již mihl velký kanec křoviskem. Adónis již se hotovil zasáhnout rozzuřeného kance svým kopím, když tu se náhle kanec na něho vrhl a svými ohromnými tesáky smrtelně zranil miláčka Afrodítina. Adónis na strašnou ránu zemřel.

Když se Afrodíté dozvěděla o smrti Adónidově, naplněna nevýslovným hořem, sama přišla do kyperských hor vyhledat tělo milovaného jinocha. Po strmých horských svazích, temnými úžlabinami, po okrajích hlubokých propastí šla Afrodíté. Ostré kameny a ostny trnovníků zraňovaly něžné nohy bohyně. Kapky její krve padaly na zemi a zanechávaly stopy všude, kudy kráčela. Konečně našla Afrodíté tělo Adónidovo.

Hořce zaplakala nad překrásným jinochem, který zemřel tak mlád. Aby navždy uchovala památku na něho, přikázala bohyně, aby z krve Adónidovy vyrostly něžné anemony. A tam, kde padaly kapky krve z poraněných nohou bohyně, všude vyrostly pyšné růže, jasně červené jako krev Afrodítina. Zarmoutil se Zeus hromovládny nad hořem bohyně lásky. Poručil svému bratru Hádovi a jeho ženě Persefoně, aby každého roku pouštěli Adónida z truchlivého království stínů zemřelých na zemi. Od těch dob Adónis zůstává půl roku v Hádově království a půl roku žije na zemi s bohyní Afrodítou. Celá příroda se raduje, když se Adónis, mladý, překrásný milenec zlaté Afrodity, vrací na zemi k jasným paprskům slunce.

Obr. 34. Erós, podle Praxítela (Řím, Vatikán)

ERÓS

Překrásná Afrodíté vládne nad světem. Také ona má stejně jako hromovládny Zeus svého posla, jehož prostřednictvím uskutečňuje svoji vůli. Tímto Afrodítiným poslem je její syn Erós, veselý, bystrý, žertovný, potměšilý a leckdy i krutý chlapec. Erós se vznáší na svých lesknoucích se zlatých křídlech nad zeměmi a moři, rychlý a lehký jako závan vánku. V rukou má malý zlatý luk, na plecích toulec se šípy. Nikdo se neuchrání před těmito zlatými šípy. Bez omylu Erós míří do cíle; jako střelec nezůstává pozadu ani za samým dalekostřelným zlatovlasým Apollónem. Když Erós míří do cíle, jeho oči září radostí a s vítězoslávou hluboko zaklání svou kučeravou hlavu a hlasitě se směje.

Šípy Erótovy přinášejí radost a štěstí, ale často přinášejí i strádání, muka lásky a dokonce záhubu. Samému zlatovlasému Apollónu i mraťkotrasu Diovi přinesly tyto střely nemálo strastí.

Zeus věděl, jak mnoho hoře i zla přinese s sebou na svět syn zlaté Afrodíty. Chtěl, aby jej ještě při zrození zahubili. Ale což to mohla jeho matka připustit? Skryla syna v nepřístupném lese a tam v lesních roklinách vykrmily Eróta svým mlékem dvě divoké lvice. Erós vyrostl, a hle, vznáší se po celém světě, mladý a krásný a zasévá svými šípy na světě tu štěstí, tam hoře, tu dobro, tam zlo.

HYMÉN

Ještě jednoho pomocníka a druha má Afrodíté, je to mladý bůh manželství Hymén. Letí na svých sněhobílých křídlech v čele svatebních průvodů. Jasně hoří plamen jeho svatební pochodně. Sbory dívek vzývají v čas svatby Hymena a prosí ho, aby žehnal manželství mladých a seslal jim radost v jejich životě.

HÉFAISTOS¹

Obr. 35. Héfaiostos, bronzová soška (Berlín)

Héfaiostos, syn Dia a Héry, bůh ohně, bůh kovář, s nímž se nikdo nemůže rovnat v kovářském umění, zrodil se na jasném Olympu. Narodil se jako slabé a chromé dítě. Pohněvala se veliká Héra, když jí, bohyni, ukázali nehezkého, neduživého syna. Chytila jej a svrhla s Olympu na dalekou zemi.

Dlouho se nešťastné dítě vznášelo ve vzduchu, až konečně spadlo do vln nekonečného moře. Slitovaly se nad ním mořské bohyně, dcera velikého Ókeana Eurynomé a dcera moudrého mořského starce Nérea Téthys. Vzaly maličkého Héfaiosta, který spadl do moře, a odnesly jej s sebou hluboko pod vody šedého Ókeanu. Tam v blankytné jeskyni Héfaiosta vychovávaly. Z Héfaiosta vyrostl nehezký, chromý bůh, měl však silné ruce, širokou hruď a svalnatou šíji. Jak podivuhodným umělcem byl ve svém kovářském řemesle! Ukoval mnoho krásných ozdob ze zlata a stříbra svým vychovatelkám Eurynomé a Téthydě.

¹ Héfaiostos je původně bůh ohně; s rozvojem řemesel a zvláště kovářství stal se bohem zpracování kovů.

Dlouho Héfaiastos tajil ve svém srdci hněv k své matce, bohyni Héře. Konečně se rozhodl pomstít se jí za to, že jej svrhla s Olympu. Ukoval tedy neobyčejně krásné zlaté křeslo a poslal je na Olymp jako dárek matce. Žena hromovládného Dia byla u vytržení, když spatřila cenný dar. Opravdu, jen vládkyně bohů a lidí mohla sedět na křesle takové neobyčejné krásy. Ale jaká hrůza! Šotva jen Héra usedla do křesla, jako by se kolem ní ovinula pevná pouta, Héra byla ke křeslu přikována. Bohové se jí vrhli na pomoc. Marně, nikdo z nich nebyl s to osvobodit vládkyni Héru. Bohové pochopili, že jen Héfaiastos, který ukoval křeslo, může svoji matku osvobodit.

Tu poslali boha Herma, posla bohů, za bohem kovářem. Jako vichr se přihnal Hermés na kraj světa k břehům Ókeanu. V okamžiku se přenesl nad zemí a mořem a objevil se v jeskyni, kde pracoval Héfaiastos. Dlouho prosil Héfaiasta, aby s ním šel na vysoký Olymp osvobodit vládkyni Héru, ale bůh kovář byl neoblomný; pamatoval si, jaké zlo mu matka způsobila. Nepomohly ani prosby, ani úpěnlivé žadonění Hermovo. Na pomoc se mu zjevil Dionýsos, veselý bůh vína. S hlasitým smíchem podal Héfaiastovi číši vonného vína, za ní druhou a pak další a další. Héfaiastos se opil, nyní s ním bylo možno udělat cokoli a vést ho kamkoli. Bůh vína Dionýsos zvítězil nad Héfaiastem. Hermés a Dionýsos posadili Héfaiasta na osla a vezli ho na Olymp. Opilý Héfaiastos se na oslu kymácel se strany na stranu. Kolem Héfaiasta vesele tančily mainady¹ ověncené břečtanem, s thyrsem² v rukou a nemotorně poskakovali opilí satyři. Čadily pochodně, hlasitě se rozléhal zvuk tympanů³ a smích, hřměly bubny. A vpředu šel veliký bůh Dionýsos s věnci z vinných úponků a s thyrsem. Průvod vesele kráčel vpřed. Konečně přišli na Olymp. Héfaiastos v okamžiku osvobodil svou matku, nyní již zapomněl na křivdu.

Héfaiastos již zůstal na Olympu. Vybudoval tam bohům velkolepé zlaté paláce a sobě vybudoval palác ze zlata, stříbra a bronzu. V něm žije se svou ženou, krásnou, přívětivou Charitkou, bohyní půvabu a krásy.

¹ Mainady jsou průvodkyně Dionýsovy.

² Thyrsos je tyčka ovinutá břečtanem nebo vinnou révou, s cedrovou šiškou na konci.

³ Tympanon je bicí hudební nástroj, který má tvar dvou bronzových číši, jimiž tloukli jednu o druhou.

V témž paláci je i Héfaištova kovárna. Většinu času Héfaištos prožije ve své kovárně, plné zázraků. Uprostřed stojí veliká kovadlina, v rohu pak je krb s planoucím ohništěm a s měchy. Tyto měchy jsou čarovné, není třeba pohybovat jimi rukama, neboť poslouchají na pouhé slovo Héfaištovo. Prikáže a měchy pracují, rozdmýchávají v krbu oheň do jasně planoucích plamenů. Zalit potem, celý černý od prachu a sazí, pracuje bůh kovář ve své kovárně. Jak podivuhodné výrobky vykovává v ní Héfaištos: nerozbitné zbraně, ozdoby ze zlata a stříbra, číše a poháry, třínožky, které se pohybují samy na zlatých kolech jako živé. Když Héfaištos skončí práci a smyje pot a saze ve vonné lázni, kráčí, pokulhává a pomlaskává, na svých slabých nohou na hostinu bohů k svému otci, hromovládnému Diovi. Přívětivý, dobrodušný, často přerušuje spory propukající mezi Diem a Hérou. Bohové se nemohou dívat beze smíchu, jak se chromý Héfaištos kolébá kolem hodovního stolu, nalévá je bohům vonný nektar. Bohové pro smích zapomínají na své spory.

Ale bůh Héfaištos umí být i hrozný. Mnozí okusili sílu jeho ohně a strašné údery jeho mohutného kladiva. Héfaištos dokonce svým ohněm smířil pod Trojou vlny burácejících řek Xantha a Simonidy, bil svým kladivem i mocné giganty.

Veliký je bůh ohně, nejdovednější božský bůh kovář, Héfaištos; dává teplo a radost, je laskavý a přívětivý, ale také strašně trestá.

DÉMÉTÉR¹ A PERSEFONÉ

Obr. 36. Démétér Knidská (Londýn)

Mocná je veliká bohyně Démétér. Dává zemi plodnost a bez její blahodárné síly nic nevzroste ani v temných lesích, ani na lukách, ani na tučných pastvinách.

¹ Démétér je jedna z nejuctívanějších bohyň řeckých. Je to bohyně plodnosti a rolnictví, kterou zvláště uctívali rolníci. Na její počest se všude v Řecku pořádaly slavnosti.

ULOUPENÍ PERSEFONY HÁDEM

(Zpracováno podle Homérova eposu)

Veliká bohyně Démétér měla mladou překrásnou dceru Persefonu. Persefoniným otcem byl sám veliký syn Kronův, hromovládny Zeus. Jednou překrásná Persefoné spolu se svými družkami Ókeanovkami bezstarostně dováděla na kvetoucích nivách nýsských¹. Podobná lehkokřídleému motýlu, přebíhala mladá dcera Démétrina od květiny ke květině. Trhala nádherné růže, vonné fialky, sněhobílé lilie a červené hyacinty. V bezpečí se rozvila Persefoné, nevědouc o osudu, který jí určil její otec Zeus. Ani nepomyslela, že již dlouho nebude hledět na jasný svit slunce, že se nebude dlouho laskati s květy a vdechovat jejich sladkou vůni. Zeus jí dal za ženu zachmuřenému bratru Hádovi, vládci království stínů zemřelých, a s ním musila Persefoné žít v temnotách podzemního království, zbavena svitu žhavého jižního slunce.

Hádés viděl Persefonu vesele dovádět v nýsské dolině a bez odkladu se rozhodl ji uloupit. Uprosil bohyni Gaiu, aby vypěstovala květ neobyčejně krásy. Bohyně Gaia souhlasila a v nýsské dolině vyrostl čarovný květ; jeho opojná vůně se rozlila daleko široko. Persefoné spatřila květ; tu vztáhla ruku, uchopila jeho stonek a již byl květ utržen. Hned se rozevřela země a z jejího nitra vyjel na zlatém voze taženém černými koňmi vládce království stínů zemřelých, zachmuřený Hádés. Uchvátil mladou Persefonu, posadil ji do svého vozu a v okamžiku zmizel se svými rychlými koňmi v nitru země. Persefoné stačila jen vykřiknout. Daleko se rozlehl výkřik hrůzy mladé dcery Démétriny; dolehl až do mořských hlubin i na vysoký, jasný Olymp. Nikdo neviděl, jak zachmuřený Hádés uloupil Persefonu, spatřil jej jen bůh slunce Hélios.

Bohyně Démétér uslyšela Persefonin křik. Pospíšila do nýsské doliny, všude hledala dceru, dotazovala se jejích družek Ókeanoven. Ókeanovny však neviděly, kam se Persefoné skryla.

Těžký zármutek nad ztrátou jediné milované dcery ovládl srdce Démétrino. Oděna v temný šat, bloudila velká bohyně Démétér po devět dní po zemi, a nic nevnímajíc, na nic nemyslíc, prolévala hořké slzy. Všude hledala Persefonu, prosila všechny o pomoc, ale nikdo jí

¹ Údolí v oblasti Megary, na břehu Saronského zálivu.

nemohl pomoci v jejím hoři. Konečně desátého dne přišla k bohu slunce Héliovi a se slzami v očích jej začala prosit:

„Ó, paprsky sesílající Hélie! Ty na svém zlatém voze objíždíš vysoko po nebi celou zemi a všechna moře, ty vidíš vše, nic se před tebou nemůže skrýti; jestliže máš být jen trochu soucitu s nešťastnou matkou, řekni mi, kde je má dcera Persefoné, řekni, kde ji mám hledat! Slyšela jsem její křik, uloupili mi ji. Řekni, kdo ji uloupil! Všude jsem ji hledala, ale nikde ji nemohu nalézt!“

„Veliká bohyně,“ odpověděl Démétře paprsky sesílající Hélios, „ty víš, jak tě ctím, ty víš, jak se zármutkem hledím na tvé hoře. Věz, veliký mrakotřas Zeus dal tvoji dceru za ženu svému zachmuřenému bratru, vládci Hádů. Ten uloupil Persefonu a unesl ji do svého království plného hrůz. Překonej svůj žal, bohyně, vždyť veliký je manžel tvé dcery, stala se ženou mocného bratra velikého Dia.“ Ještě více se zarmoutila bohyně Démétér. Rozhněvala se na hromovládného Dia za to, že bez jejího souhlasu dal Persefonu za manželku Hádovi. Pohrdla bohy, pohrdla jasným Olympem, vzala na sebe podobu prosté smrtelnice, a obléknuvši se do temných šatů, dlouho bloudila mezi smrtelníky, prolévajíc hořké slzy.

Všechno na zemi přestalo růst. Listy na stromech uvadly a opadaly. Lesy stály obnaženy. Tráva povadla; květy svěsily své pestré korunky a uschly. Nebylo plodů v zahradách, uschly zelené vinohrady, nezrály na nich těžké štavnaté hrozny. Dříve úrodné nivy byly nyní pusté, nevyrostla na nich ani jediná bylina. Život na zemi odumřel. Všude vládl hlad, všude bylo slyšet pláč a sténání. Celému lidskému rodu hrozila záhuba. Ale nic neviděla, nic neslyšela Démétér ponořená v zármutek po něžně milované dceři.

Konečně Démétér přišla k městu Eleusíně. Tam usedla u městských hradeb do stínu olivy na „kámen smutku“ přímo u „studnice dívek“. Nepohnutě seděla Démétér, podobná soše. Ve svislých záhybech spadl její temný šat až k zemi. Měla svěšenou hlavu, z očí jí kanula jedna slza za druhou a stékaly jí na hrud. Dlouho tak seděla Démétér samotná, neutěšitelná.

Uviděly ji dcery eleusínského vládce Kélea. Podivily se, když spatřily u pramene plačící ženu v temném šatu. Přistoupily k ní a s účastí se tázaly, kdo je. Ale bohyně Démétér se jim nepřiznala. Řekla, že ji

nazývají Déó, že pochází z Kréty, že ji uloupili loupežníci, že však jim utekla a po dlouhém bloudění přišla k Eleusíně. Démétér prosila dcery Kéleovy, aby ji odvedly do otcova domu, a souhlasila s tím, že se stane služkou jejich matky, že bude vychovávat děti a pracovat v domě Kéleově. Dcery Kéleovy přivedly Démétér k své matce Metaneře.

Dcery Kéleovy netušily, že přivádějí do domu svého otce velikou bohyni. Ale když přivedly Démétér do otcova domu, tu se bohyně dotkla hlavou rámu dveří a celý dům se rozzářil čarovným světlem. Metaneira povstala vstříc bohyni, pochopila, že její dcery k ní nepřivedly prostou smrtelnici. Hluboce se sklonila manželka Kéleova před neznámou a prosila ji, aby usedla na její královské místo. Démétér odmítla; mlčky usedla na prosté sedadlo služky, jako dříve neúčastna ničeho, co se dělo kolem ní. Když Metaneřina služka, veselá Iambé, viděla hluboký žal neznámé, snažila se ji rozveselit. Vesele přísluhovala jí i své paní Metaneře, hlasitě zvučel její smích a sypaly se žerty. Démétér se usmála po prvé od té doby, co jí zachmuřený Hádés uloupil Persefonu, a po prvé svolila, že okusí potravu.

Démétér zůstala u Kélea. Začala vychovávat syna Démofoónta. Bohyně se rozhodla darovat Démofoóntovi nesmrtelnost. Držela chlapce u své božské hrudi, na svých kolenou; chlapec dýchal nesmrtelným dechem bohyně. Démétér jej potírala ambrosií¹ a v noci, když všichni v domě Kéleově spali, balila Démofoónta do plenek a pokládala jej do jasně planoucí pece. Ale Démofoón nesmrtelnost nezískal. Jednou uviděla Metaneira svého syna ležícího v peci, strašně se polekala a začala prosit Démétér, aby to nečinila. Démétér se rozhněvala na Metaneiru, vyňala Démofoónta z pece a řekla :

„Ó, nerozumná, chtěla jsem dát tvému synu nesmrtelnost a učinit jej nezranitelným. Věz, že jsem Démétér, která dává sílu a radost smrtelníkům i nesmrtelným.“

Démétér vyjevila Kéleovi a Metaneře, kdo je, a přijala svoji obvyklou podobu bohyně. Božský jas rozlil se po komnatách Kéleových. Bohyně Démétér stanula vznešená a překrásná, zlatisté vlasy jí spadaly na ramena, oči hořely božskou moudrostí, z šatu se linula libá vůně. Metaneira i její manžel před ní padli na kolena.

¹ Ambrosie — pokrm bohů, dávající nesmrtelnost.

Bohyně Démétér nařídila vybudovat chrám v Eleusíně při prameni Kallichoru a od té doby v něm žila. Při tomto chrámu se pak konaly slavnosti, jejichž zakladatelkou je sama Démétér.

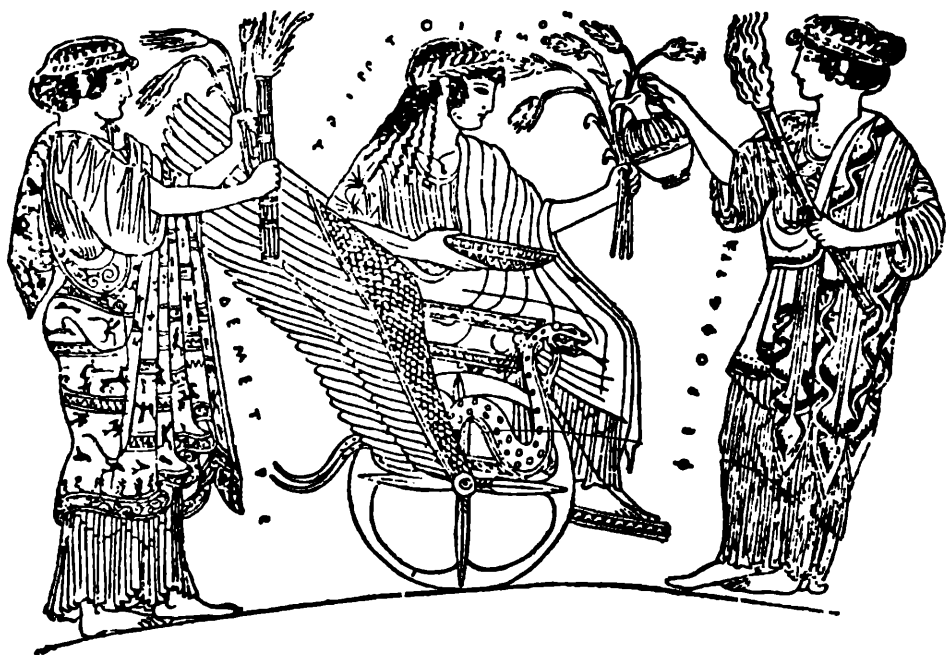
Stesk po něžně milované dceři Démétér neopustil, nezapomněla ani hněvu na Dia. Země zůstávala stále neplodná. Hlad stále vzrůstal, protože na polích rolníků nevzešla ani jediná travička. Marně táhli býci rolníků těžký pluh po poli, jejich práce byla neplodná. Hynuly celé kmeny. K nebi se neslo úpění hladových, ale Démétér je nevnímala. Konečně přestaly dýmat na zemi oběti nesmrtelným bohům. Všem u živoucímu hrozil zánik. Veliký mrakotřasný Zeus nechtěl však záhuby smrtelníků. Poslal k Démétře Íris, poselkyni bohů. Rychle se vznesla na svých duhových křídlech do Eleusíny k Démétrinu chrámu, zvala ji, prosila, aby se vrátila mezi bohy na jasný Olymp. Démétér nevyhověla jejím prosbám. Veliký Zeus k ní posílal i jiné bohy, ale bohyně se nechtěla vrátit na Olymp, dokud jí nevrátí Hádés její dceru Persefonu.

Tu poslal veliký Zeus k svému zachmuřenému bratru Hádovi Herma, rychlého jako myšlenka. Hermés se snesl do Hádova království plného děsu, objevil se před vládcem duší zemřelých, sedícím na zlatém trůně, a sdělil mu vůli Diovu.

Hádés souhlasil, že pustí Persefonu k matce, ale napřed jí dal spolknouti zrnko plodu granátového jablka, symbol manželství. Persefoné vstoupila s Hermem do zlatého vozu manželova; zběsile uháněli nesmrtelní koně Hádovi, nezalekli se žádné překážky a v okamžiku dostihli Eleusíny.

Démétér radostí zapomněla na vše, vrhla se v ústrety své dceři a sevřela ji ve svém objetí. Její milovaná dcera Persefoné byla opět s ní. S ní se vrátila Démétér na Olymp. Tehdy veliký Zeus rozhodl, že dvě třetiny roku bude žít Persefoné s matkou a na jednu třetinu se bude vracet k svému manželu Hádovi.

Veliká Démétér vrátila zemi plodnost a opět se vše zazelenalo a rozkvetlo. Lesy se pokryly něžným jarním listovím; na smaragdovém trávníku luhů se pestřily květy. Na polích, rodících obilí, záhy vyrostly klasy; rozkvetly a libě zavoněly sady; v slunci se zaleskla zeleň vinohradů. Probudila se celá příroda. Vše živé jávalo a oslavovalo velikou bohyňu Démétér a její dceru Persefonu.

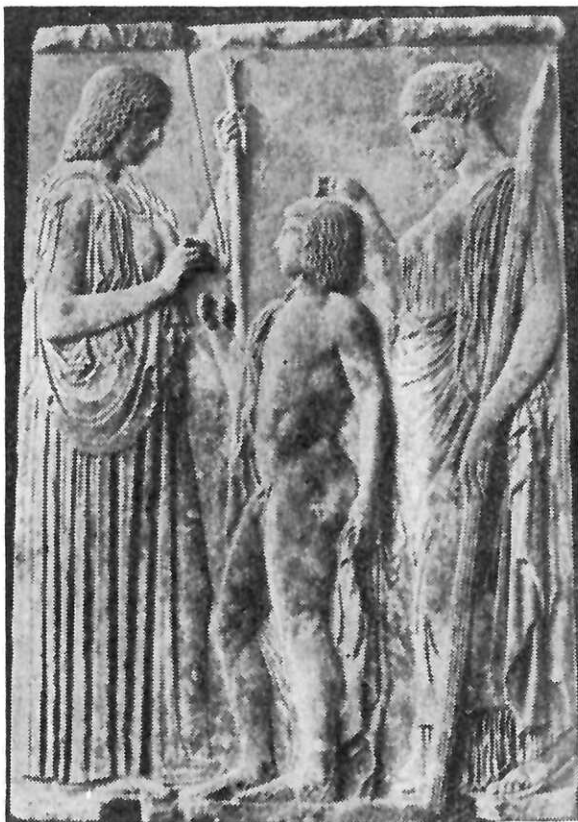

Obr. 37. Triptolemos, Démétér a Persefoné, podle vázové kresby

Každého roku však Persefoné svou matku opouští a po každé se Démétér pohrouží v žal a znovu obléká temný šat. A celá příroda nařiká po odešlé. Listí na stromech žlutne a podzimní vítr je sráží; květy odkvétají, nivy pustnou, nadchází zima. Příroda spí, aby procitla v radostném lesku vesny tehdy, když se Persefoné vrací k matce z neradostného království Hádova. Kdykoliv se k Démétře vrací její dcera, tu veliká bohyně plodnosti štědrá rukou sype své dary lidem a žehná rolníkově práci bohatou úrodou.

TRIPTOLEMOS

Veliká bohyně Démétér, která obdarovala zemi plodností, sama naučila lidi obdělávat úrodné nivy. Mladému synu eleusínského krále Triptolemovi darovala pšeničná zrna a on první třikrát zoral pluhem

Obr. 38. Démétér, Triptolemos a Kóra, relief z Eleusíny (Athény)

rharijské pole u Eleusíny a vhodil semena do temné půdy. Pole požehnané samou Démétrou dalo bohatou úrodu. Na čarovném voze, do něhož byli zapřaženi okřídlení draci, Triptolemos podle příkazu Démétrina obletěl všechny země a všude naučil lidi obdělávat půdu.

Triptolemos byl i v daleké Skýthii u krále Lynka. Také jeho naučil obdělávat půdu. Ale pyšný skýthský král chtěl odejmout Triptolemovi slávu učitele zemědělství, chtěl si tuto slávu přisvojit sám. Rozhodl se proto, že Triptolema ve spánku zabije. Ale Démétér nedopustila, aby zločin byl uskutečněn. Rozhodla se, že Lynka potrestá za to, že porušil pohostinství a vztáhl ruku na jejího vyvolence.

Když se Lynkos v noci vkradl do komnaty, kde klidně spal Tripto-

lepos, Démétér proměnila krále Skýthů v divokého rysa právě v tom okamžiku, kdy zvedl nad spícím dýku.

Lynos, proměněný v rysa, se skryl v temných lesích a Triptolemos opustil zemi Skýthů, aby se na svém čarovném voze přenášel z jedné země do druhé a učil lidi velikému daru Démétrinu, obdělávání půdy.

ERYSICHTHÓN

Bohyně Démétér však nepotrestala jen krále Skýthů Lynka, potrestala i thessalského krále Erysichthona. Zpupný a bezbožný byl Erysichthón, nikdy neuctíval bohy oběťmi. Ve své bezbožnosti odvážil se drze urazit velikou bohyni Démétér. Rozhodl se porazit v posvátném háji Démétrině stoletý dub, který byl obydlím Dryady, oblíbenkyně samé Démétrý. Nic neodvrátilo Erysichthona od jeho úmyslu.

„I kdyby nešlo jen o oblíbenkyni Démétrinu, ale i o samu bohyni,“ vzkřikl bezbožník, „přesto tento dub porazím!“ Erysichthón vyrval ze sluhových rukou sekeru a hluboko ji zatal do stromu. Těžký ston se ozval v nitru dubu a z jeho kůry vytryskla krev. Zaražení stáli před dubem královi sluhové. Jeden z nich se odvážil jej zadržet, ale rozhněvaný Erysichthón zabil sluhu vykřiknuv:

„To je tvoje odměna za úctu k bohům!“

Erysichthón stoletý dub porazil. Se zašuměním podobným zasténání padl dub na zem a zemřela žijící v něm Dryada.

Dryady oblečené do tmavých oděvů přišly do posvátného háje k bohyni Démétře a snažně ji prosily, aby potrestala Erysichthona, který zabil jejich milou družku. Rozhněvala se Démétér a poslala pro bohyni hladu. Vyslaná Dryada rychle uháněla na Démétrině voze, do něhož byli zapřaženi okřídlení draci, do Skýthie k horám kavkazským. Tam našla na pusté hoře bohyni hladu s vpadlýma očima, bledou, s rozčuchanými vlasy, s hrubou kůží, kterou měla potaženy jen kosti. Vyslaná Dryada přednesla bohyni hladu Démétrinu vůli a ta uposlechla jejího příkazu.

Bohyně hladu se objevila v domě Erysichthonově a vdechla mu neukojitelný hlad, šířající všechny jeho vnitřnosti. Čím více Erysich-

thón jedl, tím silnější byla muka hladu. Všechn svúj majetek spotřeboval na všemožná jídla, která v něm jen silněji vzbuzovala neukojitelný, mučivý hlad. Konečně již Erysichthonovi nezbylo nic než jediná dcera. Aby získal peníze a nasýtil se, prodal svoji dceru do otroctví. Ale jeho dcera dostala od boha Poseidóna dar brát na sebe jakoukoliv podobu a po každé se osvobodila od toho, kdo ji koupil; tu se změnila v ptáka, tu v koně, tu v krávu. Mnohokrát Erysichthón prodal svoji dceru, ale peněz, které utržil tímto prodejem, bylo stále málo. Hlad jej mučil stále silněji a silněji, jeho strádání bylo stále nesnesitelnější. Konečně Erysichthón začal rvát zuby své vlastní tělo a ve strašných mukách zemřel.

NOC, SELÉNÉ, ZORA A SLUNCE

Obr. 39. Seléné (Řím, Vatikán)

Zvolna jede po nebi ve svém voze, taženém černými koňmi, bohyně noci — Nyx. Svým temným přikrovem zakryla zemi. Tma zahalila všechno vůkol. Kolem vozu bohyně noci kupí se hvězdy a na zemi sesílají své zrádné, kmitavé světlo. Jsou to mladí synové bohyně Zory — Éóie a Astraia. Je jich mnoho, je jimi poseto celé noční temné nebe. Hle, zdá se, že se na východě ukázala lehká záře. Stále silněji a silněji se rozhořívá. To vychází na nebe bohyně měsíce Seléné.

Ostrorozí býci zvolna vezou její vůz po obloze. Klidně, vznešeně jede bohyně Seléné po nebi ve svém dlouhém, bělostném hávu se srpem měsíce na závoji, který jí pokrývá hlavu. Mírně svítí na spící zemi, oblévá vše stříbrným svitem. Když bohyně měsíce objede nebeskou klenbu, spustí se do hluboké jeskyně hory Latmu v Kárii¹. Tam spočívá, pohroužen ve věčnou dřimotu, překrásný Endymión². Jeho miluje Seléné. Sklání se nad ním, laská jej a šeptá mu slova lásky. Ale Endymión, pohroužen v dřimotu, ji neslyší. Proto je Seléné tak smutná a smutné je světlo, které lije v noci na zemi.

Blíží se jitro. Bohyně Seléné se již dávno spustila s nebeské klenby. Tu sotva znatelně pobledl východ. Jasně zahořela na východě zvěstovatelka úsvitu Éós — jitřní hvězda. Zadul lehký větřík. Stále jasněji se rozhořival východ. Tu růžovoprstá bohyně Éós-Zora otevřela bránu, z níž záhy vyjíždí zářivý bůh slunce Hélios. V jasně šafránovém šatě, na růžových křídlech vzlétá bohyně Éós na rozjasněné nebe, zalité růžovým světlem. Ze zlaté nádoby lije bohyně na zemi rosu a rosa obysypává trávu a květy kapkami zářícími jako démanty. Libě voní vše na zemi, vše vydává vůni. Procitnuvší země radostně vítá vycházejícího boha slunce Hélia.

Se čtyřspřežím okřídlených koní, v zlatém povoze, který ukoval bůh Héfaiostos, zářivý bůh vyjíždí na nebe od břehů Ókeanu. Zdá se, že vrcholky hor, ozářené paprsky vycházejícího slunce, jsou zality ohněm. Hvězdy při pohledu na boha slunce prchají s nebeské klenby a jedna za druhou se skrývají v lůně temné noci. Stále výše se zvedá vůz Héliův. V zářícím věnci a v dlouhém třpytném šatě jede bůh po nebi a zalévá svými životodárnými paprsky zemi, dává jí světlo, teplo a život.

Po skončení své denní pouti se bůh slunce spustí k posvátným vodám Ókeanu. Tam jej očekává zlatý člun, v němž pluje nazpět k východu, do země slunce, kde je jeho čarokrásný palác. Bůh slunce tam v noci odpočívá, aby se následujícího dne znovu objevil ve stejném lesku.

¹ Kárie je země v Malé Asii na pobřeží Středozemního moře.

² Někdy byl považován za syna krále Élidy, Aethlia, jindy za syna Diova. Je možné, že Endymión byl starý kárský bůh snů.

Obr. 40. Éós, podle
vázové kresby

FAETHÓN

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Jenom jednou byl porušen pořádek zavedený na světě a bůh slunce nevyjel na nebe, aby svítil lidem. Stalo se to takto. Slunce - Hélios měl s Klymenou, dcerou mořské bohyně Téthidy, syna, který se jmenoval Faethón. Jednou se Faethontovi posmíval jeho příbuzný, syn hromovládného Dia Epafos:

„Nevěřím, že jsi synem zářícího Héliá. Tvoje matka nemluví pravdu. Jsi synem prostého smrtelníka.“

Rozhněval se Faethón, barva studu zalila jeho tvář; běžel k matce, vrhl se jí na hrud a se slzami si stěžoval na urážku. Ale jeho matka, vztáhnuvši ruku k zářícímu slunci, zvolala:

„Ó synu! Zaklínám se při Héliovi, který nás vidí a slyší, kterého i ty sám nyní vidíš, že on je tvým otcem! Necht mě zbaví svého světla, jestliže mluvím nepravdu. Jdi k němu sám, jeho palác je nedaleko nás. On ti potvrdí moje slova.“

Faethón se ihned vypravil k svému otci Héliovi. Rychle dostihl Héliova paláce, zářícího zlatem, stříbrem a drahokamy. Celý palác jako by se jiskřil duhovými barvami, tak podivuhodně jej vyzdobil sám bůh Héfaiastos. Faethón vstoupil do paláce a spatřil tam Héliu sedícího na trůně v purpurovém šatě. Ale Faethón se nemohl přiblížit k zářícímu bohu, jeho oči — oči smrtelníka — nesnesly záři vycházející z koruny Héliovy. Bůh slunce spatřil Faethonta a otázal se ho:

„Co tě přivedlo do mého paláce, můj synu?“

„Ó světlo veškerého světa, ó otče Héliu! Jen smím-li tě nazývat svým otcem?“ zvolal Faethón, „podej mi důkaz toho, že jsi můj otec. Znič, prosím tě, moje pochybnosti!“

Hélios sňal svou zářící korunu, pokynul Faethontovi, aby k němu přistoupil, objal jej a řekl:

„Ano, ty jsi můj syn; pravdu ti řekla tvoje matka Klymené. A abys již nepochyboval, požádej mne, oč chceš, a zaklínám se vodami posvátné řeky Stygu, že splním tvoji prosbu.“

Sotva Hélios domluvil, tu Faethón začal prosit, aby mu bylo dovoleno jeti po nebeské klenbě místo samého Héliu v jeho zlatém kočáře. Zářící bůh byl zachvácen hrůzou. „Pošetilý, co to žádáš!“ zvolal Hélios. „Ó, kéž bych mohl porušit svou přísahu! Žádáš nemožné, Faethonte. Vždyť to není v tvých silách. Vždyť ty jsi smrtelník, a cožpak toto je práce pro smrtelníka? Dokonce i nesmrtelní bozi nejsou s to jet v mém voze. Sám veliký hromovládny Zeus jej nemůže řídit, a kdo je mocnější jeho? Pomysli jen, na začátku je cesta tak příkrá, že dokonce i moji okřídlení koně sotva po ní vystupují. Uprostřed vede tak vysoko nad zemí, že dokonce i mne ovládne strach, když pohlédnu na moře i zemi hluboko rozprostřené pode mnou. Ke konci pak se cesta tak prudce spouští k posvátným břehům Ókeanu, že bez mého zkušeného vedení by vůz střemhlav letěl dolů a rozbil by se. Ty se možná domníváš, že se na své cestě setkáš s mnoha krásami. Nikoliv, cesta vede nebezpečím, hrůzami, setkáš se s divou zvěří. Je úzká; jestliže se nakloníš ke straně, tu tě očekávají rohy hrozného býka, tam opět hrozí luk kentaurův, rozlícený lev, strašný štír a rak¹. Mnoho hrůz je na cestě po nebeské klenbě. Věř mi, nechci být příčinou tvé záhuby. Ó, kdybys jen mohl

¹ Souhvězdí Býka, Kentaura, Lva, Štíra a Raka.

svým zrakem vníknout do mého srdce a spatřit, jak se o tebe bojím! Pohled kolem sebe, vzhlédni na svět, jak mnoho je v něm krásy! Žádej vše, co chceš, nic ti neodmítну, jen nežádej toto. Vždyť ty nežádáš významání, ale strašný trest.“

Ale Faethón nechtěl o ničem ani slyšet; objal rukama šíji Héliovu a prosil, aby splnil jeho prosbu.

„Dobře, splním tvoji prosbu. Neznepokojuj se, vždyť jsem se zapřisáhl vodami Stygu. Dostaneš, oč prosíš, domníval jsem se však, že jsi rozumnější,“ smutně odpověděl Hélios.

Vedl Faethonta tam, kde stál jeho vůz. Vůz se Faethontovi zalíbil; byl celý zlatý a třpytil se různobarevnými kameny. Přivedli okřídlené koně Héliovy, nakrmené ambrosií a nektarem, a zapřáhli je do vozu. Růžovoprstá Éós otevřela slunečná vrata. Hélios potřel Faethontovu tvář posvátným olejem, aby jej nespálily plameny slunečních paprsků, a vložil mu na hlavu třpytící se věnec. S povzdechem plným smutku dává Hélios Faethontovi poslední poučení:

„Synu můj, pamatuj si mé poslední ponaučení, splň je, dokážeš-li to. Nepopoháněj koně, drž jak jen možno pevně otěže. Mí koně poběží sami. Lze je těžko udržet. Cestu pak zřetelně uvidíš podle vyježděných kolejí, které vedou přes celé nebe. Nevznášej se příliš vysoko, aby tě nebe nesežehlo, ale nespouštěj se ani nízko, abys zase nespálil celou zemi. Pamatuj, že se nesmíš naklánět ani vpravo, ani vlevo. Cesta tvá necht' vede mezi Hadem a Oltářem.¹ Vše ostatní ponechávám osudu, v nějž jedině doufám. Ale již je čas, noc již opustila nebe; již vzešla růžovoprstá Éós. Uchop hbitě otěže! Nu, možná, že ještě změníš své rozhodnutí, vždyť ti hrozí záhuba. Ó, nech mně samotnému ozářit zemi! Nenič se!“

Ale Faethón rychle skočil do vozu a uchopil otěže. Raduje se, jása, děkuje svému otci Héliovi a rychle se dává na cestu. Koně bijí kopyty, plamen jim šlehá z nozder, lehce se ujali vozu a rychle se nesou mlhou vpřed po příkré cestě na nebe. Vůz se zdá koním nezvykle lehký. Hle, koně se již ženou po nebi, opouštějí obvyklou dráhu Héliovu a uhánějí cestou necestou. A Faethón neví, kde je vlastně cesta, nemá sil ovládnout koně. Vzhlédl s výšin nebeských za zemi a zbledl strachy,

¹ Dvě souhvězdí, jež Řekové nazývali Had a Oltář.

tak hluboko byla pod ním země. Kolena se mu zatřásla, zatmělo se mu v očích. Již lituje, že uprosil otce, aby ho nechal řídit jeho vůz. Co má dělat? Ujel velkou vzdálenost, ale před ním je ještě dlouhá cesta. Faethón nemůže zvládnout koně, nezná jejich jména a nemá sil, aby je udržel na uzdě. Kolem sebe vidí strašná nebeská zvířata a děsí se ještě více.

Hle, zde se usadil nestvůrný, hrozný štír — právě tudy koně nesou Faethonta. Nešťastný jinoch spatřil štíra pokrytého temným jedem, hrozičího mu smrtelným uštknutím, a tu šílený strachem pustil otěže. Když koně pocítili volnost, vznesli se ještě rychleji. Tu se vznášejí k samým hvězdám, tu se opět spustí a nesou se skoro nad samou zemí. Héliova sestra bohyně Seléné ohromeně hledí, jak se koně jejího bratra ženou mimo svou dráhu, nikým neřízeny, po nebi. Plameny od nížko se spustivšího vozu zachvacují zemi. Hynou velká, bohatá města, hynou celé kmeny. Hoří hory pokryté lesy: dvouhlavý Parnásos, stinný Kithairón, zelený Helikón, hory Kavkazu, Tmólos, Ída, Pélion, Ossa.¹ Dým zahaluje vše vřkol; Faethón v hustém dýmu nevidí, kde je. Voda v řekách a potocích vře. Nymfy pláčou a s hrůzou se skrývají v hlubokých jeskyních. Vře Eufrátés, Orontés, Alfeios, Eurótás² i ostatní řeky. Žárem puká země a paprsek slunce proniká do temného království Hádova. Moře začínají vysychat a mořská božstva trpí žárem. Tu se zvedla veliká bohyně Gaia - Země a hlasitě vykřikla: „Ó největší z bohů, Die hromovládny! Což musím zahynout, což musí zahynout království tvého bratra Poseidóna i vše živoucí? Pohlédni, Atlás sotva již unese tíhu nebes. Vždyť nebe i paláce bohů se mohou zřítit. Což se má vše obrátit v prvotní Chaos? Ó, zachraň před ohněm ještě to, co zbývá!“

Zeus uslyšel modlitbu bohyně Gaie, strašně se rozmáchl pravicí a vrhl svůj třpytný blesk, jehož plamenem utlumil požár. Zeus bleskem rozbil vůz. Héliovi koně se rozběhli na různé strany. Po celém nebi jsou rozházeny třísky vozu i postroje Héliových koní.

A Faethón s hořícími kučery na hlavě letěl vzduchem, podoben

¹ Kithairón mezi Attikou a Boiótií; Helikón na jihozápadě Boiótie; Tmólos v Lýdii; Ída ve Frygii v Malé Asii; Pélion a Ossa v Thessalii, na pobřeží Egejského moře.

² Orontés v Syrii; Alfeios na západě Peloponnésu; Eurótás v Lakonii; na břehu Eurótu byla Sparta.

Obr. 41. Héliós, bůh slunce, vyjíždí na svém voze na nebe, podle vázové kresby

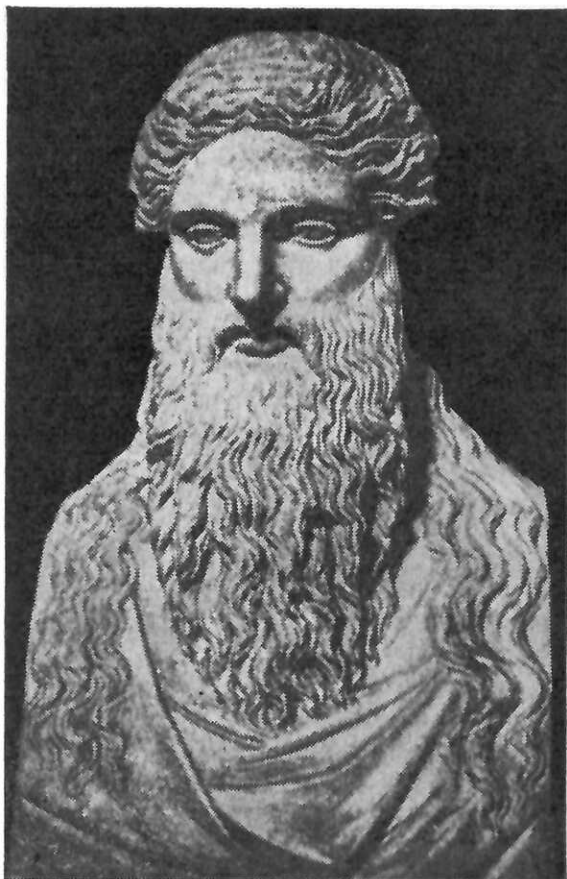
padající hvězdě, a padl do vln Éridanu¹, daleko od své vlasti. Tam nymfy Hesperovny zvedly jeho tělo a odevzdaly je zemi. V hlubokém zármutku si Faethontův otec Hélios zakryl tvář a celý den se neobjevil na modrém nebi. Jen oheň požáru osvětloval zemi.

Dlouho nešťastná Faethontova matka Klymené hledala tělo svého zahynulého syna. Konečně našla na březích Éridanu nikoliv synovo tělo, ale jeho hrob. Hořce zaplakala zoufalá matka nad hrobem synovým a s ní oplakávaly zahynulého bratra i Klymeniny dcery Héliovny. Jejich zármutek byl bezmezný. Plačící Héliovny proměnili velcí bohové v topoly. Stojí topoly — Héliovny, sklánějíce se nad Éridanem, a jejich slzy — pryskyřice — padají do studené vody. Pryskyřice chladne a mění se v průzračný jantar.

Nad záhubou Faethonta se rmoutil i jeho přítel Kyknos. Jeho bédování se rozléhalo po březích Éridanu. Když bohové viděli Kyknův neutěšitelný žal, proměnili jej ve sněhobílou labuť. Od těch dob labuť Kyknos žije na vodě, v řekách a na širých jasných jezerech. Bojí se ohně, který zahubil jeho druha Faethonta.

¹ Mytická řeka v nejsevernější části země, vlévající se do Ókeanu.

DIONÝSOS¹

Obr. 42. Dionýsos vousatý (Řím, Vatikán)

ZROZENÍ A VÝCHOVA DIONÝSOVA

Hromovládny Zeus miloval překrásnou Semelu, dceru thébského krále Kadma. Jednou slíbil, že jí splní jakoukoli její prosbu, byť by záležela v čemkoliv. Svůj slib stvrdil nezrušitelnou přísahou bohů

¹ Dionýsos je bůh vinobraní, bůh vína; jeho uctívání bylo do Řecka přeneseno z Thrákie. Svátky na počest Dionýsa byly významné tím, že se z nich vyvinula v Athé-

při posvátných vodách podzemní řeky Stygu. Veliká bohyně Héra však na Semelu zanevřela a chtěla ji zničit. Řekla Semele:

„Požádej Dia, aby se ti ukázal v celé velikosti boha hromovládce, pána Olympu. Jestliže tě skutečně miluje, pak tvoji prosbu neoslyší.“ Héra přemluvila Semelu a ta poprosila Dia, aby splnil právě tuto prosbu. Zeus Semele nemohl nic odřici, vždyť se zapřisáhl vodami Stygu. Hromovládny se jí ukázal v plné velikosti vládce bohů i lidí, v celém lesku své slávy. Jasný blesk třpytil se v ruku Diových; údery hromu otřásaly palácem Kadmovým. Vše vůkol vzplanulo od blesků Diových. Oheň zachvátil palác, vše kolem se otřásalo a řítilo. V hrůze padla Semelé na zemi, plamen ji uchvátil. Viděla, že není spásy, že ji její žádost, vnuknutá Hérrou, zahubila.

I narodil se umírající Semele syn Dionýsos, slabé dítě, neschopné žít. Zdálo se, že také on byl určen k záhubě v ohni. Ale jak by mohl zahynout syn velkého Dia? Ze země se všech stran jakoby mávnutím kouzelného žezla vyrostl hustý zelený břečtan. Svou zelení skryl nešťastné dítě před ohněm a zachránil je před smrtí.

Zeus vzal zachráněného syna, a protože byl ještě tak maličký a slabý, že by nemohl žít, zašil si jej do boku. V těle svého otce Dia Dionýsos okřál, a nabyv sil, zrodil se po druhé z boku hromovládného Dia. Tehdy vládce bohů i lidí zavolal svého syna, rychlého posla bohů Herma a nařídil mu, aby odnesl malinkého Dionýsa k Semelině sestře Ínó a k jejímu manželu Athamantovi, králi orchomenskému¹. Ti jej měli vychovávat.

Bohyně Héra rozhněvala se na Ínó a Athamanta proto, že si vzali na vychování syna nenáviděné Semely, a rozhodla se, že je potrestá. Soslala na Athamanta šílenství. V šílenství zabil Athamás svého syna Learcha. Ínó s druhým synem Melikertem se sotva stačila spasit útekem před smrtí. Manžel ji pronásledoval a již ji doháněl. Vpředu je strmý

nách divadelní představení. V době svátků v Athénách (velké Dionýsie) vystupovaly sbory pěvců oděné do kozlí kůže a předváděly zvláštní hymny — dithyramby; zahajoval je předzpěvák a sbor mu odpovídal; zpěv byl doprovázen tancem. Z těchto dithyrambů vznikla tragedie (samotné slovo možno objasnit jako „kozlí zpěv“ (trágos — kozel, ódé — píseň). Na venkovských slavnostech na počest Dionýsa (venkovské Dionýsie) se předváděly žertovné písně, které také začínal předzpěvák; také ty byly doprovázeny tancem; z nich vznikla komedie.

¹ Orchomen je město v Boiótii, na břehu Kópajského jezera.

skalnatý mořský břeh, dole šumí moře, vzadu ji dohání šílený muž — není záchrany pro Ínó. V zoufalství vrhla se spolu se synem s pobřežních skal do moře. Néreevny přijaly Ínó i Melikerta v moři. Dionýsova vychovatelka a její syn byli proměněni v mořská božstva a žijí od té doby v mořské hlubině.

Dionýsa pak zachránil před šíleným Athamantem Hermés. Přenesl jej v okamžiku do nýsské doliny a dal jej tam na výchování nymfám. Dionýsos vyrostl v krásného a mocného boha vína, boha dávajícího

Obr. 43. Dionýsos (Neapol)

lidem sílu a radost, boha dávajícího plodnost. Dionýsovy vychovatelky, nymfy, byly Diem vzaty za odměnu na nebesa a svítí v temné hvězdnaté noci pod jménem Hyady¹ mezi ostatními souhvězdími.

DIONÝSOS A JEHO PRŮVOD

S veselým zástupem ověnčených mainad a satyrů prochází veselý bůh Dionýsos po celém světě, ze země do země. S věncem z vinné révy, s thysem ozdobeným břečtanem v rukou kráčí v čele průvodu. Kolem něho v rychlém tanci krouží se zpěvem a křikem mladé mainady a poskakují vínem opilí neohrabaní satyři s chvosty a kozlíma nohama. Za průvodem vezou na oslu staříka Seiléna, moudrého učitele Dionýsova. Je silně opilý, sotva sedí na oslu, opřen o měchy vína. Věnc z břečtanu sesunul se na jeho lysé hlavě stranou. Zvolna se pohupuje, jede a dobrodušně se usmívá. Mladí satyři jdou vedle opatrně stoupajícího osla a obezřetně podpírají staříka, aby neupadl. Za zvuků fléten, píšťal a tympanů hlučný průvod vesele kráčí horským krajem, temnými lesy nebo zelenými lučinami. Vesele kráčí po zemi Dionýsos, vše podmaňuje své moci. Učí lidi pěstovat vinnou révu a vyrábět z jejích těžkých hroznů víno.

LYKÚRGOS

Ne všude uznávají moc Dionýsovu. Často se mu stane, že se setká i s odporem; často musí pokořit země a města násilím. Ale kdo může zápasit s velikým bohem, synem Diovým? Tvrdě trestá toho, kdo se mu protíví, kdo jej nechce uznávat a uctívat jako boha. Po prvé byl Dionýsos vydán pronásledování v Thrákii. Když jednou, zpít vínem, vesele hodoval a plesal se svými průvodkyněmi mainadami, napadl jej krutý vládce Édónů² Lykúrgos. V hrůze rozběhly se mainady, odhodivše na zem posvátné nádoby Dionýsovy; dokonce sám Dionýsos se

¹ Hyadami se nazývá seskupení hvězd v souhvězdí Óríónu, jednom z nejjasnějších souhvězdí na nebi.

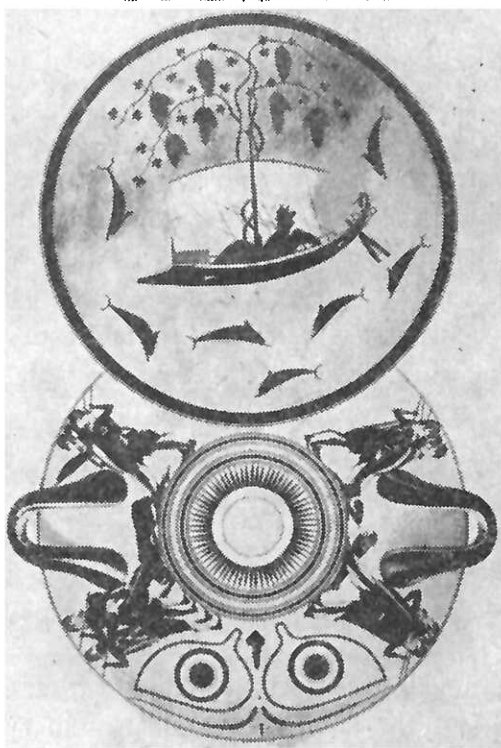
² Thrácký kmen, který žil při březích řeky Strýmonu (dnešní Struma) nebo Karesu.

dal na útěk. Zachraňuje se před pronásledováním Lykúrgovým, vrhl se do moře, kde jej skryla bohyně Téthys. Otec Dionýsův, hromovládny Zeus, potrestal tvrdě Lykúrga, který se odvážil pokořit mladého boha. Lykúrga oslepil a zkrátil dobu jeho života.

DCERY MINYOVOY

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Také v Orchomenu v Boiótii nechtěli hned uznat boha Dionýsa. Když se v Orchomenu ukázal kněz Dionýsův a vyzýval všechny dívky a ženy do lesů a hor na veselý svátek na počest boha Dionýsa, tu tři dcery krále Mína nepřišly na slavnost; nechtěly uznat Dionýsovo božství. Všechny orchomenské ženy odešly z města do stinných lesů, a tam písniemi a tanci uctívaly velikého boha. Ověnčeny břečtanem, s thyrasy v rukou, běhaly po horách s hlasitým křikem a podobně jako máinady oslavovaly Dionýsa. Dcery orchomenského krále však seděly doma a klidně předly a tkaly; nechtěly ani slyšet o bohu Dionýsovi. Nadešel večer, slunce zapadlo a dcery královny přesto ještě neodložily práci, spěchajíce, aby dokončily dílo. Náhle se před jejich očima udál zázrak. V paláci se rozlehly zvuky tympanů a fléten, nitě přediva se proměnily ve výhonky vinné révy, na nichž visely těžké hrozny. Tkalcovské stavy se zazelenaly a všechny hustě obepjal břečtan. Všude se rozlila vůně myrty a květů. S úžasem hleděly královské dcery na tento zázrak. Hned nato se po celém paláci, obklopeném již večerním soumrakem, zableskl zlověstný svit pochodní. Ozývalo se řvaní divoké zvěře. Ve všech komnatách paláce se objevili lvi, pardálové, rysové a medvědi. S hrozným vytím pobíhali po paláci a divoce blýskali očima. V hrůze se dcery královny snažily skrýt v nejvzdálenějších a nejtemnějších místnostech paláce, aby neviděly blesku pochodní a neslyšely řvaní zvěře. Ale vše marno, nikde se nemohly ukrýt. Tím však Dionýsův trest nekončil. Těla královských dcer se začala smršťovat, pokryla se temnou myší srstí, místo rukou jim narostla křídla s tenkou blanou, dívky se proměnily v netopýry. Od těch dob skrývají se před denním světlem v temných pustých rozvalinách a jeskyních. Tak je Dionýsos potrestal.

Obr. 44. Exekiás: miska s obrazem Dionýsa na lodi

TYRRHÉNŠTÍ NÁMOŘNÍ LUPIČI¹

(Zpracováno podle Homérova hymnu a Ovidiových Metamorfos)

Dionýsos potrestal i tyrrhénské námořní lupiče. Potrestal je nejen za to, že jej neuznávali za boha, nýbrž i za zlo, které mu chtěli způsobit jako prostému smrtelníku.

Jednou stál mladý Dionýsos na břehu azurového moře. Mořský vánek si láskovně pohrával s jeho kučery a lehce zachvíval záhyby purpurového pláště, spadajícího s ladných plecí mladého boha. V dálce

¹ Tyrrhénští, t. j. etruští námořní lupiči; Etruskové byli národ, který žil ve starověku v západní Itálii, v dnešní Toskaně.

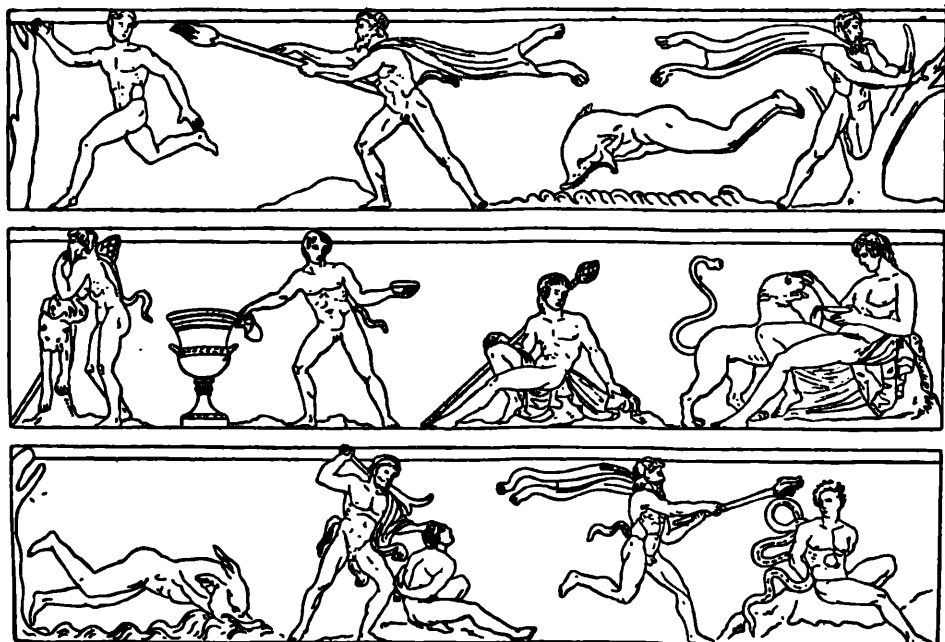
na moři se ukázal koráb a rychle se přibližoval ke břehu. Když koráb byl už blízko, spatřili plavci — byli to tyrrhénští námořní lupiči — krásného jinocha na pustém mořském břehu. Rychle přistali, sestoupili na břeh, zajali Dionýsa a odvedli jej na koráb. Loupežníci netušili, že uchvátíli do zajetí boha. Radovali se, že jim padla do rukou tak bohatá kořist. Byli přesvědčeni, že získají mnoho zlata za tak krásného jinocha, až jej prodají do otroctví. Když přišli na koráb, chtěli loupežníci Dionýsa přikovat těžkými řetězy, ale ty s rukou i nohou mladého boha spadly. On sám pak seděl a hleděl na loupežníky se spokojeným úsměškem. Když kormidelník spatřil, že řetězy nedrží na rukou jinocha, řekl se strachem svým druhům:

„Nešťastníci! Co to děláme? Což chceme-li přikovat boha? Hleďte, dokonce i náš koráb jej sotva udrží! Není-li to sám Zeus či stříbroluký Apollón nebo zemětřas Poseidón? Ne, on nevypadá jako smrtelník! Je to jeden z bohů žijících na jasném Olympu. Pusťte jej rychle, vysaďte jej na zem. Jen aby nesvolal divoké větry a nevyvolal na moři hroznou bouři!“

Ale kapitán zlobně odpověděl moudrému kormidelníku:

„Zbabělče! Pohleď, vítr je příznivý! Náš koráb rychle popluje po vlnách nekonečného moře. O jinochovi pak se poradíme později. Poplujeme do Egypta, na Kypr, nebo do daleké země Hyperborejců a tam jej prodáme; nechť tam tento jinoch hledá své druhy a bratry. Ne, nám jej poslali bohové!“

Loupežníci klidně napjali plachty a koráb vyplul na volné moře. Tu se stal zázrak. Na korábu se rozlilo vonné víno a všecken vzduch se naplnil vůní. Loupežníci ztrnuli ohromením. Ale hle, na plachtách se zazelenaly úponky vinné révy s těžkými hrozny; temně zelený břečtan ovinul stěžň; všude se objevily překrásné plody; otvory pro vesla ovinuly girlandy květů. Když to vše loupežníci uviděli, začali prosit moudrého kormidelníka, aby rychle zamířil ke břehu. Ale pozdě! Jinoch se proměnil ve lva a s hrozným řevem povstal na palubě, divoce svítě očima. Na palubě korábu se objevila kosmatá medvědice, strašně otvírajíc svůj chřtán. V hrůze vrhali se loupežníci ke kormidlu a seskupili se kolem kormidelníka. Ohromným skokem se lev vrhl na kapitána a roztrhal jej. Loupežníci, kteří již ztratili naději na spasení, jeden za druhým vrhali se do mořských vln a Dionýsos je proměnil v delfíny.

Obr. 45. Dionýsos a tyrrhénští piráti, podle vázové kresby

Nad kormidelníkem pak se Dionýsos smiloval. Přijal svoji dřívější podobu, a přívětivě se usmívaje, řekl kormidelníkovi:

„Neboj se! Zalíbil ses mi. Jsem Dionýsos, syn hromovládného Dia a dcery Kadmovy, Semely!“

ÍKARIOS

Dionýsos odměňuje lidi, kteří jej ctí jako boha. Tak odměnil v Attice Íkaria za to, že jej pohostinně přijal. Dionýsos mu daroval vinnou révu a Íkarios byl první, kdo v Attice zavedl pěstování vinné révy. Ale osud Íkariův byl truchlivý.

Jednou dal pastýřům vína a ti, neznajíce, co je to opojení, domnívali se, že je Íkarios otrávil, zabili jej a jeho tělo zakopali v horách. Dcera Íkariova Érigoné dlouho otce hledala. Konečně s pomocí svého psa Mairy našla otcův hrob. V zoufalství se nešťastná Érigoné oběsila na

témže stromě, pod nímž leželo tělo jejího otce. Dionýsos vzal Íkaria, Érigonu a jejího psa Mairu na nebe. Od té doby planou na nebi za temných jasných nocí — je to souhvězdí Volopasa, Panny a Velkého psa.

MIDÁS

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Jednou se veselý Dionýsos s rozpustilým zástupem mainad a satyrů potuloval po lesnatých stráních Tmólu ve Frygii¹. V průvodu Dionýsově chyběl Seilénos. Zůstal pozadu, a při každém kroku klopytaje, silně opilý, vlekl se po fryžských polích. Uviděli jej rolníci, spoutali jej girlandami z květů a odvedli ke králi Midovi. Midás ihned poznal učitele Dionýsova, přijal jej s úctou ve svém paláci a devět dnů jej častoval skvělými hostinami. Na desátý den Midás sám odvedl Seiléna k bohu Dionýsovi. Zaradoval se Dionýsos, spatřiv Seiléna, a dovolil Midovi, aby si jako odměnu za tuto poctu, kterou prokázal jeho učiteli, vybral jakýkoliv dar. Tehdy Midás zvolal:

„Ó veliký bože Dionýse, rozkaž, aby se vše, čeho se dotknu, proměnilo v čisté, lesknoucí se zlato!“

Dionýsos splnil přání Midovo; želel jen, že si Midás nevybral lepší dar.

Midás s jásotem odešel. Raduje se ze získaného daru, utrhl zelenou větévku s dubu a ta se v jeho ruce mění v zlatou větev. Trhá na poli klasy a ty se mění v zlato, i jejich zrna jsou ze zlata. Trhá jablko, jablko se proměňuje v zlato, jako by bylo utrženo v zahradě Hesperoven. Vše, čeho se Midás jen dotkl, měnilo se ihned ve zlato. Když si umýval ruce, voda stékala s jeho rukou ve zlatých kapkách. Midás se radoval. Tu přišel do svého paláce. Sluhové mu připravili bohatou hostinu a šťastný Midás usedl ke stolu. V té chvíli pochopil, jaký strašný dar si vyprosil u Dionýsa. Jedním dotekem Midovým se vše proměnilo ve zlato. Chléb se u jeho úst proměnil ve zlato stejně jako všechno ostatní jídlo i víno.

¹ Země na severozápadě Malé Asie.

Tehdy Midás pochopil, že musí zahynout hladem. Vztáhl ruce k nebi a zvolal:

„Smiluj se, smiluj se, Dionýse! Odpust! Prosím tě o milost! Vezmi si zpět svůj dar!“

Objevil se Dionýsos a řekl Midovi:

„Jdi k pramenům Paktólu¹, tam v jeho vodách smyj se sebe tento dar a svoji vinu.“

Midás pod vedením Dionýsovým přišel k pramenům Paktólu a ponořil se tam do čisté vody. Zlatem se zaplnily vody Paktólu a smyly s těla Midova dar, získaný od Dionýsa. Od těch dob se Paktólos stal zlatonosným.

¹ Řeka v Lýdii, vlévající se do řeky Hermou (dnešní Gediz).

Obr. 46. Pán a Olympos (Neapol)

V průvodu Dionýsově je často možno vidět i boha Pána. Když se zrodil veliký Pán, tu se jeho matka nymfa Dryopé při pohledu na novorozeného syna dala hrůzou na útěk. Narodil se s kozíma nohama, s rohy a s dlouhými vousy. Ale jeho otec Hermés se zaradoval nad zro-

¹ Bůh Pán, i když byl jedním z nejstarších bohů Řecka, měl v homérské epoše i později do II. st. př. n. l. malý význam. Již to, že Pán se zobrazoval jako poločlověk

žením syna, vzal jej na ruku a odnesl na jasný Olymp k bohům. Všichni bohové se hlasitě radovali nad zrozením Pána a smáli se, hledíce na něho.

Bůh Pán nezůstal s bohy na Olympu. Odešel do stinných lesů, do hor. Tam pase stáda a hraje na zvučnou píšťalu. Sotva jen zaslechnou nymfy půvabné zvuky píšťaly Pánovy, v zástupech spěchají k němu, obklopují jej a záhy veselý průvod tančí po zelené osamělé dolině za zvuků Pánovy hudby. Pán sám rád se účastní tance nymf. Když se Pán rozveselí, tu se po lesích na svazích hor rozlehne veselý křik. Vesele dovádějí nymfy a satyři spolu s hlučným kozonohým Pánem. Když nadejde horké poledne, Pán se vzdaluje do husté lesní houštiny nebo do chladivé jeskyně a tam odpočívá. Tu je nebezpečné Pána znepokojovat; když se rozlítí, může v hněvu seslat těžký, tíživý sen, může se neočekávaně objevit a vylekat poutníka, který jej vyrušil. Konečně může seslat i pánický strach, takovou hrůzu, kdy se člověk horempádem dává na útěk cestou necestou, přes luhy, přes lesy, po okraji propastí, a nevnímá, že útěk mu každou minutu hrozí záhubou. Přihodilo se, že Pán vnukl takovýto strach celým vojskům a ta se pak obrátila v nezadržitelný útěk. Není dobře Pána dráždit, neboť když vzplane, je strašný. Ale jestliže se Pán nehněvá, tu je milostivý i dobrodušný. Mnoho dobra sesílá pastýřům. Střeží a pečlivě se stará o řecká stáda veliký Pán, veselý účastník tanců divokých mainad, častý průvodce boha vína Dionýsa.

PÁN A SÝRINX

Ani velikého Pána neminuly střely zlatokřídleho Eróta. Zamiloval si krásnou nymfu Sýringu. Nymfa byla hrdá a odvrhovala lásku všech. Stejně jako dcera Létó veliká Artemis také Sýrinx se ráda zabývala lovem. Často dokonce měli Sýringu za Artemidu, tak krásná byla mladá nymfa ve svém krátkém šatě, s toulcem na plecích a s lukem v ruce. Jako dvě kapky vody byla tehdy podobná Artemidě, jen její luk byl z rohu, a nikoliv ze zlata.

— polokožel (přežitek totemismu), ukazuje na starobylost tohoto boha. Původně byl Pán bůh lesa, bůh pastýřů, ochránce stád. Dokonce v Arkadii a v Argu, kde Pána více uctívali, nebyl zahrnován do počtu olympských bohů. Ale postupně bůh Pán ztrácí svůj původní charakter a stává se bohem — ochráncem veškeré přírody,

Pán spatřil jednu Sýringu a chtěl k ní přistoupit. Nymfa na něj pohlédla a ve strachu se dala na útěk. Pán, který se jí snažil dohonit, jí sotva stačil. Ale tu přetínala cestu řeka. Kudy má nymfa běžet? Sýrinx vztáhla ruce k řece a začala prosit boha řeky, aby ji zachránil. Bůh řeky vyslyšel prosby nymfy a proměnil ji v rákos. Doběhnuvši Pán již chtěl obejmout Sýringu, ale obejmul jen pružný, tiše šelestící rákos. Stojí Pán, smutně vzdychá a zdá se mu, že slyší v něžném šelestu rákosu pozdrav na rozloučenou, který mu posílá překrásná Sýrinx. Pán uřízl několik rákosových stébel a vyrobil z nich sladkozvukou píšťalu, spojiv nerovná kolínka rákosu voskem. Na památku nymfy pojmenoval Pán píšťalu sýringou. Od těch dob veliký Pán rád hrává v osamělých lesích na píšťale-sýrinze a naplňuje jejími něžnými zvuky okolní hory.

SOUTĚŽENÍ PÁNA S APOLLÓNEM

Pán byl hrdý na svou hru na píšťalu. Jednou vyzval samého Apollóna k soutěži. Bylo to na svazích hory Tmólu. Soudcem byl bůh této hory. V purpurovém plášti, se zlatou kitharou v rukou a s vavřínovým věncem se Apollón objevil na soutěži. Pán začal první. Rozlehly se prosté zvuky jeho pastýřské píšťaly, něžně se nesly po svazích Tmólu. Pán skončil. Když zmlkla odezva jeho píšťaly, Apollón udeřil do zlatých strun své kithary. Rozlévaly se vznešené zvuky božské hudby. Všichni kolem stojící jak očarovani naslouchali hudbě Apollónově. Vítězně hřměly zlaté struny kithary. Celá příroda se pohroužila v hluboké mlčení, uprostřed tišiny se široce a volně rozlévala melodie, plná čarovné krásy. Apollón skončil; odumřely poslední tóny jeho kithary. Bůh hory Tmólu přičkl vítězství Apollónovi. Všichni oslavovali velkého boha hrajícího na kitharu. Jen jediný Midás nebyl nadšen hrou Apollónovou a chválil prostou hru Pánovu. Rozhněval se Apollón, uchopil Mida za uši a vytahal je. Od těch dob má Midás oslí uši, kterými horlivě stříhá pod velkým turbanem. A zarmoucený Pán, přemožený Apollónem, vzdálil se hlouběji do lesních houštin; často se tam rozléhají něžné zvuky jeho píšťaly, plné smutku, a mladé nymfy jim se zálibením naslouchají.

HÉROOVÉ

PĚT VĚKŮ¹

(Zpracováno podle Hésiodova eposu „Práce a dny“)

Nesmrtelní bohové, žijící na Olympu, učinili první lidi šťastnými; byl to zlatý věk. Na nebi vládl tehdy bůh Kronos. Lidé žili v té době blaženě jako bohové, neznali starosti, práci ani zármutek. Neznali ani bezmocné stáří; jejich údy si stále zachovávaly svou sílu. Bezbolestný a šťastný život lidský byl věčným hodokvasem. Smrt, která přicházela po jejich dlouhém životě, podobala se klidnému, tichému snu. Za života měli všeho hojnost. Země sama jim dávala bohaté plody a nemusili ztrácet čas prací na obdělávání polí a sadů. Jejich početná stáda se klidně pásala na tučných pastvinách. Lidé zlatého věku žili ničím nerušení. Sami bohové přicházeli se s nimi radit. Ale zlatý věk na zemi skončil a nikdo z lidí tohoto pokolení nezůstal na živu. Po smrti se lidé zlatého věku stali duchy, ochránci lidí nového pokolení. Zahaleni mlhou vznášejí se po celé zemi, bráníce pravdu a trestající zlo. Tak je Zeus odměnil po jejich smrti.

Druhý lidský rod a druhý věk už nebyl tak šťastný jako první. Byl to věk stříbrný. Lidé stříbrného věku se nevyrovnali ani silou, ani rozumem lidem věku zlatého. Sto let rostli jako nerozumné děti v domech svých matek, a sotva jen dospěli, opouštěli je. Krátký byl jejich život ve zralém věku, a protože byli pošetilí, čekalo je v životě mnoho neštěstí a hoře. Lidé stříbrného věku byli pyšní. Neposlouchali nesmrtelných bohů a nechtěli jim zapalovat oběti na oltářích. Veliký Kronův syn

¹ Básník Hésiodos vypráví, jak se Řekové jeho doby dívali na původ člověka a na změnu věků. V dávných dobách vše bylo lepší, ale život na zemi se neustále zhoršoval a nejhůře se žilo za Hésioda. Je to pochopitelné u Hésioda, představitele rolnictva, drobných zemědělských vlastníků. V jeho době se stále více prohlubovalo rozvrstvení na třídy a zesilovalo se vykořisťování chudiny bohatými; proto se chudému rolnictvu žilo pod útlakem bohatých velkostatkářů opravdu špatně. Přirozeně ani po Hésiodovi se život chudých v Řecku nezlepšil, bohatí vykořisťovali stejně jako předtím.

Zeus zničil jejich pokolení na zemi. Rozhněval se na ně, protože neposlouchali bohů žijících na jasném Olympu. Usadil je v podzemním temném království. Tam žijí, neznajíce ani radostí, ani zármutku; také jim lidé vzdávají poctu.

Otec Zeus stvořil třetí pokolení a třetí věk, věk měděný. Nepodobal se věku stříbrnému. Z dřevce kopí vytvořil Zeus lidi strašné a mocné. Lidé měděného věku si oblíbili pýchu a válku plnou sténání. Neznali zemědělství a nejedli plody země, které dávají sady a pole. Zeus jim dal obrovskou postavu a ukrutnou sílu. Nezkrotná a odvážná byla jejich srdce a nepřemožitelné byly jejich ruce. Jejich zbroj byla ukována z mědi, z mědi byly i jejich domy, s měděným nářadím pracovali. V té době ještě neznali temné železo. Svými vlastníma rukama se lidé měděného věku vzájemně ničili. Rychle sestoupili do temného království strašného Háda. Přestože byli silní, přece je černá smrt násilím uchvátila a oni opustili jasný svět slunce.

Sotvaže toto pokolení sestoupilo do království stínů, tu již veliký Zeus vytvořil na zemi, která všechny sytí, čtvrtý věk a nový lidský rod, vznešenější, spravedlivější, rovný bohům, rod polobohů, hérůů. I ti všichni zahynuli ve zlých válkách a strašných krvavých bitvách. Jedni zahynuli u sedmibranných Théb v zemi Kadmově, bojující za nástupnictví po Oidipovi. Druzí přepluli na korábech širé moře, aby padli u Trojě, kam přišli pro krásnovlasou Helenu. Když všechny uchvátila smrt, usadil je hromovládny Zeus na okraji země daleko od žijících lidí. Polobozi-héróové žijí na ostrovech blažených u bouřných vod Ókeanu šťastným, bezstarostným životem. Tam jim úrodná půda dává třikrát do roka plody sladké jako med.

Poslední, pátý věk a páté lidské pokolení je železné. To je pokolení, které ještě dnes žije na zemi. Dnem i nocí bez ustání ničí lidi hoře a úmorná práce. Bohové sesílají na lidi těžké starosti. Pravda, ke zlu přimíchávají bohové i dobro, ale přece jen zla je více a vládne všude. Děti nectí rodiče, druh není věrný druhu, hosté nenacházejí pohostinství, není lásky mezi bratry. Lidé nedrží danou přísahu, neváží si pravdy a dobra, navzájem si ničí města. Všude vládne násilí. Cení se jen pýcha, ba i násilí. Bohyně Svědomí a Spravedlnost lidi opustily a ve svém bílém šatě vzlétly na vysoký Olymp k nesmrtelným bohům; lidem zůstaly jen těžké bědy a nikdo je nechrání před zlem.

DEUKALIÓN A PYRRHA (POTOPA)¹

Mnoho zločinů spáchali lidé měděného věku. Pyšní a bezbožní neuctívali olympské bohy. Zeus hromovládny se na ně rozhněval; zvláště pak pohněval Dia lykosúrský² král Lykáón. Jednou Zeus v podobě prostého smrtelníka přišel do Lykosúry. Aby obyvatelé poznali, že je bůh, dal jim Zeus znamení a všichni obyvatelé padli před ním tváří k zemi a uctívali jej jako boha. Jen Lykáón nechtěl vzdát Diovi božských poct a tropil si posměšky ze všech, kdo Dia uctívali. Lykáón se rozhodl zkoumat, je-li Zeus opravdu bohem. Zabil muže, jehož měl v paláci jako rukojmí, část jeho těla uvařil, část upekł a předložil při hostině velikému hromovládcí. Zeus se strašně rozhněval. Úderem blesku rozbil palác Lykáónův a jeho samého proměnil v krvežíznivého vlka.

Lidé byli stále bezbožnější. Veliký mrakotřas, žezlo třímající Zeus, se tedy rozhodl, že celý lidský rod zničí. Rozhodl se, že na zemi sešle tak hrozný liják, aby vše zatopil. Zakázal všem větrům douti, jen vlažný jižní vítr Notos hnal po nebi tmavé deštivé mraky. Liják se spustil na zemi. Voda v mořích a řekách stoupala stále výš a výše, zalévajíc vše vůkol. Pod vodou se skryla města se svými hradbami, domy i chrámy, nebylo vidět již ani věže tyčící se do výše na městských hradbách. Postupně voda zakryla vše — i chlumy porostlé lesy i vysoké hory.

¹ V tomto mythu se vypráví o potopě světa a o tom, jak se Deukalión a Pyrrha zachraňují v ohromné bedně. Mythos o potopě existoval i ve starověkém Babylonu; je to mythos o Piriapištivně, který převzali i starověcí Židé. U těch je to biblický mythos o potopě světa a Noemovi.

² Lykosúra je město v Arkadii na Peloponnésu.

Celé Řecko se skrylo pod hučícími vlnami moře. Uprostřed vln se zvedal jen vrcholek dvouhlavého Parnásu. Tam, kde dříve rolník obdělával svou roli a kde se zelenaly vinice bohaté zralými hrozny, plavaly ryby a v lesích zalitých vodou skotačila hejna delfínů.

Tak zahynulo lidské pokolení měděného věku. Jen jedna dvojice se zachránila v této všeobecné záhubě — byl to Deukalión, syn Prométheův, a jeho žena Pyrrha. Podle rady svého otce Prométhea Deukalión vyrobil velkou truhlu, naložil zásoby jídla a vstoupil do ní se svou ženou. Devět dní a nocí nesla se archa Deukaliónova po mořských vlnách, které zalily celou zemi. Konečně ji vlny přihnaly k dvouhlavému vrcholku Parnásu. Liják seslaný Diem ustal. Deukalión a Pyrrha vystoupili z archy a přinesli děkovnou oběť Diovi, který je zachránil uprostřed bouřlivých vln. Voda opadla a znovu se ukázala zpustošená země, podobající se pustině.

Tedy žezlo třímající Zeus seslal k Deukaliónu posla bohů Herma. Rychle se nesl nad zpustošenou zemí posel bohů, objevil se před Deukaliónem a řekl mu:

„Vládce bohů a lidí Zeus, který ví o tvé zbožnosti, ti přikázal, aby sis vybral odměnu; vyřkni své přání a syn Kronův ti je splní.“

Deukalión odpověděl Hermovi:

„Ó veliký Herme, o jedno jen prosím Dia; nechť opět osídlí zemi lidmi.“

Rychlý Hermés vznesl se opět na jasný Olymp a sdělil Diovi prosbu Deukaliónovu. Veliký Zeus přikázal Deukaliónovi a Pyrrze, aby sebrali kameny a házeli je za sebe, aniž by se přitom ohlédli. Deukalión splnil příkaz mocného hromovládce. Z kamenů, které házel, vznikli muži, a z kamenů, které házela jeho žena Pyrrha, vznikly ženy. Tak země získala po potopě opět obyvatelstvo. Osídlil ji nový rod lidí, vzniklých z kamene.

PROMÉTHEUS

(Báje o tom, jak Prométheus byl přikován na Diův rozkaz ke skále, je vyprávěna podle Aischylovy tragédie „Spoutaný Prométheus“¹⁾)

Pustá a divoká je krajina na samém konci světa v zemi Skýthů. Drsné skály sahají svými ostrými vrcholky do oblak. Vůkol žádné rostlinstvo, nelze spatřit ani jedinou travičku, vše je holé a temné. Všude je vidět temné hromady kamenů urvaných ze skal. Moře šumí a duní, svými vlnami bije do úpatí skal a vysoko vzlétají slané krůpěje. Pobřežní kameny jsou pokryty mořskou pěnou. Daleko za skalami je vidět zasněžené vrcholky kavkazských hor zahalené lehkou parou. Postupně dálavu zatahují hrozná mraky a zakrývají horské vrcholky. Stále výše a výše vystupují na nebe mraky a zakrývají slunce. Vše vůkol stává se ještě temnější. Neradostná a drsná je krajina. Nikdy sem ještě nevkrčila lidská noha. Sem, na kraj světa, přivedli služebníci Diovi spoutaného Títána Prométhea, aby jej přikovali pevnými řetězy k vrcholku skály. Neoblomní služebníci hromovládcovi — Síla a Moc — vedou Prométhea. Ohromná jejich těla jsou doslova jako vytesána ze žuly. Jejich srdce neznají slitování, v jejich očích nikdy nesvitne soucit, jejich tvář je drsná jako skály, které stojí vůkol. Skleslý, s hluboce skloněnou hlavou kráčí za nimi bůh Héfaistos se svým těžkým kladivem. Strašnou práci má před sebou. Musí svýma rukama přikovat svého druha Prométhea. Hluboký žal nad jeho osudem hněte Héfaista, ale nesmí neu-

¹ Aischylos vypravuje o tom, jak Zeus vládnoucí nad celým světem jako krutý tyran trestá Títána Prométhea, který se proti němu vzbouřil. Mocný Títán proti vůli Diově uchvátil s Olympu oheň a dal jej lidem; dal jim vědomosti, naučil je rolnictví, řemeslům, stavbě korábů, čtení a písmu. Tím Prométheus učinil život lidí šťastnějším a otkrásl mocí Dia a jeho pomocníků, olympských bohů. Ale hlavní vina Prométheova je v tom, že nechce odhalit Diovi tajemství, kdo o porodí Diovi syna, který bude mocnější jeho a svrhne jej s trůnu.

poslechnout svého otce, hromovládného Dia. Ví, jak neúprosně trestá Zeus neposlušnost.

Síla a Moc přivedly Prométhea na vrcholek skály a nabádají Héfaišta, aby se chopil práce. Jejich krutá slova vyvolávají v Héfaištovi ještě větší soucit s druhem. Neochotně se chápe svého těžkého kladiva a jen nezbytnost ho nutí uposlechnout. Ale pohání jej Síla:

„Hbitěji, hbitěji vezmi okovy! Přikovej Prométhea mocnými údery kladiva ke skále. Marný je tvůj žal pro něho, vždyť ty želíš nepřítel Diova.“

Síla hrozí Héfaištovi hněvem Diovým, jestliže nepřiková Prométhea tak, aby jej nikdo nemohl osvobodit. Héfaištos přikovává ke skále nezničitelnými řetězy ruce i nohy Prométheovy. Jak nenávidí nyní své umění, které zavinilo, že musí přikovat druhá k dlouhým mukám. Neúprosní služebníci Diovi po celý čas sledují jeho práci.

„Silněji bij kladivem! Pevně stahuj okovy! Prométheus je chytrý, dovedně si umí nalézt východisko i z nepřekonatelných překážek,“ hovoří Síla, „pevně jej přikovej, necht zde pozná, co to znamená klamat Dia.“

„Ó, jak se tvá slova hodí k celé tvé tvrdé tváři!“ zvolal Héfaištos, dává se do práce.

Skála se otřásá pod těžkými údery kladiva a od jednoho konce světa k druhému nese se rachot mocných úderů. Konečně je Prométheus přikován. Ale to ještě není všechno, je třeba ještě přibítí jej ke skále a prorazit mu hrud' nezničitelnými ocelovými hřeby. Héfaištos váhá.

„Ó Prométhee!“ volá, „jak trpím, když vidím tvá muka!“

„Opět váháš,“ hněvivě hovoří k Héfaištovi Síla, „ty stále truchlíš nad nepřitelem Diovým! Hleď, abys nemusel truchlit sám nad sebou!“

Konečně bylo vše skončeno. Vše bylo uděláno tak, jak přikázal Zeus. Títán je přikován a jeho hrud' proražena ocelovým hřebem. Síla si tropí z Prométhea posměšky:

„Nu hle, zde se můžeš pyšnit, jak jen chceš; buď hrdý jako dříve! Nyní rozdávěj smrtelníkům dary bohů, které jsi uloupil! Uvidíme, budou-li ti s to tvoji smrtelníci pomoci. Jen ty sám budeš muset přemýšlet o tom, jak se osvobodit z těchto okovů.“

Ale Prométheus zachovává hrdé mlčení. Po celou dobu, dokud jej Héfaištos přikovával ke skále, nepromluvil ani jediné slovo, dokonce ani tichý ston se z něho nevydral, ničím neprojevil svá muka.

Odešli Diovi služebníci Síla a Moc a s nimi odešel i zarmoucený Héfaiostos. Prométheus zůstal sám; nyní jen moře a temná obloha jej mohly uslyšet. Teprve nyní se vydral těžký sten z probodené hrudi mocného Títána, teprve nyní začal bědovat nad svým zlým osudem. Hlasitě vzkřikl Prométheus. Nevýslovným utrpením a žalem zaznívalo jeho bědování:

„Ó božský Zefyre i vy, rychle se nesoucí větry, ó prameny řek a věčně burácející mořské vlny, ó země, pramáti všech, ó vševidoucí Slunce, obíhající celý obvod země, všechny vás volám za svědky! Pohleďte, jak trpím! Vidíte, jakou hanbu musím snášet po nesčíslná léta! Ó běda, ó běda! Sténat budu v mukách dnes i po mnoho dlouhých věků! Jak učinit konec mým strastem? Ale co mluvím! Vždyť jsem věděl o všem, co bude. Tato muka mě nepostihla nečekaně. Já věděl, že příkazům hrozného osudu nelze uniknout. Musím snášet tato muka! Proč však? Proto, že jsem dal velké dary smrtelníkům, proto musím strádat tak nevýslovně a nemohu se zbavit těchto muk. Ó běda, ó běda!“

Tu, hle, uslyšel tichý šum jako od mávání křídel, jako by let lehkých těl rozvířil vzduch. Z dalekých břehů šedého Ókeanu, z chladné jeskyně, s lehkým vánkem větříku nesly se na voze ke skále Ókeanovny. Slyšely údery Héfaiostova kladiva, dolehly k nim i steny Prométheovy. Slzy zastínily jako rouškou překrásné oči Ókeanoven, když spatřily mocného Títána přikovaného ke skále. Byl jejich příbuzným. Jeho otec Íapetos byl bratrem jejich otce Ókeana a Prométheova manželka Hési-oné byla jejich sestrou. Ókeanovny obklopily skálu. Hluboký byl jejich žal nad Prométheem. Ale jeho slova, jimiž proklínal Dia a všechny olympské bohy, je lekala. Bojí se, aby Zeus ještě více neztížil muka Títánova. Ókeanovny nevěděly, zač jej stihl takový trest. Plny soucitu prosí Prométhea, aby jim pověděl, zač jej Zeus potrestal, čím jej Títán pohněval.

Prométheus jim vypráví, jak pomohl Diovi v boji s Títány, jak přesvědčil svoji matku Themis i velikou bohyni země Gaiu, aby se postavily na stranu Diovu. Zeus zvítězil nad Títány a svrhl je podle rady Prométheovy do nitra strašného Tartaru. Když Zeus ovládl svět a rozdělil si jej s novými olympskými bohy, nedal hromovládny Títánům, kteří mu pomáhali, na světě žádnou moc. Zeus nenávidí Títány, bojí se

jejich strašné síly. Nedůvěřoval ani Prométheovi a nenáviděl jej. Ještě silněji rozhořela se nenávist Diova, když se Prométheus začal zastávat nešťastných smrtelných lidí, kteří žili již v době, kdy vládl Kronos, a jež Zeus chtěl zahubit. Ale Prométheovi se zželelo lidí, kteří ještě nevládli rozumem; nechtěl, aby nešťastní odešli do království Hádova. Vdechl jim naději, kterou lidé neznali, a uchvátil pro ně božský oheň, přestože věděl, jaký trest ho za to stihne. Strach před hrozným trestem smrti nezdržel hrdého, mocného Títána od touhy pomoci lidem. Nezdrželo jej ani varování jeho matky, veliké věštkyně Themidy.

S chvěním naslouchaly Ókeanovny vyprávění Prométheovu. A hle, tu se na rychlokřídlem voze snesl ke skále sám moudrý stařec Ókeanos. Pokoušel se přemluvit Prométhea, aby se pokořil vůli Diově, vždyť musí vědět, že marně zápasí s vítězem nad strašným Týfónem. Ókeanos želí Prométhea a sám trpí, vida utrpení, které Prométheus snáší. Staříčkový věstec je ochoten pospíšit na jasný Olymp a poprosit Dia, aby se slitoval nad Títánem, i kdyby měl dokonce sám na sebe těmito prosbami uvalit hněv hromovládce. Věří, že moudré slovo obhajoby často obměkčí hněv. Ale marné byly všechny prosby Ókeanovy, Prométheus mu hrdě odpověděl:

„Nikoliv, snaž se zachránit sám sebe. Obávám se, aby ti soucit nade mnou neuškodil. Do dna vypiji všechno zlo, které na mne seslal osud. Ty pak, Ókeane, střež se vyvolat Diův hněv prosbami za mne!“

„Ó, vidím,“ zarmouceně odvětil Ókeanos Prométheovi, „že mě těmito slovy nutíš vrátit se zpět, aniž čeho dosáhnu. Věř mně, ó Prométhee, že mě sem přivedla jen starost o tvůj osud a láska k tobě!“

„Ne! Odejdi! Rychle, rychle pospěš odtud! Nech mě!“ volá Prométheus.

S bolestí v srdci opustil Ókeanos Prométhea. Rychle odjel na svém okřídleném voze a Prométheus dále vypráví Ókeanovněm o tom, co udělal pro lidi, jak je obdaroval, porušiv vůli Diovu. V hoře Moschylos na Lémnu z pece svého druha Héfaista uchvátil Prométheus oheň pro lidi. Naučil je řemeslům, dal jim znalosti, naučil je počítání, čtení a písmu. Seznámil je s kovy, naučil je, jak je dobývat z nitra země a jak je zpracovávat. Prométheus zkrotil pro smrtelníky divokého býka a nasařil mu jho, aby lidé mohli využít síly býků k obdělávání svých polí. Prométheus zapřáhl koně do vozu a naučil ho poslouchat člověka.

Moudrý Títán vystrojil první koráb, opatřil jej stožáry a napjal na něm lněné plachty, aby koráb rychle nesl člověka po nekonečném moři. Dříve lidé neznali léků, nemohli léčit nemoci, byli proti nim bezbranní. Prométheus jim odhalil sílu léků, aby jimi mírnili své bolesti. Naučil je všemu, co ulehčuje strasti života a činí jej šťastnějším a radostnějším. Tím si pohněval Dia, za to jej hromovládce potrestal.

Ale Prométheus nebude trpět věčně. On ví, že zlá sudba postihne i mocného hromovládce. Ani Zeus neujde svému osudu. Prométheus ví, že vláda Diova není věčná; bude svržen s vysokého mocného Olympu. Moudrý Títán zná i veliké tajemství, jak může Zeus uniknout tomuto osudu, ale neodhalí toto tajemství Diovi. Žádná síla, žádné hrozby, žádná muka nevyrvou je z úst hrdého Prométhea.

Prométheus skončil svoje vyprávění. Ókeanovny mu naslouchaly s úžasem. Podívovaly se veliké moudrosti a neotřesitelné síle ducha mocného Títána, který se osmělil povstat proti hromovládnému Diovi. Znovu je ovládla hrůza, když uslyšely, jakým osudem hrozí Diovi Prométheus. Věděly, že dostihnou-li tyto hrozby Olympu, hromovládce se nezastaví před ničím, jen aby poznal osudné tajemství. Ókeanovny hledí na Prométhea očima plnými slz, otřeseny myšlenkou o nezbytnosti příkazů tvrdého osudu. Na skále zavládlo hluboké mlčení, porušované neumlkajícím šumem moře.

Najednou se v dálce ozval sotva slyšitelný, stěží postižitelný sten žalu a bolesti. Tu se opět donesl ke skále. Stále bližší a hlasitější byl sten. Hnána obrovským ovádem, poslaným Hérrou, zalita krví a pokryta pěnou, prchá v zuřivém, šíleném běhu v krávu proměněná nešťastná Íó, dcera říčního boha Ínacha, prvního krále Argolidy. Utrmácená, vysílená blouděním, zmučená žihadlem ováda, zastavila se Íó před přikovaným Prométheem. Hlasitě sténajíc vypravuje, proč se dostala až sem, a prosí moudrého Títána:

„Ó Prométhee! Zde, na této hranici mého bloudění, odhal mi, prosím tě, kdy skončí moje muka, kdy konečně najdu klid?“

„Ó, věř mi, Íó,“ odvětil Prométheus, „bylo by lépe, kdybys to nevěděla. Mnoho zemí ještě projdeš, s mnoha hrůzami se setkáš na své pouti. Tvoje těžká pout' povede zemí Skýthů, vysokým sněžným Kavkazem, zemí Amazonek k průlivu Bosporskému, tak jej nazvou na tvou počest, když jej přepluješ. Dlouho budeš potom bloudit po Asii. Mineš i země,

kde žijí smrtonosné Gorgony, na jejichž hlavách se místo vlasů svíjejí syčící hadi. Střež se jich! Střež se ptáků nohů¹ a jednookých Arimaspů; i s těmi se setkáš na své pouti. Konečně dostihneš Byblinských hor, s nichž vrhá dolů své blahodárné vody Nil. Nuže tam, v zemi, kterou zavlažuje Nil, u jeho ústí nalezněš konečně klid. Tam ti Zeus vrátí dřívější krásnou podobu a narodí se ti syn Epafos. Bude vládnout nad celým Egyptem a stane se zakladatelem slavného pokolení hérůů. Z tohoto rodu vzejde i smrtelník, který mě vysvobodí z okovů. Hle, to mi říkala o tvém osudu moje matka, věštčyně Themis.“

Íó hlasitě vzkřikla:

„Ó, běda, ó, běda! Ó, kolik strádání mi slibuje ještě zlý osud! Srdce se mi chvěje v hrudi hrůzou! Znovu se mne zmocňuje šílenství, znovu vniklo ohnivé žihadlo do mého rozpíchaného těla, opět ztrácím dar řeči! Ó, běda, ó, běda!“

Pomateně kroutic očima, v šíleném letu prchala Íó od skály. Jakoby uchváčena vichřicí, hnala se v dál. S hlasitým bzučením za ní letěl ovád, jehož žihadlo jako oheň pálilo nešťastnou Íó. Očím Prométheovým i Ókeanoven se skryla v oblacích prachu. Stále tišeji a tišeji se neslo ke skalám kvílení Íó, až konečně zaniklo v dáli, podobno tichému, žalostnému naříkání.

Prométheus a Ókeanovny mlčeli, rmoutíce se nad nešťastnou Íó, ale tu Prométheus hněvivě vykřikl:

„Muč mě, jak chceš, hromovládny Die, ale přese vše nastane den, kdy i ty budeš uvržen do záhuby. Budeš zbaven vlády a budeš svržen do temnoty. Tehdy se splní prokletí tvého otce Krona! Nikdo z bohů neví, jak od tebe odvrátit tento zlý osud! Jen já to vím! Hle, sedíš nyní mocný na jasném Olympu a vrháš hromy a blesky, ale ani ty ti nepomohou, jsou bezmocny proti neúprosnému osudu. Až budeš svržen v prach, pak poznáš, jaký je rozdíl mezi mocí a otroctvím!“

Strach zamlžil oči Ókeanoven a bledá hrůza setřela všechnu barvu s jejich krásných lící. Konečně zvolaly, vztahující k Prométheovi své ruce, bílé jako mořská pěna:

„Pomatený! Cožpak se nebojíš hrozit tak vládci bohů i lidí Diovi?“

¹ Nohové byli nestvůry s orlími křídly a hlavou a s lvím tělem, střežící na nejuvzdálenějším severu Asie naleziště zlata; Arimaspové byli mytický národ žijící v sousedství nohů, s nimiž vedli neustále zápas.

Ó Prométhee, sešle na tebe ještě těžší muka! Pomysli na svůj osud, slituj se nad sebou!“

„Jsem na vše připraven!“

„Ale vždyť moudrý se sklání před neúprosným osudem!“

„Ó, jen se modlete, prostě o smilování! Plazte se po kolenou před strašným vládcem. Ale mně, čím je mi hromovládny Zeus? Čeho se mám od něho obávat? Smrt mi není souzena. Necht dělá Zeus, co chce. Nebude dlouho vládnout nad bohy.“

Sotva Prométheus pronesl tato slova, tu se vzduchem rychle jako padající hvězda snesl posel bohů Hermés a strašný stanul před Prométheem. Poslal jej Zeus s příkazem, aby Titán odhalil tajemství, kdo svrhne Dia a jak uniknouti příkazu osudu. Hermés hrozí Prométheovi za neuposlechnutí strašným trestem. Ale mocný Titán je nezlomný a s posměchem odpovídá Hermovi:

„Byl bys nerozumný jako malý chlapec, kdyby ses domníval, že se být něco málo dozvíš. Víš, že já nevyměním svá muka za otrockou službu Diovi. Je mi lépe být zde přikován k této skále, než stát se věrným sluhou tyрана Dia. Není takového trestu, takových muk, jimiž by mne Zeus mohl zastrašit a vyrvat z mých úst třeba jen jediné slovo. Ne, nedozví se, jak by se mohl zachránit před osudem, nikdy se Zeus nedozví, kdo mu odejme jeho moc!“

„Pak tedy poslyš, Prométhee, co bude s tebou, odmítneš-li splnit vůli Diovu,“ odpovídá Hermés Titánu. „Úderem svého blesku svrhne Zeus tuto skálu i s tebou do temné propasti. Tam v kamenném vězení budeš trýzněn v hluboké temnotě mnoho a mnoho let, zbaven slunečního světla. Přejdou věky a znova tě Zeus pozvedne z propasti na světlo, ale nikoliv k radostem. Každý den bude přilétat orel, kterého pošle Zeus, a ostrými drápy a zobákem ti bude rvát játra; ta ti narostou vždy znovu a vždy strašnější budou tvoje muka. Tak budeš viset na skále do té doby, dokud jiný nepůjde dobrovolně místo tebe do temného království Hádova. Pomysli, Prométhee, není-li lepší pokořit se Diovil Vždyť ty víš, že Zeus nikdy nehrozí marně!“

Nezlomným zůstal hrdý Titán. Cožpak mohlo něco zastrašit jeho srdce? Náhle se zachvěla země, vše kolem se zatřáslo, ozvaly se ohlušující údery hromu a zatřpytil se nesnesitelnou září blesk. Zahučela děsivá, temná vichřice. Na moři se zvedly zpěněné vlny, vysoké jako

mohutná horstva. Skála se zakymácela. Uprostřed řevu bouře, hukotu hromu a rachotu zemětřesení rozlehlo se strašné úpění Prométheovo:

„Ó, jak krutou ránu namířil proti mně Zeus, aby vyvolal hrůzu v mém srdci! Ó, nejvýše ctěná matko Themido, ó Aithere, který dáváš všem světlo! Pohledte, jak nespravedlivě mě trestá Zeus!“

Se strašným rachotem se zřítíla skála s přikovaným Prométheem do nesmírné propasti, do věčné temnoty.¹

Přešly věky a znovu pozvedl Zeus Prométhea z temnoty na světlo. Ale jeho muka neskončila, naopak, stala se ještě těžšími. Opět leží na vysoké skále přibit k ní hřeby, spoután okovy. Jeho tělo pálí žhoucí paprsky slunce, nad ním se přenášejí bouře, jeho zmučené tělo oplachuje déšť a krupobití, v zimě pak sněhové vločky padají na Prométhea a ledový chlad spoutává jeho údy. Ale to nejsou ještě všechna muka! Každý den veliký orel přilétá ke skále, šumě mohutnými křídly. Usedá na hrudi Prométheově a drásá jej drápy ostrými jako ocel. Orel rve svým zobákem Títánova játra. Krev se lije proudem a barví skálu; při úpatí skály krev stydne v černých ssedlinách, rozkládá se na slunci a naplňuje vzduch kolem nesnesitelným zápachem. Každého jitra přilétá orel a pouští se do své krvavé hostiny. Přes noc se rány zacelí a znovu narostou játra, aby ve dne poskytla orlu novou potravu. Roky, věky trvají tato muka. Mohutný Títán Prométheus je znaven, ale jeho duch se strádáním nezlomil.

Títáni se dávno smířili s Diem a pokořili se mu. Uznali jeho vládu a Zeus je vysvobodil z temného Tartaru. Nyní oni sami ohromní, mohutní přišli na kraj světa ke skále, kde ležel přikovaný Prométheus. Obklopili jeho skálu a přesvědčovali Prométhea, aby se pokořil Diovi. Přišla i Prométheova matka Themis a prosí syna, aby pokořil svého hrdého ducha a neprotivil se Diovi. Prosí syna, aby se nad ní zželel — vždyť tak nevýslovně trpí při pohledu na jeho muka. Sám Zeus již zapomněl na svůj dřívější hněv. Nyní je jeho moc silná, nic jí nemůže otrást, nic mu nehrozí. Dokonce nevládne již jak tyran, ochraňuje státy, chrání zákony. Je ochráncem lidí a pravdy. Jen jedno ještě hromovládce znepokojuje — je to ono tajemství, které zná jediný Prométheus. Zeus je ochoten, jestliže Prométheus odhalí ono tajemství osudu, odpu-

¹ Tím končí Aischylova tragédie „Spoutaný Prométheus“.

Obr. 47. Héraklés zabíjí orla, který klove Prométheovu hrud', stará vázová kresba

stit mohutnému Títánovi. Již je blízko čas, kdy skončí muka Prométheova. Již se zrodil veliký hrdina, jemuž je souzeno osudem osvobodit Títána z okovů. Nepoddajný Prométheus jako dříve střeží tajemství a hyne strádáním, ale i jeho začínají opouštět síly.

Konečně i veliký hrdina, jemuž bylo souzeno osvobodit Prométhea, přichází na své pouti sem na konec světa. Tímto hrdinou je Héraklés, nejsilnější z lidí, mohutný jako bůh. S hrůzou patří na Prométheova muka a ovládne ho soucit. Títán vypravuje Hérakleovi o svém zlém osudu a prorokuje mu, jaké veliké činy je mu ještě souzeno vykonat. Pozorně naslouchá Héraklés Títánovi. Ale Héraklés ještě neviděl všechnu hrůzu Prométheových strádání. Z dále je slyšet šum mohutných křídel — to letí orel na svou krvavou hostinu. Krouží vysoko na nebi nad Prométheem a chystá se snést na jeho hrud'. Héraklés nenechal však orlu drásat Prométhea. Uchopil svůj luk, vyňal z toulce smrtonosný šíp, vyzval střelce Apollóna, aby správně řídil let šípu, a vystřelil. Hlasitě zazvonila tětiva luku, vymrštil se šíp a probodený orel spadl do bouřlivého moře přímo u úpatí skály. Nastal okamžik osvobození. S vysokého Olympu snesl se rychlý Hermés. S laskavou řečí obrátil se k mohutnému Prométheovi a slíboval mu okamžité osvobození, jestliže odhalí tajemství, jak má Zeus uniknout zlému osudu. Konečně mocný Prométheus svolil odhalit Dioví tajemství a řekl:

„Nechť hromovládce nevstupuje v manželství s mořskou bohyní Thetidou, protože bohyně osudu, moudré Moiry, vybraly Thetidě tento osud: Ať je jejím mužem kdokoli, Thetis mu porodí syna, který

bude mocnější než otec. Necht bozi dají Thetidu za ženu héroovi Péleovi a syn Thetidy a Pélea bude největším ze smrtelných hrdinů Řecka.“

Prométheus odhalil veliké tajemství. Héraklés rozbil svým těžkým kyjem jeho okovy a vyrval z jeho hrudi nezničitelný ocelový hřeb, kterým byl Títán přibit ke skále. Títán vstal, nyní byl svoboden. Jeho muka skončila. Tak se splnila jeho předpověď, že jej osvobodí smrtelník. Hlasitými radostnými výkřiky přivítali Títáni osvobození Prométhea.

Od těch dob nosí Prométheus na ruce železný prsten, v němž je zapuštěn kámen z oné skály, kde trpěl tolik století nevyšlovná muka.

Místo Prométhea pak v podzemní království duší zemřelých dobrovolně odešel moudrý kentaur Cheirón. Tak se zbavil strádání, která mu způsobila nezhojitelná rána, již mu neúmyslně zasadil Héraklés.

PANDÓRA

Když Prométheus uchvátil pro smrtelníky božský oheň, naučil je uměním i řemeslům a dal jim vědomosti, život na zemi stal se šťastnějším. Zeus, rozhněván Prométheovým přestupkem, krutě jej potrestal a lidem na zemi seslal zlo. Přikázal slavnému kováři bohu Héfaistovi, aby smíchal zemi s vodou a udělal z této směsi krásnou dívku, která by lidi ovládala svou mocí, něžným hlasem a pohledem očí, podobným pohledu nesmrtelných bohyň. Diova dcera Pallas Athéna měla pro ni utkati překrásný šat, bohyně lásky Afrodité jí měla dát neodolatelný půvab, Hermés jí měl dát bystrý rozum a obratnost.

Bohové ihned splnili Diův příkaz. Héfaistos udělal ze země neobyčejně krásnou dívku. Bohové jí dali život, Pallas Athéna s Charitkami oblékly dívku v šat zářící jako slunce a navlékly jí zlatý náhrdelník. Hóry vložily na její nádherné kučery věnec z jarních vonných květů. Hermés jí vložil do úst lživé řeči plné lsti. Bohové ji nazvali Pandórou, protože ode všech dostala dary.¹ Pandóra měla přinášet lidem neštěstí.

Když toto zlo bylo pro lidi hotovo, Zeus poslal Herma, aby odnesl Pandóru na zemi k Prométheovu bratru Epimétheovi. Moudrý Prométheus mnohokrát varoval svého nerozumného bratra a radil mu, aby nepřijímal darů od hromovládného Dia. Báł se, že tyto dary přinesou lidem hoře. Ale Epimétheus neuposlechl rady moudrého bratra. Pandóra jej upoutala svou krásou a on si ji vzal za ženu. Záhy Epimétheus poznal, kolik zla lidem přinesla s sebou Pandóra.

¹ Pandóra znamená obdarovaná všemi dary.

V domě Epimétheově stála velká nádoba pevně zakrytá těžkým příklopem; nikdo nevěděl, co v ní je, a nikdo se neodvážil ji odkrýti, protože všichni věděli, že by mohli zavinit neštěstí. Líbezná Pandóra tajně sňala s nádoby příklop a po celé zemi se rozletěly bědy, které byly kdysi do ní uzavřeny. Jedině Naděje zůstala na dně velké nádoby. Příklop nádoby se znovu zavřel a Naděje nevyletěla z Epimétheova domu. To si hromovládny Zeus nepřál.

Dříve žili lidé šťastně, neznali zlo, těžkou práci a ničivé nemoci. Nyní se mezi lidi rozšířily myriady běd. Zlem se zaplnila země i moře. Nezváni dnem i nocí přicházejí k lidem zlo i nemoci a přinášejí lidem strádání. Přicházejí neslyšnými kroky, mlčky, protože Zeus je zbavil daru řeči — stvořil zlo i nemoci němými.

Obr. 48. Epimétheus a Pandóra, podle vázové kresby

AIAKOS

(Zpracováno podle Ovidiových *Metamorfos*)

Hromovládny Zeus se zmocnil překrásné dcery říčního boha Ásópa a unesl ji na ostrov Oinopii, který se začal nazývat od těch dob podle jména Ásópy dcery Aigínou. Na tomto ostrově se narodil Aiakos, syn Aigíny a Dia. Když Aiakos vyrostl a dospěl, stal se králem ostrova Aigíny. Nikdo v celém Řecku se mu nemohl vyrovnat ani v lásce k pravdě, ani ve spravedlnosti. Sami velcí Olympané ctili Aiaka a často si jej zvolili za soudce ve svých sporech. Po smrti se pak Aiakos, podobně jako Mínós a Řhadamanthys, podle vůle bohů stal soudcem v podzemním království.

Jen veliká bohyně Héra Aiaka nenáviděla. Héra seslala na Aiakovo království velikou pohromu. Ostrov Aigínu obklopila hustá mlha, která se po čtyři měsíce nezvedla. Konečně ji rozehnal jižní vítr. Ale vítr nepřinesl osvobození od béd, naopak ve svém dechu přinášel smrt. Z hnilobné mlhy se zrodilo nesčíslné množství jedovatých hādů, kteří naplnili rybníky, prameny a potoky Aigíny a všechno otrávil svým jedem. Na Aigíně vznikl strašný mor. Vše živé zemřelo. Bez pohromy zůstali jen Aiakos a jeho synové. V zoufalství vztáhl Aiakos ruce k nebi a zvolal:

„Ó veliký, žezlem vládnoucí Die, jestliže jsi skutečně byl manželem Aigíny, jestliže jsi skutečně mým otcem a nestydiš se za své potomstvo, pak mi vrať můj lid, nebo i mne skryj do temné mohyly!“

Zeus dal Aiakovi znamení, že uslyšel jeho modlitbu. Na bezoblačném nebi se zatřpytil blesk a rozlehl se úder hromu. Aiakos pochopil, že jeho modlitba byla vyslyšena. Tam, kde se Aiakos modlil k otci Diovi, stál mohutný dub, zasvěcený hromovládcí, a u jeho kořenů bylo mrave-

niště. Náhodou padl Aiakův zrak na mraveniště, plné tisíců pracovitých mravenců. Aiakos dlouho hleděl, jak se mravenci pachtili a budovali své mravenčí město, a řekl:

„Ó milostivý otče Die, dej mi tolik pracovitých občanů, kolik je mravenců v tomto mraveništi.“

Sotva Aiakos vyřkl tato slova, tu dub za úplného bezvětří zašelestil svými mohutnými větvemi. Ještě jedno znamení seslal Zeus Aiakovi.

Nastala noc. Aiakovi se zdál překrásný sen. Viděl posvátný dub Diův, jehož větve byly obaleny množstvím mravenců. Zakývaly se větve dubu a jako déšť se s ních sypali mravenci. Když mravenci spadli na zem, začali se stále zvětšovat, již se postavili na nohy, vzpřímili se, jejich temná barva a hubenost zmizely a postupně se přeměňovali v lidi. Aiakos se probudil a nevěří věšteckému snu, dokonce nařiká na bohy, že mu neposílají pomoc. Náhle se rozlehl silný hluk. Aiakos slyší kroky a lidské hlasy, které již dávno neslyšel. „Není to sen?“ myslí si. Náhle přibíhá jeho syn Telamón, vrhá se k otci a radostně volá:

„Vyjdi rychle, otče! Uvidíš veliký zázrak, kterého jsi ani neočekával.“

Aiakos vyšel z komnaty a spatřil, že lidé, které viděl ve snu, stojí před ním živí. Lidé, kteří byli dříve mravenci, prohlásili Aiaka za vládce a on je nazval Myrmidony¹. Tak byla Aigína znovu osídlena.

¹ Od slova myrméx, t. j. mravenec.

DANAOVNY

(Zpracováno podle Aischylovy tragédie *Prosebnice*)

Epafos, syn Dia a Íó, měl syna Béla. Ten měl dva syny, Aigypta a Danaa. Celé zemi, kterou zavlažuje blahodárny Nil, vládl Aigyptos. Od něho získala země své jméno. Dánaos pak vládl v Libyi. Bohové dali Aigyptovi padesát synů, Danaovi pak padesát překrásných dcer. Danaovny okouzly svou krásou syny Aigyptovy a ti chtěli vstoupit v manželství s překrásnými dívkami. Danaos i Danaovny však je odmítli. Synové Aigyptovi shromáždili veliké vojsko a zahájili proti Danaovi válku. Danaos byl svými synovci přemožen. Musel se vzdát svého království a uprchnout. S pomocí bohyně Pallady Athény postavil Danaos první padesátiveslový koráb a pustil se na něm se svými dcerami na nekonečné, věčně šumící moře.

Dlouho plul Danaův koráb po mořských vlnách, až konečně připlul k ostrovu Rhodu. Zde Danaos přistal; vystoupil s dcerami na břeh, založil svatyni své ochránkyni bohyni Athéně a přinesl jí bohaté oběti. Danaos na Rhodu nezůstal. Báł se, že ho Aigyptovi synové budou pronásledovat, a plul se svými dcerami dále k břehům Řecka, do Argolidy¹, vlasti jeho pramáti Íó. Sám Zeus chránil koráb v době nebezpečné plavby po nekonečném moři. Po dlouhém putování přistal koráb u blahodárných břehů Argolidy. Danaos a Danaovny doufali, že zde naleznou ochranu a spásu před nenáviděným manželstvím se syny Aigyptovými. Jako prosebnice, žádající o ochranu, s olivovými větvemi v rukou, vyšly Danaovny na břeh. Na břehu nebylo nikoho vidět. Konečně se v dáli ukázal oblak prachu, který se rychle přibližoval. Tu se

¹ Oblast ve středním Peloponnésu.

již v prachu ukázaly blýskající se štíty, helmice a kopí. Je slyšet hluk kol válečných vozů. To se přibližuje vojsko Pelasga, syna Palaichthona, krále Argolidy. Zpraven o příjezdu korábu, hnal se Pelasgos k mořskému břehu se svými vojsky. Nesetkal se tam s nepřítelem, ale se starcem Danaem a s jeho padesáti překrásnými dcerami. Přivítali ho s větvemi v rukou a prosili ho o ochranu. Vztahující k němu ruce, s očima plnými slz, prosí jej překrásné dcery Danaovy o pomoc proti hrdým synům Aigyptovým. Jménem Dia, mocného ochránce prosících, zaklínají Danaovny Pelasga, aby je nevydával. Vždyť nejsou cizí v Argolidě, je to vlast jejich pramáti Íó.

Pelasgos přesto ještě váhá, děsí jej válka s mocnými vládci Egypta. Co má dělat? Ale ještě více se bojí Diova hněvu, který by ho stihl, kdyby porušil zákony a odmítl ty, kteří prosí o pomoc jménem hromovládce. Konečně Pelasgos radí Danaovi, aby sám šel do Argu a tam položil na oltář bohů olivové větve na znamení prosby o ochranu. Sám se pak rozhodl svolat lid a otázat se ho o radu. Pelasgos slíbil Danaovněm, že vynaloží všechny síly a přesvědčí občany Argu, aby jim poskytli ochranu.

Pelasgos odešel. Se strachem očekávají Danaovny rozhodnutí lidového shromáždění. Vědí, jak nezkrotní jsou synové Aigyptovi, jak hrozní jsou v boji; vědí, co jim hrozí, jestliže k argolským břehům přistanou koráby Aigyptanů. Co mají dělat bezbranné dívky, jestliže jim obyvatelé Argu neposkytnou pohostinství a pomoc? Neštěstí je blízké. Již přišel posel synů Aigyptových. Hrozí, že násilím odvede Danaovny na koráb; uchopil za ruku jednu z dcer Danaových a velí svým otrokům, aby uchvátili i ostatní. Ale tu se opět objevil král Pelasgos. Bere Danaovny pod svou ochranu, neděsí jej ani to, že posel synů Aigyptových hrozí válkou.

Rozhodnutí poskytnout ochranu Danaovi a jeho dcerám přineslo Pelasgovi a obyvatelům Argolidy záhubu. V krvavé bitvě byl poražen a přinucen utéci do nejsevernějších končin svého rozsáhlého území. Pravda, Danaa zvolili králem Argu, ale aby vykoupil mír u synů Aigyptových, přece jen jim musel dát své překrásné dcery za ženy.

S nádherou vypravili synové Aigyptovi svou svatbu s Danaovněmi. Nevěděli, jaký osud jim toto manželství přinese. Skončila hlučná svatební hostina, umlkly svatební písně; pohasly svatební pochodně, noční

Obr. 49. Danaovny v podsvětí, podle vázové kresby

temnota obklopila Argos. Hluboké ticho zavládlo v městě ponořeném v sen. Náhle se v tichu ozval těžký, smrtelný sten, hle, ještě jeden, ještě a ještě. Strašný zločin dokonaly Danaovny pod příkrovem noci. Dýkami, které jim dal otec Danaos, probodly své muže, sotva jim sen semkl víčka. Tak zahynuli strašnou smrtí synové Aigyptovi. Zachránil se z nich jen jediný, překrásný Lynkeus. Zželelo se ho mladinké dceři Danaově Hyperměstře. Nemohla probodnout dýkou hrud svého muže. Probudila jej a tajně ho vyvedla z paláce.

Danaa pojal zuřivý hněv, když seznal, že Hyperméstra neuposlechla jeho příkazu. Spoutal svou dceru těžkými okovy a uvrhl ji do vězení. Sešel se soud starců z Argu, aby Hyperméstru soudili, že neuposlechla otce. Danaos chtěl svou dceru odsoudit k smrti. Ale na soudu se zjevila sama bohyně lásky zlatá Afrodité. Hájila Hyperméstru a zachránila ji před krutým trestem smrti. Soucitná, milující dcera Danaova se stala Lynkeovou ženou. Bohové požehnali tomuto manželství četným potomstvem velikých hrdinů. Sám Héraklés, nesmrtelný řecký hrdina, náležel k rodu Lynkeovu.

Zeus nechtěl ani záhubu ostatních Danaoven. Na příkaz Diův Athéna

a Hermés očistili Danaovny od poskvrnění prolitou krví. Král Danaos uspořádal na počest olympských bohů veliké hry. Vítězové v těchto hrách dostali jako odměnu Danaovy dcery za ženy.

Ale Danaovny přesto neunikly trestu za vykonaný zločin. Po své smrti jej odpykávají v temném království Hádově. Musí naplňovat vodou obrovskou nádobu, která nemá dna. Věčně nosí vodu, kterou čerpají z podzemní řeky, a vlévají ji do nádoby. Hle, zdá se, že nádoba je již naplněna, ale voda z ní vytéká a nádoba je znovu prázdná. Danaovny opět začínají práci, opět nosí vodu a vlévají ji do nádoby bez dna. A tak se vleče bez konce jejich neplodná práce.

PERSEUS¹

(Zpracováno podle Ovidiových *Metamorfos*)

ZROZENÍ PERSEA

Lynkeův vnuk, argejský král Akrisios, měl dceru Danau, která byla proslavena svou nadpozemskou krásou. Akrisiovi bylo věštkyní předpověděno, že zahyne rukou syna Danaina. Aby tomuto osudu unikl, vybudoval Akrisios hluboko pod zemí z bronzu a kamene prostorné komnaty a tam svou dceru Danau zavřel, aby ji nikdo nespátlil.

Ale veliký hromovládce Zeus se do ní zamiloval, pronikl do podzemních komnat Danainých v podobě zlatého deště, a tak se dcera Akrisiova stala milenkou Diovou. Z tohoto svazku se narodil Danai rozkošný chlapec. Matka jej nazvala Perseem.

Malý Perseus nežil se svou matkou v podzemních komnatách dlouho. Jednou Akrisios zaslechl hlas a veselý smích malinkého Persea. Se-stoupil k své dceři, aby se dozvěděl, proč je v jejích komnatách slyšet dětský smích. I podivil se Akrisios, když uviděl malého překrásného chlapce. Jak se polekal, když zvěděl, že je to syn Danain a Diův. Ihned si vzpomněl na předpověď věštírny. Opět musel přemýšlet, jak uniknout osudu. Konečně Akrisios nařídil, aby byla vyrobena velká dřevěná truhla, zavřel do ní Danau i Persea, zatloukl truhlu a přikázal ji vhodit do moře.

Dlouho byla truhla unášena bouřlivými vlnami slanáho moře. Danai i jejímu synu hrozila záhuba. Vlny házely truhlou se strany na stranu, tu ji na svých hřebenech vysoko vynesly, tu ji opět vrhly do hlubin mořských. Konečně věčně šumící vlny přihnaly truhlu k ostrovu Se-

¹ Perseus je jeden z nejpobulárnějších hrdinů Řecka. O něm se zachovalo mnoho mythů, které se nevyprávěly všude stejně. Je zajímavé, že četné postavy jednající v těchto mytech staří Řekové přenesli na nebe. I my známe souhvězdí, jako je Perseus, Androméda, Kassiopeia (matka Andromedy) i její otec Kéfeus.

Obr. 50. Danaé, kresba na váze

rifu¹. V tu dobu na břehu lovil ryby rybář Diktys. Právě vrhl do moře síť. Truhla se zapletla do sítě a Diktys ji se sítěmi vytáhl na břeh. Otevřel bednu a k svému úžasu spatřil v ní ženu ohromující krásy a malého rozkošného chlapce. Diktys je odvedl k svému bratru, k serifskému králi Polydektovi.

Perseus vyrostl u dvora krále Polydektova v silného, urostlého jinocha. Jako hvězda vynikal mezi serifskými jinochy svou božskou krásou. Nikdo se mu nevyrovnal ani krásou, ani silou, ani hbitostí a statečností.

Obr. 51. Akrisios zavírá Danau s Perseem do truhly, kresba na váze

¹ Jeden z Kykladských ostrovů v Egejském moři.

PERSEUS ZABÍJÍ GORGONU MEDÚSU

Polydektés si usmyslil, že si překrásnou Danau vezme za ženu třeba i násilím. Danaé však krutého vládce Polydekta nenáviděla. Perseus bránil svou matku. Polydektés se rozhněval a od té doby přemýšlel jen o tom, jak by Persea zahubil. Nakonec se ukrutný Polydektés rozhodl poslati Persea pro hlavu Gorgony Medúsy. Zavolal si Persea a řekl mu:

„Jsi-li skutečně synem hromovládného Dia, jistě neodmítneš vykonat veliký čin. Tvé srdce se nezachvěje před žádným nebezpečím. Dokaž mi, že Zeus je tvým otcem, a přines mi hlavu Gorgony Medúsy. Ó, věřím, že Zeus pomůže svému synu!“

Hrdě pohlédl Perseus na Polydekta a klidně odpověděl: „Dobře, získám pro tebe hlavu Medúsy.“

I vydal se Perseus na dalekou cestu. Musil dosáhnout západního okraje světa, té končiny, kde vládli bohyně Noc a bůh smrti Thanatos. V této zemi žily i strašné Gorgony. Celé jejich tělo pokrývaly lesknoucí se šupiny, pevné jako ocel. Žádný meč nemohl rozbít tento šupinový krunýř, jen zahnutý meč Hermův. Gorgony měly ohromné měděné ruce s ostrými ocelovými drápy. Kol hlavy se jim místo vlasů se syčícím vinuli jedovatí hadi. Tváře Gorgon s tesáky ostrými jako dýka, se rty rudými jako krev a s očima planoucíma zuřivostí byly naplněny takovou zlobou, byly tak strašné, že se každý při pouhém pohledu na Gorgony proměnil v kámen. Na křídlech se zlatými třpyticemi se péry se Gorgony rychle vznášely vzduchem. Běda člověku, s nímž se setkaly! Gorgony jej svými měděnými rukama rozervali na kusy a pily jeho vřelou krev.

Perseus měl vykonat těžký, nadlidský čin. Olympští bohové nemohli připustit, aby Perseus, syn Diův, zahynul. Na pomoc se mu objevil Hermés, posel bohů, rychlý jako myšlenka, a milovaná dcera Diova, bojovnice Athéna. Athéna dala Perseovi měděný štít, který byl tak lesklý, že se v něm vše odráželo jako v zrcadle. Hermés pak dal Perseovi svůj ostrý meč, který prorazil nejtvrďší ocel jako měkký vosk. Posel bohů také ukázal mladému héroovi, jak Gorgony nalézt.

Dlouhá byla Perseova pouť; prošel mnoho zemí, uviděl mnoho národů. Konečně dostihl chmurné země, kde žily stařeny Graie.

Všechny tři měly jen jedno oko a jen jeden zub. Používaly jich po řadě. Dokud jedna z nich měla oko, dvě ostatní byly slepé a vidoucí Graie vedla slepé, bezmocné sestry. V okamžiku, kdy Graie vyňala oko a odevzdávala je následující sestře, byly slepé všechny tři. Tyto Graie chránily cestu ke Gorgonám, jen ony samy ji znaly. Perseus se k nim na radu Hermovu tiše ve tmě přikradl a jedné z nestvůr vyrval kouzelné oko právě v tom okamžiku, kdy je předávala své sestře. Graie vzkřikly hrůzou. Nyní byly všechny tři slepé. Co měly dělat, slepé a bezmocné? Začaly prosit Persea a zaklínaly jej všemi bohy, aby jim vrátil oko. Byly ochotny udělat pro hrdinu vše, jen když jim vrátí jejich poklad. Tu si od nich Perseus za navrácení oka vyžádal, aby mu ukázaly cestu ke Gorgonám. Dlouho váhaly, ale aby nabyly zraku, musily mu cestu ukázat. Tak se Perseus dověděl, jak se dostane na ostrov Gorgon, a rychle se vydal na další cestu.

Na své daleké cestě přišel Perseus k nymfám. Od nich dostal tři dary, přílbici vládce podzemního království Háda, která činila neviditelným každého, kdo si ji nasadil, sandály s křídly, s jejichž pomocí bylo možno rychle se vznést do vzduchu, a kouzelnou brašnu; tato brašna se buď rozšiřovala, nebo zužovala podle velikosti toho, co v ní bylo uloženo. Perseus si nasadil Hádovu helmici, obul okřídlené sandály, přehodil přes plece kouzelnou brašnu a rychle se nesl vzduchem k ostrovu Gorgon.

Perseus se vznesl vysoko na nebe. Pod ním se prostírala země se zelenými údolími, jimiž se jako stříbrné stužky vinuly řeky. Dole pod sebou viděl města, v nichž jasně zářily bílé mramorové chrámy bohů. V dáli se tyčily hory pokryté zelení lesů a jako démanty hořely v paprscích slunce jejich zasněžené vrcholky. Perseus se jako vichr nese dál a dál. Letí tak vysoko, jak nevzlétají na svých mohutných křídlech ani orli. Tu se v dáli jako tekoucí zlato zalesklo moře. Nyní Perseus letí nad mořem a šum mořských vln se sotva postižitelným šepotem donáší až k němu. Hle, již není vidět zemi. Na všech stranách, kam jen dosáhne Perseův pohled, rozprostřela se pod ním vodní pláň. Konečně se v modravé dáli moře jako černý proužek objevil ostrov. Je stále blíže. Je to ostrov Gorgon. Così se na tomto ostrově třpytí v paprscích slunce nesnesitelným leskem. Perseus se spustil níže. Jako orel krouží nad ostrovem a vidí, že na skále spí tři strašné Gorgony. Ve snu rozložily

Obr. 52. Medúsa (Mnichov)

své měděné ruce, jako oheň hoří na slunci jejich ocelový šupinatý kruhý a zlatá křídla. Hadi na jejich hlavách se zachvívají ve snu. Rychle se Perseus odvrátil od Gorgon. Bojí se spatřit jejich strašné tváře, vždyť stačí jeden pohled a proměnil by se v kámen. Uchopil štít Pallady Athény; jako v zrcadle se v něm obrazily Gorgony. Která z nich je asi Medúsa? Gorgony si jsou podobny jako dvě kapky vody. Ze tří Gorgon je jedině Medúsa smrtelná, jen ji je možno zabít. Perseus se zamyslí. Tu pomohl Perseovi bystrý Hermés. Ukázal Perseovi Medúsu a tiše mu zašeptal do ucha:

„Rychleji, Persee! Směle se spusť dolů! Tam, ta krajní k moři, to je Medúsa. Odřízni jí hlavu. Pamatuji, abys na ni nehleděl! Jediný pohled a zahyneš! Pospěš, dokud se Gorgony neprobudí!“

Jako orel padá s nebe na vyhlédnutou oběť, tak se vrhl Perseus k spící Medúse. Hledí do jasného štítu, aby mohl přesněji zamířit ránu. Hadi na hlavě Medúsy ucítily nepřítel. S hrozným syčením se zdvihli. Medúsa se ve snu pohnula, již pootevřela oči. V tom okamžiku se jako blesk kmitl ostrý meč. Jediným úderem usekl Perseus Medúsu hlavu. Její temná krev se lila potokem na skálu a s potoky krve z těla Medú-

sina vznesl se k nebi okřídlený kůň Pégasos a obr Chrýsáór. Rychle uchopil Perseus hlavu Medúsinu a skryl ji v kouzelné brašně. Zachvívajíc se ve smrtelných křečích, spadlo tělo Medúsy se skály do moře. Hlukem pádu probudily se sestry Medúsininy — Sthenó a Euryalé. Rozmáchly se mocnými křídly, vznesly se nad ostrov a očima planoucícma zuřivostí se pátravě rozhlížely kolem. Gorgony se s šumotem nesou vzduchem, ale vrah jejich sestry Medúsy zmizel beze stopy. Ani živé duše není vidět ani na ostrově, ani daleko na moři. A Perseus, neviditelný v přilbě Hádově, se rychle vznášel nad šumícím mořem. Hle, již se vznáší nad libyjskými písčinami. Krev z hlavy Medúsiny prosákla brašnou a padala v těžkých kapkách na písek. Z těchto kapek krve zrodil písek jedovaté hady. Vše vúkol se jimi hemžilo, vše živé se před nimi dávalo na útek, hadi proměnili Libyi v poušť.

PERSEUS A ATLÁS

Perseus se stále vzdaluje od ostrova Gorgon. Podoben oblaku hnánému bouřlivým větrem, letí po nebi. Konečně dostihl země, kde vládne syn Títána Íapeta, bratr Prométheův, veliký Atlás. Tisíce stád ovcí s jemnou vlnou, krav i rohatých býků se páslo na polích Atlantových. Líbezné sady se prostíraly v jeho království. Uprostřed zahrad stál strom se zlatými větvemi a listy; jablka, která rostla na tomto stromě, byla také zlatá. Atlás tento strom ošetřoval jako oko v hlavě, byl jeho největším pokladem. Bohyně Themis mu předpověděla, že nadejde den, kdy k němu přijde syn Diův a ukradne mu zlatá jablka. Atlás se toho bál. Sad, v němž zlatý strom rostl, obklopil vysokou zdí a u vchodu postavil jako stráž draka chrlicího plameny. Atlás nempouštěl do svého království cizince, bál se, aby mezi nimi nebyl syn Diův. Tu však k němu přiletěl na svých okřídlených sandálech Perseus a obrátil se na Atlanta s přívětivými slovy:

„Ó Atlante, přijmi mě jako hosta ve svém domě. Jsem Diův syn Perseus, který zabil Gorgonu Medúsu. Nech mě odpočinout u sebe po mém velikém hrdinském činu.“

Když Atlás uslyšel, že Perseus je synem Diovým, tu si ihned vzpomněl na předpověď bohyně Themidy, a proto drsně odpověděl Perseovi:

„Klid se odtud! Nepomůže ti tvoje lež o velikém činu ani o tom, že jsi synem hromovládce.“

Atlás chce již héra vyhnat za bránu. Perseus vída, že se nemůže měřit s mocným obrem, sám pospíchá, aby odešel z domu. Hněv zuří v srdci Perseově; Atlás jej rozhněval tím, že mu odepřel pohostinství a ještě jej nazval lhářem.

Ve hněvu Perseus hovoří k obru:

„Dobře, Atlante, ty mne vyháníš! Nu, pak ode mne přijmi aspoň dárek!“

S těmi slovy Perseus rychle vyňal hlavu Medúsy a odvrátiv se ukázal ji Atlantovi. Tu se obr ihned proměnil v horu. Jeho vousy i vlasy se

Obr. 53. Atlás (Neapol)

proměnily v husté listnaté lesy, ruce a plece ve vysoké skály, hlava ve vrcholek, který se ztrácel až v nebi. Od těch dob podpírá hora Atlás celou klenbu nebeskou se všemi jejími souhvězdími.

Když na nebi vzešla jitřenka, Perseus se nesl dále.

PERSEUS ZACHRAŇUJE ANDROMÉDU

Po dlouhé pouti Perseus dostihl království Kéfeova, prostírajícího se v Aithiopii¹ na břehu Ókeanu. Tam na skále u samého břehu moře spatřil přikovanu překrásnou Andromédu, dceru krále Kéfea. Měla vykoupit vinu své matky, Kassiopeie. Kassiopeia pohněvala mořské nymfy. Hrdá na svou krásu řekla, že ona, královna Kassiopeia, je krásnější než všechny nymfy. Rozhněvaly se nymfy a uprosily boha moře Poseidóna, aby potrestal Kéfea i Kassiopeiu. Poseidón na prosbu nymf poslal nestvůru podobnou velrybě. Vyplovala z mořské hlubiny a pustošila Kéfeovu zem. Pláčem a sténáním se naplnilo jeho království. Konečně se Kéfeus obrátil na věštinu Dia Ammóna² a tázal se, jak se má zbavit tohoto neštěstí. Věštinu dala takovouto odpověď:

„Dej svoji dceru Andromédu na pospas nestvůře a tehdy se ukončí trest Poseidónův.“

Když lid seznal odpověď věštinu, přinutil krále, aby Andromédu přikoval ke skále u moře. Bledá hrůzou stála Androméda v těžkých okovech při úpatí skály; v nevýslovném strachu hleděla na moře, očekávajíc, že se již již objeví nestvůra a roztrhá ji. Slzy jí kanuly z očí, hrůza ji zachvacovala při pouhém pomyslení na to, že musí zahynout v rozkvětu krásné mladosti, plna síly, aniž okusila radostí světa. A tu ji právě spatřil Perseus. Málem by ji byl považoval za krásnou sochu z bílého perského mramoru, kdyby jí byl mořský vítr nebyl rozvíval vlasy a kdyby z jejích krásných očí nebyly kanuly velké slzy. S nadšením hleděl na ni mladý hrdina a mocný cit lásky k Andromédě zahořel v jeho srdci. Perseus se k ní rychle spustil a vlídně se jí otázel:

¹ Aithiopie je země ležící podle představ Řeků v nejjihnější části země. Aithiopii Řekové a potom Římané nazývali celou oblast ležící v Africe na jih od Egypta.

² Byla v oase Libyjské pouště západně od Egypta.

Obr. 54. Perseus zachraňuje Andromédu před mořskou obludou, podle vázové kresby

„Ó, řekni mi, překrásná dívko, čím je tato země, řekni mi své jméno! Řekni, proč jsi přikována k této skále?“

Androméda vyprávěla, za čí vinu musí trpět. Překrásná dívka nechce, aby se hrdina domníval, že tu vykupuje vlastní vinu. Ještě nedokončila Androméda své vyprávění, když tu vzkypěla mořská hlubina a v bouřicích vlnách se objevila nestvůra. Vysoko zvedla svoji hlavu s rozevřenou ohromnou tlamou. Androméda hlasitě vykřikla hrůzou. Šílení hořem přiběhli na břeh Kéfeus a Kassiopeia. Hořce pláčící a objímají dceru. Není pro ni záchrany!

Tu promluvil Diův syn Perseus:

„Ještě budete mít dosti času prolévat slzy, avšak jen málo času zbývá pro záchranu vaší dcery. Jsem Diův syn Perseus, který zabil Gorgonu Medúsu ovinutou hady. Dejte mi za ženu vaší dceru a já ji zachráním.“

Kéfeus a Kassiopeia s radostí souhlasili. Byli ochotni udělat vše pro záchranu své dcery. Kéfeus sliboval, že mu dokonce přidá celé své království, jen když zachrání Andromédu. Nestvůra je již blízko. Rychle

se přibližuje ke skále, širokou hrudí rozhrnuje vlny, podobna korábu, který se mohutnými rozmachy vesel mladých veslařů nese po vlnách jako na křídlech. Obluda je již tak blízko, co by dolétla střela, když tu Perseus vzlétl vysoko do vzduchu. Na moře padl jeho stín a obluda se se zuřivostí vrhla na stín hrdiny. Perseus se odvážně vrhl s výše na obludu a vrazil jí zahnutý meč hluboko do týla. Pocítivši těžkou ránu, vzepjala se obluda vysoko na vlnách; bije do hladiny moře jako kanec, kterého se zuřivým štěkotem obklopila smečka psů, tu se ponořuje do vody, tu znovu vyplouvá. Divoce bije obluda do vody svým rybím ocasem a tisíce krupějí vzlétá až k samým vrcholům pobřežních skal. Moře se pokrylo pěnou. Obluda se s otevřenou tlamou vrhá na Persea, ale ten rychle jako racek vzlétá na svých okřídlených sandálech. Perseus zasazuje obludě jednu ránu za druhou. Krev a voda se řinou z tlamy nestvůry ubité k smrti. Křídla na Perseových sandálech navlhla a sotva udržují hrdinu ve vzduchu. Rychle se vznesl mohutný syn Danain ke skále, která vyčnívala z moře, objal ji levou rukou a třikrát ponořil svůj meč do široké hrudi obludy. Strašný boj byl skončen. Od břehu se nesou radostné výkřiky. Všichni oslavují mocného hrdinu. Jsou sňaty okovy s překrásné Andromédy a Perseus, oslavuje vítězství, vede svou nevěstu do paláce jejího otce Kéfea.

PERSEOVA SVATBA

Bohaté oběti přinesl Perseus svému otci Diovi, Palladě Athéně a Hermovi. V paláci Kéfeově začala veselá svatební hostina. Hymén i Eros zažehli své vonné pochodně. Celý palác Kéfeův je ověnčen zelení a květy. Hlasitě se rozléhají zvuky kithar a lyr, hřmí svatební sbory. Vrata paláce jsou otevřena dokořán. Hodovní sál hoří zlatem. Kéfeus a Kassiopeia hodují s novomanželý, hoduje i všechen lid. Veselí a radost vládnu vřkol. Při hostině Perseus vypravuje o svých hrdinských činech. Náhle se v hodovním sále rozlehl hrozný zvuk zbraní. Palácem se rozlehl válečný hlahol, podobný hukotu vzdouvajícího se moře, jehož vlny hnané bouřným větrem bijí o vysoký skalnatý břeh. To přišel první ženich Andromédy, Fíneus, s velkým vojskem.

Fíneus vstoupil do paláce, a potřásaje kopím, hlasitě vzkřikl: „Běda

ti, uchvatiteli nevěst! Nezachrání tě přede mnou ani tvé okřídlené sandály, ani dokonce sám Zeus hromovládny!“ Fíneus již chtěl vrhnout na Persea kopí, ale král Kéfeus jej zastavil slovy:

„Co děláš? Co tě nutí, abys jednal jako šílenec? Tak chceš odměnit čin Perseův? To bude tvým svatebním darem? Copak ti Perseus unesl tvoji nevěstu? Nikoliv, byla ti odňata tehdy, když ji vedli, aby ji přikovali ke skále, když šla do záhuby. Pročpak jsi se tehdy neobjevil a nešel jí na pomoc? Nyní chceš odejmout vítězi jeho odměnu? Proč ty sám jsi nešel za Andromédou, když byla přikována ke skále, proč jsi ji tehdy nebránil před obludou?“

Nic neodpověděl Kéfeovi Fíneus; hněvivě hleděl tu na Kéfea, tu na překrásného syna Diova a náhle, napjav všechny síly, mrštil na Persea kopí. Kopí proletělo mimo a zabodlo se do Perseova lože. Mladý hrdina je mocnou rukou vyrval, vyskočil se svého lože a hrozivě se rozmáchl. Byl by smrtelně zasáhl Fínea, ale ten se skryl za obětní stůl a kopí zasáhlo hlavu hrdiny Rhoita, který padl mrtev. Vzkypěl strašný boj. Rychle se snesla s Olympu bojovnice Athéna na pomoc svému bratru Perseovi. Zakryla jej svým štítem a vdechla mu nepřemožitelnou statečnost. Perseus se vrhl do boje. Jako blesk leskne se mu v ruce smrtonosný meč, kterým zabil Medúsu. Hrdiny, kteří přišli s Fíneem, posílá jednoho za druhým na smrt. Hora těl zalitých krví kupí se před Perseem. Oběma rukama uchvátil obrovskou bronzovou číši, v níž se mísilo víno k hostině, a mrštil ji na hlavu hrdiny Euryta. Jako hromem zasažen hrdina padl a jeho duše odletěla do království stínů. Jeden za druhým padají hrdinové, ale mnoho jich přivedl s sebou Fíneus. Perseus pak je cizincem v království Kéfeově, němnoho druhů stojí v boji při něm, takřka sám se musí rvát s množstvím nepřátel. Mnozí druhové Perseovi již padli v tomto nerovném boji. Zahynul, sražen kopím, i pěvec, který sladce zvučícím zpěvem těšil hodující, když hrál na zlatostrunnou kitharu. Pěvec padaje zavadil o kitharu a smutně jako předsmrtný sten zazvonily její struny; ale třesk mečů a steny umírajících přehlušily zvuk strun. Jako krupobití hnané větrem létají šípy. Perseus se přitiskl k sloupu, zakryl se lesknoucím štítem Athéniným a bije se s nepřáteli. Ti se všech stran obklopili hrdinu, boj kolem něho je stále zuřivější. Vida, že mu hrozí jistá záhuba, mohutný syn Danain hlasitě vzkřikl:

„U nepřítele, jehož jsem porazil, naleznu pomoc! Sami jste mě přinutili hledat u něho ochranu! Rychle se odvrátte všichni, kdož jste mými přáteli!“

Perseus rychle vyňal z kouzelné brašny hlavu Gorgony Medúsy a zdvihl ji vysoko nad hlavu. Útočníci se jeden za druhým proměňovali v kamenné sochy. Jeden z nich zkameněl právě ve chvíli, kdy se rozmáchl mečem, aby jím protal hrud' nepřítele, druzí v okamžiku, kdy potřásali ostrými kopími, třetí, když se zakrývali štíty. Jediný pohled na hlavu Medúsinu proměnil je v mramorové sochy. Celá hodovní síň se naplnila mramorovými sochami. Strach zachvátil Fínea, když spatřil, že všichni jeho druhové se obrátili v kámen. Padnuv na kolena, Fíneus vztáhl ruce s prosbou k Perseovi, :

„Zvítězil jsi, Persee! Ó, rychle skryj strašnou hlavu Medúsinu, prosím tě, skryj ji. Ó veliký synu Diův, vezmi si vše, vládni vším, jen mi ponech alespoň holý život!“

S posměchem odpověděl Perseus Fíneovi:

„Neboj se, ubohý zbabělče. Nesrazím tě svým mečem. Dám ti odměnu na věčné časy! Věčně budeš stát zde v paláci Kéfeově, aby se moje žena těšila pohledem na obraz svého prvního ženicha.“

Hrdina vztáhl k Fíneovi hlavu Medúsinu, a třebaže se Fíneus snažil nepohledět na strašnou hlavu Gorgony, jeho pohled na ni přesto padl a Fíneus se mžikem změnil v mramorovou sochu. Stojí Fíneus, proměněný v kámen, skláněje se jako otrok před Perseem. Na věky se v očích sochy Fíneovy uchoval výraz strachu a otrocké prosby.

PERSEŮV NÁVRAT NA SERIFOS

Nedlouho pobýval Perseus po této krvavé bitvě v království Kéfeově. Vzal s sebou krásnou Andromédu a vrátil se na Serifos ke králi Polydektovi. Svoji matku Danau zastal ve velikém hoři. Prchajíc před Polydektem, musila hledat ochranu v chrámu Diově. Nesměla ani na jediný okamžik opustit chrám. Rozhněvaný Perseus přišel do paláce Polydekta, kterého zastal s jeho druhy při nádherné hostině. Polydektés neočekával, že Perseus se vrátí, byl přesvědčen, že hrdina zahynul

v boji v Gorgonami. Podivil se král Serifu, když spatřil před sebou Persea, který mu klidně řekl:

„Tvůj příkaz je splněn, přinesl jsem ti hlavu Medúsy.“ Polydektés neuvěřil, že Perseus uskutečnil tak veliký čin. Začal se posmívat bohorovnému hrdinovi a nazval jej lhářem. Posmívali se Perseovi i druhové Polydektovi. Hněv vzkypěl v hrudi Perseově, nemohl odpustit urážku. Hrozivě zablýskl očima, vyňal hlavu Medúsinu a vzkřikl:

„Jestliže mi nevěříš, Polydekte, hle, tu je důkaz!“ Polydektés vzhlédl na hlavu Gorgony a v mžiku se proměnil v kámen. Neušli tomuto údělu ani královi druhové, kteří s ním hodovali.

PERSEUS V ARGU

Perseus odevzdal vládu nad Serifem Polydektovu bratrovi Diktyovi, který jej kdysi s matkou zachránil, a sám se s Danaou a s Andromédou odebral do Argu. Když se děd Perseův Akrisios dozvěděl o příchodu vnuka, tu připomenuv si předpověď věštírny, utekl daleko na sever do Lárissy. Perseus se pak ujal vlády v rodném Argu. Vrátil helmici Há-dovi, okřídlené sandály a kouzelnou brašnu nymfám, vrátil i Hermovi jeho ostrý meč. Medúsinu hlavu pak odevzdal Palladě Athéně a ona si ji připevnila na hrud' na lesknoucí se pancíř. Šťastně vládl Perseus v Argu.

Jeho děd Akrisios neušel tomu, co mu určil neúprosný osud. Jednou uspořádal Perseus okázalé hry. Mnoho hrdinů se při nich shromáždilo. Mezi diváky byl i zestárlý Akrisios. Při soutěžení v hodu těžkým diskem Perseus vyhodil silnou rukou bronzový disk. Vysoko k samým oblakům vzlétl těžký disk, a padaje k zemi, dopadl se strašnou silou na hlavu Akrisiovu a smrtelně jej poranil. Tak se splnila předpověď věštírny. Naplněn zármutkem, pochoval Perseus krále Akrisia, běduje, že se stal bezděčným vrahem dědovým. Perseus už nechtěl vládnout v Argu, v království Akrisia, jehož zabil; odešel do Tíryntu¹ a vládl tam mnoho let. Vládu nad Argem pak Perseus předal svému příbuznému Megapenthovi.

¹ Jedno z nejstarších měst řeckých, rozkládá se v Argolidě.

SÍSYFOS

(Zpracováno podle Homérova eposu *Ílias* a Ovidiových *Heroid*)

Sísyfos, syn boha vládce všech větrů Aiola, byl zakladatelem města Korinthu, které se v dávných dobách nazývalo Efyra. Nikdo v celém Řecku se nemohl se Sisyfem rovnat v úskočnosti, lstivosti a vynalézavosti. Sisyfós díky své chytrosti nashromáždil si v Korinthu nesmírné bohatství; daleko se rozšířila sláva o jeho pokladech.

Když k němu přišel bůh smrti, temný Thanatos, aby jej uvedl do chmurného království Hádova, tu Sisyfos, který již dříve vycítil příchod boha smrti, úskočně Thanata přelstil a spoutal jej okovy. Tu přestali na světě lidé umírat. Nikde se již nepořádaly nádherné pohřby; přestaly se přinášet i oběti bohům podzemního království. Na zemi se porušil pořádek zavedený Diem. Tehdy hromovládce Zeus poslal k Sisyfovi mocného boha Area. Ten osvobodil Thanata z okovů, Thanatos pak uchvátil duši Sisyfovu a odnesl ji do království stínů zemřelých.

Ale i tu si vchytralý Sisyfos dovedl pomoci. Řekl své ženě, aby nepohřbívala jeho tělo a nepřinášela oběti podzemním bohům. Poslechla muže žena Sisyfova. Hádés a Persefoné se dlouho dožadovali pohřebních obětí. Ty se však stále nekonaly. Konečně Sisyfos předstoupil k trůnu Hádovu a řekl vládci království zemřelých Hádovi:

„Ó vládče duší zemřelých, veliký Háde, rovnající se svou mocí Diovi, pusť mě na světlou zemi. Přikáží své ženě, aby ti přinesla bohaté oběti, a vrátím se ihned v království stínů.“

Tak obelstil Sisyfos vládce Háda a ten jej pustil na zem. Sisyfos' se ovšem do království Hádova nevrátil. Zůstal ve svém nádherném paláci a vesele hodoval, raduje se, že jediný ze všech smrtelníků dokázal vrátit se z temného království stínů.

Rozhněval se Hádés, znovu poslal Thanata pro duši Sisyfovu. Thanatos se objevil v paláci nejchytřejšího ze všech smrtelníků a zastal jej u přebohaté hostiny. Uchvátil duši Sisyfovu bůh smrti, nepřátelský bohům i lidem; navždy odletěla nyní duše Sisyfova do království stínů.

Těžký trest snáší nyní Sisyfos v záhrobním životě za všechnu lstivost, za všechny podvody, které provedl na zemi. Je odsouzen valit na vysokou, příkrou horu ohromný kámen. Sisyfos se namáhá, napíná všechny síly. Od námahy řine se z něho v krupějích pot. Stále blíže je vrcholek, ještě trochu úsilí a bude skončena Sisyfova práce; ale tu se kámen z jeho rukou vyrve a s hlukem se valí dolů, vzdouvaje oblaka prachu. Sisyfos začíná svou práci znovu.

Tak věčně valí Sisyfos kámen a nikdy nemůže dosáhnout cíle, vrcholku hory.

BELLEROFÓN

(Zpracováno podle Homérova eposu *Ílias* a podle básní Pindarových)

Sísyfos měl syna, hrdinu Glauka, který vládl v Korinthu po smrti svého otce. Glaukos měl syna Bellerofonta, jednoho z velkých hrdinů řeckých. Bellerofón byl krásný jako bůh a svou odvahou byl roven nesmrtelným bohům. Když byl Bellerofón ještě jinochem, postihlo jej neštěstí; neúmyslně zabil jednoho korinthského občana a musil utéci z rodného města. Utekl k tírynthskému králi Proitovi. S velkou poctou přijal král Tírynthu hrdinu a očistil jej od poskvrnění krve, kterou prolil. Bellerofón však neměl dlouho pobýt v Tírynthu. Jeho krásou byla uchválena Proitova žena, bohorovná Anteia. Ale Bellerofón odmítl její lásku. Královna Anteia vzplála k Bellerofontovi nenávisť a rozhodla se, že jej zahubí. Přišla k svému muži a řekla mu:

„Ó králi! Těžce tě urazil Bellerofón. Musíš jej zabít. Pronásleduje mne, tvoji ženu, svou láskou. Hle, jak se ti odvděčil za pohostinství!“

Rozhněval se Proitos; sám se však neodhodlal zvednouti ruku na svého hosta, protože se bál hněvu Dia, ochránce pohostinství. Dlouho uvažoval, jak Bellerofonta zahubit, až se konečně rozhodl poslat jej s dopisem k otci Anteinu, Íobatovi, králi Lykie¹. V tomto dopise, napsaném na dvojité složené a zapečetěné destičce, Proitos napsal Íobatovi, jak těžce jej Bellerofón urazil, a prosil jej, aby se mu za urážku pomstil. Bellerofón se vypravil s dopisem k Íobatovi, aniž měl podezření, jaké mu hrozí nebezpečí.

Po dlouhé cestě Bellerofón přibyl do Lykie. S radostí přijal Íobatés mladého hrdinu a devět dní jej častoval hostinami. Konečně se ho Íobatés otázal na důvod jeho příchodu. Bellerofón klidně podal lykij-

¹ Země na jihozápadě Malé Asie.

skému králi Proitův dopis. Íobatés vzal dvojitou zapečetěnou destičku a otevřel ji. Zachvátila ho hrůza, když přečetl, co na ní bylo napsáno. Měl zabít toho mladého hrdinu, kterého si za devět dní tak oblíbil. Také Íobatés, stejně jako Proitos, neodvážil se porušit posvátný zvyk pohostinství. Aby Bellerofonta zahubil, rozhodl se přikázat hrdinovi, aby vykonal velký čin, při kterém hrozila nevyhnutelná smrt. Íobatés nařídil Bellerofontovi zabít hroznou nestvůru Chimairu. Zrodili ji strašný Týfón a obryně Echidna. Chimaira měla zpředu podobu lva, uprostřed divoké horské kozy a zezadu draka. Ze tří tlam vrhala oheň. Nikdo se nemohl zachránit před hroznou Chimairou. Kdo se jí jen přiblížil, musel zemřít.

Bellerofonta nezarazilo nebezpečí, které mu při tomto hrdinském činu hrozilo; silný hrdina se do něho odvážně vrhl. Věděl, že nad Chimairou může zvítězit jen ten, kdo vládne okřídleným koněm Pégasem¹. Byl to kůň, který vyletěl z těla Gorgony Medúsy, zabité Perseem. Bellerofón také věděl, kde je možno naléztí tohoto čarovného koně. Pégasos se často spouštěl na pahorek Akrokorinth² a pil tam vodu z pramene Peirény. Tam se Bellerofón vypravil. Přišel k prameni právě tehdy, když Pégasos, spustivší se s oblaků, zaháněl žízeň chladnou, jako krystal průzračnou vodou pramene. Bellerofón chtěl Pégasa hned chytit. Mnoho dnů i nocí jej pronásledoval, ale všechno marno, nepomáhaly žádné úskoky. Pégasos se Bellerofontovi nedal chytit. Sotva se jen mladý hrdina k okřídlenému koni přiblížil, tu se kůň rozmáchl svými mohutnými křídly, vznesl se s rychlostí větru a jako orel kroužil v oblacích. Konečně na radu věštce Polyída Bellerofón ulehl k spánku u pramene Peirény u obětního oltáře Pallady Athény na tom místě, kde Pégasa uviděl po prvé. Bellerofón chtěl, aby se mu ve snu zjevili bohové. Ve snu se mu skutečně zjevila milovaná dcera hromovládného Dia Athéna a poučila jej, jak chytit Pégasa. Dala mu zlatou uzdu a přikázala, aby přinesl obět bohu moře Poseidónu. Bellerofón se probudil. S údivem spatřil, že zlatá uzda leží vedle něho. Ve vroucí modlitbě oslavoval velikou bohyni. Nyní věděl, že ovládne Pégasa.

¹ Pégasovým jménem je nazváno souhvězdí. Později se Pégasos stal i koněm básníků; na něm se básníci vznášejí na Parnásos k bohu Apollónovi a k Músám.

² Hora, na níž byla korinthsá pevnost (akropol).

Záhy k prameni Peirény přiletěl na svých sněhobílých křídlech čarovný kůň. Bellerofón naň směle vyskočil a přehodil mu přes hlavu zlatou uzdu. Dlouho, rychleji než vítr nesl Pégasos vzduchem hrdinu, konečně se pokořil a od té doby Bellerofontovi věrně sloužil.

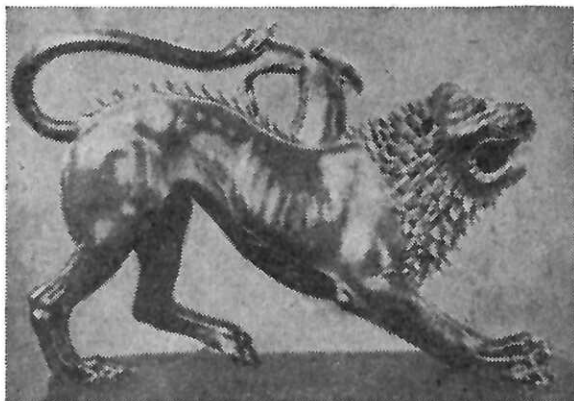
Rychle uháněl hrdina na Pégasovi k lykijským horám, tam, kde žila obludná Chimaira. Ta ucítila nepřitele a vyplazila se z temné jeskyně mohutná, strašná. Planoucí oheň šlehal z jejích tří tlam, kotouče dýmu zahalily vše vúkol. Vysoko vzlétl Pégasos s Bellerofontem a s výše Bellerofón vrhal na Chimairu jednu střelu za druhou. V zuřivosti tloukla sebou o skály a vyvracela je; zdivočelá zmítala se po horách. Vše kolem hynulo pod jejími plameny. Bellerofón ji na svém okřídleném koni všude pronásledoval. Chimaira se nikde nemohla skrýt před přesnými šípy hrdinovými — smrtonosné šípy ji všude dostihly. Bellerofón strašnou nestvůru zabil a s velkou slávou se vrátil ke králi Íobatovi.

Ale Íobatéš mu dal druhý příkaz. Poslal hrdinu proti bojovným Solymům¹. Mnoho hrdinů položilo život v boji se Solymy; Bellerofón je však přemohl. Ani toto hrdinství však Íobatovi nestačilo, vždyť se snažil hrdinu zahubit. Proto ho poslal proti nepřemožitelným Amazonkám. I z tohoto zápasu vyšel Bellerofón jako vítěz. Tu vyslal Íobatéš proti hrdinovi vracejícímu se se slávou nejsilnější muže Lykie, aby nepřemožitelného Bellerofonta neočekávaně napadli a zabili. Lyčané vlákali hrdinu do nástrahy, ale ani nyní nezahynul. Všichni nejsilnější muži Lykie padli pod rukou mocného hrdiny. Tu Íobatéš pochopil, jak velikého hrdinu přijal k sobě jako hosta. S velikou poctou přivítal slavného vítěze. Dal mu za ženu svou dceru a s ní mu přidal půl království. Lyčané pak oddělili Bellerofontovi jako dar ze svých polí nejúrodnější půdu.

Od těch dob Bellerofón zůstal v Lykii a žil tam, obklopen úctou a slávou. Ale nešťastně skončil Bellerofón svůj život. Veliký hrdina zpyšněl. Zatoužil vyrovnat se olympským bohům, tak jej zaslepila jeho velká sláva. Rozhodl se vzlétnouti na svém okřídleném koni Pégasu na jasný Olymp k nesmrtelným bohům. Za takovou nadutost Zeus Bellerofonta potrestal. Hromovládce seslal na okřídleného Pégasa zběsilou zuřivost. Pégasos svrhl Bellerofonta k zemi ve chvíli, kdy na něho se-

¹ Kmen žijící na severní hranici Lykie.

dal, aby se vznesl na Olymp. Pádem na zem mocný hrdina ztratil rozum. Dlouho bloudil, zbaven rozumu, po „údolí bloudění“, dokud nepřilétl na svých černých křídlech temný bůh smrti Thanatos a neuchvátil jeho duši. Tak odešel v smutné království stínů veliký hrdina Bellerofón.

Obr. 55. Chimaira (Florence)

TANTALOS

(Zpracováno podle Homérova eposu *Odyseia*)

V Lýdii u hory Sipylu bylo bohaté město, nazvané podle jména hory Sipylos. V tomto městě vládl oblíbenec bohů, Diův syn Tantalos. Bozi jej odměňovali hojností a bohatstvím. Nebylo na zemi nikoho, kdo by byl bohatší a šťastnější než sipylský král Tantalos. Nespočetná bohatství poskytovaly mu též nejbohatší zlaté doly na hoře Sipylu. Nikdo neměl tak úrodná pole, nikomu nepřinášely sady a vinice tak překrásné plody. Na lukách oblíbence bohů Tantara pásala se početná stáda ovcí s jemnou vlnou, stáda rohatých býků a krav a stáda koní rychlých jako vítr. Král Tantalos měl všeho nadbytek. Byl by mohl žít ve štěstí a pohodě do vysokého stáří, ale zahubila jej jeho nezměrná pýcha a zločiny.

Bohové se dívali na svého oblíbence Tantara jako na sobě rovného. Olympané často přicházeli do zlatem zářících komnat Tantalových a vesele s ním hodovali. Dokonce na jasný Olymp, kam nevstoupil ani jeden smrtelník, Tantalos nejednou přišel na pozvání bohů. Tam se účastnil rady bohů a hodoval s nimi za jedním stolem v paláci svého otce, hromovládného Dia. Tímto velikým štěstím Tantalos zpyšněl. Začal se považovat za rovna dokonce samému mrakotřasovi Diovi. Často, vraceje se s Olympu, Tantalos brával s sebou potravu bohů — ambrosii a nektar — a dával ji svým smrtelným druhům, když s nimi hodoval ve svém paláci. Dokonce i ta rozhodnutí o osudu světa, na nichž se bohové usnášeli při poradách na jasném Olympu, Tantalos sděloval lidem a nechránil tajemství, která mu svěřoval jeho otec Zeus. Jednou se při hostině na Olympu veliký syn Kronův obrátil k Tantalovi a řekl mu: „Synu můj, splním vše, oč mne požádáš, pros mne, o cokoliv chceš. Z lásky k tobě splním ti jakoukoli prosbu.“

Ale Tantalos zapomněl, že je jen smrtelníkem, a pyšně odpověděl svému otci, žezlem vládnoucímu Diovi:

„Nepotřebuji tvé milosti. Není mi ničeho třeba. Úděl, který mi přiřkl osud, je krásnější než úděl nesmrtelných bohů!“

Hromovládce synu ničeho neodpověděl. Zachmuřil hrozně brvy, ale zdržel svůj hněv. Ještě miloval svého syna, přes jeho povýšenost. Záhy Tantalos dvakrát krutě urazil nesmrtelné bohy. Teprve tehdy Zeus povýšence potrestal.

Na Krétě, ve vlasti hromovládce, byl zlatý pes. Kdysi chránil novorozeného Dia a krmíci jej zázračnou kozu Amaltheiu. Když pak Zeus vyrostl a odňal Kronovi moc nad světem, ponechal tohoto psa na Krétě, aby střežil jeho svatyni. Efeský král Pandareos, zlákan krásou a silou tohoto psa, tajně přijel na Krétu a odvezl jej na svém korábu z Kréty. Ale kam měl skrýti zázračné zvíře? Dlouho uvažoval o tom Pandareos během své cesty po moři, až se konečně rozhodl dát zlatého psa do ochrany Tantalovi. Sipylský král skryl zázračné zvíře před bohy. Zeus se rozhněval. Pozval svého syna, posla bohů Herma, a poslal jej k Tantalovi, aby od něho vyžádal vrácení zlatého psa. V okamžiku přihnal se s Olympu do Sipylu rychlý Hermés, stanul před Tantalem a řekl mu:

„Efeský král Pandareos ukradl na Krétě ze svatyně Diovy zlatého psa a dal jej pod ochranu tobě. Vše vědí olympští bohové, ničeho nemohou smrtelníci před nimi skrýti! Vrať psa Diovi! Střež se uvrhnout na sebe hněv hromovládce!“

Tantalos však odvětil poslu bohů:

„Marně mi hrozíš hněvem Diovým. Neviděl jsem zlatého psa. Bozi se mýlí, není u mne.“

Tantalos se zaklel hroznou přísahou, že mluví pravdu. Touto přísahou ještě více pohněval Dia. To byla první urážka, kterou Tantalos způsobil bohům. Ale ani nyní jej hromovládce ještě nepotrestal.

Trest bohů na sebe uvrhl Tantalos druhou urážkou bohů a strašným zločinem. Když se Olympští shromáždili v Tantalově paláci k hostině, tu si král usmyslil vyzkoušet jejich vševědoucnost. Sipylský král nevěřil v jejich vševědoucnost. Tantalos proto připravil bohům strašnou hostinu. Zabil svého syna Pelopa, jeho maso upravil v chutné jídlo a při hostině jej podal bohům. Bohové však ihned postihli zlý úmysl Tantalův a nikdo z nich se nedotkl strašného jídla. Jen bohyně Déméter, tesknící po

unešené dceři Persefoně, přemýšlela jen o ní; ve svém hoři si ničeho nepovšimla a snědla rameno mladého Pelopa. Bozi vzali strašné jídlo, složili všechno maso a kosti Pelopovy do kotle a postavili je na jasně planoucí oheň. Hermés pak svými kouzly opět chlapce oživil. Stanul před bohy ještě krásnější, než byl dříve, nechybělo mu nic, jen to rameno, které snědla Démétér. Na příkaz Dia veliký Héfaistos tehdy zhotovil Pelopovi rameno z lesknoucí se slonové kosti. Od té doby mají všichni potomci Pelopovi jasně bílou skvrnu na pravém rameni.

Zločinem Tantalovým však přetekla číše trpělivosti velkého vládce bohů a lidí Dia. Hromovládce svrhl Tantara do temného království svého bratra Háda; tam snáší strašný trest. Mučen žízní a hladem, stojí v průzračné vodě. Ta mu dostupuje až pod bradu. Stačí mu jen naklonit se, aby ukojil svoji mučivou žízeň. Ale sotva se Tantalos skloní, tu voda ustupuje a pod jeho nohama je jen černá zem. Nad hlavou Tantalovou sklánějí se větve plodných stromů; šťavnaté fíky, ruměná granátová jablka, hrušky a olivy visí nízko nad jeho hlavou; těžké zralé vinné hrozny se skoro dotýkají jeho vlasů. Tantalos, zmučený hladem, vztahuje ruku po překrásných plodech, ale tu se zvedá poryv bouřlivého větru a unáší plodonosné větve. Nejen hlad a žízeň týrají Tantara, i věčný strach svírá jeho srdce. Nad jeho hlavou vyčnívá skála, která se sotva drží, hrozí každou minutu spadnout a svou tíhou Tantara rozmačkat. Tak je mučen král Sipylu, Diův syn Tantalos, v království strašného Háda věčným strachem, hladem a žízní.

PELOPS¹

(Zpracováno podle Ovidiových *Metamorfos* a básní *Pindarových*)

Po Tantalově smrti ujal se v městě Sipylu vlády jeho syn Pelops, tak zázračně zachráněný bohy. Nedlouho vládl v rodném Sipylu. Trojský král Ílos napadl Pelopa. Tato válka byla pro Pelopa nešťastná, mocný trojský král jej porazil. Pelops musel opustit vlast. Naložil všechny poklady na rychlé koráby a pustil se se svými věrnými druhy na dalekou cestu po moři k břehům Řecka. Pelops dostihl poloostrova v nejjihnější části Řecka a usadil se na něm. Od těch dob se tento poloostrov začal nazývat podle jména Pelopova Peloponnésem.

Jednou spatřil Pelops ve své nové vlasti překrásnou Hippodameiu, dceru krále Písy — Oinomaos. Oinomaosova dcera uchvátila hrdinu svou krásou a ten se rozhodl získat ji za ženu.

Těžko bylo získat ruku Hippodameie. Oinomaosovi bylo věštírnu předpověděno, že zahyne rukou muže své dcery. Aby tento osud odvrátil, rozhodl se Oinomaos, že svou dceru neprovdá. Ale jak to udělat? Jak odříkat všem ženichům, kteří prosili o ruku Hippodameie? Mnoho hrdinů přicházelo k Oinomaosovi, aby se ucházeli o jeho dceru. Urazil by je, kdyby všechny odmítal bez jakéhokoliv důvodu. Konečně našel východisko. Prohlásil, že Hippodameiu dá za ženu jen tomu hrdinovi, který nad ním zvítězí v závodění na voze. Zvítězí-li však Oinomaos, pak to poražený musí zaplatit svým životem. Oinomaos se rozhodl jednati tak proto, že se mu v celém Řecku nikdo nevyrovnal

¹ V mytech o Pelopovi je mnoho rysů z nejhlubšího starověku. Setkáváme se v nich s přežitkem únosu nevěsty. Závod Pelopa s Oinomaosem není nic jiného než únos nevěsty. Na řeckých vázách byl Pelops často zobrazován, jak jede na voze s Hippodameií, dcerou Oinomaosovou, jako by ji odvážel. Vypráví se, že Oinomaos věšel hlavy zabitých ženichů na bránu svého paláce.

v umění řídit vůz a jeho koně byli rychlejší než bouřlivý severní vítr Boreás. Král Písy si mohl být jist, že ani jeden hrdina jej nepřemůže. Avšak strach, že ztratí život a zahynou rukou krutého Oinomaa, neodradil řecké hrdiny. Jeden po druhém přicházeli do jeho paláce hotovi soutěžit s ním, jen aby získali za ženu Hippodameiu, tak byla krásná. Všechny je postihl zlý úděl, všechny Oinomaos zabil a jejich hlavy přibil na vrata svého paláce, aby každý nově přicházející hrdina spatřil, jak mnoho slavných hrdinů padlo rukou Oinomaovou, a aby se předem dověděl, jaký osud jej čeká. Ani to nezastavilo hrdinu Pelopa. Rozhodl se získat Hippodameiu stůj co stůj a vypravil se k nelítostnému králi Oinomaovi.

Oinomaos přijal Pelopa hrubě a řekl mu: „Ty chceš získat za ženu mou dceru Hippodameiu? Cožpak jsi neviděl, kolik slavných hrdinů položilo pro ni hlavy v nebezpečném zápase? Pohleď, ani ty neujdeš jejich osudu!“

„Neděsí mě osud zahynulých hrdinů,“ odvětil králi Pelops, „věřím, že mně olympští bozi pomohou! S jejich pomocí získám Hippodameiu za ženu.“

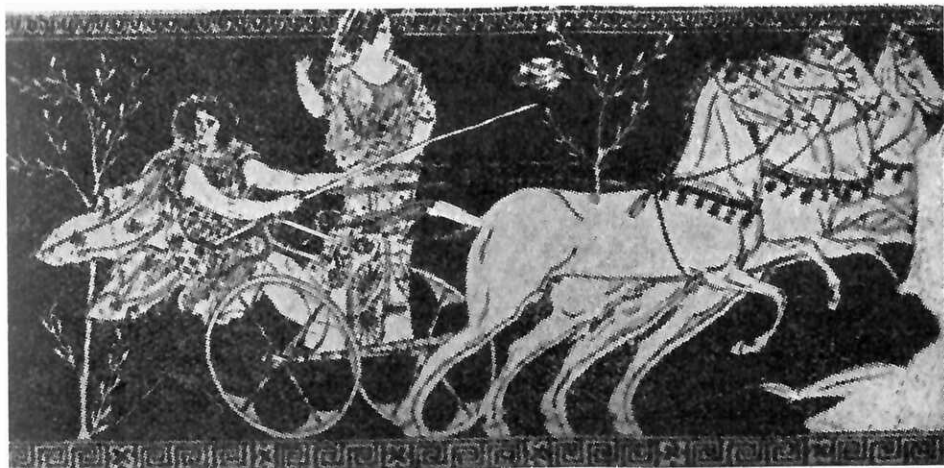
Krutý úsměv usídlil se na ústech Oinomaových, mnohokrát již slýchal podobné řeči.

„Poslyš tedy, Pelope,“ řekl, „zde jsou podmínky závodu: cesta vede od města Písy¹ přes celý Peloponnésos až do Isthmu² a končí u obětního oltáře vládce moří Poseidóna; toto obětiště je nedaleko Korinthu. Jestliže ty první dostihneš obětiště, zvítězíš, ale běda ti, jestliže tě dostihnu cestou! Tehdy tě probodne moje kopí, jako probodlo již mnohé hrdiny, a ty neslavně sejdeš v temné království Hádovo. Prokážu ti jen jednu milost, kterou jsem poskytoval i všem ostatním: Dáš se na cestu dříve než já, já pak přinesu nejdříve oběť velikému hromovládcovi a teprve pak vstoupím na svůj vůz. Pospěš tedy; abys ujel co možná největší kus cesty, dokud já budu obětovat.“

Pelops odešel od Oinomaa. Viděl, že se mu podaří přemoci krutého vládce jen lstí. Pelops si dovedl nalézt pomocníka. Tajně došel k Oinomaovu vozatajovi, Hermovu synu Myrtilovi, a prosil jej, slibuje mu

¹ Písa bylo město na západě Peloponnésu v údolí řeky Alfeia;

² Isthmos je Isthmijská šíje spojující Peloponnésos se středním Řeckem.

Obr. 56. Pelops s Hippodameií, kresba na váze

bohaté dary, aby zákolníček nezastrkoval do osy, aby tak kola spadla s vozu. Tím chtěl krále na cestě zdržet. Dlouho váhal Myrtilos, ale konečně jej Pelops získal bohatými dary a Myrtilos mu slíbil, že udělá, oč jej prosil.

Nastalo jitro. Vycházející růžovoprstá Zora pozlatila nebeskou klenbu. Tu již se ukázal na nebi na svém zlatém voze i paprsky vysílající Hélios. Již se začne závod. Pelops se pomodlil k velikému zemětrasu Poseidónu, prose jej o pomoc, a vskočil do vozu. Král Oinomaos odešel k obětišti Diovu a dal Pelopovi znamení, že může vyrazit. Pelops hnal koně tryskem. Kola jeho vozu hřmí po kamení. Jako ptáci nesou se koně. Rychle se Pelops ztrácí v oblacích prachu. Pohání jej láska k Hippodameii a strach o vlastní život. Hle, daleko za ním je slyšet rachocení vozu Oinomaova. Rachot je stále zřetelnější. Král Písy dostihuje syna Tantalova. Jako bouře nesou se královi koně, ve větru točí se prach zvržený koly. Pelops švihl koně bičem a ti se ženou ještě rychleji. Vzduch sviští v uších Pelopových ze zběsilého běhu koní, ale sotva může uniknout koním Oinomaovým, vždyť královi koně jsou rychlejší než severní vítr! Stále blíže a blíže je Oinomaos. Pelops již cítí v týlu horký dech koní Oinomaových, již vidí, sotva se ohlédnuv, jak se král s triumfálním smíchem rozmáchl kopím. Pomodlil se Pelops k Poseidónovi a vládce nekonečného moře jej uslyšel. Kola Oinomaova vozu spadla

s osy, vůz se převrhl a krutý král Písy se zřítíl k zemi. Oinomaos se při pádu smrtelně zranil, mrak smrti zastřel jeho oči.

Se slávou vrátil se Pelops do Písy, vzal si za ženu Hippodameiu a získal celé království Oinomaovo. Když pak přišel k Pelopovi Myrtilos, Oinomaův vozataj, a začal pro sebe vyžadovat za odměnu půl království, tu bylo Pelopovi líto rozloučit se s polovinou království. Vychytralý syn Tantalův lstí přilákal Myrtila na břeh moře a svrhl jej s vysoké skály do bouřlivých vln. Padaje se skály, proklel Myrtilos Pelopa a všechno jeho potomstvo. I když se syn Tantalův snažil obměkčit pohněvanou duši Myrtilovu, i když se snažil obměkčit i hněv jeho otce Herma, vše bylo marné. Splnilo se prokletí Myrtilovo. Od těch dob pronásledovaly nespočetné bědy potomky Pelopovy, kteří na sebe svými zločiny uvalili trest bohů.

EURÓPA

(Zpracováno podle Moschových Idyl)

Král bohatého foinického města Sídonu Agénór měl tři syny a dceru, překrásnou jako nesmrtelná bohyně. Tuto mladou krasavici nazývali Európa. Jednou měla Agénorova dcera sen. Viděla, jak Asie a ta pevnina, která je od Asie oddělena mořem, o ni zápasí v podobě dvou žen. Každá z nich chtěla Európu získat. Poražena byla Asie, vychovávající a živící Európu, a musela ji postoupit druhé ženě. Ve strachu se Európa probudila a nemohla pochopit význam tohoto snu. Mladá dcera Agénorova se začala pokorně modlit, aby bohové od ní odvrátili neštěstí, kterým jí sen hrozil. Potom se oděla v purpurový šat protkávaný zlatem a odešla se svými družkami k mořskému břehu, na zelenou květy pokrytou louku. Tam sídonské dívky dováděly a trhaly květy do svých zlatých košíků. Trhaly vonné sněhobílé narcisy, pestré krokusy, fialky a lilie. Sama dcera Agénorova, záříc mezi družkami svou krásou jako Afrodíté obklopená Charitkami, sbírala do svého zlatého košíčku jen jasně červené růže. Když natrhaly květy, začaly dívky se smíchem vesele tančit. Jejich mladé hlasy se nesly daleko po kvetoucím luhu a po azurovém moři, přehlušující jeho tichý, vlídný šum.

Nedlouho jen se překrásná Európa mohla těšit bezstarostnému životu. Spatřil ji syn Kronův, mocný mrakotřas Zeus, a rozhodl se, že ji unese. Aby svým zjevem mladou Európu nepolekal, vzal na sebe podobu překrásného býka. Celá srst býka — Dia — zářila jako zlato, jen na čele mu hořela jako měsíční záře stříbřitá skvrna, zlaté zahnuté rohy býka se podobaly měsíci, který se po prvé objevil v paprscích purpurového západu. Nádherný býk se objevil na palouku a lehkými kroky, sotva se dotýkáje trávy, přistoupil k dívkám. Sídonské dívky se ho ne-

polekaly, obklopily divukrásné zvíře a vlídně je hladily. Býk popošel k Európě, lízal ruce a lichotil se k ní. Dech býka voněl ambrosií a touto vůní bylo naplněno celé ovzduší. Európa hladila býka svou něžnou rukou po zlatisté srsti, objímala jeho hlavu a líbala jej. Býk ulehl k nohám překrásné dívky, jako by prosil, aby si na něho sedla.

Smějíc se sedla si Európa na široký hřbet býkův. I ostatní dívky si chtěly sednout vedle ní. Náhle býk vyskočil a rychle se hnál k moři. Uchvátil tu, kterou chtěl. Sídoňanky hlasitě vykřikly strachem. Európa k nim vztahovala ruce a volala je na pomoc; ale sídonské dívky jí nemohly pomoci. Jako vítr nesl se zlatorohý býk. Ponořil se do moře a rychle jako delfín plul po jeho azurových vodách. Mořské vlny se

Obr. 57. Zeus proměněný v býka odnáší Európu, podle vázové kresby

před ním rozestupovaly a jejich krůpěje padaly jako diamanty s jeho srsti, aniž by ji smáčely. Vypluly z mořské hlubiny překrásné Néreevny; obklopily býka a plují za ním. Sám bůh moře Poseidón, obklopen mořskými božstvy, pluje vpředu na svém voze, svým trojzubcem krotí vlny a urovnává cestu po moři svému velikému bratru Diovi. Třesouc se strachem, sedí Európa na hřbetě býka. Jednou rukou drží se jeho zlatých rohů, druhou pak přidržuje lem svého purpurového šatu, aby jej nesmáčely mořské vlny. Zbytečně se bojí; moře vlídně šumí a jeho slané krůpěje k ní ani nedolétají. Mořský větrík čechrá Európiny vlasy a povívá jejím lehkým závojem. Břeh je stále vzdálenější, hle, již se skryl v modravé

dáli! Kolem je jen moře a modré nebe. Záhy se ukázaly v mořské dálavě břehy Kréty. Býk-Zeus k nim rychle připlul se svým drahocenným břemenem a vystoupil na břeh. Európa se stala manželkou Diovou a žila od těch dob na Krétě. Měla s Diem tři syny; Mínóa, Rhadamanthya a Sarpédona. Po celém světě se šířila sláva těchto mocných a moudrých synů hromovládného Dia.

KADMOS

(Zpracováno podle Ovidiových *Metamorfos*)

Když Zeus v podobě býka uchvátil Európu, zarmoutil se její otec, sídonský král Agénór. Nic jej nemohlo utěšit. Pozval své tři syny Foiníka, Kilika a Kadma a poslal je hledat Európu. Pod trestem smrti zakázal svým synům vrátit se domů bez sestry. Agénorovi synové se vypravili na cestu. Foiník a Kilix záhy opustili Kadma. Založili dvě království, Foiník Foiníkii a Kilix Kilikii¹, a zůstali v nich.

Jediný Kadmos vypravil se dále hledat sestru. Dlouho putoval po světě a všude se dotazoval po Európe. Což však mohl nalézt sestru, když ji přede všemi ukryl sám Zeus? Když již ztratil naději, že sestru nalezne, rozhodl se Kadmos zůstat navždy v cizině, neboť se bál vrátit se domů. Došel do posvátných Delf a tam se dotázal ve věštírně stříbrolukého Apollóna, ve které zemi by se měl usadit a založit město. Věštírna Apollónova Kadmovi odpověděla:

„Na osamělé planině uvidíš krávu, která nikdy nepoznala jařmo. Sleduj ji a tam, kde ulehne na trávu, vybuduj hradby města a zemi nazvi Boiótii!“

Když dostal takovouto odpověď, opustil Kadmos posvátné Delfy. Sotva jen vyšel za bránu, tu spatřil sněhobílou krávu, která se pásla na planině, nikým nehlídána. Kadmos šel za ní se svými věrnými sídonskými služebníky a blahoslavlil velikého Apollóna. Již minuli údolí Kéfisu², když se kráva náhle zastavila, zdvihla hlavu k nebi, hlasitě

¹ Foinikie byla země na východním pobřeží Středoziemního moře. Největší její města jsou Tyros a Sídón. Kilikie byla země na jihu Malé Asie.

² Řeka v Boiótii, vlévá se do Kópajského jezera.

zabučela, pohlédla na sledující ji bojovníky a klidně ulehla na zelenou travu. Naplněn vděčností k Apollónovi, poklekl Kadmos na kolena, políbil zemi své nové vlasti a přivolával požehnání bohů na neznámé hory a doliny. Kadmos ihned postavil z kamenů obětní oltář, aby přinesl obět žezlem vládnoucímu Diovi. Protože však neměl vodu k oběti, poslal své věrné Sídoňany pro vodu.

Nedaleko byla věkovitá houština, které se ještě nikdy nedotkla sekera drvoštěpa. Uprostřed této houštiny byla hluboká jeskyně, celá zarostlá křovím, a kolem ní ležely nahromaděné velké kameny. Z této jeskyně vytékal pramen s křišťálově průzračnou vodou, zurčící mezi kameny. V jeskyni pak žil veliký had zasvěcený bohu války Areovi. Jeho oči žhly ohněm, z tlamy, posázené trojí řadou jedovatých zubů, vymršťoval se trojklaný jazyk, zlatý hřeben se strašně blýskal na hlavě hada. Když Kadmovi služebníci přistoupili k prameni a ponořili již nádoby do jeho studené vody, vylezl had z jeskyně s hrozným syčením, kmitaje mezi kameny svým hrozným tělem. Služebníci Kadmovi zbledli strachem, nádoby jim vypadly z rukou, ledová hrůza spoutala jejich údy. Had se vztyčil na ocasu; jeho hlava s rozervanou tlamou dosahovala věkovité stromy lesa. Dříve než někdo ze Sídoňanů mohl uvažovat o útěku nebo záchraně, strašný had se na ně vrhl. Kadmovi služebníci zahynuli.

Kadmos dlouho čekal na návrat služebníků. Slunce se již začalo sklánět k západu, stíny na zemi se prodlužovaly, ale služebníci se nevraceli. Podivuje se syn Agénorův, kam se poděli jeho Sídoňané a proč otálejí. Konečně se po jejich stopách vydal k houštině, chráně se jako krúnýřem lví kůží, opásán ostrým mečem a s kopím v rukou, ale ještě větší naději poskytovala hrdinovi jeho statečnost. Kadmos vstoupil do houštiny a spatřil tam rozervaná těla svých věrných služebníků, na nichž ležel obrovský had. V hoři a hněvu vykřikl Kadmos:

„Ó, věrní služebníci, budu vašim mstitelem! Buď vás pomstím, nebo sejdu spolu s vámi v temné království stínů!“

Kadmos uchopil kámen veliký jako skála a rozmáchnuv se, vrhl jej na hada. Úderem tohoto kamene vyvrátila by se i pevnostní věž, ale had zůstal nezraněn. Chránil jej jako ocel tvrdý šupinatý krúnýř, pokrývající celé jeho tělo. Tu Agénorův syn zatřásl svým kopím, a sebrav veškerou svoji sílu, vrazil je do týla netvora. Před Kadmovým kopím

nechránil hada jeho šupinatý krunýř. Kopí se vnořilo do těla hadova až po násadu. Had se vymrštil, uchvátil kopí do zubů a chtěl je vyrvat z rány. Marné bylo jeho úsilí; ostré kopí zůstalo hluboko v ráně, jen násadu odlomil Areův had. Hadova šije se napjala černým jedem i zuřivostí, pěna řinula se z jeho tlamy, zuřivé syčení rozlehlo se po celé zemi, vzduch se naplnil zápachem jeho dechu. Tu se had svíjí ve velkých obloucích po zemi, divoce se krotí, vysoko se vymrštuje vzhůru. Poráží stromy, vyvrací je i s kořeny a svým ocasem rozhazuje veliké kameny na všechny strany. Chce uchvátit svou jedovatou tlamou Kadma, ale hrdina, chráně se lví kůží jako štítem, odráží hada svým mečem. Had hryže ostrý meč, ale o jeho ocel jen si otupuje zuby.

Konečně mocným úderem probodl syn Agénorův šiji hada a přibodl jej k dubu, tak silný byl úder mohutného hrdiny.

Stoletý dub se ohnul pod tíhou těla nestvůry. S ustrnutím hledí Kadmos na zabitého hada a podivuje se jeho velikosti. Náhle se ozval neznámý hlas: „Co stojíš, synu Agénorův, a obdivuješ se hadovi, kterého jsi zabil? Brzy se budou lidé obdivovat i tobě, až budeš proměněn v hada.“

Kadmos hledí na všechny strany, neví, odkud zazněl tajemný hlas. Hrdina se zachvěl úděsem, uslyšev takovou předpověď; vlasy mu hrůzou vstávaly na hlavě. Téměř v bezvědomí stojí před zabitým hadem. Tehdy se Kadmovi zjevila nejmilejší dcera Diova Pallas Athéna. Přikázala mu, aby vyrval zuby hada a rozsel je jako semena po zoraném poli.

Kadmos učinil, co mu přikázala sivoooká bohyně bojovnice. Sotva zasel zuby hada, když tu — ó, zázrak! Ze země se vynořila nejprve ostří kopí; hle, nad osetým polem se zvedly hřebeny helmic, potom hlavy bojovníků, pak ramena, pak prsa zakutá do hrudních pancířů, ruce se štíty, konečně vyrostl ze zubů draka celý oddíl ozbrojených bojovníků. Při pohledu na nového neznámého nepřítele chopil se Kadmos meče, ale jeden z bojovníků, zrozených zemí, zvolal: „Odlož meč! Chraň se vmísiti se do domácí války!“

Strašná krvavá bitva začala mezi bojovníky. Sráželi se vzájemně meči a kopími a padali jeden po druhém na zemi, z níž se před chvílí zrodili. Zůstalo jich už jen pět. Tu jeden z nich na příkaz Pallady

Obr. 58 Kadmos bojuje s hadem boha Poseidóna, kresba na váze

Athény odhodil svou zbraň na znamení míru. Bojovníci uzavřeli pevnou bratrskou družbu. Tito bojovníci, zrození zemí z dračích zubů, stali se Kadmovými pomocníky při budování Kadmeie, pevnosti sedmibranných Théb.

Kadmos založil veliké město Théby, dal občanům zákony a vybudoval celý stát. Olympští bohové dali Kadmovi za ženu překrásnou dceru Area a Afrodity Harmonii. Velkolepá byla svatební hostina velikého zakladatele Théb. Všichni Olympané sešli se na tuto svatbu a bohatě obdarovali novomanžele.

Od těch dob byl Kadmos jedním z nejmocnějších vládců Řecka. Nesmírné bylo jeho bohatství. Nesčetné a neporazitelné bylo jeho vojsko, v jehož čele stáli bojovníci zrození zemí z hadích zubů. Zdálo by se, že věčná radost a štěstí zavládnou v domě syna Agénorova. Olympané mu však nedarovali jen štěstí. Kadmos musil vytrpět také mnoho žalu. Jeho dcery Semelé a Ínó zahynuly před otcovými očima. Pravda, byly sice po smrti přijaty mezi olympské bohy, ale přesto ztratil Kadmos své něžně milované dcery. Aktaión, Kadmův vnuk, syn jeho dcery Autooé, padl jako oběť Artemidina hněvu. Kadmos musel oplakávat i své vnuky.

Na stará léta, sklíčen těžkým hořem, Kadmos opustil sedmibranné Théby. Se svou ženou Harmonií dlouho bloudil cizinou, až přišel

konečně v dalekou Illyrii¹. S bolestí v srdci Kadmos vzpomínal na všechna neštěstí postihnuvší jeho dům, vzpomněl na svůj zápas s hadem i na ona slova, která pronesl neznámý hlas.

„Nebyl snad onen had,“ řekl Kadmos, „kterého jsem svým mečem zabil, zasvěcen bohům? Jestliže mě bozi trestají tak krutě za jeho záhubu, raději měli mne samého proměnit v hada.“

Sotva Kadmos vyřkl tato slova, tu se jeho tělo protáhlo a pokrylo šupinami, jeho nohy srostly a změnily se v dlouhý vinoucí se hadí ocas. V hrůze vztahuje se slzami v očích k Harmonii ruce, které mu dosud zůstaly, a mluví k ní:

„Ó, pojď ke mně, Harmonie! Obejmi mne; obejmi mé ruce, pokud jsem se celý neproměnil v hada!“

Volá ještě Harmonii, mnoho jí chce ještě říci, ale jeho jazyk se rozštěpuje a již se mu v ústech kroučí rozeklaný hadí jazyk a z úst jeho vyletuje jen syčení. Běží k němu Harmoniá:

„Ó Kadme!“ vzkřikla, „osvoboď se rychle z této podoby. Ó bozi, proč jste také mne neproměnili v hada?“

Obtočil se Kadmos proměněný ve velikého hada kolem své věrné ženy, olizuje její líce svým rozeklaným jazykem. S lítostí hladí Harmoniá hřbet hada pokrytý šupinami. I Harmonii bohové proměnili v hada, a hle, již tu jsou dva hadi — Harmoniá a Kadmos.

V podobě hadů ukončil svůj život Kadmos a jeho žena.

¹ Země rozkládající se na východním pobřeží Jaderského moře.

ZÉTHOS A AMFÍÓN

Obr. 59. Farneský býk (Zéthos a Amfíón přivazují Dirku k rohům býka), Neapol

Ve městě Thébách žila dcera říčního boha Ásópa¹ Antiopé. Zamiloval si ji Zeus hromovládny. Antiopé se narodili dva synové blíženci. Nazvala je Zéthos a Amfíón. Obávajíc se hněvu svého otce za to, že tajně vstoupila v manželství s Diem, položila své maličké syny do koše a odnesla je do hor. Antiopé byla přesvědčena, že Zeus nedá zahynout svým synům. Ten se skutečně o své syny postaral. K místu, kde leželi Zéthos a Amfíón, poslal pastýře. Pastýř našel malinké syny Diovy a Antiopiny, vzal je k sobě a vychoval je. Tak rostli bratři v pastýřově

¹ Jméno řeky v Boiótii.

domě. Již v dětství se Zéthos a Amfión svou povahou lišili jeden od druhého: Zéthos byl silný chlapec, záhy začal pomáhat pastýři pást stáda, Amfión pak měl mírnou, přívětivou povahu, nic jej tak nevábilo jako hudba. Když oba bratři vyrostli, Zéthos se stal statným bojovníkem a odvážným lovcem. Nikdo jej nepředčil silou a smělostí; těšilo ho jen bojovné řinčení zbraní a lov na divokou zvěř. Amfionu pak, oblíbenci boha Apollóna, přinášelo radost jen jedno — hra na zlatostrunnou kitharu, kterou mu daroval sám stříbroluký syn Létóin Apollón. Amfión tak divukrásně hrál na kitharu, že svou hrou dokonce i stromy a skály uvedl do pohybu.

Jinoši žili stále u pastýře, nevědouce, kdo je jejich otec a matka. Jejich matka Antiopé se zatím trápila v moci krutého thébského krále Lyka a jeho ženy Dirky. Připoutaná těžkými řetězy byla Antiopé uzavřena v temnici, do níž nepronikl paprsek slunce, Zeus však ji osvobodil. Spadly s ní okovy a otevřely se dveře temnice; Antiopé uprchla do hor a ukryla se v chýši pastýře, který vychovával její syny.

Sotva ji pastýř přijal pod svou ochranu, už se u něho objevila krutá Dirké; s ostatními Thébankami oslavovala v horách veselý svátek Dionýsův. Bloudíc po horách s břečtanovým věncem a s thysem v ruce, přišla náhodou k pastýřově chýši. Dirké spatřila Antiopu a veškerá nenávist k ní vzplanula nezadržitelně v srdci kruté vládkyně. Rozhodla se, že nešťastnou Antiopu zahubí. Zavolala Zéthu a Amfiona, pomluvila Antiopu a přesvědčila jinochy, aby přivázali nevinnou dceru Ásópu k rohům divokého býka, aby ji roztrhal. Zéthos i Amfión byli již ochotni uposlechnout Dirku; chytili býka a uchvátili Antiopu, ale tu na štěstí pro Antiopu přišel pastýř. Spatřiv, že vlastní synové chtějí Antiopu přivázat k rohům rozzuřeného býka, vzkřikl:

„Nešťastní, jaký strašný zločin chcete provést! Nevíte, co děláte, vždyť chcete vydat na pospas smrti vlastní matku! Tato žena je vaše matka!“

Hrůza zachvátila Zéthu i Amfiona, když pochopili, jak strašného zločinu se mohli dopustit vinou kruté Dirky. V hněvu uchvátili Dirku, která pomluvila jejich matku, a přivázali ji k rohům divokého býka se slovy:

„Sama jen zhyň tou smrtí, již jsi předurčila naší matce! Necht tato smrt je ti zaslouženým trestem za krutost i za pomluvu!“

Krutou smrtí zahynula Dirké. Zéthos i Amfíón se za matku pomstili i Lykovi; zabili jej a sami se ujali vlády v Thébách.

Když se bratři stali vládci Théb, rozhodli se své město opevnit; jen vysoká Kadmeia, thébská pevnost vybudovaná Kadmem, byla chráněna hradbami, celé ostatní město bylo bez ochrany. Sami bratři zbudovali kolem Théb hradby. Jak rozdílná byla jejich práce! Zéthos, silný jako Títán, nosil obrovské kusy kamene, napínaje všechny své síly, a kupil je jeden na druhý. Amfíón však nenosil kamenné balvany; poslušny zvuků jeho zlatostrunné kithary, kameny se samy zvedaly a skládaly se ve vysokou, nedobytnou hradbu. Daleko se roznesla zpráva o velikých hrdinech Zéthovi a Amfionu, byli slavní dokonce i daleko za hranicemi Řecka. Sám Tantalos, miláček bohů, dal Amfionovi za ženu svoji dceru Niobu. Zéthos pak si vzal za manželku Aédonu, dceru efeského krále Pandarea. Niobé a Aédóné však přinesly neštěstí do domů synů Antiopiných.

NIOBĚ

(Zpracováno podle Ovidiových *Metamorfos*)

Obr. 60. Niobé s nejmladší dcerou (Florencie)

Niobé, žena thébského krále Amfiona, měla sedm synů a sedm dcer. Byla hrdá na své děti dcera Tantalova. Pře krásné, jak mladí bohové, byly její děti. Bohové dali Niobě štěstí, bohatství i krásné děti, ale dcera Tantalova jim vděčna nebyla.

Jednou dcera slepého věštce Teiresia, věstkyně Mantó, procházela ulicemi sedmibranných Théb a vyzývala všechny Thébanky, aby přinesly oběť Létó a jejím dětem — blížencům, zlatovlasému dalekostřelnému Apollónu i panenské Artemidě. Thébanky, poslušny výzvy

Mantó, si ozdobily hlavy vavřínovými věnci a šly k oltářům bohů. Jen Niobé, hrdá na svou moc a štěstí, které jí poslali bohové, nechtěla přinést oběť Létó.

Slova Niobina, plná pýchy, polekala Thébanky. Ale přesto vykonaly oběť. Pokorně prosily thébské ženy Létó, aby se nehněvala.

Uslyšela bohyně Létó zpupné řeči Niobiny. Zavolala své děti, Apolóna a Artemidu, a žalovala jim na Niobu:

„Těžce mě, vaši matku, urazila hrdá dcera Tantalova. Nevěří, že jsem bohyní! Niobé mě neuznává, ačkoli jen veliké manželce Diově Héře ponechávám první místo v moci i slávě. Neměly byste se, děti, pomstít za tuto urážku? Vždyť necháte-li Niobu bez pomsty, tu mne lidé přestanou uctívat jako bohyni a zničí moje oltáře. Vždyť i vás urazila dcera Tantalova! Ona srovnává vás, nesmrtelné bohy, se svými smrtelnými dětmi. Je stejně pyšná jako její otec Tantalos!“

Obr. 61.
Niobin syn
(Florence)

Stříbroluký Apollón přerušil svou matku. „Ó, rychleji skonči! Již nic neříkej! Vždyť svými žalobami oddaluješ potrestání!“

„Stane se! Nemluv dále!“ vzkřikla i pohněvaná Artemis. Bratr a sestra, zahaleni mrakem, rychle se vznesli s vrcholu Kynthu¹ k Thébám. Zlaté šípy zlověstně zvonily v jejich toulcích. Přihnali se k sedmi-branným Thébám. Apollón se učinil neviditelným a snesl se na rovné pole u městských hradeb, kde se thébští jinoši zabývali vojenskými hrami. Když dalekostřelný Apollón, zahalen oblakem, stanul u thébských hradeb, dva synové Niobini, Isménos a Sipylos, jeli právě na bujných koních, oděni v purpurové pláště. Náhle Isménos vzkřikl, zlatý šíp Apollónův pronikl v jeho hrud. Upustil zlaté otěže a padl mrtev na zem. Sipylos zaslechl hrozný zvuk tětivy Apollónova luku; chce se zachránit na rychlém koni před hrozným nebezpečím. Sipylos ujíždí plným tryskem po poli, spěchá jako námořník, který napjal všechny plachty na korábu. Smrtonosný šíp zastihl syna Niobina, vnikl mu do zad u samé šíje. Niobini synové Faidimos a Tantalos právě zápasili, těsně objímající rukama druh druhá. Vzduchem se zaleskl šíp a pronikl oběma. Upadli se zaúpením. Smrt zhasila v jejich očích světlo života v jednom okamžiku. Společně vydechli naposled. Spěchá k nim jejich bratr Alfénór, již je chce podepřít, objímá jejich chladnoucí těla, ale i jemu vnikl hluboko do srdce šíp Apollónův a Alfénór padl bez dechu na těla svých bratří. Damasichthona zasáhl Apollón do stehna u samého kolena; Niobin syn chce vyrvat z rány zlatý šíp, ale tu mu se svistem druhý šíp protal hrdlo. Poslední ze synů Niobiných, mladý Ílioneus, vztáhl k nebi ruku a prosí bohy: „Ó olympští bohové, slitujte se, slitujte se!“

Jeho prosba se dotkla hrozného Apollóna. Ale je pozdě. Již sklouzl s tětivy zlatý šíp, nelze jej vrátit. Pronikl srdcem i poslednímu synu Niobinu. Zvěst o velikém neštěstí se rychle donesla k Niobě. Se slzami zvěstují služebníci Amfíonovi zprávu o záhubě jeho synů.

Amfíón nesnesl jejich ztrátu a sám si proklál hrud ostrým mečem. Niobé, skloněna nad těly synů i muže, nařká. Líbá jejich chladná ústa. Srdce Niobino je rozrýváno mukami. V zoufalství vztahuje nešťastná ruce k nebi. Ale neprosí o milost. Hoře neobměkčilo její srdce. Hněvivě

¹ Hora na ostrově Délu.

Obr. 62. Niobina dcera (Řím, Vatikán)

zvolala: „Raduj se, krutá Létó! Vesel se, pokud se nenasytí tvoje srdce mým hořem! Ty jsi zvítězila, soupeřko! Ó, nikoliv, co to mluvím, nezvítězila jsi! Já, nešťastná, mám přesto ještě více dětí než ty, šťastná! I když kolem mne je mnoho bezduchých těl mých dětí, přece jen jsem zvítězila nad tebou, přesto mi zůstalo ještě více dětí, než máš ty!“

Sotva Niobé zmlkla, tu zazněl hrozný zvuk tětivy. Hrůza jala všechny. Jenom Niobé zůstala klidna, neštěstí jí dodalo smělosti. Ne nadarmo ozval se zvuk tětivy luku Artemidina. Jedna z dcer Niobiných stojících v hlubokém žalu u těl bratří klesá, sražena šípem. Hle, opět zvoní tětiva a klesá druhá dcera Niobina. Šest zlatých šípů jeden za druhým se vymrštilo s tětivy luku Artemidina a šest překrásných mladých dcer Niobiných leží bez ducha. Zůstala jen nejmladší dcera. Vrhla se k matčě a skryla se u jejích kolen v záhybech jejího šatu.

Hoře zlomilo hrdé srdce Niobino. „Ponech mi aspoň nejmladší dceru, veliká Létó!“ prosí, naplněna žalem, „aspoň jednu mi ponech!“

Ale neslitovala se bohyně, i nejmladší dceru proniká šíp Artemidin. Niobé stojí, obklopena těly dcer, synů i muže. Jako by zkameněla hořem. Jejím vlasem nepohne větřík. Ani v jejím líci není krve, její oči nezáří životem, v hrudi jí nebije srdce, jen slzy žalu proudí z jejích očí. Její údy jsou potaženy chladným kamenem. Zvedl se bouřlivý vítr a přenesl Niobu do její vlasti, do Lýdie. Tam vysoko na hoře Sipylu stojí Niobé změněná v kámen a věčně prolévá slzy žalu.

HÉRAKLÉS¹

(Mythy o Hérakleovi jsou vyprávěny podle Sofokleovy tragedie *Tráchtňanky* a Euripidovy tragedie *Héraklés, zčásti i podle údajů uvedených v Pausaniově Popisu Hellady.*)

Obr. 63.
Héraklés
Farneský,
podle Lýsippa
(Neapol)

ZROZENÍ A VYCHOVÁNÍ HÉRAKLEA

V Mykénách² vládl král Élektryón. Jednou mu Tэлеboové³, vedeni syny krále Ptereláa, ukradli stáda. Tэлеboové zabili syny Élektryónovy, kteří jim chtěli ukradená stáda odehnati. Král Élektryón tehdy

¹ Héraklés byl největší řecký hrdina. Původně byl považován za boha slunce, který ničil svými šípy neznajícími omylu vše temné a zlé, byl bohem, který léčil i seslal

prohlásil, že dá ruku své krásné dcery Alkmény tomu, kdo mu vrátí stáda a pomstí smrt jeho synů. Hrdinovi Amfitryónovi podařilo se bez boje vrátit stáda ělektryónovi, protože král Těleboů Ptereláos dal ukradená stáda střežit králi ělidy⁴ Polyxenovi, a ten je dal Amfitryónovi. Amfitryón vrátil ělektryónovi jeho stáda a získal ruku Alkmény. Amfitryón se zdržel v Mykénách jen krátce. Při svatební hostině v hádce o stáda Amfitryón zabil ělektryóna a musil utéci se syou ženou Alkménou z Mykén. Alkméné následovala svého mladého muže do ciziny jen pod podmínkou, že se pomstí synům Ptereláovým za to, že zabili její bratry. Když došel do Théb ke králi Kreontovi, u něhož našel přístřeší, vypravil se proto ihned s vojskem proti Těleboům. Za jeho nepřítomnosti Zeus, uchvácen krásou Alkmény, zjevil se u ní, přijav podobu Amfitryónovu. Záhy se vrátil i Amfitryón. A tu se Alkméné měli narodit dva synové blíženci; otcem jednoho byl Zeus, otcem druhého byl Amfitryón.

Toho dne, kdy se měl narodit veliký syn Diův a Alkménin, sešli se bohové na vysokém Olympu. Žezlem vládnoucí Zeus se radoval, že se mu záhy narodí syn, a řekl bohům: „Poslyšte, bohové a bohyně, co vám řeknu: Mé srdce mi velí, abych vám řekl, že se dnes zrodí veliký hrdina; bude vládnout nad všemi svými příbuznými, kteří jsou potomky mého velikého syna Persea.“

Ale Diova manželka, královská Héra, hněvajíc se, že si Zeus zamiloval smrtelnici Alkménu, rozhodla se lstí zbavit vlády syna Alkmény nad všemi Perseovci. Nenáviděla syna Diova ještě dříve, než se narodil. Proto Héra skryla v hloubi srdce svoji lest a řekla Diovi:

„Ty nemluvíš pravdu, veliký hromovládče! Nikdy nesplníš svého

nemoci. Měl mnoho společného s bohem Apollónem. Ale s Hérakleem — bohem a hrdinou — se setkáváme nejen u Řeků, podobných hrdinů-bohů známe mnoho. Z nich zvláště zajímavý je babylonský Gilgameše a foinický Melkart. Mythy o těchto hrdinech ovlivnily také báje o Hérakleovi. Také tito hrdinové chodili na kraj světa, vykonali veliké činy a trpěli podobně jako Héraklés. Básníci všech dob neustále využívali mytů o Hérakleovi; jejich pozornost přitahovaly činy a strasti, které připomínaly osud Hérakleův. Za hvězdné noci můžeme spatřit Héraklea (pod jeho římským pojmenováním Herkula) na nebi, neboť jeho jménem se nazývá jedno ze souhvězdí; spolu se souhvězdím Herkula vidíme souhvězdí Hydry, přišerné mnohohlavé hydry, kterou Héraklés zabil.

¹ Jedno z nejstarších měst Řecka, nacházející se v Argolidě na Peloponnésu.

² Kmen žijící na západě středního Řecka, v Akarnánii.

³ Oblast na severozápadě Peloponnésu.

slova! Dej mi velikou nezrušitelnou přísahu bohů, že ten, který dnes se zrodí první v rodě Perseovců, bude vládnout nad svými příbuznými.“

Rozum Diův ovládla bohyně podvodu Áté a on, hromovládny, nepodezřívaje Héru ze lstivosti, dal nezrušitelnou přísahu. Pak Héra opustila světlý Olympos a na svém zlatém voze nesla se do Argu. Tam urychlila zrození syna u bohorovné ženy Perseovce Sthenela; toho dne v Perseově rodě přišlo na svět slabé, nemocné dítě, Sthenelův syn Eurystheus. Rychle se vrátila Héra na jasný Olymp a řekla velkému mrakotřasu Diovi:

„Ó, blesky metající Die, otče, vyslechni mě! Nyní se narodil ve slavném Argu Perseovci Sthenelovi syn Eurystheus! Narodil se dnes první a má tedy vládnout nad Perseovými potomky.“

Zarmoutil se veliký Zeus, teprve nyní pochopil všechnu lstivost Héřinu. Rozhněval se na bohyni klamu Áté, která ovládla jeho rozum; v hněvu ji Zeus chytil za vlasy a svrhl ji s jasného Olympu. Vládce bohů a lidí jí zakázal objevit se na Olympu. Od těch dob bohyně klamu Áté žije mezi lidmi.

Zeus ulehčil osud svého syna. Uzavřel s Hérou nezrušitelnou smlouvu, že jeho syn nezůstane pod vládou Eurystheovou po celý svůj život. Jen dvanáct velkých činů vykoná na příkaz Eurystheův a potom nejenže se osvobodí od jeho vlády, ale dokonce získá nesmrtelnost. Hromovládce věděl, že jeho syn bude muset vytrpět mnoho velikých nebezpečí, a proto nařídil své milé dceři Palladě Athéně, aby pomáhala synu Alkméninu. Potom se Zeus často trápil, když viděl, jak jeho syn ve službě vykonává obtížnou práci u slabého a zbabělého Eurysthea, ale nemohl porušit přísahu, kterou dal Héře.

Téhož dne, kdy se narodil syn Sthenelův, narodili se Alkméně blíženci: starší — syn Diuv, nazvaný při narození Alkeovcem, a mladší — syn Amfitryónův, nazvaný Ífikleem. Alkeovec byl pak největším hrdinou Řecka. Později byl nazván věštkyní Pýthií Hérakleem. Pod tímto jménem se proslavil, získal nesmrtelnost a byl přijat mezi jasné bohy olympské.

Héra začala Héraklea pronásledovat od prvního dne jeho života. Když zvěděla, že Héraklés se narodil a leží zavinitý v plenkách se svým bratrem Ífikleem, tu poslala dva hady, kteří měli novorozeného hrdinu zahubit. Byla již noc, když hadi, svítíce očima, vlezli do komnaty Alk-

méniny. Tiše se připlazili ke kolébce, kde byli blíženci, a již se chtěli ovinout kolem těla malého Héraklea a zardousit jej, když tu se syn Diův probudil. Natáhl své malé ručky k hadům, uchopil je za krk a stiskl je s takovou silou, že je ihned zardousil. V hrůze vyskočila Alkméné se svého lože. Když ženy, které byly v komnatě, spatřily hady, hlasitě vykřikly. Všechny se vrhly k Alkeovcově kolébce. Na křik žen přiběhl Amfitryón s obnaženým mečem. Všichni obklopili kolébkou a spatřili neobvyklý zázrak. Malinký novorozený Héraklés držel dva obrovské zardoušené hady, kteří se ještě slabě zachvívali v jeho drobounkých rukou. Amfitryón, překvapen silou svého nevlastního syna, pozval věštce Teiresia a otázel se ho na osud novorozeného. Tu starý věstec vyprávěl, kolik velikých hrdinských činů Héraklés vykoná, a předpověděl, že dosáhne ke konci svého života nesmrtelnosti.

Když Amfitryón poznal, jak veliká sláva očekává staršího syna Alkmény, dal mu vychování hodné hrdiny. Pečoval nejen o rozvoj Hérakleovy síly, ale také o jeho vzdělání. Učili jej číst, psát, zpívat a hrát na kitharu. Ale Héraklés neprokazoval ani zdaleka takové úspěchy ve vědách a hudbě jako v zápasu, střelbě z luku i v umění vládnout zbraní. Často se stávalo jeho učitelé hudby, Orfeovu bratru Linovi, že se na svého žáka zlobil a trestal jej. Jednou při učení Linos Héraklea udeřil, protože byl rozhněván jeho nechutí k učení. Rozzuřený Héraklés uchopil kitharu a udeřil jí Lina po hlavě. Mladý Héraklés nedovedl odhadnout sílu úderu. Úder kithary byl tak silný, že Linos padl na místě mrtev. Héraklea zavolali za toto zabití k soudu. Syn Alkmény řekl na svou obhajobu:

„Vždyť však nejspravedlivější ze všech soudců, Rhadamánthys, říká, že každý, kdo je udeřen, může na úder odpovědět úderem.“

Soudcové Héraklea zprostili viny, ale jeho otčím Amfitryón, obávaje se, aby se nestalo ještě něco podobného, poslal jej na lesnatý Kithairón pásti stáda.

HÉRAKLÉS V THÉBÁCH

Héraklés vyrostl v kithairónských lesích v silného, statného jinocha. Byl o celou hlavu vyšší než ostatní jinoši a jeho síla daleko převyšovala sílu člověka. Na první pohled bylo možno poznati v něm syna Diova, zvláště podle očí, které svítily jakýmsi neobvyklým božským jasem. Nikdo se Hérakleovi nevyrovnal obratností ve vojenských cvičeních; lukem a kopím vládl tak mistrně, že se nikdy neminul cíle. Héraklés ještě jako jinoch zabil strašného kithairónského lva, který žil na vrcholcích hor. Mladý Héraklés jej napadl, zabil a stáhl s něho kůži. Touto kůží se oděl, přehodiv ji jako plášť přes svá mohutná ramena. Tlapami si ji svázal na hrudi a kůže s hlavy lva mu sloužila jako přilba. Héraklés si vyrobil veliký kyj z jasanu tvrdého jako železo, který vyrval i s kořeny v nemejské houštině. Meč Hérakleovi daroval Hermés, luk a šípy Apollón, zlatý krunýř mu udělal Héfaistos a šat mu utkala sama Athéna.

Když Héraklés dospěl, zvítězil nad orchomenským králem Ergínem, jemuž Théby platily každoročně vysokou daň. Zabil v boji Ergína a Orchomenu uložil daň dvakrát vyšší, než byla daň, kterou platily Théby. Za tento čin dal král thébský Kreón Hérakleovi za ženu svou dceru Megáru a bohové mu seslali tři krásné syny.

Šťastně žil Héraklés v sedmibranných Thébách. Ale veliká bohyně Héra jako dříve plála nenávisí k synu Diovu. Soslala na Héraklea strašnou nemoc. Veliký hrdina ztratil rozum, ovládlo jej šílenství. V záchvatu šílenství zabil všechny své děti i děti svého bratra Ífiklea. Když pak záchvat přešel, ovládl Héraklea hluboký žal. Aby se očistil od poskvrnění vraždy, již se nedopustil z vlastní vůle, opustil Théby a vydal se do posvátných Delf otázat se boha Apollóna, co má dělat. Apollón nařídil Hérakleovi, aby se vypravil do země svých předků, do Tíryntu, a dvanáct let aby sloužil Eurystheovi. Ústy Pýthie syn Létóin předpověděl Hérakleovi, že získá nesmrtelnost, jestliže vykoná podle příkazů Eurystheových dvanáct hrdinských činů.

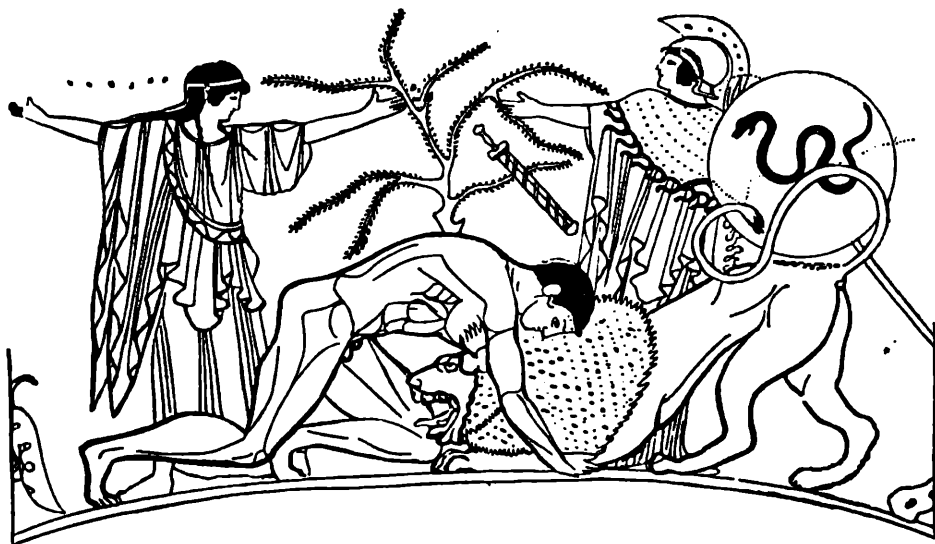
HÉRAKLÉS VE SLUŽBĚ U EURYSTHEA

Héraklés se usadil v Tírynthu a stal se služebníkem slabého, zbabělého Eurysthea. Eurystheus se bál silného hrdiny a nepustil jej do Mykén. Všechny své příkazy dával synu Diovu v Tírynthu prostřednictvím svého hlasatele Koprea.

NEMEJSKÝ LEV

Héraklés nemusil dlouho čekat na první příkaz krále Eurysthea. Král poručil Hérakleovi zabít nemejského lva. Tento lev, zrozený Týfónem a Echidnou, byl zázračně veliký. Žil u města Neme¹ a pustošil celé okolí. Héraklés se odvážně vydal za nebezpečným úkolem. Když přibyl do Neme, ihned se vypravil do hor, aby vyhledal doupě lva. Bylo již poledne, když hrdina dosáhl svahů hor. Nikde nebylo ani živé duše; nebylo vidět ani pastevce, ani rolníky. Vše živoucí uteklo z těchto míst ze strachu před strašným lvem. Dlouho hledal Héraklés po zalesněných svazích hor a v úzlabinách doupě lva; konečně, když již se slunce začalo sklánět k západu, našel Héraklés v temné úzlabině doupě; bylo ve velké jeskyni, která měla dva východy. Héraklés jeden z východů zavalil ohromnými kameny a skryt za kameny, očekával lva. Teprve k večeru, když již padal soumrak, objevil se zázračný lev s dlouhou kosmatou hřívou. Héraklés napjal tětivu svého luku a vypustil tři šípy jeden za druhým do lva, ale šípy od jeho kůže odskočily, byla tvrdá jako ocel. Lev hrozně zařval a jeho řev se rozlehl po horách jako hrom. Zíraje na všechny strany, stál lev v úzlabině a hledal zraky planoucímí zuřivostí toho, kdo se osmělil vystřelit na něho šípy. Tu uviděl Héraklea a vrhl se ohromným skokem na hrdinu. Jako blesk zaleskl se Hérakleův kyj a s hromovým úderem dopadl na hlavu lva. Lev upadl na zem omámen strašným úderem; Héraklés se na něj vrhl, uchvátil ho svými mohutnými rukama a zardousil ho. Přehodiv přes své silné plece zabitého lva, vrátil se Héraklés do Neme, přinesl obět Diovi a založil

¹ Město v Argolidě na severovýchodě Peloponnésu.

Obr. 64. Héraklés bojuje s nemejským lvem, kresba na váze

na památku svého prvního hrdinství nemejské hry¹. Když Héraklés přinesl zabitého lva do Mykén, tu Eurystheus při pohledu na hrozného lva zbledl strachy; vládce Mykén pochopil, jakou nadlidskou silou vládne Héraklés. Zakázal mu nadále přibližovat se k branám Mykén; když pak Héraklés přinášel důkazy svého hrdinství, Eurystheus na ně se strachem hleděl s vysokých mykénských hradeb.

LERNSKÁ HYDRA

Potom Héraklés dostal od Eurysthea druhý úkol — měl zabít lernskou hydru. Byla to příšera s hadím tělem a s devíti dračími hlavami. Jako nemejský lev byla i hydra zrozena Týfónem a Echidnou. Žila v bažinách u města Lerna², a když vycházela ze svého doupěte, ničila celá stáda a pustošila celé okolí. Zápas s devítihlavou hydrou byl nebez-

¹ Nemejské hry byly všeřecký svátek pořádaný každé dva roky v Nemejské dolině v Argolidě; byl pořádán na Diovu počest uprostřed léta. V době her trvajících několik dní soutěžilo se v běhu, v zápase, v pěstním boji, ve vrhu diskem a kopím a také v jízdě vozů. V době her byl vyhlášen v celém Řecku všeobecný mír.

² Město na břehu Argolského zálivu v Argolidě.

Obr. 65. Héraklés bojuje s lernskou hydrou, kresba na váze

pečný, protože jedna z jejích hlav byla nesmrtelná. Héraklés se vydal na cestu k Lerně s Ioláem, synem Ífikleovým. Když přibyl k bažinám u města Lerna, zanechal Ioláa s vozem v nejbližší houštině a sám se vydal hledat hydru. Našel ji v jeskyni ukryté v houštině. Héraklés rozžhavl do ruda své šípy a jeden po druhém je začal vystřelovat na hydru. Hérakleovy střely hydru rozžuřily. Vyplazila se z temnoty jeskyně, rozvinula své tělo, pokryté lesknoucími se šupinami, hrozivě se vztyčila na svém ohromném ocase a již se chtěla vrhnout na hrdinu, ale syn Diův šlápl jí nohou na trup a přitlačil ji k zemi. Hydra se ovinula svým ocasem kolem Hérakleových nohou a snažila se ho povalit. Jako pevná skála stál hrdina a rozmachy svého těžkého kyje stínal hydře jednu hlavu po druhé. Jeho kyj svištěl vzduchem jako vichr; hlavy hydry slétaly, ale hydra přesto byla živá. Tu Héraklés zpozoroval, že hydře na místě každé státné hlavy vyrůstají dvě nové. Objevil se i pomocník hydry. Z bažiny vyplazil se příšerný rak a svými klepety se zakousl Hérakleovi do nohy. Tehdy si hrdina přizval na pomoc svého druha Ioláa. Ioláos zabil příšerného raka, zapálil kus blízkého křoviska a hořícími větvemi připaloval hydře šíje, s nichž Héraklés stínal svým kyjem hlavy. Nové hlavy přestaly hydře narůstat. Stále slaběji a slaběji se bránila synu Diovu. Konečně byla státa i nesmrtelná hlava hydry. Příšerná hydra

byla poražena a mrtva padla na zem. Vítězný Héraklés hluboko zakopal její nesmrtelnou hlavu a navalil na ni ohromnou skálu, aby nemohla opět vyjít na svět. Potom roztal veliký hrdina tělo hydry a ponořil do její jedovaté žluči své šípy. Od těch dob se rány způsobené Hérakleovými šípy staly nevléčitelnými. S velikou slávou se Héraklés vrátil do Tírynthu. Ale tam naň již čekal nový Eurystheův příkaz.

STYMFÁLŠTÍ PTÁCI

Eurystheus přikázal Hérakleovi, aby pobil stymfálské ptáky. Tito ptáci změnili celé okolí arkadského města Stymfálu téměř v poušť. Napadali vše živoucí, i lidi, a drásali je svými měděnými drápy a zobáky. Ale nejstrašnější bylo to, že péra těchto ptáků byla z tvrdého bronzu a ptáci, když vzlétli, mohli je vrhat jako šípy na toho, kdo by je chtěl napadnout. Těžko bylo Hérakleovi splnit tento Eurystheův příkaz. Na pomoc mu přišla bojovnice Pallas Athéna. Dala Hérakleovi dvě měděné klapačky, které ukoval bůh Héfaiostos, a poručila mu, aby se postavil na vysokém chlumu u lesa, v němž stymfálští ptáci hnízdili, a aby udeřil na klapačky; když pak ptáci vzlétnou, měl je postřílet z luku. Héraklés se řídil její radou. Vystoupiv na chlum, udeřil do klapaček, které vydaly ohlušující zvuk, takže ptáci v houfu vzlétli a začali v hrůze kroužit nad lesem. Jako déšť sypali svá ostrá péra jako šípy na zem, ale péra nepadala na Héraklea stojícího na chlumu. Hrdina uchopil svůj luk a začal zabíjet ptáky svými smrtonosnými šípy. Stymfálští ptáci se se strachem vznesli nad oblaka a skryli se Hérakleovým očím. Uletěli daleko za hranice Řecka na břehy Pontu Euxeinu¹ a již nikdy se nevrátili do okolí Stymfálu. Tak splnil Héraklés tento Eurystheův příkaz a vrátil se do Tírynthu, ale hned se zase musel vypravit za ještě těžším úkolem.

¹ Tak nazývali Řekové Černé moře.

KERYNEJSKÁ LAŇ

Eurystheus věděl, že v Arkadii žije zázračná kerynejská laň, kterou bohyně Artemis za trest poslala na lidi. Tato laň pustošila pole. Eurystheus poslal Héraklea, aby tuto laň chytil, a přikázal mu, aby ji živou přivedl do Mykén. Byla to neobyčejně krásná laň, její rohy byly zlaté a nohy měděné. Jako vítr běhala po horách a dolinách Arkadie, neznajíc nikdy únavy. Héraklés ji pronásledoval celý rok. Prchala přes hory, přes roviny, skákala přes propasti, přeplouvala vody, stále dál a dál na sever. Hrdina nezůstával za ní pozadu, pronásledoval ji a nespouštěl ji z dohledu. Nakonec se Héraklés v honbě za laní dostal do nejsevernější země, do země Hyperboreů, kde pramenil Istros¹. Zde se laň zastavila. Hrdina ji chtěl chytil, ale uklouzla mu a jako střela prchala zpět na jih. Opět začala honba. Hérakleovi se podařilo dostihnout laň teprve v Arkadii. Dokonce ani po tak dlouhém pronásledování laň neztratila sílu. Když Héraklés již přestal doufat, že laň chytí, uchýlil se k svým šípům neznajícím omylu. Ranil zlatorohou laň střelou do nohy a teprve tehdy se mu podařilo ji chytil. Héraklés si hodil čarokrásnou laň přes plece a již ji chtěl nésti do Mykén, když tu se před ním zjevila rozhněvaná Artemis a řekla: „Cožpak nevíš, Héraklee, že tato laň je moje? Proč jsi mě urazil, zraniv moji nejlepší laň? Cožpak nevíš, že neodpouštím urážku? Nebo se domníváš, že jsi mocnější než olympští bohové?“

Pokorně sklonil se Héraklés před překrásnou bohyní a odpověděl:

„Ó, veliká dcero Létóina, neobviňuj mne! Nikdy jsem neurazil nesmrtelné bohy, kteří žijí na světlém Olympu; vždy jsem uctíval Olympany bohatými oběťmi a nikdy jsem nepovažoval sebe za rovna jim, i když jsem sám synem hromovládce Dia. Ne ze své vůle pronásledoval jsem tvoji laň, ale na příkaz Eurystheův. Sami bohové mi přikázali, abych mu sloužil, a nesmím neposlechnout Eurysthea!“

Artemis Hérakleovi odpustila jeho vinu. Veliký syn hromovládného Dia přinesl do Mykén živou kerynejskou laň a odevzdal ji Eurystheovi.

¹ Dnešní Dunaj; Řekové špatně znali sever Evropy, domnívali se, že Dunaj pramení v nejsevernější části země.

ERYMANTHSKÝ KANEC A ZÁPAS S KENTAURY

Po honbě na laň s měděnými nohama, trvající po celý rok, Héraklés dlouho neodpočíval. Eurystheus mu opět dal nový příkaz: Héraklés musel zabít erymanthského kance. Tento kanec, vládnoucí čarovnou silou, žil na hoře Erymanthu¹ a pustošil okolí města Psófidy. Ani lidem nedával pokoje a zabíjel je svými ohromnými kly. Héraklés odešel k hoře Erymanthu. Cestou získal zprávy od moudrého kentaura Fola. S úctou přijal Folos velikého syna Diova a vystrojil pro něho hostinu. Při hostině kentaur otevřel nádobu s vínem, aby hrdinu dobře pohostil. Daleko se rozšířila libá vůně vína. Tuto libou vůni ucítili i ostatní kentauři. Hrozně se rozzlobili na Fola za to, že otevřel nádobu; víno totiž nepatřilo jen Folovi, ale bylo majetkem všech kentaurů. Kentauři se vrhli k Folově chýši a napadli znenadání jeho i Héraklea právě v okamžiku, kdy spolu vesele hodovali, ozdobivše si hlavy břečtanovými věnci. Héraklés se kentaurů nepolekal. Rychle vyskočil ze svého lože a začal vrhat na útočníky velká čadící polena. Kentauři se dali na útěk

Obr. 66. Héraklés přináší Eurystheovi erymanthského kance, kresba na váze

¹ Hora a stejnojmenné město v Arkadii na Peloponésu; město se později nazývalo Psófis.

a Héraklés je srážel svými jedovatými šípy. Hrdina je pronásledoval až do Maleie. Tam se kentauři skryli u Hérakleova druha Cheiróna, nejmoudřejšího z kentaurů. V jejich stopách vtrhl do jeskyně Cheirónovy i Héraklés. V hněvu napjal svůj luk, vzduchem zasvětil šíp a vnikl do kolena jednoho z kentaurů. Héraklés však nezasáhl nepřítele, ale svého druha Cheiróna. Veliký žal zachvátil hrdinu, když spatřil, koho zranil. Héraklés spěchal omýt a převázat druhovi ránu, ale nic nemohlo pomoci. Héraklés věděl, že rána od šípu otráveného žlučí hydry je nevyléčitelná. I Cheirón věděl, že mu hrozí mučivá smrt. Aby netrpěl od rány, raději dobrovolně odešel do temného království Hádova.

V hlubokém zármutku opustil Héraklés Cheiróna a záhy dostihl hory Erymanthu. Tam v hustém lese našel hrozného kance a vyhnal jej křikem z houštiny. Dlouho pronásledoval Héraklés kance, až jej konečně zahnal do hlubokého sněhu na vrcholku hory. Kanec uvázl ve sněhu, Héraklés se na něj vrhl, svázal ho a donesl do Mykén živého. Když Eurystheus spatřil obludného kance, tu se ze strachu schoval do velkého bronzového sudu.

CHLÉV KRÁLE AUGEIA

Eurystheus dal záhy Hérakleovi nový příkaz. Musel vyčistit od hnoje celý chlév élidského¹ krále Augeia, syna zářícího Héliia. Bůh slunce dal svému synu nezměrné bohatství. Nespočetná byla zvláště Augeiova stáda. V jeho stádech bylo tři sta býků s nohama bílými jako sníh, dvě stě býků bylo červených jako sídonský purpur, dvanáct býků bílých jako labuť bylo zasvěceno bohu Héliovi; jeden z nich vynikal neobyčejnou krásou a zářil jako hvězda. Héraklés navrhl Augeiovi, že za jeden den vyčistí celý jeho ohromný chlév, jestliže mu dá za odměnu část jeho stád. Augeiás souhlasil. Zdálo se mu nemožné vykonat takovou práci v jednom dnu. Héraklés pak vylomil dvě protilehlé zdi obklopující chlév a odvedl do něho vodu dvou řek, Alfeia a Péneia. Voda těchto řek za jeden den odnesla všechn hnůj z chléva a Héraklés pak opět postavil zdi. Když hrdina přišel k Augeiovi vyžádat si odměnu,

¹ Élia je oblast na severozápadě Peloponnésu.

tu mu pyšný král nedal slíbenou desátou část stád a Héraklés se musil vrátit do Tírynthu s prázdnou.

Strašně se pomstil velký hrdina élidskému králi. Po několika letech, když se již Héraklés osvobodil od služby u Eurysthea, vtrhl s velkým vojskem do Élidy; porazil v krvavé bitvě Augeia a zabil jej svým smrtelným šípem. Po vítězství Héraklés shromáždil vojsko a všechnu bohatou kořist u města Písy, přinesl oběti olympským bohům a založil olympijské hry¹, které pak od těch dob pořádali všichni Řekové každý čtvrtý rok na posvátné planině, kterou sám Héraklés osázel olivami zasvěcenými bohyni Palladě Athéně.

Héraklés se pomstil i všem Augeiovým spojencům. Zvláště pak to odpykal pylský král Néleus. Héraklés přišel s vojskem k Pylu, dobyl města a zabil Nélea i jeho jedenáct synů. Nezachránil se ani Néleův syn Periklymenos, kterému dal vládce moře Poseidón dar proměnit se ve lva, hada nebo včelu. Héraklés jej zabil v okamžiku, kdy Periklymenos proměněný ve včelu usedl na jednoho z koní zapřažených do Hérakleova vozu. Jediný syn Néleův Nestór zůstal na živu. Později se Nestór proslavil mezi Řeky svými hrdinskými činy a svou velikou moudrostí.

K R É T S K Ý B Ý K

Aby splnil sedmý příkaz Eurystheův, musel Héraklés opustit Řecko a odejít na ostrov Krétu. Eurystheus mu nařídil, aby přivedl do Mykén krétského býka. Tohoto býka poslal krétskému králi Mínoovi, synu

¹ Olympijské hry byly nejvýznamnější z všeřeckých svátků, v době jich konání vyhlašoval se po celém Řecku všeobecný mír. Několik měsíců před počátkem her se po celém Řecku i po řeckých koloniích rozesílali poslové, kteří zvali na hry v Olympii. Hry se pořádaly jednou za čtyři roky. Na nich se závodilo v běhu, v zápase, v pěstním boji, ve vrhu diskem a kopím a také v jízdě na voze. Vítězové za odměnu dostávali olivový věnec a požívali velikých poct. Řekové počítali letopočet podle olympijských her; za první považovali hry, které byly pořádány v r. 776 př. n. l. Olympijské hry existovaly do r. 393 n. l., kdy byly zakázány císařem Theodosiem jako nesrovnatelné s křesťanstvím. Za 30 let Theodosius II. spálil Diův chrám v Olympii a všechny skvělé budovy, zdobící ono místo, kde se pořádaly olympijské hry. Proměnily se v rozvaliny a postupně byly zaneseny pískem řeky Alfeia. Teprve vykopávky prováděné v místě Olympie v 19. st., zejména od r. 1875 do r. 1881, nám umožnily učinit si přesné představy o bývalé Olympii a o olympijských hrách.

Obr. 67. Héraklés poutá krétského býka, kresba na váze

Európinu, zemětřas Poseidón; Mínós měl býka obětovat Poseidónovi. Ale Mínóvi bylo líto obětovat tak krásného býka, nechal jej ve svém stádu a jako oběť přinesl Poseidónovi jednoho ze svých býků. Poseidón se rozhněval na Mínóa a seslal na býka, pocházejícího z moře, šílenství. Býk běhal po celém ostrově a vše, co mu přišlo do cesty, zničil. Veliký hrdina Héraklés chytil býka a zkrotil jej. Héraklés usedl na širokou býkovou šíji a přeplul na něm moře z Kréty na Peloponnésos. Pak přivedl býka do Mykén, ale Eurystheus se obával postavit Poseidónova býka do své stáje a pustil jej na svobodu. Když šílený býk opět pocítil svobodu, pádil přes celý Peloponnésos na sever, až konečně přiběhl do Attiky na marathónské pole. Tam jej zabil veliký athénský hrdina Théseus.

DIOMÉDOVI KONĚ

Po zkrocení krétského býka musil Héraklés na Eurystheův příkaz odejít do Thrákie ke králi Bistonů Diomédovi. Tento král měl podivuhodně krásné a silné koně. Byli přikováni železnými řetězy ve stájích, protože žádná pouta je nemohla udržet. Král Diomédés krmil tyto koně lidským masem. Předhazoval jim k jídlu všechny cizince, kteří, hnáni

bouří, přistávali k jeho městu. U tohoto thráckého krále objevil se Héraklés se svými druhy. Vzal si Diomédovy koně a odvedl je na svou loď. Na břehu dostřhl Héraklea sám Diomédés se svými bojovnými Bistony. Héraklés nařídil svému oblíbenci Abdérovi, synu Hermovu, aby chránil koně, a sám se dal do boje s Diomédem. Héraklés neměl mnoho druhů. Ale přesto byl Diomédés poražen a padl v boji. Héraklés se vrátil ke korábu. Jak veliké bylo však jeho zoufalství, když spatřil, že divocí koně roztrhali jeho oblíbence Abdéra. Héraklés vystrojil svému příteli vyznešený pohřeb, navršil vysoký pahorek na jeho mohylu. U mohyly pak založil město, které nazval na počest svého oblíbence Abdérou. Koně pak Héraklés přivedl k Eurystheovi a ten přikázal pustit je na svobodu. Divocí koně utekli do hor Lykaia¹, pokrytého hustým lesem, a byli tam roztrháni divokou zvěří.

HÉRAKLÉS U ADMÉTA

(Zpracováno podle Euripidovy tragédie Alkéstis)

Když Héraklés plul na korábu po moři k břehům Thrákie pro koně krále Dioméda, cestou se rozhodl navštívit svého druha, krále Adméta, který vládl ve Ferách².

Héraklés si zvolil k návštěvě právě dobu, kdy Admétoš prožíval velký žal. Veliké hoře vládlo v domě ferského krále. Jeho žena Alkéstis musela zemřít. Kdysi bohyně osudu veliké Moiry na prosbu Apollóna určily, že Admétoš se může spasit před smrtí, jestliže v poslední hodinu jeho života někdo dobrovolně odejde místo něj do temného království Hádova. Když nadešla hodina smrti, Admétoš prosil své starší rodice, aby někdo z nich dobrovolně zemřel místo něho, ale rodiče odmítli.

Žádný z ferských občanů nebyl ochoten dobrovolně zemřít pro krále Adméta. Tehdy se mladá, krásná Alkéstis rozhodla obětovat svůj život za milovaného manžela. Toho dne, kdy měl Admétoš zemřít, připravovala se k smrti jeho žena. Omyla si tělo a oblékla si pohřební šat

¹ Hory na Peloponnésu.

² Ferai bylo starověké město v Thessalii.

a ozdoby. Pak přistoupila k domácímu krbu a obrátila se k bohyni Hestii, ochránkyni rodinného štěstí, s vroucí modlitbou:

„Ó velká bohyně, naposledy zde před tebou padám na kolena. Snažně tě prosím, ochraňuj mé děti, mé sirotky, neboť já musím dnes odejít do království zachmuřeného Háda. Ó, nenech je zemřít tak předčasně, jako umírám já sama. Ať žijí šťastným a bohatým životem zde, ve své vlasti.“

Potom Alkéstis obešla oltáře všech bohů a ozdobila je myrťou.

Nakonec odešla do svých pokojů a v slzách padla na lůžko. Přišly k ní její dvě děti, syn a dcera. Hořce nařikaly na hrudi své matky. Plakaly i Alkéstidiny služky. Admétoš objal v zoufalství svou mladou ženu a prosil ji, aby ho neopouštěla. Alkéstis byla již připravena k smrti. K paláci ferského krále se již neslyšnými roky blíží bohy i lidmi nenáviděný bůh smrti Thanatos, aby mečem odřízl pramen Alkéstidinych vlasů. Sám zlatovlasý Apollón ho prosí, aby oddálil hodinu, kdy musí zemřít manželka jeho oblíbenice Adméta. Thanatos však je neúprosný. Alkéstis cítí, že se blíží smrt. V hrůze volá:

„Ó, již se ke mně blíží Charónův člun a převozník duší zemřelých na mne přísně volá od kormidla: Proč váháš? Pospěš, pospěš! Čas kvapí! Nezdržuj nás! Vše je hotovo! Pospěš přece! Ó, pusťte mě, mé nohy slabnou. Smrt se blíží. Černá noc zakrývá mé oči! Ó děti, děti! Vaše matka již není živa! Žijte šťastně! Adméte, tvůj život mi byl dražší než můj vlastní život. Ať raději svítí slunce tobě než mně. Adméte, ty miluješ naše děti stejně jako já. Ó, nevoď do domu macechu, aby jim neublížovala!“ Nešťastný Admétoš trpí.

„Všechnu radost života mi odnášíš s sebou, Alkéstis!“ volá, „do konce svého života po tobě budu tesknit. Ó bohové, bohové, jakou mi odnímate ženu!“

Alkéstis odpovídá téměř neslyšně:

„Sbohem! Mé oči se již zavřely navždy. Sbohem, děti! Nyní již nejsem. Sbohem, Adméte!“

„Ó, pohlédni na mne alespoň ještě jednou! Neopouštěj děti! Ó, nech zemřít mne!“ v slzách volá Admétoš.

Alkéstidiny oči se zavřely, její tělo chladne, je mrtva. Admétoš nad mrtvou bezúčtčně nařiká a hořce si stěžuje na svůj osud. Prikáže, aby jeho manželce byl vystrojen nádherný pohřeb. Všichni obyvatelé města

musí po osm měsíců oplakávat Alkéstidu, nejlepší z žen. Celé město je naplněno zármutkem, protože všichni milovali dobrou královnu.

Tělo Alkéstidino již má být odneseno k hrobce, když do Fer přijde Héraklés. Jde k Admétovu paláci a setká se s druhem ve vratech paláce. S úctou přijal Admétos velikého syna žezlem vládnoucího Dia. Nechtěje zarmoutit hosta, snaží se před ním skrýt svůj žal. Héraklés však si ihned povšiml, že přítel je hluboce zarmoucen, a zeptal se ho na příčinu jeho smutku. Admétos dal Hérakleovi nejasnou odpověď a ten usoudil, že mu zemřela nějaká vzdálená příbuzná, které král po otcově smrti poskytl útulek. Admétos přikáže sluhům, aby odvedli Héraklea do pokoje pro hosty a aby mu připravili bohatou hostinu. Dveře do ženské poloviny domu dal zavřít, aby Héraklés nezaslechl žalostný nářek. Netuše, jaké neštěstí postihlo přítele, Héraklés vesele hoduje v Admétově paláci. Vyprazdňuje číši za číši. Sluhům je za těžko obsluhovat veselého hosta, vždyt vědí, že jejich milovaná paní již není mezi živými. Třebaže se na Admétův příkaz snaží skrýt svůj zármutek, Héraklés přece pozoruje v jejich očích slzy a na tváři žal. Zve jednoho sluhu, aby s ním pohodoval. Říká, že víno mu dá zapomenout a uhladí mu vrásky smutku na čele, avšak sluha odmítá. Tu si Héraklés domyslí, že Admétův dům postihlo velké neštěstí. Začíná se vyptávat sluhu, co se stalo jeho příteli, a ten mu nakonec říká:

„Ó cizinče, Admétova manželka dnes odešla do Hádova království.“ Héraklés zesmutněl. Bylo mu líto, že v domě přítele, jehož postihl tak velký žal, hodoval a zpíval s věncem na hlavě. Héraklés se rozhodl, že se šlechetnému příteli odmění za to, že ho tak pohostinně přijal, přestože ho trápil velký žal. Ve velkém hrdinovi rychle uzrálo rozhodnutí odejmout chmurnému bohu smrti Thanatovi jeho kořist — Alkéstidu.

Od sluhu se doví, kde se nachází Alkéstidina hrobka, a rychle k ní spěchá. Skryje se za hrobku a čeká, až přiletí Thanatos k mohyle, aby se napil obětní krve. Již je slyšet šum Thanatových černých křídel, zavanul mrtvolný chlad; k hrobce přiletěl chmurný bůh smrti a chtivě ponořil rty do obětní krve. Héraklés vyskočil z úkrytu a vrhl se na Thanata. Sevřel boha smrti svými silnými rukama a začal se strašný boj. Héraklés bojuje s bohem smrti s vypětím všech sil. Thanatos mačká svými kostlivými rukama Hérakleovu hrud, dýchá na něj svým ledovým dechem, z jeho křídel vane na hrdinu chlad smrti. Avšak silný

syn hromovládneho Dia přece Thanata přemohl. Spoutal ho a jako výkupné žádal, aby vrátil Alkéstidě život. Thanatos daroval Hérakleovi život Admétovy ženy a velký hrdina odvedl Alkéstidu zpět k paláci jejího manžela.

Když se Admétoš vrátil z pohřbu do paláce, hořce oplakával svou nenahraditelnou manželku. Bylo mu těžko zůstat v opuštěném paláci. Kam měl jít? Admétoš závidí mrtvým. Život se mu protíví, touží po smrti. Všechno jeho štěstí s sebou odnesl Thanatos do Hádova království. Nic pro něj nemůže být horší než ztráta milované ženy. Admétoš lituje, že ho Alkéstis nenechala zemřít s sebou, byli by nyní spojeni smrtí. Místo jedné by Hádés dostal dvě vzájemně si věrné duše, které by spolu přepluly Acherón. Tu se před zarmouceným Admétem objevil Héraklés. Vede za ruku ženu zahalenou závojem. Héraklés prosí Adméta, aby nechal tuto ženu, kterou získal po těžkém boji, ve svém paláci do té doby, než se pro ni vrátí z Thrákie. Admétoš odmítá, prosí Héraklea, aby ženu odvedl k někomu jinému. Admétošovi je těžko při pohledu na jinou ženu, když tu, kterou tak miloval, ztratil. Héraklés trvá na své prosbě, a dokonce žádá, aby Admétoš sám odvedl ženu do paláce. Dbá na to, aby se jí Admétošovi sluhové ani nedotkli. Konečně Admétoš, který již nemá sil příteli odřící, bere ženu za ruku, aby ji odvedl do svého paláce. Héraklés mu praví:

„Vzal's ji pod svou ochranu, Adméte! Dobře tedy o ni pečuj! Nyní můžeš říci, že Diův syn umí být dobrým přítelem. Pohlédni na tuto ženu! Nepodobá se tvé ženě Alkéstidě? Přestaň truchlit! Opět se raduj ze života!“

„Ó bohové mocní!“ zvolal Admétoš, pozvednuv závoj s ženiny tváře. „Má žena, Alkéstis! Ó, ne, je to jen její stín. Stojí, mlčí, nepromluví ani slova!“

„Ne, není to stín,“ odpovídá Héraklés, „je to Alkéstis. Dobył jsem ji v těžkém boji s vládcem duší mrtvých, s Thanatem. Bude mlčet, dokud se neosvobodí od vlády podzemních bohů, přines jim oběti, jimiž se vykoupíš; bude mlčet, dokud se den s nocí třikrát nevystřídá. Teprve pak promluví. A nyní sbohem, Adméte! Buď šťasten a vždy dbej posvátného zvyku pohostinství, posvěceného samým Diem, mým otcem!“

„Ó velký synu Diův, vrátil jsi mi opět radost mého života!“ zvolal

Admétos. „Jak se ti mám odměnit? Buď mým hostem! Přikáží, aby v celém království oslavovali tvé vítězství, poručím přinést bohům veliké oběti. Zůstaň se mnou!“

Héraklés nezůstal u Adméta. Musil splnit Eurystheův rozkaz a získat pro něj koně krále Dioméda.

HIPPOLYTIN PÁS

Devátým hrdinským činem Hérakleovým byla jeho cesta do země Amazonek, odkud měl přinést pás královny Hippolyty. Tento pás, který jí daroval bůh války Arés, Hippolyté nosila jako odznak své vlády nad všemi Amazonkami. Eurystheova dcera Admété, která byla Héfinou kněžkou, chtěla tento pás za každou cenu získat. Eurystheus chtěl splnit přání své dcery, a poručil proto Hérakleovi, aby pás přinesl.

Veliký Diův syn vzal s sebou nevelký oddíl vojáků a na jediné lodi vypluli na dalekou cestu. Jeho oddíl nebyl početný, zato však v něm bylo mnoho slavných hrdinů; byl zde i veliký attický hrdina Théseus.

Hrdiny čekala daleká cesta. Musili doplout až k nejzazším břehům Pontu Euxeinu, kde se rozkládala země Amazonek s hlavním městem Themiskýrou. Cestou Héraklés se svými druhy přistal u ostrova Paru¹, kde vládli synové Mínoovi. Mínoovi synové zabili dva Hérakleovy druhy. Héraklés, pohněván tímto zločinem, zahájil proti Mínoovým synům válku. Mnoho obyvatel Paru přemohl v boji, ostatní zahnal do města a obléhal je tak dlouho, dokud k němu neposlali vyjednavče, kteří ho prosili, aby si místo zabitých bojovníků vybral dva muže z jejich vlastních řad. Teprve tehdy Héraklés přerušil obléhání města. Místo zabitých si vzal dva Mínoovy vnuky Alkaia a Sthenela.

Héraklés pak odplul k Mýsiii², kde ho velmi pohostinně přijal král Lykos. Ten byl nenadále přepaden králem Bebryků. Héraklés se svým oddílem nad ním zvítězili, pobořil bebrycké hlavní město a celou zemi Bebryků daroval Lykovi. Král Lykos nazval tuto zemi na počest Héra-

¹ Jeden z Kykladských ostrovů v Egejském moři.

² Země na západním pobřeží Malé Asie s hlavním městem Pergarnem.

klea Hérakleiou. Po tomto hrdinnském činu Héraklés pokračoval v cestě, až konečně doplul k městu Amazonek, k Themiskýře.

Zvěsti o slavných činech Diova syna se již dávno donesly i do země Amazonek. Proto, když Hérakleova loď přistala v Themiskýře, Amazonky i se svou královnou přišly hrdinu přivítat. S údivem hleděly na velikého Diova syna, který se jako nesmrtelný bůh zřetelně odlišoval od ostatních hrdinů. Královna Hippolyté se velikého hrdiny Héraklea otázala:

„Slavný synu Diův, řekni mi, co tě přivedlo do našeho města? Přinášíš nám mír, nebo válku?“

Héraklés královně odpověděl:

„Královno, nepřišel jsem k vám se svým vojskem z vlastní vůle, ale na cizí příkaz jsem vážil dlouhou cestu po bouřlivém moři. Posílá mě k vám vládce Mykén Eurystheus. Jeho dcera Admété chce mít tvůj pás, který ti daroval bůh Arés. Eurystheus mi poručil, abych tvůj pás získal.“

Hippolyté neměla sil něco Hérakleovi odříci. Byla již ochotna dát mu pás dobrovolně, avšak veliká Héra, toužící nenáviděného Héraklea zahubit, vzala na sebe podobu Amazonky, vmísila se do zástupu a začala bojovnice přemlouvav, aby zaútočily na Hérakleův oddíl.

„Héraklés nemluví pravdu,“ řekla Héra Amazonkám. „Přišel k nám se zrádným úmyslem; chce zajmout vaši královnu Hippolytu a odvést ji jako otrokyni do svého domu.“

Amazonky Héře uvěřily. Chopily se zbraní a napadly Hérakleovo vojsko. V předních řadách Amazonek bojovala rychlá Aella. Prudce jako bouřlivý víchř zaútočila na Héraklea. Veliký hrdina odrazil její útok a přinutil ji k ústupu. Aella se před hrdinou chtěla zachránit rychlým útekem. Její rychlost jí však nepomohla, Héraklés ji dostihl a srazil ji svým třpytivým mečem. V bitvě padla i Prothoé. Vlastní rukou zabila sedm Hérakleových druhů, šípu velikého Diova syna však neunikla. Tehdy na Héraklea zaútočilo sedm Amazonek najednou. Byly to průvodkyně bohyně Artemidy, jimž se v umění vrhat kopí nikdo nevyrovnal. Skryly se za své štíty a vrhly na Héraklea svá kopí, ta se však tentokrát minula cíle. Hrdina je všechny srazil svým kyjem. Jedna za druhou padaly na zem ve své třpytné zbroji. Amazonku Melanippu, která vedla vojsko do boje, vzal Héraklés do zajetí. Zároveň s ní zajal také Antippu.

Hrozné bojovnice byly poraženy, jejich vojsko se dalo na útěk, mnohé z nich padly ještě rukou pronásledujících je hrdinů. Amazonky uzavřely s Hérakleem mír. Hippolyté vykoupila svobodu silné Melanippy cenou svého pásu, Antiopu však hrdinové odvezli s sebou. Héraklés ji dal Théseovi jako odměnu za jeho velkou statečnost. Tak Héraklés vybojoval Hippolytin pás.

Obr. 68. Amazonka, podle Polykleita (Berlín)

HÉRAKLÉS ZACHRAŇUJE HÉSIONU, DCERU LÁOMEDONTOVU

Na zpáteční cestě ze země Amazonek do Tíryntu doplul Héraklés s vojskem k Troji. Smutná podívaná se objevila před očima hrdinů, když přistali u břehu nedaleko Troje. Uviděli krásnou dceru trojského krále Láomedonta Hésionu, přikovanou ke skále přímo u břehu moře. Hésioné byla podobně jako Androméda odsouzena k tomu, aby byla rozsápána obludou vycházející z moře. Tuto příšeru poslal na Láomedonta Poseidón jako trest za to, že jemu a Apollónu odmítl zaplatit odměnu za vybudování trojských hradeb. Pyšný král, jemuž podle Diova rozhodnutí měli oba bohové sloužit, jim dokonce hrozil, že jim uřeže uši, nepřestanou-li žádat odměnu. Tehdy rozhněvaný Apollón poslal na všechny Láomedontovy země strašný mor; Poseidón poslal na Troju obludu, která nikoho nešetřila a pustošila okolí města. Láomedón mohl svou zemi zbavit strašného utrpení jen tím, že by obětoval život své dcery. Nebylo jiného východiska, musil svou dceru Hésionu přikovat ke skále u moře.

Když Héraklés uviděl nešťastnou dívku, nabídl se, že ji zachrání. Jako odměnu za její záchranu žádal od Láomedonta koně, které dal trojskému králi hromovládny Zeus jako výkupné za jeho syna Ganyméda. Ganyméda kdysi uchvátil Diův orel a unesl ho na Olymp. Láomedón souhlasil s tím, co Héraklés žádal. Veliký hrdina přikázal Trojanům, aby na břehu moře navršili veliký val, a za tímto valem se pak skryl. Sotvaže se skryl, z moře vyplula obluda. Rozevřela svou obrovskou tlamu a vrhla se na Hésionu. S hlasitým křikem vyběhl Héraklés ze svého úkrytu, vrhl se na obludu a hluboko do hrudi jí vrazil svůj meč s oboustranným ostřím. Héraklés tak zachránil Hésionu.

Když však Diův syn žádal od Láomedonta slíbenou odměnu, bylo králi líto rozloučit se se svými podivuhodnými koňmi. Koně mu nedal, dokonce ho s vyhrůžkami vyhnal s Troje. Héraklés opustil Láomedontovo království, hluboko v srdci však ukryl svůj hněv. Nemohl se zrádnému králi pomstít ihned, neboť měl málo vojska a nemohl doufat, že by brzy dobyl nepřístupné Troje. Veliký Diův syn také nemohl u Troje zůstat dlouho, neboť musil spěchat s Hippolytiným pásem do Mykén.

Obr. 69. Héraklés přeplová moře ve zlatém poháru Héliově, kresba na váze

GÉRIONOVA STÁDA

Brzy po svém návratu ze země Amazonek se Héraklés vydal na cestu za novými hrdinskými činy. Eurystheus mu poručil, aby přihnal do Mykén stáda obra Géryona, syna Chrýsáora a Ókeanovny Kallirhoé. Daleká byla cesta ke Géryonovi. Héraklés musil dojít na nejzápadnější konec země, do míst, kde na západě opouští nebe zářivý bůh slunce Hélios. Héraklés se vydal na dalekou cestu sám. Šel přes Afriku, neplodnými libyjskými pouštěmi, zeměmi divokých barbarů, až se dostal na konec země. Zde po obou stranách úzkého mořského průlivu postavil dva gigantické kamenné sloupy, aby zde stály jako věčný památník jeho hrdinství.

Héraklés pak musel ještě dlouho putovat, než došel ke břehům šedého Ókeanu. V zamyšlení usedl hrdina na břehu, u věčně šumících vod Ókeanu. Jak se má dostat k ostrovu Erytheiu, kde Géryonés pásal svá stáda? Den se již chýlil k večeru. Již se objevil Héliův vůz, spouštějící se k vodám Ókeanu. Jasně Héliovy paprsky Héraklea oslepily. Pocítil nesnesitelné pálicí horko. Héraklés v hněvu vyskočil a uchopil svůj hrozný luk. Jasný Hélios se však nerozhněval a přívětivě se na hrdinu

usmál; zalíbila se mu neobyčejná odvaha velikého Diova syna. Hélios sám Hérakleovi nabídl, že ho přepraví na Erytheiu v zlatém člunu, na němž bůh slunce každého večera přeplouval se svými koňmi a vozem ze západního konce země na východní konec do svého zlatého paláce. Héraklés se zaradoval. Směle skočil do zlatého člunu a rychle doplul k břehům Erytheie.

Sotva přistal u ostrova, již ho ucítil hrozný dvouhlavý pes Orthros a se štěkotem se vrhl na hrdinu. Héraklés ho zabil jediným úderem svého těžkého kyje. Géryonova stáda však nehlídal jen Orthros: Héraklés musil ještě bojovat s Géryonovým pastýřem, s obrem Eurytiónem. Diův syn se s tímto obrem rychle vypořádal a hnal Géryonova stáda k moři, kde kotvil zlatý člun Héliův. Géryonés zaslechl bučení svých krav a šel ke stádu. Když uviděl, že jeho pes Orthros i obr Eurytión byli zabiti, pustil se za zlodějem stáda a dostihl ho na břehu moře. Géryonés byl nestvůrný obr: měl tři těla, tři hlavy, šest rukou a šest nohou. Při boji se kryl třemi štíty a na protivníka vrhal najednou tři obrovská kopí. S takovýmto obrem musil Héraklés bojovat. V boji mu však pomohla veliká bojovnice Pallas Athéna. V okamžiku, kdy Héraklés spatřil obra, vystřelil na něj svůj smrtonosný šíp. Šíp se zabol do oka jedné z Géryonových hlav. Za prvním šípem zasvištěl druhý a za ním třetí. Pak se Héraklés hrozně rozmáchl svým kyjem, který vše ničí, a jako bleskem jím zasáhl Géryona. Mrtvola obra se třemi těly klesla k zemi. Héraklés převezl na Héliově zlatém člunu Géryonova stáda přes bouřlivý Ókean a člun pak vrátil Héliovi. Polovina práce byla vykonána.

Héraklea však čekalo ještě mnoho námahy. Musil ještě přihnát býky do Mykén. Přes celou Hispanii, přes pyrenejské pohoří, přes Gallii a Alpy a přes Itálii hnal Héraklés stáda do Mykén. V jižní Itálii, blízko města Rhégia, se jedna kráva odtrhla od stáda a průlivem přeplula na Sicilii. Tam ji uviděl král Eryx, syn Poseidónův, a vzal si krávu do svého stáda. Héraklés krávu dlouho hledal. Nakonec požádal boha Héfaista, aby mu hlídal stádo, a sám se přeplavil na Sicilii. Zde našel svou krávu v Erykově stádu. Král však ji Hérakleovi nechťel vrátit, a spoléhaje na svou sílu, vyzval Héraklea na souboj. Vítěz měl za odměnu dostat krávu. Na takového protivníka, jako byl Héraklés, však Eryx nestačil. Diův syn sevřel krále do svého mocného objetí a zadusil

Obr. 70. Héraklés bojuje s Géryonem, kresba na váze

ho. Pak se s krávou vrátil ke svému stádu a hnal je dále. Na břehu Ionského moře seslala bohyně Héra na celé stádo šílenství. Šílené krávy se rozběhly na všechny strany. Jen s velkou námahou pochytil Héraklés většinu krav ještě v Thrákii a nakonec je dohnal k Eurystheovi do Mykén. Eurystheus je pak obětoval velké bohyni Hěře.

KERBEROS

Sotva se Héraklés vrátil do Tírynthu, Eurystheus ho poslal za novým úkolem. Byl to jedenáctý úkol, který měl Héraklés ve službě u Eurysthea splnit. Při plnění tohoto úkolu musel Héraklés překonat nepředstavitelné obtíže. Musel sestoupit do chmurného Hádova království, plného hrůz, a přivést odtud Eurystheovi strážce podzemního království, strašného pekelného psa Kerbera. Kerberos měl tři hlavy, kolem šije se mu vinuli hadi, jeho ocas ukončovala dračí hlava s obrovskou tlamou. Héraklés odešel do Lakónie a temnou propastí u Tainaru¹ sestoupil do temnot podzemního království. U samé brány Há-

¹ Tainar (nyní mys Matapan) leží na jihu Peloponnésu.

dova království spatřil hrdinu Thésea a thessalského krále Peirithoa přirostlé ke skále. Bohové je potrestali za to, že chtěli unést Hádovu manželku Persefonu. Théseus začal Héraklea prosit:

„Ó velký synu Diův, osvoboď mě! Vidíš má muka. Jedině ty mě jich můžeš zbavit.“

Héraklés podal Théseovi ruku a vysvobodil ho. Když chtěl vysvobodit také Peirithoa, zachvěla se země a Héraklés pochopil, že bohové si nepřejí jeho osvobození. Héraklés se podřídil vůli bohů a kráčel dále do temnot věčné noci. Do podzemního království Héraklea dovedl Hermés, posel bohů a průvodce duší zemřelých. Průvodkyní velikého hrdiny byla sama milovaná dcera Diova Pallas Athéna. Když Héraklés vstoupil do Hádova království, duše zemřelých se v hrůze rozletěly. Jedině duše hrdiny Meleagra při pohledu na Héraklea neprchala, ale obrátila se na velikého Diova syna s prosbou:

„Ó velký Héraklee, při památce na naše přátelství tě prosím jen o jediné. Slituj se nad mou osiřelou sestrou, krásnou Déianeirou. Po mé smrti zůstala sama, bez ochrany. Vezmi si ji za manželku, velký hrdino! Buď jejím ochráncem!“

Héraklés přislíbil příteli, že splní jeho prosbu, a šel dále za Hermem. Proti Hérakleovi se zvedl stín strašné Gorgony Medúsy. Hrozivě vztáhla své měděné ruce a zamávala svými zlatými křídly, na hlavě jí zasyčeli hadi. Nebojácný hrdina uchopil meč, Hermés ho však zarazil se slovy:

„Nech svůj meč v klidu, Héraklee! Vždyť je to neživý stín bez těla. Nemůže ti ublížit!“

Mnoho strašných věcí spatřil Héraklés během cesty. Konečně stanul před Hádovým trůnem. S údivem hleděl vládce království mrtvých a jeho žena Persefoné na velikého Diova syna, který nebojácně sestoupil do království tmy a smutku. Héraklés ve lví kůži, kterou si přetáhl přes ramena, s lukem pověšeným přes plece, majestátně opřen o svůj obrovský kyj, stál klidně před Hádovým trůnem. Hádés přívětivě přivítal syna svého velikého bratra Dia. Pak se ho otázal, co ho přimělo k tomu, aby opustil svět slunce a sestoupil do království temnot. Héraklés se sklonil před Hádem a odvětil:

„Ó vládče nad dušemi zemřelých, veliký Háde, nezlob se na mne pro mou prosbu, ó všemocný! Vždyť víš, že jsem nepřišel do tvého králov-

ství ze své vlastní vůle, také to, oč tě budu prosit, nechci pro sebe. Dovol mi, vládče Hádů, abych s sebou odvedl do Mykén tvého trojhlavého psa Kerbera. Poručil mi to Eurystheus, jemuž podle vůle jasných bohů olympských sloužím.“

Hádés hrdinovi odpověděl:

„Vyplním tvou prosbu, synu Diův. Musíš však Kerbera zkrotit beze zbraně. Zkrotíš-li ho, dovolím ti, abys ho odvedl k Eurystheovi.“

Dlouho hledal Héraklés Kerbera po celém podzemním království. Nakonec ho našel na březích Acherontu. Svýma rukama pevně jako ocel chytil Kerbera za šíji. Hádův pes strašlivě zavyl, jeho vytí se rozléhalo celým podzemním královstvím. Snažil se vyrvat z Hérakleova sevření, mohutné ruce hrdinovy však svíraly jeho šíji stále pevněji. Kerberos ovinul svůj ohon hrdinovi kolem nohou, dračí hlava se zakousla svými zuby do jeho těla, ale všechno bylo marné. Silný Héraklés mu tiskl šíji stále pevněji a pevněji. Hádův pes, zpola zardoušen, padl nakonec hrdinovi k nohám. Héraklés ho zkontroloval a vedl ho z království temnot do Mykén. Kerberos se polekal denního světla. Zalil ho studený pot, jedovatá pěna kanula z jeho tří tlam na zem. Všude, kde ukápla byť jen kapka pěny, vyrostly jedovaté traviny.

Héraklés přivedl Kerbera k mykénským hradbám. Zbabělého Eurysthea zachvátila hrůza jen při pohledu na strašného psa. Div Héraklea neprosil na kolenou, aby Kerbera odvedl zpět do Hádova království. Héraklés splnil jeho prosbu a strašného strážce Kerbera vrátil Hádovi.

JABLKA HESPEROVEN

Nejobtížnějším činem, který musil Héraklés vykonat ve službách Eurystheových, byl jeho poslední, dvanáctý úkol. Musil odejít k mocnému Titánovi Atlantovi, který držel na svých plecích nebeskou klenbu, a z jeho zahrad, které střežily Atlantovy dcery Hesperovny, měl přinést tři zlatá jablka. Jablka rostla na zlatém stromě, který vypěstovala bohyně země Gaia a darovala jej veliké Hěře v den její svatby s Diem. Měl-li Héraklés splnit tento úkol, musil nejprve najít cestu do zahrad Hesperoven. Tuto cestu střežil drak, jehož oči nikdy neuzavřel spánek.

Nikdo neznal cestu vedoucí k Hesperovným a k Atlantovi. Héraklés dlouho bloudil po Asii i Evropě, prošel všemi zeměmi, které poznal již dříve, když hledal Géryonova stáda. Všude se vyptával na cestu, ale nikdo ji neznal. Při svém hledání zašel až na nejzazší sever, kde věčně houpala své bouřlivé, nekonečné vody řeka Éridanos¹. Na březích Éridanu přivítaly velikého Diova syna s poctou krásné nymfy a poradily mu, kde se doví o cestě do zahrad Hesperoven. Héraklés musí znenadání přepadnout mořského starce, věštce Nérea, až bude vystupovat z mořského víru na břeh, a vyzvědět od něj cestu k Hesperovným. Nikdo kromě Nérea tuto cestu neznal. Dlouho hledal Héraklés Nérea. Konečně ho přece jen našel na mořském břehu. Héraklés zaútočil na mořského boha. Boj s ním nebyl snadný. Aby se vysvobodil z Hérakleova železného sevření, Néreus měnil neustále svou podobu, hrdina ho však nepustil. Nakonec zemdleného Nérea spoutal. Chtěl-li se mořský bůh dostat znovu na svobodu, musel Hérakleovi prozradit tajemství cesty do zahrad Hesperoven. Diův syn pak propustil mořského starce a vydal se na dalekou cestu.

Znovu musel projít Libyí. Zde se setkal s obrem Antaiem, synem boha moře Poseidóna a bohyně země Gaie. Antaios přinutil každého poutníka, aby s ním bojoval, a koho přemohl, toho nemilosrdně zabil. Obr chtěl přimět k souboji také Héraklea. Nikdo nemohl přemoci Antaia v pěstním souboji, neboť nikdo neznal tajemství, odkud obr získával stále nové síly k boji. Jeho tajemství tkvělo v tom, že svou sílu čerpal od své matky, veliké bohyně země. Když Antaios cítil, že ho začínají opouštět síly, pevně se přimkl k zemi, své matce, a jeho síla se mu vrátila. Stačilo však jen odtrhnout Antaia od země a zvednout ho do výše — a jeho síla byla ta tam. Dlouho bojoval Héraklés s Antaiem, několikrát ho povalil na zem, Antaios však měl stále více sil. Najednou však silný Héraklés vyzdvihl Antaia vysoko do vzduchu. Gaiin syn pozbyl své síly a Héraklés ho zardousil.

Héraklés šel dále, až pak došel do Egypta. Znaven dlouhou poutí, usnul ve stínu nevelkého háje na břehu Nilu. Spícího Héraklea uviděl Búsiris, egyptský král, syn Poseidóna a Lýsianassy, dcery Epafovy. Poručil spícího hrdinu spoutat a chtěl ho obětovat jeho otci Diovi. Po

¹ Mythická řeka.

devět let panovala v Egyptě velká neúroda. Věštec Thrasios, který sem přišel z Kypru, předpověděl, že neúroda bude zažehnána jen tehdy, bude-li Búsiris každoročně Diovi obětovat jednoho cizince. Búsiris přikázal zajmout věšce Thrasia a přinesl ho Diovi jako první obět. Od té doby krutý král obětoval hromovládcí každého cizince, který přišel do Egypta. Také Héraklea přivedli k obětišti. Veliký hrdina však zpřetrhal provazy, jimiž byl spoután, a před oltářem zabil samého Búsirida i jeho syna Amfidamanta. Tak byl krutý egyptský král potrestán.

Ještě mnohým nebezpečím musil Héraklés projít, než se dostal na konec země, kde stál veliký Títán Atlás. S údivem hleděl hrdina na mohutného Títána, který držel na svých širokých plecích celou nebeskou klenbu.

„Ó veliký Títáne Atlante!“ obrátil se k němu Héraklés. „Jsem Héraklés, syn Diův. Poslal mě k tobě Eurystheus, král zlatem bohatých Mykén. Poručil mi, abych od tebe přinesl tři zlatá jablka ze zlatého stromu, který roste v zahradách Hesperoven.“

„Dám ti tři jablka, synu Diův,“ odvětil Atlás. „Avšak zatím co půjdu pro jablka, musíš se postavit na mé místo a držet na ramenou nebeskou klenbu.“

Héraklés souhlasil a postavil se na Atlantovo místo. Na plece Diova syna padla neuvěřitelná tíže. Napjal všechny své síly, aby nebeskou klenbu udržel. Mohutné Hérakleovy plece tlačila strašlivá tíha. Pod tíhou oblohy se musil sehnout, vystoupily mu svaly jako hory, celé jeho tělo se od napětí pokrylo potem, avšak nadlidská síla a pomoc bohyně Athény mu umožnily udržet nebeskou klenbu až do té doby, kdy se vrátil Atlás se třemi zlatými jablky. Když se Atlás navrátil, řekl Hérakleovi:

„Zde jsou tři zlatá jablka. Chceš-li, donesu je do Mykén sám a ty zatím drž nebeskou klenbu. Až se vrátím, postavím se opět na své místo.“

Héraklés prohlédl Atlantovu lest. Pochopil, že Títán se chce navždy osvobodit od těžké práce, a proti lsti použil rovněž lsti.

„Dobře, Atlante, souhlasím,“ odpověděl Héraklés. „Jen mi dovoľ, abych si udělal podušku, kterou si chci dát na ramena, aby je nebeská báh tak strašně netlačila.“

Atlás se tedy opět postavil na své místo a položil si na ramena nebeskou klenbu. Héraklés zvedl svůj luk a toulec se šípy, vzal svůj kyj a zlatá jablka a řekl:

„Sbohem, Atlante! Držel jsem nebeskou klenbu, zatím co ty jsi mi šel pro jablka Hesperoven, avšak věčně držet celou tíhu nebe na svých plecích nechci.“

S těmito slovy Héraklés odešel od Títána a Atlás musil dále držet nebeskou klenbu na svých silných plecích.

Héraklés se vrátil k Eurystheovi a odevzdal mu zlatá jablka. Eurystheus je daroval Hérakleovi a ten je dal své ochránkyni, veliké Diově dceři Palladě Athéně. Athéna vrátila jablka Hesperovným, aby navždy zůstala v jejich zahradách.

Splněním tohoto dvanáctého úkolu se Héraklés osvobodil ze služby u Eurysthea. Nyní se mohl vrátit do sedmibranných Théb. Zde však Diův syn dlouho nezůstal. Čekala ho nová hrdinství. Svou ženu Megaru dal za manželku svému druhovi Ioláovi a sám odešel opět do Týrynthu. Héraklea však neočekávala jen samá vítězství, čekalo na něj i mnoho utrpení, neboť ho stále ještě pronásledovala veliká bohyně Héra.

HÉRAKLÉS A EURYTOS

V městě Oichalii na ostrově Eubóii vládl král Eurytos. Daleko široko po celém Řecku byl Eurytos proslaven svým skvělým střeleckým uměním. Jeho učitelem byl sám lukostřelec Apollón, který mu dokonce daroval luk i šípy. Kdysi, v době svého mládí, učil se u Euryta střílet z luku i Héraklés. A tento král rozhlásil po celém Řecku, že svou krásnou dceru Iolu dá za manželku jen tomu hrdinovi, který nad ním zvítězí ve střelbě lukem. Héraklés, který právě skončil službu u Eurysthea, vydal se do Oichalie, kam se sešlo mnoho hrdinů z celého Řecku, aby se zúčastnil soutěže. Héraklés snadno zvítězil nad králem Eurytem a žádal, aby mu dal svou dceru Iolu za ženu. Eurytos však nesplnil svůj slib. Navzdory posvátnému zvyku pohostinství začal se velikému hrdinovi posmívat. Prohlásil, že nedá svou dceru tomu, kdo byl otrokem Eurystheovým. Nakonec Eurytos se svými pyšnými syny vyhnal Héraklea,

který se při hostině opil, z paláce a dokonce i z Oichalie. Héraklés opustil Eubóiu naplněn hlubokým žalem, neboť veliký hrdina si krásnou Iolu zamiloval. Svou zlobu na Euryta, který ho urazil, ukryl dlouho v srdci a vrátil se do Tírynthu.

Nedlouho nato ukradl nejlstivější Řek Autolykos, syn Hermův, Eurytovo stádo. Eurytos obvinil z této krádeže Héraklea. Král Oichalie myslil, že mu hrdina odehnal jeho stádo, aby se mu pomstil za urážku. Jedině starší Eurytův syn Ífitos nechtěl věřit, že by velký Héraklés mohl ukrást stáda jeho otce. Ífitos se dokonce nabídl, že stáda najde, jen aby dokázal nevinu Héraklea, s nímž ho spojovalo nejpřímnější přátelství. Při svém hledání se Ífitos dostal také do Tírynthu. Héraklés srdečně přivítal svého přítele. Avšak jednoho dne, když spolu stáli sami dva na vysokých hradbách tírynthské pevnosti, vybudované na vysoké skále, zachvátil Héraklea znenadání zuřivý hněv, který na něj seslala veliká bohyně Héra. V hněvu si Héraklés vzpomněl na urážky, které utrpěl od Euryta a jeho synů, dále se již neovládl, chytil Ífita a svrhl ho s hradeb pevnosti. Nešťastný Ífitos se pádem zabil. Touto vraždou, která se stala proti jeho vlastní vůli, Héraklés pohněval Dia, neboť porušil posvátný obyčej pohostinství a posvátnost přátelství. Za trest seslal velký hromovládcе na svého syna těžkou nemoc.

Dlouho trpěl Héraklés, až nakonec, vysílen nemocí, odešel do Delf, aby se zeptal Apollóna, jak se má zbavit tohoto trestu bohů. Avšak věštkyně Pýthie mu nedala žádnou odpověď. Vyhnala dokonce Héraklea z chrámu jako toho, kdo se poskrvnil vraždou. Rozhněvaný Héraklés odnesl z chrámu třínožku, na níž Pýthie pronášela své věštby. Tím si pohněval boha Apollóna. Zlatovlasý, kučeravý bůh se Hérakleovi zjevil a žádal, aby třínožku vrátil. Héraklés však odmítl. Vznikl krutý boj mezi dvěma Diovýmými syny, nesmrtelným bohem Apollónem a smrtelníkem, největším z hrdinů, Hérakleem. Zeus si nepřál Hérakleovy smrti. Svrhl s Olympu mezi své syny zářivý blesk, a odtrhnul je od sebe, přerušil jejich souboj. Bratři se smířili. Tehdy dala Pýthie Hérakleovi takovouto odpověď:

„Uzdravíš se teprve tehdy, až budeš prodán na tři roky do otroctví. Peníze, které dostaneš, dej Eurytovi jako náhradu za jeho syna Ífita, jehož jsi zabil.“

Héraklés se musil znovu rozloučit se svobodou. Byl prodán do

otroctví lýdské královně Omfale, dceři Iardanově. Sám Hermés odnesl Eurytovi peníze vyplacené za Héraklea. Pyšný oichalský král je však nepřijal a zůstal nadále Hérakleovým nepřítelem.

HÉRAKLÉS A DÉIANEIRA

Když Eurytos vyhnal Héraklea z Oichalie, velký hrdina přišel do aitólského města Kalydónu, kde vládl král Oineus. Héraklés chtěl Oinea požádat o ruku jeho dcery Déianeiry, neboť kdysi v království stínů slíbil Meleagrovi, že se s ní ožení. V Kalydónu našel strašného soupeře. Ruku krásné Déianeiry se snažilo získat již mnoho nápadníků. Mezi ně patřil i říční bůh Achelóos. Oineus konečně rozhodl, že Déianeirinu ruku získá ten, kdo zvítězí v souboji s Achelóem. Všichni ženichové odmítli bojovat s obrovským Achelóem, jen Héraklés ne. Čekal ho tedy boj s říčním bohem. Když Achelóos viděl, že Héraklés je ochoten měřit s ním své síly, řekl mu:

„Ty říkáš, že jsi synem Dia a Alkmény? Lžeš, Zeus není tvým otcem!“ A Achelóos se začal posmívat velkému Diovu synu a hanobil jeho matku Alkménu. Héraklés nachmuřil brvy a divoce pohlédl na Achelóa; oči mu plály hněvem, když pravil:

„Achelóe, lépe než jazyk slouží mi ruce. Popřeji ti vítězství ve slovech, já však zvítězím činy.“

Pevným krokem přistoupil k Achelóovi a sevřel ho svými silnými rukama. Obrovský Achelóos však stál pevně, veliký Héraklés ho nemohl povalit, všechno jeho úsilí bylo marné. Achelóos stál jako pevná skála, již mořské vlny nepohnou a jen se o ní s hromovým třeskem rozbíjejí. Héraklés s Achelóem bojují hrud' proti hrudi jako dva býci, zaklesnutí do sebe svými zakřivenými rohy. Tříkrát zaútočil Héraklés na Achelóa, po čtvrté se hrdinovi podařilo vyrvat se mu z rukou a uchopit ho zezadu. Jako těžká hora přitiskl říčního boha až k zemi. Achelóos sebral všechny síly, ale sotva se mu podařilo osvobodit si ruce zalité potem. Jakkoli napínal své síly, Héraklés ho stále více a více tlačil k zemi. Achelóos se se záupěním sklonil, kolena se pod ním podlomila, takže se hlavou dotkl země. Chtěje se vyhnout porážce, Achelóos

se uchýlil ke lsti a přeměnil se v hada. Sotvaže se Achelóos přeměnil v hada a vyklouzl Hérakleovi z rukou, Héraklés se smíchem zvolal:

„Bojovat s hady jsem se naučil ještě jako dítě v kolébce. Pravda, Achelóe, jsi strašnější než jiní hadi, ale s lernskou hydrou se nemůžeš srovnávat. Místo jedné ufaté hlavy jí vyrostly dvě nové, a přesto jsem nad ní zvítězil.“

Héraklés sevřel rúkama hadovu šíji a tiskl ji jako železnými kleštěmi. Achelóos se snažil vyrvat z hrdinových rukou, ale marně. Tu se proměnil v býka a znovu zaútočil na Héraklea. Héraklés uchopil býka Achelóa za rohy a povalil ho na zem. Udeřil jím o zem s tak strašnou silou, že mu zlomil jeden roh. Achelóos byl poražen a Oineus dal Hérakleovi Déianeiru za manželku.

Po svatbě žil Héraklés v Oineově paláci, nezůstal zde však dlouho. Jednou při hostině Héraklés uhodil Architelova syna Eunoma za to, že mu chlapec nalil na ruce vodu připravenou k omývání nohou. Rána byla tak silná, že chlapec padl na zem mrtev. Héraklés se zarmoutil, ale přestože mu Architelés odpustil neúmyslnou vraždu svého syna, hrdina přece opustil Kalydón a odešel se svou manželkou Déianeirou do Tírynthu.

Cestou přišel Héraklés s manželkou k řece Euénu. Přes tuto bouřlivou řeku přenášel pocestné za plat kentaur Nessos na svých širokých zádech. Nessos se nabídl, že přenese Déianeiru na druhý břeh. Héraklés ji tedy posadil na kentaurova záda. Hrdina přehodil svůj kyj a luk na druhý břeh řeky a sám bouřlivou řeku přeplaval. Sotva vystoupil na břeh, pojednou uslyšel hlasitý křik své ženy. Déineira volala manžela na pomoc. Kentaur, okouzlen její krásou, chtěl ji unést. Hérakleův syn na něj vykřikl strašným hlasem: „Kam prcháš? Domníváš se snad, že tě tvé nohy zachrání? Nikoli, nezachrániš se! Ať prcháš, jak umíš nejrychleji, můj šíp tě stejně dostihne.“

Héraklés napjal svůj luk a z napjaté tětiny se vymrštil šíp. Smrtící šíp dostihl Nessa a zasáhl ho do zad tak hluboko, že jeho ostří prorazilo kentaurovi hrud. Smrtelně zraněný Nessos upadl na kolena. Z jeho rány se lila potokem krev a mísila se s jedem lernské hydry. Nessos nechtěl zemřít nepomstěn, vzal proto svou krev a dal ji Déianeire se slovy:

„Ó dcero Oineova, ty jsi byla poslední, koho jsem přenesl přes

boufné vody Euénu. Vezmi tedy mou krev a pečlivě ji chraň. Jestliže tě Héraklés někdy přestane milovat, tato krev ti vrátí jeho lásku a potom mu žádná žena nebude dražší nad tebe. Stačí jen potřít touto krví Hérakleův šat.“

Déianeira vzala Nessovu krev a uschovala ji. Nessos zemřel. Héraklés s Déianeirou pak došli do Tírynthu a žili zde do té doby, dokud je Hérakleův bezděčný zločin — vražda jeho přítele Ífita — nepřinutil opustit slavné město.

HÉRAKLÉS U OMFALY

Za vraždu Ífita byl Héraklés za trest prodán do otroctví lýdské královně Omfale. Ještě nikdy nemusil Héraklés vytrpět tolik příkoří jako ve službě u hrdé lýdské královny. Největší hrdina od ní musel snášet neustálá ponižování. Zdálo se, že jizlivé urážky, jimiž zahrnovala Diova syna, jí přinášejí zvláštní uspokojení. Oblékala Héraklea do ženských šatů a nutila ho příst a tkát se služkami. Hrdina, který svým těžkým kyjem porazil lernskou hydru, hrdina, který přivedl strašného Kerbera z Hádova království, hrdina, který holýma rukama zardousil nemejského lva a na svých plecích držel tíhu nebeské klenby, hrdina, před nímž se nepřátelé chvěli při pouhém vyslovení jeho jména, tento hrdina musel sedět shrben za tkalcovským stavem nebo příst vlnu rukama zvyklýma vládnout ostrým mečem, napínat tětivu pevného luku a porážet nepřátele těžkým kyjem. A zatím Omfalé, oblečená v Hérakleovu lví kůži, která ji celou zakryla a ještě se za ní vláčela po zemi, v jeho zlatém pancíři, opásaná jeho mečem, s jeho kyjem, který jen s námahou vyzvedla, pověšeným přes ramena, postavila se před Diova syna a vysmívala se mu jako svému otroku. Zdálo se, jako by si vytkla za cíl vyčerpát všechnu nepřemožitelnou sílu Hérakleovu. Héraklés musil všechno snášet, neboť byl naprostým Omfaliným otrokem a měl jím zůstat ještě po celé tři roky.

Jen zřídka kdy pouštěla Omfalé hrdinu ze svého paláce. Jednou, když Héraklés opustil Omfalin palác, usnul ve stinném háji nedaleko Efesu. Zatím co spal, příkradli se k němu Kerkópové a chtěli mu ukrást jeho zbraně. Héraklés se však probudil právě ve chvíli, kdy mu Kerkópové

chtěli vzít jeho luk a šípy. Hrdina je všechny pochytil a svázal jim ruce a nohy. Pak jim mezi svázanýma nohama provlékl dlouhou tyč a nesl je k Efesu. Avšak Kerkóповé Héraklea svým pitvořením tak rozesmáli, že je veliký hrdina pustil na svobodu.

V době svého otroctví u Omfaly přišel Héraklés do Aulidy ke králi Syleovi, který každého cizince nutil, aby pracoval na jeho vinicích jako otrok. Také Héraklea přinutil k této práci. Hrdina v zlosti vyrval Syleovi všechny úponky vinné révy a samotného krále, který nectil posvátného zvyku pohostinství, zabil. V době svého otroctví u Omfaly se Héraklés účastnil výpravy Argonautů. Konečně však trest vypršel a veliký Diův syn byl znovu volný.

HÉRAKLÉS DOBÝVÁ TROJE

Sotva se Héraklés osvobodil z otroctví u Omfaly, ihned shromáždil velké vojsko hrdinů a na osmnácti korábech vypluli k Troji, aby se pomstili proradnému králi Láomedontovi. Když připluli k Troji, svěřil ochranu lodí Oikleovi, jemuž zanechal nevelký oddíl vojáků, a sám s ostatním vojskem zamířil k trojským hradbám. Sotva se Héraklés s vojskem vzdálil od lodí, Oikle napadl Láomedón. Podařilo se mu Oikleu zabít a potříť téměř celý jeho oddíl. Héraklés, který zaslechl hluk bitvy odehrávající se u lodí, se vrátil, přinutil Láomedonta k ústupu a zahnal ho zpět do Troje. Obléhání Troje netrvalo dlouho a hrdinům se podařilo ztéci nejprve vysoké hradby a odtud proniknout do města. Hrdina Telamón vstoupil do města první. Héraklés, největší z hrdinů, však nemohl snést, aby ho někdo předešel. Vytasil meč a vrhl se na Telamóna, který ho předstihl. Když Telamón zpozoroval, že mu hrozí jistá smrt, rychle se sehnul a začal sbírat kameny. Héraklés se podívil a otázal se ho: „Co děláš, Telamóne?“ „Ó největší synu Diův, stavím obětní oltář vítěznému Hérakleovi,“ odvětil chytrý Telamón. Svou odpovědí usmířil hněv Diova syna.

Při dobývání města zabil Héraklés svými šípy Láomedonta i se všemi jeho syny, jen nejmladšího, Priama, ušetřil. Krásnou Láomedontovu dceru Hésionu dal za ženu Telamónovi jako odměnu za jeho hrdinství. Dovolil jí, aby si podle svého přání zvolila jednoho zajatce, který

pak měl být propuštěn na svobodu. Hésioné vybrala svého nejmladšího bratra.

„Ten spíše než ostatní by se měl stát otrokem!“ zvolal Héraklés.
„Pustím ho na svobodu jen tehdy, dáš-li za něj výkupné.“

Hésioné sňala s hlavy závoj a dala ho Hérakleovi jako výkupné za bratra. Od té doby nazývali nejmladšího Láomedontova syna Priamem (t. j. ten, který byl vykoupen). Héraklés mu odevzdal vládu nad Trojou a sám se svým vojskem se vydal za dalším dobrodružstvím.

Když se Héraklés se svým vojskem vracel po moři domů, bohyně Héra, která chtěla nenáviděného Diova syna zahubit, seslala na jeho lodi silnou bouři. Aby Zeus nezpozoroval nebezpečí hrozící jeho synovi, uprosila Héra boha spánku Hypna, aby žezlem vládnoucího Dia uspal. Bouře zanesla Héraklea na ostrov Kós.

Obyvatelé Kóu pokládali Hérakleův koráb za pirátskou loď. Začali na něj házet kameny a nedovolili mu přistat u břehu. V noci však Héraklés tajně vystoupil na břeh a v nastalém boji nad obyvateli Kóu zvítězil. Jejich krále, Poseidónova syna Eurypyly, zabil a odplul, zanechav za sebou zpustošený ostrov.

Když se Zeus probudil a dověděl se, v jakém nebezpečí byl jeho syn Héraklés, strašlivě se rozzlobil. V zlosti přikoval Héro do zlatých nezničitelných okovů, přivázal jí k nohám dvě těžké kovadliny a tak ji nechal viset mezi nebem a zemí. Každého Olympana, který chtěl jít Héro na pomoc, hrozivý Zeus ve svém hněvu svrhl s vysokého Olympu. Vládce bohů i smrtelníků dlouho hledal také Hypna. Také boha spánku by byl svrhl s Olympu, kdyby ho nebyla ukryla bohyně Noc.

HÉRAKLÉS BOJUJE S BOHY PROTI GIGANTŮM

Zeus poslal svou milovanou dceru Palladu Athénu za Hérakleem na ostrov Kós, aby velkého hrdinu požádala o pomoc v boji proti gigantům. Giganty porodila bohyně Gaia z kapek krve Úrana, kterého svrhl Kronos. Byli to obludní obři, místo nohou měli hady, hlavu a bradu měli porostlou chundelatými chlupy.

Giganti byli neobyčejně silní. Pyšnili se svou silou a chtěli dokonce

odejmout vládu nad světem světlým bohům olympským. Boj s bohy zahájili na Flegrajských polích na Chalkidském poloostrově Palléně. Olympských bohů se nebáli. Jejich matka Gaia jim dala kouzelný prostředek, který je chránil před zbraněmi bohů. Jedině smrtelník mohl giganty zabit; před zbraněmi smrtelníků je Gaia nechránila. Po celém světě hledala Gaia kouzelnou bylinu, která by giganty ochránila také před zbraněmi smrtelníků, avšak Zeus zakázal bohyni světla Éói, bohyni měsíce Seléně i zářivému bohu slunce Hélioovi svítit a sám všechny léčivé rostliny vysekal.

Giganti, kteří věděli, že bohové je nemohou zabít, se nebojácně vrhli do boje. Metali na bohy obrovské skály a hořící kmeny staletých stromů. Po celém světě se rozléhal hluk bitvy.

Nakonec se objevil Héraklés s Palladou Athénou. Zazvonila tětiva hrozného luku Diova syna, mihl se šíp napuštěný jedem lernské hydry a zabodl se do hrudi nejsilnějšího giganta Alkyonea. Gigant s rachotem spadl na zem. Smrt ho nemohla zastihnout zde na Palléně, neboť zde byl nesmrtelný. Alkyoneus spadl na zem; avšak když za okamžik vstal, byl ještě daleko silnější než předtím. Héraklés ho rychle vyzvedl na ramena a odnesl ho z Pallény; za jejími hranicemi gigant zemřel. Po Alkyoneově smrti zaútočil na Héraklea a Héru gigant Porfyrión. Strhl s Héry její závoj a chtěl ji chytit, tu ho však Zeus svým bleskem srazil na zem. Héraklés pak ukončil jeho život svým šípem. Apollón zasáhl svým zlatým šípem giganta Efialta do levého oka a Héraklés ho pak zabil svým šípem, který se zabodl gigantovi do pravého oka. Giganta Euryta srazil svým thyrsom Dionýsos a Héfaistos zneškodnil giganta Klytia, na kterého hodil celý balvan rozpáleného železa. Pallas Athéna vrhla na prchajícího giganta Enkelada celý ostrov Sicílii.

Gigant Polybótés, který v útěku po moři hledal záchranu před hrozným zemětřasením Poseidónem, prchal na ostrov Kós. Poseidón odřízl svým trojzubcem kus ostrova Kou a vrhl jej na Polybóta. Tak vznikl ostrov Nisyros. Hermés srazil giganta Hippolyta, Artemis Gratióna, veliké Moiry zabily giganty Agria a Thoóna, kteří bojovali měděnými kyji. Všechny ostatní giganty srazil svým třpytivým bleskem hromovládny Zeus, smrt však jim všem poslal veliký Héraklés v podobě svých šípů, které se nikdy neminuly cílem.

HÉRAKLEOVA SMRT A JEHO PŘIJETÍ MEZI OLYMPSKÉ BOHY

(Podle Sofokleovy tragédie *Tráchtňanky*)

Když byl Héraklés za zabití Ífita prodán do otroctví Omfale, Déianeira s dětmi musela opustit Tírýns. Hérakleově manželce poskytl pohostinství král thessalského města Tráchíny Kéýx. Ode dne, kdy Héraklés opustil svou ženu, uplynuly již tři roky a tři měsíce. Déianeira se již začala obávat o osud svého muže. Od Héraklea nepřicházela žádná zpráva. Déianeira dokonce ani nevěděla, je-li manžel na živu. Mučily ji zlověstné předtuchy. Jednoho dne si zavolala svého syna Hylla a řekla mu:

„Můj milovaný synu! Je hanba, že dosud nehledáš svého otce. Již patnáct měsíců nám o sobě nedal zpráv.“

„Lze-li jen trochu věřit tomu, co se říká,“ odvětil matce Hyllos, „pak se prý otec po skončení své tříleté služby u Omfaly odebral s vojskem na Eubóiu k městu Oichalii, aby se pomstil králi Eurytovi za urážku.“

„Synu můj,“ přerušila Hylla matka, „tvůj otec Héraklés mě ještě nikdy před odchodem do boje neopouštěl tak zneklidněn jako posledně. Při loučení mi dokonce dal do úschovy tabulky, které dostal v Dódóně. Na nich jsou zapsány staré věštby o jeho osudu, o němž se praví toto: Stráví-li Héraklés tři roky a tři měsíce v cizině, pak ho asi skosila smrt; vrátí-li se však do této doby domů, pak bude žít klidným a spokojeným životem. Dříve než odešel, oznámil mi i své rozhodnutí, že po jeho smrti mají být jeho dětem odevzdány země jeho předků jako dědictví. Bojím se o jeho osud. Vždyť mi sám řekl, že bude obléhat Oichalii a že buď zemře před městem, nebo je dobude a pak bude šťastně žít. Nikoli, synu, snažně tě prosím, jdi hledat svého otce!“

Hyllos, poslušen vůle matčiny, vydal se na dalekou cestu do Oichalie na Eubóiu hledat svého otce.

Nedlouho po tom, kdy Hyllos opustil Tráchínu, doběhl k Déianeire posel. Oznámil jí, že brzy přijde Hérakleův posel Lichás, který jí přinese radostnou zprávu. Héraklés je živ, zvítězil nad Eurytem, dobyl a zničil město Oichalii a brzy se se slávou vrátí k Déianeire. K Déianeire brzy přichází i Lichás. Přivedl zajatce, mezi nimiž je i Eurytová dcera

Iolé. Déianeira radostně přivítala Licha. Hérakleův posel jí také vypráví, že jeho pán je zdrav a že si uchoval svou bývalou sílu. Dříve než opustil Eubóiu, chce ještě oslavit své vítězství a přinést bohaté oběti bohům. Déianeira se dívá na zajatce. V jejich řadách zpozorovala jakousi krásnou ženu i zeptala se na ni Licha:

„Řekni mi, Licho, kdo je tato žena? Kdo je její otec a matka? Naříká více než všichni ostatní. Není to snad dcera samého Euryta?“

Lichás však Hérakleově ženě odpovídá:

„Nevím, královno, kdo je tato žena. Patří asi k některému urozenému eubójskému rodu. Po celou cestu nepromluvila ani slova. Od chvíle, kdy opustila rodné město, neustále prolévá žalostné slzy.“

„Ubohál!“ zvolala Déianeira, „tvůj zármutek nechci znásobit novým utrpením! Licho, odveď zajatce do paláce, ihned přijdu za vámi.“

Lichás odešel se zajatci do paláce. Sotva se vzdálil, k Déianeire přistoupil sluha se slovy:

„Posečkej, královno, a vyslechni mě. Lichás ti neřekl úplnou pravdu. Ví, kdo je tato žena. Je to Eurytova dcera Iolé. Z lásky k ní kdysi Héraklés soutěžil s Eurytem ve střelbě z luku. Přestože Héraklés zvítězil, pyšný král mu svou dceru nedal za ženu, jak mu to slíbil. Urazil hrdinu a vyhnal ho z města. Jedině kvůli Iole nyní Héraklés dobyl města a zabil krále Euryta. Syn Diův sem neposlal Iolu jako otrokyni, ale chce ji pojmout za manželku.“

Déianeiru zachvátil žal. Začala Lichovi vytykat, že před ní skrýval pravdu. Lichás skutečně přiznal, že Héraklés, uchvácen Iolinou krásou, se s ní chce oženit. Déianeira hořekuje. Za dobu dlouhého odloučení Héraklés zapomněl na svou manželku a miluje nyní jinou. Co měla nešťastnice dělat? Milovala velikého Diova syna a nechtěla ho nechat jiné ženě. Zničena hořem, vzpomněla si Déianeira na krev, kterou jí kdysi dal kentaur Nessos, i na to, co jí řekl před svou smrtí. Déianeira se rozhodla použít kentaurovy krve jako posledního prostředku. Vždyť jí přece řekl: „Natři mou krví Hérakleův šat a pak tě bude navždy milovat a žádná žena mu nebude nad tebe dražší.“ Jakási bázeň jí přece jen zdržuje od použití kouzelného prostředku, avšak láska k Hérakleovi a strach, že by ho ztratila, vítězí nakonec nad jejími obavami. Vzala tedy Nessovu krev, kterou tak dlouhou schovávala v nádobě, aby na ni nepadl ani jediný sluneční paprsek či aby ji nespálil oheň planoucí

na ohništi. Déianeira pak touto krví napustila Hérakleův nádherný plášť, který mu utkala jako dar. Plášť pak uložila do pevně uzavřené skřínky a zavolala Licha, aby mu poručila:

„Pospěš, Licho, na Eubóiu, tam odevzdáš Hérakleovi tuto skřínku. Ve skřínce je uložen plášť. V tento plášť necht se Héraklés oděje, až bude obětovat Diovi. Řekni mu, že si jej nesmí obléci žádný smrtelník, jedině Héraklés sám, a necht dbá na to, aby se pláště nedotkl dokonce ani paprsek jasného Héliá dříve, než ho oblékne. Pospěš, Licho!“

Lichás vzal plášť a odešel. Brzy po jeho odchodu zachvátil Déianeiru neklid. Vstoupila do paláce a k své hrůze vidí, že kůže, již natírala Hérakleův plášť Nessovou krví, zetlela. Hodila kůži na podlahu. Padl na ni sluneční paprsek a spálil kentaurovu krev, otrávenou jedem lernské hydry. Zároveň s krví se rozpálil i jed hydry a sežehl v popel i kůži a na podlaze, kde kůže ležela, se objevila jedovatá pěna. Déianeiru zachvátila hrůza. Bojí se, že Héraklés oblékne otrávený plášť a zemře. Předtucha neodvratného neštěstí mučí Déianeiru stále silněji.

Uplynul krátký čas ode dne, kdy Lichás odešel s otráveným pláštěm na Eubóiu. Do paláce vchází Hyllos, který se právě navrátil do Tráchíny. Je bledý, oči má plné slz. Sotva spatří matku, vykřikne:

„Ó, jak bych si přál vidět jedno z trojího: buď abys již vůbec nebyla mezi živými, nebo abych tě nemusil nazývat svou matkou, či abys vládla lepším rozumem než nyní! Věz, že jsi zahubila svého vlastního manžela, mého otce!“

„Ó, jaké neštěstí!“ zvolala v hrůze Déianeira. „Co pravíš, synu? Kdo z lidí to řekl? Jak mě můžeš obviňovat z takového zločinu?“

„Nikdo mi o tom neříkal, já sám jsem viděl otcovo utrpení.“

A Hyllos matce vyprávěl o tom, co se stalo na hoře Kénajské u města Oichalie: Héraklés postavil obětní oltáře a již se chystal obětovat bohům, a především svému otci Diovi, když přišel Lichás s pláštěm. Diův syn oblekl plášť, dar své manželky, a připravoval se k oběti. Nejprve obětoval dvanáct vybraných býků Diovi. Celkem přinesl olympským bohům sto obětí. Na oltáři vzplál jasný oheň. Héraklés stál s rukama děkovně vztaženýma k nebesům a vzýval bohy. Tu pocítil žár ohně planoucího na obětišti, na těle mu vystoupil pot. Vtom se na hrdinovo tělo přilepil otrávený plášť. V té chvíli hrdina pocítil prudkou bolest, jeho tělo se zachvělo v křečích. V strašném utrpení zavolal

hrdina Licha, aby se ho zeptal, proč mu přinesl tento plášť. Co mu mohl nevinný Lichás odpovědět? Mohl mu říci jen to, že mu plášť poslala Déianeira. Héraklés, který bolestí nic nevnímal, uchopil Licha za nohy a udeřil jím o skálu vystupující z šumících vln moře. Lichovo tělo se roztříštilo o skálu. Héraklés pak upadl na zem a v nevýslovných mukách bil kolem sebe. Jeho nářek se rozléhal daleko po celé Eubóii. Proklínal svůj sňatek s Déianeirou. Pak velký hrdina zavolal svého syna a s bolestným sténáním mu řekl:

„Ó synu můj, neopouštěj mě v neštěstí! Neopouštěj mě, ani kdyby ti hrozila smrt. Zvedni mě! Odnes mě odsud! Odnes mě tam, kde mě nespattí žádný smrtelník. Ach, cítíš-li se mnou jen trochu soucitu, nenech mě zemřít zde!“

Héraklea zvedli, položili ho na nosítka a odnesli na loď, aby ho převezli do Tráchíny. Svě vyprávění Hyllos zakončil slovy:

„Nyní všichni spatříte velikého syna Diova. Možná, že bude již mrtev, možná, že ho zastihnete ještě při životě. Ó matko, buď potrestána krutými Erinyemi nebo mstitelkou Díké! Zabila jsi nejlepšího z lidí, kterého kdy země nosila. Již nikdy nespattíš podobného hrdinu!“

Mlčky, bez jediného slova odešla Déianeira do paláce. Tam vzala meč s oboustranným ostrím. Déianeiru uviděla stará chůva. Rychle volá Hylla. Hyllos spěchá za matkou, ta si však již proklála hrud mečem. S hlasitým pláčem se nešťastný syn vrhl k matce, objímá ji a pokrývá polibky její chladnoucí tělo.

V tom okamžiku přinášejí k paláci umírajícího Hérakléa. Po dobu cesty ho kolébal milosrdný spánek, ale když byla u vchodu do paláce nosítka spuštěna na zem, Héraklés procitl. Veliký hrdina v strašlivé bolesti nic nepoznával.

„Ó mocný Die,“ volá, „v které zemi jsem? Kde jste, řečtí mužové? Pomozte mi! Pro vás jsem očistil zemi i moře od oblud a zla a nyní mě nikdo z vás nechce zbavit ohněm nebo ostrým mečem strašných muk! Ó, bratře Diův, veliký Háde, uspi mě, uspi mě nešťastného, uspi mě milosrdnou smrtí!“

„Otče, vyslechni mě, snažně tě prosím,“ se slzami v očích žádá Hyllos. „Matka se jen bezděky stala původcem tohoto zločinu. Proč žízniš po pomstě? Když poznala, že ona sama je příčinou tvé smrti, proklála si srdce ostrým mečem.“

„Ó bohové, zemřela, aniž jsem se jí mohl pomstít. Nebyla to má ruka, již zrádná Déianeira zahynula!“

„Otče, ona je nevinna,“ říká Hyllos. „Když spatřila ve svém domě Iolu, dceru Eurytovu, chtěla si čarovným prostředkem získat zpět tvou lásku. Natřela plášt krví kentaura Nessa, jehož jsi kdysi zabil. Nevěděla, že tato krev je otrávena jedem lernské hydry.“ „Ó, běda, běda!“ zvolal Héraklés. „Tedy se přece vyplnila věštba mého otce Dia! Řekl mi, že nezahynu rukou žijícího člověka, že je mi souzeho zemřít úklady toho, kdo již sestoupil do temného království Hádova. Takto mě tedy zahubil Nessos, jehož jsem skolil! Takový klid mi tedy předpověděla věštitrna v Dódóně. Byl to klid, který přináší smrt. Ano, správně, vždyť mrtvé již nic netrápí! Vyplň mou poslední prosbu, Hylle! Odnes mě s mými věrnými druhy na vysokou horu Oitu, na jejím vrcholku postav pohřební hranici, polož mě na hranici a pak ji zapal. Ó, učiň to co nejrychleji, zbav mě mých muk!“

„Ó, slituj se, otče, vždyť mě nutíš, abych se stal tvým vrahem!“ prosí Hyllos otce.

„Ne, nebudeš mým vrahem, ale vysvoboditelem z mého utrpení! Mám ještě jedno přání, vyplň i to,“ prosí Héraklés syna. „Vezmi si za ženu Eurytovu dceru Iolu!“

Hyllos však se zdráhá vyplnit otcovo přání a prosí:

„Ne, otče, nemohu se oženit s tou, která zavinila smrt mé matky!“

„Ó, pokaž se mé vůli, Hylle! Neroznuj ve mně znovu bolesti, které již polevily. Popřej mi klidné smrti!“ vytrvale prosí Héraklés.

Hyllos se tedy podrobil a pokorně otci odpověděl:

„Dobrá, otče, budu poslušen tvé poslední vůli.“

Héraklés naléhá na syna, prosí ho, aby co nejrychleji vyplnil jeho poslední přání.

„Pospěš, můj synu, abych co nejdříve ležel na hranici, dříve než znovu začnou nesnesitelná muka! Odnešte mě! Buď sbohem, Hylle!“

Hérakleovi druhové s Hyllem zvedli nosítka, aby odnesli Héraklea na vysokou Oitu. Tam postavili obrovskou hranici a na ni položili největšího z hrdinů. Héraklés trpí stále více, jed lernské hydry mu proniká stále hlouběji do těla. Héraklés se sebe rve otrávený plášt, který jako by byl na tělo přilepen. Zároveň s pláštěm si Héraklés odtrhává kousky kůže a jeho strašná muka se stávají ještě nesnesitelnějšími.

Obr. 71. Bohyně Níké odváží Héraklea na Olymp, podle vázové kresby

Je jenom jediná záchrana před tímto utrpením — smrt. Je lépe zemřít v plamenech hranice, než dále snášet tato strašná muka, leč nikdo z hrdinových druhů se nemůže odhodlat zapálit hranici. Nakonec přišel na Oitu Filoktétés. Toho Héraklés přemluvil, aby hranici zapálil. Za odměnu mu věnoval svůj luk a šípy otrávené jedem hydry. Filoktétés zapálil hranici, jasně zaplál oheň, ale ještě jasněji se zatřpytily blesky Diovy. S nebe zahřměl zvuk hromu. Na zlatém voze přiletěla k hranici Pallas Athéna s Hermem, aby největšího hrdinu Héraklea odvezli s sebou na světlý Olymp. Tam ho přivítali mocní bohové a Héraklés se stal nesmrtelným bohem. Sama Héra, která konečně zapomněla na svou nenávisť, mu dala za ženu svou dceru, věčně mladou bohyni Hébé. Od té doby žije Héraklés na jasném Olympu mezi mocnými nesmrtelnými bohy. Tak byl odměněn za všechny své hrdinské činy a za všechno, co musil vytrpět na zemi.

HÉRAKLEOVCI

(Podle Euripidovy tragedie *Hérakleovci*)

Po Hérakleově smrti žily jeho děti s jeho matkou Alkménou v Tírynthu u nejstaršího Hérakleova syna Hylla. Nezůstaly zde však dlouho. Eurystheus brzy vyhnal děti největšího hrdiny, jehož tak nenáviděl, z domu jejich otce a pronásledoval je všude, kde se jen snažily ukrýt. Dlouho bloudily po celém Řecku. Konečně jim poskytl útulek staříčkový Ioláos, Hérakleův bratranec a přítel. Eurystheova nenávisť však nalezla nešťastníky i zde. Museli i s Ioláem uprchnout do Athén, kde v té době vládl Théseův syn Démofón.

Když se Eurystheus dověděl, že se Hérakleovy děti skryly v Athénách, poslal ihned svého posla Koprea k Démofóntovi se žádostí, aby mu Hérakleovce vydal. Démofón Koprea odmítl; Eurystheus ho nezastrašil ani svou hrozbou, že přitáhne k Athénám s velkým vojskem a město zničí. Démofón nechtěl porušit dávný zvyk pohostinství.

Eurystheus brzy vtrhl do Attiky s velkým vojskem. Athéňany čekala bitva s početným nepřítelem. Otázali se nejprve bohů na výsledek bitvy a bohové jim prozradili, že zvítězí jen tehdy, bude-li bohům obětována dívka. Makariá, nejstarší dcera Héraklea a Déianeiry, se odhodlala obětovat vlastní život, aby zachránila své bratry a sestry.

Obě vojska se setkala na bitevním poli; byl zde i Hyllos s oddílem vojáků, tentokrát našel pomoc proti Eurystheovi. Před zahájením bitvy byla obětována Makariá. Boj byl krutý a krvavý, Athéňané však zvítězili a Eurystheus se dal na útěk. Hyllos na voze se vrhl za otcovým nepřítelem, aby ho pronásledoval.

Když Ioláos zpozoroval jeho úmysl, uprosil Hylla, aby mu přenechal vůz. Staříčkový Hérakleův spolubojovník se chtěl sám pomáhat za

všechno utrpení, které Eurystheus způsobil jeho druhovi. Jeho vůz se rychle řítí za Eurystheem, již mu byl v patách. Tu se Ioláos začal modlit k olympským bohům. Prosil je, aby mu vrátili jen na jediný den jeho mládí a jeho bývalou sílu. Bohové uslyšeli jeho prosbu. S nebe spadly dvě jasné hvězdy, temný mrak se snesl na Ioláův vůz. Když se mrak rozplynul, stál na voze Ioláios v plném rozkvětu svého mládí, statný a krásný. Dostihl Eurysthea a zajal ho.

Pak se slávou přivezl spoutaného Eurysthea do Athén. Hérakleovu matku Alkménu zachvátil při pohledu na nepřítele jejího velkého syna zuřivý hněv. Vlastníma rukama vyrvala Eurystheovi oči a zabila ho, přestože se ho Hyllos s Démofóntem snažili uchránit. Tak zahynul Eurystheus. Athéňané nenechali poraženého nepřítele nepohřbeného. Byl pohřben v Attice u svatyně Athéniny.

KEKROPS, ERICHTHONIOS A ERECHTHEUS

Zakladatelem slavných Athén a jejich Akropole byl Kekrops. Zrodil se ze země jako půl člověk a půl had. Jeho tělo bylo zakončeno obrovským hadím ocasem. Kekrops založil v Attice Athény. Bylo to v době, kdy se o vládu nad touto zemí přel bůh moře zemětřas Poseidón s bojovnou Palladou Athénou, milovanou dcerou Diovou. Všichni bohové v čele s velkým hromovládcem Diem se sešli na Akropoli, aby vyřešili tento spor. Na soud pozval vládce bohů a lidí i Kekropa, který měl rozhodnout, komu má náležet vláda nad Attikou. Kekrops s hadím ocasem se objevil na soudě. Bohové rozhodli, že vládu nad Attikou přiřknou tomu, kdo zemi přinese nejcennější dar. Zemětřas Poseidón udeřil svým trojzubcem do skály a ze skály vytryskl pramen slané mořské vody. Athéna zatkla do země své třpytné kopí a ze země vyrostla oliva obtěžkaná plody. Tu pravil Kekrops:

„Jasní bohové olympští, slané vody nekonečného moře šumí všude, nikde však nerostou olivy dávající bohatou úrodu. Oliva náleží Athéně, ona dá bohatství celé zemi a bude obyvatele povzbuzovat k práci na poli a k zavlažování úrodné půdy. Veliký dar dala Athéna Attice, jí tedy náleží vláda nad celou zemí.“

Olympští bohové tedy přisoudili Palladě Athéně vládu nad městem, které založil Kekrops, i nad celou Attikou. Od té doby se Kekropovo město na počest milované dcery Diovy začalo nazývat Athény. Kekrops postavil v Athénách první chrám bohyni Athéně, ochránkyni města, a jejímu otci Diovi. Kekropovy dcery byly Athéninými prvními kněžkami. Kekrops dal Athénám zákony a vybudoval stát. Stal se prvním attickým králem.

Následníkem Kekropovým byl Erichthonios, syn boha ohně Héfaišta. Podobně jako Kekrops byl i on zrozen zemí. Jeho zrození je opředeno tajemstvím. Hned po jeho narození si ho vzala pod ochranu bohyně Athéna a vychovávala ho ve své svatyni. Athéna položila novorozeně do pleteného koše pevně přikrytého víkem. Erichthonia měli ochraňovat dva hadi. Pečovaly o něj také Kekropovy dcery. Athéna jim přísně zakázala zvednout víko koše, aby nespatřily chlapce tajemně zrozeného ze země. Zvědavost mučila Kekropovy dcery, toužily alespoň jednou pohlédnout na Erichthonia.

Jednou se Athéna vzdálila ze své svatyně na Akropoli, aby přinesla od Pallény horu. Chtěla ji postavit u Akropole, aby hrad byl dobře chráněn. Když se bohyně vracela s horou k Athénám, přiletěla jí naproti vrána, která jí řekla, že Kekropovy dcery otevřely koš s Erichthoniem a spatřily tajuplného chlapce. Athéna se strašlivě rozhněvala, odhodila horu a v okamžiku se objevila ve své svatyni na Akropoli. Přísně potrestala Kekropovy dcery, dívky byly stíženy šílenstvím. Vyběhly ze svatyně a v šílenství se vrhly s příkrých skal Akropole. Strašným pádem se obě zabily. Od té doby Erichthonia opatrovala sama Athéna. Hora, kterou Athéna odhodila, zůstala již na tom místě, kde vrána oznámila bohyni, čím se provinily dcery Kekropovy. Později se tato hora začala nazývat Likabéttos. Když Erichthonios dospěl, stal se králem Athén a vládl jim po dlouhá léta. Zavedl Panathénaje¹, nejstarší slavnosti na počest bohyně Athény.

Erichthonios první zapřáhl do vozu koně a první zavedl v Athénách závody na vozech.

Potomkem Erichthoniovým byl athénský král Erechtheus. Musil vést obtížnou válku s městem Eleusínou, jíž pomáhal Irmarádos, syn thráckého krále Eumolpa.

¹ Panathénaje — hlavní athénský svátek. Slavil se po několik dní v měsíci hecatombainu, t. j. v prvním měsíci v roce (podle našeho kalendáře koncem července a počátkem srpna). Tyto velké slavnosti se konaly jednou za čtyři roky s velkou okázalostí. Svátky začínaly v noci slavnostním během s pochodněmi. Ráno se konalo velkolepé procesí na Akropoli, při němž se bohyni nesl bohatě vyšívaný nový peplos (svrchní šat). Do něho se pak oblékla soška bohyně, stojící v Parthénonu. Při Panathénajích se také konaly básnické soutěže, závody pěvců a hudebníků. Gymnastických závodů a zvláštních slavnostních tanců, které se předváděly v plné zbroji, se účastnili chlapci, jinoši i dospělí občané.

Válka byla pro Erechthea neúspěšná. Immarádos s Thráky ho stále více tísnili. Nakonec se Erechtheus rozhodl obrátit se na Apollónovu věštinu do Delf, aby se dověděl, za jakou cenu by mohl získat vítězství. Pýthie mu dala hrůznou odpověď. Řekla mu, že zvítězí nad Immarádem jen tehdy, obětuje-li bohům jednu ze svých dcer. Erechtheus se vrátil s touto strašlivou odpovědí do Athén. Mladá králova dcera Práxitheá horoucně milovala svou vlast. Když se dověděla o Pýthiině odpovědi, oznámila, že je připravena obětovat život za rodné Athény. Erechtheus, hluboce zarmoucen osudem své dcery, ji obětoval bohům; jedině touha zachránit Athény ho přiměla k takovéto oběti.

Brzy po obětování Práxithey se měla konat bitva. V bitevní vřavě se srazil Erechtheus s Immarádem a začal souboj. Hrdinové bojovali dlouho. Oba si byli rovni jak silou, tak uměním vládnout zbraní, stejně tak jako statečností. Konečně zvítězil Erechtheus, který Immaráda smrtelně poranil svým kopím. Immarádova otce Eumolpa zachvátil hluboký žal. Prosil boha Poseidóna, aby se Erechtheovi pomstil za synovu smrt. Poseidón si na svém voze rychlerazil bouřlivými vlnami cestu do Attiky. Rozmáchl se svým trojzubcem a Erechthea zabil. Tak zemřel Erechtheus v boji za svou vlast. Zahynuly i všechny Erechtheovy děti. Zůstala po něm jen jediná dcera Kreúsa, jedině jí zlý osud ušetřil.

KEFALOS A PROKRIS

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Kefalos byl synem boha Herma a Kekropovy dcery Hersy. Daleko po celém Řecku se roznesla pověst o Kefalově podivuhodné kráse a o jeho nedostizitelném střeleckém umění. Brzy ráno, ještě před východem slunce, opouštěl palác a svou mladou ženu Prokridu a odcházel na lov na horu Hyméttos. Jednou spatřila krásného Kefala růžovoprstá bohyně Éós, chytila ho a unesla ho daleko od Athén, na samý kraj země. Kefalos však miloval jedině Prokridu, stále myslel jen na ni, její jméno neopouštělo jeho rty. Trápilo ho rozloučení s milovanou ženou a prosil bohyni Éós, aby ho pustila zpět do Athén. Éós se na Kefala rozhněla: „Dobrá, vrať se k Prokridě, přestaň si již stěžovat na svůj osud! Jednou však budeš litovat, že Prokris je tvou ženou, budeš dokonce litovat, že jsi ji vůbec kdy poznal. Ó, já tuším, že se to stane!“

Pak nechala Kefala odejít do Athén. Při loučení ho přemluvila, aby vyzkoušel Prokridinu věrnost. Bohyně změnila Kefalův vzhled, takže se vrátil do Athén nikým nepoznán. Lstí se mu podařilo proniknout do svého domu, kde našel manželku v hlubokém žalu. I ve svém zármutku byla Prokris krásná. Kefalos začal s manželkou hovořit a snažil se ji přemluvit, aby zapomněla na manžela, odešla od něho a stala se jeho ženou. Prokris svého muže nepoznala. Dlouho nechtěla cizince ani vyslechnout a stále tvrdila: „Miluji jen Kefala a zůstanu mu věrná. Ať je kdekoli, živ, nebo mrtev, navždy mu zůstanu věrná.“

Nakonec ji Kefalos zviklal bohatými dary. Byla již ochotna dát se přemluvit a podlehnout jeho prosbám. Tu Kefalos přijal svou vlastní podobu a zvolal:

„Nešťastnice! Jsem tvůj muž Kefalos! Já sám jsem svědkem tvé nevěry!“

Prokris neodpověděla manželovi ani slova. V studu hluboko sklonila hlavu, opustila Kefalův dům a odešla do horských lesů. Tam se stala průvodkyní bohyně Artemidy. Od bohyně dostala Prokris darem kouzelné kopí, které vždy zasáhlo cíl a samo se vrátilo k tomu, kdo je vrhl. Artemis jí dala také psa, před nímž se nemohlo zachránit žádné dravé zvíře.

Kefalos nedokázal žít dlouho odloučen od Prokridy. Vyhledal manželku v lesích a přemluvil ji, aby se k němu vrátila. Prokris se k manželovi vrátila a dlouho spolu žili šťastně. Své kouzelné kopí a psa Prokris darovala manželovi, který stejně jako dříve odcházel na lov a vracel se až za svítání. Kefalos lovil sám, bez průvodců; nepotřeboval pomocníky, vždyť s sebou měl kouzelné kopí a psa. Jednou byl od časného jitra na lovu. V poledne, když nastalo žhoucí vedro, začal hledat stín, v němž by našel ochranu před žárem. Kráčel pomalu a zpíval si:

„Ó sladká Nefelé¹, pospěš ke mně! Ovívej mou nahou hrud! Kéž se již ke mně brzy přiblížíš, něžná Nefelé, a odvěješ pálicí žár. Ó nebeská, ó moje potěšení, ty mi přinášíš život a sílu. Ó, dej, ať vdechnu tvůj sladký závan.“

Kterýsi Athéňan uslyšel Kefalův zpěv a nepochopil smysl písni. Řekl Prokridě, že slyšel, jak její manžel volal v lese jakousi nymfu Nefelé. Prokris zesmutněla. Myslila si, že Kefalos ji už nemiluje, že na ni zapomněl pro jinou ženu. Jednou, když Kefalos byl opět na lovu, Prokris šla tajně do lesa, ukryla se mezi hustými keři a čekala, kdy přijde její manžel. Tu se mezi stromy objevil Kefalos a začal hlasitě zpívat:

„Ó něhyplná Nefelé, přijď a zažeň mou únavu!“

Vtom se Kefalos zarazil. Zdálo se mu, že zaslechl těžký vzdech. Znovu se zaposlouchal, les však byl tichý, ani lísteček nezašaveřil v poledním žáru. Kefalos znovu zapěl:

„Pospěš ke mně, toužená...“

Sotva slova dozněla, v keřích něco tiše zašelestilo. Kefalos v domnění, že se tam ukrývá zvěř, vrhl do křoví své přesně zasahující kopí. Prokris, zasažena do prsou, hlasitě vykřikla. Kefalos poznal její hlas. Vrhla se do křoví a našel tam svou ženu. Její hrud byla zalita krví; strašlivá rána byla smrtelná. Kefalos jí ránu rychle převázal, ale vše bylo marné. Prokris umírala. Před smrtí ještě řekla svému choti:

¹ t. j. oblak přinášejí stín.

„Ó Kefale, zaklínám tě při posvátnosti našich manželských pout, při bozích olympských i podzemních, k nimž nyní půjdu, zaklínám tě při své lásce, nedovol, aby do našeho domu vstoupila ta, kterou jsi právě volal!“

Ze slov umírající Prokridy Kefalos poznal, co ji přivedlo k omylu, a rychle jí chtěl vysvětlit její omyl. Prokris slábla, smrt již zamlžila její zrak. Zemřela Kefalovi v náručí, něžně se na něho usmívajíc. S posledním polibkem odletěla její duše do temného království Hádova.

Kefalos se nemohl dlouho utěšit. Jako každý, kdo někoho zabil, opustil rodné Athény a odešel do sedmibranných Théb. Zde pomohl Amfitryónovi při lovu teumésské lišky, kterou nikdo nemohl chytit. Tuto lišku poslal na Thébany za trest bůh Poseidón. Každý měsíc musili lišce obětovat chlapce, aby alespoň trochu utišili její zuřivost. Kefalos pustil za liškou svého psa. Věčně by byl pronásledoval lišku, kdyby byl Zeus neproměnil lišku i psa ve dva kameny. Po skončení lovu na teumésskou lišku se Kefalos účastnil války, kterou Amfitryón vedl s Taffi, a díky své statečnosti získal vládu nad ostrovem Kefallénií, který tak byl nazván podle jeho jména. Tam zůstal a žil zde až do smrti.

PROKNÉ A FILOMÉLÉ

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Athénský král Pandión, potomek Erichthoniův, vedl válku s barbary, kteří obléhali jeho město. Byl by stěží uchránil Athény před početným barbarským vojskem, kdyby mu byl nepřišel na pomoc thrácký král Téreus. Porazil barbary a vyhnal je za hranice Attiky. Jako odměnu za jeho pomoc dal Pandión Téreovi za ženu svou dceru Proknu. Téreus se svou mladou ženou se vrátil do Thrákie. Tam se jim brzy narodil syn. Zdálo se, že Moiry budou přát Téreovi a jeho ženě štěstí.

Ode dne Téreova sňatku uplynulo pět let. Jednoho dne začala Prokné prosit manžela:

„Máš-li mě ještě rád, pusť mě domů navštívit sestru, nebo ji přivez sem k nám. Zajed do Athén pro mou sestru, popros otce, aby ji pustil, a slib, že se brzy zase vrátí domů. Budu nejšťastnější, spatřím-li opět svou sestru.“

Téreus připravil koráby na dalekou plavbu a brzy vyplul z Thrákie. Šťastně doplul k attickým břehům. Pandión s radostí přivítal svého zetě a uvedl ho do paláce. Téreus ještě ani nestačil říci, proč přijel do Athén, když vstoupila Proknina sestra Filomélé, která se svou krásou mohla rovnat nymfám. Téreus byl uchvácen její krásou a rázem k ní vzplál vášnivou láskou. Začal prosit Pandiona, aby pustil Filomélu na návštěvu k její sestře Prokně. Láska k Filoméle způsobila, že Téreova řeč byla ještě přesvědčivější. Sama Filomélé, netušíc, jaké jí hrozí nebezpečí, prosila otce, aby ji pustil k Prokně. Pandión dal konečně souhlas. Dříve než pustil svou dceru do daleké Thrákie, řekl Téreovi:

„Svěřuji ti, Tére, svou dceru. Zaklínám tě při nesmrtelných bozích, ochraňuj ji jako vlastní otec. Co nejdříve mi Filomélu pošli zpět, vždyt ona je jedinou útěchou mého stáří.“ Také Filomélu prosil:

„Má dcero, miluješ-li svého starého otce, vrať se co nejdříve, nenechávej mě samotného.“

Se slzami v očích se Pandión rozloučil s dcerou. Přestože ho mučily zlé předtuchy, nedokázal odmítnout Téreovo a Filomélino přání.

Krásná Filomélé vstoupila na koráb. Veslaři se naráz opřeli do vesel a loď rychle vyplula na otevřené moře, stále více se vzdaluje od atticých břehů. Téreus slaví vítězství. Radostí vykřikne: „Zvítězil jsem. Paní mého srdce, krásná Filomélé, je se mnou zde na lodi!“

Nespuští s Filomély oči a po celou cestu se od ní nevzdaluje ani na krok. Hle, již se objevily břehy Thrákie, plavba končí. Thrácký král však nevede Filomélu do paláce, ale násilím ji vede do hlubokého lesa, do pastýřské chatrče, kde ji chce držet v zajetí. Nepohnou jím Filoméliny slzy ani prosby. Filomélé trpí v zajetí, často volá sestru a otce, často vzývá mocné bohy olympské, marné jsou však její prosby a nářky. Filomélé si v zoufalství rve vlasy, lomí rukama, stěžuje si na svůj osud.

„Ó krutý barbare!“ volá, „což tě nedoaly ani otcovy prosby, ani jeho slzy, ani starost, kterou o mě má sestra! Znesvětil jsi posvátnost rodinného krbu. Vezmi si, Téree, můj život, ale věz: Tvůj zločin viděli mocní bohové, a mají-li ještě jakou moc, dojdeš zasloužené odplaty. Sama rozhlásím všechno, co jsi učinil. Sama půjdu mezi lid. A nenechají-li mě odejít lesy, které mě zde obklopují, naplním je svými žalobami. Ať nebe slyší mé žaloby, ať je slyší i bohové!“

Když Téreus uslyšel Filoméliny hrozby, zachvátil ho strašlivý hněv. Vytasil svůj meč, chytil Filomélu za vlasy, svázal ji a vyřízl jí jazyk, aby nešťastná Pandiónova dcera nemohla nikomu říci o jeho zločinu. Sám se pak vrátil k Prokně. Prokně se manželka tázala, kde je sestra, Téreus však jí odpověděl, že její sestra zemřela. Dlouho oplakávala Prokně domněle mrtvou Filomélu.

Uplynul celý rok. Filomélé se trápí v zajetí, nemůže dát vědět ani otci, ani sestře, kde ji Téreus drží v zajetí. Nakonec však přece jen našla způsob, jak dát Prokně zprávu. Usedla za tkalcovský stav a celé své strašlivé vyprávění vytkala na pokrývku. Pokrývku pak tajně poslala Prokně. Prokně rozvinula pokrývku a ke svému zděšení na ní spatřila vytkaný strašlivý příběh své sestry. Prokně nepláče, jako v mrákotách šíleně bloudí po paláci a myslí jen na to, jak se pomstít Téreovi.

Bylo to právě ve dnech, kdy thrácké ženy slavily svátek boha Dio-

nýsa. Prokné odešla s ostatními ženami do lesů. Na horském svahu v hustém lese našla chýši, v níž její muž věznil Filomélu. Prokné osvobodila sestru a tajně ji zavedla do paláce.

„Na slzy teď není čas, Filomélo,“ řekla Prokné, „slzy nám nepomohou. Naši zbraní nebudou slzy, ale meč. Jsem připravena k nejstrašnějšímu zločinu, jen abych se za nás obě Téreovi pomstila. Jsem ochotna vydat ho nejstrašnější smrti.“

Právě v tom okamžiku k ní vešel její syn. „Ó, jak se podobáš svému otci,“ zvolala Prokné při pohledu na syna.

Pojednou zmlkla, strašlivě vraštic brvy. V té chvíli ji napadl příšerný zločin, který jí vnukl hněv kolotající v její hrudi. Syn k ní důvěřivě přistoupil, objal matku svými ručkama a přivinul se k ní, aby ji políbil. Na okamžik se v Proknině srdci probudila lítost, do očí se jí draly slzy; rychle se od syna odvrátila, při pohledu na sestru však jí v hrudi znovu vzplanul zuřivý hněv. Prokné uchopila syna za ruku a odvedla ho do odlehle komnaty paláce. Tam vzala ostrý meč a s odvrácenou hlavou vnořila jeho ostří do synovy hrudi. Pak Prokné s Filomélou rozřezaly na kousky nešťastného chlapce, část uvařily v kotli, část opekly na rožni a připravily Téreovi strašlivou večeři. Prokné sama Terea obsluhovala, a ten, nic netuše, jedl jídlo připravené z těla jeho milovaného syna. Při večeři si Téreus vzpomněl na syna a poručil, aby ho zavolali. Prokné, radujíc se z pomsty, mu odpověděla:

„Ten, koho voláš, je přímo v tobě!“ Téreus nepochopil její slova a začal naléhat, aby zavolali syna. Vtom vstoupila Filomélé, která byla skryta za závěsem, a hodila Téreovi do tváře zkrvavenou hlavu jeho syna. Téreus se zachvěl hrůzou, pochopil, jak strašlivá byla jeho večeře. Proklel svou ženu i Filomélu. Odstrčil od sebe stůl, vyskočil s lehátkem a s obnaženým mečem se hnal za Proknou a Filomélou, aby se vlastníma rukama pomstil za zavraždění svého syna, leč nemůže je dosáhnout. Narůstají jim křídla a mění se v ptáky — Filomélé ve vlaštovku a Prokné ve slavíka. Vlaštovce Filomélé zůstala na hrudi krvavá skvrna od krve Tereova syna. A Téreus byl proměněn v dudka s dlouhým zobákem a s velikým chocholem na hlavě. Tak jako vlál chochol na přilbě bojovného Terea, tak vlaje dudkovi na hlavě chochol z peří.

BOREÁS A ÓREITHYIA

Hrozný je Boreás, bůh nezkrotného, bouřlivého severního větru. Zuřivě se honí nad zemí i nad mořem a pouhé mávnutí jeho křídel rozvlíne moře divokou bouří. Když se Boreás jedenkrát hnál přes Attiku, spatřil Erechtheovu dceru Óreithyii a zamiloval se do ní. Prosil Óreithyii, aby se stala jeho ženou a odešla s ním do jeho království, které se rozkládalo daleko na severu. Óreithyia však nesouhlasila, bála se hrozného, krutého boha. Také Óreithyiin otec Erechtheus Borea odmítl. Nepomáhaly žádné, ani sebeúpěnlivější prosby. Hrozný bůh se rozhněval a zvolal:

„Po zásluze se mi dostalo takovéhoho ponížení. Zapomněl jsem na svou strašlivou nespoutanou sílu! Cožpak je vhodné, abych někoho pokorně prosil? Musím jednat jen s pomocí síly. Po nebi honím bouřlivé mraky, na moři zvedám vlny jako hory, věkovité duby vyrvu i s kořeny jako suché byliny, zemi bičuji krupobitím a vodu měním v led tvrdý jako kámen, a já se doprošuji ženy tak jako bezmocný smrtelník. Když se v divém letu vznáším nad zemí, celá se třese a otřásá se dokonce i podzemní království Hádovo. A já se doprošuji Erechthea jako jeho sluha. Nebudu prosit, aby mi dali Óreithyii za ženu, ale vezmu si ji násilím.“

Boreás zamával svými mohutnými křídly. Bouře se rozzuřila po celé zemi. Staleté stromy se rozhoupaly jako stébla třtiny, na moři vyrostly hroznivé vlny pokryté pěnou, temná mračna zastířela celou oblohu. Nač vrcholy hor se rozprostřel temný Boreův plášť, z něhož vanul ledový chlad severu. Niče vše, co mu přišlo do cesty, letěl Boreás do Athén, uchvátil Óreithyii, vznesl se a odletěl s ní na sever, kde byl jeho domov.

Tam se Óreithyia stala Boreovou ženou. Porodila mu dva syny, blí-
žence Zéta a Kalaida. Oba byli okřídleni jako jejich otec. Boreovi synové
byli velcí hrdinové; oba se vydali s Argonauty do Kolchidy pro zlaté
rouno a vykonali ještě mnoho jiných hrdinských činů.

DAIDALOS A ÍKAROS¹

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Daidalos, potomek Erechtheův, byl největší athénský malíř, sochař a stavitel. Vyprávělo se o něm, že vytesal ze sněhobílého mramoru tak krásné sochy, že se zdálo, že žijí, že se dívají a pohybují se. Daidalos vynalezl mnoho nástrojů, které potřeboval ke své práci. Vynalezl topor a nebozez. Daleko byla rozhlášena Daidalova sláva.

Tento velký umělec měl synovce Tala. Byl to syn jeho sestry Perdiky. Talos se stal učedníkem u svého strýce. Již v raném mládí udivoval všechny svým talentem a vynalézavostí. Dalo se předvídat, že Talos daleko předčí svého učitele. Daidalos záviděl svému synovci a rozhodl se ho zabít. Jednoho dne stál se svým synovcem na vysoké athénské Akropoli přímo na okraji skály. Kolem dokola nebylo vidět člověka. Když Daidalos viděl, že jsou sami, svrhl synovce se skály. Umělec byl přesvědčen, že jeho zločin zůstane bez trestu. Talos se pádem se skály zabil. Daidalos rychle sestoupil s Akropole, zvedl Talovu mrtvolu a chtěl ho již tajně zakopat do země, byl však přistižen Athéňany právě ve chvíli, kdy kopal hrob. Daidalův zločin byl odhalen. Areopag ho odsoudil k trestu smrti.

Daidalos se zachránil před smrtí útekem na Krétu, kde vládl mocný král Mínos, syn Diův a Európin. Mínos ochotně přijal velkého řeckého umělce pod svou ochranu. Mnoho podivuhodných uměleckých děl

¹ Báje o Daidalovi a Íkarovi dokazuje, že již v dávné minulosti lidé začali přemýšlet o tom, jakým způsobem by se mohli pohybovat nejen po zemi a po vodě, ale i ve vzduchu. Charakteristické je to, že u Daidala nejsou ani tak oceňovány jeho sochy a budovy, které postavil, jako právě křídla, která sestrojil. Mythos o Daidalovi vznikl v Athénách, v nejdůležitějším centru obchodu, průmrnyslu, umění a vědy ve starověkém Řecku.

vytvořil Daidalos pro krétského krále. Vystavěl pro něj i slavný palác Labyrinthos, v němž byly chodby tak propleteny, že ten, kdo do něho jednou vstoupil, nemohl již nalézt cestu zpět. Do tohoto paláce Mínós zavřel syna své manželky Pasifaé, hrozného Mínotaura. Mínotaurus byla obluda s lidským tělem a s býčí hlavou.

Mnoho let žil Daidalos u Mínoa. Krétský král ho nechtěl propustit ze svých služeb, aby nikdo jiný než on sám nemohl využívat umění velikého umělce. Mínós držel Daidala na Krétě jako svého zajatce. Daidalos dlouho přemýšlel, jak by přece jen z Kréty uprchl, a nakonec našel způsob, jak se vysvobodit z krétského zajetí.

Obr. 72. Daidalos a Íkaros, podle vázové kresby

„Jestliže se nemohu zachránit před Mínoovou mocí ani po souši, ani po moři, pak mi k úniku zbývá ještě volná obloha,“ zvolal Daidalos. „Tudy povede moje cesta! Mínós ovládá všechno, jedině vzduch neovládá!“

Daidalos se dal do práce. Nasbíral si pera, spojil je lněnými nitěmi a voskem a začal z nich dělat čtvero velkých křídel. Zatím co Daidalos pracoval, jeho syn Íkaros si hrál u otce, chytal peří, které vzlétalo při závanu větríku, nebo hnětl v rukou měkký vosk. Chlapec klidně skotačil, otcova práce ho zaujala. Konečně Daidalos skončil svou práci,

Obr. 73. Daidalos přivazuje Íkarovi křídla, podle vázové kresby

křídla byla hotova. Připevnil si křídla na záda, smyčkami upevněnými na křídlech prostrčil ruce, zamával křídly a plavně se vznesl do vzduchu. S údivem hleděl Íkaros na otce, který jako obrovský pták kroužil ve vzduchu. Když se Daidalos spustil na zem, řekl synovi:

„Slyš, Íkare, nyní odletíme z Kréty. Při letu buď opatrný. Nespouštěj se příliš nízko k moři, aby ti slané krůpěje vystříknuvších vln nemočily křídla. Nevznášej se také příliš blízko k slunci, sluneční žár by mohl rozpustit vosk a péra by se rozletěla. Let za mnou, nezůstávej pozadu!“

Otec se synem si oblekli křídla na ruce a lehce se vznesli. Lidé, kteří je viděli letět vysoko nad zemí, si myslili, že se dva bohové vznášejí nebeským azurem. Daidalos se často obracel, aby se podíval, jak letí syn. Minuli již ostrov Délos, Paros a letí stále dál a dál.

Rychlý let Íkara zaujal, stále směleji mává křídly. Zapomněl na otcovy rady, neletí již přímo za ním. Mocně zamával křídly a vzlétl vysoko až k samému nebi, blíže k zářícímu slunci. Žhavé paprsky rozpustily vosk, jímž byla slepena pera křídel, ta se uvolnila a hnána větrem, rozletěla se daleko do vzduchu. Íkaros zamával rukama, křídla však jsou ta tam. Střemhlav padl se strašné výše do moře a zahynul ve vlnách.

Daidalos se obrátil, dívá se na všechny strany, Íkaros nikde. Začal hlasitě volat syna:

„Íkare, Íkare, kde jsi, ozvi se!“

Žádná odpověď. Daidalos uviděl na mořských vlnách péra z Íkarových křídel a pochopil, co se stalo. V té chvíli začal nenávidět své umění i den, kdy ho napadlo zachránit se z Kréty útekem ve vzduchu.

Íkarovo tělo dlouho plulo po vlnách moře, které se podle jména zahynulého začalo nazývat mořem Ikarským¹. Nakonec ho vlny donesly ke břehu ostrova. Tam je našel Héraklés a pochoval je.

Daidalos letěl dále a nakonec doletěl na Sicilii. Tam se usadil u krále Kókala. Když se Mínós dověděl, kde se umělec skrývá, vydal se s velkým vojskem na Sicilii a žádal Kókala, aby mu Daidala vydal.

Kókalovy dcery nechtěly ztratit tak velkého umělce, jako byl Daidalos. Vymyslily si lest. Přemluvily otce, aby souhlasil s Mínóovými požadavky a aby ho přijal v paláci jako hosta. Když se Mínós koupal ve vaně, Kókalovy dcery mu vylily na hlavu kotel vařící vody. Mínós v hrozných mukách zemřel. Daidalos žil pak dlouho na Sicilii. Poslední léta života však strávil ve své vlasti v Athénách. Tam se stal zakladatelem slavného rodu athénských umělců, Daidalovců.

¹ Část Egejského moře mezi ostrovy Samos, Paros a pobřežím Malé Asie. ☪

THÉSEUS¹

(Podle Plutarchovy biografie Théseus)

THÉSEOVO ZROZENÍ A JEHO MLÁDÍ

Když Pandíonův syn Aigeus vyhnal se svými bratry z Attiky své příbuzné, Métionovy syny, kteří se neprávem zmocnili vlády, stal se sám vládcem v Athénách. Dlouho vládl Aigeus šťastně. Jen jedno ho trápilo, že neměl žádné děti. Nakonec se Aigeus vydal do Apollónovy věštírny do Delf, aby se zeptal jasného boha, proč mu bohové neposílají děti. Věštírna dala Aigeovi nejasnou odpověď. Dlouho přemýšlel a snažil se odhalit skrytý smysl odpovědi, nemohl ho však rozluštit. Nakonec se Aigeus rozhodl odejít do Troizénu k moudrému argolskému králi Pittheovi, aby mu rozluštil záhadu Apollónovy odpovědi. Pitheus ihned uhodl smysl odpovědi. Pochopil, že Aigeovi se má narodit syn, který bude největším athénským hrdinou. Pitheus toužil po tom, aby Troizénu náležela čest být rodištěm velikého hrdiny. Proto dal svou dceru Aithru Aigeovi za ženu. Když se Aithra stala Aigeovou ženou, brzy se jí narodil syn. Nebyl to však syn Aigeův; jeho otcem byl bůh Poseidón. Novorozenému chlapci dali jméno Théseus. Brzy po Théseově narození musel Aigeus opustit Troizén a vrátit se do Athén.

¹ Théseus byl největší řecký hrdina, který měl mnoho společných rysů s Héraklem. Théseus je hrdinou vojenské rodové aristokracie, držitelů půdy, kteří připisovali Théseovi vybudování celého dávného státního zřízení v Athénách. Především se mu připisovalo, že rozdělil společnost na tři třídy: na eupatridy neboli urozené, na geomory, t. j. zemědělce, a demiurgy, t. j. řemeslníky, a vymínil výhradní právo na zastávání úředních hodností třídě urozených.

Charakteristický je následující fakt: Vyprávělo se, že při marathónské bitvě (490 př. n. l.), v níž Řekové zvítězili nad Peršany, se některým Athéňanům zdálo, že vidí Thésea v helmici, s kopím a štítem, jako by kráčel v čele athénských bojovníků. Tohoto bájného vyprávění využili aristokraté, jejichž představitel Kimón přivezl do Athén z ostrova Skýru Théseovy ostatky, které ve skutečnosti neexistovaly, stejně jako nikdy neexistoval ani sám Théseus.

Dříve než odešel, vzal svůj meč a sandály a položil je pod skálu v horách nedaleko Troizénu. Pak řekl Aithře:

„Až můj syn Théseus bude tak silný, že dokáže odvalit tuto skálu, aby si vzal můj meč a sandály, pošli ho za mnou do Athén. Poznám ho podle svého meče a sandálů.“

Do šestnácti let byl Théseus vychováván v domě svého děda Pitthea. Pittheus, proslavený svou moudrostí, pečoval o výchovu vnuka a byl šťasten, když viděl, že hoch ve všem předčí své vrstevníky. Théseus dovršil šestnáctý rok; již tehdy se mu nikdo nemohl rovnat silou, obratností ani uměním vládnout zbraní. Théseus byl krásný jinoch, vysoký, urostlý, jeho krásné oči jasně hleděly na svět a tmavé kadeře mu v nádherných prstencích padaly na ramena; na čele byly kadeře ostříhány, neboť je zasvětil Apollónovi. Mladé, svalnaté tělo hrdinovo jasně hovořilo o jeho velké síle.

HRDINSKÉ ČINY, KTERÉ THÉSEUS VYKONAL PO CESTĚ DO ATHÉN

Když Aithra viděla, že její syn předčí silou všechny své vrstevníky, zavedla ho ke skále, pod níž ležel Aigeův meč a sandály, a řekla mu:

„Synu můj, zde pod touto skálou leží meč a sandály tvého otce, athénského vládce Aigea. Odval skálu a vezmi meč a sandály. Budou ti sloužit jako znamení, podle něhož tě tvůj otec pozná.“

Théseus se opřel o skálu a snadno ji odvalil s místa. Vzal meč a sandály, rozloučil se s matkou a s dědem a vydal se na dalekou cestu do Athén. Théseus neuposlechl prosby děda a matky, aby si vybral méně nebezpečnou cestu po moři, a rozhodl se jít do Athén po souši přes Isthmos.

Cesta byla obtížná. Théseus musil po cestě překonat mnoho nebezpečností, musil vykonat mnoho odvážných činů. Již na hranicích Troizénu a Epidauru¹ hrdina potkal obra Periféta, syna boha Héfaista. Stejně jako bůh Héfaistos byl i jeho syn, obr Perifétés, chromý, měl však velmi silné ruce a obrovské tělo. Perifétés byl hrozný. Ani jeden pout-

¹ Město v Argolidě na Peloponnésu.

ník neprošel horami, v nichž Perifétés žil, obr každého zabil svým železným kyjem. Théseus však Periféta snadno přemohl a zabil. To bylo jeho první hrdinství. Jako odznak svého vítězství si Théseus vzal Perifétův železný kyj.

Až k samému Isthmu se pak Théseus dostal bez jakéhokoli nebezpečí. Na Isthmu se Théseus v sosnovém háji, zasvěceném bohovi Poseidónovi, setkal se Sínidem. Byl to ukrutný lupič, který všechny poutníky zabíjel nelidským způsobem. Ohnul vždy dvě sosny tak, aby se vrcholky vzájemně dotýkaly, přivázel nešťastného poutníka k soshám a pak je pustil. Sosny se se strašlivou silou vymrštily a rozervaly nešťastníkovu tělo. Théseus se Sínidovi pomstil za všechny zavražděné. Svázal lupiče, ohnul svými silnými rukama dvě obrovské sosny, přivázel k nim Sínida a sosny pustil. Ukrutný lupič zahynul stejnou smrtí, již zahubil životy mnoha ničím se neprovinivších poutníků. Cesta přes Isthmos byla nyní volná. Později Théseus na památku svého vítězství založil na místě, kde zvítězil nad Sínidem, isthmické hry¹.

Théseova další cesta vedla přes Krommyón. Celá okolní krajina byla zpusťována obrovskou divokou sviní, jejímiž rodiči byli Týfón a Echidna. Obyvatelé Krommyónu prosili mladého hrdinu, aby je zbavil této obludy. Théseus svinu chytil a svým mečem ji zabil.

Potom se vydal na další cestu. Na nejnebezpečnějším místě Isthmu, u hranic Megary, tam, kde vysoko k nebi ční strmé skály, u jejichž úpatí hrozivě hučí divoké vlny, čekalo Thésea nové nebezpečí. Na úpatí skály žil zbojník Skeirón. Nutil každého, kdo šel kolem, aby mu umyl nohy. Sotva se poutník sehnul, aby Skeirónovi umyl nohy, hrubý zbojník ho prudkým kopnutím svrhl se skály do bouřlivých mořských vln, kde se nešťastník zabil. Jeho tělo se pádem na ostrá skaliska trčící z vody roztránilo a stalo se potravou obludné želvy. Když chtěl Skeirón svrhnout se skály Thésea, hrdina ho chytil za nohy a sám hodil zbojníka do moře.

Nedaleko Eleusíny musil Théseus bojovat s Kerkyónem, podobně jako Héraklés musil bojovat s Antaiem. Silný Kerkyón zabil mnoho mužů, avšak Théseus ho sevřel rukama, stiskl ho jako železnými kleštěmi a zabil ho. Tímto činem Théseus osvobodil Kerkyónovu dceru

¹ Isthmické hry — všeřecký svátek, který se slavil každé dva roky na Korinthské šíji — na Isthmu. O svátcích, které trvaly několik dní, se konaly soutěže v souboji, v běhu, v pěstním souboji, ve vrhání kopí a disku a závody v jízdě na vozech.

Obr. 74. Théséova hrdinství. Odlevo napravo: Théséus a Skeirón, Théséus zabíjí erymantského kance, Théséus a Sínis, podle vázové kresby

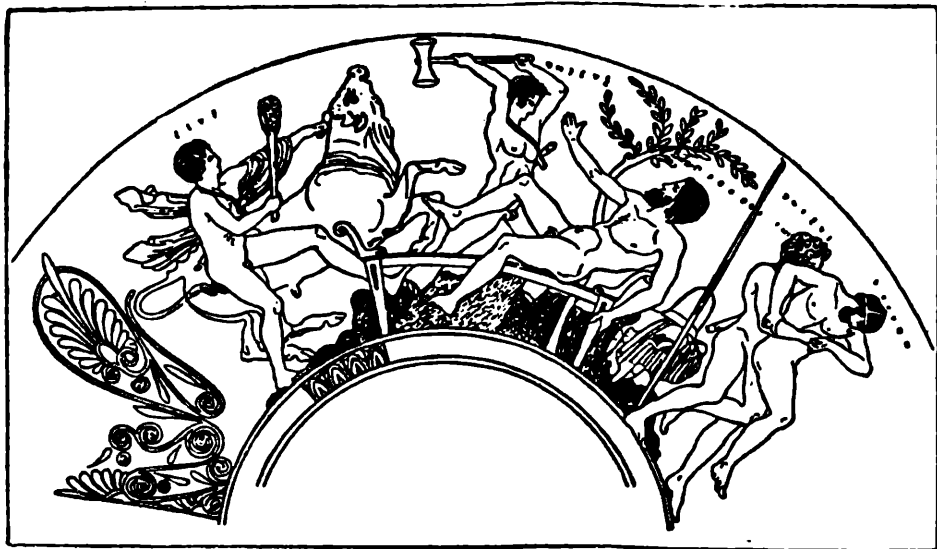
Alopu a vládu nad Kerkyónovou zemí odevzdal synovi Alopy a Poseidóna Hyppothoóntovi.

Když Théséus minul Eleusínu a již se blížil k údolí řeky Kéfisu v Attice, potkal zbojníka Damasta, který byl obvykle nazýván Prokrústem (t. j. napínač). Tento zbojník si vymyslel obzvláště kruté mučení pro každého, kdo k němu přišel. Každého, kdo se mu dostal do rukou, přinutil, aby se položil na jeho lože. Bylo-li lůžko příliš dlouhé, Prokrústés vytahoval nešťastníka tak dlouho, dokud se nohy ubohé oběti nedotkly okraje lůžka. Bylo-li lůžko naopak příliš krátké, Prokrústés usekal nešťastníkovi nohy. Théséus povalil na lože samého Prokrústa a lůžko bylo na obra ovšem příliš krátké. Théséus ho zabil stejným způsobem, jakým zločinec zabíjel poutníky.

To byl Théséův poslední hrdinský čin na cestě do Athén. Théséus nechtěl přijít do Athén poskrvrněn¹ krví Sínidovou, Skeirónovou, Prokrústovou a ostatních. Prosil proto Fytaleovce², aby ho zvláštním nábo-

¹ Řekové se domnívali, že prolitá krev poskrvrňuje člověka. Proto každý, kdo někoho zabil, musel vykonat zvláštní očištné obřady u oltáře některého boha.

² Potomci hrdiny Fytalea, který založil eleusínské mystérie, zvláštní náboženský obřad na počest bohyně Démétér.

Obr. 75. Théseova hrdinství: odleva napravo: Théseus a marathónský býk, Théseus a Prokrústés, Théseus a Kerkyón, podle vázové kresby

ženským obřadem očistili u oltáře Milostivého Dia. Fytaleovci přijali mladého hrdinu laskavě jako hosta. Vyhověli jeho prosbě a očistili ho od poskvrny prolité krve. Nyní mohl Théseus jít do Athén ke svému otci Aigeovi.

THÉSEUS V ATHÉNÁCH

Oslnivě krásný Théseus, oblečený v dlouhý ionský šat, kráčel athénskými ulicemi. Mladý hrdina ve svém dlouhém šatu, s kadeřemi splývajícími na ramena vypadal spíše jako dívka než jako hrdina, který vykonal tolik odvážných činů. Théseus musil jít kolem rozestavěné budovy Apollónova chrámu, na níž dělníci již stavěli střechní. Dělníci uviděli hrdinu, a protože ho pokládali za dívku, začali se mu posmívat. Smáli se a volali na něj:

„Hleďte, jaké je to děvče, chodí po městě samo, bez průvodce! Podívejte se, jak si rozpustila vlasy všem na odiv a jak svým dlouhým šatem zametá prach ulice.“

Posměch dělníků Thésea rozzlobil; rozběhl se k nedaleko stojícímu

vozu, do něhož byli zapřaženi voli; vypřáhl tahouny, uchopil vůz a mrštil jím tak daleko, že přeletěl hlavy dělníků stojících na střeše chrámu. Dělníky zachvátila hrůza, když viděli, že ten, koho pokládali za dívku, je ve skutečnosti neobyčejně silný mladý hrdina. Čekali, že se jim krutě pomstí za jejich posměšky, Théseus však klidně pokračoval ve své cestě.

Konečně přišel do Aigeova paláce. Neprozradil hned staříčkému otci, kdo je. Řekl, že je cizinec hledající ochranu. Aigeus svého syna nepoznal, zato ho však poznala kouzelnice Médeia. Médeia uprchla z Korintu do Athén a stala se Aigeovou ženou. Lstivá Médeia, která Aigeovi slíbila, že mu pomocí kouzel vrátí mládí, ovládla dům athénskému králi a Aigeus se jí ve všem podřizoval. Vládychtivá Médeia ihned poznala, jaké jí hrozí nebezpečí, pozná-li Aigeus, kdo je tento krásný cizinec, jehož přijal ve svém paláci. Aby nepřišla o svou moc, rozhodla se hrdinu zabít. Přesvědčila starého krále, že mladík je špeh vyslaný nepřáteli, a přemluvila ho, aby Thésea otrávil. Zestárlý, slabý Aigeus, který se bál, aby ho někdo nezbavil vlády, s tímto zločinem souhlasil.

Při hostině Médeia postavila před Thésea číši vína. Právě v tom okamžiku Théseus vytasil z jakéhosi důvodu svůj meč z pochvy. Aigeus ihned poznal tento meč, který před šestnácti lety v Troizénu sám položil pod skálu. Pohlédl na Théseovy nohy a uviděl na nich své sandály. Nyní pochopil, kdo je tento cizinec. Převrhl číši s otráveným vínem a objal Thésea, v němž poznal svého syna. Médeia byla z Athén vyhnána a uprchla se svým synem Médem do Médie.

Aigeus athénskému lidu slavnostně oznámil příchod svého syna a vyprávěl o jeho hrdinských činech, které vykonal během své cesty z Troizénu do Athén. Athéňané se radovali spolu s Aigeem a hlasitým voláním vítali budoucího krále.

Pověst o tom, že do Athén přišel Aigeův syn, donesla se až synům Aigeova bratra Pallanta. S Théseovým příchodem zmizela i jejich naděje na to, že po Aigeově smrti budou sami vládnout v Athénách; vždyť nyní měl Aigeus zákonitého následníka. Krutí Pallantovci se však nechtěli vzdát vlády v Athénách. Rozhodli se, že získají vládu v Athénách násilím. V čele se svým otcem se všech patnáct Pallantovců vydalo proti Athénám. Protože věděli o veliké síle Théseově, vymysleli si lest.

Část Pallantovců se otevřeně přiblížila k athénským hradbám, část se jich však ukryla v záloze, aby na Aigea neočekávaně zaútočila. Avšak hlasatel Pallantovců Leos vyradil jejich plán Théseovi. Mladý hrdina se rychle rozhodl k činu; zaútočil na Pallantovce ukryté v záloze a všechny je pobil. Nezachránila je ani jejich síla a chrabrost. Když se Pallantovci stojící u athénských hradeb dověděli o záhubě svých bratrů, zachvátí je takový strach, že se dali zbaběle na útěk. Nyní mohl Aigeus pod ochranou svého syna klidně vládnout v Athénách.

Théseus nezůstal v Athénách v nečinnosti. Rozhodl se osvobodit Attiku od divokého býka, který pustošil okolí Marathónu. Tohoto býka přivedl Héraklés na Eurystheův příkaz z Kréty do Mykén a tam ho pustil na svobodu. Býk utekl do Attiky a od té doby se stal velkým postrachem všech rolníků. Théseus se neohroženě vypravil za tímto novým hrdinským činem. Cestou do Marathónu potkal stařenu Hekalu. Ta Thésea pohostinně přijala a poradila mu, aby před novým hrdinským činem vzdal oběť Diovi Spasiteli, aby ho Zeus chránil při nebezpečném boji s obludným býkem. Théseus byl poslušen Hekaliny rady. Brzy pak našel býka; ten se na hrdinu vrhl, ale Théseus ho chytil za rohy. Býk se chtěl vyrvat z Théseových silných rukou, ale marně. Théseus mu přitlačil hlavu k zemi, svázal ho, zkrotil ho a vedl ho do Athén. Na zpáteční cestě Théseus nezastal stařenu Hekalu již mezi živými; byla již mrtva. Théseus vzdal mrtvé velké pocty za její radu i za pohostinství, které mu před krátkým časem poskytla. Když přivedl býka do Athén, přinesl oběť také bohu Apollónovi.

THÉSEOVA CESTA NA KRÉTU

Když Théseus přišel do Athén, celá Attika byla pohroužena v hluboký smutek. Již po třetí si přišli poslové mocného krétského krále Mínoa pro daň. Byla to tíživá a potupná daň. Každých devět let museli Athéňané posílat na Krétu sedm chlapců a sedm dívek. Tam byli zavřeni do obrovského paláce Labyrinthu, kde je pozřel Mínoítauros, hrozná obluda s tělem člověka a hlavou býka. Mínoš uvalil na Athéňany tuto daň za to, že zabili jeho syna Androgea. Nyní měli Athéňané poslat na Krétu strašlivou daň již po třetí. Vypravili již koráby s čer-

Obr. 76. Théseus u Amfitrity na mořském dně, kresba na váze

nými plachtami na znamení lítosti s mladými oběťmi Mínoťaurovými.

Když mladý hrdina Théseus viděl všeobecný smutek, rozhodl se, že odjede s athénskými jinochy a dívkami na Krétu a vysvobodí je, aby Athéňané již nikdy nemuseli platit tuto strašnou daň. Athéňany mohla před touto daní zachránit jen Mínoťauraova smrt. Proto se Théseus rozhodl, že bude s Mínoťauřem bojovat a buď ho zabije, nebo sám zahyne. Stařičký Aigeus nechtěl o odjezdu svého jediného syna ani slyšet, Théseus však trval na svém. Před vyplutím vzdal oběť delfskému Apollónovi, ochránci námořních cest, a z Delf mu došla věštba, aby si za ochránkyni při tomto hrdinském činu zvolil bohyni lásky Afrodítu. Théseus přinesl oběť Afrodítě, aby si získal její ochranu, a pak vyplul ke Krétě.

Koráb šťastně doplul k ostrovu. Athénští jinoři a dívky byli odvedeni k Mínoťovi. Mocný kréťský král si ihned povšiml krásného mladého hrdiny. Théseus zaujal i královu dceru Ariadnu; bohyně Afrodítě, Théseova ochránkyně, vyvolala v Ariadnině srdci prudkou lásku k mladému Aigeovu synu. Mínoťova dcera se rozhodla Théseovi pomoci;

Obr. 77. Théseus bojuje s Mínoútaurem, kresba na váze

nemohla ani pomyslit na to, že by mladý hrdina měl být rozsápán Mínoútaurem a zahynout v Labyrinthu.

Dříve než se Théseus dal do boje s Mínoútaurem, musil vykonat ještě jeden hrdinský čin. Mínós urazil jednu z athénských dívek. Théseus se jí zastal, avšak krétský král, pyšný na svůj původ, se začal Théseovi vysmívat. Zlobilo ho, že se nějaký neznámý Athéňan může protivit jemu, synu Diovu.

Théseus králi hrdě odpověděl:

„Pyšníš se, že jsi synem Diovým, ale ani já nejsem synem prostého smrtelníka, mým otcem je mocný zemětřas, bůh moře Poseidón.“

„Jsi-li synem boha Poseidóna, dokaž to a přines mi tento prsten z mořské hlubiny,“ odpověděl Mínós a hodil do moře zlatý prsten.

Théseus se s jménem svého otce Poseidóna na rtech vrhl neohroženě se strmého břehu do mořských vln. Vysoko vystříkly krůpěje slané vody a Théseus zmizel v mořských vlnách. Všichni hleděli s hrůzou na moře, které pohltilo hrdinu, a byli přesvědčeni, že se již nevrátí. Ariadné byla naplněna zoufalstvím; také ona byla přesvědčena, že Théseus zahynul.

Avšak sotva se nad Théseovou hlavou zavřely mořské vlny, uchopil

hrdinu bůh Tritón a v okamžiku s ním doplul do podmořského paláce Poseidónova. Poseidón radostně uvítal ve svém kouzelném podmořském paláci svého syna a podal mu Mínóův zlatý prsten. Poseidónova žena Amfitrité, uchváčena hrdinovou krásou i odvahou, vložila Théseovi na jeho nádherné kadeře zlatý vínek. Tritón znovu uchoпил Thésea a vynesl ho z mořské hlubiny ke břehu na místo, odkud se vrhl do moře. Théseus dokázal Mínóovi, že je synem vládce moře Poseidóna. Mínóova dcera Ariadné byla šťastna, že se Théseus bez pohromy vrátil z mořské hlubiny.

Théseus však měl ještě nebezpečnější úkol, měl zabít Mínótaura. Tu Théseovi pomohla Ariadné. Tajně mu dala otcův ostrý meč a klubko nití. Théseus byl s ostatními odsouzenci odveden do Labyrinthu, kde je měl Mínótauros rozsápat. Dříve než vykročil do spleťtých chodeb Labyrinthu, z něhož nebylo možno najít východ, přivázal ke vchodu

Obr. 78. Théseus se zabitým Mínótaurem, podle vázové kresby

nit; postupně klubko rozvíjel, aby podle niti našel cestu zpět. Théseus šel stále dál a dál, až konečně přišel na místo, kde byl Mínoútauros. Mínoútauros sklonil hlavu s obrovskými ostrými rohy a s hrozným řevem se vrhl na mladého hrdinu. Strašlivý boj začal. Rozzuřený Mínoútauros se několikrát vrhl na Thésea, ten však ho odrážel mečem. Nakonec chytil Mínoútaura za rohy a vrazil mu do hrudi svůj ostrý meč. Mínoútauros byl mrtev. Pak Théseus podle rozvinuté niti našel cestu z Labyrinthu a vyvedl i všechny athénské jinochy a dívky. U východu Thésea rádnostně uvítala Ariadné. Chlapci a dívky, které Théseus zachránil, byli šťastni. Ozdobeni růžovými věnci a provolávajíce slávu hrdinovi a jeho ochránkyni Afrodítě, dali se do veselého tance.

Nyní nastala starost o to, jak se zachránit před hněvem Mínoúovým. Théseus rychle připravil svůj koráb, pak prorazil u všech krétských lodí, vytažených na břeh, dna a rychle se vydal na zpáteční cestu do Athén. Ariadné následovala Thésea, jehož si velmi zamilovala, do Athén.

Na zpáteční cestě Théseus přistal u ostrova Naxu. Ve chvíli, kdy Théseus, unaven cestou, s ostatními odpočíval, zjevil se mu ve snu bůh vína Dionýsos a řekl mu, že musí Ariadnu zanechat na pustém břehu Naxu, neboť bohové určili Ariadnu za ženu jemu, bohu Dionýsovi. Théseus se probudil naplněn zármutkem. Rychle se vydal na další cestu, neboť se nesměl protivit vůli bohů. Ariadné se stala bohyní a chotí velikého Dionýsa. Dionýsovi průvodci Ariadnu hlasitě přivítali a písněmi oslavovali ženu mocného boha.

Théseův koráb zatím rychle plul pod svými černými plachtami po azurovém moři. V dáli se již objevily břehy Attiky. Théseus, zarmoucen ztrátou Ariadny, zaponěl na slib, který dal Aigeovi, že zvítězí-li nad Mínoútaurem a šťastně se bude vracet do Athén, zamění černé plachty bílými. Aigeus očekával syna. Stál na vysoké skále na břehu moře a upíral zraky do mořských dálek. Hle, v dálce se již objevila tmavá tečka. Tečka roste a přibližuje se k břehu. Je to loď jeho syna, stále se přibližuje. Aigeus napíná zrak, pátrá, jaké jsou na ní plachty. Ne, nejsou to bílé plachty, lesknoucí se v slunci, plachty jsou černé. Théseus tedy zahynul! V zoufalství se Aigeus vrhl s vysoké skály do moře a zahynul v jeho vlnách. Vlny pak vynesly na břeh již jenom jeho mrtvé tělo. Od těch dob se moře, v němž zahynul Aigeus, nazývá mořem

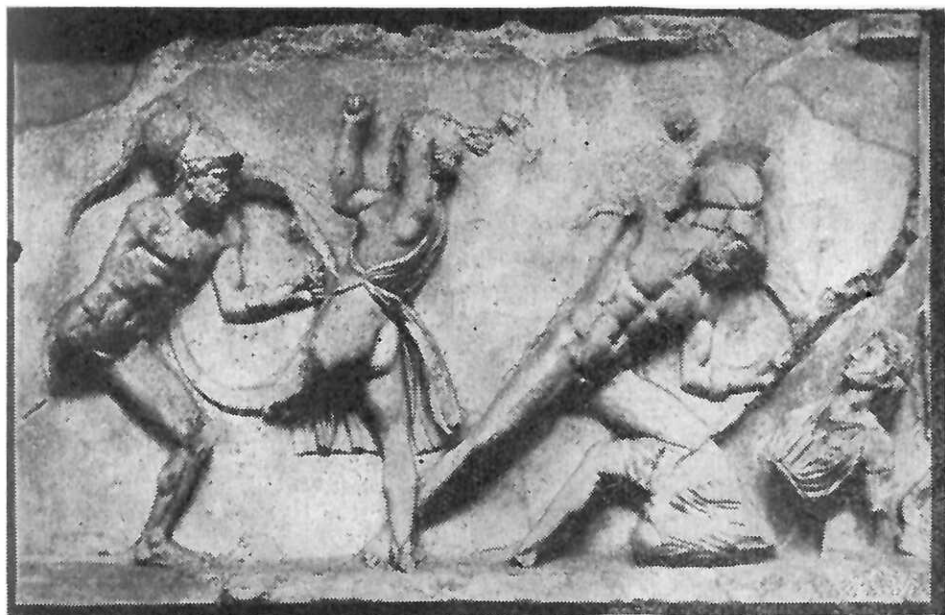
Obr. 79. Ariadne spící (Řím, Vatikán)

Egejským. Théseus již přistal k attickému břehu a již vzdává bohům děkovné oběti. A tu se k své hrůze dovídá, že se stal bezděčnou příčinou smrti svého otce. Théseus, zničen hořem, s velkými poctami pochoval otcovo tělo. Po pohřbu se sám ujal vlády nad Athénami.

THÉSEUS A AMAZONKY

Théseus vládl v Athénách moudře. Nežil zde však spokojeně. Často Athény opouštěl, aby se účastnil různých výprav, které podnikali řečtí hrdinové. Tak se Théseus účastnil kalydónského lovu, výpravy Argonautů za zlatým rounem a Hérakleovy výpravy proti Amazonkám. Když dobyli hlavního města Amazonek Themiskyry, Théseus si odvedl s sebou do Athén královnu Amazonek Antiopu jako odměnu za svou statečnost. V Athénách se Antiopé stala Théseovou ženou. S nádherou oslavil hrdina svou svatbu s královnou Amazonek.

Avšak Amazonky se chtěly Théseovi pomstít za zničení jejich města a chtěly osvobodit svou královnu, neboť se domnívaly, že Antiopé

Obr. 80. Skopás: Boj s Amazonkami, relief mausolea v Halikarnassu (Londýn)

v zajetí u Thésea trpí. Vojsko Amazonek vtrhlo do Attiky. Athéňané se před nápirem bojovných Amazonek musili skrýt za městské hradby. Amazonky se probjovaly dokonce až do samého města. Obyvatelé byli přinuceni ukrýt se v nepřístupné Akropoli. Amazonky rozbily svůj tábor na pahorku Areopagu a obklíčily Athéňany. Athéňané se několi-krát pokusili o výpad, snažíce se hrozné bojovnice zahnat na útěk. Konečně nastala rozhodující bitva.

Sama Antiopé bojovala po Théseově boku proti týmž Amazonkám, jimž dříve velela. Nechtěla opustit svého hrdinného manžela, jehož horoucně milovala. V této hrozné bitvě čekala Antiopu smrt. Vzduchem se zablesklo kopí vržené jednou z Amazonek a smrtonosné ostří proniklo Antiopinu hrud. Antiopé padla mrtva k nohám svého manžela. Obě vojska hleděla s hrůzou na zabitou Antiopu. Théseus se v žalu sklonil nad tělem své ženy. Krvavý boj byl přerušěn. Zarmoucené Amazonky spolu s Athéňany pochovaly mladou královnu. Pak Amazonky opustily Attiku a vrátily se zpět do své daleké vlasti. V Athénách dlouho vládl smutek pro krásnou Antiopu, která tak předčasně zahynula.

Obr. 81. Zápas Lapithů s kentaury (Londýn)

THÉSEUS A PEIRITHOOS

V Thessalii žil kmen bojovných Lapithů¹, jimž vládl velký hrdina Peirithoos. Peirithoos slyšel o velké statečnosti a síle neporazitelného Thésea a chtěl s ním změřit své síly. Aby vyprovokoval Thésea k boji, odešel do Marathónu, aby z tučných pastvin odehnal stádo býků patřící Théseovi. Sotvaže se o tom Théseus dověděl, začal zloděje pronásledovat a brzy ho dostihl. Dva hrdinové se setkali. Oděni v třpytící se zbroj, stáli jeden proti druhému, podobni hrozným, nesmrtelným bohům. Každý z nich byl udiven velikostí druhého, oba byli stejně stateční, oba byli silní a krásní. Odhodili zbraně, vztáhli k sobě navzájem ruce a uzavřeli mezi sebou svazek pevného, trvalého přátelství. Na znamení tohoto přátelství si navzájem vyměnili zbraně. Tak se z dvou velkých hrdinů Thésea a Peirithoa stali přátelé.

Brzy po tomto setkání se Théseus odebral do Thessalie na svatbu

†

¹ Lapithové byli mythický národ.

Obr. 82. Zápas Lapithů s kentaury (Londýn)

svého přítele Peirithoa, který se žení s Hippodameiou. Byla to nádherná svatba. Sešlo se na ní mnoho slavných hrdinů se všech konců Řecka. Na svatbu byli pozváni i divocí kentaury — půl lidé a půl koně. Svatební hostina byla bohatá. Hosté, rozložení za hodovními stoly, zaplnili celý královský palác, a protože pro všechny, kteří byli na hostinu pozváni, nebylo v paláci dost místa, část hostů hodovala ve velké stinné jeskyni. Bylo cítit pach vonného koření, zaznívaly svatební písně a hudba, bylo slyšet veselý křik hodovníků. Všichni hosté oslavovali ženicha i nevěstu zářící mezi všemi svou krásou jako hvězda na nebi. Hosté vesele hodovali. Víno teklo potokem. Křik svatebčanů se ozýval stále hlasitěji. Pojednou vyskočil vínem opilý nejsilnější a nejdivočejší kentaury Eurytión a vrhl se na nevěstu. Sevřel ji svými silnými rukama a chtěl ji unést. Když to uviděli ostatní kentaury, vrhli se na ostatní ženy přítomné na hostině. Každý chtěl získat kořist. Od hodovních stolů vyskočil Théseus, Peirithoos a řecí hrdinové a vrhli se ženám na pomoc. Hostina byla přerušena, začal se zuřivý boj. Hrdinové s kentaury nebojovali zbraněmi, vždyť přišli na hostinu beze

zbraní. V tomto boji sloužilo za zbraň vše, čeho se dalo použít — těžké poháry, velké nádoby na víno, nohy zlámaných stolů, třínožky, na nichž se právě pájilo vonné koření. Krok za krokem hrdinové vytlačují divoké keňtaury z hodovní síně, boj však pokračuje i venku. Řečtí hrdinové nyní již bojují se zbraněmi v ruce a zakrývají se štíty. Kentauři však vytrhávají stromy i s kořeny a vrhají na hrdiny i celé skály. V čele hrdinů bojuje Théseus, Peirithoos, Péleus i Nestór, syn Néleův. Krvavá hromada z těl kentaurů kolem nich stále roste. Pobití kentauři padají jeden za druhým. Nakonec zakolísali, dali se na útěk a ukryli se v lesích vysokého Pélionu. Řečtí hrdinové zvítězili nad divokými kentaury. Jen málokterým kentaurům se podařilo zachránit se z této strašné bitvy.

ÚNOS HELENY.

THÉSEUS A PEIRITHOOS SE ROZHODLI UNÉST PERSEFONU. THÉSEOVA SMRT

Krásná Peirithoova žena Hippodameia nežila dlouho. Zemřela v plném rozkvětu své krásy. Ovdovělý Peirithoos truchlil pro svou choť, avšak po nějaké době se rozhodl, že se znovu ožení. Odešel ke svému příteli Théseovi do Athén. Druhové se spolu domluvili, že unesou krásnou Helenu. Helené byla ještě mladičká dívka, ale pověst o její kráse se šířila po celém Řecku. Přátelé tajně odešli do Lakónie a tam zajali Helenu právě ve chvíli, kdy se svými družkami vesele tančila na oslavách, které se konaly na počest bohyně Artemidy. Théseus s Peirithoem Helenu rychle unášeli k arkadským horám a odtud ji přes Korinthos a Isthmos přivezli do Attiky do athénské pevnosti. Spartané je pronásledovali, avšak nedostihli je. Když přátelé Helenu v Athénách ukryli, metali losem, kterému z nich má podivuhodná krasavice náležet. Los padl na Thésea. Přátelé se však ještě předtím zavázali přísahou, že ten, který získá kučeravou Helenu, musí druhému pomoci získat jinou manželku.

Když Théseus získal Helenu, Peirithoos žádal přítele, aby mu pomohl získat za manželku Persefonu, ženu strašlivého Háda, vládce

království stínů zemřelých. Thésea zachvátila hrůza, avšak co mohl dělat? Dal přísahu, kterou nesměl porušit. Musil se s Peirithoem vydat na cestu do království mrtvých. Temnou rozsedlinou u osady Kolónu nedaleko Athén přátelé sestoupili do podzemního království. Tam v království hrůz oba přátelé předstoupili před Háda a žádali ho, aby jim vydal Persefonu. Zamračený vládce království mrtvých se rozhněval, skryl však svůj hněv a navrhl hrdinům, aby usedli na trůn vytesaný ve skále přímo u vchodu do království mrtvých. Sotva však oba přátelé dosedli na trůn, přirostli k němu a nemohli se už pohnout. Tak je Hádés potrestal za jejich bezbožnou žádost.

Zatím co Théseus byl v Hádově království, bratři krásné Heleny Kastór a Polydeukés všude hledali svou sestru. Konečně se dověděli, kam Théseus krásnou Helenu ukryl. Ihned oblehli Athény, osvobodili sestru a odvedli do zajetí i Théseovu matku Aithru. Vládu nad Athénami a celou Attikou odevzdali do rukou Menesthea, dávného Théseova nepřítel. Théseus pobyl v Hádově království dlouho. Vytrpěl zde krutá muka, než ho konečně osvobodil největší z hrdinů Héraklés.

Théseus se opět vrátil do světa slunce, avšak návrat mu nepřinesl mnoho radostí. Nepřístupné athénské hradby byly zbořeny, Helené osvobozena, jeho matka byla v potupném zajetí ve Spartě, Théseovi synové Démofoón a Akamás byli nuceni uprchnout z Athén a vláda byla v rukou nenáviděného Menesthea. Théseus opustil Attiku a odešel na ostrov Eubóiu, kde mu patřila některá území. Thésea nyní pronásledovalo neštěstí. Skýrský král Lykomédés nechtěl uznat Théseovo právo na jeho země. Vylákal velikého hrdinu na vysokou skálu a svrhl ho do moře. Tak největší attický hrdina zahynul rukou zrádcovou. Teprve za mnoho let po Menestheově smrti se Athén znovu zmocnili Théseovi synové, kteří se vrátili z tažení od Troje. Tam, v Troji, našli i Théseovu matku Aithru. Když Priamův syn Paris unesl krásnou Helenu, přivedl s sebou i Aithru a učinil z ní otrokyni.

MELEAGROS¹

Obr. 83. Meleagros (Řím, Vatikán)

Kalydónský² král Oineus, otec Meleagrov, uvalil na sebe hněv veliké bohyně Artemidy. Jednou oslavoval sklizeň plodů ze svých zahrad a vinic. Všem olympským bohům přinesl bohaté děkovné oběti, jediné bohyni Artemidě neobětoval nic. Artemis za to Oinea potrestala. Poslala na jeho zem strašného kance. Zuřivý obrovský kanec pustošil celé

¹ V báji o Meleagrovi se projevuje jeden zajímavý rys: Když se Meleagrova matka Althaia dověděla, že její syn zabil jejího bratra, žádá bohy, aby jejího syna potrestali,

okolí Kalydónu. Svými obrovskými tesáky vyvracel stromy i s kořeny, ničil vinice a jabloně obsypané něžnými květy. Kanec nešetřil ani lidi, jestliže se mu dostali do cesty. Smutek se usídlil v krajině kolem Kalydónu. Když Oineův syn Meleagros viděl všeobecný zármutek, rozhodl se uspořádat na kance štvanici a zabít ho. Na tento nebezpečný lov se sešlo mnoho řeckých hrdinů. Lovu se účastnili Sparťané Kastór a Polydeukés, Théseus z Athén, ferský král Admétos, Iásón z Iólku³, Ioláos z Théb, Peirithoos z Thessalie, Péleus z Fthíe⁴, Telamón z ostrova Salamíny⁵ a mnoho dalších hrdinů. Na lov přišla i Atalanté, která se v běhu vyrovnala nejrychlejšímu jelenu. Atalanté byla vychována v horách. Její otec ji dal odnést do hor ihned po jejím narození, neboť nechtěl mít dcery. Tam ji v jeskyni odkojila medvědice. Atalanté vyrostla mezi lovci. Jako lovkyně se vyrovnala i bohyni Artemidě.

Devět dní hodovali hrdinové u pohostinného Oinea. Nakonec se vy-

Obr. 84. Lov na kalydónského kance, podle reliefu z římské doby

a Apollón Meleagra zabíjí. Proč je Meleagrův čin pokládán za tak strašný, že vlastní matka proklíná a odsuzuje k smrti svého jediného syna? Můžeme to objasnit jedině tím, že tato báje je přežitkem doby, kdy vládlo mateřské právo. Tehdy byl bratr nejbližší příbuzný matky a jeho zavraždění bylo nutno pomstít. Mythu o Meleagrovi využil Engels jako důkazu toho, že u Řeků existoval matriarchát, ve svém spisu „Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu.“

³ Kalydón — město v Aitolii (v západní části středního Řecka).

⁴ Viz 2. část; Argonauti.

⁵ Viz 2. část; Trojský cyklus „Péleus a Thetis.“

⁶ Ostrov u Attického pobřeží v Sarónském zálivu; je znám bitvou Řeků s Peršany r. 480 př. n. l.

dali na lov kance. Po okolních horách se ozýval hlasitý štěkot četných psích smeček. Psi vyplašili kance a začali ho pronásledovat. Kanec, štván psy, se hnal jako vichr. Lovci se na něj vrhli, každý se snažil zasáhnout ho svým kopím. Boj s obludným kancem však byl obtížný, ne jeden lovec poznal sílu jeho strašných tesáků. Kanec smrtelně poranil svými tesáky neohroženého lovce Arkadana Ankaia ve chvíli, kdy se na něj rozpráhl svou oboustrannou sekyrou, aby ho zabil. Tehdy Atalanté napjala svůj pevný luk a vystřelila na kance ostrý šíp. V tom okamžiku přispěchal i Meleagros a mocným úderem kopí obrovského kance zabil. Lov byl skončen. Všichni se radovali z úspěchu.

Komu však náleží odměna? Lovu se zúčastnilo mnoho hrdinů. Mnohý z nich poranil kance svým ostrým kopím. Vznikl spor o odměnu. Bohyně Artemis, která se na Meleagra hněvala, že zabil jejího kance, při ještě více roznítla.

Tento spor nakonec vedl k válce mezi Aitóly, obyvateli Kalydónu, a Kúrétý, obyvateli sousedního města Pleurónu. Dokud silný Meleagros bojoval v řadách Aitólů, bylo vítězství na jejich straně.

V bitevním žaru Meleagros nevědomky zabil bratra své matky Althaie. Althaia se zarmoutila, když se dověděla o bratrově smrti. Když se však dověděla, že bratr padl rukou jejího syna Meleagra, zachvátil ji zuřivý hněv. V hněvu prosila chmurného Háda a jeho ženu Persefonu, aby Meleagra potrestali. V šíleném vzteku vyzývala pomstychtivé Erínye, aby ji vyslyšely. Meleagros se rozhněval, když se dověděl, že matka volá po jeho záhubě, a přestal bojovat. Zarmoucen, s hlavou v dlaních, seděl v komnatě své ženy, krásné Kleopatry. Sotva však Meleagros odešel z řad Aitólů, vítězství jim přestalo přát. Kúrétové začali vítězit a již obklíčili bohatý Kalydón. Městu hrozila záhuba. Marně kalydónští stařešinové prosili Meleagra, aby se vrátil k vojsku. Nabízeli hrdinovi velikou odměnu, ale ten byl k jejich prosbám hluchý. Sám staříčkový Meleagrův otec Oineus přišel ke komnatě Meleagrový manželky Kleopatry. Klepal na zavřené dveře a prosil Meleagra, aby zapomněl na svůj hněv, vždyť hyne jeho rodné město Kalydón. Ani jeho Meleagros neposlechl. O pomoc ho prosili také jeho sestra i matka i jeho nejlepší přátelé, Meleagros však se nedal přemluvit. Kúrétové zatím dobyli kalydónských hradeb. Podpalovali již domy, snažíce se roznítit požár v celém městě. Nakonec se pod údery otřásaly i stěny

místnosti, kde byl Meleagros. Tehdy se jeho mladá žena v hrůze před něj vrhla na kolena a začala muže prosit, aby zachránil město před záhubou. Prosila ho, aby pomyslel na hrozný osud, který postihne město i poražené, aby pomyslel na to, že vítězové odvedou ženy a děti do potupného otroctví. Což snad si přeje, aby takový osud postihl i ji? Silný Meleagros vyslyšel prosby své ženy. Rychle si oblékl lesknoucí se zbroj, opásal se mečem a v ruce sevřel svůj obrovský štít a kopí. Vrhł se do boje, odrazil Kúréty a zachránil rodný Kalydón. Meleagra samého však čekala smrt. Bohové v království stínů uslyšeli Althainy prosby i její prokletí. Meleagros padl, byv smrtelně zasažen zlatým šípem dalekostřelného boha Apollóna, a jeho duše odletěla do smutného království stínů.¹

¹ O Meleagrově smrti se vyprávělo také toto: Když se narodil Meleagros, objevily se jeho matce bohyně osudu Moiry a jedna z nich jí řekla: Tvůj syn zemře tehdy, až shořítoto poleno planoucí na ohništi. Althaia rychle uhasila poleno, uschovala je do truhlice a pečlivě je střežila. Avšak když Meleagros v bitvě zabil jejího bratra, vzpomněla si Althaia na předpověď Moir. Rozzlobena na syna, vzala poleno z truhlice a spálila je. Teprve když poleno shořelo a změnilo se v popel, hrdina Meleagros zemřel.

KYPARISSOS (CYPŘIŠ)

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Na ostrovu Kou v karthajském údolí žil jelen zasvěcený nymfám. Byl to nádherný jelen. Jeho rozložitě parohy se skvěly zlatem, perlový náhrdelník zdobil jeho šíji a z uší mu visely drahocenné náušnice. Jelen úplně zapomněl na strach z lidí. Přicházel k vesničanům do jejich domů a ochotně nastavil šíji každému, kdo ho chtěl pohladit. Všichni obyvatelé tohoto jelena milovali, nejvíce však ho miloval mladý syn kósského krále Kyparissos, milovaný přítel stříbrolukého Apollóna. Kyparissos vodil jelena na louky, kde rostla šťavnatá tráva, a k jasně zurčícím pramenům. Zdobil jeho mohutné parohy věnci z vonných květů. Často mu ve hře se smíchem vyskočil na hřbet a projížděl se na něm kvetoucím karthajským údolím.

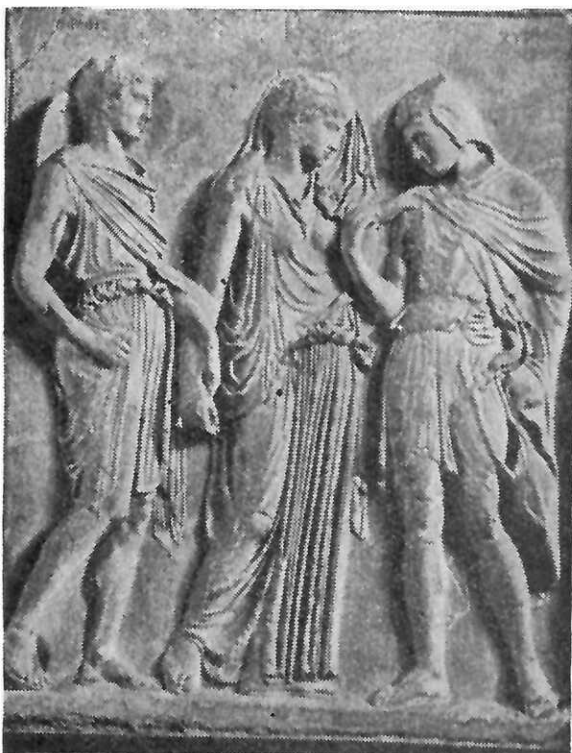
Byl horký letní den; polední slunce pánilo, vzduch byl naplněn žárem. Jelen se skryl před poledním žárem do stínu a ulehl do křoví. V těchto místech náhodou lovil právě mladý Kyparissos. Nepoznal svého milovaného jelena skrytého v křoví. Vrhł na něj ostré kopí a smrtelně ho poranil. Mladý Kyparissos se zděsil, když poznal, že zabil svého miláčka. V žalu chtěl zemřít spolu s jelenem. Apollón ho marně utěšoval, Kyparissův žal nebyl k utišení. Prosil stříbrolukého boha, aby ho nechal věčně truchlit. Apollón ho vyslyšel a proměnil jinocha v strom. Jeho kadeře se změnilly v tmavězelené chvojí a tělo se pokrylo kůrou. Před Apollónem stál urostlý strom kyparissos — cypřiš, jehož vrcholek se jako šíp tyčil k nebi. Apollón si smutně povzdechl:

„Neustále budu po tobě tesknit, krásný jinochu, a také ty budeš neustále truchlit pro cizí žal. Budeš vždy tam, kde bude někdo truchlit!“

Od té doby Řekové věšeli na dveře domu, kde ležel mrtvý, cypřišovou větev, jeho chvojím zdobili pohřební hranice, na nichž spalovali těla zemřelých, a cypřiše zasazovali k hrobům.

ORFEUS A EURYDIKÉ

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Obr. 85. Hermés, Orfeus a Eurydiké, náhrobní kámen (Neapol)

ORFEUS V PODZEMNÍM KRÁLOVSTVÍ

Veliký pěvec Orfeus, syn říčního boha Oiagra a Músy Kalliopé, žil v daleké Thrákii. Orfeovou manželkou byla krásná nymfa Eurydiké. Pěvec Orfeus svou manželku horoucně miloval. Dlouho se však netěšil ze svého manželského štěstí. Jednoho dne, bylo to brzy po svatbě, krásná Eurydiké sbírala se svými mladými dovádivými družkami v zeleném údolí jarní květy. V husté trávě Eurydiké nepostřehla zmiji a šlápla na ni. Zmiji uštkla mladou Orfeovu ženu do nohy. Eurydiké

hlasitě vykřikla a bledá, se zavřenýma očima, se skácela přiběhnuvším družkám do náručí. Hadí jed jí přetal život. Její družky zachvátila hrůza a daleko se rozlehl jejich žalostný pláč. Jejich nářek zaslechl Orfeus. Spěchá do údolí, vidí chladné tělo své ženy, kterou tak něžně miloval. Orfeus upadl v zoufalství. Nemohl se smířit s touto hroznou ztrátou. Dlouho oplakával Eurydiku svým smutným zpěvem a celá příroda plakala s ním. Nakonec se rozhodl sestoupit do temného království duší zemřelých. Chtěl si na vládci Hádovi a jeho ženě Persefoně vyprosit, aby mu jeho manželku vrátili. Temnou rozsedlinou Tainaru Orfeus sestoupil k břehům posvátné řeky Stygu.

Orfeus stojí na břehu Stygu. Jak se dostane na druhý břeh, tam, kde leží temné království vládce Háda? Kolem Orfea stojí zástup stínů zemřelých. Sotva je slyšet jejich sténání, tiché jako šelest listí, padajícího v lese za pozdního podzimu. Zdáli je již slyšet údery vesel. To se blíží člun Charóna, převozníka duší mrtvých. Charón přistal ke břehu. Orfeus ho prosí, aby ho spolu s dušemi převezl na druhý břeh, nepřívětivý Charón však odmítá. Ať ho Orfeus prosí sebevíce, Charón má pro něj jen jednu odpověď: „Ne!“

Tu Orfeus udeřil do strun své zlaté kithary a tóny vytrysknoucí ze strun se rozvlnily široko daleko po březích temného Stygu. Orfeus okouzlit svou hudbou Charóna a ten, opíraje se o veslo, naslouchal Orfeově hře. Za zvuků hudby Orfeus vstoupil do člunu, Charón veslem odrazil od břehu a člun plul po temných vodách Stygu. Charón Orfea převezl, Orfeus vystoupil z člunu a za zvuků své zlaté kithary prošel temným královstvím duší mrtvých. Obklopen dušemi, které se k němu slétly, aby vyslechly tóny jeho zlaté kithary, předstoupil před trůn boha Háda.

Orfeus přistoupil k trůnu a sklonil se před ním. Ještě silněji udeřil do strun a zapěl; zpíval o své lásce k Eurydice a o tom, jak šťastně s ní žil za světlých jasných jarních dnů. Dny jeho štěstí však rychle uprchly. Eurydiké zemřela. Orfeus zpíval o svém žalu, o mukách zničené lásky a o své touze po zemřelé. Celé Hádovo království naslouchalo Orfeovu zpěvu, všechny okouzlila jeho píseň. S hlavou skloněnou na prsa naslouchal Orfeovi i bůh Hádés. Persefoné položila hlavu na manželovu hrud a naslouchala písni; na řasách se jí zachvěly slzy smutku. Okouzlen zvuky písni, Tantalos zapomněl na sužující jej hlad a žízeň. Sisyfos přerušil svou těžkou marnou práci, usedl na kámen, který odvalil

na horu, a hluboce, přehluoce se zamyslí. Danaovny očarovány zpěvem zapomněly na svou bezednou nádobu. Sama strašná trojhlavá bohyně Hekaté si zakryla tvář dlaněmi, aby skryla slzy, které jí vstoupily do očí. Slzy se leskly i v očích nelítostných Erínyí, dokonce i je Orfeus dojal svou písní. Struny zlaté kithary však znějí stále tišeji, stále tišší je Orfeova píseň, až zmlkla docela jako sotva slyšitelný žalostný vzdech.

Kolem zavládlo hluboké mlčení, které přerušil bůh Hádés. Zeptal se Orfea, proč přišel do jeho království a oč ho chce žádat. Zapřisáhl se nezrušitelnou božskou přísahou při vodách řeky Stygu, že splní prosbu zázračného pěvce. Orfeus mu odpověděl:

„Ó mocný vládče Háde, když skončí dny našeho života, přicházíme všichni k tobě do tvého království. Nepřišel jsem k tobě proto, abych shlédl všechny ty hrůzy, jichž je v tvém království mnoho, také nechci tak jako Héraklés s sebou odvést strážce tvého království, trojhlavého Kerbera. Přišel jsem tě prosit, abys propustil zpět mou ženu, mou Eurydiku. Vrať ji znovu životu; vždyť vidíš, jak pro ni trpím. Pomysli, vládče, kdyby ti někdo odňal tvou ženu Persefenu, vždyť i ty bys trpěl. Nevracel bys Eurydiku navždy. Opět se vrátí do tvého království. Náš život je krátký, vládče Háde! Ó, popřej Eurydice prožít radosti života, vždyť odešla do tvého království tak mladá!“

Bůh Hádés se zamyslí a pak Orfeovi odpověděl:

„Dobře, Orfee, vrátím ti Eurydiku. Odveď si ji zpět do života, k slunečnímu světlu. Musíš však splnit jednu podmínku. Půjdeš napřed za bohem Hermem, který tě povede, a Eurydiké bude kráčet za tebou. Během cesty podzemním královstvím však se nesmíš ohlížet. Pamatuj, ohlédneš-li se, v tom okamžiku tě Eurydiké opustí a navždy se vrátí do mého království.“

Orfeus se vším souhlasil. Spěchá, aby se co nejdříve vydal na zpáteční cestu. Hermés, rychlý jako myšlenka, přivedl stín Eurydiky. Orfeus na ni hledí nadšeně a chce Eurydičin stín obejmout. Bůh Hermés ho však zadržel slovy:

„Vždyť objímáš jen stín, Orfee. Raději pojďme, naše cesta bude obtížná.“

Dali se na cestu. Vpředu jde Hermés, za ním Orfeus a poslední kráčí stín Eurydiky. Rychle prošli Hádovým královstvím. Charón je na svém

Obr. 86. Bakchantky zabíjejí Orfea, podle vázové kresby

člunu převezl přes řeku Styx. Zde je již cestička, která vede nahoru na zem. Cesta je obtížná. Stezka, zvedající se příkře nahoru, je zavalena kameny. Krajina je zahalena neproniknutelným příšeřím. V temnotě se nejasně rýsuje postava vpředu jdoucího Herma. Daleko vpředu však již zasvitlo světlo. To je východ. A jako by se kolem také rozsvítilo. Kdyby se Orfeus ohlédl, uviděl by Eurydiku. Jde opravdu za ním? Ne-zůstala v temném království duší zemřelých? Možná, že zůstala pozadu, vždyť cesta je tak namáhavá. Možná, že se Eurydika opozdila a bude se muset věčně toulat v temnotách. Orfeus zpomaluje krok, naslouchá. Nic neslyší. Nu ovšem, cožpak může slyšet kroky pouhého stínu? Strach o Eurydiku ho svírá stále silněji, stále častěji se zastavuje. Kolem je stále světleji. Nyní by Orfeus jasně uviděl stín své ženy. Nakonec, zapomenuv na vše, zastavil se a ohlédl. Téměř vedle sebe spatřil Eurydičin stín. Vztáhl k němu ruku, stín se však vzdaloval stále více, až zmizel v temnotě. Orfeus, zachvácen zoufalstvím, stojí jako by zka-meněl. Prožíval po druhé smrt své Eurydiky a vinníkern této druhé smrti byl on sám.

Dlouho stál Orfeus. Zdálo se, že z něho vyprchal všechnen život, zdálo se, že zde stojí socha z mramoru. Konečně se Orfeus pohnul, udělal krok, druhý — vracel se zpět ke břehům temného Stygu. Chtěl se znovu vrátit k Hádovu trůnu a prosit ho, aby mu vrátil Eurydiku. Avšak starý Charón ho na svém vetchem člunu nepřevezl, marně ho Orfeus prosil, pěvcovy prosby nepohnuly neúprosným Charónem. Sedm dní a sedm nocí seděl zarmoucený Orfeus na břehu Stygu, pro-

lévaje slzy žalu. Zapomněl na jídlo, na všechno, seděl a žaloval na bohy temného království duší zemřelých. Teprve osmého dne opustil břehy Stygu a vrátil se do Thrákie.

ORFEOVA SMRT

Od Eurydichiny smrti uplynuly čtyři roky, Orfeus jí však zůstal stejně věrný jako dříve. Netoužil po sňatku s žádnou thráckou ženou. Jednoho dne počátkem jara, kdy na stromech vyrazila první zeleň, seděl velký pěvec na nevysokém pahorku. U nohou mu ležela jeho zlatá kithara. Pěvec ji zvedl, tiše se dotkl strun a začal zpívat. Celá příroda naslouchala jeho podivuhodnému zpěvu. Z Orfeovy písně zaznívala taková síla, byla tak podmanivá a vábivá, že divoká zvěř jako očarovaná opouštěla okolní lesy a hory a shromáždila se kolem Orfea. I ptáci se slétli, aby pěvci naslouchali. Dokonce i stromy opustily svá místa a obklopily Orfea; dub i topol, urostlé cypřiše i širokolisté platany, sosny i jedle se shromáždily v kruhu kolem Orfea a naslouchaly mu; ani větvička, ba ani lístek se na nich nepohnul. Zdálo se, jako by celá příroda byla očarována divukrásným zpěvem a tóny Orfeovy kithary. Pojednou z dále zazněly hlasité výkřiky, zvuk tympanů a smích. To kikonské ženy oslavovaly svátek hlučného Bakcha. Bakchantky se stále přibližovaly, již spatřily Orfea a jedna z nich hlasitě vykřikla:

„To je on, nepřítel žen!“ Bakchantka pozvedla thyrsos a vrhla jej na Orfea. Avšak břečtan ovinutý kolem thyrsu pěvce zachránil. Další bakchantka hodila po Orfeovi kamenem, avšak kámen, přemožen čarovným zpěvem, padl Orfeovi k nohám, jako by prosil o odpuštění. Stále hlasitěji zaznívalo kolem pěvce volání bakchantek, hlasitěji zněly flétny a silněji hřměly tympany. Hluk Bakchovy slavnosti přehlušil pěvce. Bakchantky obklopily Orfea a vrhly se na něho jako hejno dravých ptáků. Na pěvce se sneslo krupobití thyrsů a kamenů. Marně Orfeus prosí o slitování, avšak toho, jehož hlasu se podřídily stromy i skály, bakchantky neslyší. Orfeus, zalit krví, padl na zem. Jeho duše odletěla a bakchantky roztrhaly jeho tělo svými zkrvavenými rukama. Jeho hlavu a jeho kitharu hodily do bystrých vod řeky Hebru¹. A hle,

¹ Řeka v Thrákii.

stal se zázrak! Struny kithary, kterou již unášela řeka, tiše znějí, jako by truchlily pro pěvcovu smrt, a břeh jim zarmouceně odpovídá. Celá příroda oplakávala Orfea. Plakaly stromy i květy, plakala zvěř i ptactvo a plakaly dokonce i němé skály a prolévaly tolik slz, že se dokonce i řeky rozvodnily. Nymfy a dryady si na znamení smutku rozpustily vlasy a oděly se do temného šatu. Stále dále unášel Hebros hlavu pěvcovu a jeho kitharu k širému moři, až ji mořské vlny donesly ke břehům Lesbu¹. Od té doby znějí na Lesbu tóny podivuhodných písní. Orfeovu zlatou kitharu pak bohové umístili na nebi mezi souhvězdí.

Orfeova duše sestoupila do království stínů a znovu uviděla místa, kde kdysi Orfeus hledal svou Eurydiku. Velký pěvec se znovu sešel se stínem Eurydiky a s láskou ji sevřel v náručí. Od té doby mohli být stále spolu. Stíny Orfea a Eurydiky bloudí zšedělými poli porostlými divokými tulipány.

Nyní se Orfeus může beze strachu ohlédnout, aby se podíval, jde-li Eurydiké za ním.

¹ Ostrov v Egejském moři při pobřeží Malé Asie.

HYAKINTHOS

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Syn spartského krále Hyakinthos, který se svou krásou vyrovnal i olympským bohům, byl přítelem stříbrolukého boha Apollóna. Apollón často zavítal ke břehům Eurótu do Sparty ke svému příteli, aby spolu lovili v hustých lesích na horských svazích nebo aby se bavili gymnastikou, v níž byli Spartané tak obratní.

Jednoho dne, když se již blížilo žhavé poledne, Apollón s Hyakinthem soutěžili ve vrhání těžkého disku. Bronzový disk vzlétal stále výše k nebesům. Nyní, napjav všechnu sílu, vrhl disk mocný bůh Apollón. Disk vyletěl až k nebi a jako zářící hvězda padal k zemi. Hyakinthos běžel ihned k místu, kam měl disk dopadnout. Chtěl ho co nejrychleji zvednout a sám disk vrhnout do výše, aby Apollónovi dokázal, že on, mladý atlet, nezůstane za ním, za bohem, v umění vrhat disk. Disk dopadl na zem, pádem se odrazil a se strašnou silou udeřil přibíhajícího Hyakintha do hlavy. Se záupěním klesl Hyakinthos k zemi. Jasně rudá krev potokem vytryskla z rány a zbarvila tmavé kučery krásného jinocha. Zděšený Apollón k němu ihned přiběhl. Sklonil se nad svým přítelem, nadzvedl ho, jeho zkrvavenou hlavu si položil na kolena a snažil se zastavit krev prýšící z rány. Ale vše je marné. Hyakinthova tvář je stále bledší, jeho oči, vždy tak jasné, se nyní zakalují, jeho hlava se bezvládně sklání jako korunka polního kvítku vadnoucího pod paprsky žhnoucího poledního slunce. V zoufalství Apollón vykřikl: „Ty umíráš, můj drahý příteli! Ó, jaký žal! Zahynul jsi mou rukou. Proč jsem jen metal diskem? Ó, kéž bych mohl vykoupit svou vinu a spolu s tebou sestoupit do neradostného království duší zemřelých. Proč jen jsem nesmrtelný, proč nemohu jít za tebou!“

Apollón pevně svírá v objetí umírajícího přítele a slzy mu kanou na Hyakinthovy zkrvavené kadeře. Hyakinthos zemřel a jeho duše odletěla do Hádova království. Apollón stojí nad tělem zemřelého a tiše šeptá:

„Vždy budeš žít v mém srdci, krásný Hyakinthe. Ať vzpomínka na tebe věčně žije i mezi lidmi!“

A hle, sotva Apollón domluvil, z krve Hyakinthovy vyrostl nachový, prudce vonící kvítek hyacint a na jeho lístečcích se navždy zachoval žalostný vzdech Apollónův. Vzpomínka na Hyakintha žije i mezi lidmi, kteří ho oslavují ve dnech slavností hyakinthií.¹

¹ Řekové se domnívali, že na lístečcích divokého hyacintu je možno přečíst slova „aj, aj“, to znamená „běda, běda“. Svátky na počest boha Hyakintha, který byl dříve bohem pastýřů, t. zv. hyakinthie, se slavily v červenci. Slavili je především Dórové na Peloponnésu, v Malé Asii, v jižní Itálii, na Sicílii a v Syrákúsách.

POLYFÉMOS, ÁKIS A GALATEIA

Krásná Néreočna Galateia milovala syna Symaithovny, mladého Ákida, a Ákis miloval Néreočnu. Galateia však okouzčila ještě něko- ho jiného. Obrovský kyklóp Polyfémos jedenkrát spatřil krásnou Gala- teiu, když právě vyplouvala z vln azurového moře. Její krása byla tak zářivá, že kyklóp k ní vzplál vášnivou láskou. Ó, jak jsi mocná, zlatá Afrodító! Hrubému kyklópovi, k němuž se nikdo nesměl přiblížit beztrešně a který přezíral i bohy olympské, jsi vdechla lásku! Plamen lásky spaluje Polyféma tak, že zapomíná na své ovce a na své jeskyně. Divoký kyklóp se dokonce začal starat o svůj vzhled. Svě huňaté vlasy si rozčesává hráběmi a svou rozčuchanou bradu si holí srpem. Dokon- ce se zmírnila i jeho hrubost a krvežíznivost.

Právě v té době příplul k sicilským břehům věštec Télemos. Ten Polyfémovi předpověděl:

„O tvé jediné oko, které máš na čele, tě připraví hrdina Odysseus.“
Polyfémos se v odpověď věštcí hrubě zasmál a zvolal:

„Lžeš, nejhoupější ze všech věštců, jiná již vládne mým okem!“

Daleko do moře vybíhal skalnatý pahorek, srážně se svažující k věčně šumícím vlnám. Na tento pahorek Polyfémos často zaháněl svá stáda. Tam usedl, k nohám si položil svůj kyj, větší než lodní stožár, vytáhl svou píšťalu, složenou ze sta rákosových stébel, a začal do ní ze všech sil foukat. Divoké zvuky Polyfémovy píšťaly se rozléhaly daleko po moři, po horách a dolinách. Dolehly až k Ákidovi a Galateii, kteří tak jako jindy seděli ve stinné jeskyni na mořském břehu nedaleko pahorku. Polyfémos hrál na fujaru a zpíval. Pojednou vyskočil jako splašený býk. Spatřil Ákida s Galateiou v jeskyni na mořském břehu a zařval hromov- ým hlasem, že ozvěna zazněla až na daleké Aitně.

„Vidím vás! Nu dobrá, to bude vaše poslední shledání!“

Galateia se polekala a rychle se vrhla do moře. Rodné mořské vlny ji zachránily před Polyfémem. Zděšený Ákis hledá záchranu v útěku. Vztahuje ruce k moři a volá:

„Ó, pomoz mi, Galateio! Rodiče, zachraňte mě, ukryjte mě!“

Kyklóp ho dohání. Ulomil ze skály balvan, rozmáchl se a hodil jím po Ákidovi. Třebaže balvan zasáhl nešťastného jinocha jen svým okrajem, přesto ho srazil k zemi a rozdrtil ho. Zpod okraje skály vytéká potokem jasně rudá krev Ákidova. Rudá barva postupně mizí, potok je stále světlejší a světlejší. Již se podobá řece zakalené prudkým lijákem. Je stále světlejší a průzračnější. Pojednou se skála, která usmrtila Ákida, rozpukla. V rozsedlině se jasně zazelenal rákos a prýští z ní rychlý, průzračně čistý potok. V potoce stojí po pás jinoch s modravě zbarvenou tváří, na hlavě má věnec z rákosu. Byl to Ákis, který se stal říčním bohem.

DIOSKÚROVÉ KASTÓR A POLYDEUKÉS

Spartský král Tyndareós měl za manželku krásnou Lédu, dceru aitólského krále Thestia. Lédé byla po celém Řecku proslavena svou podivuhodnou krásou. Stala se Diovou ženou a měla s ním dvě děti, Helenu, která byla krásná jako bohyně, a syna, velkého hrdinu Polydeuka. S Tyndareem měla Lédé také dvě děti, dceru Klytaimnéstru a syna Kastora.

Polydeukés získal od otce nesmrtelnost, avšak jeho bratr Kastór byl smrtelný. Oba bratři byli velikými hrdiny. Nikomu se nepodařilo předčít Kastora v umění řídit vůz, uměl zkrotit i nejdivočejší koně. Polydeukés byl zase obratný v pěštním souboji, v němž se mu nikdo nevyrovnal. Bratři Dioskúrové se účastnili mnohých hrdinských činů s ostatními řeckými hrdiny. Oba bratři byli stále spolu, spojovala je ta nejpřimnější bratrská láska.

Dioskúrové měli dva bratrance, Lynkea a Ída, kteří byli syny mesénskému krále Afarea. Ídás byl silný bojovník a jeho bratr Lynkeus měl tak bystré oči, že pronikly dokonce i do nitra země; nic se před Lynkeem nemohlo ukrýt. Dioskúrové vykonali se svými bratranci mnoho hrdinských činů. Jedenkrát uloupili v Arkadii stádo býků. Rozhodli se, že se o kořist rozdělí. Ídás měl stádo rozdělít. Protože chtěl získat s bratrem celou kořist, rozhodl se použít lsti. Rozřezal býka na čtyři stejné díly a navrhl, aby jednu polovinu stáda dostal ten, kdo první sní svůj díl, a druhou polovinu ten, kdo ji sní druhý. Ídás rychle snědl svůj díl a bratru Lynkeovi pomohl sníst jeho díl.

Když Kastór s Polydeukem viděli, že je Ídás oklamal, strašně se rozzlobili a rozhodli se, že se svým bratrancům, s nimiž je až dosud,

spojovalo pevné přátelství, pomstí. Kastór s Polydeukem vtrhli do Messénie a odehnali nejen stádo ukradené z Arkadie, ale i část stáda Ídova a Lynkeova. Ale ani to Dioskúry neuspokojilo a unesli také nevěsty svých bratřanců.

Dioskúrové věděli, že toto jim Ídás s Lynkeem neodpustí, a rozhodli se skrýt v dutině velkého stromu a čekat, až je bratřanci začnou pronásledovat. Chtěli je přepadnout znenadání, neboť se báli boje se silným Ídem, který se kdysi odvážil bojovat dokonce i se samým Apollónem, když s ním stříbroluký bůh soupeřil o krásnou Marpéssu¹. Dioskúrové se však nemohli skrýt před Lynkeovým bystrým zrakem. S vysokého Táygetu Lynkeus uviděl bratry skryté v dutém stromě. Ídás a Lynkeus napadli Dioskúry. Dříve než stačili vyrazit ze zálohy, Ídás udeřil svým kopím do stromu a proklál Kastorovi hrud. Polydeukés se na ně vrhl. Afareovci nevydrželi jeho nápor a dali se na útěk. Polydeukés je dohnal u mohyly jejich otce. Zabil Lynkea a dal se do smrtelného boje s Ídem. Avšak Zeus přerušil tento souboj, svým třpytivým bleskem spálil Ída i mrtvolu Lynkeovu.

Polydeukés se vrátil k místu, kde ležel smrtelně raněný Kastór. Hořce zaplakal, když viděl, že smrt ho rozlučuje s bratrem. Tehdy Polydeukés začal snažně prosit svého otce Dia, aby ho nechal zemřít společně s bratrem. Na synovo volání se objevil hromovládce a dal mu na vybranou: buď bude žít věčně mladý mezi světlými bohy na Olympu, nebo bude spolu s bratrem žít vždy jeden den v temném království Hádově a druhý na světlém Olympu. Polydeukés se nechtěl rozloučit s bratrem a zvolil si s ním společný osud. Od té doby bratři vždy jeden den bloudí po temných polích království stínů zemřelých a druhý den tráví s bohy v paláci žezlem vládnoucího Dia. Řekové ctí bratry Dioskúry jako bohy. Jsou jim ochránci v každém nebezpečí, ochraňují každého, kdo je na cestě, ať v cizině, nebo doma ve své vlasti.

¹ Ídás chytil Marpéssu na okřídleném voze, který mu daroval Poseidón. Apollón chtěl Ídovi Marpéssu odejmout a začal s ním bojovat. Zeus přerušil tento boj a poručil Marpésse, aby si sama zvolila manžela. Marpéssa si vybrala Ída, věděla, že bůh Apollón ji nebude milovat až do smrti, že na ni zapomené, až bude stará.

ATREUS A THYESTÉS

Veliký hrdina Pelops měl dva syny, Atrea a Thyesta. Pelopa kdysi proklel jeho vozataj, jehož Pelops zrádně zabil, a svým prokletím odsoudil celý Pelopův rod k velkému zločinu a k záhubě. Myrtilovo prokletí postihlo i Atrea a Thyesta. Oba spáchali četné zločiny. Atreus s Thyestem zabili Chrýsippa, syna nymfy Axiochy a jejich otce Pelopa. Byla to jejich matka Hippodameia, která je přemluvila, aby Chrýsippa zabili. Když spáchali tento zločin, uprchli z království svého otce, neboť se báli jeho hněvu, a skryli se u mykénského krále Sthenela, syna Perseova, který měl za ženu jejich sestru Níkippé. Když pak Sthenelos zemřel a jeho syn Eurystheus, jehož zajal Ioláos, byl zabit Hérakleovou matkou Alkménou, ujal se vlády nad mykénským královstvím Atreus, neboť Eurystheus po sobě nezanechal následníka. Thyestés bratrovi záviděl a rozhodl se, že mu stůj co stůj vládu odejme. S pomocí Atreovy ženy Aeropy ukradl svému bratru berana se zlatým rounem, kterého mu daroval Hermés. Thyestés se zmocnil berana, protože bohové kdysi řekli: „Mykénám bude vládnout ten, komu bude patřit beran se zlatým rounem.“ Když měl Thyestés berana, žádal i vládu nad královstvím, vždyť beran byl nyní jeho. Zeus-hromovládce se na Thyesta rozhněval a nebeským znamením obyvatelům Mykén ukázal, že Thyestés se snaží získat vládu nepoctivým způsobem. Mykéňané odmítli uznat Thyesta za krále a ten musil před bratrovým hněvem hledat záchranu v útěku. Aby se bratrovi pomstil, tajně z Mykén odvedl Atreova syna Pleisthena. Thyestés vychovával Pleisthena v cizí zemi jako svého vlastního syna a vštěpoval mu nenávisť k Atreovi. Zrádný Thyestés chtěl Pleisthena použít jako nástroje pomsty proti svému bratru. Když

Pleisthenés dorostl, Thyestés ho poslal do Mykén s příkazem, aby zabil Atrea. Avšak chlapec byl rukou svého otce sám zabit. Atrea zachvátila hrůza, když se dověděl, kdo byl tento jinoch. Zapřísáhl se, že se svému bratru pomstí, a vymyslel záludný a ukrutný plán. Aby se mu plán zdařil, předstíral, že je ochoten smířit se s Thyestem. Poslal k bratrovi posla a zval ho, aby se vrátil do Mykén. Když se Thyestés vrátil do Mykén, znovu s Atreovou ženou Áeropou strojil proti bratrovi úklady a myslil jen na to, jak by bratra zabil. Atreus o tom věděl, což jen posilovalo jeho rozhodnutí pomstít se zrádnému bratru. Rozkázal sluhům, aby tajně chytili Thyestovy syny, mladého Pleisthena a Tantalaa, a zavraždili je. Z jejich těl Atreus připravil svému bratru strašlivou hostinu.

Pozval Thyesta na hostinu a předložil mu jídlo připravené z masa jeho synů. Na nebi zahřměly Diovy hromy. Hromovládce se na Atrea za jeho zločin rozhněval. Hrůzou se zachvěl i zářivý bůh slunce Hélios, obrátil svůj vůz a hnal své okřídlené koně zpět k východu, aby neviděl, jak se otec bude sytit masem svých synů. Nic netušící Thyestés ušedl ke stolu a klidně jedl. Když se nasytil, pojednou ho zachvátila nejasná předtucha strašného neštěstí. Zeptal se Atrea, kde jsou jeho synové. Atreus zavolał sluhy a poručil jim, aby Thyestovi ukázali hlavy a nohy Pleisthena a Tantalaa.

Thyestés zalkal vida, že jeho synové jsou mrtvi. Prosil Atrea, aby mu vydal jejich mrtvoly, aby je mohl pohřbít. Avšak Atreus mu odpověděl, že on sám již pohřbil své syny, avšak ne do země, ale do sebe samého. Thyestés s hrůzou pochopil, jaké strašné jídlo právě pozřel. Převrhl stůl a se strašným zaúpěním padl na zem. Šílený hořem nakonec vyskočil, a proklínaje Atrea a celý jeho rod, uprchl z paláce. Nevnímaje nic kolem sebe, uprchl z Mykén a ukryl se v pusté krajině. Tam žil dlouho skryt před lidmi, až nakonec přišel k épeirskému králi Thesprótovi, který mu poskytl přístřeší.

Bohové se na Atrea rozhněvali za zločin, který spáchal. Aby ho potrestali, seslali na Argolidu neúrodu. Na bohatých polích se nic neurodilo. V Atreově království zavládl hlad. Obyvatelé umírali po tisících. Atreus se obrátil na věštinu, aby se dověděl, co je příčinou neštěstí. Věštinna dala odpověď, že pohroma pomine teprve tehdy, až se do Mykén vrátí Thyestés. Dlouho hledal Atreus bratra po celém Řecku,

jeho úkryt však nemohl vypátrat. Nakonec našel Thyestova nezletilého syna Aigistha. Atreus přivedl Aigistha do svého paláce a vychoval ho jako vlastního syna.

Uplynulo mnoho let. Atreovi synové Meneláos a Agamemnón zcela náhodně objevili, kde se skrývá Thyestés. Podařilo se jim zmocnit se Thyesta a přivést ho do Mykén. Atreus se s bratrem nesmířil. Uvrhl ho do vězení a byl rozhodnut zabít ho. Pak si zavolal Aigistha, dal mu ostrý meč a poručil mu, aby šel do věznice a tam zabil uvězněného muže. Aigisthos nevěděl, k jakému hroznému činu mu radí Atreus, jehož pokládal za svého otce. Sotva však Aigisthos vstoupil do sklepení, Thyestés v něm ihned poznal svého syna. Řekl mu, kdo je, a otec se synem na místě umluvili plán, jak zabijí Atrea. Aigisthos se vrátil do paláce a řekl Atreovi, že splnil jeho příkaz a vězně zabil. Atreus se radoval, že se mu konečně podařilo bratra zavraždit. Spěchal k mořskému břehu; aby přinesl oběť olympským bohům. Zde, právě když vykonával oběť, ho Aigisthos zabil smrtelnou ranou do zad. Proklál ho právě oním mečem, který mu dal Atreus, aby jím zabil svého otce. Pak osvobodil Thyesta z vězení a zmocnili se spolu vlády nad Mykénami. Atreovi synové Meneláos a Agamemnón se musili zachránit útekem. Nalezli ochranu u spartského krále Tyndarea. Oba se oženili s jeho dcerami, Meneláos si vzal Helenu, která byla krásná jako sama bohyně Afrodíté, a Agamemnón se oženil s Klytaimnéstrou. Po čase se Agamemnón vrátil do Mykén, zabil Thyesta a stal se vládcem tam, kde kdysi vládl jeho otec. Meneláos se po Tyndareově smrti stal králem ve Spartě.

AISAKOS A HESPERIA

(Podle Ovidiových *Metamorfos*)

Aisakos byl synem trojského krále Priama a bratrem velikého hrdiny Hektora. V horách na svazích zalesněné Ídy ho porodila krásná nymfa Alexiroié, dcera říčního boha Gráníka. Aisakos, který vyrostl v horách, nemiloval město a vyhýbal se životu v nádherném paláci svého otce Priama. Miloval samotu hor a stinných lesů, miloval volné prostory polí.

Zřídka se objevoval v Troji a v radě Trojanů. Třebaže žil osamoceně, nebyl hrubý ani divoký, ale byl přívětivý a jeho srdce bylo přístupno citu lásky. Mladý Priamův syn často potkával v lesích a na polích krásnou nymfu Hesperii a vzplanul k ní žhavou láskou. Nymfa se před Aisakem skrývala, sotva ho jen uviděla.

Jednoho dne Aisakos překvapil krásnou Hesperii právě ve chvíli, kdy si sušila na slunci své nádherné vlasy. Nymfa spatřila jinocha, polekala se a dala se před ním na útěk. Aisakos se vrhl za ní.

Vtom nymfu uštkl do nohy had ukrytý v trávě. Jed hadích zubů zůstal v ráně. Smrt jí zmařila útěk; Hesperia padla mrtva do náručí příběhnuvšího Aisaka. Aisakos, šílený žalem, objal mrtvou dívku a zvolal:

„Ó, jaký žal! Proč jsem tě jen pronásledoval? Jak se za to nyní nenávidím! Nechtěl jsem zvítězit za takovou cenu! Oba jsme tě, Hesperio, zabili. Smrtnou ránu ti zasadil had, ale pravým vinníkem jsem já. Byl bych podlejší než had, kdybych tvou smrt nevykoupil svou vlastní smrtí!“

Aisakos se vrhl s vysoké skály do zpěněných mořských vln s šumem bijících do skály. Nad nešťastným jinochem se slitovala Téthys. Když

se ponořil do mořského víru, laskavě ho přijala do svých vln a celého ho oděla peřím. Priamova syna nečekala smrt, po níž tak toužil. Aisakos vyplul na mořskou hladinu již jako pták. Je nespokojen, že musí žít proti své vůli. Vysoko vzlétá na svých nově narostlých křídlech a s výšky se vrhá do moře, jeho peří ho však chrání před pádem. Aisakos se stále znovu vrhá do moře, chce najít smrt v mořském víru. Smrti však nenalézá. Potápí se jen ve vlnách a znovu se vynořuje. Jeho tělo je stále hubenější, jeho nohy jsou dlouhé a tenké, jeho šíje se protahuje. Aisakos se proměnil v potápku.

STAROŘECKÝ EPOS

ARGONAUTI

(*Mythky o výpravě Argonautů jsou obsaženy v eposu Apollónia Rhodského Argonautika*)

FRIXOS A HELLÉ

Ve starověkém Orchomenu v Boiótii¹ vládl syn boha větru Aiola, král Athamás. S bohyní oblak Nefelou měl dvě děti, syna Frixu a dceru Hellu. Athamás zradil Nefelu a oženil se s Kadmovou dcerou Ínó. Ínó neměla ráda děti z prvního mužova manželství a usmyslila si, že je zahubí. Přemluvila Orchomeňanky, aby usušily semena, která byla připravena k setí. Orchomeňané oseli pole usušenými semeny, avšak na jejich kdysi úrodných nivách nic nevzešlo. Orchomeňanům hrozil hlad. Tehdy se Athamás rozhodl vyslat poselstvo do posvátných Delf, aby se otázalo ve věštírně Apollónově, proč jsou nivy neúrodné. Lstivá Ínó podplatila posly a ti přinesli z věštírny lživou odpověď.

„Věštkyň Pýthie odpověděla,“ oznamovali podplacení poslové Athamantovi, „abys bohům obětoval svého syna Frixu; pak bohové vrátí nivám úrodnost.“

Athamás, aby zabránil velké pohromě, která hrozila Orchomenu, rozhodl se obětovat svého milovaného syna. Ínó jákala: její plán zahubit Frixu se zdařil.

Vše již bylo připraveno k vykonání oběti. Mladý Frixos měl již padnout pod nožem kněze, vtom se však objevil beran se zlatým rounem, dar boha Herma. Berana poslala Frixova matka bohyně Nefelé, aby zachránila své děti. Frixos i jeho sestra Hellé si sedli na berana se zlatým rounem, ten se s nimi vznesl do vzduchu a odnášel je daleko na sever.

Beran letěl rychle. Hluboko pod nimi se rozprostírala pole a lesy

¹ Oblast ve středním Řecku s hlavním městem Théby.

Obr. 87. Frixos a Hellé, podle vázové kresby

a mezi nimi se vinuly stříbrné toky řek. Beran letí nad horami. Hle, tu je moře, beran se nyní vznáší i nad mořem. Strachem vyděšená Hellé se nemohla na beranu udržet a spadla do moře. Věčně šumící mořské vlny ji pohltily. Frixos nemohl sestru zachránit a ta zahynula. Od té doby se moře, v němž Hellé zahynula, nazývá Helléspontem (Héllino moře; dnešní Dardanely).

Beran letí s Frixem dál a dál a nakonec se snáší na březích řeky Fásidu v daleké Kolchidě,¹ kde vládl syn boha Hélie, kouzelník Aiétés. Aiétés Frixu vychoval, a když Frixos dospěl, oženil ho se svou dcerou Chalkiopou. Zlatého berana, který Frixu zachránil, obětovali velikému Diovi. Zlaté rouno pověsil Aiétés v posvátném háji boha války Area. Musel je hlídat strašlivý, oheň chrlící drak, který nikdy nezavřel oči ke spánku.

Pověst o tomto zlatém rouně se rozšířila po celém Řecku. Potomci Athamanta, Frixova otce, věděli, že spása a štěstí jejich rodu závisí na tom, zda budou vlastnit rouno, a proto se ho chtěli stůj co stůj zmocnit.

¹ Řeka Fásis je dnešní Rion na Kavkaze. Kolchidou nazývali Řekové černomořské pobřeží Zakavkazska.

NAROZENÍ A VÝCHOVA IÁSONA

Na břehu blankytného mořského zálivu v Thessalii¹ vybudoval Kréteus, bratr krále Athamanta, město Iólkos. Město se rozrůstalo, jeho úrodná pole, obchod a mořeplavba mu přinášely bohatství. Když zemřel Kréteus, měl v Iólku vládnout jeho syn Aisón, kterému však jeho bratr po matce, Poseidónův syn Peliás, odňal vládu a Aisón musil žít v městě jako prostý občan.

Aisonovi se brzy narodil syn, překrásný chlapec. Báł se však, aby nadutý a hrubý Peliás nezabil jeho syna, jemuž podle práva náležela vláda nad Iólkem, a rozhodl se proto, že ho ukryje. Aisón oznámil, že chlapec zemřel hned po narození, a dal mu zhotovit přepychový náhrobek. Zatím však odnesl syna na úpatí hory Pélionu k nejmoudřejšímu z kentaurů, Cheirónovi. Tam v lese v jeskyni vyrůstal chlapec vychovávaný Cheirónem, jeho matkou Filyrou a ženou Charikló. Moudrý Cheirón mu dal jméno Iásón. Cheirón učil Iásóna všemu, co znal sám, zacházet s mečem i s kopím, střílet z pevného luku, hudbě. Nikdo se Iásónovi nevyrovnal obratností, silou a statečností a krásou byl roven bohům.

Do dvaceti let žil Iásón u Cheiróna. Nakonec se rozhodl rozloučit se s osamělým úbočím Pélionu, jít do Iólku a donutit Pelia, aby mu vrátil vládu nad Iólkem.

¹ Oblast na východním pobřeží severního Řecka.

IÁSÓN V IÓLKU

(Zpracováno podle veršů Pindarových Pythyiontkai)

Když Iásón přišel do Iólku, odebral se přímo na náměstí, kde byli shromážděni všichni obyvatelé. S obdivem pohlíželi obyvatelé Iólku na překrásného jinocha. Domnívali se, že je to buď Apollón, nebo Hermés, tak byl krásný. Svým oblekem se zcela odlišoval od obyvatel Iólku; přes ramena měl přehozenou pestrou pardálí kůži a jen na jedné noze, a to na pravé, měl sandál.¹ Bujné kadeře spadaly Iásonovi na záda, z celé jeho bytosti vyzařovala krása a síla mladého boha. Iásón se opřel o dvě kopí a klidně stál uprostřed zástupu obyvatel, kteří se mu obdivovali.

V tu dobu přijel na náměstí v bohatě zdobeném voze i Peliás. Pohlédl na jinocha a zachvěl se, protože zpozoroval, že jinoch má sandál pouze na jedné noze. Peliás se ulekl: Věštba mu kdysi předpověděla, že mu hrozí záhuba od člověka, který přijde do Iólku z hor a bude mít sandál pouze na jedné noze; tento muž, syn Aisonův, měl Pelia zahubit buď silou, nebo lstí, ale smrt byla nevyhnutelná. Peliás skryl svůj úlek a nadutě se otázal neznámého jinocha:

„Jakého jsi rodu, mládenče, a ke kterému kmeni náležíš? Odpověz však jen pravdu, neposkvrň se lží, já jsem nepřitelem nenáviděné lži.“

Iásón klidně Peliovi odpověděl:

„Moudrý Cheirón mě učil jen pravdě a čestnosti, a já jsem vždy věren jeho ponaučení. Celých dvacet let jsem prožil v Cheirónově jeskyni a nikdy jsem pravdu neporušil a ničím jsem se neprovinil. Nyní se vracím do rodného Iólku jako do svého domova, ke svému otci Aisonovi.“

¹ O tom, proč měl Iásón sandál jen na pravé noze, viz str. 278.

Budu usilovat o to, aby mi byla vrácena vláda v Iólku, kterou, jak jsem slyšel, odňal mému otci Istivý Peliás. Občané, odveďte mě do domu mých velkých předků. Nejsem cizincem, narodil jsem se zde, v Iólku. Jmenuji se Iásón a jsem synem Aisonovým.“

Obyvatelé Iólku ukázali Iásonovi dům jeho otce. Když Iásón vešel do domu, otec hned poznal svého syna. Slzy radosti vytryskly starému Aisonovi z očí. Byl šťasten, když viděl, že se z jeho syna stal silný a překrásný jinoch.

Zpráva o návratu Iásonově se brzy donesla i k Aisonovým bratrům, Ferétovi, králi féorskému, i k Amytháonovi z Messénie. Ti se svými syny Admétem a Melampodem přispěchali k Aisonovi. Pět dnů a nocí je Aisón a jeho syn Iásón hostili. Iásón se jim v rozhovoru svěčil, že touží po tom, aby mu byla vrácena vláda nad Iólkem. Oni jeho požadavek schvalovali a společně s ním šli k Peliovi. Iásón Pelia požádal, aby mu vrátil vládu, a sám Peliovi slíbil, že mu ponechá bohatství, které odňal Aisonovi. Peliás se obával Iásóna odmítnout.

„Dobře, souhlasím,“ odpověděl Peliás, „kladu si jenom jednu podmínku, že dříve musíš usmířit bohy vládnoucí v podzemí. Stín Frixu, který zemřel v daleké Kolchidě, úpěnlivě prosí, abyste se vypravili do Kolchidy a zmocnili se zlatého rouna. Zjevil mi to ve snu Frixův stín. Sám stříbroluký Apollón mi v Delfech rozkázal vypravit se do Kolchidy. Já jsem však stár a nemohu se odvážit tak obtížného hrdinského činu; ty jsi však mlád a plný síly, vykonej proto toto hrdinství a já ti vrátím vládu nad Iólkem.“

Tak odpověděl Peliás Iásonovi, zatajiv zlobu ve svém srdci. Věřil, že Iásón zahyne, jestliže se odváží výpravy za zlatým rounem do Kolchidy.

IÁSÓN SHROMAŽĎUJE ÚČASTNÍKY VÝPRAVY A PŘIPRAVUJE SE NA CESTU DO KOLCHIDY

Brzy po rozmluvě s Peliem se začal Iásón připravovat na cestu do Kolchidy. Prošel všemi řeckými zeměmi a všude zval reky proslulé svými hrdinskými činy na výpravu do Kolchidy za zlatým rounem. Všichni slavní rekové se přihlásili na jeho výzvu. K účasti na výpravě se přihlásil i Diův syn Héraklés, největší z reků. Všichni rekové se

shromáždili v Iólku. Nebylo nikoho, kdo by s nimi nešel; byl zde silný Théseus, pýcha Athén, i synové Dia a Lédy Kastór a Polydeukés se svými druhy Ídem a Lynkeem, okřídlení rekové Kalais a Zétés, synové Boreovi a Óreithyini, i Meleagros z Kalydónu, i silný Ankaios, i Admétos, i Telamón a mnozí jiní. Mezi reky byl i pěvec Orfeus. Ještě nikdy Řecko nevidělo tolik shromážděných hrdinů. Silní, krásní jako bohové vzbuzovali obdiv všech obyvatel Iólku. Jaké překážky je mohly zadržet, kdo se jim mohl postavit na odpor, co je mohlo zastrašit?

I loď pro reky byla již připravena. Postavil ji Arestorův syn Argos; sama bohyně Athéna mu pomáhala. Do přídě lodi vložila kus posvátného dubu z háje Diovy věštírny v Dódóně. Tato desetiveslice, nazývaná Argó, byla překrásná. Když klouzala po mořských vlnách, byla lehká a rychlá téměř jako racek. Podle jména lodi Argó se nazývali i rekové, kteří se výpravy účastnili, Argonauty (plující na Argó). Ochraňovala je nejen Athéna, ale i Héra, která zahořela k Peliovi nenávisť za to, že jí nepřinášel oběti. Iásón však požíval u Héry zvláštní milosti. Kdysi, aby mladého reka vyzkoušela, zjevila se mu jako vetchá stařena na břehu horské řeky a se slzami v očích jej prosila, aby ji přenesl na druhý břeh. Iásón ji opatrně vyzdvihl a přenesl ji na svých zádech přes prudkou řeku. Při přechodu přes řeku ztratil Iásón střevíc s levé nohy. Od těch dob si jej Héra oblíbila a ve všem mu pomáhala. Také stříbroluký Apollón ochraňoval Argonauty; to on povzbudil reky, aby podnikli výpravu, a předpověděl jim štěstí a úspěch.

Rekové, kteří se shromáždili v Iólku, chtěli si zvolit za vůdce silného Héraklea; ten však odmítl a navrhl za vůdce Iásóna. Za kormidelníka na Argó byl vybrán Tífys, na přídě lodi stál Lynkeus, jehož pohledu neuniklo nic nejen na zemi, ale dokonce ani pod zemí.

Všechno bylo připraveno k vyplutí. Argó byla spuštěna na vodu a již se tiše kolébala na vlnách; zásoby jídel a pitné vody byly již naloženy; byly přineseny poslední oběti Apollónovi a ostatním bohům. Při oběti se jim dostalo šťastných znamení. Večer uspořádali slavné a veselé hody. Byl čas vyplout na dalekou a nebezpečnou cestu.

Sotva se na nebi objevily první červánky, vzbudil kormidelník Tífys Argonauty. Ti nastoupili na loď a usedli k veslům, na každou lavici po dvou. Silní veslaři se rázem opřeli do vesel. Argó hrdě vyplula z přístavu na otevřené moře. Plavci napjali bílé plachty, do nichž se opřel příznivý

vítr, a lehká loď rychle plula po přivětivě šumících vlnách. Na nebi se objevil bůh slunce Hélios ve voze taženém sněhobílými koňmi. Plachty Argó se zbarvily do růžova a mořské vlny se zatřpytily v ranních paprscích slunce.

Orfeus udeřil do strun zlaté kithary a jeho líbezná píseň zazněla nad mořem. Rekové se zaposlouchali. I z hlubin moře vypluly ryby a rychlí delfini; pluli za Argó, rychle rozrážející vlny, očarováni písní Orfeovou jako stádo, které pozorně naslouchá sladkým zvukům šalmaje a jde za pastýřem.

ARGONAUTI NA LÉMNU

Po krátké a šťastné plavbě přistali Argonauti u kvetoucího ostrova Lémnu. Vládla tam mladá královna Hypsipylé. Na Lémnu nežil jediný muž. Lémňanky pobily všechny své muže, protože jim byli nevěrní. Smrti ušel toliko král Thoás, kterého zachránila jeho dcera Hypsipylé.

Když Argonauti přistali u břehu Lémnu a vyslali do města hlasatele, shromáždily se Lémňanky na náměstí, aby se poradily. Mladá Hypsipylé je nabádala, aby Argonauty do města nevpuštěly. Obávala se, že se dozvedí o zločinu, který Lémňanky spáchaly. Avšak stařena Polyxó královně odporovala. Trvala na tom, aby Argonauty do města vpustily.

„Kdo vás bude chránit,“ vykládala Polyxó, „jestliže na Lémnos zaútočí nepřátelé? Kdo o vás bude pečovat, až zestárnete, jestliže zůstanete osamělé? Ne, vpusťte cizince do města, dovolte, aby zde zůstali.“

Lémňanky uposlechly stařenu Polyxó. Ihned poslaly k rekům jednu z žen s hlasatelem, který přišel z Argó, požádat je, aby přišli do města.

Iásón si oblékl nádherné purpurové roucho, které mu utkala sama Pallas Athéna, a šel do města. Hypsipylé jej s úctou přijala a nabídla mu, aby se ubytoval v jejím paláci. I ostatní Argonauti přišli do města; jen několik mužů zůstalo s Hérakleem na Argó.

Na ostrově zavládlo veselí a radovánky. Všude byly spalovány na hranicích oběti bohům, slavnost následovala za slavností, hostina stíhala hostinu. Zdálo se, že rekové zapomněli na veliký úkol, který měli vykonat. Bezstarostně hodovali na bohatém Lémnu. Nakonec Héraklés tajně vyzval Argonauty, aby přišli na břeh moře, kde kotvila Argó. Největší z reků jim hněvivě vyčítal, že pro zábavný, veselý a bezstarost-

ný život zapomněli na hrdinské činy. Rekové stáli zahanbeně a naslou-
chali zaslouženým výtkám. Usnesli se, že neprodleně opustí Lémnos.
Argó byla ihned připravena na cestu. Rekové již chtěli nastoupit na
loď a zasednout za vesla, když na břeh přišel zástup Lémňanek. Lé-
mňanky je prosily, aby neodjížděli a aby s nimi zůstali. Avšak rekové
byli neoblomní. Se slzami v očích se s nimi Lémňanky rozloučily.
Rekové vstoupili na Argó a společně se opřeli do vesel; voda se pod
silnými údery veslařů zpěnila a Argó se jako pták nesla po mořské
hladině.

ARGONAUTI NA POLOOSTROVĚ KYZIKU

Když Argonauti pluli po Propontidě¹, zastavili se u poloostrova
Kyziku. Žili tam Dolíoni, potomci Poseidónovi, jimž vládl král Kyzikos.
Nedaleko od Kyziku byla Medvědí hora, na které žili šestiručí obři;
Dolíoni mohli žít bezpečně v bezprostřední blízkosti takových sousedů
jen proto, že jim poskytoval ochranu Poseidón. Král Kyzikos přijal
Argonauty s počtami a po celý den s nimi vesele hodoval. Sotva se
rozednilo, chystali se Argonauti na cestu. Vstoupili již na Argó, když se
najednou na protilehlém břehu zálivu objevili šestiručí obři. Začali
házet do moře obrovské kameny, lámali celé skály a kupili jednu na
druhou, aby zahradili Argonautům východ ze zálivu na otevřené moře.
Héraklés uchopil svůj pevný luk a začal vystřelovat proti obrům jeden
smrtonosný šíp za druhým. Argonauti, skryti za svými štíty, s kopími
v rukou zaútočili na obry. Boj netrval dlouho, jeden obr po druhém
padal k zemi nebo do moře: všichni byli pobiti, nezachránil se z nich
ani jediný.

Argonauti se dali na cestu. Příznivý vítr napjal plachtu a Argó plula
klidně po celý den. Nastal večer, bůh slunce Hélios sestoupil s nebe
a noc zahalila nebe i zemi tmou. Tu se změnil vítr a unášel Argó zpět
ke břehům, které nedávno opustila. V noční tmě přistali Argonauti u
Kyziku. Obyvatelé Kyziku je nepoznali, pokládali je za mořské lupiče
a zaútočili na ně v čele se svým mladým králem. Vzplanul hrozný noční

¹ Dnešní Marmarské moře.

boj. V hluboké tmě se bili rekové se svými nedávnými přáteli. Silný Iásón probodl ostrým kopím hrud mladého krále Kyzika, ten zasténal a klesl k zemi. Vtom však paprsky bohyně zory Éós zbarvily krvavě východ. Nastal den. Bojovníci se navzájem poznávají a užasnou. Přátelé bojovali s přáteli. Tři dny konali Argonauti a obyvatelé Kyziku tryznu¹ na počest padlých, tři dny oplakávali zabitého krále. Jeho žena, překrásná Kleité, dcera Meropova, nepřežila manželovu smrt; sama si probodla hrud ostrým mečem.

ARGONAUTI V MÝSII

Po krátké plavbě připluli Argonauti k břehům Mýsie². Přistali zde, aby se zásobili pitnou vodou a potravinami. Silný Héraklés odešel do lesa ležícího nedaleko od břehu, aby si za zlomené veslo vyrobil nové. Našel vysokou jedli, uchvátil ji silnýma rukama a vyrval ji i s kořeny. Hodil si ji na záda a vrátil se ke břehu. Vtom mu běží naproti jeho přítel Polyfémos a vykládá mu, že slyšel křik mladého Hyla, který je volal. Héraklés začal usilovně Hyla hledat, nemohl jej však nikde najít. Héraklés byl zarmoucen. Společně s Polyfémem všechno prohledali, ale nadarmo.

Sotva vyšla na nebe jasně zářící jitřenka, předzvěst rychle se blízcího jitra, dali se Argonauti na cestu a v ranním šeru nezpozorovali, že mezi nimi není ani Héraklés, ani Polyfémos. Když se rozednilo a rekové uviděli, že chybějí jejich nejslavnější druhové, zesmutněli. Zarmoucený Iásón seděl se svěšenou hlavou a vyhlížel, jako by neslyšel bédování svých druhů, jako by nepozoroval nepřítomnost Héraklea a Polyféma. Telamón, věrný přítel Hérakleův, přišel k Iásonovi a zahrnoval jej výčitkami:

„Jenom ty tu sedíš klidně. Můžeš se nyní radovat. Héraklés není mezi námi a nikdo nemůže zastínit tvou slávu. Já však s vámi nepojedu, jestliže se nevrátíte a nenaleznete Héraklea a Polyféma.“

Telamón se vrhl ke kormidelníkovi Tífyovi a chtěl jej donutit, aby Argó obrátil zpět. Nadarmo se Boreovci pokoušeli rozhořčeného Tela-

¹ Pohřební hostina a vojenské zápasy na počest zemřelého.

² Oblast v západní části Malé Asie; hlavním městem zde byl Pergamon.

móna uklidnit, rozhněvaný Telamón nikoho neposlouchal. Všechny obviňoval, že úmyslně opustili Héraklea a Polyféma v Mýsii. Vtom se z mořských vln vynořila květinami ozdobená hlava mořského boha Glauka. Zachytil rukou bok lodi, zastavil ji a řekl:

„Héraklés a Polyfémos zůstali v Mýsii z vůle hromovládného Dia. Héraklés se musí vrátit do Řecka a ve službách Eurystheových vykonat dvanáct hrdinských činů. Polyfémovi je souzeno, aby v zemi Chalybů založil slavné město Kios. Rekové zůstali v Mýsii proto, že hledají krásného Hyla, kterého unesly nymfy.“

Sotva Glaukos domluvil, ponořil se do moře a zmizel Argonautům s očí.

Rekové se uklidnili. Telamón se smířil s Iásonem. Všichni usedli k veslům a Argó, poháněna silnými vzmachy veslařů, rychle klouzala po moři.

ARGONAUTI V BÍTHÝNII¹

Následujícího dne ráno přistali Argonauti u břehu Bithýnie. Neuvítali je tam tak pohostinně jako na Kyziku. V Bithýnii žili na mořském pobřeží Bebrykové, jimž vládl král Amykos. Vychloubal se, že má obrovskou sílu a že je nepřemožitelný v pěstním zápase. Krutý král nutil všechny cizince, aby se s ním utkali v boji, a nemilosrdně je usmrcoval silnou ranou pěstí. Amykos uvítal Argonauty s posměchem, veliké hrdiny nazýval tuláky a vyzýval nejsilnějšího z nich, aby s ním změřil své síly, odváželi-li se s ním vůbec někdo bojovat. Rekové byli rozhořčeni. Z jejich středu vystoupil mladý Polydeukés, syn Diův a Lédin. Klidně přijal výzvu krále Bebryků. Amykos ve svém černém plášti a s obrovským kyjem na zádech stál jako hrozný Tyfáón před Polydeukem, kterého si nevráživě změřil. Polydeukés zářil svou krásou jako hvězda. Zápasníci se připravili k boji. Amykos hodil na zem pěstní řemínky². Polydeukés si vzal bez vybírání ty řemínky, které ležely blíže u něho, a omotal si jimi ruku. Boj začal. Král Bebryků se vrhl na Polydeuka jako rozzuřený býk. Polydeukés lehce odrážel jeho rány a ani

¹ Oblast v severozápadní části Malé Asie.

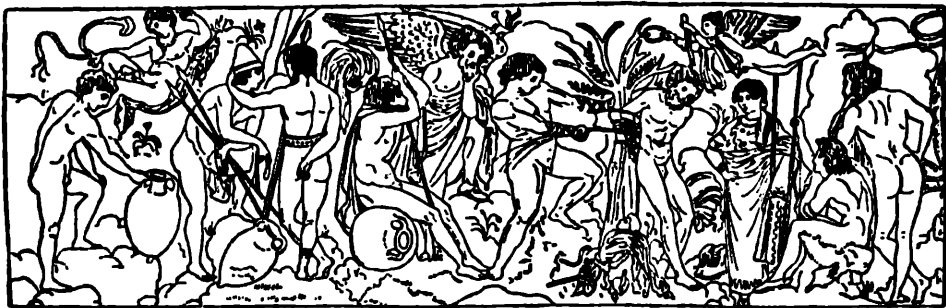
² Řekové si při pěstním zápase omotávali ruce až po loket řemínky, které byly často okované měděnými plíšky, takže úder mohl být smrtelný.

Obr. 88. Argonauti u Bebryků. Nalevo odpočívající Argonauti, uprostřed se Polydeukés cvičí v pěstním zápase, před ním sedí smějící se Seilénos, podle rytiny na bronzové nádobě

o krok neustoupil před jeho útokem. Boj byl na chvíli přerušen, aby si zápasníci mohli odpočinout. A již se znovu bijí a jeden druhého zasy-pává ranami. Amykos se rozmáchl a chtěl Polydeukovi zasadit hroznou ránu do hlavy. Avšak mladý rek se uhnul a udeřil Amyka do hlavy tak prudce, že mu roztránil lebeční kost. Amykos klesl ve smrtelných kře-čích k zemi. S bouřlivým pokřikem uvítali Argonauti Polydeukovo vítězství.

Když Bebrykové uviděli, že jejich král je mrtev, zaútočili na Polydeuka. První dva srazil k zemi Polydeukés údery pěstí. Argonauti se chopili zbraní a vrhli se do boje s Bebryky. Ankaiova těžká sekera za-

Obr. 89. Argonauti u Bebryků. Uprostřed okřídlený syn Boreút, vedle něj Polydeukés přivazuje ke stromu poraženého krále Amyka, vedle Amyka stojí bohyně Pallas Athéna, podle rytiny na bronzové nádobě

svištěla jako víchr nad hlavami Bebryků. Kastór porážel jednoho po druhém svým lesknoucím se mečem. Rekové se bijí jako lvi. Bebrykové se dali na útěk a Argonauti je dlouho pronásledovali. Na břeh se vrátili s bohatou kořistí. Po celou noc hodovali a zvučně zněla Orfeova vítězná píseň. Tóny zlaté kithary oslavoval mladého, překrásného Polydeuka, syna hromovládného Dia, který přemohl krále Bebryků, Amyka.

ARGONAUTI U FÍNEA

Příštího rána se Argonauti vydali na další cestu. Brzy připluli k břehům Thrákie¹. Rekové vystoupili na břeh, aby doplnili své zásoby. Když uviděli na mořském pobřeží dům, vydali se k němu. Z domu jim vycházel vstříc slepý stařec; držel se sotva na nohou a chvěl se slabostí. Když došel na práh domu, skácel se vysílen k zemi. Argonauti se soucitně starce ujali. Z jeho slov poznali, že je to Agénorův syn Fíneus, který byl dříve králem Thrákie. Avšak Apollón potrestal Fínea za to, že zneužíval věšteckého umění, kterého se mu dostalo od Apollóna, a že lidem prozrazoval Diova tajemství. Apollón ranil Fínea slepotou a bohové na něho seslali Harpyje, zčásti panny, zčásti ptáky, které přilétaly do jeho domu, braly mu všechny pokrmy a zamořovaly dům strašným zápachem. Bohové Fíneovi prozradili, že bude zbaven trestu teprve tehdy, až k němu přijdou Argonauti, mezi nimiž budou dva okřídlení synové Boreovi, Zétés a Kalais. Fíneus prosil reky, aby jej zbavili utrpení, prosil syny Boreovy, aby Harpyje zahnali; vždyť pro Boreovce nebyl cizincem, byl s nimi spřízněn, jejich sestru Kleopatru měl za manželku.

Rekové přislíbili Fíneovi pomoc. Připravili bohatou hostinu, sotva však Fíneus ulehl² ke stolu, aby ukojil hlad, přiletěly Harpyje a bez ohledu na pokřik Argonautů snědly všechno jídlo a zamořily dům strašným zápachem. Potom se Harpyje zvedly a odletěly z Fíneova domu. Boreovi synové se pustili na svých silných křídlech za nimi. Dlouho je pronásledovali, až je nakonec dostihli u Plótských ostrovů. Synové Boreovi obnažili své meče a již chtěli Harpyje srazit; vtom však přiletěla

¹ Oblast v severovýchodní části Balkánského poloostrova.

² Rekové obvykle za stolem neseděli, nýbrž leželi, a to tak, že se opírali o loket.

Obr. 90. Harpyje, obraz na váze

s vysokého Olympu na svých duhových křídlech poselkyně bohů Íris. Zadržela je a řekla jim, že bohové Harpyjím rozkázali, aby se již k Fíneovi nevracely. Synové Boreovi letěli zpět do Thrákie.

Od té doby se Plótské ostrovy nazývaly Strofady¹, t. j. ostrovy návratu.

Sotvaže Harpyje pronásledované syny Boreovými ulétěly, připravili Argonauti Fíneovi nové jídlo a stařec mohl konečně ukojit svůj hrozný hlad. Za pohoštění prozradil Fíneus Argonautům, jaká nebezpečí je ještě očekávají na cestě do Kolchidy, a radil jim, jak je mají překonávat. Fíneus jim také radil, aby po přistání v Kolchidě požádali o pomoc zlatou Afrodítu, protože Iásón může získat zlaté rouno jen s její pomocí. Argonauti pozorně poslouchali staříckého věštce a snažili se nezapomenout nic z toho, co jim řekl.

Brzy se vrátili Boreovi synové a vyprávěli, jak pronásledovali Harpyje. Stařícký Fíneus se zaradoval, když se dozvěděl, že je jich navždy zbaven.

¹ Strofady jsou tři nevelké ostrovy ležící u jižního Řecka proti západnímu pobřeží Messénie.

SYMPLEĚGADY¹

Argonauti se u Fínea dlouho nezdrželi a pospíchali dál. Argó rychle plula po mořské hladině. Vtom bylo slyšet vzdálený hluk, který se stával stále jasnějším a silnějším. Podobal se blížící se bouři a chvílemi zaburácel jako hrom. Objevily se symplégadské skály. Rekové viděli, jak se skály rozestupují a znovu se se strašným rachotem srážejí. Moře kolem nich kypělo a vlny se při každém nárazu skal vysoko vzdouvaly. Když se skály opět rozestoupily, dmuly se mezi nimi mohutné vlny a voda se točila v divokém víru.

Rekové si vzpomněli na Fíneovu radu, aby nejdříve pustili holuba, který by proletěl mezi skalami. Jestliže proletí holub, potom i Argó propluje Symplégadami bez pohromy. Argonauti se opřeli do vesel. Byli již u samých skal. Ty se s rachotem srazily a opět se rozestoupily. V tom okamžiku vypustil Eufémos holuba, který proletěl mezi skalami jako šíp. Skály se znovu srazily s takovým rachotem, že se i nebe zachvělo. Tříšt slané vody zalila Argonauty a Argó se zatočila na vlnách, jako by byla uchváčena vichřicí. Holub proletěl mezi skalami bez nehody, jen několik pírek mu skály vytrhly z ocasu, když se opět srazily. Argonauti radostně zajásali a opřeli se do vesel. Skály se opět rozestoupily. Obrovská vlna se zpěněným hřebenem uchvátila Argó a vrhla ji do průlivu. Tu se vzedmula druhá vlna, která mrštila Argó zpět. Vlny se vzdouvají a víří. Vesla se ohýbají. Argó praská a v přlboji vln se téměř potápí. Vtom se vzedmula vlna vysoká jako hora; padla na loď a zatočila s ní, jako by to byl lehký člun. Skály se již znovu k sobě přibližovaly, za okamžik se opět srazí. Záhuba je neodvratná. Tu přispěchala Argonautům na pomoc sama Pallas Athéna, Diova oblíbená dcera. Silnou rukou zadržela jednu ze skal a druhou postrčila loď tak, že vyletěla z průlivu jako střela. Jen část zádi rozbily skály, které se opět srazily. Když se opět rozestoupily, zůstaly již na věky bez pohnutí stát po stranách průlivu. Naplnila se tak předpověď, že skály budou stát bez pohnutí teprve tehdy, až jimi propluje loď. Argonauti se radovali, vždyť unikli největšímu nebezpečí. Nyní věřili, že svou výpravu šťastně skončí.

¹ Symplégady jsou skály u vchodu do Černého moře, které se podle řecké pověsti neustále srážely, takže žádná loď jimi nemohla bez pohromy proplout.

OSTROV ARÉTIAS A PŘÍJEZD DO KOLCHIDY

Argonauti pluli dlouho podél břehu Pontu Euxeinu. Pluli kolem mnoha zemí a viděli mnoho národů. Konečně se v dálce objevil ostrov. Argó se k němu rychle přibližovala a byla již nedaleko břehu. Vtom se na ostrově vznesl velký pták, jehož křídla se třpytila v paprscích slunce. Proletěl nad Argó a upustil pero, které se sneslo na jednoho z reků — Oílea. Zabodlo se do jeho ramene, krev vytryskla z rány a veslo vypadlo z rukou raněného reka. Oíleovi druhové mu vyňali pero z rány. Argonauti s úžasem pohlížejí na peří a vidí, že je měděné a ostré jako šíp. Vtom se nad ostrovem vznesl druhý pták a letěl k Argó; toho však již očekával Klytios s namířeným lukem. Sotva se pták přiblížil k Argó, Klytios vystřelil šíp a zasažený pták spadl do moře. Když Argonauti uviděli ptáka pokrytého měděným peřím, poznali, že jsou to stymfálští ptáci, a ostrov, na němž žijí, že je Arétiás. Amfidamás radil rekům, aby se ozbrojili a skryli za štíty. Dříve než Argonauti přistali u břehu, začali křičet a tlouci kopími a meči do štítů. Nad ostrovem se vzneslo obrovské hejno ptáků, zamířilo nad Argó a krupobití per — šípů — se sneslo na reky. Štíty ochránily Argonauty před těmito šípky. Ptáci zakroužili nad lodí a brzy zmizeli v dálce za obzorem.

Argonauti vystoupili na břeh Arétiady a již se chystali k odpočinku, když jim vyšli vstříc čtyři jinoši. Mladíci byli velmi zesláblí, místo oděvu na nich visely cáry, které stěžily přikrývaly jejich těla. Byli to synové Frixovi. Opustili Kolchidu, aby se vrátili do Orchomenu; avšak jejich loď za bouřlivé noci ztroskotala a jen šťastnou náhodou je vlny vyhodily na břeh Arétiady, kde je Argonauti našli. Rekové se z tohoto setkání zaradovali, zvláště Iásón, protože mladíci byli jeho příbuzní. Argonauti mladíky nasýtli, dali jim nové oděvy a sdělili jim, že plují do království Aiétova pro zlaté rouno. Starší z nich, Argos, přislíbil Argonautům pomoc; upozorňoval je však, že král Aiétés, syn Héliův, je silný a krutý a že nemá s nikým smilování. Argonauty však tato zpráva nemohla zadržet, aby nevykonali úkol, k němuž se zavázali — získat zlaté rouno.

Následujícího jitra pokračovali Argonauti v cestě. Pluli dlouho. Konečně se v dálce na obzoru objevily namodralé vrcholy Kavkazu, podobající se nakupeným mrakům. Nyní již byla Kolchis nedaleko.

Argó plula rychle, poháněna pravidelnými údery vesel. Slunce již zapadalo za moře. Na vlny ulehl stín. Vysoko nad Argó zašuměla křídla. To obrovský orel letěl ke skále, k níž byl připoután Títán Prométheus. Nad mořem se zvedl vítr, jak orel mával svými mohutnými křídly. Brzy zmizel v dáli a k Argonautům doléhal tesklivý nářek Prométheův; ještě dlouho ho bylo slyšet a jen chvílemi jej přehlušovaly údery vesel.

Běh byl již nedaleko. Objevilo se již i ústí řeky Fásidu. Argonauti zamířili vzhůru proti proudu a zakotvili v zálivu řeky, který byl hustě zarostlý rákosem. Iásón vykonal děkovnou oběť bohům a vzýval bohy Kolchidy i duše zemřelých reků, aby mu pomohli splnit nebezpečný úkol. Rekové usnuli klidně na Argó. Byli již u cíle, v Kolchidě, v sídle krále Aiéta; očekávalo je však ještě mnohé nebezpečí.

HÉRA A ATHÉNA U AFRODÍTY

Když Argonauti přistali v Kolchidě, radila se na vysokém Olympu bohyně Héra s Athénou, jak pomoci Iásonovi, aby získal zlaté rouno. Nakonec se rozhodly jít k bohyni lásky Afrodítě a požádat ji, aby její syn Erós probodl Médeii, dceři Aiétově, zlatým šípem srdce a vzbudil v ní tak lásku k Iásonovi. Bohyně věděly, že jen kouzelnice Médeia může pomoci Iásonovi při jeho nebezpečném úkolu.

Když bohyně přišly k Afrodítě, zastaly ji doma samotnou. Seděla na krásném zlatém trůnu a rozčesávala si zlatým hřebenem své nádherné vlasy. Uviděla přicházející bohyně, vykročila jim vstříc a vlídně je přivítala. Když bohyně usedly na zlaté lavice, jež vyrobil sám Héfaiostos, tázala se jich Afrodítě, proč k ní přišly. Bohyně jí vyprávěly o tom, že chtějí pomoci Iásonovi, a prosily ji, aby poručila Erótovi probodnout Médeino srdce. Afrodítě souhlasila. Bohyně se s ní rozloučily a ona šla hledat svého čtveračivého syna. V této době hrál Erós s Ganymédem v kostky. Právě když se chytrý Erós vysmíval prostoduchému Ganymédovi, jehož obehřál, přišla k nim Afrodítě. Objala svého syna a řekla:

„Poslouchej, čtveráku. Chci, abys něco udělal. Vezmi rychle svůj luk a šípy a leť na zem. Tam v Kolchidě probodni Médeii, dceři Aiétově,

šípem srdce, aby se zamilovala do Iásona. Jestliže to vykonáš, dám ti hračku, kterou kdysi vyrobila Adrásteia pro malého Dia. Nyní však už leť, abys svůj úkol splnil co nejrychleji.“

Erós prosil matku, aby mu dala hračku hned. Avšak ta, protože znala svého chytrého chlapce, odmítla mu ji dát dřív, dokud nesplní její přání. Když se Erós ubezpečil, že od matky nic nedostane, dokud jí nevyhoví, uchopil svůj luk a střely, a mávaje svými zlatými, v slunci se lesknoucími křídly, rychle se snášel s vysokého Olympu na zem do Kolchidy.

I Á S Ó N U A I É T A

Argonauti se probudili brzy ráno. Na poradě se rozhodli, že Iásón půjde se syny Frixovými ke králi Aiétovi a požádá ho, aby jim vydal zlaté rouno. Jestliže je hrdý král odmítne, pak teprve použijí násilí.

S holí, symbolem míru, vydal se Iásón k Aiétovu paláci. Bohyně Héra zahalila Iásona i jeho druhy hustým oblakem, aby kolchidští obyvatelé reky neurazili. Když rekové došli k Aiétovu paláci, oblak se rozestoupil a oni uviděli Aiétův palác. Byl to nádherný palác s vysokými hradbami a mnoha věžemi sahajícími až do nebe. Do paláce vedla široká brána ozdobená mramorem. V slunci zářily řady bílých sloupů, tvořících loubí.

Všechno, co bylo v paláci Aiétově, celou výzdobu zhotovil mu Héfaiostos z vděčnosti za to, že Aiétův otec, bůh slunce Hélios, rychle odvezl Héfaiста, vysíleného bojem s giganty, ve svém zlatém voze z flegrajských polí. Kolem nádvoří bylo rozmístěno mnoho komnat. V nejkrásnější z nich žil král Aiétés se svou ženou, v druhé jeho syn Apsyrtos, jehož obyvatelé Kolchidy pro jeho krásu nazývali Faethontem (t. j. zářící). V ostatních pokojích žila Aiétova dcera Chalkiopé, žena zemřelého Frixu, a mladší Aiétova dcera Médeia, mocná kouzelnice, která sloužila bohyni Hekatě.

Když Iásón vešel se svými druhy na nádvoří Aiétova paláce, vyšla ze své komnaty Médeia. Šla navštívit Chalkiopa. Když spatřila cizince, vykřikla překvapením. Chalkiopé, polekaná Médeiným výkřikem, vyšla a uviděla své syny. Zaradovala se z jejich návratu a běžela k nim. Objí-

mala a líbala své syny, o nichž se domnívala, že už je nikdy neuvidí. Přilákán hlukem, vyšel i Aiétés. Zve cizince k sobě do paláce a nařizuje svým sluhům, aby připravili bohatou hostinu. Zatím co se Iásón vítal s Aiétem, spustil se Erós na svých zlatých křídlech s vysokého Olympu. Ukryl se za sloup, napjal tětivu svého luku a připravil si zlatý šíp. Protože byl neviditelný, postavil se nepozorovaně za Iásóna a vystřelil šíp Médeii přímo do srdce. Šíp probodl její srdce a ona rázem pocítila k Iásónovi lásku.

Iásón vešel se svými druhy do Aiétova paláce. Tam je kolchidský král vyzval, aby se posadili k hodovnému stolu. Během hostiny vyprávěl Argos Aiétovi o příhodách, které zažil se svými bratry, o tom, jak se s nimi potopila loď, jak je bouřlivé vlny vyhodily na ostrov Arétiadu a jak je tam umírající hladem našli Argonauti. Argos také vyprávěl o tom, proč přijel Iásón s reky do Kolchidy. Sotva Aiétés uslyšel, že Iásón chce získat zlaté rouno, stáhl hrozivě obočí a v očích mu zajiskřil hněv. Aiétés nevěří, že rekové přijeli pro zlaté rouno. Uvažuje: nepřivezli synové Frixovi s sebou řecké reky proto, aby se zmocnili vlády nad celou Kolchidou? Aiétés zasypává Iásóna výčitkami, chce ho vyhnat z paláce a hrozí mu, že jej potrestá. Telamón je již odhodlán odpovědět hněvivě na královy vyhrůžky, avšak Iásón jej zadrží. Iásón se pokouší přesvědčit Aiéta, že připluli do Kolchidy jen pro rouno. Slibuje mu, že vykoná každou službu, že splní každý jeho příkaz, jestliže mu král dá jako odměnu zlaté rouno. Aiétés se zamyslel. Konečně se rozhodl, že Iásóna zahubí, a řekl mu:

„Dobře, dostaneš rouno, napřed však musíš splnit toto mé přání: Zorej pole zasvěcené Areovi mým železným pluhem a zapřáhni do něho býky s měděnými kopyty, jimž šlehá z nozder plamen. Pole osij dračími zuby, a až z nich vyrostou ozbrojení vojáci, dej se s nimi do boje a pobij je. Jestliže to vykonáš, dostaneš rouno.“

Iásón Aiétovi ihned neodpověděl, až po chvíli řekl:

„Souhlasím, Aiéte, avšak i ty splň daný slib, neboť víš, že já musím tvůj příkaz splnit. Přišel jsem do Kolchidy z vůle osudu.“

Pak Iásón se svými druhy odešel.

ARGONAUTI SE OBRACEJÍ O POMOC K MÉDEII

Když se Iásón vrátil na Argó, vyprávěl svým druhům, co se přihodilo v Aiétově paláci a jaký mu král dal úkol. Argonauti se zamyslili. Co dělat, jak splnit Aiétův rozkaz? Nakonec Argos řekl:

„Přátelé, v paláci Aiétově žije jeho dcera Médeia. Je to mocná kouzelnice a jenom ona nám může pomoci. Půjdu k své matce a poprosím ji, aby přiměla Médeiu poskytnout vám pomoc. Jestliže nám Médeia pomůže, nehrozí nám žádné nebezpečí.“

Sotva Argos domluvil, přeletěl nad Argó bílý holub pronásledovaný supem. Holub přiletěl k Iásonovi a ukryl se v záhybech jeho pláště. I sup se snesl na loď.

„To je šťastné znamení bohů,“ řekl věstec Mopsos, „sami bohové nám prikazují, abychom požádali Médeiu o pomoc. Pohleďte, pták zasvěcený Afrodítě se zachránil na prsou Iásonových! Vzpomínáte si, co řekl Fíneus? Neradil nám, abychom prosili o pomoc Afrodítu? Proste bohyni a ona nám pomůže. Argos ať jde ihned k matce a ona přiměje Médeiu, aby nám pomohla.“

Argonauti uposlechli věstce Mopsa. Přinesli oběť bohyni Afrodítě a Argos se rychle vypravil do Aiétova paláce ke své matce.

Mezitím svolal Aiétés na náměstí všechny kolchidské občany. Řekl lidu o příjezdu cizinců a poručil střežit Argó, aby se nikdo z Argonautů nemohl spasit útekem. Aiétés se rozhodl, že spálí loď i s reky, jakmile Iásón zahyne na poli zasvěceném Areovi. Frixovy syny chtěl potrestat krutou smrtí.

Nastala noc. Aiétovo sídlo se pohroužilo v spánek. Všude zavládl klid, jen v komnatě Médeině ne. V její hlavě se rojí sny, jeden je neklidnější než druhý. Médeii se zdá, že Iásón bojuje s býky a že odměnou za vítězství má být ona sama. Sní, že sama bojuje s býky, jimž šlehá z nozder oheň, a že je lehce přemáhá. Vidí, jak rodiče odpírají, aby se stala Iásonovou ženou, protože býky nepřemohl on. Mezi Iásonem a Aiétem vzplanul spor a sama Médeia jej má rozřešit. Když rozhodla spor ve prospěch Iásonův, rozhněval se na ni otec a strašlivě na ni vykřikl. Médeia se probudila v slzách, chce běžet k Chalkiopě, avšak stydí se. Již třikrát vzala za kliku dveří, ale po každé se vrátila. Padla na lože a zalkala. Jedna z otrokyň Médeiných uslyšela její nárek a oznámila to

Chalkiopě. Ta hned pospíchá ke své sestře a vidí ji, jak leží na svém loži a nařiká.

„Ó sestro moje,“ mluví k ní Chalkiopé, „proč pláčeš? Proléváš slzy kvůli mým synům? Dozvěděla jsi se snad, že je chce náš otec zahubit?“

Médeia neodpověděla Chalkiopě ani slovem, neplakala pro její syny. Konečně řekla:

„Sestro, zdály se mi hrozné sny. Tvým synům i cizinci, který s nimi přišel, hrozí záhuba. Ó, dají-li mi bohové sílu, pomohu jim!“

Chalkiopé se zachvěla hrůzou, když uslyšela slova Médeina. Objala ji a prosila o pomoc. Věděla, že Médeia může pomoci Iásonovi svými kouzly. I řekla Médeia Chalkiopě:

„Slyš tedy, sestro, já pomohu cizinci. At přijde ráno do chrámu Hekatina, tam mu dám talisman, který mu pomůže splnit úkol. Slib mi jen, že všechno uchováš v tajnosti, jinak nás otec všechny zahubí.“

Chalkiopé odešla. Médeia zůstala sama. V její hrudi bojovaly proti-
chůdné city. Bála se sice jednat proti otcově vůli, zároveň však chtěla pomoci Iásonovi, jehož tak milovala. Chtěla se dokonce otrávit a skončit tak svůj život. Již vzala skříňku s jedem, otevřela ji, avšak bohyně Héra v ní roznítla nezkrotnou touhu po životě. Médeia odhodila skříňku s jedem, zapomněla na všechny své pochybnosti a přemýšlela jen o tom, jak pomoci Iásonovi.

Sotva vyšla Zora a růžovým světlem se zalily daleké zasněžené vrcholky Kavkazu, přišel Argos k Argonautům. Oznámil jim, že Médeia je ochotna pomoci Iásonovi a že jej žádá, aby přišel do chrámu bohyně Hekaty. Když vyšlo slunce, vydal se Iásón s Argem a s věštcem Mopsem do chrámu Hekatina. Héra propůjčila Iásonovi takovou krásu, že sami Argonauti se na něj dívali se zalíbením.

Mezitím Médeia brzy ráno vstala s lože, vzala skříňku s kouzelnými mastmi a vzala z nich tu, která se nazývala „olejem Prométheovým“. Byla zhotovena z mízy kořenů rostliny, která vzešla z krve Prométheovy. Každý, kdo se mastí namazal, nemohl být poraněn ani železem, ani mědí, ani ohněm. Nabyl nevyčerpatelné síly a na jeden den se stal nepřemožitelným. Tuto mast chtěla Médeia dát Iásonovi. Zavolala otrokyně a odjela do chrámu bohyně Hekaty. Médeiino srdce bylo naplněno radostí, zapomněla na všechno své utrpení a myslila jen na shledání s Iásonem.

Tu stál chrám Hekatin. Médeia vešla. Iásón zde ještě nebyl, brzy však přišel. Médeia na něho pohlédla a v hrudi jí silně zabušilo srdce. Nemohla říci ani slova.

Dlouho stáli Iásón a Médeia mlčky proti sobě. Hrdina nakonec přerušil ticho, vzal Médeiu za ruku a řekl:

„Překrásná dívko, proč klopiš oči k zemi? Proč se mne bojíš? Opravdu si myslíš, že mám zlé úmysly? Nikoliv, nepřišel jsem se špatnými záměry. Přišel jsem, abych tě požádal o pomoc. Prosim tě jen, abys mi řekla pravdu; pamatuj, že Hekaté nestrpí lež ve své svatyni, že ji nestrpí ani Zeus, ochránce všech prosebníků o pomoc. Řekni, pomůžes mi? Jestliže mi pomůžes, proslaví velcí rekové, kteří se mnou přišli do Kolchidy, tvé jméno po celém Řecku. Vzpomeň si, jak se proslavila Mínoova dcera Ariadné, která pomohla velikému Théseovi.“

Médeia mlčela a pohlížela na Iásóna očima plnými lásky. Byla překrásná ve svých rozpacích. Chvějící se rukou vyňala z pasu kouzelnou mast a podala ji Iásónovi. Sotva slyšitelným hlasem mu řekla:

„Slyš, Iásone, v čem spočívá má pomoc. V noci se umyj v řece, oblékni se do černého šatu, vykopej na břehu hlubokou jámu a obětuj nad ní bohyni Hekaté černou ovci, kterou předtím pomažeš medem. Potom jdi na svou loď, avšak neobracej se. Uslyšíš hlasy a zuřivý štěkot psů, ale ty stále jdi a ničeho se neboj. Až se rozední, namaž své tělo, kopí, štít i meč touto mastí. Mast ti dá nevyčerpatelnou sílu a ty splníš Aiétův příkaz. Pamatuj si však: Až ze země vyrostou bojovníci, vhoď mezi ně kámen a oni se začnou navzájem pobíjet, potom na ně zaútoč i ty. Vezmi si mast, s její pomocí se zmocníš rouna. Odvez rouno, kam chceš.“

Médeia zmlkla. Při myšlence, že se má rozloučit s Iásónem, se jí zakalily oči. Médeia naplněna smutkem svésila hlavu a řekla: „Iásone, ty odjedeš do své vlasti, nezapomeň však na mne, alespoň někdy si vzpomeň na Médeiu — vždyť jsem tě zachránila.“

Médeia se Iásóna otázala, odkud přichází. Vyprávěl jí o Iólku, o kvetoucím údolí, v němž stojí město. Vyzval Médeiu, aby s ním odjela do Řecka. Sliboval jí velké pocty, sliboval jí, že ji budou v Iólku ctít jako bohyni.

„Ó, kdyby tak Aiétés uzavřel se mnou přátelství!“ vzdychl si Iásón, „ó, kdyby tě tak pustil se mnou do mé vlasti!“

„To se nikdy nestane,“ žalostně povzddechla Médeia, „můj otec je krutý a neoblomný. Vrať se do vlasti sám, ale nezapomeň na mne. Jak bych byla šťastna, kdyby mě prudký vítr na svých křídlech zanesl do Iólku, abych ti připomněla, až na mne zapomeneš, že jsem to byla já, která tě zachránila.“

Slzy vytryskly Médeii z očí. Iásón na ni hledí a tu v něm vzplanula láska k Médeii. Přemlouvá ji, aby tajně opustila otcův dům a aby s ním uprchla do Iólku. Médeia je ochotna opustit Kolchidu, bojí se rozloučení s Iásonem; bojí se, že toto rozloučení nepřežije. Při této myšlence se jí zalévaly oči slzami. Héra jí vnukla touhu neustále provázet Iásóna. Bohyně si přála, aby Médeia odjela do Iólku, tam s její pomocí Héra chce zahubit nenáviděného Pelia.

Médeia se s Iásonem rozloučila; slíbil jí, že opět přijde do chrámu Hekatina, aby se s ní ještě jednou setkal a aby se rozhodli, co budou dělat. Médeia odjížděla radostně ve svém voze domů — věděla, že Iásón ji miluje.

IÁSÓN PLNÍ AIÉTŮV PŘÍKAZ

Nastala noc. Iásón se oblekl do černého šatu, odešel na břeh Fásidu a za hlubokého nočního ticha se umyl v jeho osvěžující vodě. Potom vykopal hlubokou jámu a vykonal nad ní, jak mu Médeia poručila, oběť bohyni Hekatě. Sotva byla oběť vykonána, země se rozestoupila a objevila se velká Hekaté s hořícími pochodněmi v rukou. Hrozné obludy a draci, jimž šlehal oheň z nozder, obklopovali Hekatu. Kolem ní štěkali a vyli strašliví pekelní psi. Když okolní nymfy uviděly Hekatu, s křikem prchaly. Hrůza zachvátila Iásóna, vzpomněl si však na slova Médeii, neobrátil se a šel k Argó, kde na něho čekali druhové.

Když se rozednilo, poslali Argonauti Telamóna a Meleagra k Aiétovi pro dračí zuby. Aiétés jim dal zuby draka, kterého zabil Kadmos. Sám také chtěl odjet na pole Areovo, aby viděl, jak Iásón vykoná jeho příkaz. Oblekl si zbroj, na hlavu si nasadil přilbu, zářící jako slunce, do rukou vzal kopí a štít, které byly tak těžké, že by je byl unesl jen Héraklés. Pak vstoupil do vozu, který řídil jeho syn Apsyrtos. I Argonauti se začali připravovat k odjezdu k Areovu poli.

Obr. 91. Iásón bojuje s býkem, napravo stojí Médeia, v rukou drží kouzelné byliny, podle kresby na váze

Iásón natřel kouzelnou masťou kopí, meč, štít i své tělo. Rázem pocítil obrovskou sílu. Jeho svaly byly jako z oceli, jeho tělo jako by bylo ukováno ze železa. Když Argonauti připluli na své rychlé Argó k poli Areovu, Aiétés již na ně čekal. Kolem pole se na úpatí hor kupili Kolchidané. Iásón, jehož zbroj se třpytila jako hvězdy, vystoupil na břeh. Přišel k poli, našel tam železný pluh a měděné jařmo. Potom, chráně se štítem, šel hledat býky, jimž z nozder šlehal oheň. Vtom se oba býci vyřítili z jeskyně a s hrozným řevem se na reka vrhli. Ohnivé plameny jim vyšlehovaly z tlamy. Rek se kryl štítem a očekával je. Býci se na něj vrhli a se strašlivou silou narazili svými rohy na rekův štít. Nikdo z lidí by takový úder nevydržel, Iásón se však ani nepohnul a stál jako skála. Býci, vířící kotoúče prachu, na něj útočí stále zuřivěji. Iásón uchopil silnýma rukama jednoho po druhém za rohy a přivlekl je k pluhu. Zuřiví býci se zmítají, chrlí na Iásona oheň, nemohou se však z jeho rukou vyrvat. S pomocí Kastora a Polydeuka zapřáhl Iásón býky do pluhu. Poháněje býky kopím, zoral celé Areovo pole a osel je dračími zuby. Když dospel, vypřáhl býky, vzkřikl na ně a udeřil je svým kopím. Býci vyrazili jako zběsilí a ukryli se v hluboké jeskyni. První část práce byla vykonána, nyní bylo nutno čekat, až na poli vyrostou bojovníci. Iásón šel na břeh Fásidu, nabral si do pílby vodu a utiřil žízeň.

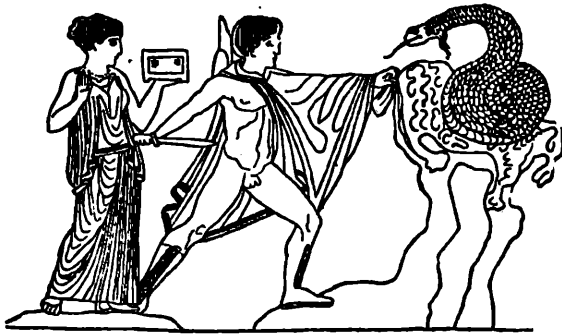
Dlouho však Iásón neodpočíval. Brzy vyrazilo na poli ze země ostré kopí, za ním druhé a další a další, až pokryly celé pole měděnými hroty. Země se zachvěla a začaly se objevovat pílby a hlavy bojovníků. Pole

se pokrylo bojovníky s lesknoucí se výzbrojí. Iásón, pamětliv slov Médeiných, uchopil obrovský kámen. Ten byl tak těžký, že by jej nepozvedli ani čtyři nejsilnější rekové; avšak Iásón ho zvedl jednou rukou a mrštil jím daleko do zástupu vojáků zrozených z dračích zubů. Bojovníci se chopili zbraní a rozpoutal se mezi nimi krvavý boj. V tomto okamžiku se na ně s mečem vrhl Iásón, zabíjel jednoho po druhém a celé pole bylo brzy pokryto padlými bojovníky. Ani jeden z nich nezůstal na živu, všichni padli, zabiti silnou rukou Iásonovou. Pole bylo pokryto jejich mrtvými těly.

Zdálo se, jako by úrodné pole bylo pokryto klasy, které skosil ostrý srp. Úkol byl splněn. Aiétés hleděl na Iásona s údivem a podívoval se jeho nadlidské síle. Hrozivě se zamračil a v jeho očích se zajiskřil hněv. Nepromluvil ani slova, rychle se vracel ve svém voze do města a přemýšlel jen o tom, jak by zahubil podivuhodného cizince. Také Iásón se vrátil na Argó, aby si v kruhu svých přátel, kteří oslavovali jeho hrdinský čin, odpočinul.

MÉDEIA POMÁHÁ IÁSONOVI ZMOCNIT SE ZLATÉHO ROUNA

Když se Aiétés vrátil do paláce, svolal urozené obyvatele Kolchidy k poradě. Král se s nimi radil dlouho přes půlnoc, jak zahubit Argonauty. Domyslel si, že Iásón mohl úkol splnit jen s Médeinou pomocí. Ta vytušila, že jí hrozí nebezpečí stejně jako Iásonovi. Nemohla se uklidnit ani ve svém nádherném pokoji. Marně se snažila usnout. V noci vstala ze svého lůžka a tiše opustila Aiétův palác. Šla pěšinkami, které znala jen ona, na břeh Fásidu, kde prudce plápolal jasný oheň rozdělaný Argonauty. Když přišla k ohni, zavolala Iásona a mladšího Frixova syna Frontida. Řekla Iásonovi, jaká zlá předtucha ji trápí, a vybízela jej, aby se s ní neprodleně vypravil pro zlaté rouno. Iásón se oblékl do zbroje a šel do posvátného háje Areova. Všechno bylo zahalené tmou, jen v háji probleskovalo zlatými paprsky rouno, které viselo na posvátném stromě. Když Médeia vešla s Iásonem do posvátného háje, zvedl se před nimi obrovský drak chrlící oheň. Médeia vzývala mocného boha snů Hypna. Šeptala strašlivá zaklinadla a vylévala na

Obr. 92. Iásón a Médeia odnášejí zlaté rouno, podle vázové kresby

zem kouzelnou tekutinu. Drak klesl k zemi a snažil se ještě zvednout zesláblou hlavu, Médeia jej však pokropila kouzelnou tekutinou — jeho tlama se zavřela, jeho oči, sršící oheň, pohasly, položil se ke stromu, na němž viselo zlaté rouno, a upadl do hlubokého spánku. Iásón sňal rouno a rychle se s ním vracel na Argó.

Rekové obklopili Iásóna a Médeiu a s údivem si prohlíželi zlaté rouno. Nesměli se však zdržovat, musili opustit Kolchidu dříve, než se Aiétés dozví o ztrátě rouna. Iásón přetl provazy, jimiž byla Argó připoutána k břehu, rekové se chopili vesel a Argó jako střela výrazila po proudu řeky Fásidu k moři. A hle, již jsou na moři. Rekové se opírají do vesel, loď se vznáší na vlnách jako pták a vzdaluje se od Kolchidy stále víc a víc.

Aiétés se ráno dozvěděl o ztrátě zlatého rouna a o tom, že Médeia uprchla s Argonauty. Zmocnil se ho zuřivý hněv. Svolal Kolchidany na břeh moře. Argó však již byla daleko a zmizela již v nekonečné mořské pláni. Aiétés Kolchidanům rozkázal, aby Argonauty pronásledovali. Hrozil jim smrtí, jestliže je nedostihnou. Kolchidané spustili lodi na moře a v čele s Aiétovým synem Apsyrtem začali pronásledovat Argonauty.

NÁVRAT ARGONAUTŮ

Když Argó vyplula na otevřené moře, zadul příznivý vítr. Rekové napjali plachty a loď rychle klouzala po vlnách Pontu Euxeinu. Pluli již tři dny. Konečně se v dálce objevily břehy Skýthie. Argonauti

se rozhodli, že poplují proti proudu řeky Istru, aby se potom dostali po jednom z jeho ramen do Jaderského moře.¹

Když Argonauti připluli k řece Istru, uviděli, že její ústí a všechny ostrovy jsou se všech stran obsazeny vojskem Kolchidanů, kteří sem připluli na svých lodích kratší cestou. Argonauti si uvědomili, že nemožnou zvítězit nad početným kolchidským vojskem. Byla jich jen hrstka proti tisícům dobře vyzbrojených a statečných Kolchidanů. Rozhodli se použít lsti. Začali vyjednávat s velitelem nepřátelského vojska Apsyrtem a slíbili mu, že uzavřou Médeiu do chrámu a vydají ji jen tehdy, jestliže tak rozhodne král sousedního města. Zlaté rouno však musí zůstat Argonautům, protože Iásón splnil úkol, za který mu Aiétés zlaté rouno slíbil. Vyjednávali jen proto, aby získali čas. Médeia slíbila totiž Iásonovi, že vyláká Apsyrta do chrámu, který byl na jednom z ostrovů.

Iásón poslal Apsyrtovi bohaté dary, jako by to byly dary Médeie, a požádal jej, aby se dostavil do chrámu, že se tam setká s Médeiou. Jakmile se Apsyrtos objevil ve dveřích chrámu, vrhl se na něj Iásón s obnaženým mečem a Apsyrtos klesl k zemi smrtelně zraněn. Iásón a Médeia dovršili svůj zločin; ubili v chrámu neozbrojeného Apsyrta. Iásón rozsekal jeho tělo na kousky a naházел je do vln Istru. Kolchidany zachvátila hrůza a začali sbírat části těla svého vůdce. Argonauti zatím rychle pluli proti proudu Istru.

Pluli dlouho proti proudu, až se konečně dostali po jednom z ramen Istru do Jaderského moře k břehům Illyrie. Tam se strhla prudká bouře. Vzduch se zpěněné vlny, vysoké jako hory. Vichřice zmítala lodí a strhla s ní plachtu. Argó praskala pod nápořem vln, paluba se bortila, vesla se v rukou silných veslařů lámala. Vlny si pohrávaly s lodí jako se skořápkou. Argonautům hrozila záhuba. Vtom zazněl z přídí lodi hlas, který vycházel z posvátného dřeva dódónského dubu. Hlas rozkázal Argonautům, aby pluli ke kouzelnici Kirce, která měla očistit Iásona a Médeiu posvrtněné vraždou Apsyrtořou. Sotřa Argonauti obrátili loď na sever, bouře utichla a podle toho poznali, že to je vůle bohů.

¹ Řekové, kteří špatně znali zeměpis Evropy, se domnívali, že Istros (dnešní Dunaj) ústí některým ze svých ramen v Jaderském moři.

Argonauti se pustili po Éridanu a potom po Rhodanu¹ do Tyrhénského moře a dlouho po něm pluli, až konečně přistali u ostrova, na němž žila kouzelnice Kirké, sestra Aiétova. Kirké očistila Médeiu a Iásona od poskvrny vraždy. Obětovala Diovi, který očišťoval od poskvrny vraždy, polila Iásonovy ruce obětní krví a u oltáře zaklínala Erínye, aby vraha nepronásledovaly svým hněvem. Kirké neodmítla očistit od poskvrny zločinu ani Médeiu, protože z jasu jejich očí poznala, že Médeia pochází jako ona z rodu boha slunce Hélia.

Argonauti se vydali na další cestu. Musili překonat ještě mnohá nebezpečí. Propluli mezi Skyllou a Charybdou, kde by jistě zahynuli, kdyby jim nebyla poskytla pomoc mocná Diova žena Héra. Propluli kolem ostrova Seirén a slyšeli jejich vábivý zpěv, který je k nim neodolatelně přitahoval. Orfeus však udeřil do zlatých strun kithary a jeho píseň zničila kouzlo zpěvu. Nakonec připluli Argonauti k Planktám, úzkému průlivu, nad kterým se klenuly obrovské skály. Moře naráželo v průlivu prudce do skal, vlny divoce vířily a chvílemi se zvedaly až do klenby. Dokonce ani holubi, kteří přinášeli Diovi ambrosii, neproletěli bez úrazu pod touto klenbou a každý den jeden z nich zahynul. Avšak i nyní pomohla Argonautům Héra. Uprosila Amfitritu, aby uklidnila vlny u Plankt, a Argonauti propluli bez pohromy.

Po dlouhé plavbě připluli k ostrovu Faiáků. Přivítal je zde vlídně král Alkinoos. Argonauti doufali, že si konečně odpočinou po nebezpečné cestě; nestrávili zde však ještě ani den, když se u ostrova objevila loď Kolchidanů, kteří žádali, aby jim byla vydána Médeia. Bylo by došlo ke krvavému boji, kdyby nebyl zasáhl Alkinoos. Teď rozhodl, že Médeia musí být Kolchidanům vydána, jestliže není Iásonovou manželkou. Alkinoova žena Áreté vyslala v noci k Iásonovi posla, aby mu sdělil rozhodnutí Alkinoovo. Ještě téže noci vykonali Iásón a Médeia svatební obřady a následujícího dne Iásón složil před shromážděnými Faiáky a Kolchidany slavnostní přísahu, že Médeia je jeho manželkou. Alkinoos potom rozhodl, že má zůstat se svým mužem. Kolchidanům nezbývalo než vrátit se k Aiétovi bez Médeie.

Když si Argonauti odpočinuli u pohostinných Faiáků, vydali se na

¹ Éridanos je dnešní řeka Pád, Rhodanus je dnešní řeka Rhóne; je jasné, že se nelze dostat po lodi z řeky Pádu do Rhóny. To dokazuje, jak Rekové v době, kdy vznikl mythos o Argonautech, špatně znali zeměpis Evropy.

další cestu. Pluli dlouho šťastně, až se v modravé dálce objevily břehy Peloponnésu. Vtom se strhla hrozná vichřice a zanesla Argó na otevřené moře. Vichr dlouho unášel loď, až ji nakonec vrhl na pustý břeh. Argó uvázla hluboko v bahně zálivu, jehož celá hladina byla pokryta vodními řasami. Argonauti propadli zoufalství. Kormidelník Lynkeus, který ztratil naději, že se vrátí do Řecka, seděl se svěřenou hlavou na zádi lodi. Argonauti bloudili smutně po břehu, jako by byli ztratili všechnu odvahu a sílu. Zdálo se jim, že musí zahynout. Tu přišly Iásonovi na pomoc nymfy, které mu prozradily, že vichřice zanesla Argó do Libye¹ a že ji Argonauti musí přenést přes Libyjskou poušť. Z bahna ji mají vytáhnout tehdy, až Amfitrité vypřáhne koně ze svého vozu. Kdy však vypřáhne Amfitrité koně ze svého vozu, Argonauti nevěděli. Vtom uviděli, jak z moře vyběhl sněhobílý kůň a rychle se pustil přes poušť. Argonauti pochopili, že je to kůň Amfitritin. Pozvedli Argó na záda a dvanáct dní ji nesli přes poušť, vysílení horkem a žízní. Konečně dorazili do země Hesperoven. Hesperovny jim ukázaly studnu, kterou ve skále vyhloubil Héraklés. Hrdinové uhasili žízeň, zásobili se pitnou vodou a vydali se na další cestu do vlasti. Argonauti však nemohli najít cestu na otevřené moře. Nebyli totiž na moři, nýbrž na Tritónově jezeře. Na radu Orfeovu zasvětili bohu jezera třínožku. Před Argonauty se objevil překrásný jinoch, který podal hrdinovi Eufémovi na znamení pohostinství hroudu země a ukázal Argonautům cestu na otevřené moře. Ti obětovali berana. Před Argó se objevil sám bůh Tritón a vyvedl ji kolem bílých skal a přes vodní víry na otevřené moře. Z Tritónova jezera připluli Argonauti k ostrovu Krétě a chtěli se zde zásobit pitnou vodou na další cestu. Avšak měděný obr Talós, kterého věnoval králi Mínoovi sám hromovládny Zeus, jim nedovolil vystoupit na břeh. Talós, který střežil celý ostrov, ochraňoval Mínoovu vládu. Avšak Médeia ho svými kouzly uspala. Klesl k zemi a vypadl z něho měděný hřeb, který uzavíral jedinou žílu, z níž mu nyní proudila krev. Talova krev, podobná roztavenému olovu, vytékala na zem a obr zemřel. Nyní mohli Argonauti bez obtíží přistat u břehu a zásobit se vodou.

Na cestě z Kréty do Řecka upustil hrdina Eufémos do moře hroudu

¹ Libye — Řekové tak nazývali pobřeží Afriky na západ od Egypta.

země, kterou dostal od Trítóna. Z této hroudy vznikl ostrov, který Argonauti nazvali Kallistos. Později jej osídlili potomci Eufémovi a ostrov se začal nazývat Théra¹.

Na další cestě zastihla Argonauty bouře, která se rozpoutala jedné temné noci. Argonauti se báli, že každou minutu narazí na podmořské skalisko nebo že se jejich loď roztříští o pobřežní skály. Vtom nad mořem jasným světlem zazářil zlatý šíp a zalil všechno kolem svým světlem, za ním se zatřpytil druhý a třetí. To bůh Apollón osvětloval svými šípy Argonautům cestu. Ti přistali u ostrova Anafé. Konečně bouře utichla, vlny se uklidnily a začal vát příznivý vítr. Argó klidně plula po mořské hladině. Na další cestě neohrozilo Argonauty již žádné nebezpečí a brzy přistali ve vytouženém Iólku.

Ihned po přistání přinesli bohatou oběť bohům, kteří jim poskytovali pomoc při nebezpečné plavbě. Všichni obyvatelé Iólku jásali a slavili návrat Argonautů; všichni oslavovali reky a jejich vůdce Iásona, který se zmocnil zlatého rouna.

IÁSÓN A MÉDEIA V IÓLKU. SMRT PELIOVA

(Zpracováno podle Ovidiových Metamorfos)

Úskočný Peliás nedodržel slovo a nevrátil Iásonovi vládu jeho předků. Iásón v sobě utajil pocit křivdy a rozhodl se, že se Peliovi krutě pomstí. I nyní mu pomohla Médeia. Brzy se naskytla příležitost k pomstě. Když se staříček Iásonův otec Aisón dozvěděl, že Médeia je mocnou kouzelnicí, přál si, aby mu vrátila mládí. Sám Iásón jí o to prosil. Médeia slíbila, že tuto prosbu vyplní, jestliže jí pomůže Hekaté.

Když nastal úplněk, Médeia oblečená do tmavých šatů, bosa a s rozpuštěnými vlasy vyšla o půlnoci z domu. Kolkolem bylo vše pohrouženo v hluboký spánek a všude vládlo naprosté ticho. Médeia kráčela mlčky, zalita světlem luny. Zastavila se tam, kde se křížovaly tři cesty, pozdvihla ruce a třikrát hlasitě vzkřikla. Klesla na kolena a začala šeptat

¹ Dnešní ostrov Santorin.

zaklinadla. Zaklínala noc, hvězdy, lunu, zemi, větry, hory i řeky. Přivolávala bohy lesů a noci. Prosila mocnou Hekatu, aby ji vyslyšela a pomohla jí. Hekaté ji vyslyšela, před Médeiou se objevil vůz, do něhož byli zapřaženi okřídlení draci. Devět dní a devět nocí jezdila Médeia a sbírala kouzelné byliny a kořinky na horách, v lesích, na březích řek i moře. Když se vrátila do domu Aisonova, postavila dva oltáře, jeden Hekatě, druhý bohyni mládí. Před oltáři vykopala dvě jámy a obětovala nad nimi bohyni tmy a kouzel Hekatě černou ovci, kterou polila medem a mlékem. Médeia přivolávala bohy podzemí Háda a Persefonu a modlila se k nim, aby neodňali starému Aisonovi život. Potom rozkázala, aby byl přiveden Aisón. Uspala ho svými kouzly a položila jej na kouzelné byliny. V měděném kotli svařila Médeia čarovný odvar. Tekutina vzkypěla a pokryla se bílou pěnou. Médeia míchala odvar suchou větvičkou ze starého stromu. Větévka se zazelenala, pokryla se listy a objevily se na ní i zelené plody. Kam ukápala pěna odvaru, vyrůstaly květy a byliny. Když Médeia viděla, že tekutina již nabyla čarovné moci, prořízla starému Aisonovi mečem hrdlo a vypustila jeho starou krev. Širokou ranou mu vlila do žil čarovný odvar. A hle, starcovy vlasy, před chvílí bílé jako sníh, ztmavěly, zmizely vrásky i stařecká vyzáblost, na tvářích se znovu objevil ruměnc. Aisón se probudil a cítil se opět mladým, silným a zdravým.

Když se Médeii podařilo vrátit Aisonovi mládí, rozhodla se, že zosnuje lstivý plán, aby se pomstila starému Peliovi za to, že oklamal Iásona a že mu nevrátil vládu nad Iólkem.

Médeia přesvědčila Peliovy dcery, že chce vrátit jejich otci mládí, a aby spíše uvěřily v její kouzla, přivedla berana, zabila ho a vhodila ho do kotle s kouzelným odvarem. Sotva se zabítý beran ponořil do oleje v kotli, ihned z něj vyskočilo bujné jehně. Peliovy dcery se divily tomuto zázraku a chtěly se pokusit vrátit otci mládí.

Médeia připravila odvar, avšak ne ten, kterým vrátila mládí Iásonovu otci. Tento odvar neměl čarovné moci. Médeia Pelia uspala svými zaklinadly, přivedla do jeho ložnice dcery a rozkázala jim, aby prořízly otci hrdlo. Dcery však odmítly.

„Malověrné!“ vzkřikla Médeia, „rychle obnažte meč, vypusťte z žil svého otce starou krev a já mu vliji mladou!“

Peliovy dcery však váhaly zasadit spícímu otci smrtelnou rápu.

Konečně se odhodlaly a jedna po druhé bodly otce mečem. Peliás, smrtelně raněn, se probudil, nadzvedl se na svém lůžku, vztáhl zesláblé ruce k dcerám a zasténal:

„Ó dcery, co to děláte? Co vás přimělo vztáhnout ruku na svého otce?“

Peliovým dcerám klesly hrůzou ruce. Stály tu bledé a opouštělo je vědomí. Médeia přiskočila k Peliovu lůžku, vrazila mu do hrdla svůj nůž, rozřezala jeho tělo na kousky a vhodila je do vroucího odvaru v kotli. Tu se objevil v Peliově ložnici vůz, do něhož byli zapřaženi okřídlení draci, a Médeia na něm zmizela s očí Peliových dcer, jež hrůzou zešlely.

Peliův syn Adrástos vystrojil otcí nádherný pohřeb a po pohřbu uspořádal hry na počest zemřelého. Účastnili se jich nejslavnější řečtí hrdinové. Sám Hermés byl při hrách rozhodčím. Kastór, Polydeukés a Eufémos se utkali v závodě na vozech, Admétos a Mopsos v pěstním souboji, Atalanté s Péleem v zápase. V běhu nad všemi zvítězil Ifiklos.

Iásonovi se však nepodařilo získat vládu nad Iólkem. Adrástos mu nedovolil, aby zůstal v Iólku, a vyhnal ho pro vraždu, kterou na Peliovi spáchala Médeia. Iásón opustil svou vlast a uchýlil se s Médeiou do Korinthu.

IÁSÓN A MÉDEIA V KORINTHU. IÁSONOVA SMRT

(Zpracováno podle Euripidovy tragédie Médeia)

Iásón a Médeia byli pro vraždu spáchanou na Peliovi vyhnáni z Iólku. Usídlili se v Korinthu u krále Kreonta. Médeii se narodili dva synové. Zdálo se, že Iásón a Médeia budou šťastni i v cizině. Osud však nedopřál štěstí ani Iásonovi, ani Médeii. Iásón, okouzlen krásou Kreontovy dcery Glauky, porušil přísahu, kterou dal v Kolchidě Médeii, když od ní dostal kouzelnou mast. Zradil tu, s jejíž pomocí vykonal slavný hrdinský čin. Rozhodl se, že se ožení s Glaukou, a král Kreón byl ochoten dát svou dceru proslulému hrdinovi za manželku.

Když se Médeia dozvěděla o Iásonově zradě, zmocnilo se jí zoufalství. Milovala Iásona stejně jako dříve. Pohroužena v zármutek, seděla

Obr. 93. Médeia,
zlomek nástěnné malby
z Herkulanea (Neapol)

bez pohnutí, jakoby proměněna v bezduchý kámen. Nejedla, nepila, neslyšela slova útěchy. Pozvolna ovládl Médeiu zuřivý hněv. Její nespoutaný duch se nemůže smířit s Iásonovou zradou. Což může strpět ona, dcera kolchidského krále, syna zářného Héliá, aby nad ní zvítězili její nepřátelé, aby se jí vysmívali! Ne, Médeia je hrozná ve svém hněvu, její msta musí být strašlivá a ukrutná. Ó, Médeia se pomstí Iásonovi, Glauce i jejímu otci Kreontovi!

Ve svém zuřivém hněvu všechny proklíná. Proklíná své děti, proklíná Iásona. Trpí a prosí bohy, aby ji úderem blesku rázem zbavili života. Co jí ze života zbylo kromě pomsty? Médeia přivolává smrt, která by ukončila její utrpení a zbavila ji žalu. Proč s ní Iásón jednal tak krutě, s ní, která jej zachránila, která mu pomohla, když uspala draka, získat zlaté rouno, která pro jeho záchranu nalíčila nástrahu na svého bratra a zabila pro Iásona Pelia? Médeia volala Dia a bohyni spravedlnosti Themidu, aby byli svědky nespravedlivého počínání Iásona. V Médeii stále více dozrávalo rozhodnutí pomstít se Iásonovi.

Vtom přichází Kreón. Sděluje Médeii, že musí neprodleně opustit Korinthos. Kreón se jí obává; protože ví, jak je Médeia hrozná ve svém hněvu, protože ví, jak mocná jsou její kouzla; vždyť by mohla zahubit jeho dceru i jeho samého.

Médeia, aby získala čas pro pomstu, na oko se podřizuje Kreontovi, přiznává mu právo vyhnat ji, prosí jej však jen

o jediné, aby jí dovolil zůstat ještě jeden den v Korintu. Kreón souhlasí a netuší, že tím sám sebe odsoudil k smrti. Hrozí jí však, že smrtí potrestá ji i její syny, jestliže paprsky vycházejícího slunce ji ještě zastihnou v Korintu. Médeia ví, že se nemusí obávat trestu. Dříve zahubí ona Kreonta, ne nadarmo se zaklínala bledolící bohyní Selénou a svou ochránkyní Hekatou, že zahubí své nepřátele. Ne ona, nýbrž oni neuniknou trestu smrti. Ona, vnučka boha Hélie, se nemůže stát předmětem posměchu Sísyfových potomků a Iásonovy nevěsty!

Nadarmo Iáson Médeii vykládal, že sežení s Glaukou pro její blaho i blaho svých dětí, že jeho synové najdou oporu ve svých budoucích bratřích, jestliže mu bohové dají v novém manželství děti. Médeia nemůže věřit v upřímnost Iásonových slov, vyčítá mu zradu a hrozí mu hněvem bohů, nechce jej vyslechnout. Nyní nenávidí Iásona, kterého kdysi tolik milovala, pro kterého zapomněla na otce, matku, bratra i vlast. Rozhněvaný Iáson odchází a za ním se nesou Médeiny posměšky a vyhrůžky.

V té době přichází do Korintu athénský král Aigeus, který byl na cestě z Delf do Troizénu¹. Vítá se přátelsky s Médeiou a táže se jí, co ji rmoutí. Médeia mu vypráví o svém žalu a prosí athénského krále, aby jí, vyhnankyni, na kterou muž zapomněl, dovolil přijít do Athén. Slibuje Aigeovi, že mu pomůže svými kouzly, slibuje mu, že bude mít četné potomstvo, že nezůstane bezdětný, jako byl dosud, jen přijme-li ji v Athénách. Aigeus slibuje Médeii útulek. Zapřísahá se bohyní země Gaiou, Héliem, dědem Médeiiným, všemi olympskými bohy, že ji nevydá nepřátelům. Dává Médeii jen jedinou podmínku: Musí přijít do Athén sama bez jeho pomoci, neboť Aigeus se nechce znepřátelit s korinthským králem.

Když si Médeia zajistila útulek, přistoupila k uskutečnění zamýšlené pomsty. Rozhodla se, že zahubí nejen Kreonta a jeho dceru Glauku, nýbrž že zabije i své děti, děti Iásonovy. Posílá pro Iásona svou služku. Iáson přijde. Médeia se tváří pokorně, předstírá, jako by se smířila se svým osudem a s Iásonovým rozhodnutím, a prosí ho jen o jedno, aby přemluvil Kreonta, aby její synové mohli zůstat v Korintu. Přicházejí i děti. Když je Médeia uviděla, pláče, objímá je, líbá své syny, které miluje, avšak touha po pomstě je silnější než láska k dětem.

¹ Město v Argolidě na Peloponnésu.

Jakým způsobem však zahubit Glauku a Kreonta? Pod záminkou, že se snaží získat Glauku, aby ponechala její děti v novém Iásonově domově, Médeia posílá Glauce jako dárek drahocenný oděv a zlatý diadém. Tento dar však přinášel záhubu. Sotva si Glauké oblékla oděv a nasadila diadém, pronikl jed, kterým byly tyto věci napuštěny, do jejího těla. Diadém svírá její hlavu jako měděná obruč. Oděv jako oheň sežihá její tělo. Glauké umírá v strašlivých mukách. Otec jí pospíchá na pomoc, objímá nešťastnou dceru a oděv přilíná i k jeho tělu. Snaží se jej odtrhnout, avšak zároveň s ním odtrhává i kusy svého těla. I Kreón zahynul Médeiiným darem.

Médeia stojí u svého paláce a s uspokojením slyší o Kreontově a Glaučině záhubě, avšak ani to nemůže ukojit její touhu po pomstě. Aby Iásón trpěl ještě více, rozhodla se zabít i své vlastní děti. Nyní nutí Médeiu k provedení této vraždy i vědomí, jaký osud by na její syny čekal; ví, že Kreontovi příbuzní by se jim mstili za zločin jejich matky. Médeia rychle vešla do paláce — v té chvíli zazněl křik a nářek jejich synů. Vlastní matka zabila své děti. Iásón, jakmile se dozvěděl, že Kreón a jeho dcera Glauké zahynuli rukou jeho ženy Médeie, pospíchá se strachem do svého paláce, aby Kreontovi příbuzní nezabili ze msty jeho syny. Dveře paláce jsou zavřeny, Iásón je chce vylomit. Vtom se objevil ve vzduchu vůz tažený draky, který poslal bůh Hélios, a na něm seděla Médeia. U jejích nohou leželi zabíjí synové. Iásón byl zděšen. Prosí Médeiu, aby mu vydala těla jeho synů, aby je mohl pohřbít. Médeia mu však nedopřává ani této útěchy a rychle mizí na kouzelném voze.

Další život Iásonův byl neradostný. Nikde se dlouho nezdržel. Jednou šel přes Isthmos, kolem místa, kde stála na břeh vytažená loď Argó, kterou Argonauti zasvětili bohu moře Poseidónovi. Unavený Iásón si lehl do stínu lodi pod její záď, aby si odpočinul, a usnul. Zatím co spokojeně spal, zřítíla se záď zetlelé lodi a pohřbila spícího Iásona ve svých troskách.

TROJSKÝ CYKLUS

*Mythy trojského cyklu byly zpracovány podle Homérova eposu *Íliady*, podle Sofokleových tragedií *Aiás* a *Filoktétés*, podle Euripidových tragedií *Ifigenia v Aulidě*, *Andromaché*, *Hekabé*, podle Vergiliova eposu *Aeneis*, podle Ovidiových *Hrdinek* a podle mnohých jiných děl.*

Obr. 94. Helené a Erós (Berlín)

HELENÉ, DCERA DIOVA A LÉDINA

Slavný hrdina Tyndareós byl kdysi vyhnán ze svého království Hippokoóntem. Po dlouhém putování našel útulek u aitéolského krále¹ Thestia. Thestios si hrdinu oblíbil a dal mu za ženu svou dceru Lédu, která byla krásná jako bohyně. Když slavný Diův syn Héraklés porazil

¹ Aitéliá byla oblast v západní části středního Řecka.

Hippokoónta a zabil všechny jeho syny, vrátil se Tyndareós se svou krásnou ženou do Sparty¹ a vládl zde.

Lédé měla čtyři děti. Helené a Polydeukés byli dětmi hromovládného Dia, Klytaimnéstra a Kastór byli dětmi Tyndarea.

Helené byla překrásná. Ani jedna ze smrtelných žen se jí nevyrovnala krásou, dokonce i bohyně jí záviděly. Její krása byla pověstná po celém Řecku. Slavný attický rek Théseus, který se dozvěděl o její božské kráse, Helenu unesl, avšak její bratři, Polydeukés a Kastór, sestru osvobodili a vrátili ji do otcova domu. Do Tyndareova paláce přicházel jeden ženich za druhým a ucházel se o překrásnou Helenu. Každý chtěl Helenu, nejkrásnější z žen, za manželku. Tyndareós však žádnému z hrdinů, kteří k němu přišli, svou dceru nedal; obával se, že by jej pak ostatní rekové napadli a že by vznikl veliký spor. Nakonec zchytralý Odysseus Tyndareovi poradil:

„Dovol, aby kučeravá Helené sama rozhodla, či ženou se chce stát. Všichni nápadníci at složí přísahu, že se nechopí zbraně proti tomu, koho si Helené vyvolí za muže, a že mu budou ze všech sil pomáhat, jestliže je o to požádá.“

Tyndareós uposlechl Odysseovy rady. Všichni nápadníci přísahali a Helené si jednoho z nich vybrala. Vyvoleným byl krásný Atreův syn Meneláos.

Meneláos se s krásnou Helenou oženil a po Tyndareově smrti se stal králem Sparty. Žil spokojeně v Tyndareově paláci a netušil, kolik běd bude musit vytrpět pro svou krásnou ženu.

PÉLEUS A THETIS

Vynikající rek Péleus byl synem moudrého Aiaka, syna Diova, a dcery říčního boha Ásópa Aigíny. Bratrem Péleovým byl Telamón, přítel největšího hrdiny Héraklea. Péleus a Telamón museli uprchnout ze své vlasti, protože ze závisti zabili svého nevlastního bratra. Péleus se uchýlil do bohaté Fthiótidy². Přijal jej tam rek Eurytión. Dal mu třetinu svého panství a za ženu mu dal svou dceru Antigonu. Péleus však ve

¹ Hlavní město Lakóniky na Peloponnésu.

² Město v Thessalii na břehu Pagasského zálivu Egejského moře.

Fthiótidě nezůstal dlouho. Při kalydónském lovu zabil neúmyslně Eurytiona. Zarmoucen tímto neštěstím, opustil Péleus Fthiótidu a odešel do Iólku. I v Iólku jej očekávalo neštěstí. Vášnivě si ho zamilovala žena krále Akasta a přemlouvala jej, aby zapomněl na přátelství k Akastovi. Péleus odmítl ženu svého přítele a ta jej ze msty před svým manželem očernila. Akastos uvěřil manželce a rozhodl se, že Pélea zahubí. Když jednou lovili na lesnatých pláních Pélia a lovem unavený Péleus usnul, Akastos ukryl jeho zázračný meč, který mu darovali bohové. Nikdo se nemohl postavit Péleovi na odpor, pokud bojoval s tímto mečem. Akastos věřil, že Péleus bude roztrhán divokými kentaury, když nebude mít svůj zázračný meč. Péleovi však přišel na pomoc moudrý kentaur Cheirón, který pomohl rekovi zázračný meč najít. Na Pélea se vrhli divocí kentaury, kteří ho chtěli roztrhat, avšak on je snadno zahnal svým zázračným mečem. Péleus unikl nevyhnutelné záhubě a pomstil se i zrádci Akastovi. S pomocí Dioskúrů, Kastora a Polydeuka dobyl bohatého Iólku a zabil Akasta i jeho ženu.

Když Títán Prométheus odhalil velké tajemství, že se z manželství Diova s bohyní Thetidou má narodit syn, který bude silnější než jeho otec a který ho svrhne s trůnu, poradil bohům, aby dali Thetidu za manželku Péleovi, protože z tohoto manželství vzejde slavný rek. Bohové se rozhodli podle jeho rady; kladli si podmínku, že Péleus musí zvítězit nad bohyní v zápase.

Když bůh Héfaistos sdělil Péleovi vůli bohů, odešel Péleus do jeskyně, v níž Thetis často odpočívala, když vyplula z mořské hlubiny. Péleus se ukryl v jeskyni a čekal. Vtom se vynořila Thetis z moře a vešla do jeskyně. Péleus se na ni vrhl a uchopil ji svými silnými rukama. Thetis se mu chtěla vytrhnout. Vzala na sebe podobu lvice, zmije, proměnila se ve vodu, avšak Péleus ji nepustil. Thetis byla poražena a musila se stát jeho manželkou.

V rozsáhlé jeskyni kentaura Cheiróna oslavovali bohové svatbu Pélea s Thetidou. Hostina byla nádherná, účastnili se jí všichni olympští bohové. Zvučně zaznívala zlatá kithara Apollónova a za jejího doprovodu zpívaly Músy o velké slávě, která bude souzena synovi Pélea a bohyně Thetidy. Hóry a Charitky tančily za zpěvu Mús a hry Apollónovy. Mezi nimi vynikaly neobyčejnou krásou bohyně války Athéna, a mladá bohyně Artemis, avšak nejkrásnější z nich byla věčně mladá

Afrodíté. Tance se zúčastnil i posel bohů Hermés, rychlý jako myšlenka, i zuřivý bůh války Arés, který zapomněl na krvavé boje. Bohové bohatě novomanžele obdarovali. Cheirón dal Péleovi své kopí, které bylo vyrobeno z jasanu tvrdého jako železo, který vyrostl na pohoří Pélia; vládce moří Poseidón mu dal koně a ostatní bohové — skvostnou výzbroj.

Bohové se veselili. Jen bohyně sváru Eris se svatební hostiny neúčastnila. Osamělá se potulovala kolem Cheirónovy jeskyně a do hloubi srdce byla raněna urážkou, že ji nepozvali na hostinu. Nakonec si bohyně Eris vymyslela, jak se pomstí bohům, jak mezi nimi vyvolá svár. Vzala zlaté jablko z dalekých zahrad Hesperoven, na němž bylo napsáno „Té nejkrásnější“. Eris, pro všechny neviditelná, přistoupila k hodovnímu stolu a hodila na něj zlaté jablko. Bohové je uviděli, vzali je a přečetli si nápis. Avšak která z bohyň je nejkrásnější? Ihned vznikl spor mezi třemi bohyněmi, Diovou ženou Hérrou, bojovnou Athénou a bohyní lásky zlatou Afrodítou. Každá z nich chtěla toto jablko dostat a žádná je nechtěla ponechat druhé. Obrátily se na vůdce bohů a lidí Dia a žádaly ho, aby jejich spor rozhodl.

Zeus odmítl být soudcem. Vzal jablko, dal je Hermovi a nařídil mu, aby odvedl bohyně do okolí Troje na svahy vysoké hory Ídy. Tam měl rozhodnout překrásný syn trojského krále Priama, Paris, které z bohyň jablko náleží, která je ze všech nejkrásnější. Tak skončila svatební hostina Péleova svárem bohů. Tento spor tří bohyň přinesl lidem mnoho béd a utrpení.

PARIDŮV SOUD

Hermés se třemi bohyněmi přibyli k Paridovi na svah Ídy. Paris, syn Priamův, pásal tam právě svá stáda. Před Paridovým narozením měla jeho matka Hekabé hrozný sen. Viděla požár, který hrozil zničit celou Troju. Polekaná Hekabé vyprávěla svůj sen manželovi. Priamos se obrátil na věštce a ten mu sdělil, že se Hekabě narodí syn, jehož vinou zanikne Troja. Proto Priamos, když se syn narodil, nařídil svému sluhovi Ageláovi, aby ho odnesl na vysokou horu Ídu a tam ho zanechal v lesní houštině. Priamův syn však nezahynul. Vychovala ho medvědice. Po roce ho našel Ageláos, vychovával ho jako vlastního a dal mu jméno

Obr. 95. Paris, mosaika z Hadrianovy villy v Tivoli

Paris. Paris vyrostl uprostřed pastýřů a stal se z něj neobyčejně krásný jinoch. Mezi vrstevníky vynikal silou. Často ochránil nejenom stáda, ale i své druhy před divokou zvěří a před loupežníky, a tak se proslavil svou silou a statečností, že ho druhové nazvali Alexandrem (t. j. ochránce mužů). Paris žil klidně uprostřed lesů na Ídě. Byl zcela spokojen se svým osudem.

Před tímto Paridem se nyní objevily bohyně s Hermem. Když je Paris uviděl, polekal se. Chtěl před nimi uprchnout, což se však mohl zachránit útekem před Hermem, rychlým jako myšlenka? Hermés zastavil Parida, laskavě na něj promluvil a podal mu jablko:

„Vezmi toto jablko, Paride,“ řekl Hermés. „Vidíš před sebou tři

bohyně. Dej jablko té, která je z nich nejkrásnější. Zeus rozhodl, abys byl soudcem ve sporu bohyň.“

Paris byl v rozpacích. Díval se na bohyně a nemohl se rozhodnout, která z nich je nejkrásnější. Každá z bohyň ho začala přesvědčovat, aby dal jablko jí. Slibovaly Paridovi bohatou odměnu. Héra mu slibovala vládu nad celou Asií, Athéna — vojenskou slávu a vítězství, Afrodíté mu slibovala za manželku nejkrásnější ze smrtelných žen, Helenu, dceru hromovládného Dia a Lédy. Když Paris uslyšel Afrodítin slib, dlouho se nerozmýšlel a dal jablko jí. Tak byla Afrodíté prohlášena za nejkrásnější z bohyň. Od těch dob se stal Paris Afrodítiným oblíbencem; pomáhala mu ve všem, co podnikal. Héra a Athéna začaly Parida nenávidět, nenáviděly i Troju a všechny Trojany a rozhodly se, že zničí město a všechen lid.

PARIS SE NAVRACÍ DO TROJE

Paris po setkání s bohyněmi již nezůstal dlouho v lesích Ídy. Když Priamos viděl, že se jeho žena Hekabé nemůže smířit se ztrátou svého syna a stále teskní, uspořádal na počest domněle zahynulého syna velké hry. Jako odměna byl vítězi určen nejlepší býk ze stáda krále Priama. Tento býk byl právě ve stádu, které pásal Paris. Paris se těžko loučil s býkem, kterého miloval, a sám ho vedl do města. V Troji uviděl Paris zápasící hrdiny. Jeho srdce zahořelo touhou po vítězství. Účastnil se závodů a zvítězil nade všemi, dokonce i nad silným Hektorem.

Priamovi synové se rozhněvali, že nad nimi zvítězil neznámý pastýř. Priamův syn Déifobos vytasil meč a chtěl Parida zabít. Ten se ve strachu vrhl k Diovu oltáři a hledal u něho záchranu. Uviděla jej Priamova dcera, věštkyně Kassandra, která hned poznala, kdo pastýř je. Priamos a Hekabé se zaradovali, že našli ztraceného syna, a s velikou slávou jej přivedli do paláce. Darma Kassandra varovala Priama, darma mu připomínala, že Paridovi je souzeno zavinit zánik Troje. Vždyť Apollón určil Kassandre smutný úděl, že nikdo jejím předpovědím nevěřil, přestože se splnilo vše, co předpověděla.

Uplynulo již mnoho dnů od Paridova návratu do domu jeho otce Priama. Zdálo se, že změna, která nastala v jeho životě, způsobila, že zapomněl na dar, který mu slíbila Afrodíté za zlaté jablko. Nyní byl králem a nikoli prostým, nikomu neznámým pastýřem. Afrodíté však mu sama připomněla krásnou Helenu a pomohla svému oblíbenci postavit velkolepou loď. Paris se chystal na cestu do Sparty, kde žila Helené. Nadarmo ho varoval Priamův syn, věštec Helenos. Předpověděl Paridovi záhubu. Ten však nechtěl o ničem slyšet. Vstoupil na loď a vydal se na dalekou cestu po nekonečné mořské pláni. Cassandra propadla zoufalství, když uviděla, jak rychle se vzdaluje Paridova loď od rodných břehů. Vztáhla ruce k nebi a zvolala:

„Ó, běda, běda veliké Troji i nám všem! Vidím, jak plameny pohlcují posvátné Ílion, jak jeho synové, zalití krví, leží srazeni v prachu! Vidím, jak cizinci odvádějí do otroctví plačící trojské ženy a dívky!“

Tak volala Cassandra, nikdo však nedbal jejího proroctví, nikdo Parida nezastavil.

A ten plul dál a dál. Na moři se rozpoutala hrozná bouře, avšak ani ta Parida nezastavila. Minul bohatou Fthíu, Salamínu i Mykény, kde žili jeho budoucí nepřítelé, a nakonec přistal u břehů Lakóniky. Paris zakotvil v ústí řeky Eurótu a vyšel se svým druhem Aineiem na břeh. Odešel s ním ke králi jako host, který nezamýšlí nic zlého.

Meneláos přijal radostně Parida i Aineia. Na počest hostů připravil bohatou hostinu, na které Paris po prvé uviděl krásnou Helenu. Pohlížel na ni pln nadšení a kochal se její nadpozemskou krásou.

I Helené byla uchváčena Paridovou krásou; byl úchvatný ve svém bohatém východním šatu. Uběhlo několik dní. Meneláos musil odjet na Krétu. Když odcházel, prosil Helenu, aby se postarala o hosty, kteří neměli mít v ničem nedostatek. Meneláos netušil, jakou mu jeho hosté chystají urážku. Sotva Meneláos odejel, Paris se rozhodl ihned využít jeho nepřítomnosti. S Afrodítinou pomocí přemluvil něžnými slovy krásnou Helenu, aby opustila manželův dům a uprchla s ním do Troje. Helené podlehla Paridovým prosbám. Paris odvedl krásnou Helenu tajně na svou loď. Unesl Meneláovi jeho ženu a s ní i jeho pokladnici.

Helené pro lásku k Paridovi zapomněla na vše, na muže, na rodnou Spartu i na svou dceru Hermionu.

Paridova loď, která vezla bohatou kořist, opustila ústí Eurótu. Rychle plula po mořských vlnách zpět k trojským břehům. Paris se radoval, že s sebou veze nejkrásnější ze smrtelných žen Helenu. Najednou, když loď plula daleko od břehu na otevřeném moři, zastavil ji mocný bůh moře Néereus. Vynořil se z mořského víru a předpověděl záhubu Paridovi i Troji. Paris i Helené zesmutněli. Afrodíté však je uklidnila a způsobila, že zapomněli na toto hrozné proroctví. Tři dny plula loď pod ochranou Afrodítinou po klidném moři. Příznivý vítr ji rychle poháněl, až konečně šťastně přistála u trojských břehů.

MENELÁOS SE PŘIPRAVUJE NA VÁLKU PROTI TROJI

Sotva krásná Helené opustila s věrolomným Paridem Meneláův palác, bohové ihned poslali svou poselkyni Íridu k Meneláovi na Krétu. Íris se rychle snesla na svých duhových křídlech s Olympu, v okamžiku stanula před Meneláem, aby mu sdělila, jaké neštěstí jej postihlo. Meneláos se ihned vydal na zpáteční cestu a brzy stanul ve Spartě. Když uviděl, že jej Helené opustila a že i pokladnice byla odcizena, vzkypěl hrozným hněvem. Ihned se vydal ke svému bratru Agamemnonovi, aby se s ním poradil, jak se pomstít Paridovi za jeho věrolomnost. Agamemnon přijal svého bratra s upřímnou účastí a poradil mu, aby shromáždil všechny reky, kteří kdysi přísahali, že mu budou pomáhat ze všech sil, potká-li jej nějaké neštěstí. S těmito hrdiny a s jejich vojskem se pak měl vypravit proti Troji. Meneláos přijal Agamemnonovu radu a spolu s bratrem se vydal nejprve k nejstaršímu králi Nestorovi do Pylu.

Starý Nestór patřil k nejmoudřejším mužům Řecka. Za svého dlouhého života poznal mnoho reků a sám se účastnil mnoha slavných hrdinských činů. Nestorovy zkušenosti ve vedení války byly velké, neboť přežil již tři generace hrdinů.

Nestór vlídně přivítal Meneláa a Agamemnona a strašlivě se rozhořčil na Parida. Rozhodl se, že se sám zúčastní výpravy proti Troji

a že s sebou vezme své syny Thrasyméda a Antilocha. Souhlasil i s tím, že společně s Atreovci objede řecké hrdiny, aby je povzbudil k účasti na výpravě.

Mnoho reků se rozhodlo, že se výpravy zúčastní. Jedni proto, že je k tomu zavazovala přísaha, druzí pak proto, že toužili po slavných hrdinských činech. Výpravy proti Troji se rozhodli účastnit tito rekové: král Argu Diomédés, syn velkého Týdea, který se silou vyrovnal bohu Areovi; moudrý syn eubójského krále Palamédés; slavný vnuk Mínóův, krétský král Ídomeneus; Hérakleův přítel Filoktétés, jemuž dal Héraklés před smrtí své šípy. Bez těchto šípů, jak předpovídala věštba, nebylo možno dobýt Troje. Výpravy se účastnili i dva Aiantové: slavný syn Hérakleova přítele Telamóna, Aiás, král salamínský, jemuž se nikdo mezi reky nevyrovnal silou, i syn reka Oílea, Aiás z Lokridy¹. Výpravy se účastnilo i mnoho jiných hrdinů. K účasti na výpravě bylo třeba získat i ithackého krále, zchytralého Odyssea, syna Láertova.

Odysseovi se nechtělo opustit Ithaku. Vždyť se teprve nedávno oženil s krásnou Pénélopou a narodil se mu první syn Télémachos. Což má opustit klidný život, vroucně milovanou ženu i syna a plout daleko k hradbám Troje, aby se snad již nikdy nevrátil do vlasti? Když se Odysseus dozvěděl, že Meneláos s Agamemnonem, Nestorem a Palamédem připluli do Ithaky, rozhodl se, že je oklame. Předstíral, že je pomatený; zapřáhl do pluhu vola a začal orat svá pole a osévat je solí. Palamédés první odhalil Odysseův úskok a rozhodl se, že jej donutí k přiznání. Vzal Télémacha, zabalného v pleny, a položil ho do brázdy, kterou Odysseus vyorával. Odysseus se zastavil. Přestože si tolik přál zůstat na Ithace, nemohl tomuto přání obětovat svého jediného syna. Tak Palamédés odhalil Odysseův úskok a donutil jej opustit rodnou Ithaku, ženu i syna a odejít na několik let k trojským hradbám. Od těch dob Odysseus Palaméda nenáviděl a rozhodl se, že se mu za to pomstí.

ACHILLEUS

K účasti na výpravě musili získat ještě jednoho reka. Byl to mladý Achilleus, syn krále Pélea a bohyně Thetidy. Věštec Kalchás Atreov-

¹ Oblast ve středním Řecku mezi Boiótíí a Aitólíí.

Obr. 96. Kentaur Cheirón učí Achillea hrát na lyru, nástěnná malba v Pompejích

cům předpověděl, že dobudou Troje jen tehdy, zúčastní-li se výpravy Achilleus. Achilleovi byla osudem určena nesmrtelná sláva. Měl být nejslavnějším z reků, kteří budou bojovat u Troje. Achilleus měl vykonat slavné činy, neměl se však vrátit živ od trojských hradeb, měl zemřít v rozkvětu sil, zasažen štelou. Bohyně Thetis věděla, co bylo jejímu synu určeno osudem. Snažila se ze všech sil změnit tento hrozný osud. Když byl Achilleus ještě chlapcem, natírala jeho tělo ambrosií a držela jej nad ohněm, aby se stal nezranitelný a nesmrtelný. Avšak té noci, kdy Thetis položila Achillea do ohně, Pélous se probudil. Zhrozil se, když uviděl svého syna v ohni. Vytasil meč a vrhl se na Thetidu. Bohyně se ulekla, prchla z Pélova paláce a ukryla se v mořské hlubině v paláci svého otce Nérea. Péleus dal Achillea na vychování svému příteli kentaurovi Cheirónovi. Cheirón živil Achillea medvědími mozky a pečeným lvím masem. Achilleus vyrostl v silného reka. Sotvaže mu bylo deset let, zabíjel zuřivé lvy a kance a bez pomoci psů pronásledoval jeleny; tak rychlý a obratný byl Achilleus. V zacházení se zbraní se mu nikdo nevyrovnal. Cheirón jej také naučil zpívat a hrát na libozvučnou kitharu. Bohyně Thetis nezapomněla na svého syna, často se vynořovala

Obr. 97. Odysseus poznává Achillea, nástěnná malba v Pompejích

z mořského víru, aby se s ním uviděla. Thetis neustále pečovala o svého syna.

Když Achilleus vyrostl v překrásného jinocha, roznesla se po celém Řecku zpráva, že Meneláos shromažďuje reky na výpravu proti Troji. Thetis, která znala Achilleův osud, ukryla jej na ostrově Skýru¹ v paláci krále Lykoméda. Achilleus tam žil mezi královskými dcerami, oblečen do ženských šatů. Nikdo nevěděl, kde se Achilleus skrývá. Avšak

¹ Ostrov v Egejském moři na severozápad od Eubóie.

věštec Kalchás prozradil Meneláovi jeho úkryt. Odysseus s Diomédem se ihned vydali za ním a Odysseus si vymyslel tuto lest. Připluli na Skýros převlečeni za kupce a šli do Lykomédova paláce. Před královskými dcerami rozložili své zboží, překrásné látky, zlaté náhrdelníky, náramky, náušnice, zlatem tkané pokrývky a mezi ně položili meč, přilbu, štít, holeně a pancíř. Královské dcery si s nadšením prohlížely zlaté ozdoby a nádherné tkaniny, zatím co Achilleus, stojící mezi nimi, pohlížel jen na výzbroj. Vtom u paláce zazněl bojovný pokřik, zazvučely trubky a zařinčely zbraně. To průvodci Diomédu a Odysseovi udeřili do štítů svými meči a předstírali vojenský ryk. Královské dcery se ve strachu rozběhly, avšak Achilleus uchopil meč a štít a vrhl se proti nepříteli. Domníval se, že byl napaden Lykomédův palác. Tak Odysseus a Diomédes poznali Achillea. Achilleus radostně souhlasil s tím, že se zúčastní výpravy proti Troji. Společně s ním se vypravil i jeho věrný druh Patroklos a moudrý stařec Foinix. Péleus dal svému synu tu výzbroj, kterou kdysi dostal jako dar od bohů na své svatbě s bohyní Thetidou; dal mu i kopí, jímž ho obdaroval Cheirón, dal mu i koně, kterého dostal od Poseidóna.

TROJA

Troja, proti které se rozhodli řečtí rekové bojovat, byla veliká a pevná. Založil ji Ílos, pravnuke Diova syna Dardana a Pleiady¹ Élektry. Dardanos přišel z Arkadie ke králi Teukrovi. Teukros mu dal za manželku svou dceru, které dal věnem část svého území. Na něm bylo založeno město Dardania. Dardanovým vnukem byl Trós, jehož synem byl Ílos. Ten se jednou zúčastnil závodů reků ve Frygii a nad všemi zvítězil. Jako odměnu za vítězství dostal padesát dívek a padesát jinochů. Fryžský král mu dal také strakatou krávu a řekl mu, aby šel za ní a tam, kde se kráva zastaví, aby založil město. Podle slov fryžského krále byla tomuto městu předpověděna veliká sláva. Ílos jednal tak, jak mu bylo řečeno. Šel za krávu a ta se rázem zastavila na pahorku zasvěceném bohyni Áté. Na tomto pahorku začal Ílos stavět město. Vztáhl ruce k nebi a vzýval Dia, aby mu dal znamení, že hromovládny bůh

¹ Pleiady — bohyně, podle nichž bylo nazváno souhvězdí Pleiad.

posvětil jeho dílo. Ráno, když vyšel Ílos ze svého stanu, uviděl před sebou ze dřeva vyřezanou sošku Pallady Athény. Bylo to palladion, které mělo ochraňovat nové město. Za vlády Ílovy byla hradbou chráněna jenom ta část Troje, která se rozkládala na pahorku, část města na úpatí pahorku byla nechráněna. Hradbu kolem této části města vystavěli Poseidón a Apollón, kteří z rozhodnutí bohů musili sloužit trojskému králi Láomedontovi, synu Ílovu. Poseidón a Apollón postavili kolem Troje takovou hradbu, že ji nemohl nikdo zničit. Jenom na jednom místě nebyla tak pevná, a to tam, kde pracoval hrdina Aiäkos, který bohům při práci pomáhal:

V době, kdy se řečtí rekové chystali na výpravu proti Troji, vládl tam Íluv vnuk Priamos; když Troje dobyl Diuv syn Héraklés, ze všech dětí krále Láomedonta zůstal na živu jediný Priamos. Priamos byl bohatý. Palác, v němž žil se svou ženou Hekabou, byl obrovský a nádherný. Společně s ním žilo v paláci jeho padesát synů a dcer. Ze synů Priamových se nejvíce proslavil svou statečností a silou vznešený Hektór.

Troja byla mohutná. Ve válce s bojovnými Trojany čekalo řecké hrdiny mnoho obtíží, zato však ty, kteří Trojany porazí a dobudou Troje, očekávala velká sláva a bohatá kořist.

ŘEČTÍ HRDINOVÉ V MÝSII

Všichni rekové a jejich vojska se shromáždili v přístavu Aulidě, aby odtud vypluli k trojským břehům. Na pobřeží se shromáždilo obrovské vojsko, které tvořilo sto tisíc ozbrojených vojáků. Měli odplout na 1186 lodích k Troji. Před odjezdem se shromáždili všichni slavní rekové, velitelé vojsk, u oltářů ve stínu staletého platanu, aby obětovali bohům a prosili je o šťastnou plavbu. Tu se zpod jednoho oltáře vyplazil hrozný had rudý jako krev. Had se rychle plazil po platanu, téměř až k vrcholu stromu. Bylo tam hnízdo s osmi ptáčaty a samičkou. Rudý had pozřel samičku i ptáčata a sám se pak proměnil v kámen. Rekové stáli zaraženi pod platanem. Nikdo z nich nechápal, jaký význam má toto božské znamení. Avšak věštec Kalchás jim objasnil jeho smysl. Řekl jim, že budou obléhat Troju devět let, protože had pozřel devět ptáků, a teprve desátý rok po mnoha obtížích Troje dobudou. Řekové se zaradovali,

když uslyšeli Kalchantova slova. Naplnění nadějí, že jejich připravovaná výprava skončí šťastně, spustili své lodě na moře. Jedna loď za druhou opouštěla přístav Aulidu. Veslaři se opřeli do vesel a obrovské loďstvo Řeků rychle plulo k asijským břehům.

Po krátké plavbě přistali Řekové u břehů Mýsie. Zde vládl Hérakleův syn Télefos. Na jeho území Řekové přistali. Byli přesvědčeni, že jsou na břehu Troje, a začali pustošit Télefovo panství. Télefos shromáždil vojsko a v jeho čele se vrhl proti nepříteli, aby chránil své území. Nastal krvavý boj.

Boje se účastnil i Achilleus se svým věrným druhem Patroklem. Patroklos byl raněn, nevěnoval však svému zranění pozornost a statečně se bil dál po boku Achillea.

Achilleus nakonec s velkými obtížemi přinutil Télefa k útěku.

Nastávající noc umožnila Télefovi, aby uprchl se svými vojáky a aby se ukryl v opevněném městě. Brzy ráno začali Řekové sbírat těla padlých vojáků a tu poznali, že nebojovali s Trojany, nýbrž s obyvateli Mýsie a jejich králem Télesem, synem Hérakleovým. Řekové byli zarmouceni; vždyť bojovali se svými spojenci a nikoli s nepřitelem. Uzavřeli s Télesem mír a ten jim slíbil, že jim bude pomáhat. Télefos pouze odmítl účastnit se s nimi výpravy proti Troji. Měl za ženu Priamovu dceru a nechtěl bojovat proti otci své manželky.

Řekové pohřbili své druhy, kteří padli v boji, a pluli dál k trojským břehům. Na otevřeném moři zastihla řecké loďstvo strašná bouře. Na moři se zvedaly obrovské vlny, velké jako hory. Bouře pohazovala řeckými loděmi jako lehkými skořápkami. Řekové dlouho bloudili po moři, až se nakonec zase vrátili do Aulidy. Jedna loď za druhou připlouvala do přístavu, který před nedávnem opustily, aby pluly k slavné Troji. První pokus o výpravu skončil neúspěšně.

ŘEKOVÉ V AULIDĚ¹

Když se opět v Aulidě shromáždily všechny lodi, vytáhli je Řekové na břeh. Na břehu vznikl obrovský vojenský tábor. Mnozí Řekové nezůstali v Aulidě a vrátili se domů. Aulidu opustil i velitel všeho vojska

¹ Město na břehu průlivu, který odděluje ostrov Eubóiu od středního Řecka.

král Agamemnón. Nikdo nevěděl, kdy se opět zahájí výprava proti Troji. Co měli Řekové dělat? Potřebovali průvodce, který by jim ukázal cestu k břehům Troje. Tuto cestu jim mohl ukázat jen Tělefos, se kterým Řekové před nedávnem bojovali. V bitvě byl Tělefos Achilleem raněn do stehna. Ať léčil ránu jakkoliv, nic nepomáhalo. Rána bo-
lela stále víc a víc. Bolest se stala nesnesitelnou. Nakonec se Tělefos zmučený bolestí vydal do Delf a prosil Apollóna o radu, jak má ránu léčit. Pýthia mu odpověděla, že jej může vyléčit pouze ten, kdo jej ranil. Tělefos, oblečený do cárů a o berlích, přišel nepoznán do Mykén k Agamemnonovu paláci; rozhodl se, že požádá mykénského krále, aby přiměl Achillea vyléčit jeho ránu. První, kdo jej uviděl, byla Agamemnonova žena Klytaimnéstra. Tělefos jí prozradil, kým je, a Klytaimnéstra mu poradila, aby, až přijde Agamemnón, uchopil z kolébky hošíka Oresta, Agamemnonova syna, běžel s ním k obětnímu stolu a hrozil, že roztrhne Orestovu hlavu o obětní stůl, jestliže mu Agamemnón odmítne pomoc. Tělefos jednal tak, jak mu Klytaimnéstra poradila. Agamemnón se polekal, že Tělefos zabije jeho syna. Souhlasil s tím, že mu pomůže, a rád tak učinil, protože věděl, že jen Tělefos může Řekům ukázat cestu do Troje. Vyslal posly k Achilleovi. Ten byl udiven, nevěděl, jak by mohl vyléčit Tělefovu ránu, nevyzná-li se v lékařském umění. Odysseus, nejmoudřejší z reků, však Achilleovi řekl, že nemusí být lékařem a že Tělefovu ránu vyléčí železem z ostří onoho kopí, jímž mu ránu způsobil. Ihned seškrabali železo s Achilleova kopí, posypali Tělefovu ránu a ta se zacelila. Tělefos se zaradoval. Souhlasil s tím, co před nedávnem tak sverpě odmítal, že totiž za odměnu povede řecké loďstvo k trojským břehům.

Přestože Řekové měli již průvodce, nemohli z Aulidy odplout — na moři vál neustále nepřiznivý vítr. Soslala jej bohyně Artemis, která se na Agamemnona rozhněvala, protože zabil její posvátnou laň. Řekové marně očekávali, že se vítr obrátí — vítr se neztišil a vál stále stejným směrem. Hrdiny nečinnost sklíčovala. V táboře propukaly nemoce a vojáci začali reptat. Hrozilo dokonce nebezpečí, že se vzbouří. Nakonec věštec Kalchás oznámil řeckým vůdcům:

„Bohyně Artemis se smiluje nad Řeky jen tehdy, když jí obětují Agamemnonovu dceru Ífigeneiu.“

Když se Agamemnón vrátil do Aulidy a dozvěděl se o tom, byl za-

rmoucen. Chtěl se zřící i účasti na výpravě proti Troji, jen aby zachránil život své dcery. Meneláos jej dlouho přemlouval, aby se podřídil Artemidině vůli. Agamemnón nakonec podlehl prosbám svého bratra a vyslal do Mykén ke Klytaimnéstře svého posla. Ten jí měl sdělit Agamemnonův příkaz, aby poslala Ífigeneiu do Aulidy, měl však zatajit skutečnou příčinu a říci jí, že se Achilleus chce zasnoubit s Ífigeneí dříve, než se vydá na cestu.

Když Agamemnón poslal do Mykén otroka, soucit s Ífigeneí v něm propukl s ještě větší silou. Potají vzkázal Klytaimnéstře po jiném poslovi, aby Ífigeneiu do Aulidy neposílala. Avšak tohoto druhého posla zadržel Meneláos. Hněvivě vyčítal Agamemnonovi, že jedná jako zrádce společného díla. Spílal mu tak dlouho, až mezi bratry vznikl prudký spor. Přerušil jej teprve příchod posla, který oznamoval, že přijela Klytaimnéstra s Ífigeneí i s malým Orestem a že čeká u pramene nedaleko řeckého tábora.

Agamemnón byl zoufalý. Bylo opravdu osudem určeno, aby ztratil svou milovanou dceru Ífigeneiu, aby ji sám vedl na smrt, aby ji obětoval Artemidě? Když Meneláos uviděl hoře svého bratra, byl ochoten zřící se této jeho oběti. Avšak Agamemnón věděl, že Kalchás sdělí vůli bohyně Artemidy celému vojsku, a pak bude přinucen, aby Ífigeneiu obětoval. I když tak neučiní Kalchás, všechno prozradí Odysseus, který také znal vůli bohyně.

Agamemnón, naplněn hlubokým žalem, šel vstříc ženě a dceři. Snažil se vypadat klidně a vesele, ale nepodařilo se mu to. Ífigeneia rázem poznala, že otce něco velmi rmoutí. Začala se otce vyptávat, ten jí však nic neřekl. Agamemnón neřekl nic ani své ženě a přemlouval ji, aby se vrátila do Mykén; nechtěl, aby Klytaimnéstra byla svědkyní smrti své dcery. Nakonec Agamemnón opustil ženu i dceru a odešel ke Kalchantovi. Chtěl se ho otázat, zda není možno dceru nějakým způsobem zachránit.

Sotva Agamemnón odešel ze stanu, přišel Achilleus. Chtěl hovořit s mykénským králem a přimět jej, aby se bezodkladně vypravili proti Troji. Achilleovi se zprotivilo sedět nečinně v Aulidě, dokonce i jeho Myrmidonové se bouřili a žádali, aby se buď uskutečnila výprava, anebo aby je pustili domů. Když Klytaimnéstra poznala, že rek, který se ptal po Agamemnonovi, je Achilleus, obrátila se k němu a vítala jej

jako ženicha své dcery. Achilleus se podívil, protože s Agamemnonem nikdy nehovořil o tom, že si chce vzít jeho dceru za manželku. Klytaimnéstra se zarazila, když se dozvěděla, že Achilleus nikdy nepomýšlel na to, oženit se s Ífigeíí, a nevěděla, co mu má říci. Tu přišel otrok, kterého Agamemnón vyslal do Mykén s druhým vzkazem. Ten Klytaimnéstře prozradil, proč ji s Ífigeíí Agamemnón pozval do Aulidy. Klytaimnéstra se zprávy zhrozila. Měla ztratit svou dceru. U koho má hledat ochranu? Zavzlykala a vrhla se na kolena před Achilleem, objímala jeho nohy a prosila ho o ochranu. Zapřísahala ho jeho matkou Thetidou, dcerou velkého Nérea. Když Achilleus uviděl Klytaimnéstřino zoufalství, zavázal se při mořském starci, bohu Néreovi, že jí pomůže. Zavázal se, že nedopustí, aby se někdo dotkl Ífigeie. Achilleus rychle odešel z Agamemnonova stanu, aby se ozbrojil. Když se Agamemnón vrátil, Klytaimnéstra mu hněvivě vyčítala, že se mohl rozhodnout zahubit vlastní dceru.

Co mohl Agamemnón odpovědět? Nechtěl přece svou dceru bohyni Artemidě obětovat z vlastní vůle. Nemohl jednat jinak. I kdyby podlehl prosbám své ženy a dcery, rozhořčení Řekové by ho zabili a zabili by i jeho blízké, neboť Ífigeie měla být obětována pro blaho celého Řecka.

V táboře se vzráželo pobouření. Myrmidoni div neukamenovali Achillea, když jim sdělil, že nedopustí, aby byla obětována ta, která mu byla přislíbena za manželku. Všichni vojáci, vedeni Odysseem, se zbraní v rukou se hnali k Agamemnonovu stanu. Achilleus, který se chránil štítem, stál s mečem v ruce u vchodu do stanu, připraven chránit Ífigeie do poslední kapky krve.

Ífigeie je však zadržela před krvavým bojem. Prohlásila, že je ochotna dobrovolně se obětovat ve prospěch společného díla. Nechce se protivit vůli velké Artemidy, dcery Diovy. Ať ji hned obětují, rozvaliny Troje, až jí Řekové dobudou, budou jejím věčným památníkem. Přiměla Achillea, aby upustil od boje. Achilleus se podrobil její vůli, přestože nepřestal litovat překrásnou dívku, kterou si zamiloval pro její hrdinné odhodlání obětovat se pro obecné blaho.

Ífigeie kráčela klidně tam, kde stál obětní stůl zasvěcený bohyni Artemidě. Krásná a velebná prošla Ífigeie těsnými řadami vojáků a stanula u obětního stolu. Když Agamemnón pohlédl na svou mladou dceru, zaplakal, a aby neviděl její smrt, zakryl si hlavu širokým pláštěm.

Obr. 98. Obětování Ífigeneie, nástěnná malba v Pompejích

Ífigeneia stála u oltáře klidně. Na příkaz hlasatele Talthybia zachovávali všichni hluboké ticho. Věštec Kalchás vyňal obětní nůž a položil ho do zlatého koše. Na hlavu dívky položil vínek, který se dával obětem vedeným k oltáři. Z řad vojáků vystoupil Achilles. Vzal nádobu s posvátnou vodou a obětní mouku se solí, pokropil vodou Ífigeneiu i oltář, posypal moukou hlavu dívčinu a hlasitě vzýval bohyni Artemis, aby dala vojsku šťastnou plavbu k trojským břehům a vítězství nad nepřáteli. Kalchás vzal do ruky obětní nůž. Všichni ztichli. Již pozvedl nůž, aby jím Ífigeneiu probodl. Nůž se již dotkl dívky. Ífigeneia však neklesla ve smrtelném stonu na oltář. Stal se velký zázrak. Bohyně Artemis uchvátíla Ífigeneiu a místo ní se na oltáři zbarveném krví zmítala ve smrtelných křečích laň probodená Kalchantovým nožem. Všichni vojáci, udiveni zázrakem, najednou vzkřikli. Hlasitě a radostně vzkřikl i věštec Kalchás:

„Hle, to je oběť, kterou žádala velká dcera hromovládného Dia Artemis. Radujte se, Řekové, bohyně nám slibuje šťastnou plavbu a vítězství nad Trojou.“

A skutečně, ještě nedohořela obětovaná laň, kterou Artemis položila na oltář, a již začal vát příznivý vítr. Řekové se začali rychle připravovat na dalekou cestu. Celý tábor jásal. Agamemnón pospíchal do svého stanu, aby sdělil Klytaimnéstře, co se událo u oltáře, a aby ji přiměl k rychlému návratu do Mykén.

Bohyně Artemis, která unesla Ífigeneiu s obětního stolu, odnesla ji na břeh Pontu Euxeinu, do daleké Tauridy¹. Tam se krásná Agamemnonova dcera Ífigeneia stala kněžkou bohyně Artemidy.

PLAVBA ŘEKŮ K TROJSKÝM BŘEHŮM. FILOKTÉTÉS

(Zpracováno podle Sofokleovy tragedie Filoktétés)

Plavba Řeků k trojským břehům byla klidná. Po celou dobu vál příznivý vítr. Lodě rychle rozrážely mořské vlny. Břehy ostrova Lémnu byly již v dohledu. Zde, nedaleko od Lémnu, byl pustý ostrov Chrýsé. Na něm byl oltář zasvěcený ochránkyni ostrova nymfě Chrýse. Řekové musili najít tento oltář a obětovat na něm nymfě. Bylo jim totiž předpověděno, že Troje dobudou jen v tom případě, zastaví-li se na své cestě u břehu ostrova Chrýsu a budou-li zde obětovat. Obětní stůl kdysi na tomto ostrově postavil slavný rek Iásón, když plul se svými druhy Argonauty do daleké Kolchidy pro zlaté rouno. Na tomto oltáři obětoval i slavný Diův syn Héraklés, když chystal výpravu proti Troji, aby se pomstil králi Láomedontovi za jeho urážku. Hérakleův přítel Filoktétés věděl, kde oltář stojí. Nabídl se, že rekům ukáže cestu. Řeční vůdcové šli za Filoktétem. Ostrov nebyl osídlen, byl celý porostlý nízkými křovinami. Konečně uviděli oltář, který byl již zčásti v rozvalinách. Rekové se k němu přiblížili. Vtom se z křoví vyplazil velký had, který chránil oltář, a uštkl Filoktéta do nohy. Filoktétés vzkřikl a klesl k zemi. Rekové k němu běželi, bylo však již pozdě. Hadí jed vnikl do rány a ta začala hrozně bolet. Z rány vytékal hojně hnis, který naplňoval vzduch odporným zápachem. Filoktétovo utrpení bylo nesnesitelné. Nařikal dnem i nocí. Náрек nešťastného Filoktéta nedo-

¹ Dnešní Krym.

přával rekům klidu. Vojáci začali reptat. Nemohli již snášet zápach, který se šířil z Filoktéovy rány. Nakonec se řečtí vůdci podle Odysseovy rady rozhodli, že zanechají nešťastného Hérakleova přítele někde na břehu. Když pluli kolem ostrova Lémnu, vůdcové nařídili vynést spícího Filoktéta na pustý břeh. Položili ho tam uprostřed skal a dali mu jeho luk a šípy, oblek a jídlo. Tak Řekové opustili reka, bez jehož střel, jak jim bylo předpověděno, nemohli dobýt Troje. Devět let se musil Filoktétés trápit na pustém pobřeží. Nadešla však doba, kdy Řekům nezbyvalo než poslat pro něho a prosit jej o pomoc. To se stalo v době, kdy Řekové již desátý rok obléhali Troju.

Když Řekové opustili Filoktéta, vydali se na další pouť a konečně se přiblížili k trojským břehům, kde na ně čekalo tolik utrpení, nebezpečí i slavných činů.

DEVĚT LET OBLÉHÁNÍ TROJE

(Zpracováno podle různých děl antických spisovatelů. Epizoda o Palamédově zdhubě je zpracována podle Ovidiových Metamorfos.)

Řekové se zaradovali, že skončila jejich dlouhá plavba. Když se však přiblížili k břehům, uviděli, že je již očekává pod vedením Hektora, slavného syna staříckého trojského krále Priama, silné vojsko Trojanů. Jak mohli Řekové přistat u břehu? Jak se mohli vylodit? Řekové věděli, že ten, kdo první vystoupí na trojský břeh, zahyne. Řekové dlouho váhali. Mezi nimi byl i rek Prótesiláos, který toužil po hrdinských činech a byl ochoten vyskočit první na břeh a začít boj s Trojaný. Neodvážil se však toho, protože znal věštbu, že ten rek, který se první dotkne trojské země, musí zahynout. Tuto věštbu znal i Odysseus. Aby za sebou strhl ostatní reky a sám přitom nezahynul, hodil Odysseus na břeh svůj štít a obratně na něj skočil přímo s lodi. Prótesiláos viděl, že Odysseus seskočil na břeh, neviděl však, že Odysseus neskočil na trojskou zemi, nýbrž na svůj štít. Domníval se, že se tak již jeden z reků jako první dotkl trojské země. Prótesiláos zatoužil po hrdinských činech. Na všechno zapomněl, zapomněl na vlast, zapomněl na svou překrásnou ženu, mladou Láodameiu. Seskočil s lodě na břeh a s taseným mečem se vrhl proti nepřátelům. Slavný Hektór zamával svým kopím a mladě-

ho Prótesiláa smrtelně ranil. Ten padl mrtev na břeh. Prvý zkropil svou krví trojskou zemi. Tu se Řekové vrhli z korábů na nepřítele. Vzplanul krvavý boj; ohromení Trojané se obrátili na útěk a ukryli se za nedobytnými trojskými hradbami. Příštího dne uzavřeli Řekové s Trojaný příměří, aby mohli sebrat padlé vojáky a pohřbít je.

Když Řekové pohřbili padlé vojáky, začali stavět opevněný tábor. Vytáhli své lodi na břeh a vystavěli velký tábor podél mořského břehu od hory Sígeia až k hoře Rhotéiu. Tu část tábora, která byla proti Troji, opevnili valem a příkopem. Na dvou protilehlých koncích tábora postavili své stany Achilleus a Aiás, syn Telamónův, aby mohli pozorovat Trojaný a nedali jim příležitost napadnout znenadání Řeky. Uprostřed tábora se tyčil nádherný stan krále Agamemnona, kterého Řekové zvolili velitelem celého vojska. Zde, kolem Agamemnonova stanu, bylo i prostranství pro lidová shromáždění. Moudrý Odysseus postavil svůj stan u prostranství určeného pro lidová shromáždění, aby se mohl vždy účastnit shromáždění a aby věděl všechno, co se v táboře děje. Ačkoli se původně nechtěl účastnit výpravy, stal se nyní nesmířitelným nepřítelem Trojanů a usiloval o to, aby Řekové stůj co stůj dobyli a zničili Troju.

Když Řekové postavili a opevnili tábor, poslali krále Meneláa a zchtralého Odyssea do Troje vyjednávat s Trojaný. Řecké posly přijal ve svém domě moudrý Anténór a uspořádal pro ně skvělou hostinu. Anténór si upřímně přál, aby byl uzavřen mír a aby byly splněny zákonité požadavky Meneláovy. Když se Priamos dozvěděl o příchodu poslů, svolal shromáždění lidu, kde měl Meneláos přednést své požadavky. Na shromáždění lidu se dostavil Meneláos s Odysseem. V krátké a důrazné řeči žádal, aby mu Trojané vrátili jeho ženu Helenu a pokladnici, kterou mu Paris odcizil. Po Meneláovi promluvil Odysseus. Trojané naslouchali duchaplné řeči moudrého ithackého krále. Přesvědčoval Trojaný, aby vyhověli Meneláovým požadavkům. Trojský lid již téměř souhlasil a byl ochoten přijmout Meneláovy podmínky. Dokonce i sama krásná Helené litovala svého neprozřetelného činu a mrzelo ji, že pro Parida opustila dům svého manžela. I Anténór přesvědčoval lid, aby splnil Meneláovy požadavky. Věděl, kolik utrpení s sebou přinese válka Trojanů s Řeky. Avšak Priamovi synové, především Paris, si mír s Řeky nepřáli. Což Parida chtějí donutit, aby vydal Helenu? Což mu mohou

vzít celou kořist? Nechtěl se podřídit rozhodnutí lidu a jeho bratři ho v tom podporovali. Paridem podplacený Antimachos dokonce žádal, aby Trojané krále Meneláa zajali a aby ho zabili. Priamos a Hektór to však nepřipustili, nedovolili urážet posly, kteří byli pod ochranou hromovládného Dia. Shromáždění lidu bylo na váhách, nevědělo, jaké konečné rozhodnutí má přijmout.

Tu povstal Priamův syn, věstec Helenos, a řekl, aby se Trojané nebáli válčit s Řeky, neboť bohové příslibují Troji svou pomoc. Trojané Helenovi uvěřili. Odmítli splnit Meneláovy požadavky. Řečtí poslové, kteří ničeho nedosáhli, byli nuceni opustit Troju. Krvavá válka Trojanů s Řeky byla neodvratná.

Trojané se uzavřeli v nedobytné Troji; dokonce ani Hektór se neodvažoval vycházet z města. Řekové zahájili obléhání. Třikrát se pokusili dobýt Troje útokem, avšak bezvýsledně. Potom začali pustošit okolí Troje a dobývat všech měst, která měla přátelské styky s Trojou. Výpravy proti nim podnikali Řekové po souši i po moři. Na všech těchto výpravách se zvláště vyznamenával slavný Achilleus. Řekové ovládli ostrovy Tenedos, Lesbos, města Pédasos, Lyrnéssos a jiná. Ve vnitrozemí mnohá města rozbořili. Získali i město Théby¹, kde vládl otec Hektorovy manželky Andromachy, Étión. Za jediný den zabil Achilleus sedm Andromašiných bratrů. Zahynul i její otec. Achilleus nepotupil Étiónovo tělo, protože se bál hněvu bohů, a dal je pohřbít.² Matka Andromachy byla odvedena jako zajatkyně do řeckého tábora. Achilleus získal v Thébách bohatou kořist. Ukořistil i překrásnou Chryseovnu, dceru Apollónova kněze Chrysa, a krásnou Briseovnu. Chryseovnu dali Řekové králi Agamemnonovi.

Řekové zpustošili celé okolí Troje. Trojané nesměli opustit hradby města, protože jim hrozila buď smrt, nebo zajetí a otroctví. Obyvatelé Troje musili snášet po devět let, kdy bylo město obleženo, mnohá utrpení. Oplakali mnoho reků, kteří padli v boji. Avšak nejtěžší, desátý rok byl před nimi. Očekávalo je největší utrpení, pád Troje.

I Řekové za devět let války mnoho vytrpěli. I oni měli mnoho pad-

¹ Mythické město, nesoucí stejné jméno jako hlavní město Boiótie v Řecku.

² Řekové věřili, že duše zemřelých, kteří nebyli pohřbeni, musely věčně bloudit a nikde nenacházely klidu. Proto považovali za největší zneuctění pro zemřelého, jestliže nebyl pohřben.

lých. Mnozí rekové padli rukou nepřítele. Zahynul i moudrý rek Palamédés, avšak nikoliv rukou nepřítele. Zabil ho z nenávisti zchytralý Odysseus. Palamédés mnohokrát Řekům dobře poradil a vykonal pro ně neocenitelné služby. Léčivými bylinami hojil rány i nemoce; postavil pro Řeky i maják, aby věděli, kde mají v noci vracející se lodě přistat. Řekové reka Palaméda ctili a byli poslušni jeho rad. Proto ho Odysseus nenáviděl. Věděl, že Řekové poslouchají raději Palaméda než jeho. Vzpomněl si i na to, jak Palamédés odkryl jeho úskok, když předstíral pomatenost, aby se nemusil účastnit výpravy proti Troji; tato vzpomínka ještě více rozněcovala jeho nenávist k Palamédovi. Odysseus dlouho uvažoval, jak Palaméda zničit. Nakonec využil toho, že Palamédés radil Řekům, aby ukončili válku a vrátili se do vlasti. V noci ukryl v Palamédově stanu měsíc zlata a začal všechny přesvědčovat, že Palamédés jim neradí nezištně, aby upustili od obléhání Troje, že je Priamem podplacen. I někteří Řekové byli s Palamédem nespokojeni. Kdyby totiž Řekové uposlechli Palamédových rad, přišli by o bohatou kořist, kterou by mohli dobytím Troje získat. Všichni tito nespokojenci ochotně uvěřili pomluvám Odysseovým. Když Odysseus viděl, že někteří Řekové již začínají věřit v Palamédovu zradu, chtěl je ještě utvrdit v jejich přesvědčení, že Priamos skutečně Palaméda podplatil. Oznámil Agamemnonovi, že se Palamédés stýká s Priamem prostřednictvím zajatého Fryga, kterého Odysseovi sluhové chytili a zabili, když se pokoušel odejít z řeckého tábora do Troje. Odysseus napsal Palamédovi jménem Priamovým psaní. V tomto dopise bylo sdělení o zlatě, které král Priamos poslal Palamédovi jako úplatu za to, že přemluví Řeky, aby upustili od obléhání a vrátili se do vlasti. Toto psaní dal Odysseus zajatému Frygovi a rozkázal mu, aby je odnesl Priamovi. Sotvaže Fryg odešel z řeckého tábora, napadli ho Odysseovi sluhové, zabili ho a psaní donesli svému králi. Odysseus s ním pospíchal do Agamemnonova stanu. Když Agamemnon dostal tuto zprávu, svolal ihned do svého stanu všechny řecké vůdce. Zavolal i Palaméda, který netušil, jaké mu hrozí nebezpečí. Odysseus zde Palaméda obvinil ze zrady. Palamédés darmo přesvědčoval velitele, že na zradu ani nepomyslel. Odysseus, aby Palaméda usvědčil, radil prohlédnout jeho stan. Prohlédli jeho stan a našli zde skutečně měsíc zlata. Nyní všichni uvěřili, že Palamédés je zrádcem. Byl postaven před soud a odsouzen k smrti.

Bylo rozhodnuto, že bude ukamenován. Nevinného spoutali těžkými okovy a odvedli ho na břeh moře. Nadarmo Palamédés zaklínal Řeky, aby ho nazabíjeli, aby ho — nevinného — neodsuzovali k tak krutému trestu. Nikdo nechtěl domnělého zrádce slyšet. Přistoupili k popravě. Palamédés ani jednou nezasténal, ani jednou si nepostěžoval. Před smrtí řekl tiše jen tato slova:

„Ó pravdo, lituji tě, zemřela jsi dříve než já.“

S těmito slovy zemřel jeden z nejušlechtlejších a nejmoudřejších Řeků; nezachránily ho ani jeho zásluhy, ani jeho služby, které prokázal Řekům. Řekové však nakonec trpce doplatili na to, že Palaméda zabili. Za smrt svého syna Palaméda se jim pomstil jeho otec, eubójský král Nauplios.

Agamemnón odsoudil Palaméda nejen k smrti, ale rozhodl také, aby jeho duše věčně bloudila. Nedovolil, aby tělo Palamédovo bylo pohřbeno; bylo ponecháno na břehu moře, aby je rozsápala divoká zvěř a draví ptáci. Ale slavný Aiás, syn Telamónův, to nepřipustil. Vykonal nad tělem Palamédovým pohřební obřady a s úctou je pohřbil. Aiás nevěřil, že Palamédés Řeky zradil.

SPOR ACHILLEA S AGAMEMNONEM

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

Již devět let obléhali Řekové Troju. Nastal desátý rok velkého boje. Počátkem tohoto roku přišel do řeckého tábora kněz stříbrolukého Apollóna Chryses. Prosil všechny Řeky, a především jejich velitele, aby mu za bohaté výkupné vrátili dceru Chryseovnu. Když Řekové vyslechli Chrysa, souhlasili s tím, aby byla otci vydána jeho dcera Chryseovna za bohaté výkupné. Avšak slavný král Agamemnón se rozhněval a řekl Chrysovi:

„Starče, odejdi a již se nikdy neukazuj u řeckých lodí, jinak tě nezachráním ani to, že jsi knězem boha Apollóna. Chryseovnu ti nevrátím. Ta se bude celý svůj život trápit v zajetí. Jestliže se chceš vrátit bez úhony domů, chraň se mne rozzlobit.“

Chryses ze strachu opustil řecký tábor a odešel pln zármutku na

břeh moře. Tam pozvedl ruce k nebi a vzýval slavného Létóina syna boha Apollóna:

„Ó stříbroluký bože! Vyslyš svého věrného sluhu! Pomsti mne svými šípy za zármutek a urážky, které mi způsobili Řekové.“

Apollón vyslyšel prosbu svého kněze Chrysa. Rychle se spustil s lukem a toulcem s jasného Olympu. Zlaté šípy v jeho toulci hrozivě řinčely. Apollón planoucí hněvem spěchal k řeckému táboru; jeho tvář se podobala mračné noci. Když se přiblížil k achajskému táboru, vyňal z toulce šíp a vystřelil jej do tábora. Tětiva Apollónova luku hrozivě zazvučela. Po prvním šípu vystřelil Apollón druhý, třetí; déšť střel, přinášejících smrt, zasypal řecký tábor. Mezi Řeky propukl strašný mor. Mnoho jich zemřelo. Všude plály pohřební hranice. Zdálo se, že všichni Řekové jsou odsouzeni k záhubě.

Již devět dní zuřil mor. Desátého dne svolal slavný hrdina Achilleus na radu bohyně Héry shromáždění všech Řeků, aby rozhodli, co mají dělat, jak usmířit bohy. Když se shromáždili všichni vojáci, obrátil se Achilleus k Agamemnonovi s touto řečí:

„Musíme se vrátit do vlasti, synu Atreův,“ řekl Achilleus, „vidíš, že vojáci hynou nejen v boji, ale i morem. Můžeme se však nejprve otázat věštců. Oni nám řeknou, čím jsme rozhněvali stříbrolukého Apollóna, proč seslal na naše vojsko zhoubný mor.“

Sotvaže Achilleus domluvil, povstal věštec Kalchás, který už mnohokrát oznámil Řekům vůli bohů. Řekl, že je ochoten jim sdělit, proč se

Obr. 99. Achilleus, podle kresby na váze

rozhněval dalekostřelný bůh, avšak že tak učiní jenom tehdy, když jej Achilleus ochrání před hněvem krále Agamemnona. Achilleus přislíbil Kalchantovi svou ochranu, svůj slib stvrdil přísahou při Apollónu. Teprve potom Kalchás řekl:

„Slavný syn bohyně Létó se hněvá proto, že král Agamemnon urazil jeho kněze Chrysa, že jej vyhnal z tábora a nepřijal od něho bohaté výkupné za jeho dceru. Boha můžeme usmířit jen tím, že vrátíme otci černoookou Chryseovnu a že Apollónovi přineseme v oběť sto telat.“

Když Agamemnon uslyšel Kalchantova slova, vzplál hrozným hněvem jak proti němu, tak i proti Achilleovi. Viděl však, že mu nezbývá než vrátit Chryseovnu otci. Souhlasil s tím proto, žádal však za ni náhradu. Achilleus vyčítal Agamemnonovi ziskuchtivost. To Agamemnona rozzlobilo ještě více. Začal vyhrožovat, že si násilím vezme náhradu za Chryseovnu buď z podílu Achilleova, Aiantova nebo Odysseova.

„Nestydatý, úskočný kořistníku,“ zvolal Achilleus, „vyhrožuješ nám, že si vezmeš náhradu z našeho podílu, ačkoliv nikdo z nás nikdy neměl s tebou rovný podíl na kořisti. My jsme však nepřišli bojovat pro sebe; přišli jsme, abychom pomohli Meneláovi a tobě. Chceš mi vzít část kořisti, kterou jsem dostal za slavná hrdinství. Bude lépe, když se vrátím do rodné Fthíe. Nechci již přispívat k tomu, aby se zvětšovala tvá kořist a bohatství.“

„Núže dobře, vrať se do Fthíe!“ vzkřikl Agamemnon na Achillea, „ze všech králů nejvíce nenávidím tebe! Ty jediný zaséváš různice. Tvého hněvu se nebojím. Poslouchej, co ti řeknu! Vrátím otci Chryseovnu, protože je to přání boha Apollóna, avšak za to ti odejmu zajatky Briseovnu. Poznáš, že jsem mocnější než ty! Ať se někdo opováží tvrdit, že jsi mi roven svou mocí!“

Když Achilleus uslyšel tyto Agamemnonovy vyhrůžky, zachvěl se hrozným hněvem. Thetidin syn uchopil svůj meč, již jej z poloviny vytasil z pochvy a chystal se napadnout Agamemnona. Tu Achilleus ucítil na svých vlasech lehký dotek. Obrátil se a ustrnul úžasem. Stála před ním velká dcera hromovládného Dia Pallas Athéna — ostatní ji však neviděli. Poslala ji Héra. Diova manželka si nepřála záhuby ani jednoho z nich, oba — Achilleus i Agamemnon — jí byli stejně milí. Achilleus se se strachem tázal bohyně Athény:

„Ó dcero hromovládného Dia, proč jsi se snesla s vysokého Olym-

pu? Cožpak jsi přišla opravdu proto, abys viděla Agamemnonovu záhubu? Již brzy zahyne pro svou pýchu!“

„Nikoliv, slavný Achillee,“ odpověděla jasnooká Pallas, „proto jsem nepřišla. Přišla jsem proto, abych zmírnila tvůj hněv, jestliže se jen trochu podřídíš vůli olympských bohů. Neobnažuj svůj meč, spokoj se jen slovy, jimi kárej Agamemnona. Věř mi! Brzy ti na témže místě budou dávat dary mnohem bohatší, aby odčinili urážku. Uklidni se a podříd se vůli nesmrtelných bohů!“

Achilleus se podřídil vůli bohů; vložil meč do pochvy a bohyně Athéna se opět vznesla na jasný Olymp do shromáždění bohů.

Achilleus řekl Agamemnonovi ještě mnoho hněvivých slov, nazýval ho zhoubcem lidu, opilcem, zbabělcem, psem. Mrštil na zem své žezlo a zapřísahal se při něm, že nastane doba, kdy budou potřebovat jeho pomoci proti Trojanům; nadarmo však jej bude Agamemnon o ni prosit, protože ho tak těžce urazil. Moudrý pylský král, stařec Nestór, se snažil oba usmířit, avšak bezvysledně. Agamemnon Nestora neuposlechl, ani Achilleus se neusmířil. Slavný Péleův syn odešel rozhněván se svým přítelem Patroklem i se svými statečnými Myrmidony do svých stanů. V jeho hrudi zuřil nezkrotný hněv proti Agamemnonovi, který jej urazil.

Zatím král Agamemnon nařídil spustit na moře rychlou loď, naložit na ni oběť bohu Apollónovi a odvézti překrásnou dceru knězi Chrysovi. Lodi, která plula do Théb, města Ětiónova, velel zchytralý Odysseus. Řekové, kteří zůstali v táboře, musili pod vedením Agamemnonovým přinést bohaté oběti Apollónovi, aby ho usmířili.

Loď, kterou Agamemnon vyslal, rychle plula po vlnách širého moře. Konečně připlula do thébského přístavu. Řekové spustili plachty a přivázali loď ke břehu. V čele vojenského oddílu vystoupil Odysseus na břeh, odvedl krásnou Chryseovnu k otci a takto jej pozdravil:

„Ó služebníku Apollónův! Připlul jsem z vůle Agamemnonovy, abych ti vrátil dceru. Přivezli jsme také sto býků, abychom je obětovali, a tak usmířili velkého boha Apollóna, který seslal na Řeky těžké utrpení.“

Stařec Chryses se zaradoval, že se mu vrátila dcera, a něžně ji objal. Hned potom přistoupili k vykonání oběti bohu Apollónovi. Chryses prosil stříbrolukého boha:

„Ó stříbroluký bože, vyslyš mě! Dosud jsi vždy vyslyšel mé prosby.

Obr. 100. Odvádění Briseovny, podle nástěnné malby

Vyslyš mě i tentokrát! Zbav Řeky velkého utrpení, ukonči zhoubný mor!“

Bůh Apollón vyslyšel Chrysovu prosbu a ukončil v řeckém táboře mor. Když Chryses přinesl Apollónovi oběť, byla uspořádána nádherná hostina. Šťastně a bezstarostně hodovali Řekové v Thébách. Chlapci roznášeli víno a naplňovali číše hodovníků. Hlasitě zněl vznešený hymnus na oslavu boha Apollóna, který zpívali mladí Řekové. Hostina se prodloužila až do západu slunce a ráno se Odysseus a jeho oddíl, osvěženi spánkem, vydali na zpáteční cestu do řeckého tábora. Apollón jim poslal příznivý vítr. Jako racek klouzala loď po vlnách a brzy připlula k táboru. Plavci vytáhli loď na břeh a rozešli se do svých stanů.

Zatím co Odysseus plul do Théb, Agamemnon uskutečnil to, čím vyhrožoval Achilleovi. Zavolal k sobě hlasatele Talthybia a Eurybata a poslal je pro Briseovnu. Agamemnonovi poslové šli neochotně k Achilleovu stanu. Zastihli ho u stanu, kde seděl v hlubokém zamyšlení.

Poslové přistoupili k slavnému rekovi, ale strachem nemohli ze sebe vydat ani slovo. Tu k nim promluvil syn Péleův:

„Buďte vítáni, hlasatelé. Víím, že nejste ničím vinní, vinen je pouze Agamemnón. Přišli jste pro Bríseovnu. Příteli můj, Patrokle, vydej jim Bríseovnu. Oni sami budou svědky toho, že přijde čas, kdy mě budou potřebovat, abych zachránil Řeky před záhubou. Agamemnón, který ztratil rozum, nebude pak moci Řeky zachránit.“

Achilleus v hořkých slzách opustil své druhy, odešel na pustý břeh, vztáhl ruce k moři a hlasitě volal svou matku, bohyni Thetis:

„Matko moje, která jsi mě porodila, jestliže mi byl předurčen jen krátký život, proč mi hromovládny Zeus odpírá slávu! Ne, nedal mi slávu! Král Agamemnón mě urazil, odňal mi odměnu, kterou jsem dostal za svůj hrdinský čin. Matko moje, vyslyš mě!“

Bohyně Thetis uslyšela Achilleovo volání. Opustila mořské víry a podivuhodný palác boha Nérea. Rychle jako lehký obláček vyplula z pěnících se mořských vln, vystoupila na břeh, usedla vedle svého milovaného syna a něžně ho objala.

„Proč tak žalostně naříkáš, můj synu?“ — tázala se. „Řekni mi, co tě trápí!“

Achilleus vyprávěl matce, jak hluboce ho Agamemnón pokořil. Prosil matku, aby se vznesla na jasný Olymp a prosila Dia o potrestání Agamemnona. Ať Zeus pomůže Trojanům, ať zaženou Řeky až k jejich lodím. Ať Agamemnón pochopí, jak nerozumně jednal, když urazil nejstatečnějšího z Řeků. Achilleus ubezpečoval matku, že Zeus neodmítne její prosbu. Stačí jen připomenout Diovi, jak mu kdysi pomohla, když ho olympští bohové spoutali a chtěli svrhnout. Tehdy přivolala Thetis na pomoc Diovi storukého obra Briarea; když ho bohové uviděli, ulekli se a již se neodvážili vztáhnout na Dia ruce. Ať to Thetis připomene velkému hromovládnému Diovi a on neodmítne její prosbu. Tak přemlouval Achilleus svou matku Thetis.

„Ó můj milovaný synu,“ zavzlykala hořce plačící Thetis, „proč jsem tě jen porodila, musíš-li tolik trpět! Ano, tvůj život nebude dlouhý, jeho konec je již nablízku. A nadto máš být nyní ještě tak nešťasten! Netrap se již! Vydám se na jasný Olymp a budu prosit hromovládného Dia o pomoc. Ty zůstaň ve svém stanu a už se neúčastni žádné bitvy. Nyní Zeus opustil Olymp a se všemi nesmrtelnými se vydal na hostinu

k Aithiopům¹. Až se za dvanáct dní Zeus vrátí, padnu mu k nohám a věřím, že jej uprosím!“

Thetis opustila svého zarmouceného syna a ten šel ke stanům svých statečných Myrmidonů. Od tohoto dne se Achilles neúčastnil ani shromáždění velitelů, ani boje. Seděl zarmoucen ve svém stanu, přestože toužil po válečné slávě.

Minulo jedenáct dní. Dvanáctého dne, když se rozednilo, vznesla se zároveň s bílou mlhou bohyně Thetis z mořské hlubiny na jasný Olymp. Tam padla Diovi k nohám, objala jeho kolena a vztáhla k němu s prosbou ruce, až se dotkla jeho vousů.

„Ó otče náš,“ prosila Thetis, „prosím tě, pomoz mi pomstít mého syna! Splň mou prosbu za to, že jsem ti také já kdysi prokázala velkou službu. Dej, ať Trojané vítězí do té doby, dokud Řekové nepřijdou prosit mého syna o pomoc, dokud mu nebudou prokazovat velké pocty.“

Hromovládny Zeus dlouho Thetidě neodpovídal. Avšak Thetis jej neustále prosila. Nakonec hromovládny hluboce povzdechl a řekl:

„Věz, Thetido, že svou prosbou vyvoláváš hněv bohyně Héry. Bude se na mne zlobit. Již nyní mi neustále vyčítá, že pomáhám v bitvách Trojanům. Ty se nyní rychle vzdal s vysokého Olympu, aby tě Héra neviděla. Slibuji ti, že splním tvou prosbu. Pohleď, dávám ti znamení, že svůj slib dodržím.“

Když Zeus domluvil, hrozivě stáhl brvy, na hlavě mu zavlály vlasy a celý Olymp se zachvěl. Bohyně Thetis se uklidnila. Rychle se snesla s vysokého Olympu a pohroužila se do mořského víru.

Zeus odešel na hostinu, na které se shromáždili všichni bohové. Všichni povstali, aby Dia uvítali; nikdo se neodvážil uvítat ho vsedě. Když vládce bohů a lidí usedl na svůj zlatý trůn, obrátila se k němu Héra. Věděla, že u něho byla bohyně Thetis.

„Řekni mi, ty úskočný muži,“ řekla Héra Diovi, „s kým z nesmrtelných jsi měl tajnou poradu? Ty stále přede mnou skrýváš své záměry a myšlenky.“

„Héro,“ odvětil jí Zeus, „nedomnívej se, že budeš vždy vědět vše, o čem já přemýšlím. Co se lze dovědět, to víš dříve než všichni bohové, nesnaž se však znát všechna má tajemství a neptej se na ně.“

¹ Mythický národ, který žil podle představ Řeků na nejjihnějším okraji země.

„Ó hromovládny,“ odpověděla Héra, „ty víš, že jsem se nikdy ne snažila znát tvá tajemství. Ty rozhoduješ vždycky o všem beze mne. Dnes se však bojím, že tě Thetis přemluvila, abys pomstil jejího syna Achillea a abys zahubil velké množství Řeků. Víím, žeš jí přislíbil splnit její prosbu.“

Zeus hněvivě pohlédl na Héro; rozzlobil se na svou ženu, protože neustále slídí, co dělá. Hrozivě ji poručil, aby seděla tiše a poslouchala ho, nechce-li, aby ji potrestal. Héra se ulekla Diova hněvu a seděla mlčky na svém zlatém trůnu. I bohové se polekali tohoto sporu Dia s Héro. Tu povstal chromý bůh Héfaiostos; káral bohy za to, že vedou rozepře pro smrtelné lidi.

„Jestliže se budeme přit pro smrtelné lidi, naše hostiny nebudou nikdy veselé,“ řekl bůh Héfaiostos a prosil svou matku Héro, aby se podrobila Diově vůli. Zeus je ve svém hněvu strašlivý a může všechny olympské bohy svrhnout s jejich trůnů.

Héfaiostos připomněl matce, jak ho kdysi Zeus svrhl na zem proto, že chtěl pomoci matce, na kterou se tehdy hromovládny Zeus rozzlobil. Héfaiostos vzal pohár, naplnil ho nektarem a přinesl jej Hére. Héra se usmála. Héfaiostos pokulhávaje čerpal pohárem nektar z měsidla a roznášel ho bohům. Ti se smáli, když viděli, jak se chromý Héfaiostos belhá po hodovní síni. Na hostině bohů zavládlo opět veselí. Bohové hodovali až do západu slunce za zvuků zlaté kithary Apollónovy a za zpěvu Mús. Když hostina skončila, rozešli se bohové do svých komnat a celý Olymp se pohroužil do klidného spánku.

SHROMÁŽDĚNÍ LIDU. THERSÍTÉS

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

Nesmrtelní bohové klidně spali na jasném Olympu. Ve spánek byl pohroužen i tábor Řeků i veliká Troja. Jen Diovy oči nezavřel spánek. Hromovládce přemýšlel o tom, jak pomstít Achillea za to, že byl pokřen. Nakonec se Zeus rozhodl poslat Agamemnonovi klamný sen. Zavolal boha spánku, poslal ho do řeckého tábora k Agamemnonovi.

„Leť rychle na svých křídlech, klamný sne, a předstup před Agamemnona. Zvěstuj mu, aby vedl Řeky do boje. Řekni mu, že dnes dobude

veliké Troje, protože Héra přemluvila všechny bohy, aby již nepomáhali Trojanům. Nyní hrozí Troji záhuba.“

Bůh spánku se rychle snesl na zem, vzal na sebe podobu starce Nestora, kterého Agamemnón tak ctil, a oznámil Agamemnonovi vše, co mu nařídil veliký hromovládny Zeus. Agamemnón se probudil, zdálo se mu však, že ještě znějí slova, která uslyšel ve snu. Mykénský král vstal, rychle se oblékl do nádherných šatů, vzal do ruky zlaté žezlo a šel k místu, kde byly řecké lodě vytaženy na břeh. V té chvíli již jasně zazářila Zora věštící příchod velkého boha slunce Héliia. Agamemnón zavolał hlasatele a nařídil jim, aby svolali všechny vojíny na shromáždění lidu. Mykénský král svolal také všechny velitele k lodi starce Nestora a vyprávěl jim sen, který mu seslal hromovládny Zeus.

Vůdcové rozhodli, že se připraví k boji. Agamemnón však chtěl vyzkoušet vojsko dříve, než je shromáždí na prostranství před hradbami Troje. Rozhodl se, že navrhne shromáždění lidu návrat do vlasti. Zatím co se velitelé radili, scházeli se vojáci na shromáždění. Nesčetné zástupy vojáků se sbíhaly, jako by se rojila hejna včel vylétajících ze skalních dutin. Shromážděný lid hlučel. Hlasatelé jen s námahou zjednali ticho, aby mohli před lid předstoupit králové, chráněnci boha Dia. Nakonec se zástup lidu uklidnil a zavládlo ticho. První promluvil k lidu Agamemnón. S žezlem v ruce povstal se svého místa a začal mluvit. Hovořil o útrapách války, o tom, že Řekové bojovali pod Trojou bezvýsledně, že se nemohou zmocnit, jak se zdá, nedobytné Troje a že jim proto nezbyvá než vrátit se do vlasti. Zdá se, že si i bohové přejí, aby se Řekové vrátili domů. Řekové vyslechli řeč Agamemnona. Celé shromáždění lidu se zavlnilo jako moře, na němž větry Notos a Euros¹ vzbouřili vysoké vlny. Všichni se s hlukem a křikem vrhli k lodím. Země se zachvěla pod nohama běžících vojáků, kteří mířili k lodím. Zvedla se oblaka prachu, na všech stranách zazníval křik. Všichni chtěli rychle spustit lodě na vodu, všichni toužili po návratu do vlasti.

Křik vojáků zaléhal až na vysoký Olymp. Héra, která se obávala, aby Řekové neupustili od obléhání Troje, poslala do jejich tábora Palladu Athénu, aby je zadržela. Athéna se snesla s Olympu do řeckého tábora jako bouře. Tam se zjevila Odysseovi a řekla mu:

¹ Notos — jižní vítr, Euros — západní vítr.

„Urozený synu Láertův, skutečně jste se rozhodli uprchnout odtud do vlasti? Opravdu zde chcete nechat krásnou Helenu pro radost Priamovu a všem Trojanům? Rychle běž a přemluv všechny, aby nepouštěli Troju!“

Když Odysseus uslyšel strašný hlas bohyně, odhodil svůj plášť a běžel k lodím. Agamemnonovi, kterého potkal, vzal žezlo, znak moci, a začal přesvědčovat všechny, jak velitele, tak prosté vojíny, aby nespouštěli lodě na vodu, a vyzýval všechny, aby se vrátili na shromáždění lidu. Ty vojíny, kteří zvláště křičeli a rychle chtěli opustit trojské břehy, bil Odysseus žezlem. Nakonec se znovu všichni vrátili tam, kde se obvykle scházelo shromáždění lidu. Zástupy lidu hučely jako vlny věčně šumícího moře, které s hromobitím narážejí na skalnatý břeh. Nakonec všichni opět zaujali svá místa a ztichli. Jen Thersítés neustával ve svém křiku. Tento voják vždy směle vystupoval i proti králům. Nenáviděl zvláště Odyssea a Achillea, slavného syna bohyně Thetidy. Nyní Thersítés pronikavě křičel a pomlouval Agamemnona. Volal, že Agamemnon má již dost kořisti a zajatkyň, že získal již dost bohatých výkupů za zajaté Trojaný, kterých se zmocnili v boji prostí vojíni. Thersítés všechny vyzýval, aby se spěšně vrátili do vlasti a aby zanechali Agamemnona před Trojou samotného. Atreův syn ať pozná, zda mu vojáci v boji pomáhali či nikoliv, ať pozná, zda mu věrně sloužili či ne. Thersítés hanobil Agamemnona, jak jen mohl. Vyčítal Agamemnonovi i to, že pokořil Achillea, avšak i Achillea nazýval malomyslným. I zchytralý Odysseus slyšel Thersítův křik. Přistoupil k Thersítovi a hrozivě se na něho rozkřikl:

„Hlupáku, neosměluj se pomlouvat krále, neosměluj se přemlouvat k návratu do vlasti! Kdo z nás ví, jak skončí dílo, které jsme začali. Poslouchej a zapamatuj si, že já splním vždy to, co řeknu! Jestliže ještě jednou uslyším, pomatence, že pomlouváš krále Agamemnona, ať mi raději srazí hlavu s mohutných plecí, ať mě přestanou nazývat otcem Télemachovým, jestliže tě nechytím, nestrhám s tebe oděv, neztluču tě a nevyženu tě nařikajícího bolestí ze shromáždění lidu k lodím.“

Tak hrozivě křičel Odysseus. Pozvedl žezlo a udeřil jím Thersíta do zad. Tomu vyhrkly bolesti slzy z očí. Na zádech se mu objevila po úderu krvavá podlitina. Thersítés se zachvěl strachem, zhroutil se a ru-

kama si utíral kanoucí slzy. Při pohledu na Thersíta se všichni hlasitě zasmáli a říkali:

„Mnoho slavných činů vykonal již Odysseus v radě i v boji, avšak toto je jeho nejslavnější čin. Jak zkontroloval toho křiklouna! Nyní se již neodvážívá hanobit krále, kteří jsou Diovi milí.“

Odysseus se nyní obrátil k lidu, vedle něho stála Pallas Athéna, která na sebe vzala podobu hlasatele. Odysseus přemlouval Řeky, aby nepouštěli od obléhání Troje. Dokazoval jim, že způsobí hanbu Agamemnonovi i sobě, jestliže se vrátí do vlasti a nedobudou Troje. Cožpak se opravdu chtějí zbaběle vrátit do vlasti jako slabé děti nebo vdovy, opravdu zapomněli na věštbu Kalchantovu, na to, co je očekává? Zapomněli i na znamení, které jim dal v Aulidě Zeus? Právě desátého roku mají Řekové dobýt Troje. Odysseus svou řečí probudil ve všech opět touhu po hrdinských činech. Řekové uvítali Odysseovu řeč s hlasitým pokřikem a mohutná ozvěna se rozléhala po okolí jako odpověď na pokřik. Tu však povstal velebný stařec Nestór a všichni opět ztichli. Nestór radil, aby pokračovali v boji s Trojany. Nabádal je, aby se vojsko do boje seřadilo podle kmenů a podle rodů, aby kmen pomáhal kmeni a rod rodu. Potom se ukáže, kdo z vůdců nebo příslušníků kmene je zbabělec a kdo je statečný. Ukáže se, proč až dosud nebylo Troje dobyté — zda z vůle nesmrtelných bohů, nebo proto, že se velitelé nevyznají ve válečném umění. Agamemnon s tím souhlasil. Rozkázal vojákům, aby se šli najíst a potom aby se přichystali ke krvavé bitvě, v níž si nikdo ani na chvíli neoddychne. Běda tomu, kdo zůstane u lodí a vyhne se bitvě. Ten bude předhozen na pospas psům a dravým ptákům.

Všichni vojáci hlasitě zakřičeli tak hlasitě, jako hřmí moře za hrozné bouře, když vítr vzdouvá vlny vysoké jako hory. Shromáždění lidu se rychle rozcházelo. Všichni pospíchali ke stanům. Na všech stranách vzplály hranice ohňů. Řekové se před bojem posilňovali jídlem. Každý obětoval bohu a prosil, aby ho ochraňoval v krvavém boji. Také Agamemnon přinesl oběť Diovi. U oltáře, u něhož stáli nejvýznamnější řečtí rekové, zabil Agamemnon tučného býka a prosil Dia, aby mu dal vítězství; prosil ho, aby mu pomohl získat nedobytou Troju i palác krále Priama dříve, než noc zahálí zemi; prosil ho, aby mu pomohl prorazit kopím Hektorův pancíř a srazit ho do prachu na zem. Avšak velký

hromovládny Zeus nevyslyšel Agamemnonovy prosby a přichystal mykénskému králi pro tento den mnoho neúspěchů. Když byla oběť vykonána a skončena obětní hostina, začal stařec Nestór pobízet velitele, aby shromáždili vojsko na válečném poli.

Velitelé spěchali ke svým družinám. Hlasatelé začali zvučným hlasem svolávat vojáky. Velitelé seřadili své družiny do bojových šiků a vedli je k hradbám Troje. Země se chvěla pod nohama vojáků a pod kopyty koní. Vojsko zaplnilo celé údolí Skamandru¹. Všichni planuli touhou bojovat s Trojaný. Mezi vojskem jako bouře pobíhala Pallas Athéna. Povzbuzovala vojáky do boje a vzbuzovala v nich neotřesitelnou statečnost. Před vojskem jeli na vozech velitelé. Mezi všemi vynikal svým strašným vzhledem král Agamemnon, podobající se hromovládnému Diovi. Seřazení vojáci šli k hradbám Troje řada za řadou.

MENELÁŮV SOUBOJ S PARIDEM

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

S Olympu se rychle snesla poselkyně bohů Íris, vzala na sebe podobu Priamova syna Políta a oznámila Trojanům, že se k Troji přibližuje z řeckého tábora nesčíslné vojsko. Když se Íris snesla do Troje, byli všichni Trojané na shromáždění lidu. Jakmile jim Íris oznámila zprávu, Hektór ihned shromáždění rozpustil.

Všichni obyvatelé Troje i jejich spojenci spěchali, aby se ozbrojili a seřadili do vojenských šiků. Otevřeli bránu Troje a družiny Trojanů a jejich spojenců začaly vycházet, jedna za druhou. Hlasitě pokřikující Trojané připomínali hejna jeřábů, kteří táhnou k jihu. Řekové se naopak proti tomu přibližovali za naprostého mlčení. Oblaka prachu pokryla válečné pole.

Obě vojska se již setkala, boj však ještě nenastal. Tu vystoupil z řad Trojanů překrásný Paris. Přes ramena měl přehozenou leopardí kůži, na zádech luk a toulec s šípy, u boku ostrý meč a v ruce držel dvě kopí. Paris vyzýval kteréhokoliv z řeckých reků na souboj. Sotva Meneláos, jehož zbroj se jasně třpytila, spatřil Parida, rychle seskočil se svého vozu

¹ Řeka, která tekla kolem Troje.

a vykročil vpřed. Meneláos šel radostně proti Paridovi, podoben lvu, který neočekávaně našel bohatou kořist. Zaradoval se, že se může pomstít muži, který mu unesl překrásnou Helenu.

Jakmile Paris uviděl Meneláa, jeho srdce se zachvělo strachem před smrtí a rychle se skryl mezi řadami svých druhů. Když to uviděl Hektór, přistoupil k němu a začal bratra kárat pro zbabělost.

„Jsi chrabrý jen na pohled,“ řekl Hektór Paridovi, „bylo by lépe, kdyby ses nebyl narodil, než abys byl všem jenom pro posměch. Cožpak neslyšíš, jak se ti Řekové vysmívají? Měl jsi snad jen tolik statečnosti, abys unesl Meneláovi jeho ženu a způsobil tím pohromu celé Troji? Polekal ses Meneláa! Poznal bys, jak statečný je muž, kterému jsi unesl Helenu! Kdyby byli Trojané rozhodnější, byli by tě již dávno ukamenovali za všechna utrpení, která jsi jim způsobil.“

„Po právu mě hanobíš, Hektore,“ odvětil Paris, „uklidni se však. Budu se bít s Meneláem. Rozkaž jen, aby se Trojané zastavili. Před oběma vojsky budu bojovat s Meneláem o krásnou Helenu. Ten z nás, který zvítězí, odvede si Helenu do svého domu.“

Když Hektór uslyšel tuto odpověď, vystoupil před trojské vojsko a zadržel je. Řekové se již chystali zasypat Hektora střelami. Někteří již dokonce po něm hodili kameny, avšak Agamemnón je zadržel zvoláním:

„Stůjte, Řekové, stůjte, achajští mužové! Hektór s trpytící se přilbou nám chce něco říci.“

Když všichni zmlkli, oznámil Hektór, že Paris navrhuje rozhodnout spor o Helenu soubojem. Meneláos mu odpověděl:

„Poslyšte mě! Je již čas ukončit tuto krvavou rozepři. Budu bojovat s Paridem a ať ten z nás, jemuž je osudem určena záhuba, zahyne. Vy však uzavřete mezi sebou mír. Oběťujte bohům. Zavolejte starce Priama; protože jeho synové jsou úskoční, ať on sám složí před soubojem přísahu, že tato úmluva bude dodržena.“

Všichni se zaradovali, když uslyšeli tento návrh. Hektór ihned poslal hlasatele, aby přivedli Priama.

Zatím se bohyně Íris, která na sebe vzala podobu Priamovy dcery, překrásné Láodiky, objevila před Helenou a vyzvala ji, aby s ní šla na věž u Skajské brány. Tam se shromáždili v čele s Priamem trojští starci, aby odtud pozorovali souboj Parida a Meneláa. Kučeravá Helené si oblékla nádherný oděv, a provázena dvěma služkami, pospíchala za

Íridou. Vzpomněla si na svého prvního muže, na svou rodinu i drahou Spartu a při této vzpomínce jí vytryskly slzy z očí. Trojští starci uviděli přicházející Helenu. Byla tak krásná, že na ni všichni hleděli s úžasem a takto mezi sebou hovořili:

„Ne, není možno odsuzovat ani Řeky, ani Trojany za to, že vedou krvavý boj pro tak krásnou ženu. Svou krásou se vyrovná nesmrtelným bohyním. Třebaže je tak krásná, bude však lépe, když se vrátí do Řecka. Pak nebude hrozit záhuba ani nám, ani našim dětem.“

Priamos vyzval Helenu, aby k němu přistoupila, a začal se jí vyptávat na ty reky, které viděl s hradeb. Helené mu ukázala silného Agamemnona, zchytralého Odyssea, Aianta, syna Telamónova, Ídomenea, krále krétského.

Priamos pohlížel na tyto reky a obdivoval se jejich kráse i jejich bojovnému vzezření. Právě v té chvíli přišli k Priamovi hlasatelé, které k němu vyslal Hektór. Priamos rychle vstal, nařídil zapřáhnout koně do vozu a společně s Anténorem vyjel Skajskou branou k vojskům.

Agamemnon i Odysseus povstali, aby uvítali starce Priama. Byly přineseny oběti bohům, byly složeny i přísahy, které potvrzovaly úmluvu. Potom se král Priamos obrátil k vojskům Trojanů i Řeků s těmito slovy:

„Ó stateční mužové, Trojané i Řekové! Já se nyní vrátím do velké Troje. Nemám sil, abych se díval na souboj svého syna Parida se silným králem Meneláem. Jenom Zeus ví, komu z nich je osudem určena v tomto boji záhuba.“

Priamos odjel s válečného pole. Hektór a Odysseus vyměřili místo pro souboj, potom vložili do přílby losy a zatřásli s ní. Ten, komu vypadne los, měl hodit kopím první. Vypadl los Paridův.

Paris a Meneláos se ozbrojili a vykročili na místo souboje, potřásající svým těžkým kopím. Jejich pohledy zle jiskřily, plála v nich hrozná nenávist jednoho proti druhému. Paris se rozmáchl a mrštil kopím proti Meneláovi. Kopí dopadlo na obrovský Meneláův štít, avšak neprorazilo ho. Hrot kopí se ohnul, když narazil na štít pobitý mědí. Meneláos hlasitě vzýval Dia, prosil ho, aby mu pomohl pomstít se Paridovi, aby se ani v budoucnu už nikdo neodvážil oplácet pohostinství zlem. Meneláos se hrozivě rozmáchl kopím a udeřil jím do Paridova štítu. Kopí prorazilo štít, prorazilo i Paridův pancíř a proseklo chitón. Paris se za-

chránil jen tím, že rychle uskočil na stranu. Meneláos vytasil meč a udeřil jím Parida do přilby, avšak meč se strašlivým úderem roztříštil na kusy. Meneláos se nyní bez meče vrhl na Parida, uchopil ho rukou za přilbu a vlekl ho po zemi k řadám Řeků. Řemen přilby zadrhl Paridovi hrdlo. Meneláos by byl přivlekl Parida až k Řekům, vtom však přispěchala na pomoc svému chráněnci bohyně lásky Afrodíté. Přetrhla řemen, a tak zůstala Meneláovi v rukou jen přilba. Chtěl Parida, ležícího na zemi, probodnout kopím, avšak Afrodíté jej zahalila temným mrakem a rychle ho unesla do Troje. Nadarmo hledal Meneláos Parida; podoběn divokému zvířeti pobíhal mezi trojskými vojáky, nikdo mu však nemohl ukázat Priamova syna, přestože ho všichni Trojané nenáviděli. Agamemnón hlasitě zvolal:

„Slyšte, Trojané a Řekové! Všichni jste viděli Meneláovo vítězství, ať nám vrátí Helenu i pokladnici, kterou Paris odcizil, a také nám zaplatí válečnou daň.“

Slova Agamemnonova však zůstala bez odezvy, nebylo souzeno, aby válka skončila.

PANDAROS PORUŠUJE PŘÍSAHU. BITVA

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

V době, kdy se Meneláos a Paris chystali na souboj, nesmrtelní bohové hodovali v komnatách Diových. Mladá bohyně Hébé naplňovala poháry nektarem. Bohové hodovali a pohlíželi s vysokého Olympu na Troju. Zeus se vysmíval Héře a začal hovořit o tom, že je třeba ukončit krvavý spor Trojanů s Řeky, protože Meneláos zvítězil. Avšak bohyně Héra prosila Dia, aby vyslal do trojského vojska bojovnou Athénu a ta aby někoho přiměla porušit danou přísahu. Zeus jakoby proti své vůli souhlasil. Bohyně Athéna se v podobě jasné hvězdy rychle šnesla s Olympu a padla mezi trojské vojsko. Trojanů se zmocnilo zděšení, nevěděli, jaký význam má tož znamení, zda znovu začne krvavá řež, nebo zda je to Diovo znamení, aby byl uzavřen mír. Athéna v podobě Láodoka, synu Anténorova, přistoupila k nejlepšímu střelci Pandarovi a přemluvila jej, aby smrtelnou střelou srazil k zemi Mene-

láa. Pandaros souhlasil. Uchopil svůj luk, vzal ostrý šíp, vyzýval o pomoc Apollóna a vystřelil. Tětiva silného luku zazvučela, vylétl šíp a Meneláos by byl jistě zahynul, kdyby byla Athéna nezměnila směr letu šípu. Šíp zasáhl Meneláa tam, kde byl pancíř dvojité. Pronikl pancířem a zasáhl Meneláovo tělo. Rána nebyla hluboká, avšak vyřinulo se z ní mnoho krve. Agamemnón užasl, když viděl, že jeho bratr je raněn. Meneláos ho však uklidnil. Agamemnón nařídil zavolat lékaře reka Macháona. Ten prohlédl ránu a ošetřil ji léky.

Zatím co se Agamemnón i ostatní hrdinové věnovali raněnému Meneláovi, Trojané již nastupovali proti Řekům. Agamemnón pospíšil k vojskům, začal je řadit a povzbuzovat vojáky do boje.

Uprostřed řeckého vojska zaznívaly jen hlasy velitelů, vojáci však šli mlčky. Trojané naproti tomu postupovali s mohutným pokřikem. Řeckému vojsku velela Pallas Athéna, trojskému vášnivý bůh války Arés. Vzplanul boj muže proti muži. Vítězný pokřik se mísil s nářkem umírajících.

Když Trojané začali pod náparem Řeků ustupovat, Řekové na ně udeřili ještě silněji. Když to viděl bůh Apollón, ochránce Trojanů, vzplál hněvem a hlasitě zvolal:

„Směle vpřed, Trojané! Nemyslete si, že hrud Řeků je z kamene a jejich čela ze železa. Pohledte, dnes s nimi nebojuje slavný Achilleus, je rozhněván a sedí ve svém stanu.“

Stříbroluký bůh Trojany těmito slovy povzbudil. Nastal ještě krvavější boj. Mnoho reků zahynulo. Pallas Athéna povzbuzovala Řeky. V této bitvě dala králi Diomédovi, synu Týdeovu, nevyčerpatelnou sílu. Trojané zakolísali. Když Pandaros, znamenitý střelec, uviděl Dioméda, napjal svůj luk a vystřelil na něj. Šíp pronikl do Diomédoových prsou a jeho pancíř se zbarvil jasně červenou krví. Pandaros zajásal — domníval se, že Dioméda smrtelně ranil. Začal hlasitým pokřikem povzbuzovat Trojany; tvrdil, že Diomédés je smrtelně raněn. Ten však zavolal reka Sthenela a požádal ho, aby mu vyňal šíp z rány. Sthenelos tak učinil. Diomédés vyzýval zvučným hlasem bohyni Palladu Athénu a prosil ji, aby mu pomohla srazit toho, kdo ho ranil šípem. Pallas Athéna se objevila před Diomédem. Obdařila jej nesmírnou silou a neotřesitelnou statečností. Rozkázala mu, aby se směle vrhl do boje, neměl však útočit na nesmrtelné bohy; jera bohyni Afrodítu mohl za-

sáhnout svým kopím. Diomédés se vrhl do bitvy, podoben lvu, jemuž lehké poranění jen zmnohonásobilo sílu a ještě více podnítilo zuřivost.

Když rek Aineiás uviděl, jak Diomédés zuřivě bojuje, ihned vyhledal mezi řadami trojských vojáků Pandara. Aineiás přemluvil Pandara, aby Dioméda napadli. Statečný Pandaros vstoupil na Aineiův vůz a oba společně zaútočili na Dioméda.

Když Sthenelos uviděl, že se přibližují k Diomédovi dva znamenití hrdinové Aineiás a Pandaros, vyzval svého přítele, aby se vyhnul boji s těmito reky. Statečný Diomédés však s rozhorlením odmítl tuto radu. Aineiův vůz se rychle přibližoval k Diomédovi. Pandaros se rozmáchl kopím a mrštil jím do Diomédova štítu. Kopí probodlo štít a udeřilo do pancíře, který však Dioméda ochránil. Pandaros se už radoval, domníval se, že Týdeova syna smrtelně ranil. Nyní vrhl své kopí Diomédés a Pandaros padl mrtev s vozu. Aineiás rychle seskočil na zem, skryl se za štítem a s obrovským kopím v ruce se chystal bránit Pandarovo tělo. Diomédés uchoпил do jedné ruky velký kámen, s kterým by nepohnuli ani dva lidé, mrštil jím strašlivou silou na Aineia a zasáhl ho do stehna. Aineiás klesl na kolena a jistě by byl zahynul, kdyby mu nebyla přispěchala na pomoc jeho matka, bohyně Afrodíté. Ta svým oděvem Aineia přikryla a chtěla ho odnést s válečného pole.

Diomédés se vrhl k bohyni a ranil ji svým těžkým kopím do něžné ruky. Bohyně hlasitě vykřikla a pustila Aineia ze svého objetí. Avšak bůh Apollón ho zahalil černým mrakem. Diomédés hrozivě vykřikl na bohyni Afrodítu:

„Ukryj se, dcero Diova! Opusť krvavou bitvu! Cožpak ti nestačí, že mámiš slabé ženy?“

Bohyně lásky opustila válečné pole a Diomédés znovu zaútočil na Aineia. Třikrát ho napadl syn Týdeův a třikrát jej Apollón odrazil. Když Diomédés zaútočil na Aineia po čtvrté, Apollón na něj hlasitě vzkřikl:

„Vzpamatuj se, synu Týdeův! Ustup a neodvažuj se útočit na nesmrtelné bohy! Smrtníci se nemohou nikdy silou vyrovnat bohům!“

Když Diomédés uslyšel hrozivý hlás boha Apollóna, polekal se a ustoupil. Apollón odnesl Aineia do svého chrámu v Troji. Tam bohyně Létó a Apollónova sestra, bohyně Artemis, Aineia uzdravily.

Apollón zatím vytvořil na válečném poli Aineiův přízrak, kolem něhož vzplanul urputný boj.

Bohyně Afrodité, raněná Diomédem, se zatím uchýlila s válečného pole k místu, kde seděl Arés, zuřivý bůh války. Hlasitě nařikala bolestí. Uprosila boha, aby jí dal svůj vůz, na němž se rychle vznesla na jasný Olymp. Tam padla se slzami v očích ke kolenům své matky Dióny a stěžovala si jí, že ji Diomédés ranil. Dióna jí ošetřila ránu a zahojila jí ruku. Athéna a Héra, které se Afrodité vysmívaly, řekly velikému hromovládnému Diovi:

„Snad bohyně Afrodité opět nepřemlouvala nějakou achajskou ženu, aby uprchla s některým trojským mužem? Možná, že se škrábla do ruky, když hladila tuto achajskou ženu.“

Zeus se usmál, zavolal k sobě Afrodítu a řekl jí:

„Moje milá dcero, zuřivý boj pro tebe není. Věnuj se manželství a lásce a boje ponech zuřivému bohu Areovi a bojovné Athéně.“

Na bojišti zatím kypěl boj kolem Aineiova přízraku, který vytvořil Apollón. Bůh Apollón se vznesl k Areovi a prosil ho, aby zkrotil Dioméda. Bůh války, potřísněný krví, uposlechl Apollóna. V podobě thráckého hrdiny Akamanta odkvapil, aby povzbudil statečnost Trojanů. Vzplanul ještě zuřivější boj. I uzdravený Aineiás se vrátil na válečné pole. Když Trojané uviděli, že Aineiás je opět zdrav, zaradovali se. Pomíchané řady Trojanů se opět vyrovnaly a začaly útočit na Řeky. Řekové, podobní temným mrakům pokrývajícím vrcholky hor, jimiž nepohne ani prudký vítr, čekali na blížící se Trojaný. Odysseus, Diomédés i oba Aianti povzbuzovali Řeky k boji. I král Agamemnón, řinče při chůzi svou zbrojí, obcházel řady vojáků. Bitva vzplála znovu. Jeden hrdina za druhým klesali mrtvi a stín smrti zakrýval jejich oči. V čele Trojanů bojoval Hektór. Pomáhal mu sám bůh války Arés a strašlivá bohyně bitvy Enýó. Když rek Diomédés uviděl boha Area, ustoupil, obrátil se k Řekům a zvolal k nim:

„Druhové, nesmíme se divit, že Hektór bojuje s takovou odvahou! Vždyt s ním bojuje a pomáhá mu sám bůh války Arés. Ustupte, druhowé, neodvažujte se bojovat s bohy!“

Trojané stále víc a více tísnili Řeky. V boji padl i mladý syn Hérakleův Tlépolemos, zasažen kopím Diova syna Sarpédona. Avšak i Sarpédón byl Tlépolemem raněn do stehna. Druhové ho jen s obtížemi vy-

nesli z bitvy, nepodařilo se jim však vyjmout mu z rány kopí. Když Sarpédón uviděl přicházejícího Hektora, začal ho prosit, aby porazil Řeky na hlavu. Hektór se znovu vrhl do boje a zabil mnoho reků svým kopím. Trojané stále více a více tísnili Řeky.

Když to uviděla bohyně Héra, zavolala bohyni Athénu; obě se začaly rychle připravovat k bitvě, aby zkrotily Area. S pomocí bohyně Hébé zapřáhly koně do nádherného vozu. Athéna si oblékla výzbroj, na hlavu si vzala svou těžkou přilbu, přes plece si položila aigidu, na níž byla hlava Gorgony Medúsy, a s kopím v ruce vstoupila na vůz bohyně Héry. Ta rychle pobídla koně. Když se bohyně snášely s vysokého Olympu, uviděly Dia, který seděl sám na vysokém pahorku; Héra zadržela koně a tázala se hromovládného boha:

„Cožpak ty se nehněváš, Die, na sveřepého Area proto, že hubí tolik reků? Vidím, jak se z toho Apollón a Afrodíté radují. Nerozhněváš se na mne, zkrotím-li boha Area?“

Hromovládny Zeus jí odpověděl:

„Jdi! Ať proti Areovi vystoupí bohyně-bojovnice Pallas Athéna. Nikdo z nesmrtelných bohů neumí Area zranit tak trpce jako ona.“

Héra znovu rychle pobídla koně. Bohyně se snesly na zem na soutoku dvou řek, Simoenta a Skamandru, sestoupily s vozu, vypřáhly koně a zahalily se temným mrakem. Héra, která na sebe vzala podobu Stentora, muže s neobyčejně silným hlasem, vyzvala Řeky, aby statečně bojovali s Trojaný. Pallas Athéna odešla k Diomédovi. Ten si ošetřoval ránu, kterou mu zasadil Pandaros. Pallas Athéna ho začala kárat za to, že se vyhýbá bitvě a že se bojí Trojanů. Jeho otec, slavný bojovník Týdeus, by se tak nechoval. Diomédés bohyni odpověděl:

„Světlooká dcero hromovládného Dia, nebojím se boje s trojskými reky, jsem jen poslušen tvého příkazu a neodvažuji se bojovat s nesmrtelnými bohy.“

Pallas Athéna řekla Diomédovi:

„Ó synu Týdeův, chráněnce Athény, nyní se neboj ani boha Area, ani jiného z nesmrtelných. Já sama ti budu pomáhat. Jdi rychle do boje proti Areovi. Ten ještě nedávno sliboval, že bude pomáhat Řekům, a nyní, věrolomný, pomáhá Trojanům.“^f

Pallas Athéna se postavila na Diomédův vůz místo Sthenela. Dubová osa vozu zapraskala pod tíhou bohyně. Athéna pobídla koně a zamířila

Obr. 101. Athéna ze západního štítu aiginského chrámu (Mnichov)

přímo k Areovi, který v té chvíli právě snímal zbroj se zabitého reka Perifanta. Když Arés spatřil Dioméda, vedle něhož stála Athéna, zanechal tělo zabitého reka Perifanta a vrhl kopí na Týdeova syna. Athéna změnila směr kopí, takže minulo svůj cíl. Dala Diomédovi desateronásobnou sílu a ten bodl Area kopím a pak je zas vytrhl z rány. Arés vykřikl tak strašlivě, jako by vykřiklo deset tisíc vojáků najednou. Všichni vojáci, trojští i řečtí, se ulekli. Zuřivý Arés, zahalen temným mrakem, rychle se vznesl na jasný Olymp. Usedl tam u Dia a stěžoval si mu na Palladu Athénu, že pomohla Diomédovi, aby ho zranil. Zeus pohlédl s nelibostí na svého syna. Nenáviděl Area pro jeho lásku ke krvavým bitvám; řekl mu, že by ho byl již dávno svrhl do temného Tartaru, kdyby nebyl jeho synem. Arés si přestal stěžovat. Zeus zavolal božského

lékaře Paiéona a ten rychle vyléčil Areovu ránu. Bohyně Hébé Area umyla a oblékla ho do nádherného oděvu. V té době se vrátily na jasný Olymp i bohyně Héra a Athéna, které zkrotily boha války Area toužícího stále po boji.

U trojských hradeb zatím pokračoval boj. Řekové začali znovu tísnit Trojany. Aiás, Diomédés, Meneláos, Agamemnón a jiní rekové srazili již mnoho slavných Trojanů k zemi a odňali mrtvým jejich krásnou výzbroj. Když Priamův syn věštec Helenos uviděl, že Trojanům hrozí úplná porážka, odešel prosit přílbou jiskřícího Hektora a Aineia, syna Afrodítina, aby povzbudili Trojany a pospíšili do Troje smířit Athénu bohatými dary. Hektór uposlechl svého bratra. Znovu povzbudil Trojany a ti odrazili útok Řeků.

HEKTÓR V TROJI, HEKTOROVO LOUČENÍ S ANDROMACHOU

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

Zatím přišel Hektór Skajskou branou do Troje. Ihned jej obklopily ženy a děti a začaly se ho vyptávat na své muže a otce. Hektór jim však neodpovídal, rozkázal jim jen, aby se modlily k olympským bohům. Pospíchal do Priamova paláce. Tam ho potkala jeho matka Hekabé, která mu chtěla podat víno, aby se osvěžil. Hektór však víno odmítl. Požádal Hekabu, aby svolala Trojanky. Ty měly rychle přinést bohyni Palladě Athéně jako dar nádhernou pokrývku, měly jí obětovat a prosit bohyni, aby zkrotila sveřepého Dioméda. Hekabé ihned splnila synovu prosbu. Hektór se pak vydal rychle do Paridovy komnaty.

Zastal Parida, jak si klidně prohlíží svoji výzbroj; byla zde i Helené, kterou Paris unesl. Ta rozdělovala právě práci služkám. Hektór začal Parida kárat, že nečinně sedí doma v době, kdy hrozí záhuba všem Trojanům. Paris odpověděl Hektorovi, že se připravuje k bitvě. I krásná Helené ho vybízela, aby šel na válečné pole. Obrátila se přívětivými slovy k Hektorovi a prosila ho, aby usedl a odpočinul si po těžkém boji. Parida, svého muže, kárala pro jeho nečinnost, kárala ho i proto, že se nestydí vyhýbat se boji. Helené bědovala, že kvůli ní

postihlo Troju tolik běd, nebyla to vřak vina její, nýbrř Paridova. Hektřr se nechtěl zdrřet v Paridově domě. Pospěchal, aby uviděl svou řenu a syna, neř se vrětě do bitvy. Nevěděl, zda je jeřtě jednou uvidět, zda se vrětě z bitvy řiv nebo zda bohově rozhodli, aby zahynul rukou řeckýř hrdinů.

Hektřr řel do svěho paláce, ale svou manželku Andromachu a syna tam nezastihl. Sluřky řekly Hektorovi, ře jeho řena běřela se synem na městřskě hradby, kdř se dozvěděla, ře Řekově těsně Trojany. Stojě na hradbách a prolěvě slzy.

Hektřr vyřel rychle ze svěho paláce a pospěchal ke Skajřskě brěně. U samě brěny potkal Andromachu, za kterou nesla chůva malěho Hektorova syna Astyanakta. Chlapec byl krěsný jako prvěně jětřně hvězda. Andromachě vzala Hektora za ruku a se slzami v oěěch mu řekla:

„Ō můj manřeli! Tvě stateěnost tě zahubě! Neměř slitověně ani se mnou, ani se svům synem. Budu brzy vdovou, Řekově tě jěstě zabějě. Bez tebe, Hektore, nechci řit. Vřdyt neměř nikoho kromě tebe, ty jsi pro mne otcem, matkou i muřem. Slituj se nade mnou a něd svům synem! Neodchězej do boje, rozkař trojskům vojěkům, aby se shromařřovali u fikověněku, protože jenom tam je mořno rozbořit hradby Troje.“

Hektřr s jiskřicě přělbou odpověděl svě řeně:

„I mne znepokojujě tyto myřlenky. Musil bych se vřak stydět, kdř bych zůstal za hradbami Troje a nezůěastnil se boje. Musěm bojovat v ěele vřech Trojanů za slěvu svěho otce. Věm zcela urěitě, ře přějde den, kdř bude posvětně Troje dobyto. To mě vřak nermoutě; mne rmoutě tvůj osud, to, ře tě odvede nějaký Řek do zajetě a tam ře budeř jako otrokyně tkět a nosit vodu cizě řeně. Ař tě tam uvidět plaěicě, řeknou: ‚Hle, to je manželka Hektora, který vynikal silou a stateěnostě nad vřemi trojskům reky, a touto řeěě jeřtě věce roznitě tvou bolest. Ať mě raději zabějě dřěv, abych neviděl, jak tě povedou do zajetě, abych neslyřel tvůj plěě.“

S těmito slovy Hektřr přěstoupil k svěmu synovi a chtěl ho obejmout. Malý Astyanax se vřak s křikem přětělil k prřum chůvy, polekal se chocholu z kořskě hřěvy, který se kyměcel na Hektorově přělbě. Andromachě i Hektřr se něřně usměli. Hektřr sřnal přělbou, polořil ji na zem, vzal Astyanakta do rukou a zřěbal ho. Pozvedl syna vysoko k nebi a takto prosil hromovlědněho Dia i ostatně bohy:

„Ó Die, i vy, nesmrtelní bohové! Proším vás, aby můj syn vynikal mezi svými občany tak jako já. Až dospěje, ať vládne Troji. Až se pak bude vracet z bitvy, ať o něm říkají, že vyniká statečností nad svého otce. Nepřátelé ať se ho bojí a ať působí radost srdci své matky.“

Tak prosil Hektór bohy. Potom dal Astyanakta své ženě. Andromaché přitiskla svého syna k prsům a usmála se na něj se slzami v očích. Hektór byl dojat; objal něžně Andromachu a řekl jí:

„Nermut se tak, Andromacho, nikdo z řeckých reků mě nepošle proti vůli osudu do temného království Hádova. Nikdo neunikne svému osudu, ani statečný člověk, ani zbabělec. Jdi domů, milovaná, věnuj se tkaní a předení, dohlížej na služby. My muži budeme bojovat a já z nich nejstatečněji.“

Hektór si nasadil přilbu a rychle odešel ke Skajské bráně. Andromaché šla domů, často se však obracela očima zalitými slzami za vzdalujícím se Hektorem. Když se vrátila plačíc domů, zaplakaly s ní i všechny služby: nevěřily, že se Hektór vrátí z boje zdrav.

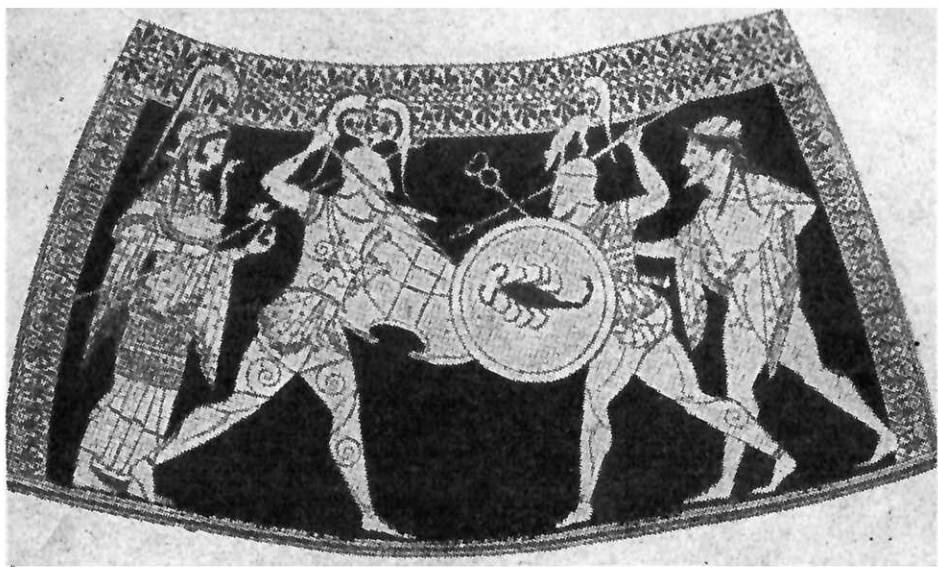
U Skajské brány dohonil Hektora Paris. Také on, oděn v třpytící se zbroj, pospíchal do boje.

„Bratře,“ řekl mu Hektór, „vím, že každý spravedlivý člověk musí ocenit tvé hrdinské činy, často však nejdeš rád do boje. Často trpím, když slyším, jak ti Trojané spílají. Pospěšme si však rychle k vojsku.“

POKRAČOVÁNÍ BITVY. HEKTORŮV SOUBOJ S AIANTEM

(Zpracováno podle Homérový Íliady)

Hektór a Paris vyšli společně od Skajské brány. Trojané se zaradovali, když uviděli oba reky. Vzmužili se a opět nastal krutý boj. Hektór, Paris a Glaukos pobili mnoho hrdinů. Řekové začali ustupovat. Světlo-oká dcera Diova to uviděla a rychle se vydala k posvátné Troji. S Olympu spěchající bohyni potkal u staletého dubu, rostoucího na pokraji planiny, bůh Apollón. Tázal se bohyně Athény, zda nespíchá na pomoc Řekům, a přemlouval ji, aby mu pomohla přerušit bitvu. Athéna souhlasila. Bohové se rozhodli, že přeruší bitvu a že vnuknou

Obr. 102. Souboj Hektora s Aiantem. Zleva napravo: bohyně Athéna, Aías, Hektór, Hermés, kresba na váze

Hektorovi myšlenku, aby vyzval na souboj některého z nejslavnějších řeckých reků. Sotva bohové dospěli k tomuto rozhodnutí, věděl to ihned Priamův syn věštec Helenos. Odešel k svému bratru Hektorovi a poradil mu, aby vyzval na souboj některého řeckého reka. Helenos prozradil Hektorovi, že slyšel hlas nebešťanů, když o tom rozhodovali, a že není souzeno, aby Hektór v tomto souboji zahynul.

Hektór ihned zastavil Trojany a přerušil bitvu; totéž učinil i Agamemnón. Na válečném poli nastal klid a vojáci unavení bitvou usedli na zem. Pallas Athéna a Apollón, podobni dravým jestřábům, vzlétli a usedli k staletému dubu. Se zalíbením pozorovali trojské i řecké vojsko. Když se všechno uklidnilo, vyzval Hektór hlasitě jednoho z řeckých reků na souboj. Sliboval, že neposkvrní tělo zabitého a že s něho ne sejme ani zbroj, a zároveň žádal, aby totéž slíbil i řecký hrdina, jestliže bude v souboji vítězem. Řekové vyslechli Hektorovu výzvu, všichni však mlčeli, nikdo z nich se neodvážil vystoupit proti Hektorovi. Menelaos se na ně strašlivě rozhněval; dokonce sám chtěl přijmout Hektorovu výzvu na souboj, avšak Agamemnón jej zadržel; bál se, aby jeho

bratr nepadl rukou Hektora, s nímž se i Achilleus obával bojovat. I stařec Nestór káral Řeky. Sotva dozněla jeho hněvivá řeč, rázem vystoupilo vpřed devět reků: král Agamemnón, Diomédés, oba Aiantové, Ídomeneus, Mérionés, Eurypylos, Thoás a Odysseus. Na Nestorovu radu se rekové rozhodli metat mezi sebou los. Když byly losy vloženy do přílby, začal s ní Nestór třást, aby z ní některý vypadl.

Rekové prosili bohy, aby vypadl los Aianta, syna Telamónova, Dioméda nebo Agamemnona. Vypadl los Aiantův. Aiás se zaradoval. Oblékl svou výzbroj a vystoupil vpřed na místo souboje. Statný, silný a hrozivý podobal se bohu války Areovi. Před sebou nesl štít okovaný mědí, vysoký jako věž, a v ruce potřásal těžkým kopím. Když Trojané uviděli Aianta, užasli, i Hektór se ve své hrudi zachvěl strachem. Jeden na druhého hrozivě pohleděl. Hektór hodil kopí jako první. Aiantův štít však neprorazil. Potom hodil své kopí Aiás a prorazil Hektorův štít. Kopí prorazilo i Hektorův pancíř a roztrhlo roucho. Před smrtí zachránilo Hektora jen to, že uskočil na stranu. Rekové vytrhli kopí a vrhli se na sebe. Hektór znovu udeřil kopím do štítu syna Telamónova, avšak hrot kopí se ohnul. Aiás opět prorazil Hektorův štít a lehce Hektora zranil na šiji. Hektór však boj nepřerušil, uchopil obrovský kámen a mrštíł jím do Aiantova štítu; měď, pokrývající velký štít, jasně zazvonila. Aiás uchopil ještě těžší kámen a hodil ho na Hektora s takovou silou, že prorazil jeho štít a zranil ho do nohy. Hektór upadl na zem, avšak bůh Apollón jej rychle zvedl.

Rekové uchopili meče a druh druhá by byl zabil, kdyby mezi ně nebyli přispěchali hlasatelé a nebyli napráhli mezi ně svá žezla.

„Ukončete boj, rekové!“ zvolali hlasatelé, „všichni vidíme, že jste stateční bojovníci. Zeus miluje oba stejně. Již se blíží noc a všichni si musí odpočinout.“

„Hlasateli,“ obrátil se Aiás k trojskému hlasateli, „to, co jsi řekl, by musel říci sám Hektór, neboť ten mne vyzval na souboj. Jsem ochoten zápas ukončit, jestliže mě o to požádá.“

Na to odpověděl Hektór Aiantovi:

„Ó Telamónovče, bohové tě obdarovali vysokou postavou, silou i moudrostí, jsi nejslavnější z řeckých reků. Pro dnešek svůj zápas skončíme. Později se můžeme znovu utkat na válečném poli. Avšak dříve než se rozejdeme, poctěme druh druhá darem na památku našeho

souboje. Ať trojští a řečtí vojáci vidí, že se rekové, kteří spolu zápasili a planuli touhou druh druhu zabít, usmířili a rozešli jako přátelé.“

Když Hektór domluvil, vzal stříbrem zdobený meč a podal jej Aiantovi; Aiás daroval Hektorovi drahocenný červený pás. Tak skončil souboj reků. Trojané se radovali, že Hektór vyšel z boje se silným Aiantem nezraněn, a s nadšením jej provázeli do Troje. I Řekové se radovali, když viděli, jak je Aiás, syn Telamónův, statečný. Král Agamemnón uspořádal dokonce na počest Aiantovu hostinu, na kterou pozval všechny vůdce. Velitelé hodovali až do večera.

Když hostina skončila, radil stařec Nestór shromážděným řeckým vůdcům, aby přerušili na jeden den bitvu, pohřbili padlé reky, postavili u korábů kolem řeckého tábora hradbu i s věžemi a kolem ní aby vykopali hluboký příkop. Hradba měla Řekům poskytnout jistější ochranu. Vůdcové souhlasili s Nestorovou radou a rozešli se do svých stanů.

I Trojané se sešli na společném shromáždění. Promluvil na něm Anténór a radil jim, aby vrátili Řekům krásnou Helenu i uloupenou pokladnici. Avšak Paris za nic nechtěl Helenu vydat. Byl ochoten vrátit Meneláovi jen pokladnici a přidat k ní dary od svého otce. Král Priamos doporučil vyslat ráno k Řekům vyjednaváče, který jim sdělí Paridův návrh. Jestliže Řekové návrh nepřijmou, znamená to, že se boj prodlouží do té doby, dokud bohové nedají úplné vítězství jedné nebo druhé straně. Trojané s Priamovým návrhem souhlasili. Když se rozednilo, vyslali Trojané k Řekům vyjednaváče. Avšak ti Paridův návrh zamítli, souhlasili jen s tím, aby byla bitva na den přerušena a aby byli pohřbeni mrtví bojovníci.

Ještě před východem slunce začali Trojané i Řekové pohřbívat padlé vojáky. Svezli jejich těla na hranici a zapálili ji. Potom Řekové za jediný den postavili kolem tábora vysokou hradbu i s věžemi a vykopali před ní hluboký příkop. Dokonce i olympští bohové se obdivovali tomuto dílu Řeků. Jen bůh Poseidón se na Řeky rozhněval, protože neobětovali bohům dřívě, než začali hradbu stavět. Avšak hromovládny Zeus jej uklidnil. Poradil mu, aby hradbu, kterou Řekové vystavěli, rozbořil a břeh opět pokryl mořským pískem.

Když Řekové dokončili práci, začali si připravovat večeři. V té době se vrátily z Lémnu lodě s vínem. Řekové se zaradovali, rychle skupili všechno víno a v táboře nastala hostina. Řekové však neměli při hostině

klid. Hromovládny Zeus jim rachotem hromu věštil mnoho utrpení. Hodující se často zachvěli strachem a rozlévali víno ze svých pohárů. Nikdo z Řeků se neodvážil pít dřív, dokud neulil na počest mocného Dia. Po skončení hostiny se celý tábor Řeků pohroužil ve spánek.

VÍTĚZSTVÍ TROJANŮ

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

Časně ráno, když na nebe vystoupila bohyně Éós a východ krvavě zahořel, svolal na světlém Olympu Zeus-hromovládce všechny bohy a řekl jim:

„Slyšte, nesmrtelní bohové! Dnes ať se nikdo z vás neodváží sestoupit s vysokého Olympu a pomáhat Řekům nebo Trojanům. Kdo mne neposlechne, toho uvrhnu do nejhlubší propasti Tartaru, aby pochopil, že jsem nejmocnější ze všech nesmrtelných bohů. Jestliže chcete poznat mou sílu, vezměte zlatý řetěz a spusťte ho na zem, pak sami sestupte a pokuste se mne stáhnout s Olympu. Já uchopím tento řetěz jedinou rukou a všechny vás vyzdvihnu s celou zemí i s mořem.“

Diova výhružná řeč naplnila bohy strachem. Po chvíli odpověděla Dioví Athéna:

„Ó mocný hromovládce, my všichni víme, že tvá síla je nezdolná, všichni se však bojíme o osud Řeků. Cožpak jsou opravdu předurčeni k záhubě?“

„Milá dcero,“ odpověděl Zeus, „nemám v úmyslu zahubit všechny Řeky.“

Zeus, oděný do zlaté zbroje, pak zapřáhl do vozu zlatohřívé koně, vzal do ruky zlatý bič a vstoupil do vozu. Popohнал rychle koně, a ti se vznášeli mezi nebem a zemí a směřovali k vysoké Ídē¹. Tam Zeus usedl na nejvyšším vrcholku a přihlížel, jak se Řekové a obyvatelé Troje připravují k boji.

Vojska vstoupila na bitevní pole a rychle se k sobě přibližovala. Začala opět hrozná bitva. Brzy bylo poledne. Zeus vzal do ruky zlaté váhy a vložil na ně osud Trojanů a Řeků. Miska s osudem Trojanů se vznesla

¹ Hora v Malé Asii ležící na východ od Troje v jihozápadní Frygii.

k nebi, předpovídajíc úspěch, miska s osudem Řeků klesla až k zemi na znamení, že mnozí z nich zahynou. S Ídy zaburácel hrom mocného Dia. Zeus vrhl mezi řecké vojsko jiskřící blesk. Vojáky zachvátila hrůza. Obrátili se na útěk a spěchali se ukrýt za hradbami tábora. Na bojišti zůstal jen Nestór. Jeden z jeho koní, raněn Paridovým šípem, se vzeplal na zadní nohy. Nestór se pokoušel přeseknout koni postroj, avšak nadarmo. Již se k němu přibližoval na svém voze Hektór. Stařec by byl zahynul, kdyby mu nebyl přispěchal na pomoc Diomédés. Volal na pomoc i Odyssea, ten však jeho výzvu neslyšel. Diomédés vzal Nestora k sobě do vozu a vyjel proti Hektorovi. Když se k němu přiblížil, mrštil po něm kopím, avšak nezasáhl ho. Kopí probodlo hrud Hektorova vozataje a usmrtilo ho. Hektorovi koně uskočili. Místo vozataje zaujal rek Archeptolemos. Možná, že by se prchající Řekové byli zastavili, kdyby byli uviděli Diomédův hrdinný čin. Avšak Zeus vrhl jiskřící blesk před Diomédovy koně.

Oheň blesku strašlivě zajiskřil a koně uskočili zpět. Nestór začal přemlouvat Dioméda, aby opustil válečné pole, protože Zeus mu nevěští vítězství. Ačkoliv chtěl Diomédés pokračovat v boji, uposlechl nakonec Nestora a zamířil s koňmi k zástupům prchajících Řeků. Trojané spustili vítězný křik a zasypali Řeky množstvím střel. Hektór se posmíval Diomédovi, který se obrátil na útěk. Třikrát se chtěl Diomédés vrátit, avšak třikrát zaburácel hrozivý Diův hrom. Hektór pochopil, že Zeus svými blesky předpovídá Trojanům vítězství. Povzbuzoval je proto, aby pronásledovali Řeky. Těm vyhrožoval, že Trojané vtrhnou do jejich tábora a spálí jejich lodě. Když Héra uslyšela Hektorovy vyhrůžky, vzplála hněvem. Začala prosit boha Poseidóna, jenž kolébá zemi, aby pomohl Řekům; avšak mocný vládce moří její prosbu odmítl.

Boj již kypěl u samých hradeb, které obepínaly řecký tábor. Héra vnukla Agamemnonovi myšlenku, aby znovu povzbudil Řeky. Agamemnon, který stanul na Odysseově lodi, obrátil se k vojákům a vyzýval je, aby se statečně bránili. Prosil i Dia, aby poskytl Řekům pomoc a nedal jim zahynout rukou Trojanů. Zeus se nad Řeky slitoval a dal jim příznivé znamení. Nad Diovým obětním oltářem se vznesl orel a spustil na něj jelena, kterého nesl ve svých spárech. Když Řekové uviděli toto znamení, vzmužili se opět a odrazili Trojany. Ze všech nejodvážněji se bil král Diomédés. Usmrtil mnohé z trojských reků. Stateč-

ně bojovali i ostatní řečtí hrdinové. Mezi nimi zvlášt vynikal Teukros, nevlastní bratr Telamónovce Aianta. Ten svými šípy zasahoval jednoho trojského reka po druhém. Zabil i Priamova syna, krásného Gorgythióna. Jako klesá rudý květ máku pod tíhou rosy, tak klesla Gorgythiónova hlava chráněná přilbou. Gorgythión padl mrtev. Teukros zabil i Hektorova vozataje, jeho přítele Archeptolema. Hektór vzplanul hněvem a vrhl se na Teukra. Zranil ho těžkým kamenem do šíje. Teukros zasténal. Hektór by jej byl zabil, kdyby Aiás nebyl přikryl bratra svým štítem a nebyl nařídil sluhům, aby raněného odnesli k lodím.

Zeus znovu povzbudil bojovnost Trojanů. Ti zatlačili Řeky až k lodím. Hektór zle řádl mezi řeckými řadami. Héra se zželela nad Řeky a prosila Athénu, aby jim přispěchala na pomoc. Athéna souhlasila. Oblékla svou výzbroj a společně s Hérrou se snesla na voze se světlého Olympu. Zeus, který seděl na vrcholku Ídy, spatřil vznášející se bohyně. Pln zloby rozkázal poselkyni bohů Íridě, aby bohyně zastavila a pohrozila jim jeho hněvem. Héra i Athéna se polekaly a vrátily se smutně na Olymp. Brzy se vrátil i Zeus-hromovládce. Na jeho otázku, proč jsou bohyně tak smutné, a na jeho pohružky odpověděla Héra, že litují Řeky. Zeus jim odpověděl, že Trojané budou vítězit do té doby, dokud se Agamemnón neusmíří s Achilleem a nepošle mu bohaté dary za ponížení, které mu způsobil.

Slunce zapadalo, příkrov noci zahalil zemi. Krvavá bitva skončila. Na radu Hektorovu se Trojané nevrátili do posvátné Troje. Rozložili se na noc na bitevním poli a ochranu města svěřili jinochům a starcům. Hektór se domníval, že se mu příštího dne podaří dosáhnout nad Řeky rozhodujícího vítězství a zahnat je od Troje. Hranice, které Trojané zapálili na bojišti, zářily v temnu noci jako hvězdy.

AGAMEMNÓN SE POKOUŠÍ O SMÍR S ACHILLEEM

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

Agamemnón, zarmoucený vítězstvím Trojanů, rozeslal hlasatele, aby svolali vůdce na poradu. Když se vůdcové sešli, začal k nim Agamemnón s povzdechem hovořit o tom, že se nyní musí vrátit z Troje

Obr. 103. Achilleus obvazuje Patrokla, kresba na číši

do Řecka, protože — jak se zdá — je to Diova vůle. Diomédés Agamemnonovi hněvivě odporoval. Řekl mu, že se může vrátit od Troje sám, jestliže chce, ostatní vůdcové však zůstanou a budou bojovat do té doby, dokud Troje nedobudou. Ani Nestór neradil k útěku. Stařec vybídl Agamemnona, aby uspořádal hostinu, na níž by vůdcové projednali, co podniknout. Na ochranu tábora měla být postavena stráž.

Agamemnon souhlasil s Nestorem. Sedm set jinochů pod vedením sedmi vůdců odešlo, aby chránilo řecký tábor. Ostatní vůdcové zůstali v Agamemnonově stanu. Při hostině začal Nestór přemlouvav Agamemnona, aby se usmířil s Achilleem. Agamemnon s Nestorem souhlasil. Sdělil vůdcům, že dá Achilleovi bohaté dary, vrátí mu Briseovnu, a když se všichni vrátí vítězně do vlasti, dá Achilleovi za ženu jednu ze svých dcer a navíc mu přidá mnoho bohatých měst. Vůdcové schválili Agamemnonův návrh a rozhodli se vyslat jako vyjednavče do Achilleova stanu Telamónovce Aianta, Odyssea a Foiníka a s nimi hlasatele Eurybata a Odia. Tyto reky měl Achilleus ve zvláštní oblibě. Nestór jim dal na cestu ještě mnohá ponaučení.

Když přišli Agamemnonovi poslové k Achilleovi, zastihli jej, jak hraje na lyru a zpívá o slávě reků. U Achillea seděl i jeho přítel Patroklos. Achilleus uvítal reky a připravil pro ně bohatou hostinu. Když se nasýtí, obrátil se Odysseus k synu Péleovu a začal jej přemlouvat, aby se usmířil s Agamemnonem. Odysseus vykládal, jak Trojané vedení Hektorem tísní Řeky, a vypočetl i dary, které slibuje Agamemnón Achilleovi na znamení smíru. Odysseus připomněl Achilleovi i to, jak mu otec Péleus před odchodem na výpravu přikazoval, aby se vyhýbal sporům. Achilleus však odmítl smířit se s králem Mykén; nemohl zapomenout na urážku, kterou mu Agamemnón způsobil. Odpověděl, že by odmítl smířit se s Agamemnonem i tehdy, kdyby mu sliboval všechno bohatství egyptských Théb. Achilleus byl neoblomný a vyhrožoval dokonce, že odpluje zpět do Fthie. Foinix, který byl naplněn obavami o osud Řeků, znovu přemlouval Achillea, aby se usmířil. Zapřísahal ho, aby nejednal tak jako kdysi Meleagros, když Aitólové bojovali s Kúréty. Achilleus Foiníkovi neodpověděl. Telamónovec Aiás se potom obrátil k Odysseovi a vyzval ho, aby opustili Achilleův stan a šli oznámit vůdcům jeho odpověď. Naposled se pokusil Aiás Achillea přemluvit, ten však zůstal neoblomný a odpověděl, že vystoupí proti Hektorovi teprve tehdy, až Hektór spálí loď Řeků a zaútočí i na jeho loď a jeho stan.

Rekové odešli mlčky, jen Foinix zůstal u Achillea. Když se Aiás a Odysseus vrátili k Agamemnonovi, oznámili vůdcům, co Achilleus odpověděl. Vůdcové je vyslechli za hlubokého ticha. Nakonec rek Diomédés radil, aby nechali Achillea na pokoji, protože Agamemnón příslibem bohatých darů jen ještě více podnítil jeho pýchu. Diomédés navrhl, aby se posilnili jídlem a nápoji a odešli spat. Ráno pak aby pokračovali v krvavém boji.

ODYSSEUS A DIOMÉDÉS SE VYDÁVAJÍ JAKO VYZVĚDAČI DO TÁBORA TROJANŮ. RHÉSOVI KONĚ

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

Celý řecký tábor se pohroužil do hlubokého spánku. Jen Agamemnón nespal. Těžce vzdychal na svém lůžku a nemohl se zbavit chmurných myšlenek. Pohlížel na ohně, které plály kolem trojského tábora, a podívoval se tomu, že tam zaznívají píštěly a veselé hlasy. Když pohlédl na řecký tábor, v zoufalství si rval vlasy. Jeho srdce svírala bolest. Nakonec syn Atreův vstal, oblékl se, přehodil přes sebe lví kůži a s kopím v ruce šel vzbudit Nestora. Chtěl se poradit s pylským králem, jak odvrátit od Řeků záhubu. Na cestě potkal Meneláa. Ani Meneláos nespal, také přemýšlel o neutěšeném osudu těch, kteří přišli kvůli němu k Troji. Bratři se rozhodli, že svolají poradu vůdců. Meneláos šel pozvat reky a Agamemnón zamířil k Nestorovi. Nestór uslyšel Agamemnonovy kroky, a protože jej v noční tmě nepoznal, vykřikl na něj, aby se prohlásil. Agamemnón řekl své jméno, přistoupil k Nestorovi a vyprávěl mu, co jej znepokojuje. Požádal ho, aby s ním odešel na poradu. Nestór ihned vstal a odešel společně s Agamemnonem pozvat ostatní reky. Pozvali Odyssea, pozvali i Dioméda. Ten spal se štítem pod hlavou a s kopím zabodnutým vedle sebe do země. Když se rekové shromáždili, šli k strážím, které bděly. Stráže seděly, upíraly pozorně oči do noční tmy a naslouchaly, zda se nepřibližují Trojané. Vůdcové přešli přes příkop a usadili se pod hradbami tábora. Nestór navrhl, aby vyslali do trojského tábora vyzvědače, který by vypátral, co chtějí Trojané podnikat, zda chtějí znovu zaútočit na Řeky nebo zda se chtějí vrátit do města. Diomédes se ihned přihlásil, že se zúčastní tohoto nebezpečného podniku, a navrhl, aby s ním šel ještě některý rek. Přihlásilo se jich mnoho. Agamemnón rozhodl, aby si Diomédes vybral sám. Diomédes zvolil Odyssea, chráněnce Pallady Athény. Věřil, že Odysseova zchytralost a obratnost jim oběma zaručí šťastný návrat třeba i z planoucího ohně. Diomédes a Odysseus se ozbrojili. Zbraně jim dali vůdcové, kteří se účastnili porady, protože Diomédes a Odysseus přišli na shromáždění neozbrojeni.

Obr. 104. Odysseus s Diomédem zajímají trojského vyzvědače, kresba na váze

V téže době, kdy Řekové vysílali Odyssea a Dioméda do trojského tábora, vysílali vyzvědače i Trojané. Chtěli, aby vypátral, zda Řekové dobře střeží svůj tábor. K tomuto úkolu se přihlásil Dolón, syn Eumédův, proslulý jako rychlý běžec. Rozhodl se, že pronikne až k řeckým lodím a vyslechne, o čem se budou řečtí vůdcové radit. Dolón se ozbrojil, přehodil přes sebe vlčí kůži a zamířil do řeckého tábora. Diomédés a Odysseus plížícího se Dolóna brzy postřehli. Přitiskli se k zemi a nechali ho projít kolem sebe, potom se však za ním vrhli a pronásledovali ho, jako když psi štvou zajíce či srnu.

„Stůj,“ vykřikl na Dolóna Diomédés, „neunikneš mému kopí, neunikneš smrti!“

Diomédés vrhl na Dolóna své kopí, a to tak, aby proletělo těsně nad jeho rameny. Dolón se ulekl, zbledl strachem a zastavil se. Když ho Diomédés a Odysseus chytili, začal prosit o slitování. Řekové se ho vypyтали, proč šel do řeckého tábora, kdo ho poslal a jak jsou v táboře rozmístěni Trojané a jejich spojenci. Dolón v naději, že se nad ním rekové slitují, řekl vše. Ukázal jim, kde mají ležení Thrákové, kteří nedávno přišli se svým králem Rhésem, majitelem podivuhodných koní a zlaté zbroje. Přesto však Diomédés a Odysseus Dolóna neušetřili.

Sňali mu přílbu, vlčí kůži a vzali mu i jeho výzbroj. Odysseus ji ukryl tak, aby si ji mohli vzít na zpáteční cestě; oba rekové se potom vydali do ležení Thráků.

Rekové se tiše propížíli až ke králi Rhésovi, který ležel blízko svých koní mezi bojovníky. Tak jako se lev vrhá na bezbranné stádo koz a ovcí, vrhl se Diomédés na spící Thráky. Zabil dvanáct thráckých bojovníků, zabil i krále Rhésa. Odysseus odvázal Rhésovy koně a vyvedl je z tábora. Diomédés chtěl vyvézt i vůz se zlatou zbrojí, avšak bohyně Pallas Athéna, která se mu zjevila, řekla:

„Pomýšlej na to, jak se vrátíš do řeckého tábora, synu Týdeův. Je čas k návratu. Jestliže někdo z nebešťanů, který tě nenávidí, probudí Trojány, budeš musit prchnout.“

Diomédés uposlechl rady, kterou mu dala bohyně, a vyskočil na jednoho z Rhésových koní. Odysseus skočil na druhého a oba rekové rychle ujížděli k řeckému táboru.

Bůh Apollón viděl, jak Pallas Athéna pomáhala Diomédovi a Odysseovi. Pospíšil do trojského tábora vzbudit Hippokoónta, Rhésova příbuzného. Hippokoón vyskočil z lůžka a uviděl, že místo, kde stáli koně, je opuštěné. Začal volat krále Rhésa, avšak nikdo mu neodpovídal. V trojském táboře nastal poplach. Přibíhající bojovníci pohlíželi se zděšením na to, co způsobil Diomédés s Odysseem. Ti se však již vraceli zpět; cestou vzali ukrytou Dolónovu zbroj a zamířili k řeckým vůdcům, kteří na ně čekali. Odysseus vyprávěl, jak zajali Dolóna, jak Diomédés zabil krále Rhésa a dvanáct vynikajících thráckých reků a jak získali koně. Rekové byli Diomédem i Odysseem nadšeni a oslavovali je i ostatní Řekové, když se dozvěděli o jejich hrdinském činu. Rhésovy koně uvázali u stanu krále Dioméda, Dolónovu zbroj si odnesl na svůj koráb Odysseus.

BITVA U ŘECKÉHO TÁBORA

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

Sotva první jitřní paprsky zalily východ, poslal Zeus do řeckého tábora bohyni nenávisti. Bohyně stanula na velké Odysseově lodi, hrozivě vykřikla a všem bojovníkům vnukla nezdolatelou touhu po boji.

I král Agamemnón, který si oblékl nádhernou zbroj a vzal těžké kopí, hlasitě pobízel reky do boje. Řečtí hrdinové se vrhli do bitvy. Trojané s nimi statečně bojovali, nad všechny však vynikal svými hrdinskými činy Hektór. Jako zuřiví vlci pobíhali bojovníci po bitevním poli. Bohyně nenávisti se zaradovala, když viděla bitvu. Bohové se vzdálili na jasný Olymp do svých komnat a stěžovali si, že Zeus pomáhá Trojanům. Ten zatím spokojeně přihlížel bitvě. Tentokráte se zvláště vyznamenal král Agamemnón; zabil svým těžkým kopím již mnoho reků, zabil i dva syny Priamovy, Ísa a Antifa. Stáli na jednom voze a společně se bili s nepřítelem. Ještě nedávno je viděl Agamemnón v řeckém táboře, kam je přivedl Achilleus, když oba bratry zajal na svazích Ídy. Trojané jim nepřispěchali na pomoc, a tak oba zahynuli. Agamemnón zabil i dva syny Antimachovy, marně prosili, mykénského krále o slitování. Agamemnón se tím mstil jejich otci za to, že byl podplacen Paridem a přimlouval se za smrt Meneláa, který přišel do Troje jako posel. Když je Agamemnón zabil, vrhl se tam, kde byl boj nejlítější. Jako oheň pohlcuje les a jako klesají stromy zasažené plameny, tak porážel syn Atreův jednoho trojského reka po druhém. S rachotem přejížděly po bitevním poli vozy, s nichž Agamemnón srážel stojící reky; ti klesali do prachu bojiště. Trojaný přepadl strach a obrátili se na útěk, avšak u Skajské brány se zastavili.

Útěk Trojanů spatřil hromovládny Zeus a hned rozkázal bohyni Íridě, aby ihned spěchala k Hektorovi. Měla mu oznámit, aby zasáhl do boje teprve tehdy, až uvidí, že Agamemnón je raněn. Pak Zeus propůjčí Hektorovi nesmírnou sílu a ten zažene Řeky až k jejich lodím. Íris rychle splnila Diův příkaz. Hektór seskočil s vozu a povzbuzoval Trojaný. Zatím Agamemnón srážel jednoho trojského reka po druhém. Zabil Ífidamanta, syna Anténorova. Jeho starší syn Koón chtěl pomstít smrt svého bratra a bodl Agamemnona svým kopím do ruky pod loktem. Mykénský král mu máchnutím meče uťal hlavu a starší Anténorův syn padl mrtev na bratrovo tělo. Agamemnón však nemohl již dále bojovat. Musel opustit bojiště, neboť rána ho prudce bolela.

Když Hektór spatřil, že Agamemnón odjel na svém voze, začal hlasitě povzbuzovat vojáky, a sám se vrhl do bitvy. Zabil mnoho reků; Řekům hrozila záhuba. Odysseus však přivolal na pomoc Dioméda a oba hrdinové odrazili rázně útok Trojanů. Jakmile Diomédés uviděl

Hektora, mrštil po něm své kopí a zasáhl ho do přílby. Bůh Apollón však nepřipustil, aby kopí prorazilo přílbu, a tak zachránil Hektora před záhubou. Úder kopí byl tak silný, že Hektór klesl k zemi a omdlel. Zatím co se Diomédés prodíral řadami bojovníků, aby zvedl své kopí, Hektór se vzpamatoval, skočil na vůz, a tak se zachránil. Diomédés vzplál hrozným hněvem, že se mu opět nepodařilo Hektora usmrtit. Rozmáchl se kopím a zabil jednoho z trojských reků. Naklonil se, aby mrtvému odňal jeho zbroj. Paris, který Dioméda spatřil, zamířil na něj a zasáhl ho svým šípem. Paris se zaradoval. Když ho Odysseus zakryl svým štítem, vytáhl si Diomédés šíp z rány, v boji však již nemohl pokračovat a musil opustit bitevní pole.

V té chvíli obklíčili Trojané Odyssea tak, jako psi obklíčí lva, jenž vyšel z lesa. Lev stojí a hrozivě cení zuby. Tak stál i Odysseus a kopím se bránil proti útočícím Trojanům. Mnoho trojských reků v tomto boji s Odysseem našlo smrt. Padl i Charops, bratr krále Sóka. Sókos, který chtěl pomstít smrt svého bratra, udeřil kopím do Odysseova štítu, prorazil ho a zranil Odyssea do boku. Přesto však raněný Odysseus zahnal Sóka na útěk a prchajícího zabil ranou kopí do zad. Potom Odysseus vytrhl kopí ze své rány, z níž vytryskla horká krev. Když Trojané uviděli, že Odysseus je raněn, zaútočili na něj. Král Ithaky začal hlasitě volat o pomoc. Přispěchal k němu Aiás, syn Telamónův, a zakryl Odyssea svým štítem vysokým jako věž. Meneláos vyvedl Odyssea z bitevní vřavy k vozu. Odysseus opustil bitvu. Aiás však pokračoval v boji a porážel svým kopím Trojaný. V té chvíli ranil Paris šípem reka Macháóna do pravého ramene. Na žádost Ídomeneovu odvezl Nestór raněného do řeckého tábora. Hektorův vozataj Kebriónés uviděl, jak Aiás tísní trojské bojovníky, a řekl to Hektorovi. Ten se jim vrhl na pomoc. Zeus způsobil, že se Aianta zmocnil strach. Dal si svůj obrovský štít za záda a začal pomalu ustupovat. Ustupoval jako lev, kterého zahánějí psi a odvážní pastýři od stáda.

Postupoval jen pomalu, neustále se zastavoval, kryl se štítem a odrážel útočící Trojaný. Ustupujícího Aianta uviděl rek Eurypylos a přispěchal mu na pomoc. Paris však ranil svým šípem i Eurypyla a donutil ho tak, aby opustil bitevní pole. Potom přispěchali na pomoc Aiantovi Řekové a s jejich pomocí se podařilo synu Telamónovu vyváznout bez zranění.

Z tábora přihlížel bitvě na přídi své lodi Achilleus. Když Achilleus

uviděl, že Nestór přivezl raněného reka, zavolal svého přítele Patrokla a prosil ho, aby šel k Nestorovi a podíval se, byl-li raněn Macháón. Achilleův přítel rychle zamířil do Nestorova stanu a tam spatřil, že raněným je skutečně Macháón, jemuž právě připravovali nápoj. Pylský král vyzval Patrokla, aby s nimi usedl. Ten však odmítl, protože pospíchal zpět ke svému příteli. Nestór vyprávěl Patrozkovi, jak Trojané tísní Řeky, kdo z reků je raněn, a nakonec prosil pro Řeky o pomoc. Poradil Patrozkovi, aby uprosil Achillea a vypůjčil si od něho jeho zbroj a vedl do boje Myrmidony; Trojané, kteří budou pokládat Patrokla za Achillea, možná přeruší boj, a tak Řekové získají čas, aby si po těžkých bojích oddechli. Patroklos souhlasil a vrátil se k Achilleovi s pevným úmyslem přemluvit přítele, aby mu dovolil zasáhnout do boje. Na cestě potkal Patroklos raněného Eurypyly, který byl zasažen šípem do stehna. Hrdina trpěl nesmírnou bolestí a z rány se mu řinula krev. Patrozkovi bylo reka líto. Odvedl Eurypyly k jeho lodi, vyřízl šíp z rány a přiložil na ni hojivé byliny. I Eurypylos vyprávěl Patrozkovi, jak Trojané tísní Řeky.

Zuřivý boj pokračoval. Řekům neposkytovaly dostatečnou ochranu už ani hradba, ani příkop. Trojané však nemohli rázem přejít přes příkop a dobýt hradby, za kterou se Řekové ukryli. Hektór chtěl přes příkop přejet ve voze; když však pobízel koně k jízdě, uskočili stranou. Potom se na radu Polydamantovu Trojané rozdělili na pět velkých oddílů a pod vedením svých vůdců se připravovali k útoku. Vůdcové, kteří zanechali své vozy u příkopu, řadili pěší Trojany. Jen rek Ásios neopustil svůj vůz. Chtěl pronásledovat utíkající Řeky, proniknout za nimi se svým oddílem do tábora a napadnout přímo řecké lodě. U hradby však odrazili Ásiův útok dva rekové, Lapithové Polypoités a Leonteus. Jako dva silné duby stáli tito rekové u hradby před branou. Lapithové se statečně bili a odráželi útočníky. Na nepřítel se snesl s hradeb déšť velkých kamenů a celé mračno střel. Lapithové odrazili Ásia a zabili mnoho trojských reků. K bráně se však přibližoval opět nový oddíl, vedený Hektorem a Polydamantem. Tu Zeus seslal velké znamení. Nad oddíly Trojanů se náhle objevil orel. Ve svých spárech držel hada. Svíjející se had uštkl orla do prsou, ten hlasitě zanařikal, upustil hada mezi trojské řady a rychle zmizel. Polydamás, který uviděl toto znamení, radil Hektorovi, aby přerušil boj a nepokoušel se dobýt řeckého

tábora. Hektór však Polydamanta neuposlechl a vrhl se se svým oddílem k hradbě.

Hromovládny Zeus rozpoutal strašlivou bouři. Kotouče prachu se snesly na řecké lodě. Řekové bez ohledu na bouři statečně bránili hradby. Trojané z nich vytrhávali čnějící kůly a uvolňovali břevna, na kterých stály věže, aby je rozbořili. Řekové uvítali útočníky kameny, šípy a kopími. Obá Aiantové povzbuzovali Řeky, aby se statečně bránili. Silný Sarpédón, chráně se štítem, postupoval s dvěma kopími v rukou k bráně. Přivolal si na pomoc ještě lyckého hrdinu Glauka. Bránu chránil Menestheus. Ten poslal pro Aianty, aby mu přišli na pomoc. Telamónovec Aiás, jeho bratr Treukros a Pandión skutečně přispěchali. Aiás obrovským kamenem srazil reka Epiklea, jemuž se podařilo vylézt na hradbu. Glauka ranil šípem Teukros. Sarpédón však neustoupil. Podařilo se mu dokonce rozbořit část hradby, nakonec jej však Aiás a Teukros také odrazili. Sarpédón znovu povzbuzoval své Lyčany k útoku. Ti se znovu vrhli na hradbu, avšak Řekové nepřipustili, aby jí dobyli. Lyčané nemohli dobýt hradby, ani Řekové však nemohli Lyčany zahnat. Ani jedna strana nemohla získat převahu. Do řeckého tábora pronikl jako první silný Hektór. Uchopil obrovský kámen, s nímž by pohnuli jen dva muži pomocí sochorů, a vrhl jej na bránu. Silnému úderu neodolala ani brána, ani velká závora. Brána zapraskala a rozpadla se. S očima planoucíma hněvem se vrhl Hektór do tábora a za ním další Trojané. Hradeb bylo dobyto. Řekové se obrátili na útěk a prchali k svým lodím. V táboře nastal zmatek.

BOJ U LODÍ

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

Boj se rozpoutával přímo u lodí. Zeus již nepřihlížel bitvě, protože byl přesvědčen, že se nikdo z bohů neodváží pomáhat Řekům. Když to postřehl bůh Poseidón, rychle sestoupil s hor na Samothráce, odkud bitvu pozoroval, do svého paláce. Hory se zachvěly pod nohama rozhněvaného boha. Poseidón šel do svého paláce, zapřáhl mořské koně do vozu a spěchal po mořských vlnách k Troji. Kone prudce letěli, aniž se

dotýkali hladiny, a brzy donesli boha k Troji. Poseidón koním svázal nohy zlatými řetězy a zanechal je s vozem na břehu moře ve velké jeskyni. Vzal na sebe Kalchantovu podobu a předstoupil před Aianty, aby je povzbudil k boji. Dotkl se jich žezlem, a vlil tak do jejich údů nesmírnou sílu. Aiantové pochopili, že s nimi hovořil bůh, který na sebe vzal podobu Kalchanta, a ještě odvážněji se vrhli do boje. Poseidón procházel mezi řeckými řadami a povzbuzoval hrdiny, aby statečně bojovali. Kolem Aiantů se shromáždily řady vojnů, štít k štítu, přilba k přilbě, nastavily kopí a tak očekávaly útočící Trojany. V čele Trojanů stál Hektór.

Jako se valí těžký kámen, který se utrhł z vyčnívající skály, s vrcholku hory a ničí vše, co mu leží v cestě, dokud nedopadne do údolí, kde zůstane nehybně ležet, vrhl se Hektór s kopím a štítem na řady Řeků. Zastavil se před jejich semknutými šiky a povzbuzoval Trojany, aby se jimi probili. Rozpoutal se lýtý boj. Mnoho Řeků v boji padlo. Padl i vnuk Poseidónův Amfimachos. Bůh Poseidón se rozhněval. Povzbudil krále Ídomenea, aby pomstil vnukovu smrt. Ídomeneus oblékl lesknoucí se zbroj, která oslňovala jako Diův blesk, a vrhl se do bitvy. Na cestě potkal Mériona, který si právě zlomil své kopí, jímž udeřil do štítu Priamova syna Déifoba, a nyní si šel pro nové kopí. Ídomeneus dal Mérionovi kopí a oba rekové se vydali na levé křídlo Řeků.

Trojané uviděli přicházejícího Ídomenea a zaútočili na něj. Ten se na ně prudce obořil a zahnal je na útek. Když Priamův syn Déifobos uviděl, jak Ídomeneus tísní Trojany, zavolal na pomoc Aineia. Zavolali ještě na pomoc Parida a Agénora a všichni společně zaútočili na Ídomenea. Kolem Ídomenea, jemuž pospíšili na pomoc mnozí hrdinové, začala hrozná řež. Měděná zbroj na hrudích hrdinů hřměla pod silnými údery.

Hektór zatím bojoval u lodí, které bránili oba Aiantové. Tak jako spřežení volků, spojené jedním jařmem, tahá po poli pluh a svorně vyorává do země hlubokou brázdou, udatně se bránili druh vedle druhu. Kolem Aiantů bojovalo mnoho vojnů. Za nimi stáli Lokrové, ozbrojeni luky a praky, a zasypávali útočníky mračny střel. Trojané již chtěli ustoupit z boje, avšak Polydamás Hektorovi poradil, aby pozval na pomoc nejstatečnější reky a rozhodl s nimi, zda se mají vrhnout na řecké lodě nebo zda mají ustoupit. Hektór odešel, aby svolal hrdiny;

mnoho jich však nenašel. Jedni leželi již mrtví u řeckých lodí, druzí, oslabeni ranami, vzdálili se z boje. Jen Paris odrážel útok Řeků. Hektór se obrátil na Parida s výčitkami, avšak nespravedlivě. Paris bojoval statečně, nemohl za to, že mnozí rekové byli raněni a že ještě více jich bylo zabito. Paris vyzýval Hektora, aby vedl Trojaný do boje. Útok Trojanů se podobal prudké bouři, avšak Řekové se jich nezalekli. Telamónovec Aiás spatřil Hektora a vyzýval ho, aby přistoupil blíže k řadám řeckých vojnů. Vtom se objevil nad Aiantem orel, a když Řekové uviděli toto znamení, radostně zajásali. Trojané, vedeni Hektorem, přesto s bojovným pokřikem zaútočili na Řeky. Stejně bojovně jim odpověděli i Řekové. Pokřik obou vojsk se nesl vysoko k nebi.

Nestór, který seděl ve svém stanu s Macháonem, uslyšel pokřik vojska. Uchopil štít a vyšel ze stanu. Stařec šel ke králi Agamemnonovi. Potkal mykénského krále, Dioméda i Odyssea; oba kráčeli zvolna a opírali se o kopí, neboť byli raněni. Chtěli přihlížet bitvě. Jejich srdce se sevřela úzkostí, když uviděli, že se bojuje již u lodí. Vůdcové litovali, že byla zbořena hradba, kterou Řekové vystavěli k ochraně proti útoku Trojanů. Nevěděli, jak vojsku pomoci, jak zabránit jeho záhubě. Agamemnon byl již odhodlán dát rozkaz k spuštění lodí na vodu. Avšak Odysseus jej od tohoto činu odradil. Obával se, že Řekové, až spustí lodě na vodu, budou více pomýšlet na útek než na bitvu. I Diomédés radil, aby se oblékli do zbroje, ukázali se vojsku a tak povzbudili jeho ducha. Neradil však, aby se sami účastnili bitvy, neboť by mohli být znovu zraněni.

Když Héra viděla neúspěch Řeků, rozhodla se pomoci jim lstí. Chtěla Dia uspat a v době, kdy hromovládce bude ponořen v spánek, chtěla Řekům pomoci k vítězství.

Bohyně Héra se rychle snesla s Olympu na Lémnos, kde našla boha spánku Hypna. Héra ho dlouho přemlouvala, aby uspal hromovládného Dia. Hypnos však odmítal, protože se obával Diova hněvu. Nakonec jej Héra přece jen uprosila. Společně s bohem spánku se rychle vrátila na vrcholek hory Ídy. Hypnos se ukryl před Diem na vysoké jedli, proměnil se v sladce zpívajícího ptáka a seslal na Dia hluboký spánek. Potom odletěl s vrcholu Ídy k Poseidónovi, jež kolébá zemi, a oznámil mu, že Zeus spí.

Poseidón se zaradoval a ještě více povzbuzoval Řeky k boji. Agamem-

nón, Diomédés a Odysseus zapomněli na své rány a sami řadili řecké vojsko do šiků. Pod vedením Poseidónovým vyrazilo vojsko proti Trojanům. Moře vzkypělo a vlny se s hukotem vzdouvaly až k řeckým lodím a stanům. Útok Řeků se podobal přívalu mořských vln. Znovu se rozpoutala krutá bitva. Hektór vrhl kopí na Aianta, nezasáhl ho však. Aiás udeřil Hektora do prsou velkým kamenem. Hektór klesl k zemi jako dub zasažený úderem Diova blesku. Z ruky mu vypadlo kopí a velký štít ho přitiskl k zemi. Řekové se k němu vrhli, avšak trojští rekové Priamova syna ochránili a vynesli ho z bitvy. Položili Hektora, který ztratil vědomí, na břeh řeky Skamandru a pokropili mu obličej vodou. Hektór vzdychl, otevřel oči a nadzvedl se; vtom se mu začala řinout z úst krev. Opět klesl naznak a upadl do bezvědomí. Když Řekové uviděli, že Aiás srazil Hektora, vrhli se na Trojanů ještě odvážněji. Bitva byla stále zuřivější. Mnoho trojských i řeckých hrdinů našlo v této bitvě smrt. Trojané se obrátili na útek a zastavili se teprve za příkopem, který byl vykopán kolem řeckého tábora.

V té době se probudil na vrcholku Ídy Zeus. Když uviděl, že Trojané prchají a že Řekové, vedeni Poseidónem, je pronásledují, naplnil ho hrozivý hněv. Obrátil se s výčitkami na Héru a hrozil jí, že ji sváže zlatým řetězem a pověsí mezi nebem a zemí za to, že přemluvila Poseidóna, aby pomáhal Řekům. Héra se však Diovi zapřísahala, že Poseidón nepomáhá Řekům na její radu.

Bohyně Héra se rychle jako myšlenka vznesla na Olymp a bohy, které zastihla na hostině, sama přesvědčovala, aby se neprotivili Diově vůli. Sdělila také bohu války Areovi, že padl jeho syn Askalafos, jehož zabil Déifobos. Arés zanařikal. Vyskočil, oblékl zbroj a chtěl pospíchat na bitevní pole, aby pomstil smrt svého syna. Athéna jej však zadržela a připomněla mu Diovu vůli. Héra zavolala boha Apollóna a poselkyni bohů Íridu a oznámila jim, že Zeus rozkazuje, aby se dostavili k němu na vrchol Ídy.

Když se Apollón a Íris objevili na hoře Ídě, nařídil Zeus Íridě, aby letěla k Poseidónovi a sdělila mu Diův příkaz opustit bitvu. V okamžiku stála Íris před Poseidónem a oznamovala mu Diovu vůli. Poseidón se však nechtěl bratrovi podřídit, dokazoval, že jeho moc je stejná jako Diova a že Zeus může rozkazovat svým synům a dcerám, nikoli však jemu. Nakonec se Poseidón přece jen podrobil a vzdálil se s bitevního

pole. Vyhrožoval však Diovi, že mezi nimi bude věčné nepřátelství, bude-li Zeus i nadále chránit Troju.

Apollónovi Zeus přikázal, aby vzal jeho aigidu a zastrašil Řeky. Zároveň měl také obnovit Hektorovy síly. Když se Apollón v podobě jestřába snesl k Hektorovi, hrdina již nabyt vědomí.

„Povstaň, Hektore!“ řekl mu Apollón. „Já, bůh Apollón, přináším ti pomoc od Dia. Jdi k vojsku a rozkaž mu, aby zaútočilo na Řeky, já sám půjdu v čele Trojanů.“

Apollón vdechl v Hektorovu hrud obrovskou sílu. Hektór vštal a odešel k Trojanům. Ti se zaradovali, když uviděli, že velký hrdina je opět zdrav. Řekové se podivili, že v řadách jejich nepřátel opět bojuje Hektór. Trojané přestali prchat a znovu zaútočili na Řeky. Boj byl stále krvavější. Řekové statečně odrazili útok Trojanů, avšak jenom do té doby, dokud bůh Apollón nezatřásl Diovou aigidou. Řekové ztrnuli, strach zachvátil jejich srdce, zapomněli na statečnost a obrátili se na útěk. Trojané je pronásledovali a Apollón jim upravoval cestu tím, že zasypal příkop před hradbami v délce, kterou uletí hozené kopí. Řekové se zastavili až u lodí. Začali prosit bohy o záchranu. I stařec Nestór prosil Dia:

„Vzpomeň si, Die, na oběti, které ti Řekové přinesli, abys jim dal šťastný návrat do vlasti. Ó olympský, odvrát od Řeků záhubu! Nedej Trojanům konečné vítězství!“

Zeus uslyšel Nestorovu prosbu a zahřímal s výšin nebe. Trojané chápali zahřmění jako příznivé znamení; vrhli se na Řeky jako obrovské mořské vlny, které vysoko vystřikují na palubu lodí. Boj vzkypěl u samých lodí. Aiás, který je chránil, statečně bojoval. Vedle Aianta stál jeho bratr Teukros, který svými střelami srážel trojské reky. Když chtěl Teukros zasáhnout šípem i Hektora, ochránil syna Priamova sám Zeus. Teukrovi vypadl luk z ruky, tětiva praskla a šípy se rozsypaly. Teukros užasl; pochopil, že je to vůle bohů. I Aiás poradil bratrovi, aby odložil luk a bojoval kopím.

Bitva byla stále zuřivější, u lodí tekla krev potokem. Řekové postavili před loď hradbu ze svých měděných štítů. Řečtí hrdinové se vyznamenávali statečností a hrdinstvím, avšak Trojané je tiskli stále silněji. Zdálo se, že bojují svěží šiky, které teprve začaly boj, a ne šiky znavené již bitvou. Aiás s velkou tyčí v ruce přeskakoval s lodi na loď a odrážel

Obr. 105. Bohyně vítězství Niké (Paříž, Louvre)

útok Trojanů. Pokřikem povzbuzoval reky do boje. Hektór srážel Řeky jako orel pronásledující stěhovavé ptáky. Dokonce již zachytil rukou před Prótesiláovy lodi a hlasitě volal Trojaný, aby mu podali pochodeň, již by zapálil loď. Ani silný Telamónovec Aiás se nemohl ubránit náporu Trojanů a odrážel je svým kopím jen s vypětím sil. Ti jej zasypávali střelami; levá ruka Aiantova, v níž držel těžký štít, již umdlévala. Aiás těžce dýchal a pot se mu řinul proudem po těle. Začal ustupovat. Hektór, který vyrazil vpřed, úderem meče usekl hrot Aiantova kopí. Telamónovec pochopil, že Zeus si přeje, aby řecké lodě shořely. A skutečně, Trojané již zapálili Prótesiláovu loď a již ji začaly zachvacovat plameny. Zdálo se, že záhuba Řeků je již neodvratná, vtom však jim přišla pomoc, kterou nečekali.

HRDINSTVÍ A SMRT PATROKLOVA

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

Když Trojané vtrhli do řeckého tábora, Patroklos, který seděl v té době u raněného Eurypyly, zděšen vyskočil, hlasitě vykřikl a pospíchal do Achilleova stanu. Achilleus viděl plačícího Patrokla a otázal se ho:

„Proč pláčeš, Patrokle, jako malé děvčátko, které běží za matkou a prosí ji, aby ho vzala na ruku? Dostal jsi snad špatné zprávy z Fthíe? Nebo pláčeš proto, že Řekové hynou u svých lodí? Pověz mi, o své bolesti a nic neskrývej.“

„Ó synu Péleův!“ odpověděl Patroklos, „Řeky postihlo velké neštěstí! Nejstatečnější z nich jsou zraněni. Což skutečně Řekům nepomůžeš? A nechceš-li jim pomoci, pak dovol, abych jim pomohl já sám s tvými Myrmidony. Půjč mi svou zbroj! Může se stát, že Trojané mě budou pokládat za Achillea a přeruší bitvu. S novou silou pak zaženeme Trojany od lodí.“

Tak prosil Patroklos Achillea a nevěděl, že si vyprošuje vlastní smrt.

Achilleus viděl, že se Řekům vede zle. Slyšel, že se rozléhá jen Hektorův hlas. To znamená, že se bitvy neúčastní ani jediný velký řecký rek. Achilleus si nepřál záhuby Řeků. Souhlasil s tím, že půjčí Patroklovi svou zbroj, i s tím, aby se účastnil boje s Trojany, avšak jen tehdy, jestliže se boj rozpoutá přímo u jeho lodí; teprve potom dovolí Patroklovi, aby zahnal Trojany a zabránil tak zničení lodí. Achilleus však zakázal Patroklovi vést Myrmidony až k hradbám Troje, protože se bál, aby jeho milovaný přítel nezahynul.

Tak přátelé rozmlouvali. Vtom Achilleus uviděl, jak jedna z jeho lodí, zapálená Hektorem, již hoří. Hněvivě zvolal:

„Pospěš si, Patrokle! Vidím, že plameny již zachvacují lodě. Rychle si oblékni zbroj! Sám zatím připravím Myrmidony do boje.“

Patroklos si rychle oblékl Achilleovu zbroj, nechal si jen jeho kopí; to bylo tak těžké, že s ním mohl bojovat pouze Achilleus. Jeho vozataj Automedón zapřáhl do Achilleova vozu koně. Achilleus připravil do boje své Myrmidony. Ti, podobní hltavým vlkům, kteří se chtějí vrhnout na jelena, dychtili již po boji. Achilleus povzbuzoval své vojáky k hrdinství a přikázal jim, aby statečně bojovali. Ať král Agamemnón pozná, jak jednal ukvapeně, když ponížil jednoho z nejslavnějších ře-

kých hrdinů. Myrmidoni se vrhli do boje s hlasitým pokřikem, který se rozléhal po celém táboře. Trojané uviděli Patrokla oblečeného do Achilleovy zbroje a domnívali se, že je to sám Achilleus, který zapomněl na nepřátelství s Agamemnonem a pospíchá na pomoc Řekům. Trojané již začali pomýšlet na útěk. Patroklos se vrhl do nejlítější vřavy a srážel svým kopím Trojaný, kteří se seskupili u Prótesiláovy lodi. Zastrášení Trojané ustoupili.

Trojané však neopustili ihned celý tábor, z počátku ustoupili jen od lodí. Řekové pronásledovali Trojaný a mnoho trojských reků padlo. Trojané se však v táboře neudrželi. Řečtí rekové se na ně vrhli jako zuřiví vlci. Trojané se vrhli přes příkop na bitevní pole a mnozí zde zahynuli. Telamónovec Aiás plál touhou zabít Hektora. Hektór viděl, že Trojanům vítězství uniká, přesto však ještě neustupoval; snažil se všemi silami zadržet Řeky, kteří pronásledovali Trojaný. Nakonec však ustoupil i Hektór, kterého koně rychle přenesli před příkop na bitevní pole.

Patroklos povzbuzoval Řeky, aby pronásledovali prchajícího nepřítele, a sám rychle popohnal koně k příkopu. Nesmrtelní Péleovi koně přeskočili přes příkop i s vozem a snesli se na bojiště. Patroklos hledal Hektora, ten se však zachránil na svém voze. Na bitevním poli se zvířil prach pod nohama běžících trojských vojáků. Prchali, aby se ukryli za hradbami Troje. Patroklos však mnohým v útěku zabránil. Některé zahnal zpět k lodím a jiné zabil svým těžkým kopím. Sarpédón viděl, jak mnoho reků zahynulo rukou Patroklovou, obrátil se na své Lyčany a vyzval je, aby se zastavili. Chtěl bojovat s Patroklem. Seskočil s vozu a očekával ho. I Achilleův přítel sestoupil s vozu. Rekové se vrhli do boje podobní dvěma supům, kteří s křikem zápasí o kořist na vysokém útesu. Zeus spatřil tento souboj. Bylo mu Sarpédona líto a chtěl svého syna zachránit. Héra uslyšela Diův povzdech. Neraďila mu, aby syna zachránil. Připomínala Diovi, že synové mnohých bohů bojují před Trojou a že mnozí z nich již zahynuli. Jestliže Zeus zachrání Sarpédona, potom i druzí bohové budou chtít zachraňovat své syny. Zeus musí připustit, aby Sarpédón zahynul rukou Patroklovou, jestliže tak bylo určeno osudem. Zeus přijal Héřinu radu. Seslal však na pole Trojanů krvavou rosu na počest syna, jehož měl Patroklos zahubit.

Patroklos vrhl kopí jako první a zabil věrného Sarpédonova sluhu.

Obr. 106. Bůh smrti Thanatos a bůh spánku Hypnos odnášejí mrtvého Sarpédóna, podle vázové kresby

Potom hodil Sarpédón, Patrokla však nezasáhl. Kopí proletělo mimo a zabilo jednoho z koní zapřažených do vozu Achilleova přítele. Rekové se srazili znovu. Sarpédón se opět minul. Patroklos ho však zasáhl přímo do prsou. Lycký král padl jako dub podtátý dřevorubcem u samých kořenů. Sarpédón hlasitě zvolal na svého přítele Glauka:

„Příteli Glauku, povzbuď Lyčany, aby se statečně bili za svého krále, a také ty sám za mne statečně bojuj. Budeš navždy tupen za to, jestliže připustíš, aby ze mne Řekové sňali zbroj.“

Smrtný sten se vydral ze Sarpédónovy hrudi a bůh smrti Thanatos uzavřel jeho oči. Glaukos zesmutněl, když uslyšel hlas svého přítele. Trápilo ho, že mu nemůže pomoci, protože byl sám raněn. Vzáýval boha a prosil ho, aby mu zacelil ránu. Apollón uslyšel Glaukovu prosbu a splnil ji. Glaukos shromáždil Lyčany i trojské reky, Aineia, Agénora, Polydamanta i přilbou jiskřícího Hektora, aby bojovali o tělo Sarpédónovo. Rekové přispěchali Glaukovi na pomoc. I Patroklos povolal řecké reky; jako první přišli Aiantové. Rozpoutala se bitva o tělo Sarpédónovo. Zeus zastřel synovo tělo temnotou, aby boj byl ještě krutější. Strašlivě zařinčely zbraně, jako by několik dřevorubců kácelo v horských lesích stromy. Tělo Sarpédónovo leželo pokryto prachem a krví, zasypáno množstvím střel. Zeus nespouštěl oči s bitevního pole; rozmyšlel se, zda má zahubit Patrokla u těla svého syna nebo zda má připustit, aby Patroklos vykonal ještě hrdinské činy a zahnal Trojany až k hradbám. Zeus se rozhodl ponechat Patrokla ještě na živu. Zastránil Hektora a ten se první obrátil na útěk. Za ním následovali i ostatní

bojovníci. Řekové sňali ze Sarpédona zbroj a Patroklos nařídil, aby ji odnesli k lodím. Hromovládny Zeus tehdy zavolal Apollóna a rozkázal mu, aby odnesl Sarpédonovo tělo, omyl je z prachu a krve, napustil je vonnými mastmi a oděl je nádherným rouchem. Potom museli bohové Spánek a Smrt odnést Sarpédonovo tělo do Lykie, aby bratři a přátelé mohli Sarpédona pohřbít s velkými poctami. Apollón splnil Diův rozkaz.

Patroklos zatím hnal již Trojany k městským hradbám. Spěchal tak vstříc vlastní záhubě. Zabil již mnoho reků. Patroklos by byl dobyl Troje, kdyby bůh Apollón na Diův příkaz nebyl stanul na vysoké trojské věži. Patroklos třikrát zaútočil na hradby, třikrát jej však Apollón odrazil. Když se vrhl na hradby po čtvrté, Apollón na něj varovně zavolal:

„Odstup od hradeb, statečný Patrokle! Nikoliv tobě, nýbrž Achilleovi je souzeno, aby dobyl veliké Troje.“

Patroklos ustoupil a neodvážil se již pohněvat boha Apollóna, který svými zlatými šípy zasahoval i nejjzdálenější cíle.

Hektór zastavil své koně teprve u Skajské brány; rozhodoval se, zda má na Patrokla zaútočit nebo zda má rozkázat svým bojovníkům, aby se ukryli za hradbami. Tu se mu zjevil Apollón v podobě Hekabina bratra a radil mu, aby zaútočil na Patrokla na otevřeném poli. Hektór uposlechl rady a nařídil svému vozataji Kebrionovi, aby obrátil koně. Když Patroklos uviděl Hektora na voze, seskočil sám s vozem, uchopil do pravé ruky obrovský kámen a do levé kopí, a tak očekával, až se Hektór přiblíží. Když byl Hektór již zcela nablízku, hodil Patroklos kámen a zasáhl jím vozataje Kebriona do hlavy. Tak jako mizí potápěč, který se vrhl do moře, klesl Kebrionés s vozem. Patroklos s posměchem vykřikl:

„Jak rychle Kebrionés zmizel! Kdyby se tak rychle ponořoval do moře, mohl by nasbírat mnoho ustříc. Jak vidím, jsou i mezi Trojany potápěči.“

S těmito slovy se Patroklos vrhl k tělu Kebrionovu. Hektór seskočil s vozem a dal se s Patroklem do boje o tělo svého vozataje. U Kebrionova těla se rozpoutala krvavá seč. Řekové a Trojané spolu bojovali, jako bojují východní vítr Euros a jižní Nótos v lesnaté dolině; stromy se s hukotem ohýbají, bítí do sebe větvemi a kolem se rozléhá praskot lámajících se dubů, sosen a jedlí. Dlouho bojovali Trojané a Řekové.

Slunce se již sklánělo k západu. Patroklos se již třikrát vrhl na Trojany a po každé srazil kopím devět reků; když se však vrhl na Trojany po čtvrté, vystoupil proti němu bůh Apollón zahalený ve velký mrak. Stanul za Patroklem a udeřil ho do zad a do ramenou. Patroklovi se zatmělo v očích. Apollón strhl s jeho hlavy přilbu, která kdysi zářila na hlavě slavného Pélea; přilba se nyní válela na zemi. Patroklovi se zlámalo v ruku kopí a jeho těžký štít padl na zem. Apollón rozepjal i jeho zbroj, a tak tu stál Patroklos před Trojany zbaven své síly i zbroje. Avšak ani na neozbrojeného Patrokla se hrdina Euforbos neodvážil zaútočit zepředu. Zasáhl ho zezadu kopím do plecí a skryl se v zástupu Trojanů. Patroklos chtěl uniknout záhubě a začal ustupovat k řadám Řeků. Raněného Patrokla uviděl Hektór a zabil jej svým kopím. Tak jako lev v zápase o vodu zabíjí na břehu potůčku divokého kance, tak zabil Hektór Patrokla. Syn Priamův se zaradoval; zabil Achilleova přítele, který vyhrožoval, že dobude veliké Troje. Patroklos klesl k zemi a zmírajícím hlasem řekl Hektorovi:

„Nyní se, Hektore, můžeš pyšnit vítězstvím. Získals ho s pomocí Diovou a Apollónovou. Přemohli mě bohové, kteří mne zbavili zbroje. Pro ně je to snadné. Kdyby na mne zaútočilo dvacet takových bojovníků, jako jsi ty, všechny bych srazil svým kopím. Zahubil mě bůh Apollón, pak Euforbos, ty jsi třetí, který mě zasáhl. Zapamatuj si, co ti řeknu: Už nebudeš dlouho žít, tvá smrt je nablízku. Nemilosrdný osud určil, že zahyneš rukou Achilleovou.“

Když Patroklos domluvil, zemřel. Jeho duše, plna smutku, že opouští tak mladé a statné tělo, tiše odletěla do království chmurného Háda.

Hektór zavolal k mrtvému již Patroklovi:

„Proč mi předpovídáš smrt, Patrokle? Kdo ví, zdali se s životem nerozloučí dřív Achilleus, zasažen mým kopím?“

Hektór vytrhl z Patroklova těla své kopí a vrhl se na Automedonta, aby se zmocnil Achilleových koní.

BOJ O PATROKLOVO TĚLO

(Zpracováno podle Homérovy *Iliady*)

Král Meneláos uviděl Patroklovo tělo ležící v prachu a vrhl se k němu; nechtěl připustit, aby Trojané potupili rekovo tělo. Obcházel kolem něho se štítem a těžkým kopím v ruce jako hrozný lev.

Trojan Euforbos, který zasáhl Patrokla do zad, chtěl se zmocnit jeho těla. Přistoupil k Meneláovi, naplněn touhou pomstít se spartskému králi za to, že zabil jeho bratra.

Udeřil kopím do Meneláova štítu, nemohl jej však prorazit. Tu Meneláos prudkým úderem kopí zasáhl Euforbovo hrdlo a ten klesl k zemi. Meneláos začal s něho snímat drahocennou zbroj, když tu stříbroluký Apollón podnítl Hektora, aby na Meneláa zaútočil. Meneláos však nechtěl ustoupit od Patroklova těla, protože věděl, že by jej za to všichni Řekové odsoudili. Báł se však, aby ho Trojané neobklíčili. Meneláos se rozhodl zavolat na pomoc Aianta. Pomalu ustupoval před útočícími Trojaný a volal Aianta. Hektorovi se již podařilo uchvátit Patroklovo tělo a sejmut s něho Achilleovu zbroj, vtom přispěchal Aiás. Hektór musil ustoupit. Když to uviděl Glaukos, zahrnul Priamova syna výčitkami, že je zbabělý, že se bojí řeckých reků. Glaukova slova přiměla Hektora opět k boji. Hektór zavolal zpět své sluhy, kterým nařídil odnést Patroklovu zbroj do Troje, a sám se do ní oblékl. Hromovládny Zeus viděl, jak se Hektór obléká do Achilleovy zbroje a uvažoval: „Ubohý, netušíš, jak blízko je tvá záhuba. Oblékáš si zbroj reka, kterého se všichni obávají. Nyní ještě připustím, abys zvítězil, bude to náhrada za to, že tvá žena Andromaché nikdy nepřijme z tvých rukou Achilleovu zbroj.“ Tak uvažoval Zeus a na znamení toho, že se tak stane, hrozivě sraštil obočí.

Hektór byl naplněn nevyčerpatelnou silou a statečností. Odešel k vojsku a začal povzbuzovat reky do boje. Meneláos zatím svolával reky na ochranu Patroklova těla. Nejdříve přišel Aiás, syn Oileův, potom Ídomeneus, Mérionés a ostatní. Rekové srazili své štíty kolem Patroklova těla, avšak Trojané je odrazili. Tělo Patroklovo bylo i nadále v jejich ruce. Slavný Telamónovec Aiás rozrážel řady Trojanů a zmocnil se Patroklova těla, když zabil reka, který ho táhl za nohu. Znovu vzplál boj o tělo; Trojané již ustávali. Apollón však podnítl k boji Ai-

neia a ten zadržel trojské vojsko před útekem. Boj byl stále krvavější. Krev prosakovala zemi a mrtvá těla bojovníků se kupila. Bitva plála jak oheň, jenž všechno pohlcuje. Zeus zahalil Patroklovo tělo nocí. Zdálo se, že na nebi není již ani slunce, ani měsíc. Noc pohltila však jen tělo Patroklovo, jinak bylo bitevní pole zalito slunečními paprsky a na nebi nebylo jediného mráčku. Řekové bojovali u Patroklova těla ve tmě.

Nedaleko od místa bitvy stáli nesmrtelní Achilleovi koně a prolévají hořké slzy nad záhoubou přítele svého pána. Nadarmo se je pokoušel vozataj Automedón donutit, aby se pohnuli s místa, stáli nehybně se svěšenými hlavami. Jejich hřiva visela téměř až k zemi. Zeus uviděl koně a uvažoval: „Ó ubozí koně! Proč jsme vás, nesmrtelní, věnovali Péleovi? Zdalipak proto, abyste poznali bolest lidí, protože ani jeden z tvorů celého vesmíru netrpí tolik jako člověk. Nermuťte se, Hektorovi nebudete náležet nikdy. Dodám vám sílu, abyste vynesli Automedonta z bitvy. Připustím, aby Trojané ještě zvítězili, avšak už jen dnes, dokud nezapadne slunce.“

Zeus dodal koňům sílu a ti proletěli s Automedontem po bitevním poli. Achilleův vozataj, který uchopil těžké kopí, zabil reka Aréta. Sňal s něho zbroj a zaradoval se, že tak pomstil Patroklovu smrt.

Kolem Patroklova těla kypěl boj. K bojujícím řeckým hrdinům se snesla v růžovém obleku bohyně Athéna, která na sebe vzala podobu reka Foiníka, a povzbuzovala je. Když Meneláos odpověděl Foiníkovi (nepoznal v něm Athénu), vzýval o pomoc především Athénu. Bohyně se zaradovala, že jí dává přednost před ostatními bohy, a propůjčila Meneláovi nevyčerpatelnou sílu. Apollón pak povzbuzoval Trojaný. Bitva byla stále krvavější. Zeus potřásl aigidou a zahřimal. Strach se zmocnil reků Hellady. Telamónovec Aiás se zarmoutil, když uviděl, že Řekové prchají. Vzýval Dia a prosil ho, aby rozehnal mrak, prosil ho, aby neničil Řeky, a jestliže už je to jeho vůle, ať tedy připustí, aby hynuli za světla. Zeus vyslyšel Aiantovu prosbu. Rozehnal mrak a slunce znovu zazářilo. Aiás požádal Meneláa, aby vyhledal Nestorova syna Antilocha a poslal ho k Achilleovi se zprávou, že Patroklos byl zabit a že se Trojané mohou zmocnit jeho těla. Meneláos splnil Aiantovu prosbu, našel Antilocha a sdělil mu, že Patroklos zahynul. Antilochos se ulekl. Dosud o tom nic nevěděl. Mladý syn Nestorův proléval hořké slzy a pospíchal k Achilleovi. U Patroklova těla byla seč stále krutější.

Aiás poradil Meneláovi a Mérionovi, aby odnesli tělo k řeckému táboru. Sám zůstal na místě, aby odrážel útočící Trojany. Jakmile však Trojané uviděli, že Řekové chtějí odnést Patroklovo tělo, vrhli se na ně jako rozzuření psi. Stačilo však jen, aby se k nim Aiás obrátil, a Trojané bledli strachem a zastavovali se. Znovu vzplanul boj, krutý jako požár, který ničí město a všechno pohlcuje. Meneláos kráčel pomalu s tělem Patroklovým. Aiás jenom s obtížemi zadržoval útočící Trojany, v jejichž čele bojoval Aineias a Hektór.

V té době seděl Achilleus u svého stanu a přemýšlel, proč se Patroklos nevrací. Znepokojovalo ho, že Řekové byli opět zahnáni na útek. Začal se již obávat, že Patroklos zahynul. Vtom přišel plačící syn Nestorův a oznámil Achilleovi, že Patroklos byl zabit. Nevýslovná bolest se zmocnila Achillea. Oběma rukama vzal s ohniště popel a posypal si jím hlavu. Popel padal i na jeho oděv. Achilleus klesl k zemi a rval si ze zoufalství vlasy. I mladý Antilochos plakal. Držel Achillea za ruku, aby si v zoufalství nesáhl na život. Achilleus hlasitě naříkal. Bohyně Thetis uslyšela jeho pláč a zavzlykala. Přispěchaly k ní všechny její sestry, Néreoigny, a všechny propukly v pláč.

„Moje sestry,“ vzlykala bohyně Thetis, „jak trpím! Ó, proč jsem porodila Achillea? Proč jsem ho vychovávala, proč jsem připustila, aby příplul k hradbám Troje. Již nikdy ho neuvídím, jak se vrací do jasných komnat Péleových. Musí trpět po celý svůj krátký život a já mu nemohu pomoci! Ihned k němu půjdu a dozvím se, čím trpí!“

V okamžiku stála před naříkajícím Achilleem jeho matka Thetis i se svými sestrami. S pláčem objala hlavu svého milovaného syna a tázala se ho:

„Proč tak hlasitě naříkáš? Nic mi nezatajuj, všechno mi řekni! Vždyť Zeus splnil tvou prosbu a zahnal řecké vojsko až k lodím. Řekové si přejí jen jedno, a to, abys jim pomohl.“

„To vím, má milá matko,“ odpověděl Achilleus, „mohu se však radovat? Ztratil jsem Patrokla, kterého jsem miloval ze všech nejvíce a jehož život jsem si cenil jako svůj vlastní. Zabil ho Hektór a ten se zmocnil i zbroje, kterou darovali Péleovi bohové. Nechei již žít mezi lidmi, jestliže nemohu zabít svým kopím Hektora, jestliže mi nezaplátí Patroklovu smrt svým životem.“

„Avšak ty musíš zemřít ihned po Hektorovi!“ zavzlykala Thetis.

„Ó, at raději zemřu hned, jestliže nemohu zachránit svého přítele! Ten mě jistě před smrtí volal. At zanikne spor, který i moudré připravuje o rozum. Zapomenu na svůj hněv k Agamemnonovi a opět budu bojovat, abych zabil Hektora. Nebojím se smrti! Nikdo smrti neunikel. Ani slavný Héraklés jí neunikl, přestože ho miloval hromovládny Zeus, jeho otec. Jsem připraven zemřít, jestliže je mi tak souzeno osudem. Dříve si však dobudu svými hrdinskými činy veliké slávy. Ne, nezadržuj mne, matko! Ničím mne nezadržíš!“ odpověděl Achilleus matce.

Bohyně Thetis prosila syna jen o jediné; aby nebojoval do té doby, dokud mu nepřinese novou zbroj od boha Héfaišta.

Krásné Nérevny se ponořily do moře. Thetis je prosila, aby oznámily otci Nérevovi, co se přihodilo pod hradbami Troje. Sama se pak vznesla na jasný Olymp k bohu Héfaištovi.

Mezitím řečtí rekové jen stěží odráželi útok Trojanů. Hektór, který pronásledoval Řeky podoben zuřivému plameni, se již třikráte pokusil vyrvat z rukou Meneláových Patroklovo tělo. Třikráte ho Aiantové odrazili. Hektór by se byl zmocnil Patroklova těla, kdyby se nezjevila u Achillea poselkyně bohů Íris, kterou poslala Héra. Povzbuzovala Achillea, aby šel hájit tělo svého mrtvého přítele. Achilleus však nemohl bojovat, protože neměl zbroj. Potom Íris Achilleovi rozkázala, aby se postavil i neozbrojený na val, který obklopoval řecké hrady, a zastrašil tak útočící Trojaný.

Achilleus odešel k valu. Pallas Athéna vložila na jeho plece aigidu, jeho hlavu ověncila zlatým oblakem a podivuhodnou září; paprsky vyzářovaly až k nebi. Achilleus se postavil na val a hrozivě vzkřikl, zároveň s ním vzkřikla i Pallas Athéna. Trojaný přepadl strach. Jejich koně se polekali křikem a dali se na útek. Vozatajové byli vyděšeni při pohledu na zář kolem Achilleovy hlavy. Třikrát zaznělo Achilleovo volání a třikrát zavládl v celém trojském vojsku hrozný zmatek, při kterém zahynulo dvanáct trojských reků. Někteří byli probodeni kopím, jiné rozdupali koně. Řekové se již zmocnili Patroklova těla, položili je na nosítka a s velkým nářkem je odnesli k Achilleovu stanu. Za nimi šel i syn Péleův. Při pohledu na přítele, kterého sám poslal do krvavé bitvy, hlasitě nařikal.

Héra nařídila bohu slunce Héliovi, aby tentokrát sestoupil dříve do vln Ókeanu. Bitva skončila a tábor Řeků se pohroužil do spánku.

Trojané se shromáždili na bitevním poli k poradě. Radili se ve stoje, nikdo z nich se neodvážil sednout si, protože se báli, aby je Achilleus nenapadl. Polydamás Trojanům poradil, aby se vrátili do Troje a na bitevním poli nečekali na jítro, kdy na ně Achilleus jistě zaútočí. Pobije mnoho reků, jestliže je napadne na otevřeném poli. Jestliže se však ukryjí za hradbami, potom bude Achilleus nadarmo objíždět se svými rychlými koňmi Troju — nebude mít dosti sil, aby jí dobyl. Hektór však Polydamantovu radu odmítl; rozkázal Trojanům, aby zůstali na bitevním poli, a postavil před táborem stráž. Hektór pevně věřil, že opět pronikne k řeckým lodím a zažene Řeky z trojské země. Hektór prohlašoval, že se nebude vyhýbat boji s Achilleem, jestliže se Achilleus rozhodne znovu zúčastnit bitvy. Potom se jeden z nich vrátí se slávou vítězství domů, ať už on, nebo Achilleus. Pallas Athéna zatemnila rozum Trojanům a ti zůstali na bitevním poli a utábořili se zde.

V táboře Řeků zatím Achilleus oplakával smrt svého přítele Patrokla. Položil si ruce na hrud zabitého druha a naříkal hlasitě a žalostivě jako lev, jemuž lovec odňal lvíčata; lev se vrátil z lovu a nenašel v doupěti mláďata; chodí po lese se strašlivým řevem a vyhledává stopu toho, kdo mu je odňal.

„Bohové, bohové!“ naříkal Achilleus, „proč jsem sliboval Patroklovu otci, že se vrátím do vlasti společně s Patroklem? Ne, nám oběma bylo souzeno, abychom ztropili trojskou zemi svou krví. Ani můj otec Péleus mě neuvítá při návratu z výpravy, neuvítá mě ani má milovaná matka. Ať zemřu, drahý Patrokle, avšak ne dřív, dokud se nepomstím Hektorovi a nevystrojím ti nádherný pohřeb!“

Achilleus nařídil svým druhům, aby omyli zkrvavené Patroklovo tělo a napustili je vonnými mastmi. Ti splnili jeho příkaz. Položili Patroklovo tělo na bohatě vyzdobené lože, přikryli je jemnou látkou, na kterou položili nádhernou pokrývku. Po celou noc oplakávali Myrmidoni Patrokla a společně s nimi i Trojané a Dardaňanky zajaté Achilleem a Patroklem.

THETIS U HÉFAISTA. ACHILLEOVA ZBROJ

(Zpracováno podle Homérovy *Iliady*)

Bohyně Thetis se rychle vznesla na jasný Olymp k měděnému paláci boha Héfaista. Když vstoupila do Héfaistova paláce, zastihla ho v kovárně. Pokryt potem, koval najednou dvacet třínožek. Třínožky byly na zlatých kolech, aby samy mohly dojet k bohům a samy se vrátit zpět. Měl k nim přidělat již jen ozdobná ucha. Bůh koval již hřeby pro ucha, když tiše vešla do paláce bohyně Thetis. Spatřila ji Charis, překrásná žena boha Héfaista. Vzala laskavě Thetidu za ruku a řekla jí:

„Vejdi do naší komnaty, Thetido! Zřídka kdy nás navštívíš. Jaké přání tě k nám přivedlo?“

Charis vyzvala Héfaista, aby brzy přišel k bohyni Thetidě. Když Héfaistos uslyšel, že k němu přišla bohyně Thetis, která mu kdysi zachránila život, když jej svrhla Héra s Olympu, rychle přišel. Opustil kovadlinu, sebral všechno nářadí, s kterým pracoval, a uložil je do stříbrem kované truhlice. Pak si omyl ruce, šiji i obličej vlažnou houbou, setřel si pot i saze, oblékl se a šel k bohyni Thetidě; při chůzi se opíral o silnou hůl. Podpíraly ho služebnice, které Héfaistos vykoval ze zlata a které vypadaly jako živé. Héfaistos vzal Thetidu za ruku a tázal se jí:

„Řekni mi, bohyně, co potřebuješ? Jestliže to mohu udělat, rád pro tebe učiním vše.“

Thetis se slzami v očích vyprávěla, jak její syn ztratil zbroj, kterou darovali bohové jeho otci Péleovi, jak Hektór zabil Patrokla, jak Achilleus truchlí pro svého přítele a jak touží po pomstě, nemá však zbroj. Bohyně prosila Héfaista, aby synovi ukoval novou zbroj. Když Héfaistos vyslechl Thetis, ihned souhlasil s tím, že Achilleovi zhotoví tak krásnou zbroj, již se všichni lidé budou podívat.

Héfaistos se vrátil do své kovárny. Vzal své měchy, postavil je k ohništi a rozkázal rozdmýchat oheň. Měchy, poslušné Héfaistova příkazu, dmýchaly do ohně a v ohništi začaly vyšlehovat velké plameny. Héfaistos hodil do ohně měď, olovo, stříbro a drahocenné zlato. Potom se postavil u kovadliny, vzal do ruky obrovské kladivo a kleště. Nejdříve Héfaistos ukoval Achilleovi štít. Ozdobil jej podivuhodnými obrazy, které představovaly zemi, nebe a na nebi — slunce, měsíc a hvězdy. Mezi hvězdami byly vyobrazeny Pleiady, Hyady, souhvězdí Óriónu

a Medvěda. Na štítě zobrazil Héfaistos i dvě města. V jednom městě se slaví svatba, po ulicích kráčejí svatební průvody a sbory chlapců, ženy na ně pohlížejí od prahu svých domů. Na náměstí je shromáždění lidu. Vedou na něm spor dva občané o výkupné za vraždu. Občané se rozdělili na dvě skupiny a každá strana podporuje jednoho z nich. Hlasatelé uklidňují občany. V kruhu sedí starci města, kteří jeden po druhém s žezlem v ruce vynášejí svůj rozsudek. Uprostřed leží dva talenty zlata jako odměna tomu, kdo spor rozhodne nejspravedlivěji. Druhé město oblehli nepřátelé. Obležení, kteří světili obranu města ženám, mládeži a starcům, připravili léčku. V jejich čele byl bůh Arés a bohyně Pallas Athéna, jejichž postavy byly velké a hrozivé. Dva vyjednaváci, stojící v popředí, pozorovali nepřítel. Tu se objevilo stádo, kterého se zmocnil nepřítel. Občané, ukrytí v záloze, odhánějí krávy a ovce. Nepřátelé v táboře uslyšeli hluk a pospíchali ochránit svá stáda. Nastala krvavá bitva, mezi vojiny pobíhají bohové nenávisti a zloby a hrozný bůh smrti. Héfaistos zobrazil na štítu i zorané pole. Za pluhu kráčejí orači. Když dojdou na konec pole, sluhové jim podávají poháry s vínem. Bůh zobrazil i sklizeň obilí. Jedni obilí žnou, druzí váží, děti sbírají klasy. Majitel pole pohlíží s radostí na bohatou úrodu. Po straně připravují ženy oběd pro žence. Vedle bylo vyobrazeno vinobraní. Chlapci a děvčata nesou v koších hrozny vína. Překrásný chlapec hraje na lyru a kolem něho kypí veselý tanec. Héfaistos zobrazil i stáda volů, které napadli dva lvi. Pastýři se snaží lvy odehnat, avšak psi se bojí vrhnout se na lvy a jenom štěkají. Vedle bylo zobrazeno stádo stříbrovlnných ovcí, pasoucí se v dolině, ovčín, chlévy i pastýřské chýše. Nakonec Héfaistos vyobrazil tančící skupinu děvčat a chlapců, kteří se drží za ruce, i vesničany přihlížející tanci. Kolem celého štítu zobrazil Héfaistos Ókeán, který obtéká kolem Země. Když Héfaistos ukoval štít, zhotovil Achilleovi i krunýř, který se leskl jako planoucí oheň, těžkou přílbu se zlatým chocholem a holeně z ohebného olova.

Když Héfaistos dokončil práci, vzal zbroj a přinesl ji bohyni Thetidě. Jako rychlý jestřáb se bohyně snesla s Olympu na zem, aby rychle odevzdala zbroj svému synu.

ACHILLEOVO USMÍŘENÍ S AGAMEMNONEM

(Zpracováno podle Homérovy *Iliady*)

Když brzy ráno, sotva zazářila zora, přinesla Thetis svému synovi zbroj, zastihla ho, jak nařiká nad tělem Patroklovým. Snažila se jej utiшит a ukázala mu zbroj, kterou přinesla. Zbroj zářila tak, že na ni nemohl pohlédnout ani jeden Myrmidon. Achilleovi zajiskřily oči. Vzal zbroj a s radostí na ni pohlížel. Thetidín syn se rozhodl jít ihned do boje s Trojany. Jedno ho však znepokojovalo. Obával se, aby tělo Patroklovo nebylo zohaveno tlením. Avšak bohyně Thetis syna uklidnila. Slíbila, že tělo ochrání tím, že je potře nektarem a ambrosií; mrtvé tělo Patroklovo se tak mělo stát ještě krásnějším. Synovi poradila, aby šel na shromáždění řeckých vůdců.

Achilleus šel po břehu moře a zval všechny na shromáždění lidu. Celé vojsko se shromáždilo u Agamemnonova stanu. Nikdo nezůstal ve stanech u lodí. Přišel i kulhající Odysseus s Diomédem, vyšel Agamemnon, trpící od zlého zranění. Když se všichni shromáždili a nastalo ticho, navrhl Achilleus Agamemnonovi, aby se usmířili. Pospíchal, aby mohl co nejdříve bojovat s Trojany. Všichni Řekové se zaradovali, když uslyšeli, že spor mezi Achilleem a Agamemnonem už skončil. Agamemnon vstal se svého místa; uznal svou vinu a prohlásil, že jej zaslepila bohyně nenávisti. Ta tichounce prochází mezi lidmi a loví je do svých sítí. Vždyť nejednou zaslepila i samotného Dia. Agamemnon slíbil, že dá Achilleovi ihned všechny dary, které mu nabídl na usmíření. Achilleus však již dary ne žádal, přemýšlel jen o bitvě, o tom, jak se pomstít Hektorovi, a vybízel všechny, aby se co nejdříve dali do boje. Avšak zchytralý Odysseus Achilleovi radil, aby nespíchal. Tvrdil, že vojíní se musí nejdříve nasytit, aby se posilnili jídlem a vínem a mohli pak lépe bojovat. Mezitím měl Achilleus přijmout dary i Briseovnu. Agamemnon souhlasil s Odysseovou radou. Žádal, aby sám mohl jít s chlapci pro dary a pro Briseovnu; hlasatele Talthýbia poslal pro divokého vepře, aby ho obětovali na usmíření. Nadarmo Achilleus všechny žádal, aby se nestarali o dary, ale aby mysleli především na bitvu. Chtěl, aby se Řekové dali ihned do boje, aby se pomstili za zabitě a teprve večer zasedli k společné hostině. Achilleus nyní odmítal hostinu, neměl

chut k jídlu, dokud v jeho stanu ležel věrný přítel nepomstěn. Odysseus však Achillea přemluvil, aby s počátkem bitvy posečkal. Přinesl z Agamemnonova stanu dary a rekové přivedli otrokyně a Bríseovnu.

Všichni se rozešli do stanů. Myrmidoni vzali Agamemnonovy dary a odešli k svým lodím; s nimi odešel i Achilleus. Brzy k němu přišli řečtí vůdcové a prosili ho, aby se posilil jídlem. Avšak Achilleus odmítl. Všichni, Agamemnon, Menelaos, Odysseus, Nestor, Ídomeneus a Foinix, zůstali u Achillea a snažili se potěšit velikého reka; avšak ten myslel jen na Patrokla. Nakonec s povzdechem řekl:

„Byla doba, kdy ty sám, Patrokle, jsi mi předkládal před bojem jídlo; nyní tu ležíš proboden kopím. Kdybych se dozvěděl o smrti svého otce nebo kdyby mi dokonce řekli o smrti mého milovaného syna Neoptolema, jehož jsem zanechal na Skýru, nebyl by můj žal strašnější. Já sám jsem očekával, že zemru v cizině; domníval jsem se však, že ty se vrátíš do Fthie a odvezeš tam i mého malého syna.“

Achilleus hořce zaplakal. Rekové, kteří stáli kolem, zavzdychali, každý z nich vzpomínal na své blízké, které zanechal ve své vlasti. Zeus uviděl s Olympu Achilleovu bolest a nařídil Palladě Athéně, aby šla do jeho stanu a pokropila jeho hrud nektarem a ambrosií. Athéna, která na sebe vzala podobu orla, se snesla s Olympu a orosila Achilleovu hrud nektarem a ambrosií, aby nepozbyl sil.

ACHILLEUS BOJUJE S TROJANY

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

Řekové se ozbrojili. Z tábora vycházel jeden oddíl Řeků za druhým. Hrnuli se do bitvy jako sněhové vločky roznášené větrem. Bylo jich mnoho. Přílby, kopí i štíty se leskly v slunci. Mořský břeh se zachvěl pod nohama bojovníků. Ozbrojil se i syn Péleův. Oblékl si zbroj, kterou zhotovil Héfaistos, přes plece si přehodil meč, vzal si štít zářící jako měsíc a ze schránky vyňal velké kopí, s kterým mohl bojovat jen on sám. Připjal si helmu, jež svým leskem připomínala hvězdu, a vyšel ze stanu. Jeho oči plály hněvem. Jeho srdce mučila nesnesitelná bolest. Achilleovi koně byli zapřaženi do vozu. Jeho vozataj Automedón

vstoupil na vůz, vzal do ruky bič a otěže. I Achilleus vstoupil na vůz. Dříve než vyjel do boje, oslovil koně:

„Ó Xanthe a Balie, synové božské Podargy! Vyvezte mě z bitvy živého a nezanechte mne mrtvého na bitevním poli jako Patrokla!“

Vtom Xanthos, jehož Héra obdařila moudrostí, sehnul hlavu, otočil se k Achilleovi a promluvil lidskou řečí:

„Dnes, slavný Achillee, tě vyvezeme z bitvy živého, avšak tvůj poslední den je již nablízku. Nebyla to naše vina, že Patroklos zahynul. Zabil jej Apollón, ten dal Hektorovi vítězství. I kdybychom letěli jako Zefyros, přesto je ti souzeno, abys zahynul rukou boha Apollóna a rukou smrtelného muže.“

Achilleus hněvivě vzkřikl:

„Proč mi věštíš smrt, Xanthe! Víím dobře, že je mi osudem určeno, abych zahynul zde, daleko od otce i matky. Přesto však neopustím boj do té doby, dokud nenapojím zem krví Trojanů a nepomstím Patrokla!“

Achilleus pak pobídl koně do bitvy. Řekové se již vyzbrojili a chystali se zaútočit na Trojaný, kteří zaujali návrší před Trojou.

V té době rozkázal hromovládny Zeus bohyni Themidě, aby svolala bohy na poradu. V komnatách Diových se shromáždili všichni bohové, přišli i bohové řek a potoků, přišly nymfy i bohyně říčních pramenů. Hromovládny Zeus promluvil k shromážděným bohům. Řekl jim, že se nebude vměšovat do bitvy a že bude pozorovat boj s vrcholku Olympu. Ostatní bohové se mohou bitvy účastnit, a to každý na té straně, na které chce. Zeus se obával, že Trojané neodolají prudkému útoku Achilleovu a že Achilleus i proti rozhodnutí osudu dobude Troje. Bohové se ihned snesli na zemi. Bohyně Héra a Pallas Athéna, bohové Poseidón, Hermés a Héfaistos byli na straně Řeků, bohyně Afrodité, Artemis a Létó, bohové Arés, Apollón a říční bůh Xanthos byli na straně Trojanů.

Sotva se olympští bohové přiblížili k vojskům, bohyně Eris ihned roznítla boj. Pallas Athéna hrozivě křičela a pobíhala mezi řeckým vojskem. V odpověď jí zaznívalo volání boha války Area, jež se podobalo strašné bouři. Vojska se střetla. Diovy hromy zaburácely a rozléhaly se po celém nebi. Bůh Poseidón zatřásl zemí. Hory se zachvěly od úpatí až po vrcholky. Zachvěla se Troja i řecké lodě. Hádés, vládce království duší zemřelých, se vyděsil. Seskočil s trůnu, protože se obával, aby se

neotevřela země a neodkryla jeho království plné hrůz, jehož se dokonce i nesmrtelní bohové děsí. Začala hrozná bitva. Achilleus toužil jen po tom, aby se utkal s Hektorem.

Stříbroluký Apollón, který na sebe vzal podobu [Lykáona, syna Priamova, zjevil se Aineiovi a řekl mu, že se nemusí jako syn Afrodítin ničeho bát, aby proto bojoval s Achilleem, synem nižší bohyně Thetidy. Takto povzbuzoval Aineia do boje a syn Anchísův vystoupil statečně vpřed. To uviděla bohyně Héra a bála se, že Apollón pomůže v boji Aineiovi. Poseidón však bohům radil, aby se nyní do boje nevměšovali; měli zůstat sedět na valu, který kdysi navršil na břehu moře Héraklés, a bitvy se měli účastnit teprve tehdy, až do boje zasáhne bůh Arés a Apollón. Bohové, kteří stáli na straně Řeků, přijali Poseidónovu radu a usedli daleko od boje. I bohové, kteří pomáhali Trojanům, seděli na skalách kallikolónského pohoří.

Aineiás se střetl s Achilleem. Achilleus uvítal syna Anchísova s posměchem. Připomenul mu, že ho již jednou zahnal na útek a radil mu, aby se rychle ukryl v řadách bojovníků. Aineiás však Achilleovi odpověděl, že ho nadarmo zastrašuje jako malého chlapce. Pyšnil se tím, že pochází ze slavného rodu reků. Aineiás již chtěl zahájit boj. Silnou rukou mrštil kopí na Achilleův štít, avšak neprorazil ho. Zbytečně Achilleus odklonil štít, neuvědomil si totiž, že lidská ruka nemůže prorazit štít, který vyrobili bohové. Achilleus udeřil kopím do štítu Aineiova. Kopí prorazilo štít, avšak Aineiás uskočil a kopí proletělo mimo. Aineiovi se zatmělo v očích hrůzou, tak blízko byl záhubě. Achilleus obnažil svůj meč a Aineiás uchopil obrovský kámen. Aineiás by byl zahynul, avšak bůh Poseidón si nepřál jeho smrti. Rychle mu přispěchal na pomoc. Vzal Achilleovo kopí a položil mu je k nohám. Bůh, jenž kolébá zemi, rozprostřel před Achilleovýmá očima hustou mlhu a silnou rukou odhodil Aineia daleko za řady bojovníků. Tam se Poseidón Aineiovi zjevil a zakázal mu bojovat v předních řadách do té doby, dokud bude Achilleus živ. Poseidón rozehnal mlhu před Achilleovýmá očima. Thetidin syn se podivil, když uviděl, že u jeho nohou leží kopí a že Aineiás již před ním nestojí. Achilleus pochopil, že Aineia ochraňují bohové; nyní byl přesvědčen, že se Aineiás již neodváží znovu s ním bojovat.

Achilleus se vrhl zuřivě do bitvy a zabil mnoho reků; vyhledával však

neustále Hektora. Tomu však bůh Apollón nařídil, aby neútočil na Achillea a aby se zdržoval v zadních řadách bojovníků. Vtom však Achilleus zabil svým kopím syna Priamova, Polydóra, nejmladšího z žijících synů trojského krále, jehož otec vroucně miloval. Hektór uviděl záhubu svého bratra, zapomněl na Apollónův příkaz a vrhl se tam, kde bojoval Achilleus. Achilleovi, který ho uviděl, radostně zajiskřily oči.

„Tu je ten, který tak hluboce zranil mé srdce!“ vzkřikl Achilleus. „Ať se stane! Nyní již nebudeme druh před druhem unikat na bitevním poli. Přistup bliž, abych tě mohl co nejdříve poslat do království Hádova.“

Hektór však odpověděl Achilleovi:

„Dosud se neví, kdo z nás bude zabit. I když jsi silnější než já, Achillee, jen bohové vědí, komu z nás je souzeno, aby zahynul. Věz, že i mé kopí je ostré.“

Hektór vrhl své kopí na Achillea. Pallas Athéna však svým dechem odvála kopí a to dopadlo k Achilleovým nohám. Ten se nyní vrhl na Hektora, kterému však přispěl na pomoc bůh Apollón a zakryl ho mlhou. Tříkrát se vrhl Achilleus na Hektora, po každé však zasáhl svým kopím jen mlhu. Když zaútočil po čtvrté, hrozivě zvolal:

„Znovu jsi, pse, unikl záhubě! Znovu tě zachránil Apollón! Brzy tě však zasáhnu, jestliže i já mám mezi bohy nějakého ochránce.“

Achilleus se hněvivě vrhl na ostatní trojské reky a mnoho jich padlo zasaženo jeho kopím. Hrdina řádil v řadách Trojanů jako ničivý oheň. Jako se pod nohama býků vydroluje zrní z klasů, když rolník mlátí ječmen na mlatě, tak byla pod nohama Achilleových koní drcena těla, štíty a přílby. Zuřivý Achilleus plál touhou po válečné slávě. Jeho ruce byly zbroceny krví. Trojané se dali na útěk. Achilleus je však dostihl na březích Skamandru. Vnikl do jejich řad a rozdělil prchající. Část jich zamířila k Troji, avšak bohyně Héra jim zatarasila cestu neproniknutelnou tmou. Druhá část se vrhla k řece, kde mnozí Trojané hledali záchranu. Do Skamandru naskákalo tolik vojnů, že se až řeka rozvlnila. Jedni se chtěli zachránit plováním, druzí se snažili ukrýt pod strmými břehy. Achilleus se vrhl s mečem v ruce do vod Skamandru a začal pobíjet prchající Trojaný. Zajal dvanáct trojských jinochů, svázal jim ruce řemeny a nařídil svým Myrmidonům, aby je odvedli do tábora. Sám se pak znovu vrhl na Trojaný.

Obr. 107. Achilleus zabíjí Priamova syna, kresba na váze

Na břehu Skamandru zastihl i mladého Priamova syna Lykáona, jehož kdysi zajal na vinicích a prodal do otroctví na Lémnos. Nešťastný Lykáón objal Achilleovy nohy, prosil ho o slitování za bohaté výkupné. Avšak Achilleus, který chtěl pomstít svého přítele Patrokla, se nad ním neslitoval. Vždyť padl mnohem slavnější bojovník, Patroklos, vždyť má zemřít sám Achilleus, zasažen nepřitelem. Proč má tedy Achilleus šetřit Lykáona. Ostrým mečem prorazil Lykáónovi šíji a ten padl mrtev. Syn Thetidín uchoпил jeho tělo za nohy a vhodil je do Skamandaru, aby se jím nasýtily ryby.

Achilleus si nyní počínal ještě zuřivěji. Hrozil Trojanům, že je před jeho hněvem nezachrání ani Skamandros, kterému přinášeli tolik obětí; všechny je pobije, a tak se pomstí za Patrokla i za smrt ostatních hrdinů. Bůh řeky Skamandru Xanthos byl pohněván vychloubačnými řečmi Achilleovými. Zatím se rozhodl proti Achilleovi vystoupit Astero-paios, syn říčního boha Axia. Astero-paios vrhl na Achillea dvě kopí najednou. Jedním z nich ranil reka lehce do předloktí. I Achilleus mrštil své obrovské kopí na Astero-paia. Kopí proletělo mimo a zabořilo se hluboko do břehu. Astero-paios se snažil vytrhnout Achilleovo kopí,

avšak nadarmo, neměl dost sil. Slavný syn Péléův zaútočil na něj s obnaženým mečem a smrtelně ho zranil. Také Asteropaiovo tělo hodil Achilleus do vod Skamandru. Zabil ještě mnoho reků. Tu z hlubin hrozivě vzkřikl bůh řeky Skamandru Xanthos:

„Achillee! Vyžeň Trojany z mých vod, zabijej je na bitevním poli a nikoliv v mých vodách! Těla Trojanů mi zatarasila cestu k moři. Přestaň zabíjet Trojany v mém řečišti!“

„Xanthe! Nepřestanu zabíjet Trojany do té doby,“ odpověděl Achilleus bohovi, „dokud je nezaženu do Troje a dokud se neutkám s Hektorem!“

Tu Xanthos hlasitě zvolal k bohu Apollónovi:

„Ó stříbroluký bože! Neplníš to, co ti přikázal hromovládny Zeus! Což ti nenařídil, abys chránil Trojany tak dlouho, dokud noc nezahalí tmou pahorky i pole?“

Vody Skamandru se rozbouřily a se strašlivým jekotem začaly vyhazovat na břeh těla mrtvých, živé ukryl bůh řeky v tůních. Vlny zavířily kolem Achillea, který se vrhl do řeky. Nemohl se ani udržet na nohou. Achilleus se zachytil rukou za vysoký jilm, který stál na břehu řeky; avšak jilm podemletý Skamandrem padl a překlenul řeku jako most. Achilleus vyskočil z rozbouřené řeky a běžel na bitevní pole. Hned za ním se valil prudký tok Skamandru a Achilleovi hrozilo, že utone. Několikrát se Achilleus pokoušel s přívalem bojovat — mohl však on, smrtelník, bojovat s nesmrtelným říčním bohem? Vlny ho zaplavovaly, bouřlivě se vzdouvaly kolem jeho hrudi a rvaly zem pod jeho nohama. Nakonec obrátil Achilleus oči k nebi a zanaříkal:

„Hromovládny Die! Cožpak já, kterému bylo souzeno, aby zahynul před Trojí jen šípem Apollónovým, zemřu neslavně jako mladý pastýř, který utone v horské bystřině, kterou se pokoušel přebrodit? Lépe by bylo, kdyby mě zabil Hektór, nejslavnější syn velké Troje!“

Sotva syn Péléův domluvil, objevil se před ním Poseidón a Pallas Athéna. Bohové Achillea povzbudili a rozkázali mu, aby statečně bojoval do té doby, dokud nezažene Trojany do města a dokud se neutká s Hektorem. Potom se se slávou vrátí do tábora. Pallas Athéna vdechla do Achilleovy hrudi nevyčerpateľnou sílu. Skamandros již s ním nemohl bojovat, a zavolal si proto na pomoc svého bratra, boha potoků Simonta. Proud řeky, pokrytý zvířeným bahnem, se ještě více vzdouval proti

Achilleovi a obklopoval Achillea jako hradba. Bohyně Héra se polekala, že syn Péleův zahyne, a poslala Achilleovi na pomoc proti Simoentovi svého syna, boha Héfaista. Na bojišti vzplál zuřivý oheň boha Héfaista. Těla Trojanů zabitých Achilleem začala hořet. Pole zalité vlnami Simoentu se rychle vysušilo. Héfaistos zapálil i řeku. Po celém břehu hořely jilmy, buky i jivy, vzplanul svěže zelený rákos i lotosy. Ryby ve vodě se rozprchly na všechny strany a snažily se v hlubině řeky uniknout ničivým plamenům. Simoeis hlasitě zvolal k bohu Héfaistovi:

„Ó Héfaiste! Nikdo z bohů se nemůže měřit s tvou silou! Nikdy se neodvážím bojovat s tebou! Uhas oheň a já už nebudu Trojanům pomáhat! Připustím, aby je hubil syn Péleův.“

Oheň stále více zahříval vodu, až varem klokotala. Řeka přestala téci, protože ji žár vysílil. Bůh Xanthos začal prosit bohyni Héru, aby usmířila svého syna. Xanthos se zapřisahal posvátnou přísahou, že nebude již nikdy pomáhat Trojanům, že jim dokonce nepomůže ani tehdy, až Troja, podpálená Řeky, bude hořet. Héra zastavila boha Héfaista a ten uhasil oheň.

I mezi bohy propukl prudký spor. Vrhli se do bitvy. Země zasténala pod jejich nohama. Zeus se usmál, když viděl, jak bohové spolu bojují. Bůh války Arés napadl bohyni Palladu Athénu a chtěl se jí pomstít za to, že nedávno pomohla Diomédovi, aby ho zranil. Arés zasáhl svým kopím Athéninu aigidu, nemohl ji však prorazit. Athéna uchopila obrovský kámen, udeřila jím Aréa do krku a ten klesl k zemi. Aréova zbroj zařinčela a jeho vlasy se pokryly prachem. Přispěchala mu na pomoc bohyně lásky Afrodíté a snažila se odnésti ho z bitevního pole. Avšak Athéna zasáhla svým kopím i ji do prsou a Afrodíté klesla k zemi. Apollóna vyzval na souboj bůh moře Poseidón. Avšak stříbroluký bůh s ním nebojoval. Báł se pozvednout ruku proti mocnému Diovu bratru Poseidónovi, jenž kolébá zemi. Bohyně Artemis kárala svého bratra Apollóna za to, že se vyhnul boji s Poseidónem. Když to uslyšela bohyně Héra, rozhněvala se. Uchopila Artemidu za ruku, vyrvala jí luk a udeřila jím mladou bohyni. Artemidiny šípy se rozsypaly a bohyně uprchla v slzách jako holubice hledající záchranu před jestřábem. Bohyně Létó sebrala střely, zvedla luk své dcery a šla za ní. Artemis se zatím vzesla na Olymp a hořce si stěžovala na to, že ji Héra pokořila. Brzy se na Olymp vrátili i ostatní bohové, jedni pyšní na své vítězství, druzí naplnění

hněvem. Apollón se však rychle snesl do Troje; obával se, aby Řekové i proti rozhodnutí osudu nerozbořili trojské hradby.

Stařec Priamos přihlížel s vysoké věže, jak Achilleus žene Trojany po bitevním poli. Rozkázal otevřít městské brány, aby se za nimi mohli ukrýt. Avšak Apollón vdechl reku Agénorovi velkou odvalu a povzbudil ho, aby vystoupil proti Achilleovi. Sám se pak zahalil hustou mlhou a zůstal u něho stát, aby ho mohl ochránit před Achilleovým kopím. Agénór potřásl kopím a čekal na blížícího se Achillea. Potom proti němu silnou rukou mrštil kopí. Kopí udeřilo Achillea do holeně, avšak odrazilo se. Achilleus se vrhl na Agénora. Bůh Apollón zahalil Agénora mlhou, a pomohl mu tak uniknout jisté smrti. Vzal na sebe Agénorovu podobu a běžel po bitevním poli. Achilleus ho začal pronásledovat, protože nevěděl, že pronásleduje boha. Tak Apollón zachránil Trojany a poskytl jim čas, aby se ukryli v posvátné Troji.

Trojané se skryli v městě. Unaveni bojem i útekem zůstali stát na hradbách, otírali si pot a pili, aby uhasili žízeň. Na bitevním poli zůstal pouze Hektór. Stál u Skajské brány jakoby přikován nezměnitelným osudem.

ACHILLEŮV SOBOJ S HEKTOREM

(Zpracováno podle Homérovy Íliady)

Dlouho pronásledoval Achilleus boha Apollóna. Nakonec se stříbro-
luký bůh zastavil a dal se mu poznat. Achilleus byl zachvácen hněvem.
Jak rád by se pomstil Apollónovi, kdyby jen mohl! Péleův syn ustal
v pronásledování a znovu zamířil k trojským hradbám. Achilleus, bě-
žící k hradbám Troje, podobal se zářící hvězdě, oné hvězdě, která jasně
plane na podzimním nebi. Lidé nazývají tuto hvězdu, která věštívá
smrtelníkům neštěstí, Seirios. Stařec Priamos uviděl Achillea přibliž-
ujícího se k hradbám Troje a začal ve strachu prosit Hektora:

„Ó můj milovaný synu! Vejdi rychle do města! Neboj se synem
Péleovým, neboť je silnější než ty! Uchyl se do Troje. Vždyť ty jsi je-
dinou nadějí všech Trojanů i Trojanek. Pomysli na to, kolik mých synů
již Achilleus zabil. Slituj se proto nad nešťastným starcem. Zeus na mne
ke konci života seslal hrozné utrpení. Musím být svědkem smrti svých

synů, musím vidět, jak odvádějí do otroctví mé dcery, jak budou zabíjeni nevinní jinoši. Sám budu zabit na prahu svého paláce, a psi, které jsem sám krmil, budou lízat mou krev. Měj se mnou slitování, Hektore!”

I Hekabé, Hektorova staříčká matka, prosila syna, aby se ukryl v Troji. Připomněla mu, jak jej v dětství krmívala a jak se s ním laskala. Cožpak bude opravdu Hektór zabit před jejíma očima, a ani ona, ani Andromaché ho nebudou moci oplakávat? Jeho tělo bude roztrháno psy u lodí Myrmidonů.

Avšak Hektór se pevně rozhodl očekávat Achillea; opřel se štítem o kraj věže a očekával svého nepřítel. Nemohl se vyhnout boji s Achilleem. Priamův syn se obával obvinění Trojanů, že zahubil Troju, protože přecenil svou sílu. Vždyť mu Polydamás radil, aby se ukryl i s vojskem v Troji dříve, než zasáhne Achilleus do bitvy. Hektorovi zbývalo nyní jen jedno — bojovat s Achilleem a buď zvítězit, anebo zahynout. Hektora napadla i myšlenka jít Achilleovi vstříc beze zbraně a slíbit mu, že mu vrátí krásnou Helenu i poklady, které byly Meneláovi odcizeny, a s nimi že mu dá i polovinu všeho bohatství veliké Troje. Hektór však tuto myšlenku ihned zavrhl. Věděl, že by s ním Achilleus nevyjednával, že by jej i neozbrojeného zabil jako bezbrannou ženu.

Achilleus se stále přibližoval. Hektora přepadl strach a začal utíkat před hrozným synem Péleovým kolem Troje. Rozzuřený Achilleus, podoben jestřábu, který pronásleduje slabou holubici, hnál se za ním. Třikrát oběhli rekové kolem Troje.

V šíleném závodu běželi hrdinové kolem Troje. Hektór se chtěl již několikrát ukrýt u hradby, aby tak dal Trojanům možnost zahnat syna Péleova střelami, avšak Achilleus jej k hradbám již nepřipustil. Byl by dostihl syna Priamova již dávno, kdyby bůh Apollón Hektorovi nevděchl sílu. Když rekové běželi kolem pramenů Skamandru po čtvrté, vhodil bůh hromovládce na zlaté váhy dva losy smrti, jeden — Achilleův, druhý — Hektorův. Hektorův los klesl směrem k panství temného Háda. Bůh Apollón opustil Hektora a bohyně Pallas Athéna přistoupila k Achilleovi. Přikázala rekovi, aby se zastavil, a slíbila mu, že mu dá vítězství nad Hektorem. Sama bohyně vzala na sebe podobu Hektorova bratra Déífoba a zjevila se Hektorovi. Přemluvila jej, aby bojoval se synem Péleovým, a slíbila mu pomoc. Hektór se zastavil. Rekové se setkali. První promluvil Hektór:

Obr. 108. Souboj Achillea s Hektorem, kresba na váze

„Už nebudu, synu Péleův, hledat spásu v útěku! Budeme bojovat a uvidíme, zda zabiješ ty mne, nebo zda zvítězím já. Před bojem však vzyvejme bohy jako svědky! Slibuji ti, že nezneuctím tvé tělo, jestliže mi dá bůh hromovládce vítězství. Splň i ty tuto úmluvu!“ Achilleus mu však nelítostně odpověděl:

„Ne! Nic mi nenavrhuješ, nenáviděný nepříteli! Tak jako není možná úmluva mezi lvem a lidmi nebo mezi vlky a ovcemi, tak není ani možná úmluva mezi námi. Seber všechny svoje síly a využij všeho svého válečného umění. Nic tě už nespasí! Splatíš mi za prolitou krev mého přítele Patrokla a ostatních mých přátel, které jsi zabil!“

Achilleus mrštil silnou rukou své kopí na Hektora. Hektor padl k zemi, a tím unikl smrtelnému zásahu. Pallas Athéna rychle uchopila kopí a podala je opět Achilleovi. Hektór zasáhl svým kopím střed Achilleova štítu. Kopí se odrazilo od štítu, který zhotovil bůh Héfaiostos, jako lehká hůlka. Hektór již neměl jiné kopí. Sklopil oči a hlasitě začal volat na pomoc Déífoba. Ten však zde již nebyl. Hektór pochopil, že jej oklamala Pallas Athéna, pochopil, že je mu souzeno, aby zahynul. Uchopil meč a vrhl se na Achillea. I Achilleus se na něho vyřítíl a za-

sáhl jej svým kopím do šíje. Hektór smrtelně raněn klesl k zemi. Měl už jenom tolik sil, aby promluvil k Achilleovi, který zvítězil:

„Zapřísahám tě, Achillee, při tvém životě i při tvých rodičích, nevydávej mé tělo myrmidonským psům, vrať je mému otci a matce a oni ti za ně dají bohaté výkupné.“

„Ne! Opovrhovaný pse, nadarmo mne přemlouváš!“ odpověděl Achilleus. „Já sám bych rozsápal tvé tělo, kdybych propadl hněvu, který ve mně plane. Nikdo nezažene od tvého těla psy, i kdyby mi za to nabízeli nejkrásnější a nejbohatší dary, i kdyby mi dali tolik zlata, kolik ty vážíš. Nikdy nebude Priamos ani Hekabé oplakávat tvou mrtvolu!“

Hektór, který již umíral, naposled promluvil:

„Dobře jsem věděl, že se neustrneš nad mou prosbou! Máš železné srdce. Střež se však hněvu bohů! Brzy postihne i tebe! Paris s pomocí boha Apollóna tě zasáhne svou střelou u Skajské brány.“

S těmito slovy Hektór zemřel. Jeho duše, nařikajíc nad svým hořkým údělem, odletěla do království temného Háda.

Raduje se z vítězství, svolal Achilleus všechny Řeky. Všichni se podívovali mohutnému vzrůstu i kráse Hektora ležícího na zemi. Každý z příchozích probodl Hektorova prsa svým kopím. Nyní bylo již lehké zasáhnout ho. Nebylo to však tak snadné v době, kdy Hektór zapaloval řecké lodě.

Vítězný Achilleus si vymyslel strašnou věc. Prořízl na Hektorových nohou šlachy, provlékl jimi pevný řemen a přivázal tělo k vozu. Vyskočil na vůz, vysoko vyzvedl zbroj, kterou sňal z Hektora, a popohnal koně po bitevním poli. Hektorovo tělo se vláčelo po zemi za vozem. Na bojišti se zvířil prach. Hektorova krásná hlava, bijící do země, se brzy pokryla prachem.

Hekabé uviděla s hradeb Troje, jak Achilleus zneuctívá tělo jejího syna. Rvala si s hlavy šedivé vlasy, strhla si oděv a bila se v prsa. Priamos hlasitě nařikal. Prosil, aby ho pustili na bitevní pole, chtěl požádat vítězného Achillea, aby se nad ním slitoval, aby si vzpomněl na svého stejně starého otce Pélea. Žalostný nářek Trojanů uslyšela i Andromaché. V úleku upustila z rukou člunek. Běžela ihned na hradby, odkud spatřila mužovo tělo, které Achilleus vláčel v prachu za svým vozem. Nešťastná žena Hektorova ztratila vědomí a klesla do rukou Trojanek. Spadlo s ní drahocenné roucho, dar Afrodítin, a vlasy se jí roz-

pustily. Když přišla k sobě, hlasitě zakvílela. Nyní už nemá nikoho na světě. I její překrásný syn Astyanax osiřel. Bude vyrůstat jako nešťastný sirotek a nikdo ho neochrání před pohanou. Její srdce bylo naplněno nevýslovným hořem. Hlasitě nařikaly i Trojanky, které stály kolem ní. Zahynul slavný ochránce Troje.

PATROKLŮV POHŘEB

(Zpracováno podle Homérovy Iliady)

Řekové se vrátili ke svým lodím. Achilleus nařídil Myrmidonům, aby se nerozházeli do svých stanů. Rozkázal jim, aby třikrát objeli na vozech Patroklovo tělo. S hlasitým pláčem je objížděli stateční Myrmidoni. Hlasitě plakal i Achilleus. Položil ruce na hrud zabitého přítele a řekl:

„Raduj se, statečný Patrokle! Splnil jsem, co jsem ti slíbil. Přivezl jsem k tvému posmrtnému loži Hektorovo tělo, které dám psům na pospas. U pohřební hranice zabiji dvanáct trojských jinochů, a pomstím tak tvou smrt.“

Achilleus hodil k loži, na němž ležel zabitý Patroklos, Hektorovo nahé tělo. Syn Péleův uspořádal pro své Myrmidony bohatou hostinu. Sám se však hostiny nezúčastnil. Řeční vůdcové ho přemluvili, aby šel k Agamemnonovi. Tam ho dlouho prosili, aby se omyl a zúčastnil se hostiny. Achilleus však odmítl. Prosil jen Agamemnona, aby nařídil Řekům připravit pohřební hranici.

Řeční rekové uspořádali hostinu. Po hostině se všichni rozešli do svých stanů a ulehli k spánku. Jen Achilleus bděl. Ležel na břehu věčně šumícího moře a žalostně sténal. Nakonec i on upadl do hlubokého spánku. Ve snu se mu objevil Patroklův duch, který ho prosil, aby co nejdříve pohřbili jeho tělo; jen tak může být uspokojena jeho duše v království Hádově. Patroklos žádal, aby jeho kosti byly pohřbeny ve stejné mohyle, v níž bude pohřben i Achilleus. Popel Achilleův i Patroklův měl být uložen v jediné urně, kterou dá bohyně Thetis. Achilleus vztáhl ve snu ruku k Patrokovu stínu, avšak ten se žalostným nářkem zmizel. Achilleus se probudil a začal znovu hlasitě oplakávat svého

přítele. Plakali s ním i všichni Myrmidoni. Tak je zastihla i bohyně Éós, předzvěst příchodu boha slunce Héliá.

Brzy ráno poslal Agamemnón Řeky pro dřevo na pohřební hranici na úpatí vysoké Ídy. Řekové splnili příkaz králův a vystavěli na břehu moře vysokou hranici. V slavnostním průvodu vynesli Myrmidoni Patroklovo tělo, které pokryli svými ustříhanými vlasy, a položili je na hranici. I Achilleus ustříhl své vlasy, které byly přislíbeny říčnímu bohu Spercheiovi pro případ, že se hrdina vrátí do vlasti; nyní je vložil do rukou Patroklových. Potom Agamemnón na Achilleovu prosbu propustil všechny vojíny k lodím a u hranice zůstali jen řečtí vůdcové. Zabili mnoho ovcí a volů na Patroklovu počest a jejich tukem pokryli celé Patroklovo tělo; kolem jeho těla rozestavěli i nádoby s medem a olejem. Zabili čtyři koně a dva psy. Na hranici položili i těla dvanácti trojských jinochů, které Achilleus zabil vlastní rukou. U hranice leželo tělo Hektorovo. Chránila je bohyně Afrodíté, která je napustila vonným olejem, chránil je i Apollón, který nad ním rozprostřel mrak, aby ho nevysušily žhavé sluneční paprsky.

Když bylo již všechno připraveno k pohřbu, Achilleus zažehl hranici, ta však nevzplanula. Achilleus se obrátil s prosbou k bohům větru Boreovi a Zefyroví. Prosil je, aby rozdmýchali oheň. Poselkyně bohů Íris se rychle vznesla do komnat Zefyrových, kde hodovali všichni bohové větru, a požádala je, aby přispěchali na pomoc Réleovu synu. Boreás i Zefyros se s hrozným hukotem vznesli, vířice mračna nad mořem. Větry přiletěly rychle k Troji a rozdmýchaly oheň. Po celou noc vyšlehovaly vysoko k nebi plameny hranice. Achilleus čerpal víno pohárem se dvěma dny, přinášel úlitbu a volal Patroklovu duši.

K ránu obrovská hranice dohořela a uhasínala. Vysílený Achilleus ulehl na zem u zhasínající hranice a přemohl jej spánek. Vzbudily jej hlasy řeckých vůdců. Na Achilleovu prosbu uhasili vůdcové žhavé uhly vínem, sebrali Patroklovy kosti a uložili je do zlaté urny. Potom postavili srub, uložili do něj urnu a nad srubem navršili vysokou mohylu.

Po pohřbu vystrojil Achilleus na počest zemřelého bohaté pohřební hry. Nejdříve byly závody na vozech, kterých se zúčastnil rek Eumélos, syn Admétův, rek Diomédés, král Meneláos, Nestorův syn Antilochos a hrdina Mérionés. Prvý dojel se svými koňmi k cíli Diomédés; k vítěz-

ství mu dopomohla bohyně Athéna. Nedaleko za ním zůstal Nestorův syn Antilochos. Za ním přijel Meneláos, kterého syn Nestorův připravil o druhou cenu lstí. Poslední byl Mérionés. Reka Euméla, nejlepšího vozataje, postihlo neštěstí. Bohyně Athéna, která si nepřála, aby zvítězil, zlomila u jeho vozu oj. Eumélos upadl na zem a těžce se zranil. Achilleus dal všem účastníkům závodů na vozech bohaté dary. Podaroval i starce Nestora, který se nemohl účastnit boje reků, neboť jeho údy již zesláblly stářím. Kdysi i on získával při hrách vítězství nad slavnými rekami. Potom se v pěstním zápase utkal slavný rek Epeios a rek Euryalos. Zvítězil Epeios, který srazil úderem pěsti Euryala k zemi. Telamónovec Aiás a král Odysseus se utkali v zápase. Dlouho bojovali, avšak jeden druhého nemohl přemoci. Proto se jim dostalo stejných cen. V běhu se utkal Aiás, syn Oíleův, Odysseus a Nestorův syn Antilochos. Dopředu se dostal Aiás, který běžel lehce jako vítr, za ním Odysseus. Odysseus se obrátil k bohyni Athéně a prosil ji, aby mu dala vítězství. Athéna hrdinu vyslyšela. Aiás uklouzl a upadl, a tak první doběhl do cíle Odysseus a získal první cenu. V zápase kopím se utkal Diomédés s Telamónovcem Aiantem. Rekové bojovali statečně, avšak Řekové se báli, aby druh druhá smrtelně nezranil. Proto hrdinové přerušili boj a oba dostali stejnou cenu. V hodů těžkým diskem zvítězil nad všemi rekami Polypoités. Pak se měly konat závody ve střelbě z luku; k vysokému stožáru byla přivázána holubice, již měl střelec zasáhnout svým šípem. Vystoupil rek Teukros. Napjal luk, vystřelil šíp, avšak ten přetal jen slabý provaz, jímž byla holubice přivázána. Holubice se vznesla k nebi, avšak rek Mérionés ji zasáhl svým šípem. Dostal první cenu ve střelbě z luku. V hodů kopím zvítězil král Agamemnón; v umění vrhat kopím ho nemohl nikdo předčit.

Hry skončily. Rekové se rozešli a brzy se celý tábor pohroužil do hlubokého spánku. Jen Achilleus nespal. Naplněn bolestí, oplakával svého přítele. Vstal s lůžka a dlouho se procházel po mořském břehu. Nakonec, když na nebi již zahořela Zora, zapřáhl koně do vozu, ke kterému přivázal Hektorovo tělo. Třikrát objel kolem mohyly a vláčel za sebou tělo nešťastného Priamova syna. Potom opět odhodil jeho tělo a sám odešel do stanu.

PRIAMOS V ACHILLEOVĚ STANU. HEKTORŮV POHŘEB

Bohové viděli s jasného Olympu, jak Achilleus zneuctil Hektorovo tělo. Bůh Apollón se pro tento čin na Achillea rozhněval. Bohové chtěli, aby Hermés Hektorovo tělo unesl, avšak proti tomu se postavila bohyně Héra i Pallas Athéna, a dokonce i bůh Poseidón. Již jedenáct dnů leželo Hektorovo tělo ničím nepřikryté u Achilleova stanu. Apollón káral bohy za to, že připouštějí, aby Achilleus zapomněl na útrpnost a aby tak zneuctíval Hektorovo tělo. Mezi Apollónem a Hérou propukl spor. Hromovládny Zeus jej přerušil. Poslal poselkyni bohů Íridu k bohyni Thetidě. Kronův syn rozhodl, aby bohyně Thetis odešla k Achilleovi. Měla mu sdělit Diovu vůli, aby za vysoké výkupné vydal Hektorovo tělo jeho otci Priamovi. Zeus miloval slavného Hektora nejvíce ze všech Trojanů.

Íris, rychlá jako myšlenka, snesla se k Thetidě a v okamžiku stála před ní. Thetis, obklopená mořskými bohyněmi, seděla a prolévala slzy pro svého syna. Když uslyšela z Íridiných úst Diovu vůli, oblékla černé smuteční šaty a vznesla se na vysoký Olymp. Bohové přijali Thetidu s úctou. Athéna jí uvolnila místo vedle Dia, Héra jí sama podala svůj zlatý pohár s vonným nektarem. Zeus jí zjevil svou vůli. Bohyně Thetis sestoupila ihned na zem do stanu svého syna. Usedla u nářkájícího Achillea, něžně ho hladila a řekla mu, že se na něho hněvá Zeus i ostatní bohové pro zneuctění Hektorova těla a že mu rozkazují, aby je vydal Priamovi. Slavný Achilleus se podřídil vůli bohů.

Zatím hromovládny Zeus vyslal poselkyni bohů Íridu k Priamovi. Když se Íris snesla na svých duhových křídlech do Priamova paláce, ležel nešťastný stařec na zemi a proléval slzy nad svým mrtvým synem. Kolem starce seděli všichni jeho synové a hlasitě nařikali. Íris přistoupila k starci a jménem Diovým mu přikázala, aby jel do řeckého tábora k Achilleovi s bohatým výkupným. Zároveň mu Íris oznámila, že ho bude do tábora provázet bůh Hermés.

Když Priamos uslyšel slova bohyně, ihned vstal, odešel do paláce a nařídil synům, aby připravili povoz pro dary i jeho vůz. Priamos vešel do paláce, zavolal svou staříčkou ženu Hekabu a řekl jí, že chce odejet do řeckého tábora. Hekabé se ulekla, prosila muže, aby se nevydával

jisté záhubě. Priamos ji však uklidnil zprávou, že jde k Achilleovi z vůle olympských bohů. Pak vybral bohaté dary a začal se připravovat na cestu. Pokáral své syny, že otálejí. Priamovi synové se ulekli otcova hněvu, rychle zapřáhli do povozu mezky, naložili na něj veliký koš s dary a zapřáhli koně do Priamova vozu. Priamos nastoupil do vozu a popohnal koně. Před ním jeli mezkové táhnoucí povoz s dary. Povoz s mezky řídil hlasatel Ídaios. Všichni, kteří provázeli Priama, hořce plakali, jako by jel do jisté záhuby.

Když Priamos vyjel na bitevní pole, hromovládny Zeus mu poslal vstříc svého syna, boha Herma. Hermés si připjal své okřídlené sandály, do ruky si vzal kouzelný proutek, jímž uspával smrtelníky, a snesl se k Troji. Když Priamos napájel koně a mezky v řece, zjevil se mu Hermés v podobě překrásného mladíka. Priamos se ulekl, domníval se, že ho jinoch zabije a ukradne mu dary. Hermés však, který se vydával za Achilleova sluhu, mu navrhl, že ho doprovodí do tábora. Stařec se z radoval a nabídl jinochovi jako dar drahocenný pohár, avšak Hermés ho odmítl. Nastoupil do Priamova vozu a rychle popohnal koně. U brány do řeckého tábora stála stráž, avšak Hermés ji uspal. Bůh odstrčil závory vrat, otevřel je a Priamos projel tajně celým táborem. Hermés otevřel i bránu do tábora Myrmidonů. Když Priamos přijel k Achilleovu stanu, dal se mu Hermés poznat a nařídil mu, aby směle vešel do Achilleova stanu. Priamos přikázal Ídaiovi, aby ochraňoval dary, a sám vešel do stanu. Achilleus právě dojedl. Priamos nikým neohlášen vešel, padl před Achilleem na kolena a začal ho prosit:

„Ó slavný Achillee! Vzpomeň si na svého otce, který je stejně starý jako já! Možná, že i jeho město oblehli sousedé, a není nikdo, kdo by ho ochránil. Já nešťastný jsem ztratil téměř všechny své syny. Ty jsi zabil nejslavnějšího z nich, Hektora. Právě kvůli němu jsem přišel k tvým lodím. Slituj se nad mým hořem! Přijmi bohaté výkupné. Vidiš, jak jsem nešťasten. Musím prožít to, co neprožil nikdo ze smrtelných lidí. Musím líbat ruku vrahovi svých dětí.“

Priamos svými slovy připomněl Achilleovi vlastního otce. Při vzpomínce na něj Achilleus hořce zaplakal. I Priamos ležící na zemi plakal pro syna. Nakonec Achilleus vstal, zvedl Priama a řekl mu:

„Ó nešťastný! Zažil jsi ve svém životě již mnoho bolesti! Jak jsi se však odvážil jíti zcela sám k tomu, kdo zabil tolik tvých synů? Máš

v hrudi srdce tvrdé jako železo. Uklidni se však, přestaň plakat a posaď se zde. Bohové přisoudili lidem, aby snášeli ve svém životě utrpení, sami však, nesmrtelní, hoře neznají. Neprolévej již slzy, pláčem již svého zabitého syna nevzkřísíš. Vstaň a posaď se!“

„Ne, neposadím se, Achillee, dříve,“ odvětil Priamos, „dokud mi nevrátíš Hektorovo tělo. Přijmi mé dary a dovol, abych se podíval na tělo svého syna.“

Achilleus pohlédl hněvivě na Priama a řekl:

„Střež se rozhněvat mne, starče! Dobře vím, že ti musím vrátit tělo Hektorovo. Je to Diova vůle, kterou mi zvěstovala moje matka bohyně Thetis. Vím, že i tebe přivedl bůh, protože by ses jinak neodvážil objevit se v řeckém táboru. Zmlkni! Bojím se, že ve hněvu poruším Diův příkaz — mít soucit s prosebníkem.“

Achilleus pak vyšel ze stanu. Zavolal své druhy, rozkázal jim, aby vypráhli mezky a Priamovy koně a Ídaia aby odvedli do stanu. Potom Achilleovi otroci omyli Hektorovo tělo a oblékli je do drahocenných šatů. Sám Achilleus pozvedl tělo a položil je na bohatě vyzdobené lože; jeho druhové pak postavili lože na povoz. Slavný syn Péleův prosil duši Patroklovu, aby se nehněvala, že vrací Hektorovo tělo otcí. Přislíbil Patroklovi, že mu zasvětil část darů, které přivezl Priamos. Když Achilleus vykonal všechny tyto přípravy, vrátil se do stanu a řekl starci, že Hektorovo tělo již bylo vydáno. Achilleus připravil bohatou večeři a vyzval Priama, aby se posilnil jídlem a pitím. Při jídle hleděl Priamos s obdivem na Achillea, překrásného a statného jako bůh. Achilleus se obdivoval vznešenosti šedovlasého starce a naslouchal jeho moudrým řečem.

Když skončila večeře, Priamos prosil Achillea, aby mu dovolil posílit se spánkem, protože nespal od té doby, kdy zahynul Hektór. Achilleus nařídil připravit pro Priama a Ídaia dvě pohodlná lůžka před stanem. Když se již Priamos chystal ke spánku, tázal se ho Achilleus, jak dlouho bude trvat pohřeb jeho syna, a slíbil mu, že po tuto dobu nebude útočit. Priamos žádal na pohřeb deset dnů. Achilleus mu slíbil, že se po tuto dobu nezúčastní boje a že i ostatní Řeky odradí od bitvy. Achilleus podal Priamovi přátelsky ruku, tímto stiskem chtěl usmířit starce a rozloučit se s ním.

Všichni bojovníci byli pohrouženi v spánek, spali i bohové na jasném

Olympu, nespal jenom bůh Hermés. Objevil se u lůžka Priamova, probudil ho a nařídil mu, aby rychle opustil řecký tábor, protože se bál, že někdo uvidí Priama a bude zlákan touhou dostat za něho bohaté výkupné. Priamos se ulekl, vstal s lože a probudil Ídaia. Hermés zapřáhl koně i mezky a vyjel tajně z tábora. Teprve na břehu Skamandru opustil bůh Priama.

Když se na nebi objevila Zora, přijel Priamos k Troji. První ho uviděla Kassandra a začala hlasitě plakat pro Hektora. Její nářek uslyšeli všichni Trojané a Trojanky. U trojských bran se shromáždil velký zástup. V popředí stála Hekabé a Andromaché; hlasitě nařikaly a rvaly si vlasy. Nařikali všichni Trojané a snažili se přistoupit k povozu, na kterém ležel zabítý Hektór. Avšak na pokyn Priamův se zástup rozešel a uvolnil mu cestu do Troje.

Andromaché hlasitě nařikala, oplakávala manžela, svou jedinou ochranu. Nyní již věděla, že Troja padne a že Řekové odvedou všechny Trojany i Trojanky do otroctví. Řekové zabijí jejího syna Astyanakta, protože se budou mstít Hektorovi za smrt mnoha reků. Andromaché bědovala, že Hektór zemřel daleko od ní, že neslyšela jeho poslední slova, na která by věčně vzpomínala. Hořkovala i Hekabé a plakala pro svého milovaného syna.

I Helené plakala pro Hektora. Nikdy od něho neslyšela výčitky a nikdy ji neurazil. Hektór byl laskavé mysli, vždy se jí zastal a bylo jeho zásluhou, že ji neuráželi ani druzí. Nyní zahynul její jediný přítel a utěšitel v Troji, kde ji všichni nenáviděli.

Priamos nařídil připravit pohřební hranici. Po devět dnů svázeli Trojané s pohoří Ídy dříví na hranici. Desátého dne položili Hektorovo tělo na hranici a zapálili ji. Potom vzali jeho popel a uložili do zlaté urny; urnu postavili do srubu, který uzavřeli kamennými kvádry, a navršili na něj velkou mohylu. Dokud Trojané stavěli mohylu, bděla stráž, aby je Řekové neočekávaně nepřepadli. Po pohřbu vystrojil Priamos ve svém paláci bohatou pohřební hostinu.

Tak pohřbili Trojané slavného hrdinu Hektora.

BOJ S AMAZONKAMI. PENTHESILEIA

(Zpracováno podle Ovidiových *Heroin* a Vergilovy *Aeneidy*)

Po smrti Hektorově nastalo pro Troju těžké období. Městu byl odňat jeho nejlepší obránce. Trojané se již neodvažovali vyjít z hradeb a bojovat s Řeky na otevřeném bojišti. V Troji již nebylo hrdiny, který by se byl mohl odvážit měřit své síly v souboji s Achilleem. Zdálo se, že nastaly poslední dny slavného města. Tu přišla Trojanům neočekávaně pomoc. Od dalekého Pontu¹ přijely na rychlých koních na pomoc Troji statečné bojovnice Amazonky i se svou královnou Penthesileiou. Penthesileia chtěla bojem s Řeky napravit svou vinu, protože neúmyslně zabila na lovu svou sestru.² Slavná dcera Areova se vychloubala, že zabije všechny slavné řecké hrdiny, že zažene Řeky od Troje a že zapálí jejich lodě. Trojané uvítali Amazonky s velkým jásotem. Priamos přijal Penthesileiu jako svou rodnou dceru a vystrojil na její počest bohatou hostinu.

Následujícího dne vystoupily Amazonky v lesknoucí se zbroji v čele trojského vojska proti Řekům. Priamos vztáhl ruce k nebi a prosil bohy, aby jim dali vítězství. Avšak bohové ho nevyslyšeli. Nastala krvavá bitva. Jako bouřlivý víchř si počínala Penthesileia se svými Amazonkami mezi řadami Řeků. Zabíjela jednoho reka po druhém. Řekové se ulekli a začali ustupovat. Penthesileia je zahнала až k lodím. Konečné vítězství Amazonek bylo již na dosah. Vtom se objevil na pomoc Řekům Achilleus a Telamónovec Aiás. Ti se bitvy až do této doby neúčastnili. Leželi u Patroklovy mohyly a truchlili nad ztrátou přítele. Když uslyšeli bitevní vřavu, rychle se ozbrojili a jako dva strašliví lvi se vrhli do boje. Ani Amazonky, ani Trojané jim nemohli vzdorovat. Penthesileia spatřila slavného Achillea a statečně proti němu vystoupila. Mrštila na Achillea své kopí, to se však roztříštilo na kusy, když narazilo na štít Péleova syna. Královna Amazonek hodila na Achillea druhé kopí, ani tentokrát však ho nezranila. Achilleus se rozhněval, vrhl se na ni a bodl ji do prsou. Penthesileia ucítila smrtelnou ránu. Sebrala poslední síly a chtěla obnažit meč, avšak silný Achilleus ji probodl kopím a zároveň probodl i jejího koně. Kůň klesl k zemi a vedle něho klesla i Penthesileia.

¹ Černé moře.

² Penthesileia doufala, že pomocí Trojanům, kterým pomáhala i Artemis, usmíří bohyni, jež se na ni hněvala pro vraždu.

Achilleus jí sňal přílbu a ustrnul, přemožen neobyčejnou krásou dcery boha války Area. Umírající Penthesileia byla překrásná jako bohyně Artemis. Achilleus stál nad tělem krasavice, kterou zabil, a cítil, jak se ho zmocňuje láska. Ve chvíli, kdy Achilleus pohroužen do své bolesti stál nad Penthesileiou, přistoupil k němu Thersítés a začal ho kárat, podobně jako to činíval dříve. Vysmíval se Achilleově bolesti a nakonec vypíchl překrásné Penthesileii oči. Achilleus vzplál strašlivým hněvem. Rozmáchl se a udeřil Thersíta do tváře s takovou silou, že ho na místě zabil. Diomédés zahořel hněvem k Achilleovi za to, že zabil jeho příbuzného. Řekům se jen stěží podařilo oba reky usmířit.

Achilleus tiše pozdvihl zabitou Penthesileiu a vynesl ji z bitvy. Potom vydali Řekové tělo Penthesileiino i těla dvanácti zabitých Amazonek zároveň s jejich zbrojí Trojanům, kteří jejich těla spálili na hranici a vystrojili jim nádherný pohřeb.

Achilleus odplul na ostrov Lesbos. Přinesl tam bohaté oběti bohu Apollónovi, bohyni Artemidě i jejich matce Létó, které prosil, aby jej zbavili viny za prolitou krev Thersítovu. Na Apollónův příkaz očistil Achillea zchytralý Odysseus.

VÁLKA S AITHIOPY. MEMNÓN

(Zpracováno podle Homérova eposu Odysseia, Hésiodových Theogonií a Vergiliový Aeneidy)

Po smrti Penthesileie odráželi Trojané útok Řeků ještě s většími obtížemi. Avšak ještě jednou jim přišla neočekávaná pomoc. Od břehů šedého Ókeanu, jehož vody obtékaly celou zemi, připlul do Troje s velkým vojskem Aithiopů Memnón. Memnón byl synem překrásné bohyně Zory a Títhóna a byl příbuzným Priamovým. Nikdo ze smrtelných lidí se mu nevyrovnal krásou. Podoben jitřní hvězdě zářil uprostřed trojského vojska ve své zlaté zbroji, kterou mu ukoval sám bůh Héfaiistos.

Memnón, slavný syn bohyně, byl důstojným protivníkem Achilleovým. Pod hradbami Troje znovu vzplanula zuřivá bitva. V čele Trojanů bojoval Memnón, v čele Řeků Achilleus. Avšak Achilleus se vyhýbal setkání s Memnonem. Thetidův syn věděl, že sám zahyne brzy

Obr. 109. Souboj Achillea s Memnonem, podle vázové kresby

šípem Apollónovým, jestliže zabije Memnona. Memnón zaútočil na starce Nestora. Což mohl přestárlý rek bojovat s mladým Memnonem ?

Nestór obrátil své koně a chtěl se zachránit útekem. Paris však napjal svůj luk a zabil šípem jednoho z Nestorových koní. Když Nestór viděl, že mu hrozí nevyhnutelná záhuba, zavolal na pomoc svého syna Antilocha. Věrný syn mu přispěchal na pomoc. Rozhodl se, že raději sám zahyne, než aby Memnonovi dovolil zabít otce. Antilochos uchopil velký kámen a mrštil jím po Memnonovi. Avšak syna bohyně Éós ochránila před úderem přilba, kterou ukoval sám bůh Héfaiostos. Memnón zasáhl svým kopím Antilocha do prsou a Nestorův syn padl mrtev k zemi; zaplatil tak svým mladým životem za život otcův. Stařec Nestór zaúpěl, když uviděl záhubu svého syna. Přestože na Memnona útočil druhý syn Nestorův Thrasymédés se svým přítelem Téreem, chtěl Memnón s mrtvého Antilocha sejmout zbroj. Sám Nestór se vrhl na ochranu těla svého syna. Memnón však se starcem nebojoval a nevztáhl na něho ruku. Řekové a Aithiopové zuřivě bojovali kolem Antilochova těla. Nestór zavolal na pomoc i slavného Achillea. Achilleus se zhrozil, když poznal, že Antilochos zahynul. Vždyť jej miloval nejvíce ze všech reků; po Patroklovi byl jeho nejlepším přítelem. Zapomněl na všechno, zapomněl i na to, že musí zahynout hned po smrti Memnonově, a vrhl se do boje. Když Memnón uviděl, že se přibližuje Achilleus, mrštil po něm velkým kamenem; avšak kámen se odrazil od štítu a daleko odle-

těl. Achilleus pak ranil Memnona kopím do ramene. Memnón nevěnoval ráně pozornost a sám ranil syna Péleova do ruky. Rekové vytasili meče a vrhli se druh na druhu. Oba si byli rovni silou, oba byli syny bohů, na jednom i na druhém se blyštěla zbroj, kterou vyrobil sám bůh Héfaiostos. Rekové bojovali, chráníce se štíty. Bohové pohlíželi na souboj s vysokého Olympu. Matky reků, bohyně Éós a bohyně Thetis, prosily Dia každá za svého syna. Zeus vzal zlaté váhy, položil na ně losy obou reků a vážil je. Memnonův los poklesl, osud určil, že má zahynout rukou Achilleovou. Bohyně Éós zakvílela: musela ztratit svého milovaného syna. Achilleus se nakonec rozmáchl svým těžkým kopím a probodl Memnonovi hrud. Bohyně Éós se zahalila na znamení smutku do temného oblaku. Na bitevní pole poslala své syny, bohy větru, aby odnesli tělo Memnonovo daleko na břeh řeky Aisópa. Tam ho oplakávaly mladé nymfy, které mu vystavěly i náhrobek.

Aithiopy proměnili bohové v ptáky. Od té doby přilétají každý rok na břeh Aisópa k Memnonovu náhrobku a tam oplakávají svého krále.

Řekové pohřbili s velikými poctami mladého Antilocha. Jeho popel uložili do urny a postavili ji k urně Patroklově do společné mohyly.

ACHILLEOVA SMRT

Achilleus vzplál proti Trojanům strašlivým hněvem. Rozhodl se, že se jim krutě pomstí za smrt svých přátel Patrokla a Antilocha. Achilleus bojoval jak rozzuřený lev a zabíjel jednoho trojského reka po druhém. Nakonec obrátil Trojaný na chvatný ústup; Trojané pospíchali, aby se ukryli za hradbami města. Rozzuřený Achilleus je pronásledoval. Neúprosný osud jej hnál do nevyhnutelné záhuby. Achilleus pronásledoval Trojaný až ke Skajské bráně.

Byl by se probil i do posvátné Troje a ta by byla padla, kdyby se byl neobjevil bůh Apollón. Hrozivě vykřikl a zastavil Achillea. Achilleus jej však neposlechl. Hněval se na boha, protože stříbroluký bůh před ním mnohokrát spasil Hektora i Trojaný. Achilleus dokonce vyhrožoval bohu, že ho zasáhne svým kopím. Neúprosný osud zatemnil Achilleův rozum. Byl odhodlán napadnout samého boha. Apollón se rozhněval, zapomněl na to, že kdysi na svatbě Pélea s Thetidou slíbil Achillea

chránit. Zahalil se temným oblákem, stal se neviditelným a usměrnil Paridův šíp, který zasáhl Achillea do paty, jediného místa, kde byl slavný rek zranitelný.¹ Rána byla smrtelná. Achilleus vytušil, že se blíží smrt. Vytrhl z rány šíp a klesl k zemi. Hořce vyčítal bohu Apollónovi, že ho zahubil. Achilleus věděl, že bez pomoci boha nikdo ze smrtelných lidí by ho nemohl usmrtit. Ještě jednou sebral všechny své síly a podoben umírajícímu lvu se zvedl se země a zabil ještě mnoho Trojanů. Avšak jeho údy začaly umdlévat. Smrt byla stále blíž. Achilleus se zapotácel a opřel se o kopí. Hrozivě zvolal na Trojany:

„Běda vám, zahynete! I po smrti se vám budu mstít!“

Po tomto zvolání se Trojané obrátili na útěk. Achilleus však slábl stále víc. Opustily jej poslední síly a klesl k zemi. Jeho zlatá zbroj zazvonila a země se zachvěla. Achilleus zemřel. Avšak ani k mrtvému se Trojané neodvážili přiblížit. Třebaže byl mrtev, stále se ho báli. Takovou hrůzu v nich vzbuzoval, dokud byl živ. Pomalu překonali strach a kolem těla nejslavnějšího z reků vzkypěla krutá seč. Této bitvy se účastnili nejsilnější řečtí i trojští hrdinové. Kolem Achilleova těla se nakupily hory mrtvých těl. Achilleus sám však ležel nehybně v celé své mohutnosti a boj už nevnímal. Pod nohama bojujících se vířil prach. Krev tekla potokem. Zdálo se, že bitva nikdy neskončí. Vtom zaburácel Diův hrom a strhla se bouře, která Trojany zadržela. Zeus si nepřál, aby se Trojané zmocnili Achilleova těla. Slavný Telamónovec Aiás uchopil Achilleovo tělo a nesl je k lodím. Chránil ho Odysseus, který odrážel útočící Trojany. Mračno šípů a kopí se sneslo z řad Trojanů na Odyssea. Ten však statečně zadržoval jejich útok a ustupoval krok za krokem.

Aiás přinesl Achilleovo tělo k lodím. Řekové tělo omyli, napustili je vonným olejem a položili je na nádherně vyzdobené lůžko. Řekové, kteří se kolem něj seskupili, hlasitě oplakávali svého nejslavnějšího reka a rvali si vlasy s hlavy. Jejich pláč uslyšela bohyně Thetis a vynořila se se svými sestrami Néreo vnami z hlubin moře. Když se dozvěděla, že zahynul její milovaný syn, tak bolestivě zalkala, že se všichni Řekové ulekli. Ze strachu by byli běželi k lodím, kdyby je stařec Nestór nebyl zadržel. Po sedmáct dnů oplakávali Thetis, Néreo vny i Řekové Achil-

¹ Thetis pohroužila malého Achillea do podzemní řeky krále Háda, Stygu, držela ho přitom za patu; tím se jeho tělo stalo nezranitelné, jen paty se voda Stygu nedotkla.

lea. S vysokého Olympu se snesly Músy a zpívaly na počest zemřelého pohřební hymnus. I nesmrtelní bohové oplakávali reka na Olympu. Osmnáctého dne byla postavena hranice, na níž bylo Achilleovo tělo spáleno. Řekové přinesli bohaté oběti na počest největšího z reků. Všichni se oblékli do skvostné zbroje a účastnili se pohřbu. Když dohořela hranice, sebrali Achilleovy kosti a uložili je do zlaté urny, kterou daroval Thetidě bůh Dionýsos. V této urně byly uloženy i kosti Patroklovy. Ve společné mohyle byl pohřben Achilleus, Patroklos a Antilochos, syn Nestorův. Řekové navršili velkou mohylu, kterou bylo vidět daleko s moře. Ta svědčila o slávě pohřbených reků.

Po pohřbu byly uspořádány na počest zemřelého hry. Bohyně Thetis vynesla z moře drahocenné dary, které měly být odevzdány vítězům v hrách jako ceny. Tyto dary byly tak nádherné, že by byly přivedly v úžas i Achillea, kdyby byl býval slavný hrdina na živu.

SMRT AIANTA TELAMÓNOVCE

(Zpracováno podle Sofokleovy tragedie Aíás)

Po Achilleovi zůstala jeho zlatá zbroj, kterou zhotovil bůh Héfaiostos. Thetis rozhodla, aby ji dali tomu, kdo se nejvíce vyznamenal v boji o Achilleovo tělo.

Zbroj měl dostat proto buď Aiás, nebo Odysseus. Mezi oběma vzplnul o ni spor. Jak tento spor rozřešit? Oba na ni měli stejný nárok. Nakonec bylo rozhodnuto, že soudci v tomto sporu budou zajatí Trojané. I nyní pomohla Pallas Athéna svému oblíbenci Odysseovi. S její pomocí Agamemnón a Meneláos tajně vyměnili Aiantův los a nespravedlivě sečetli hlasy Trojanů, a tak dostal zbroj Odysseus. Slavný Aiás zesmutněl. Odešel do svého stanu a přemýšlel o tom, jak se pomstí synům Atreovým a Odysseovi.

V noci, když celý tábor Řeků byl pohroužen do hlubokého spánku, vyšel ze svého stanu s mečem v ruce, rozhodnut, že zabije Agamemnona i Meneláa. Avšak bohyně Pallas Athéna ranila Aianta šílenstvím. Již dávno se na něho hněvala, protože spoléhal jen na svou sílu a odmítal pomoc bohů. Šílený Aiás se vrhl na stádo býků a začal je ve tmě pobíjet, domnívaje se, že zabíjí Řeky. Býky, kteří zůstali na živu, zahnal do

svého stanu, protože se domníval, že odvádí zajatce. Ve svém stanu Aiás býky krutě týral, radoval se z jejich utrpení i smrti, neboť v nich viděl syny Atreovy. Zanedlouho začal Aiás nabývat jasného vědomí. Když uviděl, že celý jeho stan je naplněn zabíraty, přepadla jej hrůza. Aiás začal prosit, aby mu vysvětlili, co se stalo. Když mu vše pověděli, zmocnilo se slavného reka nevýslovné hoře. Rozhodl se, že se od této potupy, která ho postihla, očistí vlastní smrtí. Svého syna Eurysaka poručil do ochrany svého bratra Teukra a ostatních bojovníků, kteří s ním přišli ze Salamíny. Odešel na břeh moře a vzal s sebou meč, který mu kdysi daroval Hektór. Řekl, že jde prosit bohy, aby se nad ním smilovali, a že chce svůj meč zasvětit Hádovi a bohyni Noci.

V řeckém táboře se rychle rozšířila zpráva o Aiantově činu. Řekové našli býky i ovce a těla pastýřů, které Aiás pobil. Odysseus podle krvavých stop vypátral, že je to dílo Aiantovo. Agamemnón i Meneláos se rozhněvali a rozhodli se, že se Aiantovi pomstí.

Zatím přišel Teukrův posel. Sdělil Aiantovým přátelům, že mají slavného reka hlídat, protože mu hrozí záhuba. Jestliže však tento den mine šťastně, pak už mu nehrozí žádné nebezpečí. Brzy přišel do tábora i Teukros. Když se dozvěděl, že jeho bratr odešel na břeh moře, běžel za ním, aby ho vyhledal. Obával se, že Aianta potkalo neštěstí. A skutečně, už ho nezastihl živého. Teukros našel na břehu moře již jen mrtvé Aiantovo tělo. Aiás nalezl na vlastní meč. Tak zahynul nejslavnější řecký rek po Achilleovi.

Meneláos a Agamemnón nechtěli Teukrovi vydat bratrovo tělo, aby je pohřbil. Mezi Teukrem a Atreovými syny by byl vznikl otevřený spor a v řeckém táboře by byla propukla bratrovražedná bitva, kdyby byl do sporu nezasáhl Odysseus. Přemluvil Agamemnona, aby dovolil Teukrovi pohřbit slavného Aianta, který vykonal pro Řeky tolik hrdinských činů. Vedle Achilleovy mohyly se objevila nová mohyla, v níž byl uložen popel slavného Telamónova syna Aianta.

FILOKTÉTÉS. POSLEDNÍ DNY TROJE

(Zpracováno podle Sofokleovy tragédie *Filoktétés*)

Po Achilleově a Aiantově smrti pokračovali Řekové v obléhání Troje, nemohli však útokem města dobýt. Jednou vyslechl Odysseus z úkrytu slova věštce Helena, syna Priamova, a lstí jej zajal. Tímto způsobem Odysseus vyzvěděl, že Troje bude dobyto jen tehdy, když do řeckého vojska přijde Filoktétés s Hérakleovými šípy, napuštěnými jedem, a mladý Achilleův syn, Neoptolemos. Odysseus se ihned rozhodl vydat se na dalekou cestu, aby oba reky přivedl.

Když Odysseus připlul na ostrov Skýros ke králi Lykomédovi, nelitoval žádné námahy, aby přemluvil mladého Achilleova syna k účasti na obléhání Troje. Krásný Neoptolemos stejně jako jeho otec planul touhou po hrdinských činech. Třebaže ho matka Déidameia se slzami přemlouvala, aby neodjížděl, hned se vydal s Odysseem na cestu.

Mnohem těžší bylo získat Filoktéta. Žil všemi opuštěn na pustém ostrově Chrysé poblíž Lémnu; bydlel v jeskyni, která měla dva východy, jeden na východ a druhý na západ. V zimě těmito vchody zahřívalo jeskyni slunce, v létě vanoucí vítr v ní zmirňoval žár. Filoktéta často trápil hlad. Jen s obtížemi si získával potravu; svými šípy zabíjel divoké holuby. Rána na noze ho strašlivě bolela, nešťastník se mohl sotva zvednout, aby si přinesl vodu. Jen s velkým úsilím se mu podařilo rozdělát oheň tím, že křesal kámen o kámen. Hrozné utrpení a bolest trá-

Obr. 110. Neoptolemos odjíždí z ostrova Skýru, podle vázové kresby

Obr. 111. Filoktétés, výjev vyřezaný v drahokamu

pily Filoktéta na Chrýse po celých deset let. Občas přistali u břehu Chrýsy námořníci, avšak nikdo z nich nechtěl vzít Filoktéta s sebou do Řecka. Vinu na tomto Filoktétově utrpení měli synové Atreovi a Odysseus. Filoktétés je hrozně nenáviděl. Rád by je byl zabil svými šípy.

Odysseus věděl, že mu hrozí nevyhnutelná záhuba, jestliže ho Filoktétés uvidí; proto se rozhodl, že ho získá lstí. Přemluvil mladého Neoptolema, aby šel k Filoktétovi a vyprávěl mu, že přichází od Troje, protože ho řečtí vůdcové pokofili. Jestliže ho Filoktétés bude prosit, aby ho vzal s sebou do Řecka, má souhlasit; tímto způsobem získá Filoktéta a odvede ho i s jeho lukem a šípy na loď. Potom už Filoktéta lehce odvezou k Troji. Neoptolemos se nechtěl dopustit tohoto úskoku, avšak Odysseus jej přesvědčil, že jinak nelze Filoktéta dostat na loď. Neoptolemos souhlasil.

Když loď připlula k Chrýse, vystoupil Neoptolemos s několika bojovníky na břeh a šel k jeskyni. Filoktétés v ní nebyl, avšak brzy přišel.

S hlasitým sténáním šel k jeskyni, rána ho nesmírně bolela. Filoktétés se zaradoval, když uviděl návštěvníka. Jeho radost byla ještě větší, když se dozvěděl, že před ním stojí Neoptolemos, syn Achilleův. Neoptolemos vyprávěl ubožáku historku vymyšlenou Odysseem, vyprávěl mu o smrti Achilleově, Patrokově a Aiantově. Když se Filoktétés dozvěděl o smrti hrdinů, které miloval ze všech nejvíce, zesmutněl. Souhlasil

s tím, že popluje s Neoptolemem do Řecka; dal dokonce mladému synu Achilleovu své šípy a luk, prosil ho jen, aby ho uchránil před Odysseovou lstivostí. Filoktétés sám pobízel Neoptolema, aby co nejdříve odpluli do Řecka.

Neočekávaně přichází bojovník a oznamuje lživou zprávu, že se blíží rek Foinix a synové Théseovi, aby násilím odvezli Filoktéta k Troji. Filoktétés přes hrozné utrpení, které ho téměř zbavuje vědomí, pospíchá na břeh. Neoptolemos přihlíží k Filoktétovu strádání. Nemá již sil, aby dále Filoktéta klamal, a řekne mu celou pravdu. Neoptolemos již chtěl vrátit Filoktétovi šípy a luk, avšak Odysseus, který vyběhl z úkrytu, mu v tom zabránil. Filoktétés se chtěl vrhnout s vrcholu skály do moře, jen aby nemusil být poslušným nástrojem v ruku nenáviděného Odyssea a synů Atreových. Odysseus nařídil sluhům, aby se chopili Filoktéta a násilím ho odvedli na loď. Filoktétés byl zoufalý. Neoptolemos se nemohl dívat na nešťastného ubožáka a dal mu luk a šípy. Celý Odysseův plán se zhroutil. Odysseus musel dokonce hledat záchranu v útěku, protože věděl, jak hrozná je smrt způsobená Hérakleovými šípy.

Neoptolemos se znovu pokoušel přemluvit Filoktéta, aby s ním odjel k Troji a pomohl Řekům města dobýt. Avšak Filoktétés ho rozhodně odmítl. Nemohl zapomenout na utrpení, k němuž ho odsoudil Agamemnón, Meneláos a Odysseus. Zdálo se, že Neoptolemos nedosáhne svého cíle a bude musit opustit Chrysu nebo že se opět bude musit uchýlit ke lsti.

Vtom se před Filoktétem objevil Héraklés, obklopen božskou září. Nařídil Filoktétovi, aby odejel k hradbám Troje; největší z reků slíbil Filoktétovi, že se tam zahojí jeho rána a že tam při dobývání Troje získá velikou slávu. Filoktétés se podrobil přítelově vůli. Dobrovolně nastoupil na Odysseovu loď a odplul k Troji, tam, kde ho čekaly slavné hrdinské činy.

Neoptolemos se u trojských hradeb vyznamenal mnoha hrdinskými činy. Nikdo se nemohl Achilleovu synovi vyrovnat silou ani statečností. Jeho rukou padlo mnoho trojských reků. V krutém souboji zabil i slavného Hérakleova potomka Eurypyla, syna Téléfova. Jeho matka ho poslala na pomoc Priamovi. Byla podplacena skvostným darem, zlatou vinnou révou, kterou vypěstoval Zeus pro krásného Ganyméda. Eury-

pylos, krásný jako bůh, byl po Memnonovi nejstatečnějším obráncem Troje. Ziskuchtivost jeho matky ho zahubila.

Brzy po svém příchodu k trojským hradbám ranil Filoktétés svým šípem Parida, který byl příčinou celé války. Filoktétés mu způsobil otráveným Hérakleovým šípem nezhojitelnou ránu, na kterou musil Paris v hrozných mukách zemřít. Jed šípů pronikal stále hlouběji a hlouběji do jeho těla. Paris odešel z Troje do lesa, kde v hrozných mukách zemřel. Zemřel tam, kde kdysi klidně žil jako prostý pastýř. Paridovo tělo našli později pastýři a hořce oplakávali smrt svého bývalého druha. Nakupili vysokou hranici, položili na ni Paridovo tělo a spálili je. Sebrali jeho popel a uložili ho do urny, nad níž nakupili vysokou mohyly.

Každým dnem bylo pro Trojaný obtížnější bránit své město. Řekové však nemohli Troje dobýt přímým útokem. Tehdy se Odysseus rozhodl pro nebezpečný čin. Šleháním biče si zohavil obličej, oblékl se do hadrů a jako žebrák odešel do Troje, aby vyzvěděl, co Trojané zamýšlejí. Všichni Trojané viděli nešťastného žebráka, který prosil na zalidněných ulicích o almužnu. Jen Helené poznala Odyssea. Pozvala ho do svého domu, omyla ho a přísahala, že ho Trojanům nevyzradí. Odysseus všechno vyzvěděl, a když pobil mnoho strážců, vrátil se šťastně do řeckého tábora. Ještě nebezpečnější čin vykonal Odysseus s Diomédem. Pronikli tajně do Troje a propířili se až do svatyně Pallady Athény; tam stála dřevěná socha bohyně, která kdysi spadla s nebe (palladion). Tuto sošku musili nutně Řekové získat, protože dokud byla v Troji, nemohli města dobýt. Stateční rekové se jí zmocnili jen s velkým nebezpečím. Na zpáteční cestě pobili mnoho Trojanů a vrátili se do tábora.

PÁD TROJE

(Zpracováno podle Vergiliova eposu Aeneis)

Přesto všechno nemohli Řekové města dobýt. Tehdy Odysseus přemluvil Řeky, aby použili lsti. Radil, aby postavili tak velkého dřevěného koně, že by se v něm mohli ukrýt nejstatečnější řečtí rekové. Ostatní vojsko mělo odplout od trojských břehů a ukrýt se za ostrovem Tene-

Obr. 112. Laokoön (Řím, Vatikán)

dem.¹ Až Trojané vtáhnou koně do města, rekové z něj v noci vyskáčí a otevřou městské brány Řekům, kteří se tajně vrátí. Odysseus je ubezpečoval, že jedině tímto způsobem mohou dobýt Troje.

Věštec Kalchás, kterému sám Zeus dal znamení, také přemlouval Řeky, aby se uchýlili ke lsti. Nakonec Řekové přijali Odysseův návrh. Vynikající umělec Epeios se svým učedníkem a s pomocí Pallady Athény postavil velkého dřevěného koně. Do koně se ukryli hrdinové Neoptolemos, Filoktétés, Meneláos, Ídomeneus, Diomédés, mladší Aiás, Mérionés, Odysseus a někteří další rekové. Ozbrojení bojovníci zcela zaplnili vnitřek koně. Epeios zakryl otvor, kterým rekové do koně vstoupili,

¹ Ostrov v Egejském moři u trojského pobřeží.

tak pevně, že nikoho nemohlo ani napadnout hledat v koni ukryté bojovníky. Potom Řekové spálili všechny stavby ve svém táboře, nasedli na lodě a vypluli na otevřené moře.

Obležení Trojané viděli s vysokých hradeb města neobyčejný ruch v řeckém táboře. Dlouho nemohli pochopit, co se tam děje. Vtom ke své veliké radosti uviděli, že z řeckého tábora stoupá hustý dým. Pochopili, že Řekové opustili pobřeží. Trojané se zaradovali, vyšli všichni z města a zamířili k táboru. Ten byl skutečně pustý, jen někde dohořivaly ještě zapálené stavby. Trojané, naplněni radostí, procházeli místy, kde ještě nedávno stál stan Diomédův, Achilleův, Agamemnonův, Meneláův a jiných reků. Byli přesvědčeni, že se nyní, když skončilo obležení a minulo všechno utrpení, mohou věnovat mírové práci.

Vtom se Trojané zastavili a s údivem hleděli na dřevěného koně. Prohlíželi si ho a dohadovali se, jaká je to podivuhodná věc. Jedni radili, aby vrhli koně do moře, druzí, aby ho odvezli do města a postavili na akropoli. Nastal spor. Tu se před Trojany objevil kněz boha Apollóna, Láokoón. Začal vášnivě přemlouvat spoluobčany, aby koně zničili. Láokoón byl přesvědčen, že v koni jsou skryti řečtí rekové, že je to válečná loď, kterou vymyslel Odysseus. Láokoón nevěřil, že Řekové nadobro opustili Troju. Úpěnlivě prosil Trojany, aby koni nedůvěřovali. Láokoón se Řeků obával, i když přinášeli Troji dary. Uchopil velké kopí a mrštil jím do koně. Kůň se úderem zachvěl a v jeho nitru dutě zazvučela zbroj. Bohové však zatemníli Trojanům rozum. Rozhodli se, že odvezou koně do města. Nezbyvalo než se podrobit rozhodnutí osudu.

Když Trojané stáli kolem koně a chystali se jej již odtáhnout, zazněl strašlivý křik. To pastýři vedli svázaného zajatce, jenž se vydal dobrovolně do rukou pastýřů. Zajatec byl Řek Sinón. Trojané ho obklopili a začali se mu vysmívat. Sinón stál mlčky a bázně se rozhlížel po Trojanech stojících kolem. Konečně promluvil. Hořce plakal a bědoval nad svým zlým osudem. Sinónovy slzy dojaly Priama i ostatní Trojany. Začali se ho vyptávat, kdo je a proč zde zůstal. Sinón jim vyprávěl nepravdivou historku, kterou pro něho vymyslel Odysseus, aby oklamal Trojany. Sinón vyprávěl o tom, jak si Odysseus usmyslil zahubit ho, protože byl příbuzným Palaméda, kterého ithacký král velmi nenáviděl. Když se Řekové rozhodli zanechat obléhání, přemluvil Odysseus Kal-

chanta, aby Řekům předpověděl, že bohové žádají za šťastný návrat do vlasti lidskou obět. Kalchás se jen zdánlivě dlouho rozhodoval, koho označit jako obět pro bohy, až konečně ukázal na Sinóna. Řekové Sinóna svázali a odvedli k obětnímu oltáři. Avšak Sinón přetrhal provazy a zachránil se před jistou smrtí útekem. Dlouho se ukryval v hustém rákosí a čekal, až Řekové odplují do vlasti. Když odpluli, vyšel ze svého úkrytu a dobrovolně se vydal do rukou pastýřů. Trojané uvěřili úskočnému Řekovi. Priamos nařídil, aby ho propustili, a tázal se ho, co znamená dřevěný kuň, kterého Řekové zanechali v táboře. Na tuto otázku Sinón čekal. Vzával bohy, aby mu byli svědky, že mluví pravdu, a vyprávěl, že koně zde zanechali Řekové proto, aby usmířili bohyni Palladu Athénu, která se rozhněvala pro krádež trojského palladia. Tento kuň bude, podle slov Sinónových, mocnou ochranou Troje, jestliže ho Trojané zavezou do města. Trojané Sinónovi uvěřili. Úlohu, kterou mu Odysseus určil, sehrál dovedně.

O tom, že Sinón mluví pravdu, přesvědčil Trojaný ještě více velký div, jehož původcem byla Pallas Athéna. Na moři se objevili dva obludní hadi. Plazivými pohyby se rychle přibližovali ke břehu. Na jejich hlavách se vysoko zvedaly hřebínky rudé jako krev. Jejich oči ohnivě svítily. Hadi se vyplazili na břeh a zamířili k místu, kde Láokoón přinášel obět bohu moře Poseidónovi. Všichni Trojané se ze strachu rozprchli. Hadi se vrhli na dva Láokoóntovy syny a obtočili kolem nich svá těla. Láokoón jim přispěchal na pomoc, avšak hadi se obtočili i kolem něho. Svými ostrými zuby trhali tělo Láokoónta i jeho dvou synů. Láokoón se snaží odtrhnout od sebe hady a osvobodit sebe i své syny, avšak nadarmo. Jed jim proniká do těla stále hlouběji, jejich údy jsou napjaty v křeči. Utrpení Láokoónta i jeho synů bylo hrozné. Láokoón cítil blížící se smrt a hlasitě vykřikl. Tak Láokoón zahynul strašlivou smrtí a stejnou smrtí před jeho zraky zahynuli i jeho zcela nevinní synové. Láokoón zahynul proto, že chtěl zachránit proti vůli bohů svou vlast. Když hadi dokončili své hrozné dílo, odplazili se a ukryli se pod štítem sochy Pallady Athény.

Záhuba Láokoóntova ještě více přesvědčila Trojaný o tom, že musí vtáhnout dřevěného koně do města. Rozbořili část městských hradeb, protože velký kuň by neprojel branou. Za zpěvu a hudby vtáhli rozradostnění Trojané koně do města. V průlomu se kuň čtyřikrát zasta-

vil, když narazil na hradby, a v jeho nitru po každé zařinčela zbroj řeckých reků, Trojané však nic neslyšeli. Nakonec vytáhli koně na akropolis. Věštkyňe Cassandra se ulekla, když uviděla koně. Předpovídala Troji záhubu, avšak Trojané jí odpověděli smíchem, nikdy nevěřili jejím věštbám.

Rekové seděli v nitru koně v naprostém tichu, pozorně naslouchali každému zvuku, který k nim zvenčí zaléhal. Slyšeli, jak je volá jménem překrásná Helené, která při tom napodobovala hlasy jejích žen. Odysseus jen násilím zadržel jednoho reka tím, že mu stiskl ústa, aby neodpověděl. Rekové slyšeli jásající Trojany a hluk veselého hodování, které zavládlo v celé Troji na oslavu toho, že skončilo obležení. Konečně nastala noc. Všechno zmlklo. Troja se pohroužila do hlubokého spánku. U dřevěného koně zazněl Sinónův hlas — dával rekům znamení, že nyní mohou opustit koně.

Sinónovi se podařilo zapálit u bran Troje velkou hranici. Bylo to znamení Řekům, kteří se ukryli za Tenedem, aby rychle přispěchali do Troje. Opatrně, aby nezpůsobili hluk svou zbrojí, vystoupili rekové z koně; první vystoupil Odysseus s Epeiem. Hrdinové se rozběhli po trojských ulicích, pohroužených v spánek. Zapalovali domy; krvavá zář zalila hynoucí město. I ostatní Řekové přispěchali rekům na pomoc. Pronikli do Troje průlomem v hradbách. Nastala strašlivá bitva. Trojané se bránili tím, co měli po ruce. Házeli na Řeky hořící polena, stoly, nářadí, bojovali s rožni, na kterých nedávno opékali maso pro hostinu. Řekové nikoho nešetřili. Po trojských ulicích běhaly s nářkem ženy a děti. Konečně pronikli Řekové k Priamovu paláci, který byl chráněn hradbou a věžemi. Trojané se bránili se zoufalou statečností. Povalili na Řeky celou věž. Řekové útočili s ještě větším rozhořčením. Achilleův syn Neoptolemos vyrazil kládou bránu paláce a první do něho pronikl. Za ním se vrhli do paláce i ostatní rekové a bojovníci. Priamův palác se naplnil nářkem žen a dětí. U oltáře bohů se shromáždily Priamovy dcery a nevěsty, doufající, že zde naleznou ochranu. Priamos je chtěl chránit se zbraní v ruce nebo padnout v boji, avšak Hekabé prosila staříckého krále, aby i on hledal ochranu u oltáře. Cožpak mohl on, slabý stařec, bojovat se statnými reky!

Vtom vnikl do místnosti Neoptolemos; pronásledoval smrtelně raněného Priamova syna Políta. Úderem kopí srazil Neoptolemos Po-

líta k zemi u otcových nohou. Priamos vrhl na Neoptolema své kopí, které se však odrazilo jako lehká tříška od zbroje Achilleova syna. Neoptolemos v hněvu uchopil Priama za šedivé vlasy a probodl jeho hrud ostrým mečem. Priamos zahynul v paláci, v němž tolik let žil jako vladař slavné Troje. Z Priamových synů se nezachránil ani jediný. Dokonce i jeho vnuk, Hektorův syn Astyanax, byl zabit: svrhli ho s vysokých hradeb Troje, když ho předtím vyrvali z rukou nešťastné Andromachy. Meneláos zabil v paláci spícího Déifoba, který pojal po smrti Paridově Helenu za manželku. Meneláos by byl v hněvu zabil i krásnou Helenu, kdyby ho Agamemnón nebyl zadržel. I bohyně Afrodíté zasáhla a probudila v Meneláově srdci znovu lásku k Heleně. Slavnostně ji odvedl k své lodi.

Priamova dcera věstkyně Cassandra hledala útočiště ve svatyni Pallady Athény. Tam ji našel syn Oíleův, Aiás. Cassandra klesla u Athéniny sochy a objala její nohy. Aiás ji hrubě uchopil a trhl s ní takovou silou, že strhl i posvátnou sochu, která padla na zem chrámu a rozbila se. Řekové se pro tento čin na Ajanta rozhněvali, rozhněvala se na něho i velká bohyně a krutě se mu za to pomstila.

Ze všech trojských reků se zachránil jen Aineias, který vynesl na rukou z Troje svého starého otce Anchísa a malého syna Askania. Řekové ušetřili i trojského reka Anténora, a to proto, že kdysi Trojanům radil, aby vydali Řekům překrásnou Helenu i poklady, které Paris uloupil Meneláovi.

Ještě dlouho hořela Troja. Kouř stoupal vysoko k nebi. Bohové oplakávali záhubu slavného města. Požár Troje byl zdaleka viditelný. Podle stoupajícího dýmu a jasné záře v noci poznaly sousední národy, že padla Troja, která dlouho byla nejmocnějším městem v Asii.

NÁVRAT ŘEKŮ DO VLASTI

*(Zpracováno podle Eurypidovy tragédie *Andromaché a Hekabé*)*

Řekové získali v Troji bohatou kořist; ta jim nahradila všechno utrpení, které musili snášet v době desetiletého obléhání. Na svých lodích si odváželi mnoho zlata i stříbra, mnoho náradí i nesčíslné množství krásných otrokyň.

Když řecké lodě přistaly na protějším břehu Helléspontu, zjevil se jim duch slavného Achillea. Žádal reky, aby mu obětovali krásnou Priamovu dceru Polyxenu, která mu byla kdysi přislíbena za ženu. Agamemnón nechtěl Polyxenu vydat. I Cassandra ho prosila, aby sestru ušetřil. Avšak Odysseus trval na této oběti; připomínal Řekům, jak velké služby jim Achilleus prokázal při obléhání Troje. I sama Polyxené byla odhodlána obětovat se. Věděla, že tak unikne těžkému osudu otrokyně žijící v cizině. Klidně kráčela Polyxené k oltáři, u něhož ji očekával Neoptolemos s obětním nožem. Polyxené nepřipustila, aby k ní přistoupil jinoch, který ji měl odvést na smrt. Nechtěla se odebírat do království Hádova jako otrokyně. Sama přistoupila k oltáři a sama obnažila svou hrud. Se žalostným povzdechem Neoptolemos vnořil meč do hrudi Polyxeny a horoucí krev zbarvila obětní oltář, postavený na počest Achilleovu.

Po vykonání oběti se Řekové vydali na dalekou pouť do vlasti. Na této cestě měli prožít ještě mnohá utrpení. Mnozí Řekové zahynuli a nespátřili už svou vlast.

Rozhněvaná Pallas Athéna ještě za bojů u Troje vyvolala velký spor mezi Řeky a syny Atreovými. Meneláos chtěl neprodleně odplout do Řecka, avšak Agamemnón žádal, aby Řekové zůstali v Troji tak dlouho, dokud oběťmi neusmíří Palladu Athénu. Agamemnón nevěděl, že bohyni nemůže ničím usmířit. Spor mezi bratry trval po celý den. Následujícího rána část Řeků naložila svůj podíl z bohaté kořisti na lodě a opustila trojské pobřeží. Odplul Nestór, Diomédés, Neoptolemos, Ídomeneus a Filoktétés. Nedlouho potom odplul i Meneláos; dohonil Nestora i Dioméda na ostrově Lesbu. Také Odysseus opustil pobřeží, avšak na Tenedu se nepohodl se svými druhy a vrátil se zpět k Agamemnonovi.

Řekové, kteří se shromáždili na Lesbu, odpluli k ostrovu Eubóii. Na Eubóii u mysu, který byl zasvěcen bohu Héfaiстовi, obětovali Poseidónovi a pokračovali v plavbě. Po čtyřech dnech připlul Diomédés do Argu a Nestór do Pylu. Šťastně se navrátil do vlasti i Ídomeneus, Filoktétés a Neoptolemos.

Meneláa očekávalo ještě mnoho nezdaru. U mysu Súnia, ležícího na východním pobřeží Attiky, zasáhl bůh Apollón svým šípem Meneláova kormidelníka Frontida. Meneláos přistal u břehu, vystrojil na počest

Frontidovu bohaté pohřební obřady a potom plul dále. Když jeho lodě pluly kolem nebezpečného mysu Maleie, ležícího na jihozápadním pobřeží Lakonie, rozpoutal Zeus velikou bouři. Na moři se zvedaly vlny obrovské jako hory. Část Meneláových lodí zanesla bouře na Krétu, kde se roztrhly o skály; Řekové, kteří na nich pluli, zachránili se jen s velkým úsilím. Ostatní lodě, mezi nimi i Meneláova, byly dlouho unášeny po moři, až konečně přistaly u břehů Egypta. Sedm dlouhých let bloudil Meneláos mezi cizími národy. Byl u Sídoňanů, u Aithiopů a mnoha jiných národů. Pobyl na Kypru, ve Foiníkii i v daleké Libyi, jejíž lid byl proslaven bohatými stády. Meneláos dostával mnoho darů a nashromáždil veliké bohatství. V Egyptě dala Thoónova žena Polydamné krásné Heleně zázračný lék zhotovený z popela čarodějných rostlin. Ten, kdo požil tento lék ve víně, zapomněl i na nejtěžší hoře. Konečně přistal Meneláos na zpáteční cestě z Egypta u ostrova Fáru. Dvanáct dnů čekal na tomto ostrově na příznivý vítr. Ostrov byl pustý a zásoby již docházely. Všem hrozila smrt hladem. Meneláa i jeho druhy zachránila bohyně Eidotheá, dcera mořského boha Prótea. Zjevila se Meneláovi a poučila ho, jak získat Prótea a jak od něho vyzvědět vůli bohů. Brzy ráno, sotvaže bohyně Éós vystoupila na nebe, odešel Meneláos s třemi silnými druhy na břeh moře. Tam na ně čekala Eidotheá se čtyřmi tuleními kůžemi. Eidotheá oblékla do těchto kůží Meneláa i jeho druhy, a aby je netrápil zápach kůží, potřela jim nos ambrosií. Meneláos i jeho druhy leželi bez pohnutí na mořském břehu. Konečně vyplul se stádem tuleňů bůh Próteus. Přepočel tuleň a spokojeně si lehl na písek a usnul. Meneláos se svými druhy se na něho s křikem vrhli. Začal úporný boj. Próteus se proměnil ve lva, v hada, v pardála, v divokého vepře, ve vodu i ve dřevo, avšak Meneláos ho držel se svými druhy pevně. Nakonec se stařec uklidnil, vzal na sebe původní vzhled a tázal se Meneláa, co od něho žádá. Meneláos se mořského starce tázal, který z bohů se na něho rozhněval a neposílá mu příznivý vítr. Próteus nařídil Meneláovi, aby se vrátil do Egypta a obětoval tam bohům, jen tak usmíří bohy a jen tak mu dovolí, aby se šťastně vrátil do vlasti. Věstec Próteus předpověděl Meneláovi i jeho ženě Heleně osud. Prozradil mu, co očekává na cestě z Troje každého reka. Meneláos splnil Próteův příkaz.

Vrátil se do Egypta a přinesl zde bohům bohatou obět; bohové mu

dali příznivý vítr a Meneláos se šťastně vrátil do rodné Sparty, kde potom ještě dlouho žil. Po smrti byli Meneláos i jeho krásná žena Helené přeneseni na ostrov blažených, kde věčně žijí, neznajíce utrpení.

Mnohá nebezpečí musil na cestě do vlasti překonat i král Agamemnon. Dosáhl se svými druhy šťastně břehů Eubóie. Zde u samého mysu Geraistu se zvedla velká bouře; seslala ji bohyně Athéna, která se na Řeky hněvala. Zvláště se hněvala na Oíleova syna Aianta. Mnoho lodí se roztříštilo o skály. Roztříštila se i Aiantova loď. Aiás by byl zahynul v mořských vlnách, kdyby se nad ním nebyl slitoval veliký bůh moře Poseidón, jenž kolébá zemi. Ten nařídil vlnám, aby vynesly Aianta na skálu mysu Geraistu. Aiás se zachránil. Sám se však zahubil svou domýšlivostí. V nesmyslné pýše vykřikl, že se zachrání sám, bez pomoci bohů, dokonce i proti jejich vůli. Bůh Poseidón uslyšel drzá slova toho, jemuž sám pomohl. V hrozném hněvu se rozmáchl svým trojzubcem a udeřil do skály, na které Aiás stál. Skála se rozpůlila. Polovina skály se zřítila se strašlivým rachotem do moře a strhla s sebou i Aianta. Tak zahynul v hlubinách, z nichž ho Poseidón právě zachránil. Agamemnovy lodě s námahou unikly bouři a přistaly nakonec u rodných břehů. Avšak Agamemnona neočekávalo v jeho zlatem bohatých Mykénách nic radostného. Čekala ho tam smrt z rukou jeho nevěrné ženy Klytaimnéstry.

Obr. 113. Skupina olympských bohů, východní vlys Parthenónu

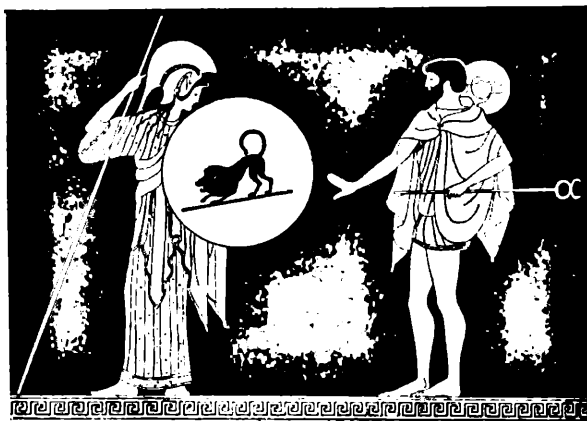
ODYSSEUS U NYMFY KALYPSÓ

(Podle Homérova eposu *Odysseia*)

Mnoho těžkého strádání prožil a mnohým strašným nebezpečím prošel Odysseus při svém návratu od Troje na Ithaku. Cestou ztratil všechny své druhy; zahynuli všichni, zlý osud žádného neušetřil. Po dlouhém bloudění se Odysseus dostal na ostrov Ógygi¹ k nymfě Kalypsó. Sedm dlouhých let se musil trápit u mocné kouzelnice Kalypsó. Plynul osmý rok. Odysseus tesknil po rodné Ithace² a po své rodině. Prosil nymfu, aby ho pustila do vlasti, ta ho však nepropustila. Nakonec

¹ Řekové se domnívali, že Ógygie leží někde na západě, přímo uprostřed moře.

² Jeden z ostrovů ležících v Ionském moři západně od Řecka.

Obr. 114. Athéna a Hermés, kresba na váze

se nad Odysseem slitovali sami olympští bohové. Na shromáždění bohů Zeus rozhodl, že se Odysseus může vrátit do vlasti. Učinil tak na prosbu své dcery bohyně Pallady Athény, přestože bůh moře Poseidón pronásledoval Odyssea po všech mořích; zlobil se na něho proto, že oslepil jeho syna kyklópa Polyféma.

NA ITHACE ZA ODYSSEŮVY NEPŘÍTOMNOSTI ŽENICHOVÉ TROPÍ VÝTRŽNOSTI A UTRÁCEJÍ ODYSSEŮV MAJETEK

Když bohové rozhodli, že se Odysseus vrátí do vlasti, sestoupila bojovná bohyně Athéna s vysokého Olympu na zemi na Ithaku a v podobě tafijského krále Menta vstoupila do domu Odysseova. V domě zastala zpupné ženichy, kteří přišli na námluvy za Pénélopou, ženou Odysseovou. Ženichové seděli v hodovní síni. Čekali, až otroci a sluhové připraví hostinu, a hráli v kostky. První spatřil Athénu Odysseův syn Télemachos. Přívětivě přivítal domnělého Menta. Zavedl ho do domu a posadil ho ke zvláštnímu stolu, stranou od stolu, kde seděli ženichové. Začala hostina. Když se ženichové nasytili, zavolali pěvce

Fémia, aby je pobavil svým zpěvem. Zatím co Fémios zpíval, naklonil se Télemachos k Mentovi a začal si tiše, aby ho ženichové neslyšeli, stěžovat na utrpení, které mu ženichové působí. Télemachos hořekoval, že jeho otec Odysseus se tak dlouho nenavrací. Télemachos věřil, že by všem bédám byl konec, kdyby se otec vrátil. Télemachos se hosta také otázal, kdo je a jak se nazývá. Pallas Athéna, která se prohlásila za Menta, řekla, že znala Odyssea, jemuž se jeho syn tak podobá, a jako by vůbec nevěděla, co se v domě děje, otázala se Télemacha, slaví-li právě svatbu nebo oslavuje-li nějaký svátek. Proč se jeho hosté chovají tak bezuzdně? A tu Télemachos vypověděl hostu celé své hoře. Vypravoval mu, jak zpupní ženichové nutí jeho matku, aby si jednoho z nich zvolila za muže, jak se chovají nevázaně a utrácí jeho majetek. Athéna Télemacha vyslechla a poradila mu, aby hledal ochranu u ithackého lidu. Ať ho svolá na shromáždění a postěžuje si mu na chování ženichů. Athéna dále Télemachovi poradila, aby zajel do Pylu k starci Nestorovi a do Sparty ke králi Meneláovi a otázal se jich na Odysseův osud. Když Athéna Télemachovi takto poradila, opustila ho. Proměnila se v ptáka a skryla se před Télemachovým zrakem. Tu Télemachos pochopil, že právě rozmlouval s bohem.

V té chvíli sestoupila Pénélopé ze svého pokoje do hodovní síně mezi hosty. Uslyšela Fémiovu píseň, která vyprávěla o návratu hrdinů od Troje. Pénélopé začala Fémia prosit, aby přerušil smutnou píseň a zapěl jinou. Tu však ji přerušil Télemachos slovy, že píseň si nevybral pěvec sám, ale bůh Zeus, který mu právě tuto píseň vložil do rtů. Télemachos prosil matku, aby se vrátila do své komnaty a tam se zabývala prací, která je pro ni jako pro ženu a hospodyni vhodná, aby předla, tkala, dohlížela na práci otrokyň a na pořádek v domě. Prosil matku, aby se nevměšovala do věcí, které pro ni nejsou vhodné, a řekl, že v domě svého otce Odyssea je on sám jediným pánem. Pénélopé poslechla svého syna. Pokorně se vrátila do své komnaty, uzavřela se zde a ve vzpomínkách na Odyssea hořce plakala. Nakonec jí bohyně Athéna poslala sladký sen.

Když Pénélopé odešla, ženichové se dlouho přeli, kdo z nich se má stát jejím manželem. Brzy je přerušil Télemachos. Řekl, že se obrátí k lidovému shromáždění o pomoc, aby jim zabránilo rozkrádat jeho majetek. Télemachos jim hrozil hněvem bohů. Jeho hrozby však na

Obr. 115. Pénélopé (Řím, Vatikán)

ženichy málo působily, dále hlučeli, zpívali a tančili, hýříce do samé noci. Teprve pozdě v noci se ženichové rozešli.

Télemachos v doprovodu staré Odysseovy služebnice Eurykleie, která mu byla v dětství chůvou, odešel do své ložnice. Tam ulehl na lože. Po celou noc nezavřel oka, neboť stále přemýšlel o radě, kterou mu dala Pallas Athéna.

Příštího dne brzy ráno Télemachos poručil hlasatelům, aby svolali lidové shromáždění. Lid se rychle sešel. Na lidové shromáždění přišel i Télemachos. V rukou držel kopí, za ním běželi dva psi. Byl tak krásný, že shromážděné při pohledu na něj zachvátil údiv. Ithačtí starci před ním ustoupili, aby mohl zasednout na místo svého otce. Télemachos se k lidu obrátil s prosbou, aby ho chránil před svévolí ženichů, kteří

rozkrádají jeho dům. Zaklínal lid při Diovi a při bohyni spravedlnosti Themidě, aby mu pomohl.

Když Télemachos skončil svou hněvivou řeč, usedl na své místo, sklonil hlavu a z očí mu vytryskly slzy. Celé shromáždění zmlklo, avšak jeden z ženichů, Antinoos, začal Télemachovi drze odpovídat. Vytykal Pénélopě lest, k níž se uchýlila, aby se vyhnula sňatku s některým z ženichů. Vždyť jim řekla, že si zvolí muže teprve tehdy, až utká drahocennou pokrývku. Pénélopé pokrývku skutečně ve dne tkala, v noci však to, co ve dne utkala, zase vypárala. Antinoos hrozil, že ženichové neopustí Odysseův dům do té doby, dokud si Pénélopé nezvolí jednoho z nich za manžela. Antinoos dokonce žádal, aby Télemachos poslal matku k jejímu otci. Tím ji chtěl přinutit k tomu, aby si zvolila manžela. Télemachos odmítl matku vyhnat z domu. Samého Dia zvolil za svědka příkoří a zla, které musí snášet od ženichů. Hromovládny Zeus ho uslyšel a poslal znamení. Nad lidovým shromážděním zakroužili ve výši dva orlové, přiletěli až doprostřed shromáždění a vrhli se jeden na druhého. Do krve si rozervali hruď a šíjí a rychle zase zmizeli zrakům shromážděných. Věstec Halithersés oznámil všem shromážděným, že toto znamení věští Odysseův návrat a neštěstí ženichům. Nikým nepoznán se Odysseus vrátí domů a krutě potrestá ty, kteří rozkrádali jeho majetek. Jeden z ženichů, Eurymachos, začal se věstci hlasitě vysmívat. Vyhrožoval, že ženichové sami zabijí Odyssea. Eurymachos zpupně prohlásil, že se ženichové ničeho nebojí, ani Télemacha, ani věstících ptáků, jimiž je věstec straší.

Télemachos nyní již neprosil ženichy, aby zanechali svého hrubého chování. Požádal lid, aby mu dal rychlou loď, která by ho odvezla do Pylu k Nestorovi, kde se snad doví něco o otci. Télemacha podporoval jen Odysseův přítel, moudrý Mentór. Vyčítal lidu, že dovolí ženichům, aby Télemacha tak uráželi. Občané seděli mlčky. Vystoupil Leiókritos, jeden z ženichů. Vysmíval se Télemachovi a vyhrožoval Odysseovi, vrátí-li se a pokusí-li se vyhnat ženichy ze svého domu. Leiókritos byl tak drzý, že dokonce o své vůli rozpustil lidové shromáždění.

Télemacha zachvátil hluboký žal. Odešel na mořský břeh a začal úpěnlivě prosit o pomoc Palladu Athénu. Bohyně se mu zjevila v podobě Mentora. Poradila mu, aby ženichy již nechal na pokoji, neboť si ve své zaslepenosti připravují brzkou záhubu sami. Bohyně slíbila Télec-

machovi, že mu opatří loď a doprovodí ho na cestě do Pylu. Přikázala mu, aby šel domů a připravil vše, co potřebuje na dalekou cestu.

Télemachos ji uposlechl. Doma zastihl ženichy, kteří se chystali k hodování. Antinoos přivítal Télemacha s posměchem, vzal ho za ruku a zval ho k hostině. Ale Télemachos se mu s hněvem vytrhl, a hroze ženichům hněvem bohů, odešel. Pak zavolal věrnou služebnici Eurykleiu a odebral se do Odysseovy pokladnice, aby si tam vzal vše, co bude potřebovat na cestu. Jediné Eurykleii řekl, že se rozhodl odjet do Pylu, a prosil ji, aby za jeho nepřítomnosti pečovala o matku. Věrná služebnice začala Télemacha prosit, aby neopouštěl Ithaku; bála se, že Odysseův syn zahyne. Ten však neustoupil.

Mezitím Pallas Athéna, která přijala podobu Télemachovu, obešla celé město, shromáždila dvacet mladých veslařů a zašla také k Noémónovi, aby ho požádala o loď. Noémón jí ochotně dal svůj nádherný koráb. Nyní bylo vše připraveno k odjezdu. Neviditelná Athéna vešla do sálu, kde hodovali ženichové, a seslala na všechny hluboký spánek. Pak na sebe znovu vzala podobu Mentora, vyvedla Télemacha z paláce a odvedla ho na břeh moře ke korábu kotvícímu při břehu. Télemachovi druhové rychle přinesli zásoby, které připravila Eurykleia, a uložili je na loď. Télemachos vstoupil na loď s domnělým Mentorem. Athéna jim poslala příznivý vítr a loď brzy vyplula na širé moře.

TÉLEMACHOS U NESTORA A U MENELÁA

(Podle Homérovy Odysseie)

Athéna připravila Télemachovi nádhernou plavbu. Již příštího jitra, sotva na nebe vyjel bůh slunce Hélios se svými sněhobílými koňmi, doplul Télemachův koráb k Pylu¹. Télemachos zastal všecken Nestorův lid, kterak právě přináší oběť bohu moře Poseidónovi. Obyvatelé Pylu porazili u obětiště mnoho býků a pak připravili bohatou hostinu. Pylané seděli za devíti stoly, po pěti stech lidech u jednoho. Sluhové již začali roznášet jídlo, když Nestór spatřil přicházející cizince, před nimiž krá-

¹ Město v jižní části Peloponnésu, v Messénii.

čela Pallas Athéna v podobě Mentora. Staříčkový pylský král cizince přívětivě přivítal. Jeho syn Peisistratos je pozval, aby se zúčastnili hostiny. Peisistratos podal Athéně pohár s vínem a prosil ji, aby ho vypila na počest boha Poseidóna, na jehož oslavu se konala dnešní slavnost. Athénu potěšilo, že ji mladý Peisistratos poctil prvním pohárem.

Když hostina skončila, otázal se Nestór cizinců, odkud přicházejí. Télemachos mu odpověděl, že je synem Odysseovým a že přišel do Pylu, aby se zde něco dověděl o osudu svého otce. Nestór se zaradoval, když se dověděl, že před ním stojí syn Odyssea, jehož si nejvíce ze všech hrdinů vážil pro jeho bystrý rozum. Podivil se, jak se Télemachos svému otci podobá nejen vzhledem, ale i moudrostí. Nestór vyprávěl Télemachovi o utrpení, které musili hrdinové snášet cestou od Troje do vlasti. O Odysseovi mu však nemohl říci nic. Politoval Télemacha, že musil snášet tolik urážek od zpupných ženichů, kteří rozkrádali jeho majetek. Moudrý stařec mu radil, aby se co nejdříve vrátil domů. Dříve však ať navštíví krále Meneláa, neboť ten se vrátil do vlasti nejpozději ze všech a je možné, že o Odysseovi něco ví. Nestór byl přesvědčen, že bohové, a zvláště Pallas Athéna, Odysseovu synu pomohou, aby se dověděl, kde nalezne svého otce.

Nastala noc. Télemachos chtěl strávit noc na své lodi, Nestór ho však nepustil. Chtěl, aby Odysseův syn přenocoval v jeho paláci. Také Mentor radil Télemachovi, aby zůstal u Nestora. Sám se chtěl vrátit k lodi, neboť, jak sám řekl, musel plout do země Kaukónů, kteří mu mají vrátit starý dluh. Když domluvil, pojednou se proměnil v mořského orla a zmizel zrakům udivených Pylanů. Nestór i všichni přítomní pochopili, že Télemachovi pomáhá sama bohyně Athéna.

Příštího jitra Nestór obětoval veliké bohyni Athéně tele s pozlacenými rohy. Když byla vykonána oběť a skončena hostina, zapřáhli Nestorovi synové koně. Télemachos a mladší Nestorův syn Peisistratos vstoupili do vozu a dali se na cestu k Meneláovi.

Koně rychle běželi. K večeru se poutníci dostali do Fer¹, kde žil hrdina Dioklés. Ten poskytl Peisistratovi a Télemachovi nocleh a ráno, když se na nebi objevily první paprsky slunce, dali se na další cestu. K večeru dojeli do Sparty.

¹ Město na břehu Messénské zálivu v Messénii.

Télemachos s Peisistratem přijeli do Sparty právě ve chvíli, kdy se v Meneláově paláci konala velká slavnost. Meneláos posílal svou dceru k Neoptolemovi, synovi Achilleovu, jemuž ji ještě u Troje slíbil za manželku. Kromě toho slavil Meneláos také svatbu svého syna Megapentha. Vesele hodovali Meneláovi hosté. Hrou na lyry je bavili pěvci a za zvuku lyry tančili dva jinoši. Hostina právě vrcholila, když k paláci přijeli Télemachos s Peisistratem. Potkal je Meneláův sluha. Když spatřil cizince, běžel k Meneláovi, aby se ho otázal, chce-li přichozí pozvat do paláce. Meneláos přikázal, aby koně cizinců byli ihned vypřaženi a cizinci sami aby byli pozváni k hostině. Meneláos, který po cestě zakusil mnoho strastí a sám musil často přijímat cizí pohostinství, ochotně poskytoval pohostinství každému poutníku. Sluha běžel, aby vyplnil králův rozkaz. Sluhové vypřáhli koně a zavedli cizince do paláce. Télemachos a Peisistratos, kteří se zatím umyli v nádherných lázních a oblékli si čistý oděv, vstoupili do hodovní síně. Byli udiveni neobyčejným bohatstvím a nádherou, s nimiž se setkávali v Meneláově paláci na každém kroku. Meneláos cizince přivítal a pozval je, aby usedli vedle něho.

Meneláova hostina byla bohatá. Télemachos, udivený nádherou paláce i hostiny, naklonil se k Peisistratovi a potichu mu řekl, že takovou nádheru dosud nikde neviděl a že snad jen Diův palác může být bohatší. Meneláos zaslechl slova Télemachova a s úsměvem odpověděl, že smrtelníci se nemohou rovnat s nesmrtelnými bohy. A jak veliké je v jeho paláci bohatství, tak velké byly obtíže a tím strašnější byla nebezpečství, jimiž musil projít, když toto bohatství získával. Třebaže prožil mnohá nebezpečství, to všechno ještě není nic ve srovnání s tím, co musel prožít Odysseus. Télemachos zaplakal, když uslyšel jméno otcovo. Vtom vstoupila Meneláova žena, kučeravá Helené. Za ní nesly otrokyně zlatou přeslici a přízi ve stříbrném košíčku se zlatými okraji. Když Helené pohlédla na cizince, podivila se tomu, jak se jeden z nich podobá Odysseovi, a ihned to také řekla Meneláovi. Peisistratos, který zaslechl tato slova, řekl, že před nimi stojí opravdu Télemachos, syn Odysseův. Meneláos se zaradoval, vždyť vedle něho seděl syn jeho milovaného přítele, který pro něj vytrpěl tolik strádání. Vzpomenul statečných činů Odysseových, připomněl i strašná strádání, která prožili Řekové u Troje. Také Helené zavzpomínala na Odyssea. Tyto

vzpomínky na otce dojímalý Télemacha k slzám. Zaplakal i Peisistratos, když vzpomněl na svého bratra Antilocha, který zahynul u Troje. Smutek po padlých družících zachvátil i Meneláa. Tu Helené, která chtěla hodovníky rozveselit a rozplástit jejich chmurné myšlenky, nalila do číše šťávu z kouzelné byliny. Tento lék, který dával zapomenout na všechny strasti, dostala v Egyptě od královny Polydamny. Ale byl již čas skončit hostinu. Král Meneláos a jeho hosté se brzy vzdálili do svých komnat. Rozhovor s Télemachem spartský král odložil na příští den.

Brzy ráno vyšel král Meneláos ze své ložnice a zamířil do komnaty, v níž nocoval Télemachos, aby se ho otázal, proč přijel do Sparty. Télemachos odpověděl, že se ve Spartě chtěl dovědět něco o osudu svého otce. Meneláos tedy vyprávěl Odysseovu synovi o všech příhodách, které prožil, o tom, jak mu mořský bůh Próteus vyjevil osud hrdinů vracejících se od Troje. Odysseus, řekl mu tehdy Próteus, úpí v zajetí na ostrově nymfy Kalypsó. To bylo vše, co mohl Meneláos sdělit Télemachovi o jeho otci. Spartský král začal Télemacha přemlouvát, aby zůstal a užíval jeho pohostinství ještě po dvanáct dní. Télemachos však prosil krále, aby ho nezdržoval a co nejdříve ho propustil domů. Rozhovor Meneláa s Télemachem pokračoval ještě dlouho.

Zatím co spolu rozmlouvali, v králově paláci se již znovu shromáždili hosté. Brzy měla znovu začít veselá hostina.

ŽENICHOVÉ PŘIPRAVUJÍ ÚKLADY PROTI VRACEJÍCÍMU SE TÉLEMACHOVI

(Podle Homérovy Odysseie)

Zatím co Télemachos pobýval v Pylu a ve Spartě, ženichové se od Noémóna náhodou dověděli, že Télemachos opustil Ithaku. Polekali se, neboť se domnívali, že Télemachos odjel do Pylu a do Sparty prosit o pomoc. Antinoos poradil ženichům, aby vypravili loď; na moři by pak na Télemacha počkali, ze zálohy ho přepadli a zabili. Všichni ženichové s úkladným zločinem ihned souhlasili. Shromáždili veslaře, vypravili

loď a odpluli směrem k ostrovu Asteridě, aby tam připravili na Télemacha léčku.

O jejich záludném úmyslu se dověděla Pénélopé. Zachvátilo ji zoufalství. Vždyť ani ona nevěděla, že Télemachos odplul z Ithaky. Ihned chtěla poslat sluhu k starému Odysseovu otci Láertovi, aby mu dala zprávu o nebezpečí, které hrozí jeho vnuku. Služebnice Eurykleia však ji odvrátila od tohoto úmyslu. Poradila Pénélopě, aby prosila o pomoc bohyni Athénu. Královna poslechla Eurykleiu, přinesla bohyni obět a obrátila se k ní s úpěnlivou prosbou. Pak ulchla na své nádherné lůžko a usnula. Bohyně Athéna vyslyšela její prosbu. Poslala ke spící Pénélopě přízrak její sestry Ithímy. Ta Pénélopě oznámila, že Télemachos nezhyně. Když se jí Pénélopé otázala na osud manželův, neodpověděla a zmizela jako lehká pára. Pénélopé procitla; poznala, že toto vidění jí poslali bohové.

ODYSSEUS OPOUŠTÍ OSTROV NYMFY KALYPSÓ

Bohové rozhodli na své radě, aby Athéna pomohla Télemachovi k šťastnému návratu domů a aby ho ochránila před úklady ženichů. Hermés měl letět na ostrov Ógyii a přikázat nymfě Kalypsó, aby Odyssea propustila. Hromovládce ihned poslal Herma na cestu.

Hermés si uvázal na nohy okřídlené opánky, do ruky vzal žezlo a rychle jako sama myšlenka odletěl z Olympu. Jako mořský orel letěl nad mořem a v mžiku byl na Ógyii. Byl to překrásný ostrov. Nádherně se zde rozrostly platany, topoly, sosny, cedry a cypřiše. Lučiny byly pokryty šťavnatou trávou a v trávě nádherně voněly fialky a lilie. Ostrov byl svažován čtyřmi prameny, od nichž se v rozmarných zákrutech rozbíhaly potůčky. Na ostrově byla chladivá jeskyně, v níž přebývala nymfa Kalypsó. Celá sluj byla zarostlá úponky vinné révy, z nichž visely zralé hrozny. Když Hermés vstoupil do jeskyně, Kalypsó seděla a tkala zlatým člunkem pokrývku s divukrásným vzorem. Odysseus v jeskyni nebyl. Seděl sám na pobřežním útesu. Upíral zraky na nedozírnou mořskou pláň a proléval slzy ve vzpomínkách na rodnou Ithaku. Tak trávil celé dny, smuten a sám.

Když Kalypsó spatřila vcházet Herma, vykročila mu v ústrety. Vybíd-

Obr. 116. Zeus posílá Herma k nymfě Kalypsó, podle vázové kresby

la ho, aby se posadil, a podala mu ambrosii a nektar. Když se Hermés nasytil božským pokrmem, oznámil nymfě vůli Dia, krále lidí i bohů. Kalypsó se zděsila, když se dověděla, že se má rozloučit s Odysseem. Chtěla si ho navždy ponechat na svém ostrově a darovat mu nesmrtelnost. Avšak Diově vůli se nesměla protivit.

Když ji Hermés opustil, odešla na mořský břeh, tam, kde seděl zasmušilý Odysseus, a řekla mu:

„Osuš si oči, Odyssee, a již se netrap. Pustím tě do vlasti. Jdi, vezmi sekyru, pokácej stromy a udělej si pevný prám. Na něm se vydáš na cestu a já ti pošlu příznivý vítr. Je-li to vůle bohů, vrátíš se do vlasti.“

„Bohyně,“ odpověděl nymfě Odysseus, „ty si nepřejješ, abych se vrátil domů, ty chystáš něco jiného. Což mohu na tomto voru plout po bouřlivém moři? Vždyť často ani rychlý koráb šťastně nedopluje. Ne, bohyně, neodhodlám se vstoupit na prám dříve, dokud mi nedáš neporušitelnou božskou přísahu, že mi již nechceš způsobit žádné pohromy.“

„Právem se o tobě říká, že jsi nejchytřejší a nejprozíravější ze všech

smrtníků,“ zvolala Kalypsó. „Přisáhám ti při vodách styžských¹, že tě nechci zahubit.“

Odysseus se vrátil s Kalypsó do jeskyně. Tam ho při obědě bohyně znovu začala přemlouvat, aby zůstal. Slibovala mu nesmrtelnost. Řekla mu, že kdyby věděl, kolik nebezpečí ještě musí prožít na zpáteční cestě, jistě by u ní raději zůstal. Avšak Odysseova touha po vlasti byla silnější, Kalypsó ho nemohla žádnými sliby přinutit k tomu, aby zapomněl na rodnou Ithaku a na svou rodinu.

Druhého dne ráno začal Odysseus stavět vor. Čtyři dny pracoval, kácel stromy, otesával klády, svazoval je a sbíjel do desek. Konečně byl vor hotov. Odysseus na něm vztyčil stožár s plachtou. Kalypsó dala Odysseovi zásoby na cestu a rozloučila se s ním. Odysseus rozvinul plachtu a vor, hnán příznivým větrem, vyplul na moře.

Odysseus plul již osmnáctý den. Směr plavby určoval podle souhvězdí Plejád a Velkého vozu. Nakonec se v dálce objevila země. Byl to ostrov Faiáků. V té chvíli spatřil Odysseův vor bůh Poseidón, který se vracel od Aithiopů. Vládce moří se rozhněval. Uchopil svůj trojzubec a udeřil jím do moře. Zvedla se strašlivá bouře. Nebe se pokrylo mraky, setmělo se, nastala noc. Na moři, bičovaném se všech stran větry, se vzduly vysoké vlny. Odyssea zachvátila hrůza. Ve strachu dokonce záviděl hrdinům, kteří se slávou padli u Troje. Obrovská vlna se převálila přes Odysseův vor a smetla ho do moře. Odysseus se ponořil do hloubi mořského víru a jen stěží se opět vymořil. Překázal mu oblek, který mu na rozloučenou darovala nymfa Kalypsó. Přesto se mu podařilo doplavat ke svému voru, chytit se jeho okraje a s velkou námahou vylézt na palubu. Vítr zuřivě pohazoval vorem na všechny strany. Hned ho hnál divoký Boreás, hned Notos, tu si s ním zase pohrával hlučný Euros, aby ho pak odevzdal Zefyrov². Kolem voru se zvedaly vlny jako hory.

V takovém nebezpečí spatřila Odyssea mořská bohyně Leukotheá. Vylétla z moře v podobě potápky, usedla na Odysseův vor a vzala na sebe opět svou skutečnou podobu. Leukotheá Odysseovi poručila, aby si svlékl oděv, skočil s voru do moře a doplaval ke břehu. Dala mu

¹ Přísaha při vodách podzemní řeky Stygu se považovala za posvátnou božskou přísahu.

² Boreás — severní vítr, Notos — jižní, Euros — východní, Zefyros — západní.

kouzelný závoj, který ho měl zachránit. Pak se opět proměnila v potápku a odletěla. Odysseus se však přesto obával opustit vor. Tu však bůh Poseidón zvedl vlnu, vysokou jako hora, a vrhl ji na Odysseův vor. Vlna rozmetala kmeny voru tak, jako prudký náraz větru rozmetá do všech stran kopku slámy. Odysseovi se sotva podařilo zachytit se jedné klády. Rychle se sebe strhl oděv, a zakryv se závojem, který mu darovala Leukotheá, vrhl se do moře a plaval k ostrovu. Když to uviděl Poseidón, zvolal:

„Nu, to by ti již mohlo stačit. Nyní pluj bouřlivým mořem, dokud tě někdo nezachrání. Nyní se mnou budeš spokojen.“ A pobídl koně ke svému podmořskému paláci.

Tu přišla Odysseovi na pomoc bohyně Pallas Athéna. Poručila všem větrům kromě Borea, aby se utišily, a začala uklidňovat rozružené moře.

Dva dny plul Odysseus rozbouřeným mořem. Teprve třetího dne se moře uklidnilo. S vrcholu vlny spatřil Odysseus nedaleko před sebou zemi. Velmi se zaradoval, ale když připlaval ke břehu, uslyšel hukot příboje. Vlny s jekotem bily do pobřežních útesů a skrytých skalisek. Odysseova záhuba byla neodvratná, neboť by byl roztrášen mezi útesy, ale i tu mu pomohla Pallas Athéna. Odysseovi se podařilo zachytit se skály. Tu ho vracející se vlna silou odtrhla od skály a odnášela ho zpět do volného moře. Odysseus nyní plaval podél břehu a hledal místo, kde by se mohl dostat na břeh. Konečně spatřil ústí řeky. Odysseus začal prosit boha řeky o pomoc. Bůh ho uslyšel, zastavil proudy svých vod a pomohl Odysseovi doplout ke břehu. Hrdina vystoupil na břeh, dlouhé plavání ho však tak vysílilo, že padl v bezvědomí na zem. Jen stěží se Odysseus vzpamatoval. Svlekl se sebe Leukothein závoj, a otočiv se, hodil ho do vody. Závoj rychle plul a vrátil se do rukou bohyně. Odysseus našel nedaleko břehu dvě hustolisté olivy, pod nimiž byla hromada suchého listí. Zahrabal se do listí, aby se ochránil před nočním chladem, a bohyně Athéna ho pohroužila do hlubokého spánku.

ODYSSEUS A NAUSIKAÁ

(Podle Homérovy *Odysseie*)

Zatím co Odysseus, přikrytý hromadou suchého listí, spal, bohyně Athéna odešla do města Faiáků¹. Tam vstoupila do paláce krále Alkinooa a v podobě dcery mořeplavce Dymanta se zjevila spící králově dceři Nausikai. Bohyně začala Nausikai vytýkat, že se nestará o svůj oděv. Athéna připomněla mladé králově dceři, že den její svatby je již neda-leko, a že tedy musí připravit čistý oděv pro své příbuzné i pro ty, kteří ji povedou do ženichova domu. Bohyně naléhala na Nausikau, aby co nejdříve odjela s otrokyněmi k mořskému břehu a aby zde vypraly prádlo. Pak bohyně Nausikau opustila a vznesla se na jasný Olymp.

Za svítání se Nausikaá probudila. Byla udivena svým nočním snem. Ihned šla k svým rodičům. Zastala svou matku Árétu u ohniště. Obklopena svými služkami, předla purpurovou přízi. S otcem se Nausikaá setkala ve dveřích; odcházel právě na zasedání rady starších. Nausikaá přistoupila k otci a začala ho prosit, aby jí dal vůz zapřažený mezky, neboť chce jet k řece vyprat prádlo.

„Nashromáždilo se nám již mnoho špinavého prádla,“ řekla Nausikaá, „pojedu je vyprat. V radě starších se přece musíš skvíť čistotou a také tví mladí synové chtějí navštěvovat tance faiáckých dívek. O oděv se postarám já sama.“

Avšak o svatbě, po níž toužila celým srdcem, se nezmínila ani slovem, neboť se ostýchala. Alkinoos však uhodl tajné myšlenky své dcery, něžně se usmál a poručil otrokům, aby připravili vůz s košem a zapřáhli do něho mezky. Nausikaá se rychle připravila. Královna Áreté jí dala jídlo i víno, aby dcera i otrokyně mohly po práci utišit hlad. Dala jim také zlatou nádobu s vonným olejem, jímž si po koupeli měly natřít těla.

Vesele odjela Nausikaá se svými otrokyněmi k mořskému břehu. Když přišly k vodojemům, vypraly v nich prádlo, vymáchaly je a rozprostřely je na písčité břeh, aby uschlo. Po práci se dívky vykouply v řece a natřely si těla vonným olejem. Když pojedly, rozběhly se po břehu řeky a hrály si s míčem. A tu Athénu napadlo, jak probudit

¹ Faiákové — mytický národ, žijící na ostrově, který podle představ Řeků ležel kdesi v nejzápadnější části moře.

Obr. 117. Odysseus a Nausikaá, kresba na váze

Odyssea. Když Nausikaá hodila míč mezi družky, tu ho Athéna, kterou však dívky neviděly, odrazila svou silnou rukou a míč spadl do moře. Panny hlasitě vykřikly. Jejich křik probudil Odyssea. Odysseus nevěděl, co má dělat. Má nebo nemá vyjít ze svého úkrytu? Nakonec vykročil k dívkám, zakrýváje si tělo větvemi. Odysseus, pokrytý mořským bahnem a vodními rostlinami, vypadal strašně. Dívky se polekaly a rozběhly se na všechny strany. Jen sama Nausikaá, již bohyně vnukla odvahu, zůstala. Odysseus se neodvážil přistoupit ke krásné dívce. Z dálky ji začal prosit, aby mu pomohla.

„Ó, krásná panno, s prosbou k tobě vztahuji své ruce. Krásou se vyrovnáš bohyni Artemidě. Jsi snad bohyně? Jsi-li smrtelnice, jak šťastni musí být tví rodiče, mají-li takovou dceru. Svou krásou mi připomínáš urostlou palmu, již jsem se kdysi podívoval na Délu u oltáře Apollónova. Slituj se nade mnou, překrásná panno! Dvacet dní jsem byl zmítán bouřlivým mořem. Dej mi alespoň kousek nějaké látky, abych mohl přikrýt svou nahotu. Kéž ti za tu to pomoc nesmrtelní bohové vyplní všechna tvá přání. Kéž se ti za to odmění šťastným sňatkem!“

„Cizinče,“ odpověděla Odysseovi Nausikaá, „podle tvých slov poznávám, že nejsi prostý člověk a že tě bohové obdařili moudrostí. Zeus však posílá štěstí i neštěstí stejně na urozené jako na prosté lidi. Trpělivě snášej, co na tebe Zeus seslal. Zde u nás nebudeš mít v ničem nouzi. Ukáži ti cestu do města. Jsem dcera Alkinoa, vládce Faiáků.“

Nausikaá svolala své otrokyně a poručila jim, aby daly Odysseovi čistý oděv a aby mu daly najíst. Odysseus se umyl v řece, namazal si tělo vonným olejem a oblékl si darovaný oděv. Athéna obdařila Odyssea takovou krásou, že Nausikaá pokládala Odyssea, sedícího na břehu moře, za jednoho z bohů, který přišel na zem. S radostí by si krásná královská dcera vybrala takového muže za manžela. Otrokyně podaly Odysseovi jídlo a víno, aby ukojil hlad, který ho mučil.

Zatím bylo již vše připraveno k návratu do města. Nausikaá vyzvala Odyssea, aby ji následoval. Prosila ho jen o jedno, aby nevcházel do města zároveň s ní a s jejími otrokyněmi, ale aby počkal u městské brány v královském sadu u háje zasvěceného bohyni Athéně a aby ji nechal vstoupit do paláce samotnou. Nausikaá se bála, že by ji Faiákové pomlouvali, kdyby ji uviděli s krásným cizincem, a domnívali by se, že si ho vybrala za ženicha. Kromě toho Nausikaá Odysseovi poradila, aby v paláci nejdříve padl k nohám královně Áreté a prosil ji o pomoc, neboť ji všechen lid ctí pro její velkou moudrost jako bohyni. Pak Nausikaá pobídla mezky směrem k městu. Za ní šly otrokyně a Odysseus. Nausikaá zadržovala mezky, aby ji Odysseus s otrokyněmi stačili následovat.

ODYSSEUS U KRÁLE ALKINOA

(Podle Homérovy Odysseie)

Když se Nausikaá vrátila do paláce, vyšli jí vstříc její bratři, vypřáhli mezky a odnesli do paláce koš s prádlem. Nausikaá odešla ihned do svých komnat. Zde jí chůva, otrokyně Eurymedúsa, připravila bohatou večeři.

Odysseus chvíli čekal u městské brány a pak vstoupil do města. Bohyně Athéna ho zahalila temným mrakem a udělala ho neviditelným, aby některý Faiák hrdinu nemohl urazit. U městské brány se mu zjevila

sama Pallas Athéna v podobě faiácké dívky. Když se k ní Odysseus obrátil s prosbou, aby mu ukázala palác krále Alkinooa, nabídla mu, že ho doprovodí, a poradila mu, aby se na nic neptal kolemjdoucích, neboť Faiákové prý jsou nepohostinní. Mlčky šel Odysseus za bohyní. Udivovalo ho bohatství města, přístav s několika loděmi, prostorné náměstí i nepřístupné městské hradby. Konečně přišli k paláci krále Alkinooa. Bohyně Odysseovi před rozloučením ještě jednou, jako již dříve Nau-sikaá, poradila, aby se s prosbou obrátil nejdříve ke královně Árétě. Když takto Odysseovi poradila, Athéna se vzdálila.

Byl-li Odysseus udiven bohatstvím města, ještě více ho udivila nád-hera Alkinoova paláce. Celý palác byl z třpytivé mědi. Stěny byly na-hoře ozdobeny železem. Do paláce vedly dveře zhotovené z ryzího zlata, trámy byly ze stříbra a práh z mědi. U dveří stáli dva živí nesmr-telní psi, jeden zlatý a jeden stříbrný, které vykoval sám bůh Héfaiostos. Odysseus vstoupil do paláce. Tam spatřil podél stěn bohatě zdobené lavice, pokryté drahocennými pokrývkami. Na podstavcích stály zlaté sochy chlapců s pochodněmi v ruku. Podivuhodný byl Alkinoův pa-lác. Nejpodivuhodnější ze všeho však byl Alkinoův sad, který se roz-prostíral u paláce. Neustále, v zimě v létě v něm dozrávaly nejrůznější druhy ovoce. Teplý Zefyros ovíval sad. Byla tam i vinná réva, dávající po celý rok zralé hrozny. V sadu zurčel jasný pramen, druhý pramen byl přímo u vchodu do paláce. Odysseus se dlouho všemu podívoval. Konečně vstoupil do hodovní síně. Tam seděl Alkinoos, Árétě a nej-urozenější Faiákové. Přinášeli právě bohu Hermovi v úlitbu vonné víno. Odysseus, zahalen oblakem, přistoupil k Árétě a padl jí k nohám. V tom okamžiku Athéna rozptýlila oblak a všichni spatřili velkého hrdinu. Všichni užasli. Odysseus hlasitě prosil královnu, aby mu ne-šťastnému poutníku pomohla. Když přednesl svou prosbu, odstoupil Odysseus jako ten, kdo prosí o ochranu, a usedl na popel u ohniště. Na radu jednoho Faiáka, nejstaršího ze všech, vzal Alkinoos Odyssea za ruku a posadil ho vedle sebe. Sluhové podali Odysseovi jídlo a víno a všichni přítomní přinesli úlitbu na počest ochránce poutníků, hromo-vládného Dia. Alkinoos pozval všechny přítomné na příští den do pa-láce na hostinu, již chtěl uctít příchozího, neboť se domníval, že ho navštívil některý z bohů, který na sebe vzal podobu smrtelníka. Ale Odysseus Alkinoovi vše vysvětlil. Vypravoval králi, jaké strasti prožil

na své pouti od nymfy Kalypsó, a vyprávěl také, jak mu pomohla Nausikaá, s níž se setkal na břehu moře. Alkinoos vyslechl pozorně Odyssea, a udiven jeho moudrostí, zvolal:

„Ó jasní bohové olympští! Kdybyste Nausikai dali muže, který by se podobal tomuto cizinci, dal bych mu velké bohatství a bohaté věno. Ale tebe, cizinče, nebudeme proti tvé vůli zdržovat na našem ostrově. Dovedeme tě do vlasti. Faiákové se nebojí žádné cesty po moři, byť byla sebedelší!“

Ale bylo již pozdě, hostina skončila. Královna Áreté poručila, aby Odysseovi připravili lože, a ten brzy usnul hlubokým spánkem. Celý Alkinoův palác se pohroužil do spánku.

Příštího jitra svolal Alkinoos na shromáždění všechny Faiáky, aby se dohodli, jak by se Odysseus dostal do vlasti. Sama Pallas Athéna obešla město v podobě hlasatele a svolala všechny občany na náměstí. Alkinoos sem přivedl i Odyssea, kterého posadil vedle sebe. Brzy se sešel všechen lid. S údivem hleděli Faiákové na hrdinu. Pallas Athéna ho obdařila nevýslovnou krásou a nádhernou postavou. Král Alkinoos se obrátil ke shromážděným:

„Slyšte, občané! Přišel k nám cizinec a prosí nás o pomoc, aby se mohl navrátit do své vlasti. Ještě nikdy jsme neodepřeli pomoc cizinci. Vypravíme koráb a odvezeme našeho hosta do jeho vlasti. Všechny, kteří se vypraví na cestu, zvu k sobě na hostinu a s nimi i všechny stařešiny. V mém paláci vzdáme přichozímu čest bohatou hostinou. Necht' je na hostinu pozván i pěvec Démodokos, aby svým čarovným zpěvem obveseloval hosty.

Když Alkinoos domluvil, dvaapadesát veslařů ihned odešlo připravit loď k odplutí. Alkinoos následovali do jeho paláce všichni stařešinové. Královi sluhové připravili bohatou hostinu — porazili dva býky, dvanáct ovcí a osm prasat. Alkinoův sluha přivedl na hostinu i slepého pěvce Démodoka. Hosté zasedli ke stolu a začala bohatá hostina. Když se všichni nasýtli, Démodokos vzal svou kitharu, která visela na hřebu nad jeho hlavou, a udeřiv do zvonivých strun, začal zpívat o tom, jak se při slavnostní hostině znesvářili dva hrdinové, Odysseus a Achilleus. Odysseovi se při této písni vyrojily smutné vzpomínky a slzy mu vytryskly z očí. Aby Faiákové neviděli jeho slzy, zakryl si tvář purpurovým pláštěm. Démodokos skončil svou píseň. Odysseus si osušil slzy

a pozvedl zlatou číši na počest nesmrtelných bohů. Démodokos znovu zapěl o hrdinských činech bojovníků od Troje a Odysseus znovu zaplakal. Nikdo si nepovšiml jeho slz, jenom král Alkinoos se zamyslel nad tím, proč cizinec pláče, a pochopil příčinu jeho slz.

Když se hosté nasytili, Alkinoos je vyzval, aby šli všichni na náměstí, kde se měli zúčastnit her. Všichni šli za králem; vedle krále kráčel hrdina Odysseus. Faiáčtí jinoši začali závodit v rychlém běhu, v zápase, ve skoku, v pěstním souboji i ve vrhání disku. Když se již závody chýlily ke konci, přistoupil k Láodamantovi, synovi krále Alkinoa, který všechny předčil svou krásou, krásný silný Euryalos a navrhl mu, aby k závodění vyzval i cizince, který se zdá velmi silný. Krásný Láodamás z počátku váhal, ale pak přistoupil k Odysseovi a přívětivě ho požádal, aby se také zúčastnil her. Odysseus však odmítl, neboť byl sklíčen touhou po vlasti. Euryalos, zaslechnuv Odysseovo odmítnutí, řekl s posměchem:

„Cizinče, je vidět, že zřejmě nemůžeš soupeřit s mladými silnými atlety. Patříš pravděpodobně ke kupcům, kteří se na svých cestách po mořích zabývají jen obchodem.“

Odysseus strašlivě zachmuřil brvy a odpověděl Euryalovi:

„Pronesl jsi urážlivá slova, Euryale. Na tobě však vidím, že bohové nedávají člověku všechno. Tobě darovali sice krásu, zato však ti nedali moudrost. Svou řečí jsi mě urazil, ale věz, že v závodění jsem zkušený. Zúčastnil jsem se mnoha bojů, prožil jsem mnoho žalu, prošel jsem mnohým nebezpečstvím, ztratil jsem mnoho sil, ale přesto znovu zkusím své síly!“

S těmito slovy Odysseus uchopil obrovský kámen a vymrštil ho svou silnou rukou. Kámen přeletěl se svistem nad hlavami Faiáků. Všichni se sehnuli, aby je kámen nezasáhl, ten však letěl přes celý zástup a padl tak daleko, kam by ani žádný mladík nedohodil disk, přestože disk je mnohem lehčí než kámen. Bohyně Athéna, která na sebe vzala podobu faiáckého starce, označila místo, kam padl kámen, a řekla, že kámen dopadl tak daleko, kam by nedohodil ani ten nejsilnější faiácký jinoch. To Odyssea velmi potěšilo a zvolal:

„Jinoši faiáčtí! Zkuste hodit disk tak daleko, jako jsem já hodil kámen. Dohodíte-li ho až k mému kameni, hodím nový kámen a možná, že dopadne ještě dále než první. Všechny vás vyzývám k soutě-

žení v pěstním boji, v zápasu i v běhu. Jedině s Láodamantem nebudu zápasit, nepozvednu ruku na toho, v jehož domě jsem hostem.“

Král Alkinoos odvětil Odysseovi:

„Cizinče, vidím, že jedině výsměch drzého Euryala tě přiměl vyzvat na souboj všechny účastníky her, abys jim ukázal svou sílu. Možná, že nás ve všem předčíš, avšak v běhu ne, neboť bohové darovali Faiákům nepřemožitelnost v běhu a kromě toho je učinili nejlepšími mořeplavci na světě. My všichni také milujeme zpěv, hudbu, veselý tanec a nádherné hostiny. Nyní vystoupí jinoši, kteří jsou nejlepšími tanečníky, a pak se přesvědčíš, že jsme právem hrdi na toto své umění.“

Pak Alkinoos poručil přinést kitharu pěvci Démodokovi. Sluha ihned splnil jeho rozkaz. Démodokos vzal ze sluhových rukou kitharu, udeřil do jejích zlatých strun a zapěl veselou píseň. Doprovázení jeho zpěvem, jinoši zakroužili v lehkém tanci. S nadšením Odysseus přihlížel jejich tanci a upřímně se obdivoval kráse jejich pohybů. Když skončil tanec jinochů, poručil král Alkinoos všem starcům, aby každý donesl Odysseovi dary, nádherný oděv a jeden talent zlata. Euryalos kromě toho musel dát Odysseovi zvláštní dar jako omluvu za to, že ho urazil. Euryalos v mžiku sňal svůj drahocenný meč a podal ho Odysseovi se slovy:

„Ó, cizinče, vyřkl-li jsem slovo, které tě urazilo, necht je vítr odvěje! Zapomeň na ně! Necht ti bohové dopřejí šťastný návrat do vlasti, abys co nejdříve mohl spatřit svou ženu a celou svou rodinu.“

„Ať i tebe bohové ochraňují, Euryale!“ odpověděl Odysseus. „Neli-tuj nikdy, žes mi daroval svůj meč, abys tak odčinil svou urážku.“

Slunce se však již klonilo k západu a všichni spěchali do paláce krále Alkinoa. V paláci se Odysseus odebral do komnaty, která mu byla vyhrazena, aby zde uložil všechny své dary do koše, který mu poslala Árété. Koš ovázal provazem, jehož konce svázal do složitého uzle, jak ho tomu naučila Kirké. Pak se oblékl do nádherného oděvu a šel do hodovní síně. Tam se setkal s Nausikaou. Mladá královna se k němu obrátila slovy, v nichž zněl smutek z odloučení:

„Krásný cizinče! Brzy se již vrátíš do vlasti, vzpomeň tam také na mne. Vždyť i mně vděčíš za svou záchranu.“

„Ó, překrásná Nausikao!“ odpověděl Odysseus, „dá-li Zeus hromovládny, abych se šťastně vrátil do své vlasti, budu se k tobě modlit denně jako k bohyňi a děkovat ti za to, že jsi mě zachránila!“

Pak Odysseus usedl po boku Alkinoas a veselý hřdokvas začal. Při hostině požádal Odysseus Démodoka, aby zazpíval píseň o dřevěném koni, kterého postavili Řekové u Troje. Démodikos zapěl a Odysseus znovu začal prolévat hořké slzy. Vída cizincovy slzy, přerušil Alkinoos Démodikův zpěv a otázal se, proč pláče po každé, když slyší písně o slavných činech hrdinů od Troje. Žádal cizince, aby mu řekl, kdo je a kdo jsou jeho otec a matka. Alkinoos mu slíbil, že ho odveze do vlasti, at je kdokoli. Dal mu slovo, že splní všechny své sliby, třebaže věděl, že Faiákům, kteří by odvezli do vlasti cizince proti vůli boha Poseidóna, hrozí jeho hněv. Poseidón hrozil Faiákům, že promění ve skálu koráb, který by odvážel cizince do vlasti, a město navždy zakryje vysokou horou. To vše Alkinoos věděl, ale přesto se rozhodl odvézt cizince do jeho vlasti. Nyní však chtěl Alkinoos vědět, kdo je tento muž, který sedí po jeho boku. Proto také Odyssea žádal, aby mu řekl, kdo je, a aby mu vyprávěl o všech dobrodružstvích, která prožil.

„Králi Alkinoe,“ odpověděl Odysseus, „přeješ si dovědět se o všech bédách, které jsem musil vytrpět, chceš vědět, kdo jsem, odkud pocházím a kdo je můj otec. Tedy to věz — jsem Odysseus, syn Láertův, král ostrova Ithaky. Již víš, co jsem zkusil, když jsem opustil ostrov nymfy Kalypsó. Nyní ti budu vypravovat o všech ostatních příhodách, které mi určil osud, když jsem odplul od Troje. Tedy poslouchej!“ A Odysseus začal vyprávět své příhody.

ODYSSEUS VYPRAVUJE O SVÝCH PŘÍHODÁCH

KIKONOVÉ A LÓTOFAGOVÉ

„Za příznivého větru jsme vypluli od Troje,“ začal vyprávět Odysseus, „a pluli jsme dále po širém moři, až jsme nakonec připluli k zemi Kikonů¹. Dobyli jsme jejich města Ismaru, pobili jsme všechny obyvatele, ženy jsme vzali do zajetí a město jsme rozbořili. Dlouho jsem své druhy přesvědčoval, abychom co nejdříve odpluli domů, ti mě však neposlechli. Zatím zbylí obyvatelé Ismaru, jimž se podařilo zachránit,

¹ Mythický národ.

svolali na pomoc okolní Kikony a zaútočili na nás. Bylo jich jako listů v lese, jako jarních květů na louce.

Dlouho jsme s Kikony bojovali u svých lodí, Kikoni nás však přemohli a musili jsme se zachránit útekem. Z každé lodi jsem ztratil šest odvážných veslařů. Třikrát jsme volali ty, kteří chyběli, a teprve pak jsme vypluli na otevřené moře, truchlice po zabitých družích, ale zároveň se i radujice, že jsme se sami zachránili.

Sotva jsme vypluli na otevřené moře, když na nás hromovládny Zeus poslal boha severního větru Borea. Ten zvedl na moři silnou bouři. Nebe se potáhlo temnými mraky. Tma zahalila vše kolem nás. Třikrát serval zuřivý Boreás plachty se stožárů. Nakonec jsme s vypětím sil doveslovali k pustému ostrovu. Zde jsme dva dny a dvě noci čekali, až se bouře utiší. Třetího dne jsme vztyčili stožáry, napjali jsme plachty a vydali se znovu na cestu. Avšak nedopluli jsme do vroucně milované vlasti. Za bouře jsme ztratili správný směr. Konečně jsme desátého dne přistali u nějakého ostrova. Byl to ostrov Lótofagů¹. Na břehu jsme si rozdělali oheň a začali jsme připravovat oběd. Poslali jsme zatím své tři soudruhy vyzvědět, jaký lid žije na ostrově. Lótofagové je mile přivítali a nabídli jim sladký lótos. Sotva ho mí druhové pozřeli, tu zapomněli na svou vlast a netoužili již po návratu na rodnou Ithaku. Chtěli již navždy zůstat na ostrově Lótofagů. Násilím jsme však své druhy odvedli na loď a tam jsme je přivázali, aby nám nemohli utéci. Pak jsem ihned přikázal všem svým druhům zasednout k veslům, abychom co nejrychleji opustili ostrov. Báł jsem se, že by i druží pojedli sladký lótos a zapomněli na svou vlast.

ODYSSEUS NA OSTROVĚ KYKLÓPŮ. POLYFÉMOS

(Podle Homérova eposu *Odysseia*)

Po několikadenní plavbě jsme se svými druhy dopluli k ostrovu krutých kyklópů, kteří se neřídili žádnými zákony. Kyklópové se nezabývají zemědělstvím, ale země jim přesto sama dává dostatek potravin. Obří kyklópové žijí v jeskyních, každý zná jen svou rodinu, na lidové

¹ To znamená lidé živící se lótosem.

shromáždění se nescházejí. U země kyklópů jsme nepřistali hned. Zakotvili jsme v zálivu nevelkého ostrůvku, ležícího nedaleko ostrova kyklópů. Na tento ostrov, třebaže byl velmi úrodný, nevstoupil ještě nikdy žádný člověk. Žily tam divoké kozy, které zde nacházely dostatek potravy. Protože tyto kozy ještě nikdy neviděly člověka, nebály se nás. Přistali jsme ke břehu v noci, a tak jsme ihned usnuli. Ráno jsme pak začali lovit kozy. Na každou loď dostali po devíti kozách a na svou vlastní loď jsem jich vzal deset. Celý den jsme odpočívali, unaveni lovem, a na břehu jsme si uspořádali veselou hostinu. Ze země kyklópů k nám doléhaly jejich hlasy a mečení jejich stád. Rozhodl jsem se, že příštího jitra popluji se svou lodí k zemi kyklópů, abych se dověděl, jaký tam žije lid. Rychle jsme přepluli úzký průliv a přistali jsme ke břehu. Přímou u břehu jsme spatřili jeskyni, zarostlou vavřínovými keři, která byla ohrazena zdí z obrovských balvanů. Vzal jsem s sebou dvanáct spolehlivých soudruhů, měch s vínem a potraviny a šli jsme do kyklópovy jeskyně. Jak jsme se později dověděli, tento kyklóp byl strašlivě ukrutný, žil stranou od ostatních a sám pásł svá stáda. Tak jako ostatní kyklópové se nepodobal lidem. Byl to obr, který měl strašnou sílu a měl jen jediné oko na čele. Když jsme přišli do jeho jeskyně, nebyl doma, neboť pásł svá stáda. V jeskyni leželo v koších mnoho sýra, ve vědrech a v číších bylo kyselé mléko. V jeskyni byly vybudovány ohrady pro jehňata a kůzlata. Druhové si vzali nejlepší jehňata, kůzlata a sýry a začali mě přemlouvát, abychom se rychle vrátili na loď, ale já jsem je bohužel neposlechl. Chtěl jsem se podívat na samotného kyklópa. Konečně kyklóp přišel. Shodil obrovskou otep dříví na zem u vchodu do jeskyně. Když jsme kyklópa spatřili, ze strachu jsme se přikrčili do nejtemnějšího kouta jeskyně. Kyklóp pak zahnal své stádo do jeskyně, zahradil vchod balvanem a začal dojit kozy a ovce. Když je podojil, rozdělal oheň, aby si připravil jídlo. Tu nás spatřil a zeptal se nás hrubým hromovým hlasem:

„Kdo jste a odkud jste přišli? Zdá se, že se bez příčiny touláte po mořích a přivádíte všechny národy do neštěstí.“

„My všichni jsme Řekové,“ odpověděl jsem kyklópovi. „Plujeme od Troje. Prosíme tě, abys nás přijal přátelsky jako hosty. Vždyť víš, že Zeus trestá ty, kteří ubližují cizincům, místo aby jim prokázali pohostinství.“

„Je vidět, že přicházíš z daleka, cizinče,“ hrubě na mě křikl kyklóp, „domníváš-li se, že se bojím tvých bohů. Co je mi do Dia. Nebojím se jeho hněvu! Nemám chuti vás šetřit. Budu dělat, co se mi zachce. Řekni mi, kde jsou vaše lodě!“

Pochopil jsem, proč se kyklóp ptá na mou loď, a odpověděl jsem mu: „Bouře roztránila mou loď o pobřežní útesy, zachránil jsem se jen sám se svými druhy.“

Kyklóp nic neodpověděl. Rychle uchvátíl svýma obrovskýmá rukama mé dva soudruhy, mrštil jimi o zem a zabil je. Pak rozsekal jejich těla na kusy, uvařil je a snědl. Zachvátila nás nepopsatelná hrůza a začali jsme prosit Dia o spasení. Když kyklóp skončil svou příšernou večeří, spokojeně se natáhl na zem a usnul. Chtěl jsem ho zabít. Již jsem vytasil svůj meč, ale když jsem pohlédl na obrovský balvan, jímž byl zavalen vchod, pochopil jsem, že tímto způsobem se nezachráníme. Přišlo ráno. Kyklóp znovu zabil mé dva soudruhy. Když je snědl, vyhnal z jeskyně stáda a vchod zahradil balvanem. Dlouho jsem přemýšlel, jak se zachránit, až mě napadla tato myšlenka:

V jeskyni jsem našel obrovské břevno, podobné stožáru. Kyklóp si z něho chtěl pravděpodobně udělat hůl. Mečem jsem odřízl konec břevna, zaostřil ho do špičky, opálil jsem ho na uhlí a uschoval. Večer se vrátil kyklóp se stádem. Opět zabil mé dva druhy, a když skončil

Obr. 118. Oslepení kyklópa Polyféma, kresba na váze

svou odpornou večeři, chtěl jít spat. Ale já jsem k němu přistoupil a nabídl jsem mu číši vína. Kyklóp víno vypil a požádal ještě o jednu číši:

„Nalij mi znovu a řekni mi, jak se jmenuješ, chci ti připravit dárek.“

Nalil jsem kyklópovi druhou číši, ale ten již žádal o třetí. Nalil jsem mu i třetí se slovy:

„Chceš znát mé jméno? Jmenuji se Nikdo.“

„Tedy poslouchej, Nikdo, tebe sním naposled. To bude můj dar,“ odpověděl mi se smíchem kyklóp. Pak vypil třetí číši, která ho již opila, svalil se na zem a usnul.

Tu jsem dal znamení svým druhům, uchopili jsme břevno za zaostřený konec, rozpálili jsme je na ohni a vypálili jsme jím kyklópovi oko. Zařval strašlivou bolestí, vytrhl si z oka doutnající kůl a začal volat na pomoc ostatní kyklópy. Ti se k němu seběhli a začali se ho vyptávat:

„Co se ti stalo, Polyféme? Kdo ti ublížil? Ukradl ti někdo tvá stáda? Proč jsi nás probudil?“

„Nikdo mě zničil nikoli silou, ale lstí.“ Kyklópové se rozzlobili a křikli na Polyféma:

„Jestliže ti nikdo neublížil, proč tak křičíš? Jsi-li nemocen, je to vůle Diova a nikdo ji nezmění.“

S těmito slovy kyklópové odešli.

Přišlo ráno. S hlasitým nářkem Polyfémos odvalil od vchodu balvan a začal vyhánět své stádo, ohmatávaje rukama hřbet každé kozy a ovce. Tu, abych zachránil své druhy, svázal jsem k sobě vždy tři berany a pod prostředního jsem vždy přivázal jednoho ze svých druhů. Sám jsem se pevně chytl rukama za hustou srst největšího berana, kterého měl Polyfémos nejraději ze všech, a pověsil jsem se mu pod břicho. Berani, pod nimiž byli přivázáni moji druhové, prošli již kolem Polyféma. Beran, pod nímž jsem visel já, šel poslední. Polyfémos ho zastavil, začal se s ním laskat a stěžovat si na své hoře, na to, že mu ublížil drzý Nikdo. Konečně pustil i tohoto berana. Tak jsme se zachránili před jistou záhubou. Rychle jsme hnali stádo k lodím, na nichž čekali naši soudruzi. Nenechal jsem své druhy dlouho oplakávat zahynulé. Rychle jsme vstoupili na loď, kam jsme zahnali i Polyfémovy ovce, a odrazili jsme od břehu. Když jsme dopluli tak daleko, kam ještě byslyšet lidský hlas, hlasitě jsem zavolal na kyklópa:

„Slyš, kyklópe! Svou krutostí jsi sám na sebe přivolal trest Diův. Již nikdy nebudeš zabíjet a požírat nešťastné poutníky.“

Kyklóp mě uslyšel, ve vzteku zvedl skálu a vrhl ji do moře. Útes div neroztříštil lodní příď. Moře se rozvlnilo. Obrovská vlna zvedla mou loď a vrhla ji na břeh. Tyčí jsem však loď odstrčil a znovu jsme vypluli na moře. Když jsme poněkud odpluli, křikl jsem na Polyféma:

„Věz, Polyféme, že tě oslepil Odysseus, král ostrova Ithaky!“

Divoký kyklóp zapomenul na zlost a hlasitě zvolal:

„Vyplnilo se proroctví, které mi kdysi předpověděl věštec. Domníval jsem se, že Odysseus je strašný obr, a ne takový červík, jako jsi ty!“

Polyfémos začal prosit svého otce Poseidóna, aby mě potrestal za to, že jsem ho zbavil zraku. Chytil skálu ještě větší než dříve a vrhl ji do moře. Skála padla za kormidlo lodi. Obrovská vlna uchvátila mou loď a hodila ji daleko do moře. Tak jsme se zachránili. Šťastně jsme se dostali na ostrov, kde nás čekaly ostatní lodě. Tam jsme přinesli bohům bohaté oběti. Noc jsme strávili na břehu tohoto ostrova a příštího dne, truchlice po zahynulých družích, jsme se dali na další cestu po širém moři.

ODYSSEUS NA AIOLOVĚ OSTROVĚ

Brzy jsme připluli k Aiolovu ostrovu. Tento ostrov, plující po moři, je obklopen pevnou měděnou hradbou a jeho břehy vystupují sráznými útesy z vln. Na tomto ostrově žije Aiolos se svou ženou, šesti syny a šesti dcerami. Šťastný a bezstarostný byl Aiolův život. Dny mu plynuly ve veselých hostinách, které pořádal se svou rodinou v bohatých komnatách.

Celý měsíc nás Aiolos bohatě hostil a naslouchal mému vyprávění o slavných činech hrdinů od Troje.

Nakonec jsem ho začal prosit, aby nás pustil do vlasti. Aiolos souhlasil. Na rozloučení mi dal velký měch zavázaný stříbrnou šňůrou. V tomto měchu byly schovány větry podřízené Aiolovi. Jedině Zefyroví byla ponechána svoboda, neboť měl hnát náš koráb k rodné Ithace. Aiolos mi nařídil, že nesmím měch rozvázat, než doplujeme do vlasti. Mocným Diem mi však nebylo souzeno, abych se brzy vrátil do vlasti. Když se po desítidenní plavbě před námi konečně objevila

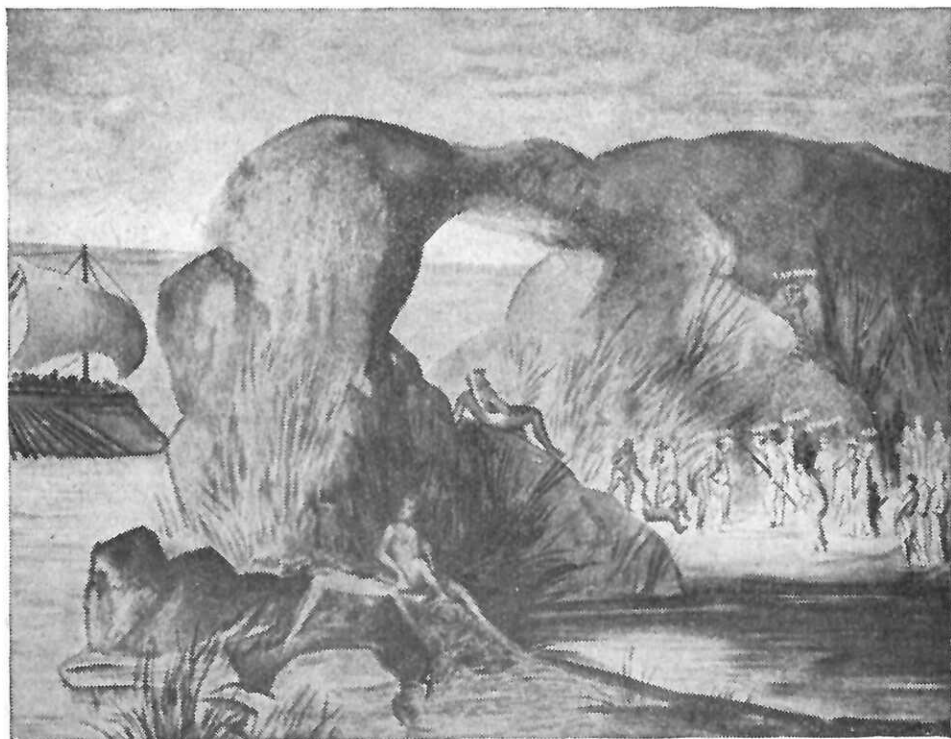
Ithaka, bohové mě pohroužili do hlubokého spánku. Moji druhové si začali povídat o mém měchu. Domnívali se, že mi Aiolos dal do měchu mnoho zlata a stříbra a že proto nechci dovolit měch rozvázat. Puzení zvědavostí rozvázali měch. Větry se vyrvaly z měchu a rozpoutaly na moři strašlivou bouři. Když mě probudil hluk bouře, chtěl jsem se v zoufalství vrhnout do moře, ale pak jsem se podrobil osudu. Zahalil jsem se do pláště a ulehl jsem u kormidla.

Bouře nás přihnala zpět k Aiolovu ostrovu. Vydal jsem se s jedním druhem do Aiolova paláce a začal jsem ho prosit, aby mi ještě jednou pomohl dostat se do vlasti. Aiolos se však na mne rozhněval. Vyhnal mě ze svého paláce a řekl, že nikdy nebude pomáhat tomu, koho bohové nenávidí a pronásledují jako mne. S hořkým pláčem odešel jsem z Aiolova paláce.

ODYSSEUS U LAISTRÝGONŮ

(Podle Homérovy Odysseie)

Vypluli jsme tedy na další cestu. Pluli jsme šest dní a šest nocí, až jsme dopluli k jakémusi ostrovu. Zamířili jsme do tichého zálivu. Přistali jsme s mými jedenácti lodmi ke břehu a vytáhli jsme je na písčiny břeh. Svou vlastní loď jsem zakotvil na okraji zálivu. Vystoupil jsem na skálu, abych se rozhlédl po okolí. Nikde nebylo vidět stáda ani obděláná pole, jen kdesi v dáli stoupal do výše dým. Poslal jsem tři své druhy, aby zjistili, kdo žije na tomto ostrově. Dali se na cestu. Došli k velkému městu. Zde spatřili u studny velkou silnou dívku. Ta je odvedla do města do paláce svého otce Antifata, který byl králem Laistrygonů. V paláci spatřili Antifatovu manželku, která byla vysoká jako hora. Ta ihned poslala pro svého manžela, který byl právě na shromáždění starců. Antifátés přiběhl, chytil jednoho mého druha, rozšápal ho a z jeho masa si připravil oběd. Ostatní se dali na útěk a doběhli k lodím. Antifátés zatím svolal Laistrygony. Všichni běželi k moři. Trhali celé skály, jimiž rozbíjeli naše lodě. Bylo slyšet třesk rozbíjených lodí a volání napadených soudruhů. Laistrygoni zabili mé druhy ze všech jedenácti lodí. Pak je nabodli na kopí a odnesli je do svého města. Já sám jsem se stěží zachránil na své lodi. Z dvanácti lodí mi nyní zůstala jen jediná.

Obr. 119. Odysseus u Laistrygonů, nástěnná malba z římského domu

ODYSSEUS NA OSTROVĚ KOUZELNICE KIRKY
(Podle Homérovy *Odysseie*)

Dlouho jsme pluli po širém moři, truchlice po zahynulých družích. Nakonec jsme dopluli k ostrovu Aiaii¹, kde žila dcera boha Héliá, krásná kouzelnice Kirké. Dva dny jsme zůstali na břehu tichého zálivu. Příštího dne jsem si vzal kopí, opásal jsem se mečem a vydal jsem se do nitra ostrova. S vysoké skály jsem v dáli za lesem spatřil stoupat dým. Rozhodl jsem se, že se vrátím k lodím a vyšlu několik soudruhů, aby zjistili, kdo na ostrově žije. Cestou k lodi se mi podařilo zasáhnout kopím obrovského jelena. Donesl jsem ho k lodi a připravili jsme si hostinu. Když jsme se posilnili jídlem a vínem, usnuli jsme, ukolébáni

¹ Mythický ostrov, ležící podle představ Řeků v nejzápadnější části moře.

šuměním moře. Ráno jsem rozdělil své soudruhy do dvou oddílů. Jednomu jsem velel já, velení druhého jsem svěřil Eurylochovi. Hodili jsme si los, kdo má jít do nitra ostrova. Los padl na Eurylocha a jeho dvanáct soudruhů.

Dali se na cestu a brzy došli do Kirčina paláce. Kolem paláce chodili ochočení lvi a vlci. Když uviděli mé druhy, běželi k nim a začali se k nim lísat, jako se psi lísají ke svým pánům — tak je zkrotila Kirké kouzelným nápojem. Vtom uslyšeli z paláce zvonivý zpěv. Soudruzi zavolali na Kirku, aby vyšla ven. Kirké vyšla a přívětivě je pozvala, aby vstoupili do paláce. Tam jim podala vína, do něhož přimíchala šťávu z kouzelné byliny. Druhové vypili víno. Kirké se pak každého z nich dotkla svým žezlem a proměnila je ve vepře, jen rozum jim ponechala. Pak mé hořce plačící druhy zahrnala do chlívka a hodila jim k jídlu žaludy. Zachránil se jediný Eurylochos, který nevešel s ostatními do paláce.

Eurylochos přiběhl k lodi a s hrůzou vypravoval o neštěstí, které postihlo naše druhy. Ihned jsem se vydal ke Kirčinu paláci, přemýšleje jen o tom, jak své druhy zachránit. Na cestě se mi zjevil bůh Hermés v podobě krásného jinocha. Poradil mi, jak vysvobodit soudruhy z moci kouzelnice, a dal mi kouzelný kořen, který mě měl ochránit před všemi Kirčinými kouzly. Přišel jsem k paláci. Kirké mě mile přivítala a zavedla mě do paláce. Zde mě posadila na bohatě zdobené křeslo a přinesla mi kouzelný nápoj. Klidně jsem ho vypil. Pak se mne dotkla svým žezlem a řekla:

„Jdi teď do prasečího chlívka a válej se tam s ostatními!“

Tu jsem vytasil meč, jak mi přikázal bůh Hermés, vrhl jsem se na kouzelnici a začal jsem jí hrozit smrtí. Kirké přede mnou padla na kolena.

„Ó, řekni, kdo jsi!“ vykřikla. „Dosaď nikomu se nepodařilo zachránit se před mým kouzelným nápojem. Ó, již vím, ty jsi zchytralý Odysseus! Již dávno mi Hermés předpověděl, že ke mně přijdeš. Schovej svůj meč do pochvy!“

Uložil jsem tedy meč do pochvy a přinutil jsem Kirku, aby mi přísahala, že mi již nebude škodit. Dala mi nezrušitelnou božskou přísahu. Pak mě prosila, abych u ní zůstal, a nabídla mi, abych si odpočinul. Souhlasil jsem. Zatím co jsem odpočíval, služebnice, dcery bohů řek

á potoků, připravovaly skvělou hostinu. Když jsem si odpočinul, oblékl jsem si nádherný šat a vešel jsem do hodovní síně. Usedl jsem ke stolu plnému nejlepších jídel a zabral jsem se do neveselých myšlenek. Žalem jsem nemohl nic pozřít. Kirké se mne zeptala, proč jsem tak smuten. Odpověděl jsem jí, že se nedotknu jídla dříve, dokud nevrátí mým druhům jejich dřívější podobu. Vtom již Kirké vyvedla z chlívků prasata, pomazala je kouzelnou mastí a vrátila jim jejich dřívější podobu. Ba dokonce byli nyní ještě krásnější a silnější než dříve. Přátelé se zaradovali, když mě spatřili, jejich radost dokonce dojala i Kirku. Kouzelnice mě požádala, abych došel na pobřeží a přivedl i ostatní druhy do jejího paláce. Ihned jsem splnil její prosbu a všechny sou-druhy jsem přivedl, přestože je Eurylochos přemlouval, aby záludné kouzelnici nedůvěřovali. Když jsme se všichni sešli v jejím paláci, připravila nám velkolepou hostinu.

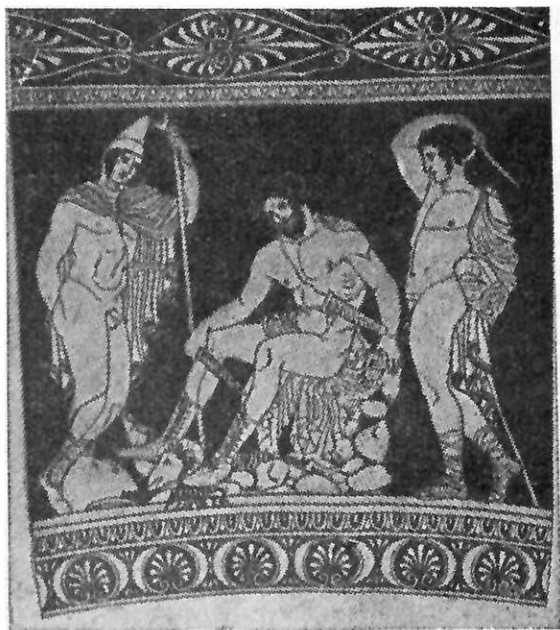
V Kirčině paláci jsme strávili celý rok. Když uplynul rok, začal jsem Kirku prosit, aby nás pustila do vlasti. Velká kouzelnice souhlasila. Řekla mi, že dříve, než se vrátím do vlasti, musím navštívit království chmurného Háda a tam se zeptat na svůj osud stínu thébského věštce Teiresia. Kirké mi řekla, jak najdu vchod do podzemního království stínů, a poučila mě, jak mám přinášet oběti a vzývat stíny mrtvých. Vyslechl jsem ponaučení bohyně a začal jsem se s druhy připravovat na cestu. Naše přípravy byly tak hlučné, že jsme probudili Elpénora, který spal na střeše paláce. Rychle vyskočil z lože, a zapomenuv, že je na střeše, běžel za hlasem soudruhů. Zřítíl se na zem a pádem se zabil. Hořce jsme oplakávali smrt našeho přítele. Nemohli jsme ani připravit pohřeb, neboť jsme musili co nejrychleji vyplout na dalekou cestu, na konec světa, kde začínalo království chmurného Háda.

1 ODYSSEUS V HÁDOVĚ KRÁLOVSTVÍ

(Podle Homérovy *Odysseie*)

Když jsem prozradil svým druhům, jaká nás nyní čeká cesta, zachvátila je hrůza. Podřídili se však mému příkazu, vstoupili na loď a vypluli jsme k dalekému severu. Kouzelnice Kirké nám poslala příznivý vítr, který rychle hnal náš koráb vpřed. Nakonec jsme dopluli až

do vod šedého Ókeanu a přistali jsme u smutné země Kimmeriů, kde bůh slunce Hélios nikdy nezasvítí. Tato země je věčně zakryta hustou mlhou, věčně je zahalena hustým závojem noční temnoty. Tam jsme vytáhli náš koráb na břeh, vzali jsme ovci a černého berana, které nám dala Kirké, abychom je obětovali podzemním bohům, a vykročili jsme k místu, kde s vysoké skály padají Kókýtos a Pyriflegethón do Acherontu, řeky protékající podzemním královstvím. Zde jsem mečem vyryl hlubokou jámu a vykonal nad ní tři úlitby; obětoval jsem

Obr. 120. Odysseus vyzývá duše zemřelých, kresba na váze

med, víno a vodu, to vše jsem posypal ječnou moukou a nad jámou jsem pak podřízal oběti. Krev obětních zvířat tekla do jámy. K jámě se ve velkých zástupech slétaly duše mrtvých a začaly se přít o to, kdo se má nejdříve napít obětní krve. Byly tu duše dívek, jinochů, starců i mužů, kteří padli v bitvách. Hrůza zachvátila mne i mé druhy. Spálili jsme oběti a začali jsme vyzývat chmurného boha Háda a jeho ženu Persefonu. Vytasil jsem meč a usedl jsem před jámu,

aby k ní nemohly duše mrtvých. Nejdříve se přiblížila duše mladého Elpénora. Jeho duše doletěla k bráně království zemřelých dříve než my. Elpénór mě prosil, abych dal pohřbít jeho tělo, teprve pak jeho duše nalezne klid v Hádově království. Slíbil jsem mu, že jeho prosbu splním. Pak ke mně přiletěla duše mé matky Antikleie. Když jsem opouštěl Ithaku, byla ještě na živu. Jakkoli jsem ji litoval, ani ji jsem však nepustil k jámě, neboť nejprve se měl napít krve věstec Teiresiás. Konečně se objevila duše Teiresiova. Když se stín mrtvého napil krve, obrátil se ke mně a řekl mi, že se bůh Poseidón, který kolébá zemi, na mě hněvá za to, že jsem oslepil jeho syna kyklópa Polyféma. Teiresiás mi dále předpověděl, že se i proti vůli Poseidónově navrátím zpět do vlasti, ale jen tehdy, jestliže moji druhové ušetří Hélioovy býky na ostrově Thrínakii. Jestliže však moji druhové Hélioovy býky zabijí, propadnou všichni záhubě a jenom já sám se zachráním a po velkých strastech se vrátím domů. Tam se pomstím ženichům, potom však musím vzít veslo a bloudit po světě tak dlouho, dokud nenajdu lid, který nezná mořeplavectví a který nikdy neviděl loď. Tento lid poznám podle toho, že muž, kterého potkám, se mne zeptá, proč nesu na rameni lopatu. V této zemi musím přinést oběť Poseidónovi a teprve potom se mohu vrátit domů. Doma pak musím přinést bohatou oběť všem bohům, teprve potom budu klidně žít na Ithace až do smrti. Když Teiresiás pronesl svou věštbu, zmizel. Viděl jsem mnoho duší. Matčina duše se napila a pak mi vyprávěla, co se dělo na Ithace až do její smrti. Uklidnila mě, když mi řekla, že můj otec Láertés, žena Pénélope i syn Télémachos jsou živi. Chtěl jsem obejmout svou matku, kterou jsem tak něžně miloval, třikrát jsem k ní vztáhl ruce, ale třikrát mi její lehký stín uklouzl. V Hádově království jsem viděl mnoho hrdinů, ale nejsem s to všechny vyjmenovat, neboť by na to nestačila ani celá noc. Je již pozdě, musím skončit své vyprávění a všichni si musíme jít odpočinout.»

Odysseus domluvil. Všichni shromáždění však začali Odyssea prosit, aby vyprávěl dále, prosila ho i královna Áreté i král Alkinoos. Všichni byli ochotni naslouchat Odysseovi až do východu slunce. Odysseus tedy pokračoval:

»V Hádově království jsem viděl i duši krále Agamemnona. Trpce si stěžoval na svou choť Klytáimnéstru a Aigistha, kteří zabili mykénského krále v den jeho návratu domů. Agamemnonova duše mi radila, abych

nedůvěřoval své ženě Pénélopě, až se vrátím na Ithaku. Viděl jsem i duši Achilleovu, Patroklovu, Antilochovu a Telamónovce Aianta. Achilles hořekoval nejprve nad smutným životem v království mrtvých a přál si raději být posledním čeledínem na zemi než být králem v království duší mrtvých. Když jsem mu však vypravoval o hrdinských činech jeho syna Neoptolema, zaradoval se. Chtěl jsem se usmířit s velkým Aiantem, neboť jsem ho těžce urazil, když jsme se svářili o Achilleovu zbroj. Aiás však mlčky odešel, aniž mi řekl alespoň jedno slovo. Viděl jsem soudce mrtvých krále Mínoa. Viděl jsem muka Tantalova a Sísyfova. Nakonec se ke mně přiblížil i stín největšího hrdiny Héraklea, který přebývá na Olympu mezi nesmrtelnými bohy. Čekal jsem, až se přiblíží duše dalších velkých hrdinů minulosti, ale duše začaly tak strašně křičet, že jsem se vyděsil a prchal k lodi. Báł jsem se, že bohyně Persefoné za mnou pošle strašlivou Gorgonu Medúsu.

Rychle jsme spustili loď na vlny šedého Ókeanu a opustili jsme zemi Kimmeriů. Brzy jsme šťastně dopluli k ostrovu Aiaii, přistali jsme ke břehu a usnuli klidným spánkem.

ODYSSEUS PLUJE KOLEM OSTROVA SEIRÉN A KOLEM SKYLLY A CHARYBDY

(Podle Homérový Odysseie)

Příštího dne jsme pohřbili Elpénorovo tělo a na hrob jsme navrhli vysokou mohyly.

Kouzelnice Kirké, která se již dověděla o našem návratu, přišla k nám na břeh. Za ní šly služebnice, které k lodi přinesly mnoho nádherně připravených jídel a měchy s vínem. Do noci jsme hodovali na mořském břehu. Když moji druhové ulehli ke spánku, kouzelnice Kirké mi vyprávěla, jaká nebezpečnoství mě čekají na cestě a jak se jim mám vyhnout.

Teprve když na nebi zahořela jitřní záře, probudil jsem své druhy. Spustili jsme loď na moře, veslaři se svorně chopili vesel a loď vyplula na širé moře. Příznivý vítr napjal plachty a klidně jsme pluli po moři. Ostrov Seirén byl již blízko. Tu jsem se obrátil ke svým druhům:

„Přátelé, nyní musíme plout kolem ostrova Seirén. Seirény lákají

svým zpěvem plavce plující kolem, aby je krutě zahubily. Celý jejich ostrov je poset kostmi mužů, které Seirény rozsápaly. Zalepím vám uši měkkým voskem, abyste neslyšeli jejich zpěv a nezahynuli. Mne samého přivažte ke stěžni, neboť kouzelnice Kirké mi dovolila uslyšet zpěv Seirén. Kdyby mě jejich zpěv okouzlil a já bych vás prosil, abyste mě odvázáli, pak mě připoutejte ještě pevněji.“

Sotva jsem dořekl, příznivý vítr pojednou utichl. Soudruzi svinuli plachtu a usedli k veslům. Již bylo vidět ostrov Seirén. Zalepil jsem svým druhům uši voskem a ti mě zase připoutali ke stožáru tak pevně, že jsem nemohl pohnout ani jedním kloubem. Naše loď rychle plula kolem ostrova, z něhož zazníval čarovný zpěv Seirén.

„Ó, pluj k nám, veliký Odyssee,“ pěly Seirény. „Zamiř k nám se svou lodí, aby ses potěšil naším zpěvem. Ani jeden plavec nepropluje kolem nás, aniž by si neposlechl náš sladký zpěv. Když se jím pokochají, opouštějí nás, poučení o mnohém. Všechno víme — i to, co vytrpěli z vůle bohů Řekové u Troje, víme také vše, co se děje na zemi.“

Očarován jejich zpěvem, dal jsem druhům znamení, aby mě odvázáli. Avšak ti, pamětlivi mých naučení, přivázali mě ještě pevněji. Teprve když se ostrov Seirén skryl našim zrakům, vyňali si vosk z uší a odvázáli mě od stěžně.

Naše loď plula klidně stále dál. Najednou jsem v dálce uslyšel strašný hluk a spatřil jsem dým. Věděl jsem, že je to Charybdis. Druhové se polekali, pustili z rukou vesla a loď zůstala stát. Šel jsem ke svým druhům a snažil jsem se jim dodat odvahy.

„Přátelé, mnoho jsme prožili, unikli jsme mnohým nebezpečstvím,“ řekl jsem, „nebezpečí, které musíme nyní překonat, není horší než to, které jsme zažili v Polyfémově jeskyni. Neztrácejte odvalu, chopte se vesel s ještě větší silou! Zeus nám pomůže uniknout záhubě. Zamiřte s lodí dále od místa, kde je vidět dým a kde je slyšet strašný hluk. Veslujte blíže k útesu!“

Druhové znovu nabyli odvahy. Vší silou se opřeli do vesel a zabrali. O Skylla jsem jim neřekl nic. Věděl jsem, že Skylla mi vyrve jen šest druhů, zatím co v Charybdě bychom zahynuli všichni. Zapomenuv na Kirčina poučení, uchopil jsem kopí a čekal jsem na útok Skyilly. Marně jsem ji hledal očima.

Loď rychle plula úzkým průlivem. Viděli jsme, jak Charybdis po-

hlcuje mořskou vodu. Vlny klokotaly okolo její tlamy. V jejích hlubokých útrobách se jako v kotli vařilo mořské bahno a hlína. Když vystříkla vodu, voda se kolem zpěnila a klokotala a slané gejsíry vystříkávaly až k vrcholům útesů. Hrůzou bledý jsem se díval na Charybdu. V té chvíli zvedla všech svých šest šíjí strašlivá Skylla a svými šesti obrovskými tlamami s třemi řadami zubů uchvátila šest mých druhů. Spatřil jsem jen, jak se ve vzduchu mihly jejich ruce a nohy, a slyšel jsem, jak mě volají na pomoc. U vchodu do své jeskyně je Skylla pozřela, marně ke mně nešťastníci vztahovali s prosbou ruce. S velkou námahou jsme minuli Charybdu a Skyllu a pluli jsme směrem k ostrovu boha Héliá, Thrínakii.

ODYSSEUS NA OSTROVĚ THRÍNAKII.¹ ZKÁZA ODYSSEOVY LODI

Brzy se v dálce objevil ostrov boha Héliá. Stále rychleji jsme se k němu přibližovali. Jasně jsem již slyšel bučení býků a mekot Héliových ovcí. Pamětliv Teiresiova proroctví a varování kouzelnice Kirké, začal jsem své druhy přemlouvat, abychom minuli ostrov, aniž bychom vystoupili na břeh. Chtěl jsem se vyhnout velkému nebezpečí. Eurylochos mně však odpověděl:

„Jak jsi tvrdý, Odyssee. Sám neznáš únavy, jako bys byl z mědi. My jsme však unaveni. Kolik nocí jsme již bez spánku a ty nám zakazuješ vystoupit na břeh, abychom si odpočinuli a posílili se jídlem. Je nebezpečné plout po moři v noci. Často i proti vůli bohů jsou zničeny koráby, které v noci zastihne bouře s prudkou vichřicí. Ne, musíme přistat ke břehu a zítra za rozbřesku vyplujeme na další cestu.“

Také ostatní druhové souhlasili s Eurylochem. Pochopil jsem, že se neštěstí nevyhneme. Přistali jsme u ostrova a loď jsme vytáhli na břeh. Přiměl jsem své druhy, aby mi přísahali, že nezabijí ani jediného Héliova býka. Připravili jsme si večeři, při níž jsme se slzami vzpomínali na své druhy, které nám uchvátila Skylla.

V noci seslal Zeus strašlivou bouři. Hrozivě vyl zuřivý Boreás, nebe

¹ Řekové někdy nazývali Thrínakii dnešní Sicílii.

se zahalilo mračny, noční temnota se stala neproniknutelnou. Ráno jsme ukryli svou loď do jeskyně na břehu, aby ji bouře nepoškodila. Ještě jednou jsem prosil soudruhy, aby se nedotýkali Héliova stáda, a ti mi slíbili, že mou prosbu splní.

Celý měsíc duly nepříznivé větry a nemohli jsme se vydat na cestu. Nakonec nám došly i zásoby potravin. Museli jsme se živit tím, co jsme ulovili na břehu nebo v moři.

Stále silněji začal mé druhy mučit hlad. Jednou jsem zašel do nitra ostrova. Chtěl jsem o samotě prosit bohy, aby nám poslali příznivý vítr. Našel jsem opuštěné místo a zde jsem pak začal prosit olympské bohy, aby splnili mou prosbu. Bohové mě nepozorovaně pohroužili do hlubokého spánku. Zatím co jsem spal, přemluvil Eurylochos mé druhy, aby zabili několik býků z Héliova stáda. Řekl, že až se vrátí do vlasti, postaví bohu Héliovi nádherný chrám a obětují mu drahocenné dary, aby tak získali jeho odpuštění. A jestliže je bohové za zabití býků i zahubí, je nakonec přece jen lépe zahynout na moři než zemřít hladem.

Soudruzi Eurylocha poslechli. Vybrali ze stáda nejlepší býky a zabili je. Část masa obětovali bohům. Místo obětní mouky použili dubového listí a místo vína vody, neboť ani mouku, ani víno jsme již neměli. Po skončení oběti začali maso opékat na rožni. V té chvíli jsem se probudil a šel jsem k lodi. Zdálo se mi, že jsem ucítil vůni opékaného masa a pochopil jsem, co se stalo. V hrůze jsem vykřikl:

„Ó, mocní bohové olympští! Proč jste na mne seslali spánek? Moji druhové zatím spáchali veliký zločin, zabili býky boha Héliá.“

Zatím nymfa Lampetié oznámila Héliovi, co se stalo. Mocný bůh se rozhněval. Stěžoval si bohům, jak ho moji druhové urazili, a hrozil, že sestoupí do království chmurného Háda a nikdy již nebude svítit ani bohům, ani lidem. Aby usmířil rozhněvaného boha slunce, Zeus slíbil, že bleskem rozbije mou loď a zabije všechny mé druhy.

Marně jsem druhům dělal výčitky za to, co učinili. Bohové nám poslali strašné znamení. Kůže stažená z býků se pohybovaly jako živé a z masa se ozývalo žalobné bučení. Šest dní zuřila bouře a po všechny dny moji druhové hubili Héliovy býky. Konečně sedmého dne bouře ustala a zadul příznivý vítr. Ihned jsme se vydali na cestu. Sotva však ostrov Thríniakié zmizel našim zrakům, tu Zeus hromovládce sehnal nad

naše hlavy hrozně mraky. S vytím přiletěl Zefyros a zvedla se strašná bouře. Náš stěžeň se zlomil jako třtina a padl na loď. Při pádu rozbil hlavu kormidelníkovi a ten spadl mrtev do moře. Zatřpytil se Diův blesk a na padrt rozbil naši loď. Všechny mé druhy pohltilo moře. Jenom já jediný jsem se zachránil. Stěží jsem zachytil úlomek stěžně a kýl lodi a svázal jsem je. Bouře utichla. Začal vát Notos. Hnal mě přímo k Charybdě. Ta právě s jekotem polykala mořskou vodu. Sotva jsem se stačil zachytit větve smokvoně rostoucí na skále u samé Charybdy a visel jsem na ní přímo nad strašlivou Charybdou. Dlouho jsem čekal, až Charybda s vodou vymrští stěžeň i kýl. Nakonec vyplavaly z její obrovské tlamy. Pustil jsem se smokvoňové větve a seskočil jsem přímo na zbytky své lodi. Tak jsem se zachránil před záhubou v tlamě Charybdy. Z vůle velkého Dia jsem se zachránil i před strašlivou Skyllou. Nezpozorovala, jak pluji po vlnách bouřícího moře.

Devět dní jsem bloudil širým mořem, až mě vlny zanesly k ostrovu nymfy Kalypsó. O tom však jsem vám již, Alkinoe i Árétu, vypravoval. Vypravoval jsem vám i o tom, jak velkým nebezpečím jsem prošel, než jsem se dostal na váš ostrov. Nebylo by moudré, abych vám o tom vyprávěl znovu, neboť by vás již nudilo poslouchat mě.

Tak skončil Odysseus vyprávění o svých příhodách.

ODYSSEŮV NÁVRAT NA ITHAKU

(Podle Homérovy Odysseie)

Příštího dne se Faiákové připravili k odplutí. Na loď naložili bohaté dary pro Odyssea. Všechny přípravy řídil sám Alkinoos. Když bylo všechno hotovo, v Alkinoově paláci byla přinesena oběť Diovi a na rozloučenou byla uspořádána hostina. Netrpělivě očekával Odysseus večer. Zaradoval se, když viděl, že slunce se kloní k západu a že se blíží večer. Když večerní soumrak začal houstnout, rozloučil se Odysseus s králem Alkinoem a božskou Árétou a šel k lodi. Za ním šly služky, které nesly koš s dary, víno a zásoby jídla na cestu. Odysseus vstoupil na loď a uleh na připravené lože. Silní veslaři se chopili vesel. Loď vyplula na otevřené moře. Bohové přiváli na Odyssea hluboký spánek. Odysseus klidně spal po celou cestu. Rychleji než sokol letěl koráb po moři a za

svítání již přistal u ithackého břehu nedaleko jeskyně zasvěcené Najadám. Faiákové opatrně přenesli spícího Odyssea na břeh a položili ho na písek. Vedle něho postavili všechny dary, které mu věnovali. Pak se vydali na zpáteční cestu. Vracející se koráb uviděl Poseidón a strašně se na Faiáky rozhněval, že proti jeho vůli odvezli Odyssea do vlasti. Poseidón si šel stěžovat k Diovi-hromovládci. Zeus svému bratrovi poradil, aby v okamžiku, kdy koráb vracejících se Faiáků bude vjíždět do rodného přístavu, proměnil loď ve skálu. Poseidón rychle spěchal k ostrovu Faiáků, aby zde čekal na návrat korábu. V dáli na moři se již objevila loď. Na břehu se shromáždilo mnoho lidí, aby přivítali plavce. Koráb se již blížil k přístavu, když tu byl proměněn ve skálu.

Králi Alkinoovi ihned oznámili, jaký div se stal s lodí. Alkinoos pochopil, že Poseidón uskutečnil svou hrozbu, že Faiáky potrestá za to, že vozí po moři cizince. Svolal všechny obyvatele a poručil jim přinést Poseidónovi oběti na usmíření, aby nedal vyrůst hoře, která by bránila přístupu k jejich městu. Faiákové začali úpěnlivě prosit Poseidóna, aby zmírnil svůj hněv, a dali mu slib, že již nikdy neodvezou žádného cizince do jeho vlasti.

Zatím se Odysseus probudil na mořském břehu. Nepoznal rodnou Ithaku, neboť Athéna zahalila krajinu hustou mlhou. Odyssea zachvátilo zoufalství. Domníval se, že ho Faiákové zanechali na nějakém pustém ostrově, a začal hlasitě nařikat na svůj hořký osud.

Když se rozhlédl kolem, uviděl vedle sebe dary Faiáků. Všechny byly v naprostém pořádku. Smuten kráčel po břehu a potkal krásného jinocha. Otázal se ho, v které je zemi, a tu uslyšel, že je na Ithace. Také jinoch se zeptal Odyssea na jeho jméno. Opatrný Odysseus odpověděl, že pochází z Kréty, odkud uprchl, protože zabil ze msty Ídomeneova syna Orsilocha. Chtěl na foinické lodi doplout do Pylu nebo do Élidy. Foiničané však využili chvíle, kdy spal, obrali ho o všechny majetek a zanechali ho zde na břehu. Jinoch vyslechl jeho vyprávění, pousmál se a vtom změnil svou podobu. Před Odysseem stála bohyně Pallas Athéna. Pochválila Odyssea za jeho ostražitost a dodala mu nové naděje, neboť mu slíbila, že mu nyní pomůže. Jestliže mu dosud vždycky dost nepomáhala, bylo to proto, že si nechtěla rozhněvat Poseidóna. Athéna poručila Odysseovi, aby nikomu neprozrazoval, kdo je. Odysseus nemohl ani uvěřit, že je konečně na Ithace. Tu Athéna rozptýlila

mlhu zahalující Ithaku a Odysseus poznal svou rodnou zem. Padl na zem a v nadšení ji začal líbat. Athéna přeměnila Odyssea v žebráka. Na tváři i na plecích se mu svráštěla kůže, byl nyní hubený, jeho kučeravé vlasy prořídly, oči se zakalily a víčka se pokryla strupy. Pak ho Athéna oblékla do špinavých hadrů, přes rameno mu pověsila záplatovanou mošnu a do ruky mu dala sukovici. Poradila mu, aby dary Faiáků ukryl do jeskyně a aby šel v podobě žebráka k pasákovi prasat Eumaiovi. Sama ihned pospíšila do Sparty, aby odtud poslala zpět na Ithaku Odysseova syna Tělemacha.

ODYSSEUS U EUMAIA

(Podle Homérovy Odysseie)

Když Odysseus přišel k obydlí pasáka prasat Eumaia, zastal ho doma, kterak sedí u vchodu do domu a pracuje. Psi spatřili Odyssea a vrhli se na něj se zuřivým štěkotem. Byli by Odyssea roztrhali, kdyby Eumaios nebyl přiběhl a nezahnal je.

„Cizinče,“ řekl Eumaios Odysseovi, „byl bys zahynul a k zármutku, který mi způsobila smrt Odysseova, by přibyl nový žal. Pojď však do mého domu, dám ti najíst a odpočineš si.“

Odysseus vešel do Eumaiova příbytku, vybudovaného z neotesaných kamenů. Na dvoře nedaleko domu byly chlévy pro prasata. Eumaios s Odysseem vstoupil do domu. Eumaios posadil cizince na srovnané chrástí pokryté srnčí koží. Pak šel do chléva, kde byla prasata, dvě zařízal a upekl je. Nalil Odysseovi víno do dřevěné číše a vše postavil na stůl. Při přípravě oběda si Eumaios trpce stěžoval na bujně ženichy, kteří rozkrádají Odysseův dům hůře než mořští lupiči a ničí jeho četná stáda. Odysseus mu pozorně naslouchal a přemýšlel, jak by se ženichům pomstil. Při obědě se Odysseus začal Eumaia vypyptávat na jeho pána. Když mu pasák řekl, že jeho pán zahynul, Odysseus se mu zapřísáhl, že jeho pán se brzy vrátí domů. Eumaios však jeho přísaze nevěřil. Otázal se cizince, kdo je. Také jemu vypravoval Odysseus vymyšlený příběh o svých strastech.

Vyprávěl mu, že mu ublížili jeho starší bratři, kteří ho ošidili při rozdělování dědictví, že se pak oženil s bohatou dědičkou a zbohatl,

bojoval u Troje, a když se vrátil do vlasti, přesídlil do Egypta. Vyprávěl, jak Egypťané zabili téměř všechny jeho druhy za to, že loupili v jejich městě. Jemu samotnému se však podařilo přemluvit egyptského krále, aby ho ušetřil, a tak se zachránil. Sedm let prý strávil v Egyptě a odtud se dostal do Foiníkie. Jeden Foiníčan ho přemluvil, aby s ním jel do Líbye. Vydali se na cestu, ale jejich koráb byl rozbit Diovým bleskem. Zachránil se on sám; vlna ho vyhodila na břeh země Thesprótů¹. Na tomto ostrově prý mu thesprótský král vyprávěl, že Odysseus se s bohatými dary vrací domů. Nakonec se na lodi Thesprótů vydal do Dúlichia. Avšak Thesprótové ho chtěli prodat do otroctví. Jen stěží se mu podařilo uprchnout jim ve chvíli, kdy přistali u ithackého břehu. Eumaios uvěřil tomuto vymyšlenému příběhu, neuvěřil jen tomu, co cizinec slyšel od thesprótského krále o Odysseovi. Vytkl cizinci, že vypravuje o Odysseovi jen proto, aby za to zde na Ithace dostal odměnu od Odysseových příbuzných.

Odysseus mu však řekl:

„Slyš, Eumaie, slib mi, že mi dáš nový šat, vrátí-li se Odysseus. Jestliže se ukáže, že jsem tě oklamal, svolěj pastýře a před nimi mě svrhni s vrcholku skály do moře na výstrahu, aby se napříště již žádní tuláci neodvážili vymýšlet si nepravdivé zprávy.“

Brzy se vrátili pastýři se stádem. Zařízli tučného vepře a usedli k večeři. Při večeři uctil Eumaios cizince nejlepším kouskem a jako hostu mu nejdříve podal číši vína.

Zatím co všichni klidně večeřeli, venku se zvedla prudká bouřka s deštěm. Ochladilo se. Odysseus neměl dokonce ani plášť, jímž by se ve spaní mohl přikrýt. Začal tedy Eumaiovi a pastýřům vyprávět takový příběh, který by jim připomněl, že nemá plášť.

„Slyš, Eumaie, slyšte i vy,“ začal vyprávět Odysseus, „jednou jsme u Troje leželi s Meneláem a Odysseem v záloze. V houštině rákosí bylo v noci velmi chladno. V hustých vločkách padal sníh a já jsem zapomněl vzít si s sebou plášť. Nakonec jsem to řekl Odysseovi. Ten si ihned vymyslel lest. Pozvedl se, probudil vojáky ležící vedle nás a řekl, že se mu zdál ošklivý sen, který ho vyděsil. Protože jsme tak vzdáleni od na-

¹ Thesprótové žili v Épeiru. Odysseus mluví o Thesprótech a o Dúlichii, aby svému vyprávění dodal věrohodnosti, neboť Ithaka ležela na cestě z Thesprótie do Dúlichia, města v Akarnanii.

šich korábů, bude třeba, aby někdo došel k Agamemnonovi pro posilu. Ihned vstal jeden voják, shodil se sebe plášť a šel k loďm. Já jsem pak plášť zvedl, zabalil jsem se do něho a klidně spal až do svítání.“

Eumaios pochopil narážku. Připravil Odysseovi lože blízko ohniště, ustlal mu ovčí a kozí kůží a k překrytí dal Odysseovi svůj plášť, který nosil v zimě. Odysseus sladce usnul. Eumaios však doma nezůstal. Opásal se mečem, do rukou vzal kopí, a zahalen v plášť, vydal se za stádem, které se páslo na úpatí hory.

TÉLEMACHŮV NÁVRAT NA ITHAKU

(Podle Homérovy Odysseie)

Když bohyně Pallas Athéna opustila Odyssea proměněného v žebráka, dala se na cestu a brzy byla ve Spartě. Šla do Meneláova paláce přímo do komnaty, kde spal Télemachos s Peisistratem. Peisistratos klidně oddychoval, avšak Télemachův spánek byl neklidný. I ve snu Télemachos myslil na svého otce a tesknil po něm. Athéna přistoupila k lůžku Odysseova syna a řekla mu:

„Je čas, Télemachu, aby ses vrátil domů, kde jsi zanechal všechen svůj majetek. Rozkrádají jej zpupní ženichové, a nevrátíš-li se, oloupí tě o všechno. Uvaž, jak jsou ženy nestálé. Dá-li tvá matka souhlas ke sňatku s Eurymachem, zapomene na tebe a bude se starat jen o děti, které bude mít se svým druhým mužem. Navrat se co nejrychleji domů. Pamatuji však na jedno — ženichové na tebe chystají léčku. Aby ses jí vyhnul, pluj v noci kolem ostrova a ráno za svítání přistaň na skrytém místě k ithackým břehům. Loď pak pošli do města a sám jdi k pasáku vepřů Eumaiovi. Od něho pošli k Pénélopeč posla, který jí oznámí tvůj návrat.“

Athéna domluvila a vzdálila se.

Télemachos ihned probudil Peisistrata a naléhal na něj, aby se ihned vrátili zpět do Pylu. Peisistratos však přemluvil Télemacha, aby počkal do rána. Nemohli v noci opustit Meneláa, aniž se s ním rozloučili. Télemachos poslechl Peisistratovy rady. Brzy vzlétla na nebe i Éós, bohyně svítání. Nastalo ráno. K jinoklům vešel král Meneláos. Odys-

seův syn se s ním setkal ve dveřích a obrátil se k němu s prosbou, aby ho co nejdříve nechal odjet domů na Ithaku. Meneláos Télemacha nezdržoval, jen ho prosil, aby posečkal, dokud mu nepřipraví dary. Do té doby se také může posilnit na cestu.

Meneláos přikázal otrokům, aby co nejrychleji připravili hostinu. Pak vyzval Helenu a svého bratra Megapentha, aby s ním šli do královské pokladny. Tam vybral pro Télemacha dary; krásná Helené také vybrala dar, nádherný šat pro Télemachovu nevěstu, který sama utkala.

Mladí hrdinové se posilnili jídlem, přijali dary od Meneláa a vydali se na cestu. Meneláos vyšel z paláce s číší vína a vykonal úlitbu bohům. Poprosil jinochy, aby vyřídili pozdrav starci Nestorovi. Télemachos již vstoupil do kolesky a chopil se otěží, když se najednou nad palácem objevil orel svírající ve svých drápech husu. Meneláovi sluhové s pokřikem běželi za orlem. Ten se však vznesl vzhůru a zmizel kdesi za pravým křídlem paláce. Všichni poznali, že je to božské znamení. Télemachos prosil Meneláa, aby mu toto znamení objasnil. Spartský král se zamyslel. Místo něho odpověděla krásná Helené:

„Poslyšte, co vám nyní řeknu! Řeknu vám, co mi vnukli olympští bohové. Tak jako orel chytil husu a rozsápal ji, tak také Odysseus po svém návratu zabije ženichy. Možná, že se již vrátil a připravuje již ženichům záhubu.“

„Ó, krásná Heleno!“ zvolal Télemachos, „vyplní-li Zeus to, co říkáš, budu tě po návratu domů ctít jako bohyni.“

S těmito slovy Télemachos švihl koně a ti prudce vyrazili k Pylu.

Jinoši přenocovali ve Ferách u hrdiny Dioklea a příštího dne dojeli do Pylu. Télemachos uprosil Peisistrata, aby nezajížděl do Nestorova paláce; Odysseův syn se obával, aby stařec nezdržel ještě o jeden den jeho návrat. Peisistratos souhlasil a odvezl svého druha přímo ke korábu, třebaže věděl, že to otce zarmoutí. Peisistratos dokonce naléhal na Télemacha, aby co nejrychleji vstoupil na loď, dříve než by se o jeho návratu mohl dovědět Nestór, který by pak přišel na břeh a zdržel by ho. Télemachovi druhové rychle vztyčili stěžeň a již chtěli odrazit od břehu, když se u korábu objevil věstec Theoklymenos. Uprchl z Argu, boje se pomsty za zločin, který tam spáchal. Theoklymenos prosil Télemacha, aby ho vzal na loď a odvezl ho na Ithaku, kde by ho příbuzní zavražděného již nemohli pronásledovat. Télemachos souhlasil a vzal

Theoklymena na svou loď. Loď odrazila od břehu, a hnána příznivým větrem rychle plula na otevřené moře.

Odysseus byl v té době ještě u Eumaia. Ráno chtěl jít do města prosit o almužnu. Chtěl dokonce požádat ženichy, aby ho vzali k sobě do služby. Avšak Eumaios Odysseovi radil, aby to nedělal, a vyprávěl mu, jak jsou ženichové zpupní a hrubí. Tu se Odysseus začal vyptávat na svého otce Láerta a na svou ženu Pénélopu. Eumaios mu vše vypravoval, netuše, že nemluví s cizincem, ale se samým Odysseem. Nakonec se Odysseus Eumaia otázal, jak on sám přišel na Ithaku. Eumaios mu ochotně vyprávěl, že pochází z ostrova Sýru a že je synem krále Ktésia. Jednoho dne na ostrov připluli foiníční kupci. Přemluvili otcovu otrokyni, která pocházela také z Foiníkie, aby chlapce zajala. Za to jí slíbili, že se s nimi bude moci vrátit do vlasti. Otrokyně souhlasila, tajně ho odvedla z paláce a zavedla ho na foinickou loď. Foiničané vypluli na moře, míříce k foinickým břehům. Pluli šest dní. Sedmého dne proklála Artemis svým šípem zrádnou otrokyni. Foiničané pak přistali u Ithaky a malého Eumaia prodali Láertovi.

Pozorně naslouchal Odysseus Eumaiovu vyprávění. Byla již pozdní noc, když Eumaios skončil. Odysseus s Eumaiem ulehli, nespali však dlouho, na nebi brzy zahořela jitřní záře a musili opustit své lože.

Toho jitra doplul k Ithace Télémachos. Jak mu přikázala Athéna, přistal na skrytém místě ke břehu a sestoupil s lodi. Pak požádal svého druha Peiraia, aby na čas poskytl útulek Theoklymenovi, a sám chtěl jít k Eumaiovi. Tu se nad nimi objevil sokol s holubicí v pařátech. Theoklymenos uchopil Télémachu za ruku a tiše mu řekl:

„To je dobré znamení, Télémachu. Není mocnějšího rodu na Ithace, než je tvůj rod. Věčně budete vládnout nad celou zemí.“

Télémachu tato věštba potěšila. Loď se svými druhy poslal do městského přístavu a sám se s dobrou myslí vydal za pasákem vepřů Eimaiem.

TÉLEMACHOS PŘICHÁZÍ K EUMAIIOVI. ODYSSEUS A TÉLEMACHOS

(Podle Homérovy *Odysseie*)

Odysseus i Eumaios záhy procitli. Připravili si snídani a začali se posilňovat jídlem. Tu se Eumaiovi psi s veselým štěkotem vrhli vstříc přicházejícímu Télemachovi a začali se k němu lísat. Odysseus uslyšel kroky a tu se již ve vchodu Eumaiova obydlí objevil i sám Télemachos. Pasák Eumaios k němu přiskočil, objal ho, a slze radostí, začal ho líbat. Eumaios se zaradoval z Télemachova návratu, jako se po dlouhém odloučení otec raduje z návratu jediného syna.

Odysseus vstal, chtěl přenechat své místo synovi, který právě přišel.

Télemachos se k němu laskavě obrátil a řekl:

„Seď, starče, neznepokojuj se, Eumaios mi již připraví místo, kam bych mohl usednout.“

Eumaios rychle připravil Télemachovi místo a podal mu jídlo a víno. Při jídle se Télemachos zeptal Eumaia, odkud přišel tento stařec a kdo ho přivezl na Ithaku. Eumaios mu vyprávěl smyšlený příběh, který sám slyšel od Odyssea, a prosil Télemacha, aby cizince přijal do svého domu. Télemachos mu to však nemohl přislíbit. Byl ještě tak mlád a co mohl dělat proti tlupě zpupných ženichů? Mohl jen přislíbit, že cizinci pošle darem nový šat a meč a že mu pomůže vrátit se do vlasti. Odysseus Télemacha politoval a jako by nic nevěděl, začal se ho vyptávat na drzé jednání ženichů a dotazovat se, nechová-li k němu ithacký lid a jeho příbuzní nepřátelství.

„Je lépe být zabit ve svém domě, ale dříve se alespoň pokusit násilím vyhnat zpupné ženichy, než snášet urážky a dívat se, jak je rozkrádán rodný majetek,“ řekl Odysseus a již se dále neptal.

Co však na to Télemachos mohl odpovědět? Mohl jen říci, jak těžko se jemu, jedinému synu, bojuje proti tlupě zpupných ženichů, kteří ho ještě chtějí zabít. Télemachos se bál říci o svém návratu dokonce i Pénélopě. Poslal proto Eumaia do města, aby tajně oznámil matce, že se vrátil; ženichové se o tom neměli dovědět. Starce Láerta, který se také velmi znepokojoval o osud svého vnuka, měla o jeho návratu uvědomit Pénélopě, jež k němu měla poslat jednu ze svých věrných otrokyň.

Eumaios spěchal vyplnit Télémachův příkaz. Sotvaže odešel, před Odysseem se objevila bohyně Pallas Athéna. Pro Télémachu však byla neviditelná. Vyzvala Odyssea, aby ji následoval ven z chýše. Tam se ho u plotu ohrazujícího dvůr dotkla žezlem a vrátila mu jeho dřívější podobu. Pak mu poručila, aby Télémachovi zjevil, kdo je.

Když se Odysseus vrátil do chýše, Télémachos na něj pohleděl s údivem. Myslí si, že se mu zjevil některý z nesmrtelných bohů, tak krásně a velebně vyhlížel Odysseus.

„Ó cizince,“ zvolal Télémachos, „nyní ses mi zjevil v jiném světle. Tys jeden z nesmrtelných bohů! — Slituj se nad námi. Přineseme ti veliké oběti.“

„Ne, nejsem bůh,“ odpověděl Odysseus. „Jsem tvůj otec Odysseus, pro něhož jsi vytrpěl tolik příkoří od zpupných ženichů.“

S láskou objal Odysseus svého syna a se slzami ho políbil. Télémachos nemohl ihned uvěřit, že se jeho otec konečně opravdu vrátil do vlasti. Vždyť před malou chvílí ho viděl v podobě starého, nešťastného cizince. Což se tak mohl změnit? Což může smrtelník dělat takové zázraky? Télémachu ovládly pochybnosti. Odysseus je však rozptýlil, když mu řekl, že ho bohyně Athéna proměnila v cizince a že mu pak vrátila jeho pravou podobu. Tehdy Télémachos uvěřil, že před ním stojí jeho otec, a objal ho. Oběma vytryskly z očí slzy radosti. Nakonec, když přešla první radost ze shledání, začal se Télémachos otce vyptávat, jak se vrátil do vlasti, či rychlá loď ho dovezla na Ithaku. Odysseus vyprávěl synovi, jak ho přivezli Faiákové, jak skryl jejich dary v hluboké jeskyni a jak se mu zjevila bohyně Athéna a poslala ho k Eumaiovi. Pak se Odysseus začal Télémachu vyptávat na ženichy. Planul pomstychtivostí a chtěl se pomstít za všechny křivdy. Dokáže to? Vždyť ženichů je mnoho, sešli se odevšad. Je jich sto šestnáct mužů. Což mohou oni dva, Odysseus s Télémachem, vstoupit do otevřeného boje s takovým zástupem? Odysseus má však mocné pomocníky, s nimiž smrtelníci nemohou bojovat, byť jich bylo sebevíce. Těmito pomocníky jsou Zeus-hromovládce a jeho dcera Pallas Athéna.

Doufaje v jejich pomoc, Odysseus připravil tento plán: Télémachos půjde do města k ženichům a za ním, přestrojeni za žebráky, půjdou i Odysseus s Eumaiem, jako by chtěli prosit o almužnu. Byť ho ženichové uráželi sebevíce, Odysseus vše strpí. Pak podle smluveného

znamení Télemachos vynese zbraně a ponechá si jen zbraň pro sebe a pro otce. Nejdůležitější však bude uchovat v hluboké tajnosti Odysseův návrat, aby o něm nikdo nevěděl, dokonce ani sama Pénélopé, neboť všichni otroci a otrokyně nezůstali Odysseovi věrni. Odysseus s Télemachem se ještě dlouho radili.

V té době připlul do města také Télemachův koráb. Jeho druhové poslali ihned k Pénélopě posla, aby jí oznámili návrat jejího syna. S tímto poslem se přímo u Odysseova paláce setkal Eumaios. Společně šli k Pénélopě. Posel Pénélopě hlasitě oznámil Télemachův návrat. Eumaios se k ní zatím naklonil a tiše jí vyřídil vše, co mu přikázal Télemachos. Zaradovala se Pénélopé, že její syn je opět s ní.

Zpráva o Télemachově návratu se rychle donesla i k ženichům. Ti byli polekáni. Sešli se všichni na náměstí a začali se radit, co mají dělat. Antinoos radil, aby Télemacha zabili a odstranili tak jedinou překážku svých plánů. Amfinomos však nesouhlasil. Báł se Diova hněvu a radil, aby se napřed otázali bohů. Sešlou-li bohové příznivé znamení, je hotov sám Télemacha zabít, nesešlou-li je, neradí ani ostatním, aby pozvedli proti Télemachovi zbraň. Ženichové souhlasili s Amfinomem a odebrali se do Odysseova paláce.

Hlasatel Medón oznámil Pénélopě, co ženichové chystají. Pénélopé vyšla k ženichům a trpce jim vyčítala jejich úklady. Obzvláště dělala výčitky Antinoovi, jehož otce Odysseus kdysi zachránil před hněvem lidu. Eurymachos začal Pénélopu uklidňovat. Říkal, že ženichové nepozvednou ruku proti Télemachovi. Takto mluvil, ale sám přitom myslil jen na to, jak Télemacha zabít.

Zatím se Eumaios vrátil do své chýše. Bohyně Athéna proměnila Odyssea opět v cizince, aby ho Eumaios nepoznal. Pasák vepřů vypravoval, co viděl ve městě, a začal pro všechny připravovat večeři. Všichni se nasytili a ulehli ke spánku.

ODYSSEUS V PODOBĚ CIZINCE PŘICHÁZÍ DO SVÉHO PALÁCE

(Podle Homérova eposu *Odysseia*)

Příštího dne, sotva se východ zbarvil jitřním purpurem, odešel Télemachos do města. Dříve než odešel, přikázal Eumaiovi, aby za ním přivedl cizince do města, kde bude moci prosit o almužnu. Doma se Télemachos nejdříve setkal se svou starou chůvou, služkou Eurykleiou. Eurykleia se nevýslovně zaradovala, když spatřila Télemacha, a s pláčem ho objala. Odysseova syna vyšly přivítat všechny otrokyně. O synově návratu uslyšela i Pénélopé a vyšla ho přivítat. Objala syna a začala se ho vyptávat, co se na svých cestách dověděl. Télemachos však neměl čas na vyprávění; spěchal na náměstí, aby dovedl do svého domu Theoklymena.

Když přišel na náměstí, obklopili ho ženichové. Jeden přes druhého ho začali vítat, v hloubi srdce však strojili Télemachovi smrt. Brzy přišel na náměstí i Theoklymenos s Peiraiem, který ho k sobě přijal v době, kdy Télemachos nebyl v městě.

Télemachos ihned pozval Theoklymena do svého domu. Doma se omyli v krásných mramorových vanách a usedli k hostině. Přišla k nim Pénélopé a usedla s prací k jejich stolu. Télemachos vyprávěl matce o svém putování do Pylu a Sparty. Pénélopé zesmutněla, když jí řekl, že se o otci nedověděl ničeho. Ale Theoklymenos ji začal uklidňovat, přesvědčoval ji, že Odysseus je již na Ithace a že se zřejmě někde skrývá, aby mohl lépe připravit záhubu ženichům. Kdyby se Odysseus nevrátil na Ithaku, neposlali by bohové Télemachovi při jeho návratu znamení, řekl Theoklymenos.

Zatím co Pénélopé rozprávěla s Télemachem a Theoklymenem, ženichové se venku bavili vrháním disku a kopí. Brzy přihnali pastýři kozy a ovce, které měly být zabity a připraveny na hostinu pro ženichy. Pak v hloučcích vešli do Odysseova domu a začali připravovat hostinu. Hlasatel Medón je svolal do hodovní síně.

Zatím se Odysseus s Eumaiem pomalu ubírali k městu. Odysseus opírající se o hůl vypadal jako vetchý, staříčkový žebrák. Nedaleko města u pramene, z něhož obyvatelé města čerпали vodu, potkali pasáka Me-

lanthea. Když drzý Melantheus spatřil Eumaia s cizincem, začal se jim pošklebovat a zvolal:

„Hle, jeden ničema vede druhého. Kampak, ty hloupý Eumaie, vedeš toho žebráka? Vždyť mu ženichové přelámou žebra, sotva se jen odváží vstoupit do Odysseova domu.“

A prudce Odyssea kopl, Odysseus se však pod touto ranou ani nezachvěl. Násilím se držel, aby drzounem neudeřil o zem a nezabil ho. Eumaios začal Melantheovi hrozit, že se mu špatně povede, až se Odysseus vrátí. Ale Melantheus hrubě odpověděl, že marně doufá v Odysseův návrat a že ženichové zabijí i Tělemacha a Eumaia prodají do ciziny. S těmito hrozbami se Melantheus vzdálil.

Eumaios s Odysseem pomalu pokračovali v cestě. Nakonec přišli k Odysseovu paláci. Z paláce k nim zaznívaly zvuky kithary a zpěvu. Hostina ženichů právě vrcholila. Eumaios s Odysseem za hlasitého rozhovoru vstoupili do dvora. Tam na hromadě smetí přímo u vrat ležel starý Odysseův pes Argos. Sotva pes uslyšel hlas svého pána, nastražil uši. Věrný Argos ucítil svého pána, vrtěl ohonem a chtěl vstát, aby se mu vrhl vstříc, neměl však již sil zvednout se. Umíral tu sám, starý a všemi opuštěný. Také Odysseus poznal svého věrného Arga a z očí mu vytryskly slzy, ale rychle je setřel rukou, aby je Eumaios nespatriil. Argos vydechl a posel. Dvacet let čekal na svého pána a poznal ho i v jeho přestrojení.

Eumaios vstoupil do hodovní síně první a usedl vedle Tělemacha. Ihned za Eumaiem vešel i Odysseus. Nešel však k hostům, ale usedl hned u vchodu a opřel se o dveře. Tělemachos ihned vzal chléb a maso a poručil sluhům, aby je donesli Odysseovi a řekli mu, že může jít směle mezi hosty a prosit o almužnu. Odysseus vstal a začal obcházet hosty. Každý mu něco dal, jediný Antinoos ho odmítl. Odysseus však vytrvale prosil o almužnu. Krutý, hrubý Antinoos se rozzlobil a Odyssea od sebe odehnal. Odysseus od něho odstoupil řka:

„Vidím, že se tvůj rozum nevyrovná tvé krásné tváři, je-li ti líto dát mi i chlebovou kůrku, kterou jsi dokonce ani neukrojil z vlastního chleba.“

Antinoos vzplanul hněvem, uchopil podnožku, vši silou jí mrští po Odysseovi a uhodil ho do zad. Ale Odysseus se pod silným úderem ani nezachvěl, stál jako pevná skála; jen strašlivě potřásl hlavou a usedl znovu ke dveřím řka:

„Není chybou, jestliže někdo utrží ránu v boji, v němž hájí svůj majetek. Jestliže jen bohyně pomsty Erinye chrání i žebráky, pak zde Antinoa místo svatby čeká smrt!“

Odysseova slova ještě více rozzuřila Antinoa, ženichové mu však začali vytýkat, že urazil cizince, který přišel do domu; vždyť se nejednou stalo, že takto přestrojeni za cizince přišli k lidem i nesmrtelní bohové. Také Télemachovi bylo hořko, když viděl, jak Antinoos urazil jeho otce, ale jsa pamětliv slibu, zadržel svůj hněv.

Také Pénélopé se dověděla, jak Antinoos urazil nešťastného cizince, a začala drzého Antinoa ještě více nenávidět. Zavolala si Eumaia a začala se ho vyptávat na cizince. Když se dověděla, že Odysseus byl kdysi hostem cizincova otce, zvolala:

„Ó, já věřím, že se Odysseus po svém návratu i s Télemachem ženichům krutě pomstí.“

Sotva to dořekla, Télemachos hlasitě kýchl. Pénélopé se zaradovala z tohoto znamení; nyní byla přesvědčena, že ženichové dříve nebo později zhynou rukou jejího manžela.

Přikázala Eumaiovi, aby k ní přivedl cizince, jehož se chtěla zeptat, co ví o Odysseovi. Odysseus však odmítl jít ihned k Pénélopě a prosil, aby počkala až do večera, aby tak ještě více ženichy nepopudila. Pénélopé souhlasila.

Hostina ženichů byla stále hlučnější.

Nastala noc. Eumaios již dávno odešel domů. Ženichové se však stále ještě nerozcházel. Pojednou se ve dveřích objevil starý žebrák, známý po celé Ithace jako žrout a opilec. Jmenoval se Íros. Když Íros spatřil u dveří cizince, začal ho vyhánět, Odysseus však neodcházel. Tu mu začal Íros vyhrožovat, že mu nabije, jestliže neodejde. Vznikla hádka. Zaslechl ji Antinoos a rozhodl se obstarat sobě i ženichům zábavu. Chtěl přimět Íra ke rvačce s cizincem. Vítězi slíbil pečený kozí žaludek a kromě toho si vítěz směl každý den chodit pro almužnu. Ženichové obklopili Íra a Odyssea a popichovali je, aby změřili své síly. Odysseus souhlasil, že bude zápasit s Írem, napřed však mu musili ženichové přísahat, že nebudou Írovi pomáhat. Ženichové přísahali. Tu Odysseus sňal svou roztrhanou halenu a opásal se jí. S údivem hleděli ženichové na Odysseovo silné tělo, na jeho svalnaté ruce, širokou hruď a plece. Íros se hrozně lekl, ale odstoupit od zápasu již nemohl, neboť ho již

uchopili otroci, kteří ho opásali a postavili proti Odysseovi. Íros se strachem sotva držel na nohou. Odysseus na něho pohlédl a rozvažoval: mám ho úderem pěsti zabít nebo ho srazit jen na zem? Napadlo ho, že by prudký úder mohl vzbudit u ženichů podezření. Když Íros udeřil Odyssea do plece, udeřil ho proto Odysseus na oplátku do hlavy těsně nad uchem. Íros upadl na zem a zaskučel bolestí. Odysseus ho pak chytil za nohy a vytáhl ho z hodovní síně na dvůr. Tam ho posadil ke zdi u vrat, přes rameno mu pověsil jeho roztrhanou mošnu a do ruky mu dal hůl. Tak Odysseus poučil Íra za to, že chtěl drze vyhnat jeho, poutníka, a k tomu ještě z jeho vlastního domu. Ženichové byli velmi rádi, že je Odysseus zbavil dotěrného Íra. Vesele mu blahopřáli k vítězství a jeden z nich, Amfinomos, přinesl Odysseovi číši vína s přáním, aby mu bohové vrátili bohatství a štěstí. Amfinomos byl z ženichů nejlepší; často již zabránil mnohému jejich zpupnému činu a vždy hájil Télémachu. Odysseus to věděl a aby ho zachránil, poradil mu, aby opustil ženichy a vrátil se k otci, neboť Odysseus se brzy vrátí a pak hrozí všem ženichům smrt. Amfinomos však neuposlechl Odysseovy rady a sám šel vstříc smrti.

V té chvíli bohyně Pallas Athéna vnukla Pénélopě, aby vyšla k ženichům, aby v nich ještě silněji roznítla touhu po sňatku s ní a aby Odysseus s Télémachem tím více ocenili její věrnost a lásku. Pénélopé ihned zavolala Eurynomu a poručila zavolat i ostatní otrokyně, které ji měly doprovodit do hodovní síně k ženichům. Když se Eurynomé vzdálila, bohyně Athéna pohroužila Pénélopu do krátkého spánku a ve spánku ji obdařila takovou krásou, že zazářila jako sama bohyně lásky Afrodité. Vstoupily otrokyně a Pénélopu probudily. Pénélopé vstala a šla k ženichům. Nadšeně hleděli ženichové na přicházející Odysseovu ženu. Pénélopé k sobě zavolala Télémachu a vyčítala mu, že připustil, aby v jeho domě byl uražen nešťastný poutník. Pokorně vyslechl Télémachos matčiny výtky. Jeden z ženichů, Eurymachos, se obrátil k Pénélopě a začal velebit její krásu. Pénélopé ho vyslechla a odpověděla mu, že její bývalá krása již zmizela, zmizela jí od té doby, kdy ji opustil Odysseus, a vrátila by se jí tehdy, až by se Odysseus vrátil. Vyčítala ženichům, že ji nutí, aby s některým z nich vstoupila do nenáviděného sňatku, a že svými hostinami prohýří celý Odysseův majetek. V dřívějších dobách se ženichové snažili získat nevěstu dary a nemrhali cizím

jměním. Ženichové však nepochopili její výčitky. Klidně ji vyslechli a poslali své sluhy pro bohaté dary, jimiž Pénélopu obdarovali; domnívali se, že si ji tím nakloní a přimějí ji ke sňatku. Pénélopé dary mlčky přijala a vzdálila se s otrokyněmi do svých komnat.

Sotva jen Pénélopé odešla, ženichové poručili otrokyním, aby přinesly tři velké svítilny a zapálily v nich oheň, aby hodovní síň byla jasněji osvětlena. Otrokyně vyplnily, co jim bylo přikázáno. Odysseus jim řekl, že mohou odejít za svou prací, že bude sám dávat pozor na světlo. Ale otrokyně Melanthó se mu začala vysmívat a spílat mu. Odysseus pohrozil drzé Melanthó, že si bude stěžovat Pénélopě. Otrokyně se této hrozby polekaly a rychle odešly. Odysseus tedy začal dohlížet na oheň v svítilnách. Eurymachos chtěl pobavit ostatní ženichy a začal se Odysseovi vysmívat:

„Vidím, že některý z bohů nám poslal tohoto poutníka, abychom měli více světla a abychom viděli na hostinu. Světlo nevychází ze svítilen, ale z jeho plešaté hlavy, na které nemá jediného vlasu.“

Ženichové se zasmáli a Eurymachos se začal Odysseovi ještě více pošklebovat. Odysseus mu však klidně odpověděl:

„Eurymachu, jsi velmi nadutý, ty však jen předstíráš, že jsi silný, neboť tě obklopují sami slabí lidé. Kdyby se nyní k tvému neštěstí vrátil Odysseus, tu by se ti i tyto široké dveře hned zdály úzké, tak rychle by ses dal na útěk.“

Eurymachos se strašlivě rozzlobil, chytil podnožku, rozmáchl se a mrštil jí po Odysseovi. Odysseus se však obratně uhnul. Podnožka padla na ruku otroka roznášejícího víno, který upustil číši a se sténáním upadl na zem. Ženichové zvedli pokřik. Byli rozhořčeni, že od chvíle, kdy se na hostině objevil tento poutník, začaly neustálé spory. Télemachos však řekl, že v tom příčina sporů není, příčina je v tom, že všichni jsou již podnapilí a že je již čas hostinu skončit. Jakkoli se ženichům Télemachova slova nelíbila, všichni byli nuceni hostinu skončit. Ještě jednou si naplnili číše, vypili je a rozešli se do svých domů.

Když všichni ženichové odešli, řekl Odysseus Télemachovi, že nyní musí vynést z hodovní síně všechny zbraně. Télemachos zavolal Eurykleiu a poručil jí, aby zamkla všechny sluzky v jejich místnostech, aby neviděly, jak budou vynášet zbraně. Řekl jí, že zbraně musí uklidit, aby je nepoškodil dým. Eurykleia vykonala Télemachův rozkaz. Téle-

machos s Odysseem začali vynášet zbraně. Bohyně Athéna jim při tom, sama neviděna, zažehla svou lucernu a svítila jim. Télemachos se podivil, když viděl, jak se světlo rozlévá od neviditelné svítilny, a otázel se Odyssea, odkud je toto světlo. Avšak Odysseus mu zakázal dále se ptát; bál se, aby Télemachos svými otázkami bohyni nepohněval. Když uklidili zbraně, odešel Odysseus do Pénélopiných komnat. Ta již netrpělivě očekávala poutníka, aby se ho zeptala na Odyssea. Télemachos šel do svých pokojů a klidně usnul.

ODYSSEUS A PÉNELOPÉ

Když Télemachos odešel spat, přišla do hodovní síně se svými otrokyněmi Pénélopé. Otrokyně postavily u ohniště pro svou paní židli ze slonové kosti, ozdobenou stříbrem, a samy začaly poklízet stůl, za nímž hodovali ženichové. Otrokyně Melanthó opět začala urážet Odyssea, vyhánět ho z domu a hrozit mu, že na něj hodí hořící louč, neodejde-li. Odysseus na ni zachmuřeně pohlédl a řekl:

„Proč se na mne zlobíš? Pravda, jsem žebrák! Takový mi padl los, ale byly doby, kdy jsem byl bohat. Podle Diovy vůle však jsem pozbyl všeho. Možná, že i ty brzy pobudeš své krásy nebo že se na tebe rozhněvá tvá paní. Hleď, Odysseus se vrátí a ty se pak budeš muset odpovídat za svou drzost. A i kdyby se nevrátil, je zde Télemachos, ten ví, jak se otrokyně chovají. Nic mu neujde.“

Pénélopé uslyšela Odysseova slova a hněvivě řekla Melanthó:

„Na každého se zlobíš, jsi jako nestydatá fena. Vždyť vím, jak se chováš! Své jednání zaplatíš hlavou. Což nevíš, že já jsem sem sama pozvala tohoto poutníka?“

Pak Pénélopé přikázala, aby k ohništi přistavily židli i Odysseovi, a když k ní usedl, začala se ho vypyávat na svého manžela. Poutník jí vyprávěl, že na Krétě byl jednou Odysseus jeho hostem. Přistal u krétských břehů, když ho cestou do Troje zastihla zlá bouře. Pénélopé zaplakala, když uslyšela, že poutník viděl Odyssea před dvaceti lety. Chtěla si ověřit, mluví-li poutník pravdu, a proto se ho zeptala, jak byl Odysseus oděn. Pro poutníka nebylo nic lehčího než popsat svůj vlastní šat. Popsal jej do nejmenších podrobností a Pénélopé mu uvěřila. Pout-

ník ji začal přesvědčovat, že Odysseus je živ, že byl před krátkým časem v zemi Thesprotů a odtud plul do Diovy věštírny v Dóclóně¹.

„Odysseus se brzy vrátí,“ řekl poutník, „vrátí se dříve, než skončí rok, dříve, než skončí úplněk a nastane nový měsíc.“

Pénélopé by byla poutníku ráda uvěřila, ale nemohla. Vždyť čekala Odyssea již tolik let a stále se nevracel. Poručila otrokyním, aby připravily poutníkovi měkké lože. Odysseus jí poděkoval a poprosil, aby mu stará Eurykleia omyla nohy.

Eurykleia ochotně souhlasila. Celou svou postavou, celým svým vzhledem a dokonce i hlasem jí poutník připomínal Odyssea, jehož kdysi sama vychovala. Přinesla vodu v měděné míse a poklekla, aby poutníkovi omyla nohy. Vtom spatřila jizvu na jeho noze. Tuto jizvu dobře znala. Kdysi utřžil Odysseus hlubokou ránu od kance, jehož s Autolykovými syny pronásledoval na svazích Parnásu. Podle této jizvy Eurykleia poznala Odyssea. Údivem upustila mísu s vodou na zem. Oči se jí naplnily slzami a hlasem třesoucím se radostí řekla:

„Jsi to ty, Odyssee, mé drahé dítě? Jak jsem tě mohla nepoznat již dříve!“

Eurykleia chtěla říci i Pénélopě, že se konečně vrátil její manžel, Odysseus však jí rychle rukou zakryl ústa a tiše promluvil:

„Ano, jsem Odysseus, jehož jsi vychovala. Mlč však, nevyzrazuj mé tajemství, sice mě zahubíš. Střež se říci někomu o mém návratu! Krutě bych tě potrestal i s ostatními otrokyněmi a nezelel bych tě, přestože jsi mě odkojila, dovědí-li se od tebe, že jsem se vrátil.“

Eurykleia se zapřísáhla, že tajemství uchová. Šťastna, že se Odysseus vrátil, přinesla mu znovu vodu a omyla mu nohy. Pénélopé nezpozorovala, co se stalo, neboť bohyně Athéna odvedla její pozornost.

Když Odysseus znovu usedl k ohni, začala si Pénélopé stěžovat na svůj trpký osud a vypravovala mu o svém snu, který se jí zdál před krátkým časem. Ve snu viděla orla, který rozsápal bílé husy, a všichni ithačtí ženichové je zároveň s ní oplakávali. Tu však orel přiletěl zpátky, usedl na střechu paláce a řekl lidským hlasem: „Pénélopo, to není sen, ale znamení toho, co se stane. Husy, to jsou ženichové, a já jsem Odysseus, který se brzy vrátí!“

¹ Město v Épeiru, v západní části severního Řecka, v němž byla slavná svatyně a věštírna Diova.

Odysseus jí řekl, že jak sama vidí, smysl snu je jasný a že jí ho ani nemusí vykládat. Ale dokonce ani tomuto snu nemohla Pénélopé uvěřit, stále ještě nevěřila, že se Odysseus konečně vrátí. Řekla Odysseovi, že se rozhodla příštího dne vyzkoušet ženichy. Chtěla vynést Odysseův luk; ženichové se měli jeden po druhém pokusit luk napnout a zamířit do určeného cíle. Toho, kdo zasáhne cíl, si vezme za manžela. Poutník radil Pénélopě, aby tuto zkoušku neodkládala, a dodal:

„Dříve než některý z ženichů napne luk a střelí do cíle, Odysseus se vrátí.“

Tak rozmlouvala Pénélopé s cizincem, netušíc, že mluví s Odysseem. Bylo však již pozdě. Přestože Pénélopé byla ochotna rozmlouvat s cizincem celou noc, byl již čas odebrat se na lůžko. Vstala a šla s otrokyněmi do svých komnat. Tam ji bohyně Athéna pohroužila do sladkého spánku. Odysseus si pak připravil z ovčích a býčích koží lůžko a ulehl. Nemohl však usnout. Stále přemýšlel o tom, jak se pomstí ženichům. K jeho lůžku přistoupila bohyně Athéna. Uklidnila ho, slíbila mu svou pomoc a řekla, že všechno jeho utrpení již brzy skončí. Nakonec bohyně Athéna uspala i Odyssea. Nespál však dlouho. Probudil ho hlasitý pláč Pénélopy, nařikající nad tím, že bohové stále nechtějí dovolit, aby se Odysseus vrátil. Odysseus vstal, poklidil lože a vyšel na dvůr. Zde začal prosit Dia, aby mu v prvních slovech, která tohoto jitra uslyší, poslal dobré znamení. Zeus uslyšel Odyssea a nebem se rozehrměl hromový úder. A první slova, která Odysseus uslyšel, byla slova otrokyně, která mlela mouku na ručním mlýnku. Přála si, aby tento den byl posledním dnem, kdy ženichové budou hodovat v Odysseově domě. Odysseus se zaradoval. Nyní věděl, že mu hromovládny Zeus pomůže pomstít se ženichům.

ODYSSEUS ZABÍJÍ ŽENICHY

(Podle Homérový Odysseie)

Ráno vešly otrokyně do hodovní síně, aby ji připravily k nové hostině pro ženichy. Eurykleia poslala otrokyně pro vodu, poručila jim, aby umyly podlahu, aby lavice pokryly novými purpurovými pokrývkami a umyly nádobí. Brzy vyšel ze svých komnat Tělemachos. Zeptal se Eury-

kleie, jak poutník strávil noc, a pak odešel na náměstí. Eumaios, Filoitios a Melantheus přihnali kozy, ovce, vepře a krávy, které měly být poraženy a připraveny ženichům k hostině. Eumaios i Filoitios se přátelsky pozdravili s poutníkem. Litovali ho, že ztratil domov a sám musí bloudit po světě. Filoitios si vzpomenu na Odyssea a litoval svého pána. Při pohledu na poutníka přemítal, zdalipak také jeho pán nemusí bloudit někde po cizích krajích. Eumaios s Filoitiem začali prosit bohy, aby se Odysseus navrátil do vlasti. Odysseus chtěl své věrné sluhy potěšit a obrátil se k Filoitiovi se slovy:

„Přisahám ti při velikém Diovi a posvátném ohništi v Odysseově paláci, že se Odysseus vrátí dříve, než odtud odejdeš, a pak uvidíš, jak se pomstí zpupným ženichům.“

Eumaios i Filoitios se k Odysseovi chovali přátelsky, zato však hrubý Melantheus ho začal znovu urážet a hrozil mu výpraskem, neodejde-li z Odysseova domu. Odysseus Melantheovi neodpověděl, jen hrozivě svařtil brvy.

Konečně se začali scházet ženichové. Měli v úmyslu zabít Téliemacha, ale znamení poslané bohem je zarazilo. Usedli za stůl a hostina začala. Téliemachos postavil u dveří stůl a lavici pro Odyssea a poručil, aby mu dali jíst a pít. Mladý Odysseův syn při tom řekl výhružně:

„Poutníče, usedni a klidně hoduj s mými hosty. Věz, že nedovolím nikomu, aby tě urážel. Můj dům není žádná krčma, kde se schází kdejaká sebranka, ale palác krále Odyssea.“

Téliemachova slova uslyšel Antinoos a drze zvolal:

„Přátelé, chce-li nám Téliemachos vyhrožovat, nechť tedy vyhrožuje! Kdyby nám Zeus neposlal strašné znamení, zkontrolovali bychom Téliemacha navždycky a navždy by přestal tak nenávistně tlachat.“

Téliemachos na tuto vyhrůžku neodpověděl. Mlčky seděl a čekal, až mu Odysseus dá smluvené znamení. Bohyně Athéna povzbuzovala ženichy k ještě větší výtržnostem, aby v Odysseově hrudi vzplanula pomstychtivost ještě silněji. Ktésippa, jednoho z ženichů, popudila Athéna k tomu, aby zvolal:

„Poslouchejte, co vám řeknu! Poutník dostal od Téliemacha již dost jídla i vína. Také my bychom mu měli něco dát. Já jsem mu již připravil almužnu.“

S těmito slovy Ktésippos uchopil kravskou nohu a vši silou jí mrštil

po Odysseovi. Ten se sotva stačil sklonit a vyhnout se ráně. Télémachos zavolal na Ktésippa strašným hlasem:

„Máš štěstí, žeš nezasáhl. Svým kopím bych tě pak zasáhl přesněji a tvůj otec by ti místo svatby musel chystat pohřeb. Říkám vám všem ještě jednou, že nestrpím, aby v mém domě byli moji hosté uráženi!“

Ženichové neodpověděli. Ageláos jim dokonce radil, aby zanechali urážení poutníka.

Tu bohyně Athéna vyvolala u ženichů bláznivý smích a pomátla jim rozum. Začali se divoce smát. Tváře jim pobledly, oči se naplnily slzami, tíže jim ulehla na srdce jako těžké břímě. Jako divoká zvířata začali požírat syrové maso. Ve svém šílenství se začali posmívat Télémachovi. Télémachos však seděl mlčky a nevíšmal si jejich posměšků.

Pénélopé uslyšela ze svých komnat šílený křik ženichů, zaznívající od jejich bohaté hostiny. Ještě nikdy však nikdo nepřipravil lidem takovou hostinu, jakou připravila ženichům bohyně Athéna a Pénélopin manžel.

Konečně Pénélopé vstala a šla do pokladnice, kde byly uschovány Odysseovy poklady. Zde vzala Odysseův pevný luk. Luk patřil kdysi Eurytovi a Odysseovi ho daroval Eurytův syn Ífitos. Vzala luk a toulec naplněný šípy a odebrala se do hodovní síně. Zastavila se u sloupu a řekla ženichům:

„Slyšte měl! Přinesla jsem vám Odysseův luk. Kdo z vás tento luk napne a vystřelí šíp tak, aby proletěl dvanácti sekerami, toho si vezmu za muže.“

Pénélopé podala Odysseův luk Eumaiovi. Ten hořce zaplakal, spatřiv luk svého pána, a donesl ho ženichům. Zaplakal i věrný Filoitios. Ženichové se na ně rozzlobili, že prolévají slzy pro Odyssea. Télémachos zabodl do země sekyry, vyrovnal je do rovné řady. Chtěl se první pokusit napnout luk. Třikrát jím hnul, ale nemohl napnout tětivu. Chtěl ho ohnout ještě po čtvrté, ale Odysseus mu pokynul hlavou a Télémachos zanechal svých pokusů. Ženichové se rozhodli, že budou zkoušet jeden po druhém napnout pevný luk. Nejdříve se o to pokusil Leiódés, lukem však ani nepohnul, tak byl pevný. Tu Antinoos zavolal Melanthea a poručil mu, aby přinesl lůj, jímž chtěl luk namazat. Domníval se, že se mu luk namazaný lojem lépe ohne. Marné však byly pokusy ženichů, žádný z nich nedokázal napnout tětivu.

V té chvíli vyšli ze sálu Eumaios s Filoitiem a za nimi vyšel Odysseus. Na dvoře zanechal věrné sluhy, jimž odhalil, kdo je. Na důkaz pravdy jim ukázal jizvu, která mu zůstala od doby, kdy ho při lovu poranil divoký kanec. Eumaios a Filoitios se zaradovali a začali mu pokrývat hlavu a plece polibky. Odysseus je uklidnil. Poručil Eumaiovi, aby v okamžiku, kdy vezme do rukou luk, šel k Eurykleie a řekl jí, aby zavřela služky a nikam je nepouštěla. Filoitiovi poručil, aby pevněji uzavřel vrata. Uděliv tyto rozkazy, vrátil se do hodovní síně a klidně usedl na své místo u dveří.

Když se Odysseus vrátil, Eurymachos právě zahřival nad ohněm luk, který již dříve namazal lojem. Pak se pokusil nahřátý luk ohnout, ale nepodařilo se mu to. Když ženichové viděli, že všechny pokusy jsou marné, rozhodli se, že se o to pokusí znovu až příštího dne a že nyní budou raději pokračovat v hodech. Tu se pojednou k ženichům obrátil Odysseus s prosbou, aby se i on mohl pokusit napnout luk. Když ženichové uslyšeli tuto prosbu, začali se mu posmívat. Tajně se však báli, že je poutník zahanbí. Pénélopé však trvala na tom, aby dali cizinci luk. Přerušil je Télémachos. Prosil matku, aby odešla do svých komnat. Pak poručil Eumaiovi, aby podal Odysseovi luk. Ženichové začali zuřivě křičet, když Eumaios nesl Odysseovi luk. Eumaios se polekal, Télémachos však na něj strašně vykřikl a poručil mu, aby luk podal Odysseovi. Eumaios mu tedy podal luk a spěchal k Eurykleie, aby jí vyřídil Odysseův příkaz. Filoitios zatím pevně uzavřel vrata.

Odysseus vzal svůj luk a začal ho pozorně prohlížet, jako pěvec prohlíží svou kitharu dříve, než začne zpívat. Bez sebe menší námahy ohnul luk a napjal tětivu; pak ještě zkusil palcem, je-li dost pevná. Tětiva hrozivě zazvonila. Ženichové zbledli. S nebe zarachotila hromová rána, to Zeus dával Odysseovi znamení. Jeho srdce se naplnilo radostí. Uchopil šíp a aniž se zvedl s místa, vystřelil šíp na cíl. Šíp proletěl všemi dvacíti sekyrami. Odysseus se obrátil k Télémachovi s radostným zvoláním:

„Tvůj host tě nezahanbil, Télémachu! Viděl jsi, že mi nedalo mnoho práce napnout luk. Má síla mě ještě neopustila! Teď připravíme ženichům nové pohoštění. Nyní bude na hostině znít kithara jinou notou.“

A našupiv brvy, dal Télémachovi znamení. Télémachos se opásal me-

čem, v ruce sevřel kopí, a ozbrojen třpytivou mědí, stanul vedle Odyssea.

Odysseus odhodil své hadry, postavil se přímo na prahu dveří, vysypal šípy z toulce na zem ke svým nohám a křikl na ženichy:

„První cíl jsem zasáhl dobře. Nyní jsem si vybral nový cíl, do kterého ještě nikdo neposílal své šípy. Dalekostřelný bůh Apollón mi pomůže, abych zasáhl dobře cíl,“ zvolal Odysseus a namířil svůj šíp na Antinoa. Šíp mu protal hrdlo skrz naskrz právě ve chvíli, kdy se Antinoos chystal vypít pohár vína. Antinoos zavrával a zalévaje se krví padl na stůl, převrhl ho a padl mrtev na zem. Ženichové s hrozným křikem vyskočili. Chtěli se vrhnout ke zbraním, které dříve byly rozvěšeny po stěnách, zbraně však tam nebyly. Odysseus na ně ještě jednou strašlivě vykřikl:

„Bídni psi, domnívali jste se, že se již nevrátím a že zde budete bez-trestně loupit? Nikoli, nyní vás všechny čeká záhuba!“

Marně Eurymachos prosil Odyssea, aby je ušetřil a přijal ode všech náhradu za všechno, co v domě prohýřili. Odysseus nechtěl nic slyšet, neboť planul po pomstě. Ženichové poznali, že se budou musit bránit. Vytasili meče a snažili se bránit se před Odysseovými šípy za stoly. Eurymachos se vrhl s mečem na Odyssea, šíp mu však protal hrud a padl mrtev k zemi. Na Odyssea se pak vrhl Amfinomos, Télemachos ho však proklál svým kopím. Zneškodniv Amfinoma, Télemachos běžel pro zbraně. Ze zásobnice přinesl čtyři helmice, čtyři štíty a osm kopí pro Odyssea; pro sebe a pro Eumaia s Filoitiem. Zatím co Télemachos odešel pro zbraně, Odysseus posílal na ženichy šíp za šípem. Každý vystřelený šíp přinášel smrt některému z ženichů, jeden za druhým padal mrtev na zem. A již se vrátil Télemachos se zbraněmi. Odysseus se ozbrojil a vedle něho, svírajíce kopí, se postavili Télemachos, Eumaios a Filoitios.

Zrádce Melantheus upozoroval, že Télemachos odešel pro zbraně; tajně se vkradl do zbrojnice a vzal odtud dvanáct štítů a kopí, neboť Télemachos, spěchaje k otci, zapomněl zavřít dveře zbrojnice. Ženichové se ozbrojili. Odysseus se polekal, když uviděl, že ženichové jsou najednou ozbrojeni. Pochopil, že jim někdo musil dát zbraně. Na štěstí Eumaios upozoroval Melanthea kradoucího se pro zbraně a řekl to Odysseovi. Ten přikázal Eumaiovi a Filoitiovi, aby Melanthea ve

Obr. 121. Odysseus zabíjí ženichy, kresba na váze

zbrojnici chytli, svázali ho pevně provazy a zavřeli ho tam. Eumaios s Filoitiem se tiše přiblížili ke zbrojnici, a když Melantheus chtěl opět vynést zbraně, chytli ho, povalili na zem, ruce a nohy mu svázali za záda, zavěsili ho ke stropnímu trámu a řekli mu posměšně:

„Teď hlídej zbraně, Melanthee! Připravili jsme ti měkké lůžko, dnes nezaspíš svítání.“

Pak vzali zbraně a spěchali na pomoc Odysseovi, který zatím s Télémachem zadržoval útok ženichů.

V té chvíli se v podobě Mentora Odysseovi zjevila Pallas Athéna. Odysseus začal volat Mentora na pomoc, ženichové však mu hrozili smrtí, pomůže-li Odysseovi.

Bohyně Athéna se na ženichy rozhněvala tím více. Vytkla Odysseovi, že s ženichy nebojuje tak chrabře, jako bojoval u Troje. Najednou se proměnila ve vlaštovku, vzlétla nahoru a usedla na trám nad hlavami ženichů. Ženichové třikrát zaútočili na Odyssea, Télémacha a jeho dva věrné sluhy kopím, ale Athéna jejich kopí vždy odrazila. Zatím Odysseus se svými spolubojovníky při každém výpadu zabili vždy čtyři ženichy. Filoitios zabil úderem kopí i drzého Ktésippa a vítězně zvolal:

„Nyní zmlkneš, drzý pomlouváči! Dostal jsi dobrou odměnu za kravskou nohu, již jsi tak přátelsky pohostil Odyssea!“

Ženichové, zasaženi údery a šípy, padali jeden za druhým mrtvi. Pojednou Athéna zatřásla nad jejich hlavami svým strašným žezlem. Ženichové začali v hrůze pobíhat se strany na stranu, jako pobíhají na

pastvině býci, když je v létě bodají hejna ovádů. Jako sokolové hubící holuby pobíjel Odysseus s Télemachem, Eumaiem a Filoitiem ženichy. Ženichové viděli, že smrt je nemine, a v hrůze začali strašlivě křičet. Nikde se nemohli ukrýt. Leiódés přiběhl k Odysseovi a začal ho prosit o smilování, Odysseus ho však nešetřil a úderem meče mu utal hlavu. Jedině pěvce Fémia, který proti své vůli musil zpívat ženichům, Odysseus na Télemachovu prosbu ušetřil. Ušetřil také hlasatele Medonta, který se ukryl pod kravskou kůží. Odysseus poručil Fémiovi i Medontovi, aby odešli na dvůr a tam na něj počkali. Odysseus se ještě rozhlížel, nezůstal-li někde ještě některý ženich, ale všichni již byli zabiti, ani jeden se nezachránil.

Tehdy Odysseus poručil, aby zavolali Eurykleiu. Přišla ihned na zavolání svého pána. Zalit krví, stál mezi mrtvolami ženichů a vypadal jako lev, který právě rozsápal stádo býků.

Odysseus jí přikázal, aby přivedla otrokyně, které se provinily tím, že přály ženichům. Eurykleia zavolala dvanáct otrokyň. Přišly a s hlasitým pláčem na Odysseův rozkaz začaly vynášet mrtvoly ženichů, které kladly jednu vedle druhé pod podloubí paláce. Když byly mrtvoly vyneseny, otrokyně vymyly hodovní síň. Když to vše vykonaly, Odysseus je poručil usmrtit. Všechny otrokyně, které se provinily, byly pověšeny. Svůj zločin proti Odysseovi a Pénélopě vykoupily smrtí. Mučivé popravě vydal Odysseus i zrádce Melanthea.

Když byl vykonán spravedlivý trest na otrokyních a Melantheovi, Odysseus poručil Eurykleii, aby přinesla očištné kadidlo a vykouřila jím celou hodovní síň. Shromáždily se všechny Odysseovy otrokyně, obklopily svého pána a líbaly mu ruce, radujíce se z jeho návratu. Zaplakal i sám Odysseus, když znovu uviděl svou čeleď.

ODYSSEUS SE DÁVÁ POZNAT PÉNELOPĚ

(Podle Homérovy Odysseie)

Zatím co všechna čeleď vítala Odyssea, Eurykleia běžela do komnat Pénélopy, probudila ji a oznámila jí radostnou zprávu, že se konečně vrátil její manžel a zabil všechny ženichy, a tak se jim pomstil. Pénélopě tomu nechtěla stále ještě uvěřit. Myslíla si, že se jí Eurykleia vysmívá.

Dlouho Eurykleia přesvědčovala svou paní, že se Odysseus opravdu vrátil a že poutník, s nímž Pénélopé tak dlouho rozmlouvala, je Odysseus sám. Řekla jí, jak ho poznala podle jizvy na noze, že však jí přikázal, aby ani Pénélopě neprozradila, že se vrátil. Přes Eurykleino přesvědčování se Pénélopě zdálo nepravděpodobným, že by Odysseus mohl všechny ženichy pobít. Konečně se dala přemluvit, aby sešla do hodovní síně. Když vešla do síně, nemohla se z počátku rozhodnout, má-li se vrhnout Odysseovi v objetí, nebo má-li se ho dříve zeptat; aby se ještě jednou přesvědčila, je-li poutník opravdu její manžel. Usedla vedle poutníka a začala se na něj upřeně dívat. Tu se jí zdálo, že je to Odysseus, tu zase začínala pochybovat. Télemachos, který viděl její váhání, jí začal vyčítat:

„Má milovaná matko, což máš v hrudi místo srdce kámen? Konečně se vrátil tvůj manžel a ty sedíš a nepromluvíš jediné slovo. Zdá by se našla v celém světě jediná žena, která by tak nevlídně přivítala manžela navrátilivšího se po dlouhém odloučení?“

„Synu, vždyť vidíš, že vzrušením nemohu promluvit ani slova,“ odpověděla Pénélopé Télemachovi. „Je-li poutník opravdu Odysseus, pak je mezi námi jedno tajemství, které můžeme odhalit jen my dva a podle toho se vždycky poznáme.“

Odysseus se pousmál a řekl Télemachovi:

„Synu, nezneklidňuj matku! Až se mne zeptá, přesvědčí se, že jsem Odysseus. Těžko mě může poznat v tomto oděvu žebráka. Nyní však se musíme rozhodnout, jak bychom na čas před občany uchovali v tajnosti smrt ženichů, aby nevzniklo vzbouření. Vždyť jsme zabili nejurozenější jinochy a jejich příbuzní se nám budou chtít pomstít.“

Odysseus poručil všem otrokům a otrokyním, aby začali zpívat a vesele tančit za zvuků Fémiovy kithary. Chtěl tak vyvolat zdání, že se v paláci koná slavnost. Jeho rozkaz byl ihned splněn a skutečně, všichni, kteří procházeli kolem paláce, mysleli, že se tam slaví svatební hostina Pénélopy s některým z ženichů.

Odysseus se zatím omyl a oblékl si nádherný šat. Pak vstoupil do komnaty a usedl proti Pénélopě. Athéna ho obdařila božskou krásou. Aby přesvědčil Pénélopu, rozhodl se Odysseus odhalit jí ono tajemství, o němž věděli jen oni dva. Zavolal Eurykleiu a poručil jí, aby mu připravila lůžko. Pénélopé však jí řekla:

Obr. 122. Odysseus a Pénélopé, nástěnná malba z Pompejí

„Dobrá, Eurykleio, připrav mu lože, ne však v té ložnici, kterou postavil sám Odysseus. Vyndej z ložnice veliké lůžko a připrav je ke spánku.“

„Ó královno!“ zvolal Odysseus, „kdo by mohl zvednout s místa ono lůžko, které jsem zhotovil já sám. Vždyť víš, že je vyrobeno z kmene obrovské olivy, která rostla u našeho pa'áce. Sám jsem ji uřízl a obehnal zdí. Z kmene jsem udělal lože a ozdobil je zlatem, stříbrem a slonovou kostí. Možná však, že za mé nepřítomnosti někdo kmen uřízl a lůžko odsunul.“

Nyní již Pénélopé věděla, že před ní stojí Odysseus. Jen oni dva věděli, jak bylo lože zhotoveno. Pénélopé zavzlykala, vrhla se Odysseovi do náruče a začala ho líbat. S pláčem objal Odysseus svou věrnou manželku, přivinul ji k srdci a pokrýval ji polibky tak jako plavec, zachráněný před bouří, jehož vlny vyvrhly na břeh, líbá zemi. Dlouho plakali, ležíce si v objetí. Tak by je byla zastihla ještě jitřní záře, kdyby

bohyně Athéna nebyla zakázala bohyni svítání, růžovoprsté Éós, vzlétnout na nebe, a nebyla tak prodloužila noc.

Odysseus s Pénélopou opustili hodovní síň a šli do své ložnice. Télémachos pak poručil otrokům a otrokyním, aby přerušili zpěv a tanec, a celý palác se pohroužil do spánku. Nespala jen Pénélopé s Odysseem. Odysseus jí vypravoval o svých příhodách a věrná Pénélopé mu dychtivě naslouchala. Také ona vyprávěla manželovi o všem, co musela vytrpět za dobu jeho nepřítomnosti.

DUŠE ŽENICHŮ V HÁDOVĚ KRÁLOVSTVÍ

(Podle Homérovy Odysseie)

Svým zlatým žezlem, jímž zavírá oči lidí k spánku a jiné zas ze spánku budí, vyvolal bůh Hermés duše ženichů z mrtvých těl. S žalostným voláním se duše rozlétly za bohem. Jejich volání a nářek se podobaly pištění netopýrů kroužících polekaně temnou jeskyní, když se jeden z nich pustil kamene, na němž visel, a spadl na zem.

V dlouhé řadě letěly duše ženichů ponurou cestou za Hermem. Vedl je stále dále, kolem vod šedého Ókeanu, kolem vrat boha slunce Héliá, kolem země, kde žijí bohové spánku, kolem skály Leukadské¹. Konečně se duše dostaly na louku porostlou divokými tulipány. Tam přebývaly duše mrtvých. Duše ženichů uviděly nejdříve duši slavného Achillea, vedle ní šel stín Patroklův, Antilochův a stín Aianta Telamónovce. Duše ženichů je obklopily. Přiletěl sem i stín krále Agamemnona. V zástupu duší ženichů poznal Agamemnonův stín duši Amfimedonta, který ho kdysi hostil ve svém domě, když přijel na Ithaku zvát Odyssea k tažení proti Troji. Agamemnonův stín se otázal Amfimedontovy duše:

„Řekni mi, proč přicházíte do tohoto království soumraku v celém zástupu? Zahynuli jste při bouři nebo vás pobili nepřátelé, protože jste loupili v jejich domech a brali jejich majetek?“

Amfimedontův stín vypravoval, jak všichni chodili na námluvy k Pénélopě, neboť se domnívali, že Odysseus se nevrátí. Pénélopé však

¹ Bílá skála, u níž podle představ Řeků byl vchod do podzemního království Hádova.

byla věrná a nechtěla o sňatku ani slyšet. Nakonec se Odysseus vrátil a krutě se jim pomstil za to, jak zpupně se chovali v jeho domě a jak rozkrádali jeho majetek. Agamemnonova duše se zaradovala, když se dověděla, že Odysseus šťastně vyvázl ze všech nebezpečí, a zvolala:

„Ó, jak jsi šťasten, milovaný Odyssee! Jméno tvé manželky Pénélopy se navždy proslaví svou věrností. Budou ji opěvovat v písních, věčně bude žít její památka. Můj osud byl jiný. Mne manželka zradila. Strašná památka na ni bude na věky zachována mezi lidstvem.“

ODYSSEUS U LÁERTA

Brzy ráno se Odysseus s Télemachem, Eumaiem a Filoitiem ozbrojili třpytivou zbrojí, štíty a kopím a šli k Láertovi. Pénélopě Odysseus přikázal, aby nevycházela z paláce, neboť věděl, že zpráva o smrti ženichů se brzy roznese po celém městě. Zahaleni hustou mlhou, prošli Odysseus a jeho průvodci rychle městem a vyšli do polí. Brzy došli k Láertovu domu, v němž starý Odysseův otec žil se svými otroky a starou služkou. Odysseus poslal své průvodce do domu, aby připravili pohoštění, a šel do zahrady za Láertem. Svého staříckého otce zastal při práci. Okopával mladé stromky. Láertův šat byl samá záplata, na nohou měl holínky, hlavu měl pokrytou čepicí z odřené kozí kůže, na ruku měl staré rukavice. Odysseus při pohledu na otce zaplakal. Bylo mu líto starce, když ho spatřil oblečeného jako žebráka. Odysseus chvíli váhal, nevěděl, co má dělat. Má se otci ihned odhalit, nebo nejprve zatajit, kdo je, a čekat, zdali ho otec pozná.

Nakonec se Odysseus rozhodl. Přistoupil k otci a předstíraje, že ho nezná, začal s ním mluvit jako s prostým rolníkem. Zeptal se ho, komu sad patří a jak se jmenuje jeho majitel. Sám se vydával za cizince a vypravoval o sobě svůj vymyšlený příběh. Nakonec ještě dodal:

„Kdysi jsem ve svém domě hostil Odyssea a obdaroval jsem ho bohatými dary. Nyní jsem přišel, abych zase já využil jeho pohostinství. Řekni mi, jsem opravdu na ostrově Ithace?“

Velká slza skanula staříckému Láertovi z očí, když Odysseovi odpověděl:

„Cizinče, jsi opravdu na Ithace, Odyssea zde však nenajdeš. V jeho

domě vládnou zlí lidé. Odysseus asi zahynul. Já jsem jeho otec. Ale řekni mi, kdo jsi ty? Odkud jsi přišel?”

Odysseus mu řekl vymyšlené jméno a znovu začal mluvit o Odysseovi. Řekl, že ode dne, kdy u sebe hostil Odyssea, uplynulo již pět let. Láertés zesmutněl. Do obou rukou vzal prach, posypal si jím hlavu a hlasitě zasténal nevýslovným žalem. Odysseus se nemohl déle dívat na otcovo hoře. Vrhł se k němu, uchvátil ho do objetí a zvolal:

„Otče, já jsem tvůj Odysseus! Z vůle bohů jsem se vrátil na Ithaku. Již neplač! Pomstil jsem se ženichům, kteří rozkrádali můj majetek.“

Láertés z počátku nevěřil, žádal důkaz, že před ním opravdu stojí jeho syn. Tu mu Odysseus ukázal jizvu na noze a vyjmenoval všechny ovocné stromy, které mu Láertés daroval ještě jako chlapec. Stařec radostí zaplakal, objal Odyssea a zvolal:

„Ó, velký otče Die! Jsou tedy ještě bohové na světlém Olympu. Zloději vykoupili svou vinu smrtí. Bojím se však, že sem přijdou všichni obyvatelé Ithaky, aby pomstili smrt svých příbuzných.“

Odysseus však otce uklidnil a vedl ho do domu, kde již byl připraven oběd. Tam se Láertés umyl a oděhl se do čistého nového šatu. Bohyně Athéna mu vrátila mládí i bývalou sílu. Všichni vesele usedli k jídlu. V té chvíli se vrátil domů starý otrok Dolios se svými syny. Když vešel do domu, zastavil se v údivu, vida u stolu hosta, a tu v něm poznal Odyssea. Vrhł se k němu a začal mu líbat ruce a radostně mu přál požehnání bohů. Veselá byla hostina v domě starého Láerta.

VZBOUŘENÍ OBČANŮ A JEJICH SMÍR S ODYSSEEM

Zatím se po městě roznesla zpráva, že se vrátil Odysseus a zabil všechny ženichy. S výkřiky nespokojenosti přiběhli příbuzní ženichů a s nimi ostatní lid k Odysseovu paláci a vynesli zabité. Pak se shromáždili na náměstí a rozvažovali, co mají dělat. Antinoův otec, starý Eupeithés, začal podněcovat všechny lid, aby povstal proti Odysseovi a pomstil se za smrt ženichů. Jen pěvec Fémios a hlasatel Medón domlouvali občanům, aby proti Odysseovi nevystupovali se zbraní, neboť sami viděli, že bohové stáli při Odysseovi a že ženichové zemřeli

podle vůle Diovy. Na obranu Odyssea vystoupil i věstec Halithersés. Připomínal občanům, že sám Mentór jim radil, aby nedovolili ženichům řídit v Odysseově domě. Sami na tom mají vinu. Bude lépe pokořit se Odysseovi, aby na sebe nepřivolali ještě další neštěstí. Část občanů poslechla Halithersa, avšak část v čele s Eupitheem běžela pro zbraně.

Bohyně Athéna pozorovala všechno s vysokého Olympu a otázala se hromovládného Dia:

„Otče Die! Řekni, jak jsi rozhodl? Vyvoláš nyní velkou bitvu, nebo zjednáš mezi nepřáteli mír?“

„Má milovaná dcero,“ odpověděl Zeus Athéně. „Vždyť ty sama jsi rozhodla, že Odysseus se má ženichům pomstít. Pomstil se a byl v právu. Odysseus bude vládnout na Ithace. Nechť je smrt ženichů zapomenuta. Jako dříve bude nyní na Ithace opět vládnout láska, země bude bohatá a zavládne v ní mír.“

Athéna ihned spěchala na Ithaku. Hustý zástup občanů se již blížil k Láertovu domu. Jeden z Doliových synů ho zpozoroval. Každý v domě se ozbrojil. Ozbrojili se dokonce i starci Láertés a Dolios. Všichni vyšli z domu na dvůr. Odysseovi se zjevila bohyně Athéna v podobě Mentora. Odysseus se zaradoval, když poznal bohyni, a obrátil se k Télemachovi se slovy:

„Synu, nyní dokaž, uvědomuješ-li si, že pocházíš ze slavného rodu, který se svou statečností proslavil po celé zemi.“

„Milovaný otče!“ zvolal Télemachos, „uvidíš, že neposkvrním čest svého slavného rodu!“

Tato slova uslyšel i Láertés. Jeho srdce se naplnilo radostí a zvolal: „Ó bohové, jaký den jste mi poslali! Jak jsem šťasten! Můj syn se pře s mým vnukem o to, kdo je statečnější.“

Bohyně Athéna přistoupila k Láertovi a poručila mu, aby bez míření vrhl kopí mezi nepřátele a požádal o pomoc bohyni Athény a otce Dia. Láertés rozhoupal kopí a hodil. Kopí prorazilo Eupitheovu měděnou přílbu, roztránilo mu lebku a Eupithés padl mrtev k zemi. Odysseus s Télemachem se vrhli na protivníky. Všichni občané Ithaky by byli zahynuli, kdyby byla bohyně Athéna hrozivě nevzkřikla:

„Přestaňte bojovat, ithačtí občané! Raději se rozejděte a neprolévejte dále krev!“

Všechny občany zachvátila strašná hrůza, když uslyšeli hlas bohyně. Zbraně jim vypadly z rukou a padly na zem. Když se vzpamatovali, dali se na útěk, aby si zachránili život. Odysseus hlasitě vykřikl a vrhl se za prchajícími, aby je pronásledoval. Zeus však vrhl s nebe svůj třpytivý blesk, který padl na zem k nohám Athéniným. Ta Odyssea zadržela slovy:

„Božský synu Láertův, zkrť své srdce. Zdrž se krvavé bitvy, aby se na tebe nerozhněval Zeus-hromovládce.“

Odysseus se zaradoval a zastavil se. Upustil od pronásledování prchajících ithackých občanů. Pallas Athéna v podobě Mentora brzy upevnila mezi lidem a králem Odysseem trvalý mír, který všichni potvrdili vzájemnou přísahou.

AGAMEMNÓN A JEHO SYN ORESTÉS

SMRT AGAMEMNONOVA

(Podle Aischylovy tragedie Agamemnón)

Než Agamemnón odešel na výpravu proti Troji, slíbil své manželce Klytaimnéstře, že jí pošle zprávu ihned, jakmile Troje dobudou a krvavá válka skončí. Vyšle sluhy, kteří zapálí ohně na vrcholcích hor. Tento signál, který bude postupovat od jedné hory k druhé, brzy dojde až do Agamemnonova paláce a Klytaimnéstra se tak dříve než ostatní doví o pádu mocné Troje.

Devět let trvalo obléhání Troje. Nastal poslední, desátý rok, kdy, jak bylo předpověděno, měla Troja padnout. Klytaimnéstra mohla nyní každého dne dostat zprávu o pádu Troje a o tom, že se vrací její manžel Agamemnón. Aby ji manželův návrat nepřekvapil, posílala každé noci otroka na střechu vysokého paláce. Tam stál, nezamhouřil celou noc oka a upíral zraky do noční temnoty. Za teplých letních nocí, za bouřek a vichřic, i v zimě, kdy údy tuhnou zimou a padá sníh, každé noci stál na střeše otrok a čekal na smluvený signál. Čekala na něj i Klytaimnéstra. Nečekala však proto, aby s jáсотem uvítala svého manžela. Nikoli! Zapomněla na něho pro jiného, pro Aigistha, a Agamemnonovi chystala záhubu právě v ten den, kdy se jako slavný vítěz vrátí do vlasti.

Byla temná noc. Hle, na východě již začíná svítat, blíží se ráno. Pojednou otrok spatřil na vzdáleném vrcholku hory jasný oheň. Byl to signál, na který tak dlouho čekali.

Mocná Troja padla, Agamemnón se brzy vrátí domů. Otrok se zardoval; jeho tíživá noční služba konečně skončila. Pospíšil ihned ke Klytaimnéstře a oznámil jí radostnou zprávu. Způsobila však tato zpráva Klytaimnéstře opravdu radost?

Aby na ni nepadl stín podezření, Klytaimnéstra předstírala, že se i ona ze zprávy raduje. Svolala otrokyně a připravila s nimi děkovnou oběť bohům. V hloubi srdce však zrádná Klytaimnéstra chystala Agamemnonovi smrt.

U Agamemnonova paláce se shromáždili obyvatelé města. Také k nim se rychle donesla zpráva, že mocná Troja konečně padla.

Starci chtěli Agamemnona přivítat u paláce, přestože je přece jen občas zachvátily pochybnosti, zda se král opravdu brzy vrátí. Jejich pochybnosti rozptýlil posel, který právě dorazil; oznámil, že Agamemnon je již nedaleko. Klytaimnéstra opět předstírala, že je tím potěšena. Spěchala do paláce, jako by chtěla vše připravit k uvítání. Nepřipravovala však manželovi uvítání, ale smrt.

Konečně se v dálce objevil i Agamemnon na voze v čele svého vítězného vojska. Nejprve šli vojáci ozdobení květy a zelení a za nimi vezli bohatou kořist a množství otrokyň. Na voze vedle krále seděla nešťastná Priamova dcera, věštkyňe Cassandra. Hlasitým voláním vítal lid krále. Také Klytaimnéstra vyšla, aby ho přivítala. Poručila pokrýt celou cestu k paláci purpurovými látkami. Vítala Agamemnona jako samého boha, že se dokonce začal bát, zda nepohněval bohy, přijímá-li takové pocty. Když si zul sandály, vešel do paláce. Zrádná Klytaimnéstra šla za ním a vypravovala mu, jak na něj čekala, jak trpěla dlouhým rozloučením. U vchodu do paláce však se Agamemnonova žena zastavila a zvolala:

„Die, Die, vyslyš mou prosbu! Pomoz mi uskutečnit můj záměr!“

S těmito slovy vstoupila Klytaimnéstra do paláce.

Zástup občanů čekal mlčky před palácem. Sklíčení tíživou předtuchou velkého neštěstí, občané čekali a nerozházeli se.

Najednou bylo z paláce slyšet příšerný, smrtelný výkřik Agamemnonův. Klytaimnéstra zabila manžela v okamžiku, kdy vycházel z lázně. Přehodila mu přes hlavu širokou, dlouhou pokrývku, do níž se zamotal jako do sítě a nemohl se bránit. Klytaimnéstra pak třemi údery sekyry manžela zabila.

Se zkrvavenou sekyrou a v šatě potřísněném krví vyšla Klytaimnéstra k lidu. Všechny zachvátila hrůza z jejího zločinu, ona se jím však pyšnila, jako by vykonala nějaký hrdinský čin.

Pozvolna však také ji začínají zachvacovat výčitky svědomí; je zdě-

Obr. 123. Orestés zabíjí Aigistha. Za Orestem stojí Klytaimnéstra se sekyrou, za Aigisthem Élektrá, podle kresby na váze

šena, že za tuto vraždu bude musít pykat, že se objeví neúprosný mstitel Agamemnonovy smrti.

Z paláce vyšel Aigisthos. Oděl se již do královského šatu a v rukou třímál královské žezlo. Mezi lidem zavládlo strašlivé rozhořčení. Kdyby ho Klytaimnéstra nebyla chránila, byli by Aigistha roztrhali. Zarmoucení Agamemnonovou smrtí, začali se občané pomalu rozcházet. Aigisthos s Klytaimnéstrou zatím vešli do paláce, uneseni pocitem vítězství. Tímto strašným zločinem získali moc. Osudem však jim nebylo přáno, aby se vyhnuli pomstě. Neúprosný osud jim za jejich zločin připravoval krutý trest.

ORESTÉS MSTÍ OTCOVU SMRT

(Podle Aischylovy tragedie *Choéforoi*, t. j. *ženy konající úlitbu*)

Od Agamemnonovy smrti uplynulo mnoho let. Jednoho dne se u jeho mohyly, ležící nedaleko paláce, objevili dva jinoši. Podle jejich oděvu se dalo soudit, že putovali z daleka. Jeden z nich, asi osmnáctiletý, byl opásán mečem, druhý, poněkud starší, třímál v ruce dvoje kopí. Mladší

jinoch přistoupil k mohyle, uřízl si pramen vlasů a položil ho na mohylu. Byl to Agamemnonův syn Orestés. V den otcovy vraždy ho zachránila jeho chůva a byl pak vychováván daleko od vlasti u fockého krále Strofia. Druhý jinoch byl jeho přítel, Strofiův syn Pyladés. Sotva Orestés přinesl otcí oběť, ve dveřích paláce se objevily otrokyně v černém šatě. Šly k Agamemnonově mohyle. Mezi nimi byla také dcera zavražděného krále Élektrá. Stejně jako všechny otrokyně byla oděna v černý šat a její vlasy byly ostříhány. Královská dcera se ničím nelišila od ostatních otrokyň. Orestés a Pyladés se rychle skryli za mohylou a pozorovali, co budou otrokyně dělat. Přistoupily až k mohyle, začaly hlasitě plakat a mohylu třikrát obešly. Otrokyně sem poslala Klytaimnéstra. V noci se jí zdál zlověstný sen a Klytaimnéstra se bála, že se na ni rozhněvala Agamemnonova duše. Otrokyně ji měly nyní usmířit. Nenáviděly však Klytaimnéstru za to, že zavraždila Agamemnona, a za to, že s nimi jednala krutě. A Klytaimnéstra je utiskovala proto, že všechny byly zajaté Trojanky a při pohledu na ně musila vzpomínat na svého zavražděného manžela.

Místo aby prosila Agamemnonův stín o usmíření, začala Élektrá, jak jí poradily otrokyně, svolávat na hlavu Klytaimnéstry pomstu bohů. Nemohla jednat jinak. Celou svou duší nenáviděla svou matku-vražednici.

Když byla oběť vykonána a otrokyně se již chystaly k odchodu, Élektrá najednou spatřila na mohyle pramen vlasů. Vlasy se velmi podobaly jejím vlastním a Élektru napadla myšlenka, že by to mohly být vlasy Orestovy. Zvedla je a zamyslíla se. Proč Orestés nepřišel sám, proč poslal jen pramen svých vlasů? Orestés se zezadu tiše přiblížil k sestře a zavolal na ni. Élektrá Oresta ihned nepoznala, vždyť ho naposled viděla, když byl ještě chlapcem. Orestés však ukázal sestře šat, který pro něj sama utkala. Élektrá se zardovala. Orestés jí vyprávěl, že sem přišel na pokyn boha Apollóna, který mu v Delfech přikázal, aby se matce a Aigisthovi pomstil za otcovu smrt, a hrozil mu šílenstvím, nesplní-li jeho příkaz. Orestés prosil sestru, aby nikomu neříkala, že přišel do rodného města.

Když se Élektrá vrátila do paláce, Orestés s Pyladem chvíli čekali a pak i oni zabušili na vrata. Sluhovi, který k nim vyšel, řekli, že musí vidět Klytaimnéstru, již mají oznámit důležitou zprávu. Sluha vyřídil

Klytaimnéstře jejich vzkaz. Když k nim vyšla z paláce, Orestés jí řekl, že jí má vyřídit vzkaz od fóckého krále. Vzkazuje jí, že Orestés zemřel, a král neví, co má dělat s jeho tělem. Klytaimnéstra se z této zprávy zaradovala: Ten, který se jí mohl pomstít za vraždu manžela, nyní zemřel. Klytaimnéstra oznámila zprávu o Orestově smrti ihned také Aigisthovi, který byl právě v městě. Ten spěchal rychle do paláce. Nevzal s sebou dokonce ani dva vojáky, kteří ho všude ochraňovali. Aigisthos spěchal vstříc své smrti. Sotva vstoupil do paláce, padl ihned proboden Orestovým mečem. Jeden z otroků v hrůze běžel ke Klytaimnéstře, aby ji zavolal na pomoc. Klytaimnéstra pochopila, že ji čeká odplata za její zločin.

Vtom k ní již přistoupil Orestés se zakrváceným mečem. Klytaimnéstra padla k jeho nohám a začala ho prosit o slitování. Vždyť je jeho matka, která ho odkojila vlastním mlékem. Orestés nesměl matku ušetřit, musil splnit Apollónův příkaz. Uchopil matku za ruce a vlekl ji na místo, kde ležela Aigisthova mrtvola. Tam ji zabil. Tak Orestés pomstil smrt svého otce.

Když se lid dověděl o smrti Aigistha a Klytaimnéstry, v úžasu se začal scházet u dveří paláce. V nikom se neprobudila ani kapka lítosti se zrádnou Klytaimnéstrou a s tyranem Aigisthem, jehož všichni nenáviděli.

Dveře paláce se otevřely a všichni spatřili zkrvavená těla Aigistha a Klytaimnéstry. Nad nimi s mečem v ruce stál Orestés. Orestés cítil, že jednal správně, jestliže zabil; vždyť uskutečnil Apollónův pokyn, mstil se za otcovu smrt. Ale tu se před Orestem objevily neúprosné bohyně pomsty Erínye. Kolem hlavy se jim vinuli jedovatí hadi, jejich oči svítily strašným hněvem. Orestés se zachvěl při pohledu na ně. Cítil, že se jeho rozum pomalu zatemňuje. Opustil palác, a štván Erínyemi, prchal do Apollónovy svatyně v Delfech, doufaje, že bůh, jehož vůli vykonal, ho zachrání.

APOLLÓN A PALLAS ATHÉNA ZACHRAŇUJÍ ORESTA PŘED PRONÁSLEDOVÁNÍM ERÍNYÍ

(Podle Aischylovy tragedie *Eumenidy*)

Orestés, štvaný pomstychtivými Erínyemi, zmučený blouděním a žalem, přišel konečně do posvátných Delf. Vstoupil do Apollónova chrámu a usedl k omfalu¹. Strašlivé bohyně ho pronásledovaly dokonce až do Apollónova chrámu, tam však je stříbroluký bůh uspal a jejich strašné oči se uzavřely ke spánku.

Obr. 124. Erínye pronásledují Oresta, podle kresby na váze

Apollón se tajně, aby ho Erínye neviděly, zjevil Orestovi a přikázal mu, aby šel do Athén a tam prosil o ochranu u starobylé sochy bohyně Pallady Athény. Bůh přislíbil nešťastnému Orestovi svou pomoc. Za průvodce na cestu mu určil svého bratra boha Herma. Orestés vstal, tiše vyšel z chrámu a vydali se s Hermem do Athén.

Sotva odešel, v Apollónově chrámu se ze země zvedl Klytaimnéstřin stín. Když spatřila spící Erínye, začala je budit a vyčítala jim, že přestaly pronásledovat vraha, který prolil krev své vlastní matky. Naléhala na ně, aby uprchlíka co nejrychleji dostihly a nedopřály mu ani vteřiny klidu. Erínye však spaly pevným, těžkým spánkem, ve spaní sténaly, občas vykřikovaly, jako by pronásledovaly vraha, který jim uprchl. Nakonec se s velkou námahou jedna z nich probudila a probudila pak i ostatní. Erínye zachvátily zuřivostí, když viděly, že Orestés zmizel.

¹ Okrouhlý kámen v delfském chrámu. Řekové si představovali, že tento kámen leží přímo ve středu země, která má plochý tvar.

Začaly vytýkat Apollónovi, že jim vyrval z rukou vraha, Apollón však je vyhnal z chrámu, hroze jim svým lukem. Naplněny divokým hněvem, bohyně se v neuspořádané řadě vydaly po stopách Orestových.

Orestés zatím přišel do Athén. Usedl u sochy bohyně Athény a objal ji rukama. Brzy se objevily i Erínye. Všude hledaly Oresta. V strašném hněvu byly bohyně pomsty připraveny nešťastníka rozsápat, nesměly však urazit posvátnou sochu Athény.

Bohyně Athéna uslyšela hrozný křik Erínyí; záříc ve své třpytivé zbroji, objevila se před nimi. Erínye naléhavě žádaly, aby jim bohyně vydala Oresta. Chtěly ho za vraždu matky potrestat strašlivým mučením. Orestés však prosil bohyni, aby ho zachránila. Připomněl Palladě Athéně svého otce Agamemnona i to, jak zahynul rukou zrádné Klytaimnéstry. Což se Orestés mstil matce z vlastní vůle? Vždyť splnil rozkaz Apollónův. Orestés prosil Athénu, aby ho soudila ona sama.

Athéna vyslyšela Orestovy prosby. Vybrala tedy z athénských stařešinů soudce, kteří měli spor rozřešit. Od těch dob měl tento soud, areopag¹, zůstat v Athénách navždy a měl se scházet na pahorku, kde kdysi vybudovaly svůj tábor Amazonky, když napadly Thésea. Protože zde Amazonky přinášely oběti bohu Areovi, nazývá se pahorek od té doby horou Areovou.

Soudci vybraní Athénou se sešli. Byly již přineseny dvě urny, do nichž měli soudci při hlasování vhodit kamínky, a soud začal.

Soudu se jako jeden ze soudců účastnila i bohyně Athéna. Kolem se shromáždil lid, který chtěl slyšet, jak soudci rozhodnou spor. Erínye obžalovaly Oresta a tvrdě vyžadovaly, aby byl odsouzen. Orestovým obhájcem byl sám bůh Apollón. Začal klidně hovořit na Orestovu obhajobu. Ospravedlňoval Orestův čin, neboť Orestés se Klytaimnéstře mstil za strašný zločin, za vraždu manžela, velikého hrdiny, krále Agamemnona. Orestés přece nakonec jen vyplnil jeho, Apollónovu vůli. Soudcové vyslechli žalobkyně i obhájce a přistoupili k hlasování.

Bylo dohodnuto, že při stejném počtu hlasů odevzdaných pro odsouzení i ospravedlnění bude Orestés uznán nevinným. Když byly hlasy soudců sečteny, zjistilo se, že počet hlasů odsuzujících i ospravedlňujících je stejný. Rovnost hlasů pro odsouzení i ospravedlnění vznikla tím,

¹ Athénský soud, soudní sbor složený z představitelů nejvýznamnějších rodů.

že Orestovi dala svůj hlas Athéna. Řekla, že pro Oresta hlasuje proto, že sama nemá matku, ale jen otce, boha Dia.

Tak byl Orestés ospravedlněn a Erínye musely zanechat pronásledování.

Erínye zachvátil strašlivý hněv, vždyť je soud zbavil jejich odvčkého práva trestat zločince strašnými mukami. Hrozily, že zpusťoší celou Attiku a uvrhnou ji do strašlivých bčd. Athéna však zmírnila hněv bohyň. Přemluvila je, aby navždy zůstaly v Attice v posvátné jeskyni, kde jim všichni Athéňané budou vzdávat veliké pocy.

Hrozné bohyně souhlasily. Občané je s velikou slávou odvedli v čele s bohyní Athénou a s jejími kněžkami do jejich svatyně, do jeskyně na úpatí Areova pahorku.

Od té doby se Erínye staly ochránkyněmi celé Attiky a začaly se nazývat Eumenidy (t. j. blahovolné).

ORESTÉS JDE NA TAURIDU HLEDAT POSVÁTNOU SOCHU BOHYNĚ ARTEMIDY

(Podle Euripidovy tragedie Ífigeneia na Tauridě)

Orestés se nezachránil před pronásledováním Erínyí. Všechny Erínye se nepodřídily rozhodnutí areopagu. Některé dále pronásledovaly Oresta, ani ve dne, ani v noci mu nedopřály klidu. Nakonec Orestés, zmučený utrpením, znovu běžel do Delf do svatyně Apollónovy. Tam mu Apollón přikázal, aby odešel na dalekou Tauridu¹ a přivezl odsud posvátnou sošku bohyně Artemidy. Byl to nebezpečný čin. Kmen Taurů, žijící na Tauridě, před touto posvátnou soškou obětoval každého cizince, který k nim přišel. Stejný osud mohl stihnout i Oresta.

Orestés se však přesto vydal na dalekou cestu. Chtěl se za jakoukoli cenu zbavit pronásledování Erínyí.

Se svým přítelem Pyladem šťastně doplul na Tauridu. Svůj koráb skryl mezi pobřežními skalisky a vydal se k chrámu bohyně Artemidy. Orestés ani netušil, že kněžkou v tomto chrámu je jeho sestra Ífigeneia, kterou Řekové kdysi chtěli obětovat bohyni Artemidě. Orestés s Pyla-

¹ Dnešní Krym.

Obr. 125. Ífigeneia, Orestés a Pyladés v Tauridě, podle reliefu z 2. stol. př. n. l.

dem se neodvážili vzít Artemidinu sošku za bílého dne a čekali raději, až nastane noc. Spatřili je však pastýři. Napadli je a po dlouhém boji je spoutali a odvedli ke králi. Král rozhodl, aby oba byli obětováni Artemidě.

Ráno je spoutané odvedli do chrámu. Nic netušící Ífigeneia měla svou vlastní rukou zabít bratra. V noci měla strašný sen. Zdálo se jí, že zemětřesení zničilo otcův palác. Zůstal stát jen jediný sloup, s něhož padaly světlé kadeře; Ífigeneia pak sloup omyla, jako by ho připravovala k oběti. Usoudila, že její bratr Orestés zahynul, a rozhodla se přinést oběť na počest zemřelého bratra. Zatím co konala obětní obřad, královi sluhové k ní přivedli spoutaného Oresta a Pylada. Ífigeneia se jich začala vyptávat, kdo jsou a odkud přicházejí. Když se dověděla, že jsou Řekové, zeptala se jich na osud Agamemnona a svého bratra Oresta. Orestés s Pyladem jí mohli říci málo radostného.

Ífigeneia se nakonec rozhodla obětovat jen jednoho jinocha, druhého chtěla poslat s listem k Orestovi do Řecka, aby se dověděl, že jeho sestra Ífigeneia je živa. Teprve nyní vyšlo najevo, že se setkali bratr se sestrou. Sourozenci se zaradovali ze svého shledání. Jak se však mohli zachránit? Jak uprchnout z Tauridy?

Ífigeneia se rozhodla utéci se ke lsti: Řekla králi Taurů, že socha

Artemidina je poskvrněna a že je nutno ji omýt v moři a s ní i její oběti, dva cizince. Taurský král souhlasil.

V slavnostním procesí šla Ífigeneia s chrámovými služebnicemi na mořský břeh k místu, kde byl ukryt Orestův koráb. Služebnice nesly sošku Artemidinu, spoutaného Oresta s Pyladem vedli královi sluhové. Když přišli na břeh moře, Ífigeneia poručila královým sluhům, aby se vzdálili, neboť nesměli vidět tajné obřady omývání. Když sluhové odešli, Ífigeneia osvobodila bratra i jeho věrného přítele z pout a spěchala s nimi na loď. Královým sluhům se zdálo podezřelé, že obřad trvá tak dlouho. Šli na břeh a k svému údivu spatřili koráb, na němž chtěl Orestés odvézt Ífigeneiu. Sluhové se vrhli na Oresta, aby si vydobyli svou kněžku. Začala bitva, avšak Orestés s Pyladem zahnali královy sluhy na útěk. Orestés s Ífigeneií a se svými průvodci vstoupili na koráb. Veslaři usedli k veslům a loď vyplula na širé moře. Nebylo však jim souzeno tak lehce opustit Tauridu.

Zvedla se strašlivá bouře a přihnala koráb zpět ke břehu. Všichni Řekové, kteří byli na korábu, by se znovu dostali do moci taurského krále a byli by zahynuli, kdyby je nebyla zachránila bohyně Pallas Athéna. Zjevila se králi Taurů a poručila mu, aby pustil do Řecka nejen Ífigeneiu i s jejím bratrem a se všemi jejich průvodci, ale dokonce i služebnice Artemidina chrámu. Král se podřídil vůli bohyně. Nyní se Ífigeneia mohla vrátit do vlasti, odkud ji kdysi odnesla bohyně Artemis k Taurům.

Zpáteční Orestova plavba byla šťastná. Když se vrátil do vlasti, zabil Aigisthova syna Aléta, který se v době jeho nepřítomnosti zmocnil trůnu. Svému věrnému příteli Pyladovi, který byl připraven zemřít za něj na Tauridě obětním nožem Ífigeneiným, dal za ženu svou sestru Ělektru. Ífigeneia se stala kněžkou bohyně Artemidy v chrámu vybudovaném na mořském pobřeží v Attice nedaleko Athén.

THÉBSKÝ CYKLUS

OIDIPÚS, JEHO DĚTSTVÍ, MLÁDÍ A NÁVRAT DO THÉB

(Podle Sofokleovy tragedie Král Oidipús)

Thébský král Polydóros, syn Kadmův, měl se svou manželkou Nyktéidou syna Labdaka, který po něm přijal vládu nad Thébami. Synem a následníkem Labdakovým byl Láios. Král Láios kdysi navštívil krále Pelopa a dlouho u něho pobýval v Pise. Černým nevděkem se Láios odvděčil Pelopovi za jeho pohostinství. Láios unesl mladého Pelopova syna Chrýsippa a odnesl ho k sobě do Théb. Rozhněvaný a zarmoucený otec Láia proklel. Ve svém prokletí mu přál, aby bohové potrestali únosce jeho syna tím, že ho zavraždí jeho vlastní syn. Tak proklel Chrýsippův otec Láia a toto otcovo prokletí se mělo vyplnit.

Láios se po svém návratu do sedmibranných Théb oženil s dcerou Menoikeovou Iokastou. Dlouho žil Láios v Thébách spokojeně a trápilo ho jen to, že neměl děti. Nakonec se Láios rozhodl odejít do Delf a tam se zeptat boha Apollóna na příčinu své bezdětnosti. Apollónova kněžka Pýthie dala Láiovi strašnou odpověď. Řekla mu:

„Synu Labdakův, bohové splní tvé přání, budeš mít syna, ale vez, že rukou svého syna zahyneš. Prokletí Pelopovo se vyplní!“

Láia zachvátila hrůza. Dlouho přemýšlel, jak se vyhnout vůli neúprosného osudu. Nakonec se rozhodl, že svého syna zabije, hned jak se narodí.

Brzy se Láiovi skutečně narodil syn. Krutý otec svázal novorozenému synu nohy řemeny a ostrým železem mu probodl chodidla. Pak zavolal otroka a poručil mu, aby chlapce pohodil v lese na úpatí Kithairónu. Domníval se, že ho zde roztrhá divoká zvěř. Otrok však Láiuův příkaz nevyplnil. Bylo mu dítěte líto a chlapečka tajně dal otroku korinthského krále Polyba. Tento otrok právě pásł stádo svého pána na

úpatí Kithairónu. Otok odnesl chlapce králi Polybovi, a ten, protože neměl děti, rozhodl se, že si z něho vychová následníka. Král Polybos nazval chlapce pro jeho nohy opuchlé od ran Oidipem. Tak Oidipús vyrostl u Polyba a jeho ženy Meropy. Nazývali ho svým synem a Oidipús je zase pokládal za své rodiče. Avšak jednou, když Oidipús již vyrostl a dospěl v muže, jeden z jeho přátel, který se na hostině opil, ho nazval nalezcem. Oidipa to udivilo. Do duše se mu vkradlo podezření. Šel za Polybem a Meropou a dlouho je prosil, aby mu odhalili tajemství jeho původu. Avšak ani Polybos, ani Meropé mu nic neřekli. Tehdy se Oidipús rozhodl odejít do Delf, aby se tam dověděl o tajemství svého původu.

Jako prostý poutník se vydal do Delf. V Delfech se zeptal ve věštírně na svůj osud. Jasný Apollón mu odpověděl ústy věštkyň Pýthie:

„Strašný je tvůj osud, Oidipe! Zabiješ svého otce, oženíš se s vlastní matkou a z tohoto manželství se narodí děti, které bohové proklejí a které budou všichni lidé nenávidět.“

Oidipa zachvátila hrůza. Jak se vyhnout tomuto zlému osudu, jak se vyhnout otcovraždě a sňatku s matkou? Vždyť věštkyň mu neřekla jméno jeho rodičů. Oidipús se rozhodl, že se do Korinthu již nevrátí. Což jsou-li Polybos s Meropou jeho rodiči? Což se opravdu stane vrahem Polybovým a manželem Meropiným? Oidipús se rozhodl, že se stane věčným tulákem bez rodu, bez kmene, bez vlasti.

Ale což je možno vyhnout se svému osudu? Oidipús nevěděl, že čím více se bude snažit vyhnout svému osudu, tím spíše se dostane na cestu, kterou mu osud určil.

Jako tulák bez domova odešel z Delf. Nevěděl, kam má jít, a vydal se po první cestě, která se mu naskytla. Tato cesta vedla do Théb. U úpatí Parnásu, v úzké úžlabině, kde se setkávaly tři cesty, potkal Oidipús vůz, v němž seděl šedovlasý stařec majestátního vzhledu. Hlasatel řídil vůz a za ním následovali sluhové. Hlasatel hrubě okřikl Oidipa; poručil mu, aby sešel s cesty, a rozpráhl se na něj bičem. Rozzlobený Oidipús udeřil hlasatele a již chtěl projít kolem vozu, ale tu se stařec rozmáchl hoř a uhodil Oidipa do hlavy.

Oidipús se rozzuřil a v hněvu udeřil starce svou hoř do hlavy takovou silou, že padl naznak na zem a byl mrtev. Oidipús se vrhl na jeho průvodce a všechny je pobil. Jen jednomu otroku se podařilo nepozorovaně

Obr. 126. Oidípús a Sfinx, kresba na váze

se ukrýt. Tak se vyplnil příkaz osudu. Aniž o tom věděl, Oidipús zabil svého otce Láia. Tento stařec byl Láios, který se jel zeptat do Delf Apollóna, jak má Thébý zbavit krvežíznivé Sfinxy.

Oidipús šel klidně dál. Necítil se vinným vraždou. Vždyť on nezaútočil první, vždyť se jen bránil. Šel stále dál a dál po cestě, kterou si zvolil, až došel nakonec do Théb.

V Thébách panoval velký smutek. Dvojí pohroma postihla město Kadmovo. Strašná Sfinx, dcera Tyfáona a Echidny, se usadila nedaleko Théb na hoře Sfingiu a žádala si stále nové a nové oběti. A tu ještě otrok přinesl zprávu, že král Láios byl zabit jakýmsi neznámým mužem. Když Oidipús viděl zármutek občanů, rozhodl se, že je zbaví jejich neštěstí. Rozhodl se sám jít k Sfinze.

Sfinx byla strašná obluda s hlavou ženy a s tělem obrovského lva. Na tlapách měla ostré drápy a na těle jí vyrostla obrovská křídla. Bohové rozhodli, že Sfinx zůstane v Thébách tak dlouho, dokud někdo nerozřeší její hádanku. Tuto hádanku Sfinx znala od Mús. Sfinx nutila každého poutníka, který šel kolem, aby se pokusil tuto hádanku roz-

luštit. Nikomu se to však nepodařilo a všichni zahynuli krutou smrtí v železném objetí Sfinžiných ostrých tlap. Mnoho urozených Thébanů se snažilo zachránit Théby od Sfingy, všichni však zahynuli.

Oidipús přišel k Sfinze a ta mu dala svou hádanku.

„Řekni mi, kdo chodí ráno po čtyřech nohách, ve dne po dvou a večer po třech? Žádný z tvorů žijících na zemi nemění se tak jako tento. Když chodí po čtyřech, má méně síly a pohybuje se pomaleji než jindy.“

Oidipús se ani na okamžik nezamyslel a ihned odpověděl:

„Je to člověk! Když je malý, teprve na úsvitě svého života, je sláb a pomalu leze po čtyřech. Ve dne, to jest v dospělém věku, chodí po dvou nohách. Večer, to je v stáří, je vetchý a potřebuje oporu, bere si hůl a pak chodí po třech nohách.“

Tak rozřešil Oidipús hádanku Sfinxy. Sfinx zamávala křídly a vrhla se se skály do moře. Bohové rozhodli, že Sfinx musí zahynout, jestliže někdo rozluští její hádanku. Tak Oidipús osvobodil Théby od utrpení.

Když se Oidipús vrátil do Théb, Thébané ho povolali králem, neboť Kreón, který vládl místo zabitého Láia, již dříve rozhodl, že králem Théb se má stát ten, kdo město osvobodí od Sfinxy. Když se Oidipús stal v Thébách králem, oženil se s vdovou po Láiovi Iokastou a měl s ní dvě dcery, Antigonu a Isménu, a dva syny, Eteoklea a Polyneika. Tak se vyplnilo i druhé rozhodnutí osudu. Oidipús se stal manželem své rodné matky a měl s ní děti.

OIDIPÚS V THÉBÁCH¹

(Podle Sofokleovy tragédie Král Oidipús)

Oidipús, jehož lid prohlásil králem, vládl v Thébách moudře. Spokojenost Théb a královské rodiny nebyla dlouho ničím narušena. Oidipús však čekal nešťastný osud. Théby pojednou postihlo veliké neštěstí.

¹ Způsob, jakým vykládá báji o Oidipovi Sofoklés, žijící v 5. stol. př. n. l., jasně dokazuje, že v jeho době již víra v bohy není tak pevná jako dříve. I sám Sofoklés se domnívá, že osud je silnější bohů. Proto vidíme, že jakkoli se Oidipús snaží vyhnout svému osudu, nepodaří se mu to. Nikdo nemůže zachránit trpícího Oidipa; sám jde vstříc své záhubě, proti své vůli sám pomáhá uskutečnit rozhodnutí osudu. Oidipús

Stříbroluký bůh Apollón poslal na Théby strašlivou nemoc, která hubila všechny občany, staré stejně jako malé děti. Théby se staly jediným velkým hřbitovem. Nepohřbené mrtvoly se válely na ulicích a náměstích. Všude se rozléhal nářek a sténání. Všude bylo slyšet pláč žen a matek. Théby však sužovala nejenom strašná nemoc, vládl v nich i hlad, neboť pole nedala žádnou úrodu a mezi stády řádil hrozný mor. Zdálo se, že nastaly poslední dny velikého města Kadmova. Marně občané přinášeli bohům oběti a prosili je o záchranu. Bohové však neslyšeli jejich prosby; utrpení stále rostlo.

V zástupu přišli občané k svému králi Oidipovi. Prosili ho, aby jim pomohl a poradil jim, jak se zbavit pohromy, jež jim hrozila záhubou. Vždyt Oidipús již jednou pomohl občanům zbavit se Sfingy. Oidipús sám se trápil nad osudem Théb a svého rodu a již poslal Iokastina bratra Kreonta do Delf, aby se otázal Apollóna, jak se zbavit pohromy. Kreón se měl již brzy vrátit. Oidipús ho netrpělivě očekával.

Kreón se konečně vrátil. Přinesl odpověď z věštírny. Apollón mu poručil, aby vyhnal toho, kdo svým zločinem uvalil na Théby tuto pohromu. Občané mají prolitou krev krále Láia vykoupit tím, že jeho vraha vyženou z města nebo ho dokonce potrestají smrtí. Jak však nalézt Láiova vraha? Vždyt král byl zabit na cestě a povraždění byli i všichni jeho průvodci kromě jediného otoka. Oidipús se rozhodl, že vrah musí být nalezen za každou cenu, ať je to kdokoli, ať se skrývá na kterémkoli místě, třeba v jeho vlastním paláci, ať je vrahem třeba i člověk jemu blízký. Svolal všechny lid na shromáždění, aby se poradili, jak vypátrat vraha. Lid si vzpomněl na věštce Teiresia, který jediný může pomoci. Slepý věstec Teiresiás je přiveden. Oidipús ho prosí, aby řekl jméno Láiova vraha. Ano, Teiresiás zná vraha, ale jeho jméno nemůže říci.

„Ó, nech mě odejít, oba lehčeji poneseme břímě, uložené na nás osudem,“ říká Teiresiás.

Oidipús však žádal odpověď.

„Zlořečený, ty nechceš odpovědět!“ zvolal Oidipús. „Svou zatvrzelostí bys rozzlobil i kámen.“

umírá, přestože vždy horlivě uctíval bohy. Mythos o Oidipovi v Sofokleově pojetí je jasným příkladem toho, jak báje nabývaly nových rysů, jak se měnily v souvislosti s kulturním rozvojem starověké řecké společnosti.

Teiresiás dlouho vzdoruje, dlouho nechce říci jméno vraha, nakonec však přece ustoupil před hněvivými slovy Oidipovými a řekl:

„Ty sám, Oidipe, jsi poskrvrnil tuto zemi svou vládou. Ty sám jsi vrahem, jehož hledáš! Nevědomky ses oženil s tou, která je každému nejdražší, oženil ses se svou matkou!“

Když Oidipús uslyšel tato slova, strašně se na Teiresia rozhněval. Nazývá věstce lhářem, hrozí mu smrtí, říká, že ho k těmto slovům přiměl Kreón, aby sám získal jeho království. Klidně, s plným vědomím, že řekl pravdu, naslouchá Teiresiás hněvivým slovům krále. Ví, že Oidipús, přestože je vidoucí, přece nevidí všechno zlo, které, aniž by chtěl, způsobil. Oidipús nevidí, kde žije, nevidí, že on sám je si nepřitelem a nepřitelem své rodiny. Žádné hrozby Teiresia nelekaají; směle říká Oidipovi, že vrah stojí zde, před ním. Třebaže vrah přišel do Théb jako cizinec, ve skutečnosti však se narodil v Thébách. Zlý osud postihne vraha, z vidoucího se stane slepec, z boháče chudás; ztratí vše a odejde z Théb do vyhnanství.

S hrůzou naslouchali Thébané Teiresiovi, neboť věděli, že lež nikdy neposkrvrnila jeho ústa.

Oidipús pln hněvu viní Kreonta z toho, že on naučil Teiresia těmto slovům. Obviňuje Kreonta, že se chce zmocnit vlády nad Thébami. Přichází i Iokasté. Oidipús jí vypráví vše, co řekl Teiresiás, a obviňuje jejího bratra ze zlých úmyslů. Vyptává se Iokasty na to, jak byl zabit Láios, i na to, jak byl jediný Láiov syn pohozen v lese na svazích Kithairónu. Iokasté mu všechno vypravuje. První pochybnosti se vkrádají Oidipovi do duše. Zlá předtucha něčeho strašného mu svírá srdce.

„Ó Die!“ zvolal Oidipús, „k čemu jsi mě to odsoudil! Zdá se, že slepý Teiresiás viděl lépe než já, vidoucí!“

Oidipús se ptá i po zachránivším se otrokovi, kde je a žije-li dosud, a dovídá se, že tento otrok pase stáda na svazích Kithairónu. Oidipús pro něj ihned pošle. Chce se dovědět celou pravdu, byť byla sebe-strašnější.

Sotva odešli pro otroka, přichází posel z Korinthu. Přináší zprávu o smrti krále Polyba, jemuž nemoc ukončila život. Polybos tedy nezahynul rukou svého syna. Je-li Oidipús Polybovým synem, pak by se tedy nesplnilo určení osudu, vždyť Oidipovi bylo souzeno zabít svého otce. Ale možná, že Oidipús není Polybovým synem? Oidipús doufá,

že se vyhnul tomu, co mu osud určil. Avšak posel mu zničil tuto naději. Říká Oidipovi, že Polybos nebyl jeho otcem, že on sám ho přinesl korinthskému králi jako malé děcko, když ho dostal od pastýře krále Láia.

S hrůzou naslouchá Oidipús poslovi, stále jasněji před ním vyvstává strašlivá pravda.

Zde je i pastýř. Z počátku nechce nic říci, chce všechno utajit. Oidipús však pastýři hrozí strašným trestem, zatají-li pravdu. Pastýř ve strachu dozná, že chlapec, jehož dal kdysi hlasateli, byl synem krále Láia, který svého syna odsoudil k smrti. On však se nad nešťastným dítětem slitoval.

Jak by si Oidipús přál, aby byl tehdy zemřel jako nevinné dítě, jak běduje nad tím, že ho pastýř nenechal zahynout jako malého chlapce. Nyní je Oidipovi všechno jasné. Ví již z Iokastina vyprávění o Láiově smrti, že otce zabil sám, a ze slov pastýřových pochopil, že je vlastním synem Láiovým a Iokastiným. Jakkoli se Oidipús snažil vyhnout rozhodnutí osudu, přece se nakonec vyplnilo. V zoufalství Oidipús odchází do paláce. Je vrahem svého otce, manželem své matky, jeho děti jsou zároveň jeho sourozenci, neboť mají společnou matku.

V paláci čeká Oidipa nová rána. Iokasté neunesla všechnu hrůzu, která se před ní odkryla, a vzala si život. Ve své ložnici se oběsila. Šílený hořem, Oidipús serval s Iokastina šatu sponu a jejím ostřím si vypíchl oči. Nechtěl již nikdy vidět sluneční svit, nechtěl vidět své děti ani rodné Thébý. Nyní pro něj bylo vše mrtvé, v jeho životě již radost neměla místa. Oidipús pak žádá Kreonta, aby ho vyhnal z Théb, a prosí ho jen o jedno, aby se postaral o jeho děti.

OIDIPOVA SMRT

(Podle Sofokleovy tragedie Oidipús v Kolónu)

Kreón nevyhnal Oidipa. Oidipús žil nějakou dobu v paláci, stranil se lidí a oddával se jen svému žalu. Thébané se však báli, že Oidipův pobyt v Thébách přivolá na celou zemi hněv bohů, a žádali, aby slepý Oidipús byl ihned vyhnán. Ani Oidipovi synové Eteoklés a Polyneikés, kteří chtěli sami vládnout v Thébách, se nepostavili na ochranu svého

otce. Thébané vyhnali Oidipa a jeho synové se rozdělili o vládu s Kreontem.

Slepý, zubožený Oidipús odešel do vyhnanství do ciziny. Bezmocného Oidipa by nevyhnutelně čekala záhuba, kdyby nebylo jeho dcery, šlechtné Antigony, která se rozhodla zasvětit celý svůj život otci. Antigoné následovala otce do vyhnanství. Nešťastný stařec, veden svou dcerou, putoval ze země do země. Antigoné ho opatrně vodila přes hory, temnými lesy, sdílejíc s ním všechny obtíže a nebezpečství bludné cesty.

Po dlouhém putování Oidipús nakonec přišel do Attiky k Athénám. Antigoné nevěděla, kam otce dovedla. Nedaleko bylo vidět městské hradby a věže, osvětlené paprsky právě vycházejícího slunce. U města se zelenal vavřínový háj, obklopený břechtanem a vinnou révou. V háji občas stříbřitou zelení zasvítily olivy. Z háje bylo slyšet sladký slavičí zpěv. Zeleným údolím protékaly s hlasitým zurčením potůčky, všude se bělaly hvězdičky narcisů a žloutl voňavý šafrán. V zeleném háji pod stínem vavřínu usedl ubohý Oidipús na kámen a Antigoné chtěla jít vypátrat, ke kterému městu se dostali. Kolem šel vesničan. Řekl Oidipovi, že jsou v Kolónu, městečku ležícím nedaleko Athén, a háj, v němž Oidipús sedí, je zasvěcen Eumenidám. Celá okolní krajina je zasvěcena Poseidónovi a Títánu Prométheovi. Město, které je vidět z háje, jsou Athény, kde vládne hrdina Théseus, syn Aigeův. Když Oidipús vyslechl vesničana, začal ho prosit, aby někoho poslal ke králi Théseovi. Bude-li mu Théseus chtít na čas poskytnout přístřeší, může mu velmi pomoci. Vesničan nechtěl věřit, že slabý a k tomu ještě slepý stařec může v něčem pomoci mocnému athénskému králi. Pln pochybností šel do Kolónu, aby tam vyprávěl o slepém starci v posvátném háji Eumenid, který slibuje velkou pomoc samému Théseovi.

Když se Oidipús dověděl, že je v posvátném háji Eumenid, poznal, že se blíží jeho poslední hodina, že jeho utrpení již skončí. Již kdysi dávno mu předpověděl Apollón, že po dlouhém bloudění plném strastí zemře v posvátném háji velikých bohyň. Předpověděl také, že ten, kdo mu poskytne přístřeší, dostane velkou odměnu, a ty, kteří ho budou vyhánět, bohové přísně potrestají. Oidipús pochopil, že velké bohyně jsou Eumenidy, které ho po celý život tak vytrvale pronásledovaly. Oidipús uvěřil, že nyní ho konečně čeká klid.

Zatím kolónští občané spěchají k háji Eumenid, aby se podívali, kdo se sem odváží vstoupit; vždyť oni sami se neodvážejí dokonce ani vyslovit jméno hrozných bohů nebo pohlédnout na jejich svatyni. Když Oidipús zaslechl hlasy Kolóňanů, poprosil Antigonu, aby ho zavedla hlouběji do háje. Když však na něj Kolóňané začali volat, že znesvětil háj, vyšel ven a na jejich dotaz jim vyjevil své jméno. Občany zachvátila hrůza. Před nimi stál Oidipús! Kdo v Řecku by neznal jeho strašný osud, kdo by nevěděl o těch zločinech, jimiž se nešťastný Láiov syn nevědomky prohřešil? Ne, Kolóňané nemohou připustit, aby Oidipús zde zůstal, obávají se hněvu bohů. Neposlouchají prosby Oidipovy ani Antigoiny a žádají, aby slepý stařec ihned opustil okolí Kolónu. Cožpak Oidipús nenajde přístřeší v Athénách, v oněch Athénách, proslavených po celém Řecku jako posvátné město, které poskytne ochranu každému, kdo o ni prosí? Vždyť Oidipús sem nepřišel z vlastní vůle, vždyť jeho příchod má přinést občanům štěstí. Nakonec Oidipús prosí občany, aby počkali alespoň do příchodu Thésea. Ať athénský král rozhodne, může-li zde Oidipús zůstat nebo má-li být vyhnán.

Občané byli ochotni počkat na Thésea. V té chvíli se v dálce objevil vůz a v něm jakási žena. Na hlavě měla široký thessalský klobouk, který jí zakrýval tvář. Antigoné se na ni pátravě dívá a zdá se jí, že ženu poznává, je to její sestra Isméné. Vůz se blíží, Antigoné se dívá ještě pozorněji a opravdu poznává Isménu.

„Otče,“ praví Antigoné, „vidím, že sem jede tvá dcera Isméné, za chvíli uslyšíš její hlas.“

A již je tu vůz. Isméné sestoupila a vrhla se otcí v objetí.

„Otče, můj nešťastný otče,“ zvolala Isméné, „konečně mohu opět obejmout tebe i Antigonu.“

Příjezd Ismény Oidipa potěšil; nyní měl u sebe své dcery, svou věrnou průvodkyni a pomocnici Antigonu i Isménu, která na otce nikdy nezapomněla a neustále mu posílala zprávy z Théb.

Isméné vyhledala Oidipa, aby mu oznámila nejsmutnější zprávy: Oidipovi synové z počátku vládli v Thébách společně. Avšak mladší syn Eteoklés se sám zmocnil vlády a vyhnal z Théb staršího bratra Polyneika. Tu Polyneikés odešel do Argu a tam si nalezl pomoc. Nyní táhne s vojskem proti Thébám, aby se buď zmocnil vlády, nebo aby padl v boji. Isméné také vyprávěla, že v delfské věštírně bylo vítězství

předpověděno tomu, na jehož straně bude Oidipús. Isméné je přesvědčena, že se zde brzy objeví Kreón, který vládne spolu s Eteoklem, aby se Oidipa zmocnil násilím. Oidipús nechce stranit ani jednomu, ani druhému synu, pro které byla touha po vládě silnější než úcta k otci. Nechce pomáhat synům, kteří mlčky souhlasili s jeho vyhnáním z Théb. Nikoli, otec jim nebude pomáhat k získání vlády nad Thébami. Oidipús zůstane zde, bude ochráncem Athén.

Kolónští občané radí Oidipovi, aby přinesl Eumenidám usmiřující oběť, jestliže se rozhodl zůstat v Athénách. Oidipús prosí, aby někdo vykonal tuto oběť, neboť sám již nemůže, jsa sláb a slepý. Isméné je ochotna vykonal oběť místo otce a odchází do háje Eumenid.

Sotva Isméné odešla, k háji Eumenid přichází Théseus se svou družinou. Přívětivě vítá Oidipa a slibuje mu ochranu. Théseus ví, jak těžký je osud cizince, ví, kolik překážek musí překonat. On sám zakusil, jak těžký je život v cizině, a proto nemůže odmítnout ochranu nešťastnému poutníku Oidipovi.

Oidipús děkuje Théseovi a slibuje mu svou ochranu. Říká, že jeho mohyla bude Athéňanům vždy věrnou záštitou.

Oidipovi však nebylo souzeno dojít v této chvíli klidu. Když Théseus odešel, přitáhl z Théb s nevelkým oddílem vojáků Kreón. Chce se zmocnit Oidipa, aby tak zajistil sobě a Eteokleovi vítězství nad Polynéikem a jeho spojenci. Kreón se pokouší přemluvit Oidipa, aby s ním odešel. Přesvědčuje ho, aby odešel do Théb, a slibuje mu, že tam bude klidně žít, obklopen péčí svých příbuzných. Oidipovo rozhodnutí však je pevné. A kromě toho Kreontovi také nevěří. Oidipús ví, co Kreonta přimělo k tomu, aby ho přemlouval k návratu do Théb. Ne, nepůjde s nimi, nedá vítězství do rukou těm, kteří mu způsobili tolik utrpení.

Když Kreón vidí, že se Oidipús nedá zviklat, začíná mu vyhrožovat, násilím ho chce přinutit, aby s ním odešel do Théb. Oidipús se nebojí násilí, vždyť je pod ochranou Thésea a všech Athéňanů. Tu však Kreón škodolibě oznamuje slepému bezmocnému starci, že jedna z jeho dcer, Isméné, již byla zajata. Kreón hrozí, že se zmocní i jediné Oidipovy opory, jeho obětavé dcery Antigony. Kreón tuto hrozbu ihned uskutečňuje a dává rozkaz Antigonu zajmout. Ta mamě volá na pomoc Athéňany, marně vztahuje ruce k otci, je odvedena. Oidipús je nyní bezmocný, vzali mu oči, které se dívaly místo něho; volá Eumenidy za

svědkyně, proklíná Kreonta a přeje mu, aby zakusil stejný osud, jaký prožívá on sám, a přeje mu, aby ztratil své děti. Zatím Kreón, když již jednou použil násilí, chce jednat s pomocí násilí dále. Přistupuje k Oidipovi a chce ho odvést. Oidipa chtějí chránit kolónští občané, je jich však málo a nemají dost sil, aby mohli bojovat s Kreontovým oddílem. Kolónané hlasitě volají o pomoc. Na jejich volání přispěchá Théseus se svou družinou.

Théseus je pobouřen Kreontovým násilným jednáním. Jak se opovážil zajmout Oidipa a jeho dcery zde, v háji Eumenid. Což se domnívá, že v Athénách je málo lidí, což neznevažuje i Thésea, jestliže se chce opovážit násilím odvést ty, kteří jsou pod ochranou Athén? Což ho snad v Thébách naučili jednat tak protizákonně? Nikoli, Théseus ví, že v Thébách nestrpí protizákonné jednání. Kreón sám dělá hanbu svému městu a své zemi. Třebaže věkem už je stařec, jedná však jako nerozumný chlapec. Théseus žádá, aby Oidipovy dcery byly ihned vráceny svému otci. Kreón se snaží Théseovi vysvětlit své jednání tím, že prý byl přesvědčen, že Athény neposkytnou přístřeší otcovrahu, muži, který se oženil se svou rodnou matkou. Théseus však tvrdě trvá na svém rozhodnutí; žádá, aby Kreón vrátil Oidipovi jeho dcery, a říká, že neodejde dříve, dokud nebudou opět s Oidipem. Kreón se podřídil Théseovým požadavkům, a tak staříček Oidipús brzy zase objal své dcery a děkoval velikému athénskému králi, přeje mu požehnání bohů.

Théseus pak praví Oidipovi:

„Vyslechni mě, Oidipe; zde u Poseidónova oltáře, kde jsem před Kreontovým příchodem vykonával oběť, sedí jinoch, který s tebou chce mluvit.“

„Kdo však je tento jinoch?“ táže se Oidipús.

„Nevím. Přišel z Argu. Vzpomeň si, nemáš-li v Argu někoho ze svých příbuzných,“ odpovídá Théseus.

Na ta slova Oidipús zvolal:

„Ó, nežádej, Thésee, abych mluvil s tímto jinochem. Z tvých slov jsem pochopil, že je to můj nenáviděný syn Polyneikés. Jeho slova mi způsobí jen utrpení.“

„Ale vždyť přichází s prosbou,“ říká Théseus. „Nemůžeš ho odehnat, aniž by sis nerozhněval bohy.“

Když Antigóné uslyšela, že je tu Polyneikés, také prosí otce, aby ho

vyslechl, třebaže se před otcem těžce provinil. Oidipús souhlasí, že syna vyslechne, a Théseus odchází, aby ho přivedl.

Přichází Polyneikés. V očích má slzy. Pláče při pohledu na otce, slepého starce v žebráckém šatu, s šedými vlasy, vlajícími ve větru, s tváří nesoucí stopy neustálého hladu a strádání. Teprve nyní Polyneikés pochopil, jak hrubě jednal s vlastním otcem. S rukama vztaženými k otci říká:

„Otče, řekni mi jen jediné slovo, neodvracej se ode mne! Odpověz mi, nenechávej mě bez odpovědi! Sestry, alespoň vy přesvědčte otce, aby mě nenechal odejít, aniž mi řekne jediné slovo.“ Antigóné prosí bratra, aby řekl otci, proč přišel. Věří, že Oidipús nenechá syna bez odpovědi.

Polyneikés vypravuje o tom, jak ho mladší bratr vyhnal z Théb, jak odešel do Argu, tam se oženil s dcerou Adrástovou a našel si pomoc, aby bratrovi mohl odejmout vládu, která podle práva patří jemu jako nejstaršímu.

„Ó otče,“ pokračoval Polyneikés, „my všichni, kteří jdeme proti Thébám, tě zaklínáme při svém životě a svých dětech, pojď s námi! Snažně tě prosíme, zapomeň na svůj hněv a pomoz nám pomstít se Eteokleovi, který mě vyhnal a vzal mi mou vlast. Vždyť je-li věštba pravdivá, vítězství bude doprovázet toho, s kým budeš ty. Ó, vyslechni mě milostivě! Zaklínám tě při bozích, pojď se mnou. Vezmu tě zpět do tvého rodného domu, zatím co zde, v cizině, jsi stejným žebrákem jako já.“

Oidipús neposlouchá syna. Jeho prosby jím nepohnou. Syn Polyneikés ho nyní potřebuje k tomu, aby získal vládu v Thébách. Což ho však dříve z Théb nevyhnal? Což on z něho neudělal tuláka? Což nenesí tyto hadry jen díky jemu? Oba synové zapomněli na svou povinnost k otci, jen dcery zůstaly věrny, vždy o něj pečovaly a ctily ho.

„Ne, nebudu ti pomáhat, až budeš Théby obracet v trosky. Dříve než Théb dobudeš, sám padneš zalit krví a s tebou i tvůj bratr Eteoklés,“ volá Oidipús. „Znovu volám prokletí na vaši hlavu, abyste si zapamatovali, jak se má ctít vlastní otec. Odejdi odtud, neznám se k tobě, nejsem již tvým otcem! Odnes si s sebou mé prokletí. Zemři v souboji se svým bratrem! Zabij toho, kdo tě vyhnal! Volám Eumenidy a boha Area, kteří ve vás vzbudili bratrovražednou rozepří, aby vás potrestali!

Jdi a pověz svým průvodcům, jaké dary rozdál rovným dílem mezi své syny Oidipús.“

„Ó, běda mně, ó, já nešťastný!“ volá Polyneikés. „Což mohu svým druhům přinést otcovu odpověď? Nikoli, mlčky musím jít vstříc svému osudu.“

Polyneikés odešel, aniž si vyprosil otcovo odpuštění a ochranu, odešel, neposlechnuv Antigoniných proseb, aby se vrátil do Argu a nezačínal válku hrozící smrtí jemu, jeho bratru i Thébám.

Poslední hodina Oidipova se již blížila. Na jasné obloze zarachotil úder hromu a zablesklo se. Všichni shromáždění v háji Eumenid stáli ohromeni tímto hrozným znamením Diovým. A znovu zazněl hromový úder, znovu vzplanul ohněm jasný blesk. Všichni se zachvěli strachem.

Oidipús k sobě zavolal své dcery a řekl jim:

„Ó, děti, zavolejte co nejrychleji Thésea! Tyto hromy Diovy mi předpovídají, že již brzy sestoupím do království temného Háda. Nemeškejte! Rychle pošlete pro Thésea. Můj konec se blíží!“

Sotva Oidipús domluvil, znovu, jako na potvrzení jeho slov, zazněly údery hromu. Théseus rychle přispěchal k háji Eumenid. Když Oidipús uslyšel jeho hlas, řekl:

„Vládče Athén! Přiblížil se můj konec, Diovy hromy a blesky předpovídají mou smrt a já nechci zemřít dříve, než splním to, co jsem ti slíbil. Já sám tě odvedu k místu, kde zemřeš. Nikomu však neprozrad, kde je můj hrob! Ten bude chránit tvé město lépe než množství kopí a štítů. Tam uslyšíš, co ti nemohu říci zde. Chraň toto tajemství, prozrad je až před svou smrtí svému nejstaršímu synu a ten ať je sdělí svému následníku. Pojď, Thésee, pojďte, děti! Nyní já, slepec, budu vaším průvodcem, mne povede Hermés a Persefoné.“

Théseus, Antigoné a Isméné následovali Oidipa, který je vedl tak jistě, jako by viděl. Přišel k místu, kde byl vchod do temného království stínů zemřelých, a usedl tam na kámen. Když se připravil na smrt, objal své dcery a řekl jim:

„Děti, od tohoto dne nebudete již mít otce. Jsem již v moci boha smrti Thanata. Již na vás nebude ležet těžká povinnost starat se o mne.“

S hlasitým pláčem objaly Antigoné a Isméné otce. Tu z hlubiny zazněl tajemný hlas: „Rychleji, Oidipe, rychleji! Proč tak dlouho váháš? Příliš dlouho otálíš!“

Když Oidipús uslyšel tajemný hlas, zavolał Thésea, vložil do jeho rukou ruce svých dcer a prosil Thésea, aby jim byl ochráncem. Théseus přísahal, že splní Oidipovu prosbu. Pak Oidipús poručil dcerám, aby odešly, neboť neměly spatřit to, co se mělo stát, a neměly slyšet tajemství, které chtěl Oidipús říci Théseovi. Antigoné s Isménou odešly. Ušly několik kroků a obrátily se, aby se naposledy podívaly na otce, ale otce již nebylo. Jen Théseus stál sám, rukama si zakrýváje oči, jako by se mu zjevilo nějaké strašné vidění. Pak Antigoné s Isménou uviděly, jak Théseus klesl na kolena a začal se modlit. Tak skončil Oidipús svůj život, který mu přinesl tolik utrpení, a nikdo ze smrtelníků nevěděl, jak zemřel a kde je jeho hrob. Bez nářku, bez bolesti odešel do Hádova království, odešel do něho tak, jak neodchází nikdo z lidí.

SEDM PROTI THÉBÁM

(Podle Aischylovy tragédie Sedm proti Thébám a Euripidovy tragédie Fointčanky)

Když byl slepý Oidipús vyhnán z Théb, jeho synové se rozdělili o vládu s Kreontem. Jeden po druhém se měli během roku střídát ve vládě. Eteoklés se nechtěl dělit o vládu se svým starším bratrem Polyneikem, vyhnal bratra ze sedmibranných Théb a sám se zmocnil vlády nad městem. Polyneikés se odebral do Argu, kde vládl král Adrástos.

Král Adrástos pocházel z rodu Amytháonovců. Kdysi se dva hrdinové, velký věstec Melampús a Biás, synové hrdiny Amytháona, oženili s dcerami krále Proita. Stalo se to takto: Proitovy dcery rozhněvaly bohy a byly potrestány tím, že bohové na ně seslali šílenství. V záchvatu šílenství si Proitovy dcery představovaly, že jsou krávy, a bučice běhaly po okolních polích a lesích. Melampús, který znal tajemství, jak Proitovy dcery vyléčit, se nabídl, že je uzdraví, žádal však za to, aby mu Proitos dal třetinu svého království. Proitos nesouhlasil. Pohroma ještě zesílila, šílenstvím se nakazily ještě další ženy. Proitos se znovu obrátil na Melampoda. Melampús žádal již ne jednu třetinu, ale dvě třetiny království; jednu pro sebe a druhou pro svého bratra Bianta. Proitos musil souhlasit. Melampús se skupinou jinochů se vydal do hor, po dlouhém pronásledování pochytal se skupinou jinochů šílené ženy i dcery Proi-

tovy a vyléčil je. Proitos dal své dcery Melampodovi a Biantovi za manželky.

Melampús měl syna Antifata, Antifatés Oikleá a Oiklés Amfiaráa. Biás měl syna Tala a jeho dětmi byli Adrástos a Erifýlé. Když Melampodovi a Biantovi potomci Adrástos a Amfiaráos dospěli, vzplanula mezi nimi rozepře. Adrástos musil uprchnout do Sikyónu¹ k Polybovi. Tam se oženil s královskou dcerou a stal se vládcem v Sikyónu. Po nějaké době se však Adrástos vrátil do rodného Argu, smířil se s Amfiaráem a provdal za něj svou sestru Erifýlu. Adrástos s Amfiaráem se druh druhu zavázali přísahou, že Erifýlé bude vždy soudcem jejich sporů a že se musejí vždycky bezpodmínečně podříditi jejímu rozhodnutí. Amfiaráos netušil, že se toto rozhodnutí stane příčinou jeho záhuby i záhuby jeho celého rodu.

K Adrástovu paláci přišel jednou pozdě v noci Polyneikés, který u něho doufal nalézt ochranu a pomoc. V paláci se Polyneikés setkal s hrdinou Týdeem, synem Oineovým, který ve své vlasti zabil svého strýce a bratrance a prchal nyní také do Argu. Mezi oběma hrdiny vzplanul nejukrutnější spor. Nezkrotný Týdeus, který nesnesl žádných námitek, se chopil zbraně. Také Polyneikés, kryt svým štítem, vytasil meč. Hrdinové se na sebe vrhli. Hlasitě zařinčely meče o štíty okované mědí. Jako dva rozzuření lvi bojovali hrdinové v noční temnotě. Adrástos uslyšel hluk souboje a vyšel z paláce: Jak byl, udiven, když spatřil dva jinochy rozhořčeně spolu bojující. Jeden z nich, Polyneikés, měl přes zbroj navlečenu kůži lva, druhý, Týdeus, kůži obrovského divokého kance. Adrástos vzpomněl na věštbu, podle níž měl provdat své dcery za lva a divokého kance. Rychle od sebe hrdiny roztrhl a uvedl je do paláce jako své hosty. Brzy Adrástos provdal své dcery, jednu, Déipylu, za Polyneika, druhou, Argeiu, za Týdea.

Když se Polyneikés s Týdeem stali Adrástovými zeti, začali ho prosit, aby jim vrátil vládu v jejich vlasti. Adrástos souhlasil, dal si však podmínku, aby se také Amfiaráos, slavný bojovník a velký věštec, zúčastnil tažení.

Bylo rozhodnuto táhnout nejdříve proti sedmibranným Thébám. Amfiaráos odmítl zúčastnit se tohoto tažení, neboť věděl, že hrdinové

¹ Město v severní části Peloponnésu, na pobřeží Korinthského zálivu.

Obr. 127. Polyneikés přináší Erifýle náhrdelník, kresba na váze

zahájili toto tažení proti vůli bohů. On, oblíbenec Diův a Apollónův, nechtěl si pohněvat bohy tím, že by nedbal jejich vůle. Ať ho Týdeus přemlouval sebevíce, pevně setrval na svém rozhodnutí. Týdeus vzplál nezkrotným hněvem. Hrdinové by se byli stali na věky nepřáteli, kdyby je Adrastos nebyl usmířil. Aby přece jen přinutil Amfiaráa zúčastnit se tažení, rozhodl se Polyneikés uchýlit se ke lsti. Rozhodl se získat na svou stranu Erifýlu, která by svým rozhodnutím přinutila Amfiaráa jít proti Thébám. Znaje dobře její ziskuchtivost, slíbil jí drahocenný náhrdelník Harmonie, ženy prvního thébského krále Kadma. Erifýlé se dala zlákat drahocenným darem a rozhodla se, že se její manžel musí tažení účastnit. Amfiaráos nemohl odmítnout, vždyť sám kdysi přísahal, že se podřídí všem Erifýliným rozhodnutím. Tak Erifýlé, zláčkána drahocenným náhrdelníkem, poslala svého muže na jistou smrt; netušila, že náhrdelník přináší každému svému majiteli jen neštěstí.

Mnoho hrdinů se dalo přemluvit k účasti na tomto tažení. Účastnili se ho silní potomci Proitovi, Kapaneus, který měl sílu jako sám bůh, i Eteoklos, syn slavné arkadské lovkyně Atalanty, mladý a krásný Parthenopaios, slavný Hippomedón a mnoho jiných hrdinů. Polyneikés se

obrátil o pomoc i do Mykén; mykénský vládce již souhlasil a chtěl se účastnit tažení, ale velký hromovládce Zeus ho zadržel svým hrozným znamením. Přesto se shromáždilo veliké vojsko. Vojsko vedlo proti Thébám sedm vůdců, v čele všech stál Adrástos. Hrdinové šli na smrt. Neposlouchali předpovědi věštce Amfiaráa, který je prosil, aby se nepouštěli do tohoto tažení. Všichni hořeli jen jednou touhou — bojovat před thébskými hradbami.

Vojsko se dalo na pochod. Také Amfiarás se rozloučil se svou rodinou, objal své dcery, objal syny, ještě nedospělého Alkmaíona a maličkého Amfilocha, který se ještě choval na rukou své chůvy. Před svým odjezdem ještě zaklínal svého syna Alkmaíona, aby se pomstil matce, která poslala svého muže na smrt. Naplněn zármutkem, vystoupil na vůz; věděl, že vidí své děti naposledy. Když již stál na voze, obrátil se ještě ke své manželce, a hroze jí obnaženým mečem, prokrel ji za to, že ho odsoudila k smrti.

Vojsko šťastně došlo do Nemeie. Tam vojáci, mučeni žízní, začali hledat vodu. Nikde nemohli najít ani jediný pramének. Zeus se hněval na hrdiny, kteří se rozhodli k tažení proti jeho vůli, a poručil nymfám, aby všechny studny zasypaly. Konečně potkali Hypsipylu, bývalou královnu Lémnu, držící na rukou Ofelta, maličkého syna nemejského krále Lykúrga. Ženy z Lémnu prodaly Hypsipylu do otroctví za to, že zachránila svého otce Thoanta, zatím co ostatní ženy zavraždily všechny muže ve svých domech. Nyní byla královna Lémnu otrokyní u Lykúrga a dělala chůvu jeho synu. Hypsipylé posadila malého Ofelta na trávu a šla vojákům ukázat pramen ukrytý v lese. Sotva se Hypsipylé s vojáky vzdálila od Ofelta, z křoví se připlazil obrovský had a ovinul tělo dítěte. Na jeho křik přiběhli vojáci s Hypsipylou, na pomoc přispěchal i Lykúrgos se svou ženou Eurydikou, had však již Ofelta zardousil. S obnaženým mečem se Lykúrgos vrhl na Hypsipylu a byl by ji zabil, kdyby ji nebyl zachránil Týdeus. Týdeus byl připraven dát se s Lykúrgem do boje, Adrástos s Amfiaráem ho však zadrželi. Nedopustili, aby byla prolita krev. Hrdinové pohřbili Ofeltovo tělo a po pohřbu uspořádali vojenské hry. Tak byl položen základ k nemejským hrám.¹ Amfiarás pochopil, že Ofeltova smrt je pro celé vojsko hrozným

¹ Podle jiného podání založil nemejské hry Héraklés, když zabil nemejského lva.

Obr. 128. Ofeltova smrt, podle reliefu z 2. stol. př. n. l.

znamením, že tato smrt věští záhubu všech hrdinů. Amfiaréos nazval Ofelta Archemorem (t. j. ten, který vede k záhubě) a začal všechny hrdiny přemlouvat, aby upustili od tažení proti Thébám. Ti však ho neposlouchali stejně jako dříve, tvrdošijně šli vstříc své smrti.

Vojsko prošlo úžlabinou zalesněného Kithairónu a došlo k břehům Ásópu, k hradbám sedmibranných Théb. Velitelé nepřistoupili ihned k obléhání města. Rozhodli se poslat do Théb Týdea, aby zahájil s obklíčenými vyjednávání. Týdeus našel nejurozenější Thébany na hostině u Eteoklea. Thébani Týdea neposlouchali a se smíchem ho zvali k hostině. Týdeus se rozhněval, a přestože byl sám a byl obklopen nepřáteli, vyzval je na souboj. Pobil všechny, jednoho za druhým, neboť bohyně

Pallas Athéna svému oblíbenci pomohla. Thébany zachvátil hněv a rozhodli se, že velkého hrdinu musí zabít. Vyslali za Týdeem padesát jinochů pod vedením Maiona a Lykofonta, aby ho napadli zezadu, až se bude vracet do tábora oblehatelů. Avšak ani nyní Týdeus nezahynul, pobil všechny jinochy, jediného Maiona na příkaz bohů propustil, aby mohl Thébanům dát zprávu o Týdeově hrdinství.

Od té chvíle nepřátelství mezi hrdiny od Argu a Thébany vzplálo s ještě větší prudkostí. Všech sedm vůdců přineslo oběti bohu Areovi, všem bohům války i bohu Thanatovi. Smočili si ruce v obětní krvi a přísahali si, že buď rozboří thébské hradby, nebo padnou v boji a svou krví napojí thébskou půdu. Argejské vojsko se připravovalo k útoku. Adrástos rozdělil vojsko, každý ze sedmi vůdců měl za úkol útočit na jednu ze sedmi bran.

Proti Proitově bráně stál se svým oddílem silný Týdeus. Žíznil po krvi jako lítá saň. Na jeho helmě vlály tři chocholy, na jeho štítě byla vyobrazena noční obloha posetá hvězdami a uprostřed zářilo oko noci, měsíc v úplňku. Proti vratům Ělektřiným umístil svůj oddíl Kapaneus, veliký téměř jako obr. Hrozil Thébanům, že města dobude, byť se tomu protivili i bohové, říkal, že ani ničivý hněv hromovládného Dia ho nezastaví. Na Kapaneově štítě byl zobrazen nahý hrdina držící v ruce pochodeň. Eteoklos, potomek Proitův, se se svým oddílem postavil proti Néistské bráně. Na jeho štítě byl namalován symbol, muž lezoucí po žebříku na věž obklíčeného města, a dole byl nápis: „Ani sám bůh Arés mě nesvrhne dolů.“ Proti bráně Athény stál Hippomedón. Na jeho jako slunce se třpytícím štítě byl znázorněn Týfón chrlicí plamen. Zuřivě zněl válečný pokřik Hippomedontův, pohled jeho očí hrozil každému smrtí. Mladý a krásný Parthenopaios zavedl svůj oddíl k Borrajské bráně. Na jeho štítě byla zobrazena Sfinx držící v drápech umírajícího Thébana. Věštec Amfiarás obléhal Homoloijskou bránu. Hněval se na Týdea, strůjce války, spílal mu vrahů, ničitelů měst, poslu zuřivého hněvu, sluhů vraždění a rádců nejrůznějších zel. Amfiarás nenáviděl toto tažení, vyčítal Polyneikovi, že on sem zavedl cizí vojsko, které zničí jeho rodné Théby. Věděl, že potomstvo bude účastníky tohoto tažení proklínat. Věděl také, že sám padne v boji a že jeho tělo pohltí thébská půda. Na Amfiaráově štítě nebylo žádného znaku — sám jeho pohled budil více strachu než jakýkoli znak. A poslední, sedmou

bránu obléhal Polyneikés. Na jeho štítě byla zobrazena bohyně vedoucí ozbrojeného hrdinu. Nápis na štítě hlásal: „Přivedu tohoto muže jako vítěze zpět do města a do domu jeho otců.“ Vše bylo připraveno k útoku na nezníčitelné thébské hradby.

Také Thébané se připravovali k boji. Eteoklés postavil ke každé bráně oddíl vojska pod vedením slavných hrdinů. Sám se postavil na obranu brány, proti níž stál jeho bratr Polyneikés. Proti Týdeovi se postavil mocný Astakův syn Melanippos, potomek jednoho z vojáků, kteří vyrostli ze zubů hada zabitého Kadmem. Proti Kapaneovi Eteoklés poslal Polyfonta, jehož chránila sama Artemis. Kreontův syn Megareus stál se svým oddílem u brány, na niž měl zaútočit Proitovec Eteoklos. Oinopův syn Hyperbios byl poslán proti Hippomedontovi, proti Parthenopaiovi byl poslán Aktór a proti Amfiaróvi Lásthénés, mladý silami, ale starý rozumem. Mezi thébskými hrdiny byl i silný syn Poseidónův, neporazitelný Periklymenos.

Před zahájením boje se Eteoklés otázal na výsledek bitvy věštce Teiresia. Teiresiás přislíbil vítězství jen tehdy, bude-li Areovi (který se ještě hněval, protože Kadmos zabil jemu zasvěceného hada) obětován Kreontův syn Menoikeus. Když se jinoch dověděl o této věštbě, vystoupil na hradbu, postavil se proti jeskyni, kde kdysi žil had zasvěcený Areovi, a sám si proklál hrud mečem. Tak zemřel Kreontův syn, dobrovolně se obětoval, aby zachránil rodné Théby.

Vše slibovalo vítězství Thébanům. Hněvivý Arés byl usmířen, bohové stáli na straně Thébanů, kteří byli poslušni vůle a znamení bohů. Vítězství však bylo ještě daleko. Když opustili ochranné hradby a u Apolónovy svatyně a vstoupili do boje s argejským vojskem, musili pod náparem nepřátel ustoupit a znovu se ukrýt za hradbami. Argejští začali ustupující Thébany pronásledovat a zahájili útok na hradby. Zpupný Kapaneus, pyšníci se svou nadlidskou silou, postavil k hradbám žebřík a již by se mu bylo podařilo proniknout do města, avšak Zeus nestrpěl, aby někdo proti jeho vůli pronikl do Théb. Vrhł na Kapanea, který již stál na hradbě, svůj třpytný blesk a srazil ho k zemi. Oheň zachvátil tělo a to, doutnající, spadlo s hradby k nohám dole stojících Argejských.

Při obléhání Théb padl také mladý Parthenopaios. Silný Periklymenos hodil mu s hradby na hlavu balvan veliký jako skála. Kámen rozdrtil Parthenopaiovi hlavu a hrdina padl mrtev k zemi.

Argejští ustoupili od hradeb, přesvědčili se, že útokem Théb nedobudou. Nyní se mohli Thébané radovat, jejich hradby byly neotřesitelné.

Tehdy se nepřátelé rozhodli, že spor o to, komu z obou bratří náleží vláda nad Thébami, se má rozhodnout soubojem Eteoklea s Polyneikem. Oidipovi synové se připravovali k souboji. Z thébské brány vyšel Eteoklés v třpytivé zbroji. Proti němu z tábora Argejských vykročil Polyneikés. Nyní měl nastat bratrovražedný boj. Bratři hořeli vzájemnou nenávistí. Jeden z nich musil neodvratně padnout. Veliké bohyně osudu Moiry však rozhodly jinak. Pomstychtivé Eumenidy nezapomněly na Oidipovo prokletí, nezapomněly ani na zločin Láitiu a prokletí Pelopovo.

Jako dva rozzuření lvi, bojující o kořist, srazili se bratři v krutém souboji. Bojují zakryti štíty, oči plné nenávisti, sledují navzájem bystře pohyby mečem. Hle, Eteoklés ustoupil, v té chvíli mrštil Polyneikés své kopí na bratra a poranil ho do boku. Z rány vytryskla krev. Avšak při úderu si Polyneikés obnažil rameno a v té chvíli ho do něho Eteoklés udeřil kopím. Kopí se nárazem na Polyneikovu zbroj ohnulo a zlomilo se jako pírkó. Eteokleovi zůstal již jen meč. Rychle se sehnul, zvedl obrovský kámen a hodil ho na bratra; kámen zasáhl Polyneikovo kopí a zlomil je. Nyní zbyly oběma bratrům již jen meče. Bratři bojují se sraženými štíty, oba jsou zraněni, jejich zbroj je zbarvena krví. Eteoklés udělal rychlý krok vzad; to Polyneikés nečekal, zvedl štít a v tom okamžiku mu bratr vrazil meč do břicha. Polyneikés padl na zem, krev se potokem valila z jeho strašné rány, oči se mu zakalily smrtelnou temnotou. Eteoklés slavil vítězství, běžel k zabitému bratru, chtěje s něho svléci jeho zbroj. Polyneikés sebral poslední síly, pozvedl se a mečem udeřil bratra do prsou a s tímto úderem jeho duše odletěla do temného Hádova království. Jako podtatý dub se Eteoklés zhroutil mrtev na mrtvé tělo svého bratra. Jejich krev se smísila a do ruda zbarvila zem kolem nich. S hrůzou hleděli Thébané a Argejští na strašlivý výsledek souboje obou bratrů.

Příměří mezi oblehateli a obléhanými netrvalo dlouho. Znovu mezi nimi vzplanul krvavý boj. V tomto boji stáli bohové na straně Thébánů. Padl Hippomedón i Proitovec Eteoklos, neporazitelný Týdeus byl smrtelně zraněn velkým Melanippem. Týdeus, přestože byl smrtelně

zraněn, našel v sobě ještě sílu pomstít se Melanippovi a srazil ho kopím. Když umírajícího, krví zalitého Týdea spatřila Pallas Athéna, uprosila Dia, aby jí dovolil zachránit jejího oblíbence a dokonce mu darovat nesmrtelnost. Spěchala tedy k Týdeovi. V tom okamžiku však Amfiaréos usekl Melanippovi hlavu a hodil ji umírajícímu Týdeovi. V šílené zuřivosti ji Týdeus uchopil, rozbil lebku a jako dravé zvíře začal pít mozek svého nepřítele. Athéna se zachvěla, vidouc zuřivost a krvelačnost Týdeovu, a odvrátila se od něj. Umírající Týdeus za ní ještě stačil zašeptat svou poslední prosbu, aby nesmrtelnost, kterou sám nezískal, darovala jeho synovi Diomédovi.

Thébané Argejské přemohli, celé jejich vojsko před Thébami padlo. Zahynul i Amfiaréos. Snažil se zachránit se útekem na svém voze, který řídil Batón. Pronásledoval ho velký Periklymenos. Periklymenos byl již velkému věštci v patách, již pozvedl kopí, aby ho srazil, když se pojednou zatřpytil Diův blesk, zarachotil hrom, země se rozestoupila a pohltila Amfiaróa i s jeho válečným vozem. Ze všech hrdinů se zachránil jediný Adrástos. Uprchl na svém koni Areionu, rychlém jako vítr, a ukryl se v Athénách, odkud se pak vrátil do Argu.

Thébané se radovali. Jejich město bylo zachráněno. Svě padlé hrdiny slavnostně pohřbili, ale hrdiny se všemi vojáky, kteří přišli s Polyneikem z Argu, nechali nepohřbené. Nepohřben ležel na bojišti i Polyneikés, který pozvedl ruku proti své vlasti.

O tom, že argejské hrdinové zůstali nepohřbeni, dověděly se jejich ženy a matky. Naplněny žalem, přišly s Adrástem do Attiky, aby prosily krále Thésea o pomoc ve svém žalu. Měl přinutit Thébany k tomu, aby jim vydali těla zabitých. V Eleusíně u chrámu Démétrina potkaly Théseovu matku a uprosili ji, aby jim na synovi vymohla pomoc; Théseus měl pro ně vyžádat mrtvá těla vojáků z Argu. Théseus dlouho váhal, nakonec se však rozhodl pomoci argejským ženám a Adrástovi. Právě v té chvíli přišel posel od thébského krále Kreonta. Kreón žádal Thésea, aby nepomáhal argejským ženám a aby Adrásta vyhnal z Attiky.

Théseus se rozhněval. Jakým právem na něm Kreón žádá, aby se mu podřídil? Což neodpovídá sám za svá rozhodnutí? Théseus vytáhl s vojskem proti Thébám, přemohl Thébany a donutil je vydat těla všech padlých. U Eleuthér bylo postaveno sedm hranic a na nich byla spálena mrtvá těla bojovníků. Mrtvoly vůdců byly přeneseny do Eleu-

síny a tam spáleny. Popel si jejich ženy a matky odnesly do vlasti, do Argu.

Jen popel z těla Kapaneova, zabitého Diovým bleskem, zůstal v Eleusíně. Mrtvé tělo Kapaneovo bylo posvátné, neboť byl zabit samým hromovládce. Athéňané postavili velikou hranici a položili na ni Kapaneovo tělo. Když se oheň již rozhořival a ohnivé jazyky již dosahovaly k hrdinovu tělu, došla do Eleusíny Kapaneova žena, krásná Ífitova dcera Euadné. Nemohla přežít smrt milovaného manžela. Oblékla si nádherný smuteční šat, vystoupila na skálu, tyčící se přímo nad hranicí, a vrhla se odtud do plamenů.

Tak zahynula Euadné a její stín sestoupil do temného království Hádova zároveň se stínem jejího manžela.

ANTIGONÉ

(Podle Sofokleovy tragedie Antigóné)

Po vítězství nad Argejskými Thébáné uspořádali nádherný pohřeb Eteokleovi a všem padlým. Polyneika však podle Kreontova rozhodnutí nechali nepohřbeného za to, že přivedl proti Thébám cizí vojsko. Jeho mrtvola ležela na poli u městských hřadeb, zanechána na pospas dravé zvěři a ptactvu. Polyneikova duše byla odsouzena k věčnému bloudění a nemohla najít klid v království duší zemřelých.

Antigoné, ušlechtilá dcera Oidipova, připravená k jakékoli oběti, trpěla při pohledu na pohanu, k níž byl odsouzen její bratr. Neohlížela se na nic a rozhodla se, že sama odevzdá Polyneikovo tělo zemi. Smrt, jíž hrozil Kreón každému, kdo by se opovážil pohřbít Polyneikovo tělo se všemi pohřebními obřady, ji neděsila. Antigoné zvala svou sestru Isménu, aby šla s ní, ale bázlivá sestra se neodhodlala pomoci jí ze strachu před hněvem Kreontovým. Snažila se dokonce Antigonu přemluvit, aby se nestavěla proti vůli thébského krále, a připomínala jí osud, který postihl její matku i bratry. Chce snad Antigoné zahubit sebe i ji?

Antigoné Isménu neposlechla. Byla připravena splnit svou povinnost vůči bratrovi, byla připravena bez reptání snášet vše, jen aby Polyneikés nezůstal nepohřben. A Antigoné své rozhodnutí také uskutečnila.

Kreón se brzy dověděl, že jeho rozkaz byl porušen. Jeden ze strážců mu vyprávěl, že v noci někdo tajně přišel k Polyneikovu tělu, posypal ho hlínou a vykonal pohřební obřad. Kreonta zachvátil strašlivý hněv. Hrozil strážci hrozným mučením, nenajde-li se svými druhy toho, kdo vykonal nad Polyneikovým tělem pohřební obřad, a přísahal při samém Diovi, že svou hrozbu uskuteční.

Strážce odešel k místu, kde leželo mrtvé tělo Polyneikovo. Shrnul s mrtvolou hlínu a usedl na nedaleký pahorek, aby k němu nedoletěl pach z hniající mrtvolky. Pojednou se uprostřed poledne zvedla bouře, mračna prachu zavířila po celém poli. Když se bouře utišila, strážce spatřil dívku sklánějící se nad mrtvolou. Dívka oplakávala Polyneika a její tesklivý hlas zněl jako žalostné pípání ptáka, který vidí, jak něčí zlá ruka vybírá jeho ptáčátka. Dívka již vykonala úlitbu podzemním bohům, když ji strážce chytil a odvedl ke Kreontovi. Byla to Antigóné.

Kreón přivítal Antigónu hněvivými slovy a žádal, aby se přiznala k zločinu. Antigóné se ani nesnažila svou vinu popírat. Porušila příkaz Kreontův, zato však splnila zákon a vůli bohů. Antigóné odevzdala Polyneikovo tělo zemi, a tak splnila svou povinnost k bratrovi. Smrt ji neděsí, touží po smrti, neboť její život je naplněn jen zármutkem. V strašném hněvu Kreón hrozí, že dá zabít nejen ji, ale i její sestru Isménu, která, jak byl přesvědčen, Antigóně pomáhala.

Když Antigóné uslyšela, že Kreón chce dát zavraždit i její sestru, zachvěla se hrůzou. Což má sestra zahynout její vinou? Sluhové odešli pro Isménu. Hle, již je na prahu paláce. Z očí se jí řinou slzy zármutku pro sestru.

Když bojácná Isméné uslyšela, že její sestře hrozí smrt, nalezla v sobě odvahu sdílet s Antigónou její osud. Pevně odpovídá Kreontovi, že se také účastnila pohřebních obřadů nad mrtvolou Polyneikovou.

Antigóné nechce připustit, aby nevinná Isméné trpěla s ní. Marně ji Isméné prosí:

„Ó sestro, neodvrhuj mě, neříkej, že nejsem důstojna zemřít s tebou! Což pro mne má smysl život bez tebe? Neurázej mě!“

Antigóné však sestře odpovídá:

„Ne, ty nesmíš zemřít se mnou, nesmíš se znát k činu, který jsi nevykonala! Stačí, že zemru já. Ty jsi si zvolila život, já jsem zvolila smrt!“

Isméné prosí Kreonta, aby Antigónu ušetřil, prosí ho, aby pomyslel

na to, že odsuzuje k smrti nevěstu svého syna. Isméniny prosby však Kreontem nepohnou. Nedovolí svému synu, aby si vzal za manželku zločinnou ženu. Nikoli, Antigóné musí zemřít a smrt ji rozloučí s Haimonem. Kreón přikáže sluhům, aby Antigonu s Isménou odvedli do paláce. Tam je měli střežit, aby se nepokusily zachránit útekem. Oidipovy dcery jsou odvedeny. Občané stáli mlčky. Měli soudit Antigonu a uvědomovali si, že vykonala hrdinský čin. Antigóné měla pravdu, když řekla Kreontovi, že lid by ji za to, že pohřbila Polyneika, nevinil. Avšak strach před vládychtivým Kreontem lidu uzavřel rty.

Když se Kreontův syn Haimón dověděl, jaký osud hrozí jeho nevěstě, přišel prosit otce, aby se nad Antigonou smiloval. Haimón ví, že všechen lid má soucit s nevinnou Antigonou a reptá na to, že jí za zbožný čin hrozí smrt. Haimón prosí otce, aby nesetrvával tvrdošijně na svém rozhodnutí a přiznal svůj omyl.

„Všichni v Thébách pokládají Antigonu za nevinnou!“ směle říká Haimón Kreontovi. „Otče, vidím, že se přikláníš k nepravdě! Ty sám jsi porušil zákon bohů!“

Kreón však plane stále prudším hněvem. Myslí si, že jen láska k Antigóně nutí Haimona k tomu, aby ji tak hájil. V zlosti volá na syna:

„Ó, ty soudíš jako otrok žen, hodný opovržení.“

„Nikoli,“ odpovídá Haimón, „nikdy však nespatriš, abych souhlasil se zlým činem. Jednám v tvém zájmu.“

Kreón však již neslyší Haimonova slova, je pevně rozhodnut, že Antigóné musí zemřít. Na otcovo rozhodnutí Haimón odpovídá:

„Její smrt bude příčinou další smrti!“

Kreontův hněv však již nezná hranic. Poroučí, aby přivedli Antigonu a zavraždili ji zde, před očima Haimonovými.

„Nikoli, nezemře před mýma očima,“ volá Haimón, „již nikdy mě nespatriš, otče. Můžeš zde sám páchat svá šílenství mezi svými pochlebníky.“

S těmito slovy Haimón odešel. Marně občané varovali Kreonta, že Haimonův hněvivý odchod přinese jen neštěstí. Kreón je neúprosný.

Hle, již vedou Antigonu na strašlivou smrt. Kreón rozhodl pochovat ji za živa do hrobky Labdakovců. Antigóné nastoupila svou poslední cestu, jde k břehu Acherontu. Za živa bude zazděna v hrobce, nebude tu mezi živými, ani mezi mrtvými, nebude patřit ani životu, ani smrti.

Nedoprovázejí ji žádní přátelé, nikdo ji neoplakává na její cestě za smrtí. Již nikdy nespatří jasného světla.

Sotva byla Antigóné odvedena, přivádí chlapec ke Kreontovi slepého věštce Teiresia. Ve chvíli, kdy vykonával oběť, spatřil zlověstná znamení bohů. Bohové jsou pohněvani, že tělo zabitého Polyneika není pohřbeno, že ptáci a psi roznášejí části rozkládajícího se těla po okolí. Kreón ve své šílené zatvzrzelosti neposlouchá dokonce ani Teiresia, který mu radí, aby Polyneikovo tělo pochoval. A kdyby sám Diův orel zanesl kus Polyneikova těla přímo k trůnu hromovládce, i tehdy nechá Polyneikovo tělo nepohřbeno, říká Kreón. Obviňuje Teiresia, že je podplacen, že mu uděluje tyto rady jen proto, aby získal odměnu. Rozhněvaný Teiresiás říká Kreontovi výhrůžně, že všechna vina padá jen na něj. On urazil bohy tím, že uzavřel Antigonu za živa do hrobky, že zneuctil Polyneikovo tělo a porušil tak božské zákony. Za to ho bohové potrestají. Kreontův dům se naplní žalem, trest postihne toho, kdo je Kreontovi nejdražší. Erínye, neznající slitování, se Kreontovi pomstí. Nikdo nenajde záchranu před jejich strašnou pomstou.

Slova věštce Teiresia Kreonta přece jen vyděsila. Zrušil svůj příkaz, podle něhož Polyneikés nesměl být pohřben. Kreón sám spěchá na pláň, vykonává pohřební obřady a prosí Hádá i Hekatu, aby se nehněvali na něho samého ani na Théby. Po skončení pohřebního obřadu jde Kreón se svou družinou k hrobce Labdakovců, aby z ní vyvedl Antigonu. Je však již pozdě! Antigóné se oběsila na šňůře, kterou svinula ze svého šatu. V hrobce Kreón našel i svého syna Haimona, plačícího nad tělem nevěstiným. Marně Kreón prosí syna, aby vyšel z hrobky. Před otcovými očima si Haimón proklál hrud' mečem a mrtev padl na chladné tělo své nevěsty. Kreonta zachvacuje zoufalství — vždyť ztratil svého posledního syna. Hořce pláče nad jeho mrtvým tělem.

V té chvíli přinesl posel Kreontově ženě Eurydice zprávu o smrti Haimonově. Eurydiké ho vyslechla mlčky a odešla do paláce. Tam si vzala život; tak jako Haimón si proklála hrud' mečem. Právě ve chvíli, kdy Eurydiké sebevraždou ukončila svůj život, vchází do paláce Kreón. Na rukou nese mrtvolu svého syna. Zde u paláce ho čeká nový strašlivý žal, dovídá se o smrti své ženy. Hrdý, panovačný duch Kreontův je zlomen. V zoufalství volá smrt, aby alespoň ta ho zbavila jeho utrpení. Kreón ztratil všechny, kteří mu byli drazí.

VÁLKA EPIGONŮ¹

(Podle různých děl)

Od výpravy sedmi proti Thébám uplynulo deset let. Synové hrdinů padlých u Théb zatím dospěli. Rozhodli se pomstít se Thébanům za porážku svých otců a chtěli se vypravit na nové tažení proti Thébám. Tohoto tažení se účastnili tito hrdinové: Aigialeus, syn Adrástův, Alkmaión, syn Amfiaráův, Diomédés, syn Týdeův, Thersandros, syn Polyneikův, Promachos, syn Parthenopaiův, Sthenelos, syn Kapaneův, Polydóros, syn Hippomedontův, a Euryalos, syn Mékisteův. Nynější výprava se uskutečnila za zcela jiných podmínek. Bohové stáli na straně epigonů (tak byli nazváni vůdcové, kteří se rozhodli k novému tažení proti Thébám).

Delfská věštírna předpověděla epigonům vítězství, jestliže se tažení zúčastní i Amfiaráův syn Alkmaión.

Polyneikův syn Thersandros se nabídl, že přemluví Alkmaióna k účasti na tomto tažení. Alkmaión dlouho váhal. Nechtěl se vydat proti Thébám dříve, než splní poslední vůli svého otce, podle níž se měl pomstít své matce za to, že poslala svého manžela na jistou smrt. Podobně jako jeho otec Polyneikés se Thersandros rozhodl získat si přízeň Alkmaiónovy matky Erifýly. Podplatil si ji drahocenným darem, věnoval jí vzácný šat Kadmovy ženy Harmonie, který pro ni utkala sama Pallas Athéna. Erifýlé se dala získat šatem stejně jako kdysi Harmoniiným náhrdelníkem a přemlouvala Alkmaióna, aby se i se svým bratrem Amfilochem zúčastnil tažení.

Vojsko epigonů vytáhlo z Argu. Nebylo příliš početné, přesto však mu bylo souzeno vítězství. Za vůdce byl vybrán Diomédés, syn Týdeův, silou a chrabrostí rovný svému otci. Radostně se hrdinové vydali na cestu, naplněni touhou pomstít své otce.

V Potniích u Théb se zeptali ve věštírně Amfiaráově na výsledek války. Věstec jim odpověděl, že vidí Alkmaióna, dědice slávy Amfiaráovy, vcházet vítězně do thébské brány. Epigoni zvítězí. Jen Aigialeus, syn Adrásta, který se jediný zachránil při první výpravě, má padnout.

Konečně došlo vojsko epigonů k sedmibranným Thébám. Když již

¹ Epigoni, slovo řeckého původu, znamená „potomci“.

zpusťořili celé okolí, přistoupili k obléhání města. Thébané, vedení nyní králem Láodamantem, prudkým synem Eteokleovým, vyšli na pláň, aby odrazili obléhající od hradeb. Rozpoutal se krvavý boj. V tomto boji padl zasažen Láodamantovým kopím Aigialeus, avšak Láodamás sám byl zabit Alkmaiónem. Thébané byli poraženi a musili se skrýt za nedobytnými thébskými hradbami.

Poražení Thébané zahájili vyjednávání se svými oblehateli. V noci však na Teiresiovu radu tajně, aby je obléhající nezpozorovali, uprchli s ženami a dětmi a vystěhovali se z Théb.

Vydali se směrem na sever do Thessalie. Cestou zemřel u pramene nymfy Telfúsy věštec Teiresiás, který tak dlouho pomáhal Thébanům a nejednou je zachránil před záhubou.

Po dlouhém putování Thébané došli do Hestiaiótidy v Thessalii a tam se usadili.

Théby, dobyté epigony, byly zničeny. Bohatou kořist, kterou tam našli, si epigoni rozdělili. Nejlepší část kořisti, mezi tím i Teiresiovu dceru, věštkyňi Mantó, přinesli darem delfské věštírně.

Epigoni se šťastně vrátili domů. Thersandros, syn Polyneikův, znovu postavil Théby a stal se v nich králem.

ALKMAIÓN

(Podle Homérovy *Odyseie*)

Když se Alkmaión vrátil z tažení proti Thébám, splnil přání svého otce Amfiaráa a pomstil se matce za otcovu smrt. Alkmaión zabil matku vlastní rukou. Umírající matka proklela svého syna-vraha a proklela i zemi, která by mu poskytla útočiště.

Bohyně pomsty Erínye se na Alkmaióna rozhněvaly a pronásledovaly ho všude, kdekoli se jim chtěl skrýt. Nešťastný Alkmaión dlouho bloudil a snažil se najít někde útočiště a očistit se od krvavé poskvrny. Nakonec přišel do města Psófidy v Arkadii.¹ Tam ho od poskvrny vraždy očistil král Fégeus. Alkmaión se oženil s Fégeovou dcerou Arsinou a domníval se, že zde v klidu prožije svůj život. Nebylo mu to však

¹ Krajina ve střední části Peloponnésu.

osudem přáno. Matčino prokletí ho stále pronásledovalo. Psófidu postihl strašný hlad a morová rána. Všude vládla smrt. Alkmaión se obrátil na delfskou věštírnu. Věštýně Pýthie mu odpověděla, že musí opustit Psófidu a jít k říčnímu bohu Achelóovi¹; tam bude očištěn od svého provinění. Klid nalezne jedině v té zemi, která v době, kdy ho matka proklela, ještě neexistovala. Alkmaión opustil Fégeův dům, svou ženu Arsinou i syna Klytia a vydal se k Achelóovi. Cestou přišel do Kalydónu k Oineovi, který ho přátelsky pohostil. Alkmaión byl také u Thesprótů, kteří ho však ze strachu před hněvem bohů vyhnali ze své země. Nakonec Alkmaión došel k vodám Achelóovým. Tam ho bůh řeky Achelóos očistil od poskvrny prolité mateřské krve a dal mu za manželku svou dceru Kallirhou. Alkmaión se usídlil u ústí řeky Achelóa na ostrově vzniklém z nánosů písku a jílu. To byla země, která ještě neexistovala v době, kdy Alkmaióna proklela matka.

I zde však Alkmaióna pronásledoval osud. Kallirhoé se dověděla o drahocenném náhrdelníku a šatu, utkaném samotnou Palladou Athénou, které Polyneikés a jeho syn Thersandros darovali Erifýle, a žádala svého manžela, aby tyto poklady přinesl jí. Kallirhoé nevěděla, že tyto poklady přinášejí smrt svému majiteli. Alkmaión se vydal do Psófidy a žádal Fégea, aby mu vydal náhrdelník i šat. Řekl mu, že chce tyto poklady zasvětit delfské věštírně, aby si vyprosil odpuštění od stříbrolukého boha. Fégeus uvěřil jeho slovům a poklady mu vydal. Avšak Alkmaiónův otrok prozradil Fégeovi, komu je náhrdelník a šat určen. Fégeus se rozhněval, zavolal své syny Pronoa a Agénora a poručil jim, aby z úkrytu přepadli Alkmaióna, vracejícího se k ústí Achelóu. Synové splnili otcův rozkaz a Alkmaióna zabili.

Strašlivou zprávu o smrti svého manžela se dověděla nejdříve první Alkmaiónova žena Arsinoé. Arsinoé svého manžela stále ještě milovala. V žalu proklela své bratry. Bratři ji odvezli ke králi Agapénorovi do Arkadie a obvinili ji z toho, že sama zabila Alkmaióna. Arsinoé byla odsouzena k smrti. O Alkmaiónově smrti se dověděla i Kallirhoé. Rozhodla se pomstít se Fégeovým synům i Fégeovi samému za zavraždění svého muže. Kdo však měl být mstitelem? Její synové Akarnán a Amfoteros byli ještě nemluvnatý v kolébce. Kallirhoé začala snažně prosit

¹ Řeka rozdělující Akarnánii a Aitólíi, oblasti v západní části středního Řecka.

Dia, aby učinil z jejích synů ihned statné jinochy. Zeus vyslyšel její prosby. Za jedinou noc syni Kallirhoini vyrostli a zmužněli. Vydali se do Tegee ke králi Agapénorovi a tam zabili Fégeovy syny; v Psófidě pak zabili i samého Fégea.

Tak dary, které Erifýlé kdysi dostala od Polyneika a Thersandra, přinesly záhubu Fégeovi i celé jeho rodině.

Akarnán a Amfoteris vzali drahocenný náhrdelník i šat a se souhlasem své matky je zasvětili Apollónu delfskému. Akarnán s Amfoterem nezůstali ve vlasti. Vystěhovali se do země, která byla podle Akarnána nazvána Akarnánií, a tam založili nové království.

OBSAH

Úvod	5
I. BOHOVÉ	13
Vznik světa a bohů	15
Zeus	17
Zrození Dia	17
Zeus svrhne Krona. Boj olympských bohů s Titány	19
Zápas Dia s Tyfócem	20
Olympos	21
Poseidón a mořská božstva ¹	25
Království zachmuřeného Háda	28
Héra	32
Íó	34
Apollón	36
Zrození Apollóna	36
Boj Apollóna s Pýthónem a založení delfské věštírny	37
Dafné	38
Apollón u Adméta	40
Apollón a Músy	42
Synové Alóeovi	44
Marsyás	45
Asklépios	46
Artemis	48
Aktaión	49

Pallas Athéna	52
Zrození Athény	52
Arachné	54
Hermés	57
Hermés krade Apollónovy krávy	58
Arés, Afrodíté, Erós a Hymén	62
Arés	62
Afrodíté	64
Pygmalión	65
Narkissos	66
Adónis	69
Erós	72
Hymén	72
Héfaistos	73
Démétér a Persefoné	76
Uloupení Persefony Hádem	77
Triptolemos	81
Erysichthón	83
Noc, Seléné, Zora a Slunce	85
Faethón	87
Dionýsos	92
Zrození a výchova Dionýsova	92
Dionýsos a jeho průvod	95
Lykúrgos	95
Dcery Minyovy	96
Tyrrhénští námořní lupiči	97
Íkarios	99
Midás	100
Pán	102
Pán a Sýrinx	103
Soutěžení Pána s Apollónem	104

II. HÉRÓOVÉ 105

Pět věků	107
Deukalión a Pyrrha (Potopa)	109

Prométheus	111
Pandóra	121
Aiakos	123
Danaovny	125
Perseus	129
Zrození Persea	129
Perseus zabíjí Gorgonu Medúsu	131
Perseus a Atlás	134
Perseus zachraňuje Andromédu	136
Perseova svatba	138
Perseův návrat na Serifos	140
Perseus v Argu	141
Sísyfos	142
Bellerofón	144
Tantalos	148
Pelops	151
Európa	155
Kadmos	158
Zéthos a Amfión	163
Niobé	166
Héraklés	171
Zrození a vychování Héraklea	171
Héraklés v Thébách	175
Héraklés ve službě u Eurysthea	176
Nemejský lev	176
Lernská hydra	177
Stymfálští ptáci	179
Kerynejská laň	180
Erymanthský kanec a zápas s kentaury	181
Chlív krále Augeia	182
Krétský býk	183
Diomédrovi koně	184
Héraklés u Adméta	185
Hippolytin pás	189
Héraklés zachraňuje Hésionu, dceru Láomedontovu	192
Géryonova stáda	193

Kerberos	195
Jablka Hesperoven	197
Héraklés a Eurytos	200
Héraklés a Déianeira	202
Héraklés u Omfaly	204
Héraklés dobývá Troje	205
Héraklés bojuje s bohy proti gigantům	206
Hérakleova smrt a jeho přijetí mezi olympské bohy	208
Hérakleovci	214
Kekrops, Erichthonios a Erechtheus	216
Kefalos a Prokris	219
Prokné a Filomélé	222
Boreás a Óreithyia	225
Daidalos a Íkaros	227
Théseus	231
Zrození Thésea a jeho mládí	231
Hrdinské činy, které Théseus vykonal po cestě do Athén	232
Théseus v Athénách	235
Théseova cesta na Krétu	237
Théseus a Amazonky	242
Théseus a Peirithoos	244
Únos Heleny. Théseus a Peirithoos se rozhodli unést Persefonu. Théseova smrt	246
Meleagros	248
Kyparissos	252
Orfeus a Eurydiké	254
Orfeus v podzemním království	254
Orfeova smrt	258
Hyakinthos	260
Polyfémos, Ákis a Galatea	262
Dioskúrové, Kastór a Polydeukés	264
Atreus a Thyestés	266
Aisakos a Hesperia	269

<i>Argonauti</i>	273
Frixos a Hellé	273
Narození a výchova Iásona	275
Iásón v Iólku	276
Iásón shromažďuje účastníky výpravy a připravuje se na cestu do Kolchidy	277
Argonauti na Lémnu	279
Argonauti na poloostrově Kyziku	280
Argonauti v Mýsii	281
Argonauti v Bithýnii	282
Argonauti u Fínea	284
Symplégady	286
Ostrov Arétias a příjezd do Kolchidy	287
Héra a Athéna u Afrodíty	288
Iásón u Aiéta	289
Argonauti se obracejí o pomoc k Médeii	291
Iásón plní Aiétův příkaz	294
Médeia pomáhá Iásonovi zmocnit se zlatého rouna	296
Návrat Argonautů	297
Iásón a Médeia v Iólku. Smrt Peliova	301
Iásón a Médeia v Korinthu. Iásonova smrt	303
<i>Trojský cyklus</i>	307
Helené, dcera Diova a Lédina	307
Péleus a Thetis	308
Paridův soud	310
Paris se navrací do Troje	312
Paris unese Helenu	313
Meneláos se připravuje na válku proti Troji	314
Achilleus	315
Troja	318
Řečtí hrdinové v Mýsii	319
Řekové v Aulidě	320
Plavba Řeků k trojským břehům. Filoktétés	325
Devět let obléhání Troje	326

Spor Achillea s Agamemnonem	330
Shromáždění lidu. Thersítés	337
Meneláův souboj s Paridem	341
Pandaros porušuje přísahu. Bitva	344
Hektór v Troji. Hektorovo loučení s Andromachou	350
Pokračování bitvy. Souboj Hektora s Aiantem	352
Vítězství Trojanů	356
Agamemnón se pokouší o smír s Achilleem	358
Odysseus a Diomédés se vydávají jako vyzvědači do tábora Trojanů. Rhésovi koně	361
Bitva u řeckého tábora	363
Boj u lodí	367
Hrdinství a smrt Patroklova	373
Boj o Patroklovo tělo	378
Thetis u Héfaista. Achilleova zbroj	383
Achilleovo usmíření s Agamemnonem	385
Achilleus bojuje s Trojany	386
Achilleův souboj s Hektorem	393
Patroklův pohřeb	397
Priamos v Achilleově stanu. Hektorův pohřeb	400
Boj s Amazonkami. Penthesileia	404
Válka s Aithiopy. Memnón	405
Achilleova smrt	407
Smrt Aianta Telamónovce	409
Filoktétés. Poslední dny Troje	411
Pád Troje	414
Návrat Řeků do vlasti	419
<i>Odysseia</i>	423
Odysseus u nymfy Kalypsó	423
Na Ithace za Odysseovy nepřítomnosti ženichové tropí výtržnosti a utrácení Odysseův majetek	424
Télemachos u Nestora a u Meneláa	428
Ženichové připravují úklady proti vracujícímu se Télemachovi	431
Odysseus opouští ostrov nymfy Kalypsó	432
Odysseus a Nausikaá	436
Odysseus u krále Alkina	438

Odysseus vypravuje o svých příhodách	443
Kikonové a Lótofagové	443
Odysseus na ostrově kyklópů. Polyfémos	444
Odysseus na Aiolově ostrově	448
Odysseus u Laistrygonů	449
Odysseus na ostrově kouzelnice Kirky	450
Odysseus v Hádově království	452
Odysseus pluje kolem ostrova Seirén a kolem Skyllly a Charybdy	455
Odysseus na ostrově Thrínakii. Zkáza Odysseovy lodi	457
Odysseův návrat na Ithaku	459
Odysseus u Eumaia	461
Télemachův návrat na Ithaku	463
Télemachos přichází k Eumaiovi. Odysseus a Télemachos	466
Odysseus v podobě cizince přichází do svého paláce	469
Odysseus a Pénélopé	474
Odysseus zabíjí ženichy	476
Odysseus se dává poznat Pénélopě	482
Duše ženichů v Hádově království	485
Odysseus u Láerta	486
Vzbouření občanů a jejich smír s Odysseem	487
<i>Agamemnón a jeho syn Orestés</i>	490
Smrt Agamemnonova	490
Orestés mstí otcovu smrt	492
Apollón a Pallas Athéna zachraňují Oresta před pronásledováním Erínyí	495
Orestés jde na Tauridu hledat posvátnou sochu bohyně Artemidy	497
<i>Thébský cyklus</i>	500
Oidipús, jeho dětství, mládí a návrat do Théb	500
Oidipús v Thébách	503
Oidipova smrt	506
Sedm proti Thébám	513
Antigoné	522
Válka epigonů	526
Alkmaión	527

N. A. KUN

STAROŘECKÉ BÁJE

*Z ruského originálu „Legendy i mify drevněj Grecii“,
Učpedgiz, Moskva 1954, přeložila dr Marie Pravdová.*

Obálku navrhl Antonín Hachle

Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n. p., v Praze

jako svou publikaci č. 73-20-46

Edice: Pomocné knihy pro žáky

Odpovědná redaktorka: Olga Prášilová

Technický redaktor: Jiří Krejsa

Z nové sazby písmem Old Face vytisklo Rudé právo, vy-
davatelství ÚV KSČ, Praha. Formát papíru 86×122 cm.
AA 30,36, VA 31,32, D 576118. Thematická skupina
a podskupina 16/1. Vydání 1.

Cena brožovaného výtisku 14,10 Kčs

56/II-3

Cena vázaného výtisku 16,70 Kčs

56/XI-8